

THE
BAUDHĀYANA ŚRAUTA SŪTRA

BELONGING TO THE

TAITTIRĪYA SAMHITĀ

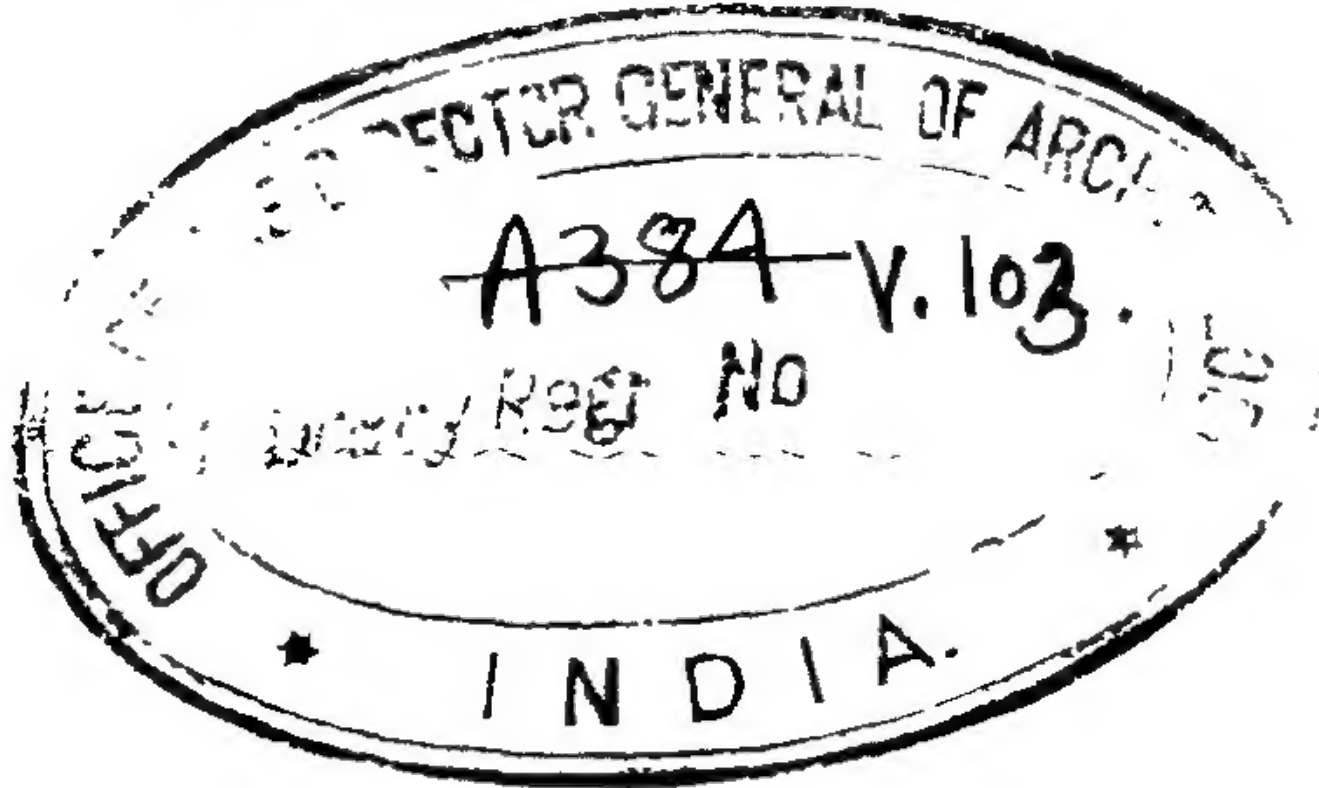
14434

EDITED BY

DR. W. CALAND

Extra Professor of Sanskrit at the University of Utrecht.

VOLUME II.

CALCUTTA :

PRINTED AT THE BAPTIST MISSION PRESS,

AND PUBLISHED BY THE

ASIATIC SOCIETY, 57, PARK STREET,

1907.

CENTRAL ARCHAEOLOGICAL
LIBRARY, NEW DELHI

AG. 14434

Date 1.5.1961

Cell No. 552151 / Batt / Cal .

PREFACE.

In preparing the text of this second volume of the Baudhāyana-śrautasūtra the editor has had to cope with many more difficulties than he had to do when preparing the text of the first volume. Indeed, a few months ago I was almost despairing of obtaining sufficient material for this volume. The fact is, that the tradition of these parts of the sūtra, describing for the greater part the rituals, partly obsolete, partly less observed than the darśapūrṇamāsa, agnyādheya and agniṣṭoma, is, throughout India, a very bad one. The MSS. of Bombay, Benares, Gwalior, Dhar and Ujjain are all together more or less corrupt and seem partly to derive from one archetype, in which not only were lost the right arrangement of the materials and the numbering of the praśnas, adhyāyas and khaṇḍikās, but the text of which was also hopelessly corrupt in many a passage. And no complete copy of Bhavasvāmins Vivaraṇa, which would have been of paramount use, seems to be extant. Although Professor Hultsch has taken all possible pains to hunt up more MSS. from Southern India and has set to work two pandits to unearth more material, he has, alas, not succeeded. Professor Bhandarkar of Elphinstone College also was kind enough to provide me with more material, but it was of the same kind: on the whole corrupt from beginning to end.

Nearly despairing, I wrote to Dr. Thomas, Librarian-in-Chief to the India Office, requesting him to look over, for my sake, once more the Mackenzie Collection of Sanskrit MSS. preserved at the India Office. And he was so fortunate as to light upon one MS. (cp. *infra* the enumeration of the MSS.) containing a wholly independent tradition of the text I stood in need of so much. This MS., too, is far from faultless, but it throws light on many a difficult passage, and, what is the main point, the arrangement of the praśnas seems to be correct in this MS. Before I knew this Mackenzie MS., I had my doubts about which part of the sūtra constituted the so-called uttarā tatiḥ. In the MS. from Benares, where the praśnas are all numbered by a *secunda manus* (cp. my paper "Ueber das rituelle Sūtra des Baudhāyana," p. 12), the praśna coming after the dvādaśāha and gavām ayana, numbered here as the 17th, contains the atirātra, the sautrāmaṇi and the ekādaśinī. In the copy of Bhavasvāmins Vivaraṇa, known to me from the beginning up to the aupānuvākya (consequently giving the first fourteen praśnas complete), is found neither the aśvamedha nor the dvādaśāha and gavām ayana, but immediately after the aupānuvākya comes the ekādaśinī. Now, as the MS. of Bhavasvāmin ends with the words: *iti bhavasvāmikṛte*

kalpavivarane tatau dvitīyo 'dhyāyah, and the Mackenzie MS. agrees exactly with this numbering, as it gives the number *dvitīyah* precisely at the end of the passage treated lastly by Bhavasvāmin, there is no doubt at all that the Mackenzie MS. is *right* and that the *uttarā tatiḥ* begins with the *atirātra* and the *immediately following* *ekādaśinī*. This being the case, the statement of B and Be, that the 17th *praśna* should have contained the *atirātra*, *sautrāmaṇi* and *ekādaśinī* must be false. On account of the fact that the Mackenzie MS. agrees in this respect with Bhavasvāmin and that in other points this MS., of all those known to me, also seems to have preserved the correct order, I have adopted the arrangement of the materials as given by this MS. In consequence of this arrangement, the one adopted previously has been abandoned : thus the numbering of the *praśnas* and partially that of the *adhyāyas* in the text coming after the *gavām ayana* is wholly different from the numbering followed by me in citing passages from Baudhāyana in my above paper on this *sūtra*. But however valuable this Mackenzie MS. may be, it has not cleared up all the *dubia* regarding the arrangement of the materials. There are two more points to be settled. The first is a question analogous to a difficulty in the construction of the text of Vol. I (the place where the *pravargya* had to be put in), viz., the place to be assigned to the *Kāthakasūtra*. In the MSS. from Benares (Be) and Bombay (B) it is numbered as the 18th, in the MS. Haug it is numbered as the 21st. The Mackenzie MS. assigns a place to this *praśna* between the *agnicayana* and the *vājapeya*, without, however, giving a *praśna-number* to it.¹ As the contents of this *praśna* are mentioned neither in the *Dvaidha-* nor in the *Karmāntasūtra*, no further information is to be obtained from these texts. But as it is highly improbable that this *praśna* should have formed part of the *uttarā tatiḥ*, the number 18 assigned to it by Be and B can by no means be right. In accordance with the MS. Haug.² and with the place occupied by this material in the *brāhmaṇa* (viz., at the end of the *Taitt. Brāhm.*) I have inserted it after the *uttarā tatiḥ*. In consequence of this new arrangement the numbers of the following *praśnas* (*Dvaidha*, *Karmānta* and *Prāyaścitta*) will have to be changed accordingly. By doing so I may come into collision with the original numbering, which, it seems, is unknown to us. But this is a point of minor importance.

Another question has also puzzled me greatly. In the *uttarā tatiḥ*, as handed down to us in the Mackenzie MS., two

¹ *Praśna numbers* are not found in the Mack. MS.

² This MS. gives as the number of the *Kāthakapraśna* : 21 ; the same MS. numbers the three *Karmāntapraśnas* : 22, 23, 24 ; and the *Dvaidhapraśnas* : 25, etc. This is obviously an error (cp. my paper on the *Baudh. sūtra*, p. 13, 14) But at any rate this MS. inserts the *Kāthaka* immediately before *Dvaidha* and *Karmānta*.

adhyāyas are found, the contents of which are entirely foreign to a śrautasūtra, viz. the adhyāyas 12 and 13 of praśna 17, treating of the samāvartana, a subject we would expect to be treated rather in the grhyasūtra. Now, the tradition of the grhyasūtra is in this respect not wholly consistent either. Most of the MSS. of the grhyasūtra have in the grhyasūtra proper (second praśna) a chapter commencing thus: *vedam adhītya snāsyann ity uktam samāvartanam*, and in the so-called paribhāṣā-sūtra a chapter commencing: *vedam adhītya snāsyann ity upakalpayate*, etc. This last part is identical with the long passage found in the Mackenzie MS. of the śrautasūtra and here inserted as adhyāya 12 of the first uttarā tatiḥ praśna. This distribution of the material in the MSS. of the grhyasūtra cannot possibly be right, for obviously the passage *vedam adhītya snāsyann ity uktam samāvartanam* refers to the passage *vedam adhītya snāsyann ity upakalpayate*, which therefore must have preceded. I possess a very good copy in Grantha writing of the whole grhyasūtra, kindly procured me by Professor Hultsch. In this MS. the long passage commencing: *vedam adhītya snāsyann ity upakalpayate* (the passage given by the Mackenzie MS. as forming part of the śrautasūtra) stands where the chapter *vedam adhītya snāsyann ity uktam samāvartanam* is inserted by the other MSS. Before the Mackenzie MS. came into my hands I thought this was all right. But not long ago I received one more copy of the grhyasūtra, copied from an original preserved at Madras. This MS. throws some light on this hitherto obscure point. Where the other MSS. (except the one from Madras, designed by me as M) have the chapter *vedam adhītya snāsyann ity uktam samāvartanam*, this MS. reads: *vedam adhītya snāsyann ity uktam samāvartanam; asya samāvartanasya nātra pāṭhaḥ, kimtu anyatra pāṭhitam; atra saṃgrhya vilikhitam utropayogāt*; then comes the text given by Mackenzie as xvii. 12 and 13, and the rest of the chapter *vedam adhītya snāsyann ity uktam samāvartanam*. Now, as it is impossible that the passage referred to in the opening words *ity uktam samāvartanam* could have followed, it seems highly probable that the treatment of the samāvartana was originally incorporated in the uttarā tatiḥ, and that here the Mackenzie MS. is right too. I possess now another copy of the complete grhyasūtra, which confirms this statement. This MS. gives in the second praśna the chapter *vedam adhītya snāsyann ity uktam samāvartanam*, but in the paribhāṣā the text given by the Mackenzie MS. (as xvii. 12, 13) is not found. It is not improbable that the scribes of our śrautasūtra, finding the treatment of the samāvartana foreign to a śrautasūtra, omitted it and inserted it in a more proper place (the grhyasūtra), disturbing, in doing so, the first praśna of the uttarā tatiḥ. For it is remarkable that none of all the other MSS. of the śrautasūtra give for this praśna (the 17th) any adhyāya- or khaṇḍikā-number; the Mackenzie MS., on the other hand, gives the adhyāya- and khaṇḍikā-numbers, and, in accordance with this

fact, at the close of this *praśna*, all the *pratikas* of the *adhyāyas* and *khaṇḍikās*, including those of the chapters on *samāvartana*. How it occurred to the diasceusts of the *śrautasūtra* to insert the *samāvartana* among the subjects treated in the *śrautasūtra*, I am, however, at a loss to explain.

So this Mackenzie MS. was of the greatest help in constituting the text of Vol. ii. The tradition of the *cayana*, *vājapeya* and *rājasūya* chapters is in this MS. inferior to that of the following chapters. To these, however, it is of the greatest value: entire passages, omitted by all the other MSS., are found *here*, and in many a passage it is easy to prove that only the reading found in M. (Mackenzie) is right, over against the oftentimes unanimous reading of all the other MSS. As no complete copy of the *Vivarāṇa* seems to be available, we are thrown upon our own resources to understand the meaning of this text. Of some use are, of course, the cognate texts of *Āpastamba* and *Hiraṇyakeśin*, but, as these are much more real *sūtras* than the text of *Baudhāyana*, and consequently, on the whole, much shorter, the help procured from these texts is rather inefficient. In passages, where new words or unknown expressions occur, I have, therefore, as a rule, adhered to the reading of M. The corruption of the other MSS. is so great, that it is not worth while mentioning all their various readings. So, *e.g.*, in the description of the *vrātyastomas*: here the text of all the MSS., with the exception of M., is one hopeless confusion. It is highly to be regretted, that this Mackenzie MS. is not wholly complete: some final leaves are wanting; consequently the text of the important last chapters of the second *uttarātatiḥpraśna* had to be edited as well as possible after the corrupt MSS. This is all the more to be regretted as they contain the legends of *Purūravas* and *Uśanas*.

After the above remarks, the reader and student of the second volume of *Baudhāyana* will be indulgent to the editor, who thought it better to give a text, however imperfect, rather than postpone its publication *ad calendas graecas*, as, after years of inquiry, no more help seemed to be forthcoming.

After these preliminary remarks, I shall now give a list of the MSS. used in editing Vol. ii.

1. M, being No. xxviii. (new number: 92) of the Mackenzie Collection at the India Office, see Wilson, a descriptive catalogue of the Oriental MSS. collected by Lt.-Col. Mackenzie, Vol. i., p. 6; old palmleaf MS. in Nandināgarī characters, 44 c.m. long, 2½ large, well-written but slightly injured; the pagination is continuous. It contains the following parts:—

(a) *karmāntasūtra*, one leaf numbered 2 and containing Karm. i., kh. 3 from : ° *ta āvāpo bhavati tamtram tu* unto *jagatīti*, close of kh. 5; then on 20 leaves numbered 21-41, the rest of the *Karmānta*, beginning *praśna* ii., kh. 27. from : ° *brhaspatibhyām tvā juṣṭam* unto the end of the *Karmānta*.

(b) *śulbasūtra* foll. 42-50 a.

- (c) cayanasūtra foll. 50a-72.
- (d) kāthakasūtra foll. 73-77.
- (e) vājapeya foll. 78-83.
- (f) rājasūya foll. 83-93.
- (g) iṣṭikalpa foll. 94-105.
- (h) aupānuvākya foll. 106-122.
- (i) aśvamedha foll. 123-137.
- (k) dvādaśāha foll. 137-148.
- (l) uttarā tatiḥ (first praśna) foll. 149-168.
- (m) ekāhas (sec. praśna) foll. 168-182.

The MS. breaks off after the 10th adhy. of praśna xviii.

2. B. cp. Preface to Vol. i., p. vii.

3. Be (Be 115) cp. ib. p. vii, viii.

4. U, being a nearly complete collection of the Baudh.-sūtras, neatly written on paper in Nāgarī by the same hand. From Ujjain. The avāntaradīkṣā is not found in this collection. It contains on 158 leaves (numbered continuously) the contents of Vol. i.; the pravargya comes *after* the agniṣṭoma; it closes with kh. 17. Then come the agnicayana, vājapeya, etc. No praśna numbers are given here and in the following parts, which are all numbered separately; its colophon runs: *śake 1762 bhādrapada kṛṣṇa 2 ravivāsare taddine āṭhavele ity upanāmakagaṇeśubhaṭṭātmajarāma-candrena likhitam*. Through the kind mediation of Professor Bhandarkar I was allowed the use of this MS.

MSS. containing single parts :—

5. H cp. Preface to Vol. i., p. viii.: cayana, vājapeya, atirātra, aptoryāma, ekādaśinī, kāthaka, and sautrāmaṇī.

6. F cp. Preface to Vol. i., p. ix. (vājapeya).

7. D, being a collection of various parts of the sūtra found at Dhar, the loan of which was procured to me also by Professor Bhandarkar. Paper, Nāgarī writing, different handwriting. It contains the iṣṭikalpa in a rather good tradition, although badly written; the dvādaśāhapraśna, atirātra, uttarā tatiḥ, very badly written and in the same hopelessly corrupt tradition as the other MSS.

8. Tr, being a copy in Grantha writing on paper from an original in Trichinopoly, pretending to be a complete śrautasūtra (!). It contains: the whole of the text already published in Vol. i.; the pravargya, together with its prāyaścitta and the avāntaradīkṣā, precedes the agniṣṭoma. After the agniṣṭoma come: 1. cayana (foll. 225-276); 2. sautrāmaṇī (foll. 277-282); 3. vājapeya (foll. 282-297); 4. atirātra (foll. 297-305); 5. aptoryāma (foll. 305-306); 6. the three prāyaścitta praśnas (foll. 306-343). The praśna numbering of this copy is utterly worthless.

9. MS, being the sūtra passages of the cayana as found in the mahāgnisarvasva, in Grantha writing on palmleaves, belonging to the India Office: cp. Burnell, a catalogue of Sanskrit MSS., Part i., p. 27; MSc, the reading presented by the Mahāgnisarvasva commentary itself.

10. Bu, the text of the cayana as given in an appendix after the above mentioned MS. (Burnell 55), comprising the text up to kh. 24, breaking off after the words : *nihanty āvr̥hyāśmānam upa*.

11. Be 11, cp. Preface to Vol. i., p. x., No. 9: dvādaśāha (without gavām ayana), rājasūya, vājapeya.

12. T, cp. Preface to Vol. i., p. x., No. 12: rājasūya only. Of the rājasūya MSS. B Be and U agree mostly ; on the other hand Be 11 and T go together. M is independent.

13. Be 8, cp. Preface to Vol. i., p. x., No. 10 (here cited as B 4) contains the iṣṭikalpa.

14. Be, a copy of the aupānuvākya praśna from Benares (Nāgarī, paper) on 14 foll., well-written but containing on the whole the same tradition as B and Be (115).

15. Be, a copy of the kāthakasūtra from Benares (see sūcīpatra, p. 72, No. 10), paper, Nāgarī, 7 leaves.

16. Be (12), a copy of the atirātra from Benares (see sūcīpatra, p. 72, No. 12), paper, Nāgarī, 3 leaves.

17. G, an original MS. of the aupānuvākya from Gwalior on paper in Nāgarī, procured on loan by Professor Bhandarkar.

18. T, a copy of the sautrāmaṇi in the collection of Sanskrit MSS. preserved at Tübingen (M.a. i., 317) Nāgarī, paper.

19. MS and MSc, text and commentary of the ekādaśinīsūtra contained in the MS. of the Mahāgnisarvasva, cp. supra No. 9.

Other sources, which were of more or less help, are the Vivaraṇa of Bhavasvāmin up to the aupānuvākya, the Vivaraṇa of the atirātra, the aptoryāma and the sautrāmaṇi, and lastly the Prayogasāra of Keśavasvāmin on the contents of which cp. my paper on the Baudh.-sūtra, p. 15.

My thanks are due, for procuring me the use of some of these MSS. and for taking pains in having copied others for me, to Dr. Thomas, Librarian-in-Chief of the India Office, to Professor Hultsch, to Professor Bhandarkar at Bombay, to Mr. A. Venis at Benares, and to the British Government, which enabled me to collate some of the originals of the above mentioned manuscripts.

W. CALAND.

Utrecht, May 1906.

उखाः संभरिष्यन्नुपकल्पयते ऽश्वं च गर्दभं च तयोरेव रश्मने
 मौञ्ज्यौ वा कुशमय्यौ वाभिं च ब्राह्मणसंपन्नां मृदं च भावितां
 करणीयां वल्मीकवपां कृष्णाजिनं च पुष्करपर्णं च योक्तामुद-
 कुम्भः हिरण्यमर्मकपालानि शर्करा अवाञ्जनपिष्टा अज-
 ५ लोमानि कृष्णाजिनलोमानि वैश्यः सप्तदशः सूनामधि-
 करणीमुखाकृतं कुशलमित्यथामावास्येन वा हविषेष्टा नक्षत्रे
 वाग्रेण शालाः शम्यान्यासे गर्तं खानयति । तद्भावितां मृद-
 मवलेपयति । समां विलेन करोति । तदुपसादयति कृष्णाजिनं
 च पुष्करपर्णं च योक्तामुदकुम्भः हिरण्यमित्यथ विषुवति
 १० स्फेनोद्धृत्यावोक्ष्य वल्मीकवपां निदधाति । तां दक्षिणतो वैश्यो
 गोपायन्नास्ते । ऽथोत्तरः शालाखण्डमग्रेण स्फेनोद्धृत्यावोक्ष्य
 सिकता निवपति । तं परिमण्डलं खरं करोत्यथैनः सिक-
 ताभिराभ्राशिनं करोति । तं कुशतरुणकैर्दूर्वाग्रन्थिभिरिति
 संप्रच्छाद्याथैनं परिश्रयन्ति । तस्योदीचीं दारं कुर्वन्ति । तदुप-
 १५ सादयत्यर्मकपालानि शर्करा अवाञ्जनपिष्टा अजलोमानि
 कृष्णाजिनलोमानि सूनामधिकरणीमुखाकृतं कुशलमित्यथैता-
 वश्वगर्दभावग्रेण शालां पल्लूलितौ तिष्ठतो । ऽन्तर्वेद्यभिं निद-
 धात्युत्तरे वेद्यन्ते रश्मने । परिस्तृणन्ति । दक्षिणत उप-
 विशतो ब्रह्मा च यजमानश्चाथ गार्हपत्य आज्यं विला-
 २० प्योत्पूय सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वाहवनीये सावित्राणि जुहो-
 त्यन्वारभ्ये यजमाने । ॥ १ ॥

युञ्जानः प्रथमं मन इति षडृचो ऽनन्तर्हिता देव सवितरि-

I

तृगेषेमं नो देव सवितरिति यजुरेतदृचा वा यजुषा वावस्य-
 त्याज्जतिं नवमीः ऊलोपतिष्ठत च्चा स्तोमः समर्धयेत्यथा-
 भिमादत्ते देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति चतुर्भिः पर्यायैस्ता-
 मग्रेणाहवनीयं पर्याहृत्य दक्षिणत आसीनाय ब्रह्मणे प्रयच्छ-
 त्यथ रश्नामादत्त इमामगृभ्णवश्नामृतस्येति । तथाश्वमभि- ५
 दधाति प्रतूर्तं वाजिन्नाद्रवेत्येवमेव द्वितीयाः रश्नामादत्ते ।
 तथा गर्दभमभिदधाति युञ्जाथाः रासभं युवं योगेयोगे तव-
 स्तरमिति दाभ्यामश्वं पूर्वं नयन्ति । तमनुमन्त्रयते प्रतूर्वन्ने-
 ह्यवक्रामन्नशस्तीरित्यन्वञ्चं गर्दभं पूष्णा सयुजा सह पृथिव्याः
 सधस्यादग्निं पुरीथ्यमङ्गिरस्वदच्चेहीति । प्रदक्षिणी वैश्वं कुर्वते । १०
 वैश्वः पृच्छति पुरुषाः किमच्चेथेत्यग्निं पुरीथ्यमङ्गिरस्वदच्चेम
 इतीतरे प्रत्याऊरथ वल्मीकवपामुपतिष्ठते ऽग्निं पुरीथ्यम-
 ङ्गिरस्वद्वरिष्याम इत्यथोपातियन्यन्वग्निरुषसामग्रमख्यदन्वहानि
 प्रथमो जातवेदाः । अनु सूर्यस्य पुरुत्रा च रश्मीननु द्यावा-
 पृथिवी आततानेत्यथैतेनाश्वेन प्राचा मृदमाक्रमयत्यागत्य १५
 वाज्यध्वन आक्रम्य वाजिन्पृथिवीमिति दाभ्यामथास्य पृष्ठं मर्म-
 ज्यते द्यौस्ते पृष्ठं पृथिवी सधस्यमात्मान्तरिचः समुद्रस्ते योनिः ।
 विख्याय चक्षुषा त्वमभितिष्ठ पृतन्यत इत्यत्र यं यजमानो
 देष्टि तमश्वस्याधस्यदं ध्यायत्यथैनं प्राञ्चमुत्क्रमयत्युत्क्रामोदक्र-
 मीदिति दाभ्यामथैतं पदाश्रयमङ्गिरुपसृजति ॥ २ ॥ २०

आपो देवीरुपसृज मधुमतीरयन्माय प्रजाभ्यः । तासां
 स्थानादुज्जिहतामोषधयः सुपिप्पला इत्यथ सुचि चतुर्गृहीतं

गृहीत्वा दक्षिणे ऽवान्तरशफे हिरण्यं निधाय संपरिस्तीर्याभि-
 जुहोति जिघर्म्यग्निं मनसा धृतेनेत्यपरं चतुर्गृहीतं गृहीत्वोत्तरे
 ऽवान्तरशफे हिरण्यं निधाय संपरिस्तीर्यैवाभिजुहोत्या त्वा
 जिघर्मि वचसा धृतेनेत्यपोद्धृत्य हिरण्यमभिमादाय पदं परि-
 ५ लिखति परि वाजपतिः कविः परि त्वाग्ने पुरं वयं त्वमग्ने
 द्युभिरिति तिसृभिः^१ खनति देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे
 ज्योतिष्मन्तं त्वाग्ने सुप्रतीकमिति दाभ्यामधोत्तरतः पार्श्वतः
 संभाराणां प्रचीनाग्राणि तृणानि सः स्तीर्य तेषूपरि कृष्णाजिनं
 प्राचीनघीवमुत्तरलोमोपस्तृणात्यथापां पृष्ठमसीति पुष्करपर्ण-
 १० माहरति^१ तदुपरिष्ठात्कृष्णाजिने निधायार्थेने संमृशति शर्म
 च स्थः संवसायामिति दाभ्यामपोद्धृत्य पुष्करपर्णमष्टाभि-
 र्मुदः हरति ॥ ३ ॥

पुरीषो ऽसि विश्वभरा इति^१ तासां चतस्रो गायत्र्यश्च-
 तसस्त्रिष्टुभः^१ स पिण्डं पिण्डं वैवर्चा हरत्यपि वाष्टाभिरेकमेव
 १५ पिण्डः हरत्यथैतमवटं^१ विश्वलोपेन पूरयित्वाद्भिरुपसृजति सं
 ते वायुर्मातरिश्वा दधातूत्तानायै हृदयं यद्विलिष्टम् । देवानां
 यश्चरति प्राणयेन तस्मै च देवि वषडस्तु तुभ्यमित्यथोपरिष्ठा-
 तुष्करपर्णं मृदि निधाय समुच्चित्य कृष्णाजिनस्यान्तान्योक्ते-
 णोपनहति सुजातो ज्योतिषा सह शर्म वरूथमासदः
 १० सुवः । वासो अग्ने विश्वरूपः संवयस्व विभावसो इत्यथैन-

^१ Thus only M Bhāṇ.; अथैतमवटं all the other MSS.

मादायोपोत्तिष्ठत्युदु^१ तिष्ठ स्वध्वरोर्ध्वं ऊ षु ण ऊतय इति
 द्वाभ्यामथैनमाहरति स जातो गर्भो असि रोदस्योरग्ने चारु-
 विभृत ओषधीषु । चित्रः शिशुः परि तमाऽस्यक्तः प्र मातृभ्यो
 अधि कनिक्रदद्वा इत्यथैनं गर्दभ आसादयति स्थिरो भव
 वीङ्ग आशुर्भव वाज्यर्वन् । पृथुर्भव सुषदस्त्वमग्नेः पुरीषवाहन ५
 इत्यथैनमुपतिष्ठते शिवो भव प्रजाभ्यो मानुषीभ्यस्त्वमङ्गिरः ।
 मा द्यावापृथिवी अभिशूशुचो मान्तरिचं मा वनस्यतीनित्यंश्च
 पूर्वं नयन्ति^१ तमनुमन्त्रयते प्रैतु वाजी कनिक्रददित्यन्वञ्च
 गर्दभं नानदद्रासभः पत्वा । भरन्नग्निं पुरीथ्यं मा पाद्यायुषः
 पुरा ॥ रासभो वां कनिक्रदत्सुयुक्तो वृषणा रथे । स वामग्निं १०
 पुरीथ्यमाशुर्दूतो बहादितः ॥ वृषाग्निं वृषणं भरन्नपां गर्भं
 समुद्रियम् । अग्न आयाहि वीतय इत्यथेमे समौक्षत क्षतः
 सत्यमृतः सत्यमिति^१ प्रदक्षिणी वैश्यं कुर्वते^१ वैश्यः पृच्छति
 पुरुषाः किं भरयेत्यग्निं पुरीथ्यमङ्गिरस्वद्गराम इतीतरे प्रत्या-
 ऊरथैनं खर उपावहरन्त्योषधयः^२ प्रतिगृहीताग्निमेतमोषधयः १५
 प्रतिमोदध्वमेनमिति द्वाभ्यामङ्गिरभ्युक्ष्याश्च गर्दभावुत्सृजन्त्यपो
 रश्ने अभ्यवहरन्त्यपि वाङ्गिरभ्युक्ष्य भुञ्जते^१ ॥ ४ ॥ प्रथमः ॥
 अथैनं विस्त्रःसयति वि पाजसा पृथुना शोशुचान इत्य-

१ Thus M Tr U ; उप om. HB Ms. नेपेतिष्ठ० Be.

२ उपावहरत्य० B Be.

यैनमद्भिर्हपसृजत्यापो^१ हि ष्ठा मयोमुत्र इति तिसृभि-
 रनुच्छन्दसमथैनमर्मकपालैः शर्कराभिरवाञ्जनपिष्टाभिरजलोमैः
 कृष्णाजिनलोमैरिति सःसृजति मित्रः सःसृज्य पृथिवीमय-
 क्षाय त्वा सःसृजामीति दाभ्यामथैनः संभरति रुद्राः संभृत्य
 ५ पृथिवीमिति^१ पिण्डं करोति मखस्य शिरो ऽसीति^१ यज्ञस्य
 पदे स्य इत्यङ्गुष्ठाभ्यामुपनिगृह्णात्यथ तृतीयं मृदो ऽपच्छिद्य
 चीन्पिण्डान्करोति^१ तेषामेकमुखाकृते प्रयच्छति सःसृष्टां
 वसुभी रुद्रैरित्यनुमन्त्रयते वसवस्त्वा कृण्वन्तु गायत्रेण कन्दसे-
 त्यतिशिष्टायै मृदो ऽर्धं प्रयच्छति सिनीवाली रुक्पदैत्यनु-
 १० मन्त्रयते रुद्रास्त्वा कृण्वन्तु त्रैष्टुभेन कन्दसेति^१ सर्वामन्ततो
 मृदं प्रयच्छत्युखां करोतु शक्तेत्यनुमन्त्रयत आदित्यास्त्वा
 कृण्वन्तु जागतेन कन्दसा विश्वे त्वा देवा वैश्वानराः कृण्वन्त्वा-
 मुष्टुभेन कन्दसेत्यथ वै भवति प्रान्याभिर्यच्छत्यन्वैर्मन्त्रयते
 मिथुनत्वाय^१ शुद्धिं करोतीति^१ स यदेव चिह्नरति चिरनु-
 १५ लिम्पति तेन शुद्धिर्लं प्रादेशमाचीमूर्ध्वापरिमितां तिरश्चीं
 करोत्यथास्यै त्र्यङ्गुले वा चतुरङ्गुले वा रास्त्रां पर्यस्यत्यदित्यै
 रास्त्रासीत्यथास्या अनुदिशमष्टावश्रीरुन्नयति^१ रास्त्रासन्धिषु
 चाश्रिसन्धिषु चाष्टौ स्तनान्करोति^१ नवाश्रिमभिचरतः कुर्या-
 दिति ब्राह्मणमस्तनां नवमीं करोत्यथास्यै बिलं गृह्णात्यदितिस्ते
 २० बिलं गृह्णातु पाङ्गेन कन्दसेत्यथैनां खरे निदधाति कृत्वाय

^१ Thus M Be Tr HU (pr.m.), Bhav.; उपावसृजत्य० BU (sec. m.) Ms.

सा महीमुखामित्यान्तादनुवाकस्यैवमेव द्वितीयां करोत्येवं
द्वितीयां तूष्णीं पञ्च चर्षभाः^१ स्तिस्रश्च^२ मण्डलेष्टकाः^३ ॥ ५ ॥

अथ या मृदतिशिष्यते तथा प्रवाते प्रतिलेपमुपवातयति^४
तासूपवातासूपकल्पयत एकविंशतिं वृष्णो अश्वस्य शकृत्पि-
ण्डानभिमग्निं पचनमित्यथाश्वशकमादीप्य मुख्यामुखां धूपयति^५
वसवस्त्वा धूपयन्तु गायत्रेण कन्दसेति प्रतिपद्य वरुणस्त्वा
धूपयत्वित्यातोऽन्तरतश्च बाह्यतश्च^६ सुधूपितां कृत्वा निदधा-
त्येवमेव द्वितीयां धूपयत्येवं द्वितीयां तूष्णीं पञ्च चर्षभाः-
स्तिस्रश्च मण्डलेष्टकाः^७ अथोत्तरेण शालामुरुविलमिवावटं
खानयत्यदितिस्त्वा देवी विश्वदेव्यावती पृथिव्याः सधस्ये ऽङ्गि-^{१०}
रखत्खनत्ववटेति^८ तं पचनेनावस्तीर्य तस्मिन्मुख्यामुखां प्रवृणक्ति
देवानां त्वा पत्नीर्देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सधस्ये ऽङ्गि-
रखद्दधत्ख इत्येवमेव द्वितीयां प्रवृणक्त्येवं द्वितीयां तूष्णीं पञ्च
चर्षभाः^९ स्तिस्रश्च मण्डलेष्टकास्ताः प्राचीर्वादीचीर्वायातयत्यथैनाः
पचनेनोपरिष्ठात्संप्रच्छाद्य मृदावलिम्पति^{१०} चतुरङ्गुलमनुदिश-^{१५}
मादीपनायातिग्निन्यथोपोषति^{११} ॥ ६ ॥

धिषणास्वेति पुरस्ताद् ग्रास्वेति दक्षिणतो वरूत्रयस्वेति

१ Here and infra some of the MSS. present the fem.: 'चर्षभास्ति' (or 'च ऋषभास्ति'); again some of the MSS. om. the first च ।

२ Thus (cp. Vol. I. 269, 8) MUH Be; अभिलिंपति B Bu Tr Ms Kś.

३ Before चतुर० Be B Bu Tr U (sec. m.) Ms ins. ताश् ।

पश्चाच्चनयस्वेत्युत्तरतो^१ ऽथैनाः परिददाति मित्रैतामुखां पचैषा
 मा भेद्येतां ते परिददाम्यभित्या इति^१ ता अक्ला वा रात्र्या
 वा पचन्ते^१ यदि प्रातरूपोषति सायमुपैति यदि सायं प्रात-
 स्तासु पक्वासूपकल्पयते गोपयश्कागापयो धृष्टिमश्वसंदावः
 ५ सतः संदः शं खारीः शिक्यं कृष्णाजिनमित्येतत्समादायाभ्यै-
 त्यभीमां महिना दिवं मित्रो बभूव सप्रथाः । उत अवसा
 पृथिवीम् ॥ मित्रस्य चर्षणीधृतः श्रवो देवस्य सानसिम् । द्युम्नं
 चित्रश्रवस्तममित्यथ धृष्टिमादाय मुख्याया उखाया अङ्गारानु-
 दपति देवस्त्वा सवितोदपतु सुपाणिः खङ्गुरिः । सुवाङ्मृत
 १० शक्त्येत्यैनामुच्छ्रयत्युत्तिष्ठ बृहती भवोर्ध्वा तिष्ठ ध्रुवा त्वमि-
 त्यैनामाशये प्रतिष्ठापयत्यपद्यमाना पृथिव्याशा दिश आपृणे-
 त्यैनाः संदः श्रेण परिगृह्य सते ऽवधाय कागापयसा-
 च्छृणत्ति ॥ ७ ॥

वसवस्त्वाच्छृन्दन्तु गायत्रेण कृन्दसेति प्रतिपद्य विश्वे त्वा
 १५ देवा वैश्वानरा आच्छृन्दन्त्वानुष्टुभेन कृन्दसेत्यातो ऽन्तरतश्च
 बाह्यतश्च^१ स्वाच्छृणां कृत्वा गोपयसाभिविध्यन्दयत्येवमेव द्विती-
 यामाच्छृणत्येवं तृतीयां तूष्णीं पञ्च चर्षभाः स्तिस्रश्च मण्डले-
 ष्टका^१ अथ यदि विधुर्वा प्रदरो वा जायते ऽश्मचूर्णानि
 कागापयसि संप्रकीर्य तैः प्रत्युक्ष्योल्मुकेनाभितपति^१ सः^१ ह्रैव
 १० रोहति^१ यद्यु वै सर्वश एव भिद्यत^१ एतान्येव^१ कपालान्य-

वाञ्जनं पिष्ट्वा यैषा मृत्प्रायश्चित्ताय परिश्रेते तथा सः सृज्य
कृत्वा पक्वाच्छृच निदधाति^१ तासां यदा श्वसथ उपर-
मत्यथैनाः खार्याः समवधाय कृष्णाजिनेनोपरिष्ठात्संप्रच्छा-
द्योत्तरे शालाखण्डे शिक्य आसजति^१ ता आ काला-
त्परिश्रेते^१ ॥ ८ ॥ द्वितीयः ॥

अथैतस्मिन्नेव पूर्वपक्षे वायव्येन पशुना यजते^१ तस्य तदुप-
कृतं भवति यत्पशुना यज्यमाणस्य संग्रामे हतयोरश्वस्य च वैश्यस्य
च शिरसौ^१ दौब्यन्त ऋषभं पचन्ते^१ वृष्णिं च बस्तं चाहर-
न्येतत्सर्पशिरौ^१ ऽथास्यैषा पूर्वद्युरेव पाशुबन्धिकी वेदिर्विमिता
भवति^१ तां परिस्तीर्य स्तम्बयजुर्हरतीदमेव प्रसिद्धं पौरो- १०
डाग्निकं चिर्यजुषा तूष्णीं चतुर्थं^१ पूर्वं परिग्राहं परिगृह्णाति^१
करणं जपत्युद्धृत्युद्धृतादाग्नीध्रस्तिर्हरति^१ यदाग्नीध्रस्तिर्हरत्यथ
चात्वालस्यावृता चात्वालं परिलिखत्युत्तरवेदेरावृतोत्तरवेदिं
निवपत्युत्तरनाभिसुप्ताद्याग्नेरावृताग्निं प्रणयत्यग्निवत्युत्तरं परि-
ग्राहं परिगृह्ण्य योयुपित्वा तिर्यञ्चः^१ स्फ्यः^१ स्तब्धा संप्रैषमाह १५
प्रोक्षणीरासादयेन्नावर्हिरुपसादय सुवः^१ स्वधितिः^१ सुचस्र
संमृद्धिं तूष्णीं षषदाज्यग्रहणीं पत्नीः^१ संनह्याज्येन च दध्ना
चोदेहि प्रतिप्रस्थातः पशुशीर्षाणि विद्धीत्यध्वर्युरेव प्रसिद्धं
पाशुबन्धिकं कर्म चेष्टत्यथ प्रतिप्रस्थाता याचयेकविंशतिं

१ Some of the MSS. ins. च after सुवं and after स्वधितिं, some only after सुवं; M om. स्वधितिं and has सुवं सुचस्र; cp. Vol I. 112, 7.

भाषाग्न्यर्णशाखां मृत्पिण्डमुदपात्रमुत्कुषी१ सप्तधा विद्वेषां
वल्मीकवपाः संदग्नेमित्येतत्समादाय पशुग्रीवाण्यभ्येति ।
दक्षिणत एतत्पुरुषाग्निर उपगते ऽग्नेतेतराण्यथ प्राचीनावीतं
कृत्वा सप्तभिर्माषैः पुरुषाग्निरः परिकीर्य त्रिरपसलैः पर्णशाखया
५ परिकर्षति ॥ ६ ॥

अहरहर्नयमानो गामश्वं पुरुषं जगत् । वैवस्वतो न दृष्यति
पञ्चभिर्मानवैर्यम इत्यपरैः सप्तभिः परिकीर्यैव परिकर्षति
वैवस्वते विविच्यन्ते यमे राजनि ते जनाः । ये चेह सत्ये-
नेच्छन्ते य उ चानृतवादिन इत्यपरैः सप्तभिः परिकीर्यैव
१० परिकर्षति ते राजन्निह विविच्यन्ते ऽथा यन्ति त्वामुप ।
देवाःश्च ये नमस्यन्ति ब्राह्मणाःश्चापचित्यतीत्यथादत्ते दक्षि-
णेन वल्मीकवपाः सव्येन संदग्नेन पुरुषाग्निरः । प्राणैः प्राणा-
न्मनिधायाग्नये वल्मीकवपां निदधात्यथैतत्पुरुषाग्निरः ऽभ्युक्ष्यो-
त्कुष्य१ प्रचात्य मृदाभिलिम्पत्यनभिलिम्पन्प्राणानथेतराणि चये-

१ Thus (उत्कुषी१ or •बी) Tr Be H Bu U Bhav. (MS. Burnell),
Ms and Msc (both the Burnell MS. and the MS. of Tübingen);
उत्कर्षी१ Bhav. (Cidambara MS.); उत्कर्षि B ; M उत्कुषी१ or उत्कुषी ।
According to the Bhāṣya it is : सुसंबदा दृष्टैरुक्ता; Msc. : उक्ता दृष्टैः
समावदा दौर्घाकारोत्कुषी भवेदिति गोपालः ।

१ Thus U (pr. m.) Bhav. ; भ्युक्ष्योत्कुष Tr ; भ्युत्कुष Be U (sec m);
भ्युत्कुष B Ms; भ्युक्ष्य only M; Bu is corr. and in H this whole
chapter is missing.

षैव निस्तिष्ठन्त्यभ्युत्कुष्यैव^१ प्रक्षाल्य मृदाभिलिम्पन्त्यनभिलिम्पन्तः
प्राणान्येनान्यद्भिः प्रोक्षणतो^२ निदधाति^३ तान्या काला-
त्परिश्रेरे^४ ॥ १० ॥

अथ पशोः सामिधेनीकल्पः^५ 'प्र वो वाजा अभिद्यव इत्ये-
कादश^६ 'समास्त्राग्र ऋतवो वर्धयन्त्विति दश^७ 'तासां ज्योति-
शतीमपोद्धृत्य नव धाय्यालोके दधात्यथ पृथुपाजवत्यौ धाय्ये
दधात्यथ युद्धा हि देवहृतमानित्येतां दधाति^८ ताः परा-
चौरनूच्यमानाश्चतुर्विंशतिः संपद्यन्ते^९ ज्योतिशतीं त्रैवोत्तमा-
मन्वाहाथ हिरण्यगर्भः समवर्तताग्र इत्याधारमाधारयत्यथात
आप्रीणामेव मीमांसा^{१०} अथ समिधो भवन्तीति द्वादश^{११} १०
तासां तानूनपातीमपोद्धृत्य नाराग्र^{१२} वसिष्ठानां^{१३} दधात्यपो-

१ Thus only BU (sec. m.); Ms again अभ्युत्कुष्यैव ; thus also Bu with var. r: अभ्युत्कुष्यैव ; अभ्युत्कुष्यैव M Tr. ; Bhav.: चयेण संधापयति तापयित्वा प्रक्षाल्य मृदाभिलिम्पति; as Bhav. has explained उत्कुष्य, supra p. 9, l. 14, by प्रताप्य रोमाणि दग्ध्वा perhaps here simply उत्कुष्यैव without अभि is to be read.

२ Thus M only in accordance with Bhav. (अद्भिः प्रोक्षणतः पशोः प्रोक्षणेन सह यथा प्रोक्ष्यते तथा निदधाति); प्रोक्ष्यन्दक्षिणतो Ms. and Msc. (but the commentary runs : अद्भिः प्रोक्षणाथ दक्षिणतो निदधाति । पशुप्रोक्षणेन यथा प्रोक्षितानि भवन्ति तथा दक्षिणतः पशोर्निदधातीति यावत्); प्रोक्ष्यन्दक्षिणतो U; प्रोक्ष्य दक्षिणतो Bu Tr B Be ; H om. the whole chapter.

३ The last sentence is omitted by M Tr U; is it commented upon by Bhav. and Ms.

४ वसिष्ठानां some of the MSS.

इत्य नाराश्रुसीं तानूनपातीमन्येषां गोत्राणामथ पीवो ऽन्नाः
 राये ऽनु यमिति वपायै यः प्राणतो य आत्मदा इति पशु-
 पुरोडाशस्य प्र वायुमच्छा नो नियुद्गिरिति हविष^१ इति^२
 नु यदि मिश्रो भवति^३ यद्यु वै सर्ववायव्य^४ एव भवति
 ५ पीवो ऽन्नाः राये ऽनु यमित्येतासां द्वे वपायै द्वे पशुपुरो-
 डाशस्य द्वे हविषो^५ ऽथ यदि सर्वप्राजापत्य^६ एव भवति
 यः प्राणतो य आत्मदा इत्येतासां द्वे वपायै द्वे पशुपुरो-
 डाशस्य^७ द्वे हविषः^८ सर्वसंस्थां पशोः कुर्वन्त्येतेतानि पशु-
 शीर्षाण्यभिपर्यग्निकृतान्युत्तरे शालाखण्ड शिक्येष्वसजत्येते-
 १० त्सर्पशिर सन्ध्या विग्रथ्य शिक्यपाशे प्रग्रथ्णाति^९ तान्या
 कालात्परिशेरे^{१०} ॥ ११ ॥ तृतीयः ॥

अथापरपक्षः प्रतिधीयते^१ स उपकल्पयत इष्टकाश्चाग्नि-
 दक्षिणाश्च^२ यदि रात्रिभृतं चेष्यमाणो भवति^३ यद्यु वै संव-
 त्सरभृतं दीर्घा ऽध्वाजिरिति नाद्रियेत^४ स उपकल्पयत
 १५ औदुम्बरीमुख्यासन्दीं तस्याः प्रादेशमात्राः पादा भवन्त्यरन्नि-
 मात्राणि शीर्षाण्यनूचानि सा मौञ्जीभी रज्जुभिर्व्यूता भव-

१ om. B Be U Ms.

२ Thus M, all the other MSS. सर्वो वा०, but cp. xvi. 11 and 19.

३ Thus again only M ; सर्वः प्रा० the other MSS.

४ पशु० fails in some of the MSS.

५ All the MSS. exc. B and Ms insert अथ before यदि ; but the clause यदि रात्रिभृतं चे० भ० seems to be the protasis of the foregoing स उपक० इष्ट० ; Msc. : •अग्निदक्षिणास्योपकल्पयत इति पूर्वेष्वान्वयः ।

त्येकसराभिः फल्लकाभिस्तीर्णा मृदावलिप्ता^१ षडुद्यामं द्वादशो-
 द्यामं वा मौञ्जः शिकं मुञ्जकुलायं क्रमुकमाज्यसंयुतं वैक-
 ङ्कतीं च ग्रमीमयीं च समिधौ सप्तौदुम्बरीः समिधस्तिष्ठो
 नानावृक्ष्या एकविंशतिनिर्वाधः रुक्मं^१ प्रज्ञाता आग्निष्टो-
 मिकाः संभारा^१ जुष्टे देवयजने शाला कारिता भवत्यधैनं ५
 तीर्थादानीय पवयित्वा त्रिहविषमग्निदीक्षणीयामिष्टिं निर्वप-
 त्याग्नावैष्णवमेकादशकपालमदित्यै दृते चरुं वैश्वानरं द्वादश-
 कपालमिति^१ तस्यै तावन्मुत्सीदन्ति यावन्ति दीक्षणीयाया^१
 अथाध्वर्युः प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्माद्रुत्य पत्नीः संयाज्य प्राडेत्य
 ध्रुवामायायाज्यस्थाल्यां प्रत्यवनीयाज्यस्थाल्याः सुवेणोपघात- १०
 मग्निदीक्षाज्जतौर्जुहोति ॥ १२ ॥

आकूतिमग्निं प्रयुजः स्वाहा मनो मेधामग्निं प्रयुजः
 स्वाहा चित्तं विज्ञातमग्निं प्रयुजः स्वाहा वाचो विष्टतिमग्निं
 प्रयुजः स्वाहा प्रजापतये मनवे स्वाहाग्नये वैश्वानराय स्वाहे-
 त्यथ सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वाज्यस्य पूर्णां सुचमौद्गृह्णं^१ १५
 जुहोति विश्वे देवस्य नेतुर्मर्तो वृणीत सख्यं विश्वे राय इषु-
 धसि द्युम्नं वृणीत पुष्यसे स्वाहेत्यत्रैतत्पूर्णपात्रमन्तर्वेदि निनय-
 त्याग्रेणाहवनीयं पर्यादित्य यजमानाय प्रयच्छत्यथ मुख्या-

१ Thus MH Bhav.; मृदाभिलि. B Be U Ms. Msc.

१ Thus M Tr Be Bu U Ms; the other MSS. सोद्गृह्णं; but cp. TS.
 vi. 1.2.4.

मुखां याचति ^१ तस्याऽऽश्रुत्पिण्डान्पूतिद्वेषानीति संप्रकीर्त्या-
 व्यस्रुवं प्रत्यस्याहवनीयस्यान्तमेवङ्गारेषु प्रवृणक्ति मा सु भित्त्वा
 दृष्ट्वेति दाभ्यामथैनां परिददाति मित्रैतामुखां तपैषा मा
 भेद्येतां ते परिददाम्यभित्त्वा इत्यथ वै भवति यदि भिद्येत
 ॥ तैरेव कपालैः सऽसृजेदिति ^१ सा यदि भिद्यत^१ एतान्येव^१
 कपालान्यवाञ्छनं पिष्ट्वा यैषा मृत्प्रायश्चित्ताय परिशेते तथा
 सऽसृज्य कृत्वा पक्वाच्छृद्य निदधात्यथान्यां प्रवृणक्त्यथ वै भव-
 त्यम्बरीषादन्नकामस्यावदध्यादित्यथ वै भवति यं कामयेत
 यजमानं भ्रातृव्यमस्मै जनयेयमित्यन्यतस्तस्याहत्यावदध्यादित्यथ
 १० वै भवति यो गतश्रीः स्थान्मथित्वा तस्यावदध्यादित्यथ वै
 भवति यो भूतिकामः स्याद्य उखायै संभवेत्स एव तस्य
 स्यादिति ^१ स य एवैष उखायै संतापाज्जायते तस्मिन्मुञ्च-
 कुलायमवदधाति या ते अग्न ओजस्विनी तनूरोषधीषु प्रविष्टा
 तां त एतेनावयजे स्वाहेत्यथ क्रुमुकमाज्यसंयुतमवदधाति
 ११ द्रुवः सर्पिरासुतिरित्यथ वैकङ्कतीं च शमीमयीं च समिधा-
 वादधाति परस्या अधि संवत इति वैकङ्कतीं परमस्याः
 परावत इति शमीमयीमथ बीद त्वं मातुरस्या उपस्र
 इति तिसृभिर्जातमुपतिष्ठते ^१ ऽथ पञ्चौदुम्बरीः समिध
 आदधाति ॥ १३ ॥

१ भिद्येतैतान्येव U Be Ms, the others (exc. B which is corrupt and Bu, which is incomplete) : भिद्यत एतान्येव ; cp. supra p. 7, 20.

यदग्ने यानि कानि च यदत्युपजिह्विका रात्रिः रात्रिम-
 प्रयावं नाभा पृथिव्या याः सेना अभीवरीरित्यथैनं पञ्चर्चेन
 रात्रोघ्नेनोपतिष्ठते कृणुष्व पाजः प्रसितिं न पृथ्वीमित्यथ तिस्रो
 नानावृद्ध्याः समिधो ऽभ्यज्यादधाति द॒ष्ट्राभ्यां मलिस्तू॒नित्या-
 श्व॒र्तीयै॑ ये जनेषु मलिस्तव इति वैकङ्कतीं यो अस्मभ्यमरा- ५
 तीयादिति शमीमयीमथ स॒श्रितं मे ब्रह्मो॑देषां बाह्व अति-
 रमित्युत्तमे औदुम्बरी वाचयन्नेवाभ्यादधात्यत्र कृष्णाजिने
 यजमानं वाचयति ' मुष्टी चैव न करोति वाचं च न यच्छ-
 त्यथैतामामन्दीं व्यस्तशिक्यपाशां जघनेनाहवनीयं निदधाति '
 तस्यामिण्ड्वाभ्यां परिगृह्योख्यमासादयति ॥ १४ ॥ १०

मातेव पुत्रं पृथिवी पुरीषमग्निं स्वे योनौ विभर्त्युखा ।
 तां विश्वैर्देवैर्ऋतुभिः संविदानः प्रजापतिर्विश्वकर्मा युनक्ति-
 त्यथामीन उत्तरनिर्वाधं रुक्मं प्रतिमुञ्चते दृशानो रुक्म
 इत्यथ शिक्यपाशं प्रतिमुञ्चते विश्वा रूपानि प्रतिमुञ्चते कवि-
 र्नक्रोषासेति द्वाभ्यां ' तूष्णीं कृष्णाजिनमुत्तरमथैनमवेक्षते १५
 सुपर्णा ऽसि गरुत्मान्निवृत्ते शिरो गायत्रं चक्षुः स्तोम आत्मा
 साम ते तनूर्वामदेव्यं बृहद्रथन्तरे पक्षौ यज्ञायज्ञियं^१ पुच्छं
 कन्दा॒स्यङ्गानि धिष्णि॑याः शफा यजू॒षि नामे॑त्यथैनमुद्गृह्णाति
 सुपर्णा ऽसि गरुत्मान्दिवं गच्छ सुवः पतेति ' पुरस्तादेवास्यैते

दीर्घाः शिष्यपाशाः^१ कारिता भवन्ति^१ सो^२ ऽत्र^२ वैव^२ सति^२
क्रमते ऽपि वैनमुपोद्यच्छते ॥ १५ ॥

विष्णोः क्रमो ऽस्यभिमातिहा गायत्रं कृन्द आरोह
पृथिवीमनुविक्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विष इति चतुर्भिरनु-
५ च्छन्दसं^१ तृतीये चतुर्थमनुवर्तयति^१ न चतुर्थाय प्रक्रामति^१
नाहवनीयमुपात्येत्याक्रन्ददितेतामन्वाहाथ दक्षिणमः समभि
पर्यावर्तते ऽग्ने ऽभ्यावर्तिन्नग्ने अङ्गिरः पुनरुर्जा सह रय्येति
चतसृभिरथोदङ् पर्यावृत्य कृष्णाजिनमुन्मुच्य शिष्यपाश-
मुन्मुच्यत उदुत्तमं वरुण पाशमस्मदित्यथैनमाहरत्या त्वाहार्ष-
१० मग्ने वृहन्नुषसामूर्ध्वा अस्यादिति दाभ्यामत्र यं कामयेत
राजन्यः राष्ट्रः स्यादिति तं मनसा ध्यायेद्राष्ट्रमेव भवतीति
ब्राह्मणमथैनं यथाहृतं प्रतिपर्याहृत्यान्तर्वेद्यासादयति सीद तं
मातुरस्या उपस्थ इति चतसृभिः सहः साभिरत्र मुष्टी च
करोति वाचं च यच्छत्यथास्मै व्रतं प्रदास्यन्नपतीयाः समि-
१५ धमभ्यादधाति वा जपति वाचपते ऽन्नस्य नो देहीत्यथोख्य-
मुपसमिन्द्रे येन देवा ज्योतिषोर्ध्वा उदायन्निति^१ स याव-
त्कृत्वो ऽस्मै व्रतं प्रदास्यन्नावत्येवमेवान्नपतीयाः समिधमभ्या-
दधाति वा जपति वैवमुख्यमुपसमिन्द्रे^१ ऽथ प्रातरुदित

१ Thus M Tr Be BHU (sec. m.); •पादाः Ms. U (pr. m.) Bhav.

२ Thus M (only सतीं) Be BHU Bu Ms. Bhav. (one MS.) ; सोत्रैव-
वसति Tr Bhav. (another MS.) Keś. ; according to Msc. the words
are : सो ऽत्र वा एव सति (sc. उल्लेखे) ।

आदित्ये विसृष्टायां वाचि वात्सप्रेणोपतिष्ठते दिवस्परि
प्रथमं जज्ञे अग्निरित्येतेनैकादशर्चेन^१ स एवमेव पूर्वद्युः
प्रक्रामत्युत्तरेद्युरपतिष्ठते । ऽथास्योपवसयीये ऽहन्वात्सप्रः संप-
द्यते^१ ॥ १६ ॥ चतुर्थः ॥

अथातः प्रयाणस्यैव मीमांसा^१ दीक्षितं वायोगक्षेमो^५
विन्दत्यन्यत्र वा देवयजनाद्दीक्षते सः सृजन्ति व्रते^१ संबध्नन्ति
व्रतदुषयोर्वत्सावा^१दधति यदाधेयं भवति नीडे गार्हपत्यं प्रउग
आहवनीयमित्यथोख्यमुद्यच्छत^१ उदु ला विश्वे देवा इत्यथैन-
मनसः प्रउग आसादयति सौद त्वं मातुरस्या उपस्य इति
चतसृभिः सहः साभिरथैतानासन्दीपादान्फल्बकेषु यथासुष्टु १०
विनिबध्नन्ति^१ मध्यमे वः श्रे शिष्यपाशं प्रग्रथन्त्यपि वारण्यो-
रग्नीन्समारोह्य प्रयाति भद्रादभि श्रेयः प्रेहि प्रेदग्ने ज्योतिष्मा-
न्याहीति द्वाभ्यामथ यद्यच्च उत्सर्जत्यक्रन्ददित्येतामन्वाहाथाव-
सिते घृतानुषिकाः समिधमभ्यादधाति समिधाग्निं दुवस्यत
घृतैर्वाधयतातिथिम् । आस्मिन्हव्या जुहोतम स्वाहेति गायत्र्या १५
ब्राह्मणस्य प्रप्रायामग्निर्भरतस्य ष्टण्व इति त्रिष्टुभा राजन्यस्य^१
स यावत्क्षत्रः प्रयास्यन्नावत्येवमेवैतत्सर्वं करोति^१ ॥ १७ ॥

अथातो भस्मन एवातिवृद्धस्य मीमांसा^१ भस्म चेदति-
वर्धते स उपकल्पयते सतमयोदवीः संदः शमित्येतत्समादाय

१ After आहवनीयम् M Tr H Bu om. इति ; Msc. : दक्षिणतो दक्षिणाग्निं
स्थापयन्तीति इतिशब्द सूचयति ; in the collateral passage (Vol. I,
p. 165, 11) however, no इति is found.

- यंचापस्तधन्ति सोख्या ' अथैतमग्निं संदग्नेन परिगृह्य सते
 ऽवधायायोदव्याप्सु भस्म प्रवेशयत्यापो देवीः प्रतिगृह्णीत भस्मै-
 तदश्वमे सधिष्टव गर्भा अस्योषधीनामिति तिसृभिरनुष्कन्द-
 समथैनं ज्योतिष्मतीभ्यां प्रत्यवदधाति प्रसद्य भस्मना योनिं
 पुनरासद्य सदनमपश्येति द्वाभ्यामथ पुनरूर्जा सह रथ्येति
 द्वाभ्यां पुनरुदैत्यथोख्यमुपसमिन्द्वे पुनस्त्वादित्या रुद्रा वसवः
 समिन्धतामित्यथैनं यथाहृतं प्रतिपर्याहृत्य यजमानायतने
 तिष्ठन्नुपतिष्ठते बोधा स बोधीत्यान्तादनुवाकस्य ' स याव-
 त्कालो भस्मातिवर्धत एवमेवैतत्सर्वं करोत्यथातः कालाथैवोपशेते
 १० संभारेभ्यः ' ॥ १८ ॥ पञ्चमः ॥

- अथातः क्रयस्यैवोपवसथः पर्याश्रवते ' स उपकल्पयते
 पञ्चशतमिष्टका अपरिमिता अपस्या नैर्ऋतीः कृष्णास्तिस्रस्तुष-
 पका भस्म पुरीषमूषान्सिकता इत्यथोपवसथीये ऽहन्देवयजन-
 मध्यवस्यत्येदमगन्मापेतेति द्वाभ्यामथ महावेदिं विमिमीत
 ११ एतानेव ज्यायसः प्रक्रमान्प्रक्रम्योच्छ्रया मानेन प्रमाय समन्तं
 स्यन्दया परितनोति ' पृष्ठ्यामातनोत्यथैतमग्निं प्रत्यञ्चं यूपा-
 वटीयाच्छङ्कोर्विमिमीते पुरुषमाचेण वेणुना^१ समपचपुच्छम-
 रत्निना^२ पक्षौ द्राघीयाः सौ भवतः ' षड्विधं वा सप्तविधं वा
 द्वादशविधं वा यावद्विधं वा चेष्ट्यमाणो भवत्यथैनमच्छ्रया

१ उदैति only MH, cp. TS. v. 2.2.5 ; उदैति all the other MSS.

२ वेणुनासपच and अरत्निना वा M.

मानेन प्रमाय समन्तं स्यन्द्या परितनोत्यनुस्यन्दं लेखां
 लिखत्यपोद्धृत्य स्यन्धां कर्षूः खानयन्त्युच्छ्रयन्त्यपस्या^१ दक्षिण-
 तश्च पश्चाच्च वर्षीयसीः कुर्वन्त्येतावदेवैतदहः कर्म क्रियते^१
 वसन्त्येताः रात्रिमथाध्वर्युरपररात्र आद्रुत्य सःशस्ति चिस्तन-
 व्रतं दोहयतेत्यथैतमग्निं सते समुष्य दक्षिणतो ज्वलयन्त ५
 आसते^१ ऽथैतदग्न्यायतनं शकृत्पिण्डेन परिलेपयति^१ तस्मिन्-
 श्वतस्रः प्राचीरिष्टका आयातयति द्वे पुरस्तात्समीची द्वे
 पश्चात्समीची^१ अथैनं प्रदक्षिणं त्रयोदशभिरिष्टकाभिः परि-
 चिनोत्यन्विष्टकं लेखां लिखत्यपोद्धृत्येष्टकाः कर्षूः खानयन्त्यु-
 च्छ्रयन्त्यपस्या^१ दक्षिणतश्च पश्चाच्च वर्षीयसीः कुर्वन्ति^१ ॥ १६ ॥ १०

अथ दाभ्यामात्मन्यग्निं^१ गृह्णीते मयि गृह्णाम्यग्ने अग्निं यो
 नो अग्निरिति^१ स्वयंचितिं जपति यास्ते अग्ने समिधो यानि
 धामेति^१ श्वेतमश्वमभिमृश्यान्तःशर्करमिमामुपदधाति प्रजा-
 पतिस्त्वा सादयतु तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीदेत्यत्र संभारा-
 न्निवपत्यग्नेर्भस्मासीति भस्माग्नेः पुरीषमसीति पुरीषं संज्ञा- १५
 नमसि कामधरणमित्यूषान्मयि ते कामधरणं भूयादिति
 सिकता^१ अथैनान्संप्रयौति सं या वः प्रियास्तनुवः सं प्रिया
 हृदयानि वः । आत्मा वो अस्तु संप्रियः संप्रियास्तनुवो ममे-
 त्यथैनान्कल्पयति कल्पेतां द्यावापृथिवी कल्पन्तामाप ओषधीः ।
 कल्पन्तामग्नयः पृथङ्मम ज्यैष्ठ्याय सव्रता इत्यथोर्ध्वचित उप- २०

दधाति चित स्य परिचित ऊर्ध्वचितः अयध्वं तथा देवत-
याङ्गिरस्वद्भुवाः सीदतेत्यथानुव्यूहत्यापायस्वेति गायत्र्या ब्राह्म-
णस्य सं ते पयाःसीति त्रिष्टुभा राजन्यस्य^१ यथासुष्ठु यथाशर्कर-
मनुव्यूहति^१ तस्मिंश्चतस्रः प्राचीर्याजुषीरुपदधाति ॥ २० ॥

- ५ अयं सो अग्निरग्ने दिवो अर्णमच्छा जिगास्यग्ने यत्ते
दिवि वर्चः पृथिव्यां पुरीष्यासो अग्नय इति^१ द्वे पुरस्तात्स-
मीची इडामग्न इति दक्षिणामयं ते योनिर्ऋत्विय इत्युत्तरां^१
द्वे पश्चात्समीची चिदसीति दक्षिणां परिचिदसीत्युत्तरामथैनं
प्रदक्षिणं त्रयोदशभिर्लोकं पृष्ठाभिः परिचिनोति लोकं पृष्ठा
१० किद्रं पृष्ठाथो सीद शिवा त्वम् । इन्द्राग्नी त्वा बृहस्पतिरस्मि-
न्योनावसीषदन्निति^१ तथादेवतं करोति तथा देवतयाङ्गि-
रस्वद्भुवा सीदेत्यथ सूददोहसं करोति ता अस्य सूददोहसः
सोमं श्रीणन्ति पृश्नयः । जन्मन्देवानां विशस्त्रिष्वारोचने
दिव इत्यथावद्रुत्य कृष्णमश्वमभिमृश्य तनुपुरीषमुपदधाति
१५ पृष्ठो दिवीति^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं करोतीति त्वा
द्वयं प्रथमा चितिर्निष्ठीयत^१ एवमेव द्वितीया निष्ठीयत एवं
द्वितीयैवं चतुर्थ्यैवं पञ्चमी^१ तान्यदि^१ चेष्यत आदित्यो ऽभ्युदि-
यादाचंयमो ऽध्वर्युं यजमानो ऽन्वारभत^१ उख्यमेवाध्वर्युरादत्ते
प्रतिसमेधनीयं प्रतिप्रस्थाता^१ तौ पुरस्तात्प्रत्यञ्चौ समितमिति
२० चतसृभिः संनिवपतो^१ ऽथ शिक्वादुखां निरूहति ॥ २१ ॥

१ Thus (तान्) M Tr. H Bhav. (तानध्वर्युर्ब्रह्मयजमानान् according to Bhav.); ना यदि B Be Bu U Ms (ताः पञ्च चितौः according to Msc.).

मातेव पुत्रं पृथिवी पुरीषमग्निं स्वे योनाविभास्वा ।
 तां विश्वैर्देवैर्ऋतुभिः संविदानः प्रजापतिर्विश्वकर्मा विमुञ्च-
 लिति ^१ तां नावेचेतेत्याहुः शुम्भत्येव हि भवतीति ^२ तस्या-
 मन्यत्रावेचमाणो^३ दधिद्रुषाग्रास्यत्यमुं^४ ते शुचि दधामीति
 वा तूष्णीं वायैनाः सिकताभिः पूरयित्वा दध्नीपरिष्ठात्संप्र- ५
 ष्काद्योत्तरे गालाखण्डे निदधात्येवमेव द्वितीयां पूरयत्येवं
 तृतीयां ^५ ता आ कालात्परिशेरे ^६ ऽथ वैश्वानर्या शिष्यमादत्ते
 यदस्य पारे रजसः शुक्रं ज्योतिरजायत । तन्न पर्षदति द्विष
 इत्यथ याचति नैर्ऋतीः कृष्णास्त्रिरसुषपका आसन्दीः^७
 रुक्मस्य प्रबन्धनमुदपात्रमित्येतत्समादाय दक्षिणया द्वारोप- १०
 निष्क्रम्य तां दिशं यन्ति यत्रास्य खल्लतमिरिणः स्पष्टं भवति
 प्रदरो वा ^८ तदेतत्पराचीनपाशः शिष्यं न्यस्यत्यग्ने^९ वैश्वानर
 स्वाहेति ^९ शिष्यपाशमनु पराचीनैर्ऋतीरुपदधाति नमः सु ते
 निर्ऋते विश्वरूपे यत्ते देवी निर्ऋतिरावबन्ध यस्यास्ते अस्याः
 क्रूर आसञ्जुहोमीत्युपास्यत्यासन्दीः रुक्मस्य प्रबन्धनमथोप- १५
 तिष्ठते ऽसुन्वन्तमयजमानमिच्छ देवीमहं निर्ऋतिं वन्दमान
 इति द्वाभ्यामथोपो व्यतिषिच्य परास्य पात्रमनवेचमाणा

१ अन्यत्रैवावेच० Bhav. ; अन्यत्रैवेच० Tr.

२ ० द्रुषान् U (sec. m.) Ms, Dvaidha and probably also M ; द्रुषं
 Be H Tr U (pr. m.). Bhav., Kes.

३ M ins., perhaps rightly : शिष्यं ।

४ Thus Tr Bu U (sec. m.) Ms Bhav. ; निरस्यति MHB Be U
 (pr. m.)

आचन्ति^१ हस्तपादान्प्रचाल्यैतेनैव यथेतमेत्य गार्हपत्यमुपतिष्ठन्ते
निवेशनः संगमनो वसूनामित्याहवनीयसु हैक उपतिष्ठन्ते
ऽयमितो ऽधि गार्हपत्यो भविष्यतीति^१ ॥ २२ ॥ षष्ठः ॥

अथ प्रायणीयेन चरति^१ प्रायणीयेन चरित्वा पदेन
४ चरति^१ पदेन चरित्वा राजानं क्रीत्वोह्यातिथ्यं निर्वपत्याति-
थ्येन प्रचर्य प्रथमाभ्यां प्रवर्ग्यापसङ्गां प्रचरत्यथोपनिष्क्रम्य^१ संप्रैष-
माह सुब्रह्मण्य सुब्रह्मण्यामाक्य चिस्तनव्रतं प्रयच्छतेत्याक्यति
सुब्रह्मण्यः सुब्रह्मण्यां^१ चिस्तनव्रतं प्रयच्छति^१ स पुच्छादेवाग्ने
चतुरः प्रतीचः प्रक्रमान्प्रक्रामति दक्षिणा पञ्चमं^१ तत्पथं
१० निदधाति^१ स उपरवाणां कालो^१ ऽथ महावेद्या उत्तरा-
दःसीयाच्छङ्कोर्वेद्यन्तेन द्वादश प्रतीचः प्रक्रमान्प्रक्रामत्युदञ्चं
चयोदशं^१ तदाग्नीध्र उपसौदति^१ स उत्करस्य कालो^१ ऽथो-
परवाणां कालात्स्तम्बयजुर्हरतीदमेव प्रसिद्धं पौरोडाशिकं
त्रिर्यजुषा तूष्णीं चतुर्थं^१ पूर्वं परिग्राहं परिगृह्णाति^१ करणं
१५ जपत्युद्धृत्युद्धृतादाग्नीध्रस्त्रिहरति^१ यदाग्नीध्रस्त्रिहरत्यथाग्ने
शालां तिष्ठन्संप्रैषमाह वेदिकारा वेदिं कल्पयतेति^१ यथा-
संप्रैषं ते कुर्वन्त्यथ कार्णाजिनीरूपानह उपमुञ्चन्ते चित्ते त्वेत्य-
ध्वर्युराचिते त्वेति प्रतिप्रस्थाता मनश्चित्ते त्वेति ब्रह्मा तपश्चित्ते
त्वेति यजमानश्चित्ते त्वा चित्ते त्वेत्येव वा सर्वं^१ ऽपि वा
२० तूष्णीमेवाथ याचति धनुर्बाणवच्चतुरो ऽश्मन ऐन्द्रीमिष्टकां
विभक्तिमुदपात्रं दर्भस्तम्बं दूर्वामाज्यस्थालीं ससुवामित्येत-

१ The clause यथोपनिष्क्रम्य...प्रयच्छति is not found in M Tr H.

तस्मादायोत्तरे श्रोण्यन्ते स०सादयन्त्यथ^१ द्वाभ्यामात्मन्यग्निं^२
 गृहीते मयि गृह्णाम्यग्ने अग्निं यो नो अग्निरिति^३ स्वयंचितिं
 जपति यास्ते अग्ने समिधो यानि धामेति^४ श्वेतमश्वमभि-
 मृश्यान्तःशर्करमिमामुपदधाति प्रजापतिस्त्वा सादयतु तथा
 देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीदेत्यथादत्ते धनुर्बाणवच्चतुरो ऽश्मान^५
 इत्येतत्समादाय जघनेन दक्षिणेनाग्निं परीत्याग्नेण धूपा-
 वटीय० शङ्कुं तिष्ठन्धनुरधिज्यं कृत्वायत्यान्तःशर्करमिषुं
 निहन्ति ॥ २३ ॥

इन्द्रस्य वज्रो ऽसि वार्चमस्तनूपा नः प्रतिस्पृश इत्यावृद्ध्या-
 श्मानमुपदधाति यो नः पुरस्तादधायुरभिदासत्येत० सो ऽश्मान- १०
 मृच्छत्वित्यथ दक्षिणस्य पक्षस्य दक्षिणे पक्षोपप्लव^६ आयत्यान्तः-
 शर्करमिषुं निहन्त्यावृद्ध्याश्मानमुपदधाति^७ यो नो दक्षिणत
 इत्यथ पुच्छस्यापरे पुच्छोपप्लव^६ आयत्यान्तःशर्करमिषुं निह-
 न्यावृद्ध्याश्मानमुपदधाति यो नः पश्चादित्यथोत्तरस्य पक्षस्यो-
 त्तरे पक्षोपप्लव^६ आयत्यान्तःशर्करमिषुं निहन्त्यावृद्ध्याश्मानमुप- ११

१ Thus (plural) Tr U Be B Ms (sc. परिकर्मिणः according to Msc) ;
 ०सादयत्यथ MH.

२ Thus M Tr Be Ms ; आत्मन० H ; आत्मन० B.

३ Instead of उपप्लव (cf. Śulba-sūtra 6, where, however, the var.
 r. उपप्लव and उपप्लव, cp. Lāṭy. I. 5.7, Drāhy. II. 1.10, are found)
 the MSS. have mostly उपप्लव or उपप्लव ।

४ Here Bu breaks off ; here and infra M Tr U (pr. m.) every
 time निहत्यावृद्ध्या ।

दधाति यो न उत्तरत इति ^१ दिक्षूपदधातीति ब्राह्मणं^१
 तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः^२ करोत्यथैतामैन्द्रीमिष्टकामाक्रमणं
 प्रत्युपदधाति स ई पाहि य ऋजीषी तरुत्रो यः शिप्रवा-
 न्वृषभो यो मतीनाम् । यो गोत्रभिद्वज्रभृद्यो हरिष्ठाः स
 ५ इन्द्र चित्राः अभिदन्धि वाजानिति ^३ तथादेवतं कृत्वा सूद-
 दोहसं करोत्यथ^४ दक्षिणतो विभक्तिमुपदधात्यग्न आयाहि
 वीतय इति ^५ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं करोत्यथाधिद्रुत्य^६
 स्वयमादृषीयः शङ्कुमुहृह्योदपात्रमुपनिनीय दर्भस्तम्बमुप-
 दधाति वाक्का समुद्र उपदधात्विति वा तूष्णीं वाथैनः सुवा-
 १० ङ्गतिभिरभिजुहोति सजूरब्धो ऽयावभिरिति पञ्चभिरथ दूर्वा-
 मुपदधात्यायने ते परायणे दूर्वा रोहन्तु पुष्पिणीः । उत्सो
 वा तत्र जायतै हृदो वा पुण्डरीकवानिति^७ तथादेवतं
 कृत्वा सूददोहसौ करोत्यथास्यैतत्पुरस्तादेवौदुम्बरं युगलाङ्गलं
 कारितं भवति ॥ २४ ॥

१५ षड्भवं वा द्वादशगवं वा ^८ तस्य वरत्राः संमृशति सं वरत्रा
 दधातन निष्कृताहावमवटमिति द्वाभ्यां ^९ युनक्ति सीरा

१ •दोहसं M Tr H.

२ Thus B Bhav. Ms.; the passage अथ दक्षिणतो...करोति (l. 7) is inserted by M Tr BHU infra l. 13 after •दोहसौ करोति; but cp. the order, in which supra p. 21, 20 the substances are enumerated.

३ cp. Ath. V. vi. 106. 1.

४ cp. Pitrmedhasūtra p. 22, 5 sqq.

युञ्जन्ति कवयो युगा युनक्त सीरेति दाभ्यां^१ कृषति लाङ्गलं
 पवीरवः शुनं नः फाला इति दाभ्याः^२ सीतां प्रत्यवेक्षते
 कामं कामदुघे धुक्ष्य दृतेन सीतेति दाभ्याः^३ स पुच्छादेवाग्रे
 तिस्रः प्राचीः सीताः कृषत्युत्तरायै ओणेर्दक्षिणमः समभि
 तिस्रो^४ दक्षिणायै ओणेरुत्तरमः समभि^५ तिस्रो^६ दक्षिणा-
 त्यचादुत्तरं पचमभि तिस्रो^७ स्यैतान्विमुच्य प्रदक्षिणमावर्त्या-
 द्विरभ्युक्ष्योदीच उत्सृजति^८ त एते ऽध्वर्याभवंति यदि
 दक्षिणावता यजते^९ यद्यु वै सत्तियो^{१०} ऽग्निर्यथागवं व्युदचन्ति^{११}
 यत्रैवानङ्गाहस्तद्युगलाङ्गलमथास्यैतत्पुरस्तादेवौदुम्बरे द्रोणे सर्वो-
 षधं दध्नाज्येन समुदायुतं भवति^{१२} स पुच्छादेवाग्रे तिस्रः^{१३}
 प्राचीः सीता वपति या जाता ओषधय इति तिसृभिरनु-
 च्छन्दसमुत्तरायै ओणेर्दक्षिणमः समभि तिसृभिर्दक्षिणायै
 ओणेरुत्तरमः समभि^{१४} तिसृभिर्दक्षिणात्यचादुत्तरं^{१५} पचमभि
 पञ्चभिश्चतुर्दशभिर्वपतीति ब्राह्मणमथ दिग्भ्यो लोष्टान्सम-
 स्यति^{१६} सो ऽत एव प्राङ् द्रुत्वा बहिःशर्करास्रोष्टमादत्ते^{१७}
 तमन्तःशर्करं न्यस्यति ॥ २५ ॥

१ Thus MT Ms ; ओणेरोत्तर० all the other MSS.

२ Thus M Tr UHB Be Keś. (the MS. of the India Office has twice उत्सृजन्ति, both times corrected into singular) ; उत्सृजन्ति Msc ; cp. TS. v. 2.5.3.

३ Thus (or सत्तियो) all exc. MB Keś., which have सत्तियो ।

४ Thus B ; व्युदचन्ति Ms ; व्युदचन्ति M Tr Be U (pr. m.) ; व्युदचन्ति U (sec. m.).

५ Thus M (pr. m.) and Ms ; the other MSS ओणेरोत्तर० ।

६ Thus Ms only ; all the other MSS पचादोत्तरं ।

मा नो हिंसीज्जनिता यः पृथिव्या इत्यथ दक्षिणं पच-
मनुद्रुत्य बहिःशर्कराक्षोष्टमादत्ते ^१ तमन्तःशर्करं न्यस्यत्यभ्या-
वर्तस्व पृथिवीत्यथ पुष्कमनुद्रुत्य बहिःशर्कराक्षोष्टमादत्ते ^१
तमन्तःशर्करं न्यस्यत्यग्ने यत्ते शुक्रं यच्चन्द्रमित्यथोत्तरं पचमनु-
^५ द्रुत्य बहिःशर्कराक्षौ लोष्टावादत्त इषमूर्जमहमित आदद
इति ^१ तयोरन्यतरमन्तःशर्करं न्यस्यत्या नो गोषु विश्वत्वौषधी-
ष्विति ^१ तां दिशमितरं निरस्यति यस्यामस्य दिशि द्वेष्टो
भवति जहामि सेदिमनिराममीवामित्याददान एवैतां दिश-
मभि संपादयेदित्येतदेकं ^१ यजुषा ^१ यजुर्विपरिहरेदित्येतदपर-
१० मथ महावेद्या उत्तरादंसीयाच्छङ्कोर्वेद्यन्तेन चीन्प्रतीचः प्रक-
माणप्रक्रामत्युदञ्चं चतुर्थं ^१ तच्चात्वाजस्यावृता चात्वालं परिलिख-
त्युत्तरवेदेरावृतोत्तरवेदिं निवपत्युत्तरनाभिमुत्साद्य सिकता
निवपत्यग्ने तव श्रवो वय इति षड्भिरनुच्छन्दसमथोर्ध्वचित
उपदधाति चित स्त परिचित ऊर्ध्वचितः अयध्वं तथा देव-
१५ तथाङ्गिरस्वद्भुवाः सीदतेत्यथानुव्यूहत्याप्यायस्वेति गायत्र्या
ब्राह्मणस्य सं ते पयांसीति त्रिष्टुभा राजन्यस्य ^१ यथासुष्टु
यथाशर्करमनुव्यूहति ^१ ॥ २६ ॥ सप्तमः ॥

अथैतां महाचितिः ससादयन्त्यग्ने ^१ शालामुच्छ्राय्यां वा

१ MB Be Tr U Ms ins. वा ; H om. this word as also the Dvaidhasūtra.

१ संसादयत्य, H Tr Bhav.

चर्मणि वा द्वाविंशतिं^१ च^२ दर्भपुञ्जीलानि पयःप्रोचं चान्य-
 प्रोचं चाश्वं चौत्तरवेदिकांश्च संभारान्वार्हस्यत्रयोदशाश्च^३
 कुम्भेष्टकास्तावत एव हिरण्यशल्कान्सतं^४ चोदकुम्भं च पुष्करपर्णं
 च रुक्मं च हिरण्मयं च पुरुषं सुचौ च सर्पशिरश्च सर्वं च
 स्वयमावृणानिकोतं दश च स्कन्ध्या अत्रकाश्च या उ चान्या ५
 उपधास्यन्भवति ता दधि च मधुमिश्रं कूर्मं चौदुम्बरं चोलू-
 खलमुसलं सर्वौषधं चोखाश्च पशुशीर्षाणि चेति^६ द्वाविं-
 शतिं^७ दर्भपुञ्जीलानि पयःप्रोचे ऽवधाय तैः प्रोचत्यग्नीन्वो
 ऽग्निभ्यो जुष्टान्प्रोचामीति वा तूष्णीं वाग्निनाग्निः समिध्यत
 इत्याज्यप्रोचेणाथ संप्रैषमाहाग्निभ्यः प्रणीयमानेभ्यो ऽनुब्रूहीति^८ १०
 यदि होता न कामयते यजमान एव पुरीष्यासो अग्नय
 इत्येतामेकां चिरन्वाहायाग्निप्रथमाः^९ प्रतिपद्यन्ते^{१०} ऽथैतेनाश्वेन
 प्राचाधिद्रवति ॥ २७ ॥

अभ्यस्यादिभ्याः पृतना अरातीरित्यथ दक्षिणमसमभ्यव-
 क्रामन्तमनुमन्त्रयते यदक्रन्दः प्रथमं जायमान इत्युत्तरे १५

१ om. HM ; च only found in U (sec. m.) and Ms.

२ Thus TB Be U (sec. m.) ; वार्हस्यत्र्यं चरचयो. HU (pr. m.) ;
 वार्हस्यत्र्यं चरचयो. M.

३ Thus (•शल्का•) M Tr. Be U Ms ; •शकला• Be. ; शकला• HU
 (pr. m.).

४ Most of the MSS. ins. च ।

५ अथाश्वप्रथमाः MH.

६ प्रपद्यते H.

श्रोण्यन्ते स॒सादयन्त्य॑^१ दाभ्यामात्मन्यग्निं^२ गृहीते मयि
 गृह्णाम्यग्रे अग्निं यो नो अग्निरिति^३ स्वयंचितिं जपति यास्ते
 अग्रे समिधो यानि धामेति^३ श्वेतमश्वमभिमृश्याधिद्रवत्यपा-
 मिदं न्ययनं नमस्त इति दाभ्यामथ पुच्छसन्धौ चात्सन्धौ च
 सतं निदधात्यथोदकुम्भं^३ पर्यस्यत्यादत्ते दक्षिणेन कुम्भः सव्येन
 कुम्भौ सतात्पूरयित्वा हिरण्यशल्कौ प्रत्यस्य या एता
 दक्षिणाद॒सात्स्वयमावृणामभ्याद्रवन्ति तासु विषुवत्यनुसीत-
 मुपदधाति ॥ २८ ॥

हिरण्यवर्णाः शुचयः पावका यासां राजा वरुणो याति
 १० मध्य इति दाभ्यामेवमेव पूरयित्वैवं प्रत्यस्य या एता उत्तरायै
 श्रोणेः स्वयमावृणामभ्याद्रवन्ति तासु विषुवत्यनुसीतमुपदधाति
 तृतीयया च चतुर्थ्या चैवमेव पूरयित्वैवं प्रत्यस्य या एता
 दक्षिणायै श्रोणेः स्वयमावृणामभ्याद्रवन्ति तासु विषुवत्यनु-
 सीतमुपदधाति पञ्चम्या च षष्ठ्या चैवमेव पूरयित्वैवं प्रत्यस्य
 १५ या एता उत्तराद॒सात्स्वयमावृणामभ्याद्रवन्ति तासु विषुव-
 त्यनुसीतमुपदधाति सप्तम्या चाष्टम्या चैवमेव पूरयित्वैवं प्रत्यस्य
 या एता दक्षिणात्पचात्स्वयमावृणामभ्याद्रवन्ति तासु विषुव-
 त्यनुसीतमुपदधाति नवम्या च दशम्या चैवमेव पूरयित्वैवं
 प्रत्यस्य या एता उत्तरात्पचात्स्वयमावृणामभ्याद्रवन्ति तासु

१ •सादयन्त्य• Tr Be BU Ms; •सादयत्य• MH.

२ Thus M Tr Be U Ms; •आत्मन• BH.

३ निधाय instead of निदधाति M Tr HU, omitting the following चय ।

विषुवत्यनुसीतमुपदधात्येकादश्या च द्वादश्या च ' तासां वार्ह-
स्पत्यं मध्य^१ उपदधाति दिवि अयस्वान्तरिचे यतस्व पृथिव्या
संभव ब्रह्मवर्चसमसि ब्रह्मवर्चसाय त्वेत्यनुसीतमुपदधातीति
ब्राह्मणं ' तयादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोति ' ॥ २६ ॥

अथोत्तरवेदेरावृतोत्तरवेदिमलङ्करोत्यथोत्तरवेद्यामपां पृष्ठ-
मसीति पुष्करपर्णमुपदधाति ' तयादेवतं कृत्वा सूददोहसं
करोत्यथोत्तरवेद्यामेवोत्तरनिर्वाधः रुक्ममुपदधाति ब्रह्म जज्ञा-
नमित्यथैनमच्छण्या पञ्चगृहीतेन व्याधारयति कृणुष्व पाजः
प्रसितिं न पृथ्वीमित्यथ दक्षिणतः प्राञ्चः हिरण्यमयं पुरुष-
मुपदधाति हिरण्यगर्भः समवर्तताय इत्यथैनमभिमृशति द्रष्ट- १०
श्चस्कन्देति ' तयादेवतं कृत्वा सूददोहसौ करोत्यथोत्तरतः
प्रक्रमवेलायाः सुचावुपदधात्याज्यस्य पूर्णां कार्श्र्यमयीं दध्नः
पूर्णांमौदुम्बरीं दक्षिणां कार्श्र्यमयीमुत्तरामौदुम्बरीमियम-
सीति कार्श्र्यमयीमसावसीत्यौदुम्बरीं मनसैव ' तयादेवतं
कृत्वा सूददोहसौ करोत्यथ दक्षिणे प्रललाटे सर्पशिर उप- १५
दधाति नमो अस्तु सर्पेभ्य इति तिसृभिरनुष्कन्दसमपि वा
यतउच्चारं जनपदस्य जन्यं भयं मन्यते ' तयादेवतं कृत्वा
सूददोहसं करोति ' ॥ ३० ॥ अष्टमः ॥

अथ स्वयमावृणां यजुषा करोति ध्रुवासि धरुणास्तृता
विश्वकर्मणा सुकृता । मा ता समुद्र उदधीन्मा सुपर्णा ज्यथ- १०

- माना पृथिवीं दृष्ट्वैत्यैनामश्वमवघ्राप्याविदुषा ब्राह्मणेन
 सहाधिद्रुत्योपदधाति यथैतस्य पुरुषस्य प्राणैः प्राणाः संनिधी-
 येरन्नापिधीयेरन्भूः प्रजापतिस्त्वा सादयत्वित्यनुद्रुत्याग्निस्त्वा-
 भिपातु मद्या खस्त्या कर्दिषा श्रुतमेन तथा देवतयाङ्गिरस्व-
 ५ द्रुवा सीदेत्यनुप्राण्यात्प्रथमाः स्वयमादृष्टामुपधायेत्यनुप्राणित्य-
 थैष ब्राह्मणो वरं ददात्यथ सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा स्वय-
 मादृष्टावकाशे जुहोति चित्तिं जुहोमि मनसा घृतेनेत्यङ्गुष्ठा-
 भ्यामन्वारभ्यान्वारोहं वाचयति पृथिवीमाक्रमिषं प्राणो मा मा
 हासीदित्यपरे बिले हिरण्येष्टकामुपदधाति तेजो ऽसि तेजो
 १० मे यच्छ पृथिवीं यच्छ पृथिव्यै मा पाहीति ' तां जघनेन
 प्रक्रमवेलायां मण्डलेष्टकामुपदधाति पृथिव्युदपुरमन्नेन विष्टेति '
 दक्षिणतो रेतःसिचमुपदधाति पृथिवी रेतःसिक्ता मे रेतो
 दधातु सा मे रेतः प्रजनयत्विति ' तथादेवतं कृत्वा सूद-
 दोहसः करोति ' ॥ ३१ ॥
- १५ अथैता दश स्कन्धाः प्राचीरायातयति द्वे चतव्ये द्वे
 द्वियजुषी विराजं च विश्वज्योतिषं च सयुजं चाषाढां च द्वे
 संयान्यावृतव्ये उपदधाति मधुश्च माधवश्चेत्यवकामनूपदधात्यग्ने-
 र्योनिरसीत्यथ द्वियजुषी उपदधाति काण्डात्काण्डात्प्ररोहन्ती
 या श्रतेन प्रतनोषीति दाभ्यां दूर्वेष्टकामथ हिरण्यमूर्ध्नीमुप-
 १० दधाति यास्ते अग्ने सूर्ये रूचो या वो देवाः सूर्ये रूच इति '
 विराजं च विश्वज्योतिषं च विराट् ज्योतिरधारयदृहस्पतिस्त्वा
 सादयत्वित्युत्तरामथ सयुजमुपदधातीन्द्राग्निभ्यां त्वा सयुजा

युजा युनज्जीत्यथाषाढां त्र्यालिखितामुत्तरलक्षाणमुपदधात्य-
षाढासि सहमानेत्यथ संयान्यादुपदधात्यग्रेथान्यसि देवानारुग्ने-
यान्यसीति ^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोति ^१ ॥ ३२ ॥

अथोत्तरेण त्र्यालिखितामुपविश्य याचति दधि च मधु-
मिश्रं कूर्मं च ^१ तं दध्ना मधुमिश्रेणाभ्यनक्ति मधु वाता च्यता-
यत इति तिसृभिरनुच्छन्दसमर्थेनमवकाभारेण परिवेष्ट्य
पुरस्तात्प्रत्यञ्चमुपदधाति महौ द्यौः पृथिवी च नक्षत्रस्य आशाः
प्रचरन्त्वग्रथ इति द्वाभ्यामर्थेन५ शुक्रुभिः परिणिहन्त्यभितो
ऽनववर्षणाय ^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं करोत्यथाचैव तिष्ठ-
न्याचत्यौदुम्बरं चोलूखलमुसल५ सर्वौषधं च ^१ तदेतत्प्रादेश- १०
मात्रमुलूखलं भवत्यरन्निमात्रं मुसलं ^१ तस्मिन्सर्वौषधमवहन्कूर्जो
भागो ऽस्यूर्जः पवित्रमूर्गन्नमन्नाद्यायेत्यर्थेनदुत्तरतः^१ प्रक्रमवेला-
यामुपदधाति तद्विष्णोः परमं पदमिति ^१ लोकंपृणामुत्तरतो
मुसलं करोति ^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसौ करोत्यथ
मुख्यामुखां याचति ^१ तस्यामन्तरवस्त्राविणी दे सुवाङ्मती १४
जुहोत्यग्ने युक्त्वा हि ये तवेति दक्षिणे विले जुहोति युक्त्वा
हि देवहृतमानित्युत्तरे ^१ ऽथैनामुत्तरतः प्रक्रमवेलायामुप-
दधाति ध्रुवासि पृथिवि सहस्र पृतन्यत इति ^१ लोकंपृणे
उत्तरत इतिरे करोति ^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करो-
त्यथैतत्पुरुषशिरो याचति ^१ तस्य प्राणेषु हिरण्यशल्काग्रत्यस्यति १०

१ Thus U (sec. m.) and Ms (एनत् सर्वौषधेन पूर्णमुलूखलम् Msc.) ;
अथैनम् • all the other MSS. and U (pr. m).

द्रुपश्चक्रन्देत्यास्ये ऽभूदिदं विश्वस्य भुवनस्य वाजिनमिति दक्षिणस्यां नासिकायामग्रेवैश्वानरस्य चेत्युत्तरस्यामग्निर्ज्योतिषा ज्योतिष्मानिति दक्षिणे ऽर्क्षिण रुक्मो वर्चसा वर्चस्वानित्युत्तर ऋचे त्वेति दक्षिणे कर्णे रुचे त्वेत्युत्तरे । ऽथ सुचि चतुर्गृहीतं

५ गृहीत्वा दक्षिणे ऽर्क्षिण जुहोति चित्रं देवानामुदगादनौक-
मित्यपरं चतुर्गृहीतं गृहीत्वोत्तरे ऽर्क्षिण जुहोति चित्रं देवा-
नामिति । समान्या जुहोतीति ब्राह्मणमथैनदध्ना मधुमिश्रेण
पूरयति समित्स्रवन्ति सरितो न धेना इत्यान्तादनुवाकस्या-
थैनत्राचीनमुत्तानमुखायामुपदधाति ॥ ३३ ॥

१० आदित्यं गर्भं पयसा समञ्जमित्यनुद्रुत्येमं मा हिःसौर्दि-
पादं पशूनामिति । मयुमारण्यमनु ते दिशामीति शुचमनूत्सृ-
जति । ललाटे हिरण्येष्टकामुपदधाति विश्वकर्मा दिशां पतिरि-
त्यथ पुरस्तात्प्रत्यङ्मुख उपविश्यान्तरात्मन्वश्वस्य शिर उपदधाति
वातस्य प्राञ्जं वरुणस्य नाभिमित्यनुद्रुत्येमं मा हिःसौरेकग्रफं

१५ पशूनामिति । गौरमारण्यमनु ते दिशामीति शुचमनूत्सृजति ।
ललाटे हिरण्येष्टकामुपदधाति प्रजापतिर्दिशां पतिरित्यथ
पश्चात्प्राङ्मुख उपविश्यान्तरात्मन्वृषभस्य शिर उपदधात्यजस्र-
मिन्दुमरुषं भुरण्युमित्यनुद्रुत्येमं समुद्रं शतधारमुत्समिति ।
गवयमारण्यमनु ते दिशामीति शुचमनूत्सृजति । ललाटे

२० हिरण्येष्टकामुपदधाति रुद्रो दिशां पतिरित्यथ दक्षिणत
उदङ्मुख उपविश्यान्तरात्मन्वृष्णेः शिर उपदधाति वरुचिं
त्वष्टुर्वरुणस्य नाभिमित्यनुद्रुत्येमामूर्णायुं वरुणस्य मायामित्युद-

मारण्यमनु ते दिशामीति शुचमनूत्सृजति । सलाटे हिरण्ये-
ष्टकामुपदधाति वरुणो दिशां पतिरित्युत्तरतो दक्षिणा-
मुख उपविश्यान्तरात्मन्वस्तस्य शिर उपदधाति यो अग्नि-
रग्नेस्तपसो ऽधि जात इत्यनुद्रुत्याजा ह्यग्नेरजनिष्ट गर्भादिति ।
अरभमारण्यमनु ते दिशामीति शुचमनूत्सृजति । सलाटे ५
हिरण्येष्टकामुपदधात्यग्निर्दिशां पतिरित्यन्तेषु तस्य व्यूह-
द्वोपदध्यादिति ब्राह्मणं । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः
करोति । ॥ ३४ ॥ नवमः ॥

अथापस्या उपदधात्यपां त्वेमन्सादयामीति पञ्च पुर-
स्तात्प्रतीचीरुपदधाति पञ्च दक्षिणतः पञ्च पश्चात्प्राचीः पञ्चो- १०
त्तरतश्चन्द्रस्यास्तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ प्राणभृत
उपदधात्ययं पुरो भुवस्तस्य प्राणो भौवायनो वसन्तः प्राणायनो
गायत्री वासन्ती गायत्री गायत्रं गायत्रादुपाङ्गशुरुपाङ्गो-
स्त्रिवृच्चिवृतो रथंतरङ्ग रथंतरादसिष्ठ ऋषिः प्रजापतिमृही-
तया त्वया प्राणं गृह्णामि प्रजाभ्य इति । दश प्राचीरायातयति १५
स्वयमादृषाया अयं दक्षिणा विश्वकर्मेति । दश दक्षिणा
आयातयति स्वयमादृषाया अयं पश्चाद्विश्वव्यचा इति । दश
प्रतीचीरायातयति स्वयमादृषाया इदमुत्तरात्सुवरिति । दशो-
दीचीरायातयति स्वयमादृषाया इयमुपरि मतिरिति । दश-
भिरुपरिष्टात्प्रदक्षिणं परिचिनोत्यक्ष्णयोपदधातीति ब्राह्मणं । २०
तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ संयत उपदधात्यायुषः
प्राणं संतन्विति द्वादश तिस्रस्त्रिंशो दिक्षु न मध्ये । तथा-

देवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथापानभृत उपदधाति प्राची
 दिशा वसन्त चतुर्नामग्निर्देवता ब्रह्म द्रविणं त्रिवृत्स्तोमः स उ
 पञ्चदशवर्तनिस्त्यविर्वयः कृतमयानां पुरोवातो वातः सानम
 ऋषिरिति ^१ वाचयति पितरः पितामहा इति ^२ दक्षिणेन
 प्राणभृतो दश प्रतीचीरायातयति स्वयमावृणामभि दक्षिणा
 दिशामिति ^३ जघनेन प्राणभृतो दशोदीचीरायातयति स्वय-
 मावृणामभि प्रतीची दिशामित्युत्तरेण प्राणभृतो दश प्राची-
 रायातयति ^४ स्वयमावृणामभ्युदीची दिशामित्यधेण प्राणभृतो
 दश दक्षिणा आयातयति स्वयमावृणामभ्यूर्ध्वा दिशामिति ^५
 १० बाह्येन प्राणभृतो दशभिरुपरिष्ठादपसलैः परिचिनोति ^६ विषू-
 चीरुपदधातीति ब्राह्मणमपानभृद्भिस्त्रिषितिराप्यते ^७ तथादेवतं
 कृत्वा सूददोहसः करोत्यथाग्निं सर्वतोमुखं चिनुते ^८ ॥ ३५ ॥

गायत्री पुरस्तादुपदधाति त्रिष्टुभं दक्षिणतो जगतीं
 पश्चादनुष्टुभमुत्तरतः पङ्क्तिं मध्ये ^९ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः
 १५ करोत्यथाग्नेरङ्गान्युपदधाति प्राच्या त्वा दिशा सादयामि
 गायत्रेण कृन्दसाग्निना देवतथाग्नेः शीर्ष्णाग्नेः शिर उपदधामि
 दक्षिण्या त्वा दिशा सादयामि प्रतीच्या त्वा दिशा सादया-
 म्युदीच्या त्वा दिशा सादयाम्यूर्ध्वया त्वा दिशा सादयामि
 पाङ्क्तेन कृन्दसेति ^{१०} तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथोत्त-

१ Thus Tr HBU Ms ; प्रतीचीर० M Be.

२ Thus Tr Be BU Ms ; चिनोति MH.

३ मध्य इति M.

रतः प्राजापत्यामुपदधाति संवत्सरस्य प्रतिमामिति ^१ तां जघ-
 नेन प्रक्रमवेलायां प्राञ्चमृषभमुपदधाति त्वामग्ने वृषभं चेकि-
 तानमिति ^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसौ करोत्यथ लोकंपृणा
 उपदधाति लोकं पृण किद्रं पृणाय सौद श्रिवा त्वम् ।
 इन्द्राग्नौ त्वा बृहस्पतिरस्मिन्योनावसौषदमिति ^१ तथादेवतं ^२
 करोति तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सौदेत्यथ सूददोहसं करोति
 ता अस्य सूददोहसः सोमः श्रीणन्ति पृश्नयः । जन्मन्देवानां
 विशस्त्रिध्वा रोचने दिव इति ^१ प्राच्यात्र लोकंपृणया प्रसौ-
 त्यग्निं प्राचीभिः संप्रच्छादयन्ति ^१ संप्रच्छन्नं पलाशशाखया
 परिकर्षति लोकं पृण किद्रं पृणेत्यथ चितिकृष्याभिमृशति ^{१०}
 चित्तिमचित्तिं चिनवद्वि विद्वानित्याग्नेय्या गायत्र्यैतां चिति-
 मभिमृश्य द्वाभ्यामवद्रवति वाङ्मा आसन्प्राणदा इत्यथाप-
 राक्षिकीभ्यां ^१ प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचरत्येतावदेवैतदहः कर्म क्रियते ^१
 वसन्त्येताः रात्रिम् ^१ ॥ ३६ ॥ दशमः ॥

अथ द्वितीये ऽङ्गुदित आदित्ये प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचरत्यथ ^{१५}
 कार्ष्णाजिनी ^१ उपानहावुपमुञ्चेते ^२ अध्वर्युश्च यजमानश्चाथ
 द्वाभ्यामात्मन्यग्निं गृह्णीते मयि गृह्णाम्यग्रे अग्निं यो नो
 अग्निरिति ^१ स्वयंचितिं जपति यास्ते अग्ने समिधो यानि

^१ Thus M Tr. Ms; the other MSS. abbreviate the following passage.

^१ अथापराक्ष (or ऋ) आपराक्षि० Be U Ms.

^२ Thus M Tr U Ms; •जिनीवुपा० B; •जिनिवपा० H; Be defect.

- धामेति । कृष्णमश्वमभिमृश्य तनुपुरौषमुपदधाति पृष्ठो
 दिवौति । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं करोत्यथापराह्निकीभ्यां
 प्रवर्ग्यापसङ्गां प्रचरत्येतावदेवैतदहः कर्म क्रियते । वसन्त्येताः
 रात्रिमथ तृतीये ऽङ्गुदित आदित्ये प्रवर्ग्यापसङ्गां प्रचरति ।
 ५ सर्व एव कार्ष्णाजिनीरूपानह उपमुञ्चन्ते । ऽथ याचत्याज्य-
 स्थालीं सस्रुवां विभक्तिमुदपात्रं पञ्च च स्कन्ध्या अवकाश या
 उ चान्या उपधास्यन्भवति ता । एतत्समादायोत्तरे श्रोष्ठ्यन्त
 सः सादयन्त्यथ द्वाभ्यामात्मन्यग्निं गृहीते मयि गृह्णाम्यग्रे अग्निं
 यो नो अग्निरिति । स्वयंचितिं जपति यास्ते अग्ने समिधो
 १० यानि धामेति । श्वेतमश्वमभिमृश्याधिद्रवत्यपामिदं न्ययनं
 नमस्त इति द्वाभ्यामथाधिद्रुत्य प्रथमे संचिताहुती जुहोत्यग्न
 उदधे तत्त्वा यामीति । दक्षिणतो विभक्तिमुपदधात्यग्निं दूतं
 वृणीमह इति । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं करोति ॥ ३७ ॥
 अथैताः पञ्च स्कन्ध्याः प्राचीरायातयति द्वे चतुर्वे द्वे
 १५ सयुजावेकाः संयानीमृतव्ये उपदधाति शुक्रश्च शुचिश्चेत्यव-
 कामनूपदधात्यग्रेर्योनिरसीत्यथ सयुजावुपदधात्याचाराभ्यां त्वा
 सयुजा युजा युनज्मि तेजसा त्वा सयुजा युजा युनज्मीत्यथ
 संयानीमुपदधाति वायोर्यान्यसीति । तथादेवतं कृत्वा सूद-
 दोहसः करोत्यथाश्विनीरूपदधाति ध्रुवचितिर्ध्रुवयोनिरिति
 १० पञ्चैकैकां दिक्ष्वेकां मध्ये । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करो-

त्यथर्तव्या उपदधाति सजूर्च्चतुभिः सजूर्विधाभिरिति पञ्चैकैकां
 दिक्ष्वेकां मध्ये^१ समानप्रभृतयो भवन्ति समानोदका इति
 ब्राह्मणं^२ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ प्राणभृत उप-
 दधाति प्राणं मे पाह्यपानं मे पाहीति पञ्चैकैकां दिक्ष्वेकां
 मध्ये^३ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ वृष्टिसनीरुप- ५
 दधात्यपस्विन्वौषधीर्जिन्वेति पञ्चैकैकां दिक्ष्वेकां मध्ये^४ अनु-
 परिहारः सादयतीति ब्राह्मणं^५ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः
 करोत्यथ मूर्धन्वतीरुपदधाति विष्टम्भो वय इति चतस्रः पुर-
 स्ताद्वृषपातिनीक्यादेवतं^६ कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ वयस्या
 उपदधाति^७ अविर्वय इति पञ्च दक्षिणायाः श्रेष्ठामुप- १०
 दधाति षष्ठवादय इति पञ्चोत्तरस्यां^८ वस्तो वय इति
 दक्षिणे ऽःष उपदधाति^९ वृष्णिवय इत्युत्तरे^{१०} व्याघ्रो वय इति
 दक्षिणे पच उपदधाति^{११} सिहो वय इत्युत्तरे^{१२} पुरुषो वय
 इति मध्ये^{१३} पुरुषेण चितिरायते^{१४} तथादेवतं कृत्वा सूद-
 दोहसः करोत्यथाग्निः सर्वतोमुखं चितुते ऽग्नेरङ्गानि प्राजा- १५
 पत्यामृषभं लोकं पृणा^{१५} उदीच्या च लोकं पृणया प्रसौत्यग्नि-
 मुदीचीभिः संप्रच्छादयन्ति^{१६} संप्रच्छन्नं पलाशशाखया परि-
 कर्षति लोकं पृण किद्रं पृणेत्यथ चितिकृष्याभिमृशति चित्ति-

१ Thus (०पातिनीस) MBU Bhav. (one MS.); पातीनीस Be;
 ०पादिनीस Tr H Bhav. (another MS.), Keś. (twice), Ms. (but Msc.:
 चंसपतनववृ वक्रया मत्या आधेयाः, and यथा भवेयुर्दसपानिन्य इति गोपालः) ।

मचित्तिं चिनवद्दि विद्वानित्याग्नेय्या त्रिष्टुभैतां चितिमभि-
मृश्य द्वाभ्यामवद्रवति वाङ्म आसंप्राणदा इत्यापराह्निकीभ्यां
प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचरत्येतावदेवैतदहः कर्म क्रियते । वसन्त्येताः
रात्रिम् । ॥ ३८ ॥ एकादशः ॥

- ॥ अथ चतुर्थे ऽङ्गुदित आदित्ये प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचरति ।
समानं पुरीषस्योपधानमथ पञ्चमे ऽङ्गुदित आदित्ये प्रवर्ग्योप-
सङ्गां प्रचरति । सर्व एव कार्णाजिनीरूपानह उपमुद्गन्ते ।
ऽथ याचत्याज्यस्थालीः ससुवां विभक्तिमुदपाचः सर्वं च स्वय-
मावृणानिकोतं दश च स्कन्धा अवकाश या उ चान्या उप-
१० धास्यन्भवति ता । एतत्समादायोत्तरे श्रोण्यन्ते सः सादयन्त्यथ
द्वाभ्यामात्मन्यग्निं गृहीते मयि गृह्णाम्यग्ने अग्निं यो नो
अग्निरिति । स्वयंचितिं जपति यास्ते अग्ने समिधो यानि
धामेति । श्वेतमश्वमभिमृश्याधिद्रवत्यपामिदं न्ययनं नमस्त
इति द्वाभ्यामथाधिद्रुत्य द्वितीये संचिताहुती जुहोत्यग्ने दुध
१५ तत्त्वा यामौति । दक्षिणतो विभक्तिमुपदधात्यग्निनाग्निः समि-
ध्यत इति । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं करोत्यथ स्वयमावृ-
णामश्वमवव्राण्याविदुषा ब्राह्मणेन सहाधिद्रुत्योपदधाति भुव
इन्द्राग्नौ अव्यथमानामित्यनुद्रुत्य वायुस्त्वाभिपातु मद्या स्वस्त्या
वर्दिषा शंतमेन तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीदेति । वन्या-
२० द्वितौयामुपधायेति । प्राण्यापानिति । स व्यानो । ऽथैष ब्राह्मणो
वरं ददात्यथ सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा स्वयमावृणावकाशे
जुहोति चित्तिं जुहोमि मनसा घृतेनेत्यङ्गुष्ठाभ्यामन्वारभ्या-

न्वारोहं वाचयत्यन्तरिचमाक्रमिषं प्रजा मा मा हाषीदित्यपरे
विले हिरण्येष्टकामुपदधाति ज्योतिरसि ज्योतिर्मे यच्छान्त-
रिचं यच्छान्तरिचान्मा पाहीति । तां जघनेन प्रक्रमवेलायां
मण्डलेष्टकामुपदधात्यधियौरन्तरिचं ब्रह्मणा विष्टेति । दक्षि-
णतो रेतःसिचमुपदधात्यन्तरिचः रेतःसिक्तन्मे रेतो दधातु
तन्मे रेतः प्रजनयत्विति मनसैव । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः
करोति । ॥ ३६ ॥

अथैता दश स्कन्धाः प्राचीरायातयति चतस्र चतव्याः
सम्राजं च विश्वज्योतिषं च द्वे सयुजौ द्वे संयान्यावृतव्या उप-
दधाति नभश्च नभस्यैत्यवकामनूपदधात्यग्नेर्योनिरसीतौष- १०
स्योर्जस्यैत्यवकामनूपदधात्यग्नेर्योनिरसीति सम्राजं च विश्व-
ज्योतिषं च सम्राट् ज्योतिरधारयद्विष्वकर्मा त्वा सादयत्वित्यु-
त्तरामथ सयुजावुपदधाति वर्चसा त्वा सयुजा युजा युन-
ज्म्यक्थेभिस्त्वा सयुजा युजा युनज्मीत्यथ संयान्यावुपदधाति
देवानां वायोयान्यस्यन्तरिचस्य यान्दसीति । तथादेवतं कृत्वा १५
सूददोहसः करोत्यथ दिश्या उपदधाति राज्यसि प्राचौ
दिगिति पञ्चैकैकां दिक्षेकां मध्ये । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः
करोत्यथ प्राणभृत उपदधात्यायुर्मे पाहि प्राणं मे पाहीति
दश पुरस्तात्प्राचीस्तासां ज्योतिष्मतौमुत्तमामुपदधाति । तथा-
देवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ बृहतीरुपदधाति मा २०
कृन्द इति द्वादश दक्षिणतः पृथिवी कृन्द इति द्वादश
पश्चादग्निर्देवतेति द्वादशोत्तरतस्तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः

- करोत्यथ वालखिल्या उपदधाति ' मूर्धासि राडिति सप्त
 पुरस्तात्प्रतीचौरुपदधाति यन्त्री राडिति सप्त पश्चात्प्राचीर्वाल-
 खिल्याभिश्चितिराप्यते ' तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करो-
 त्यथाग्निं सर्वतोमुखं चिनुते ऽग्नेरङ्गानि प्राजापत्यामृषभं
 ५ लोकंपृणाः ' प्राच्याच लोकंपृणया प्रसौत्यग्निं प्राचीभिः संप्रच्छा-
 दयन्ति ' संप्रच्छन्नं पलाशशाखया परिकर्षति लोकं पृण किद्रं
 पृणेत्यथ चितिकृष्याभिमृशति चित्तिमचित्तिं चिनवद्वि विद्वा-
 नित्याग्नेया जगत्येतां चितिमभिमृश्या द्वाभ्यामवद्रवति वाङ्म-
 आसंग्प्राणदा इत्यथापराह्निकौभ्यां प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचरत्येतावदेवै-
 १० तदहः कर्म क्रियते ' वसन्त्येताः रात्रिम् ' ॥ ४० ॥ द्वादशः ॥

- अथ षष्ठे ऽह्नुदित आदित्ये प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचरति ' समानं
 पुरीषस्योपधानमथ सप्तमे ऽह्नुदित आदित्ये प्रवर्ग्योपसङ्गां
 प्रचरति ' सर्व एव कार्ष्णाजिनीरूपानह उपमुञ्चन्ते ' ऽथ याच-
 त्याज्यस्थालीः सस्रुवां विभक्तिमुदपात्रं पञ्च च स्कन्ध्या अव-
 १५ काश्च या उ चान्या उपधास्यन्भवति ता ' एतत्समादायोत्तरे
 श्रोणन्ते सः सादयन्त्यथ द्वाभ्यामात्मन्यग्निं गृहीते मयि
 गृह्णाम्यग्ने अग्निं यो नो अग्निरिति ' स्वयंचितिं जपति यास्ते
 अग्ने समिधो यानि धामेति ' श्वेतमश्वमभिमृश्याधिद्रवत्यपा-
 मिदं न्ययनं नमस्त इति द्वाभ्यामथाधिद्रुत्य तृतीये संचिता-
 २० ङ्गी जुहोत्यग्ने गह्व तत्त्वा यामीति ' दक्षिणतो विभक्ति-
 मुपदधात्यग्निर्वृत्राणि जङ्घनदिति ' तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं
 करोत्यथैताः पञ्च स्कन्ध्याः प्राचीरायातयति द्वे चतव्ये द्वे

सयुजावेकां संधानीमृतये उपदधाति सहस्र सहस्रयेत्येव-
कामनूपदधात्यग्नेर्योनिरसौत्यथ सयुजावुपदधाति स्तोमेभिस्त्वा
सयुजा युजा युनज्मि कन्दोभिस्त्वा सयुजा युजा युनज्मीत्यथ
संधानीमुपदधाति देवानामन्तरिक्षयान्यसीति ' तथादेवतं कृत्वा
सूददोहसः करोति ' ॥ ४१ ॥

अथाक्ष्णयास्तोमीया उपदधात्याशुस्त्रिवृदिति पुरस्तादुप-
दधाति व्योम सप्तदश इति दक्षिणतो धरुण एकविंश इति
पश्चाद्भान्तः पञ्चदश इत्युत्तरतः ' प्रतूर्तिरष्टादश इति पुरस्ता-
दुपदधात्यभिवर्तः सविंश इति दक्षिणतो वर्चो द्वाविंश
इति पश्चात्तपो नवदश इत्युत्तरतो ' योनिश्चतुर्विंश इति १०
पुरस्तादुपदधाति गर्भाः पञ्चविंश इति दक्षिणत ओजस्त्रि-
णव इति पश्चात्संभरणस्त्रयोविंश इत्युत्तरतः ' क्रतुरेकचिंश
इति पुरस्तादुपदधाति ब्रध्नस्य विष्टपं चतुस्त्रिंश इति दक्षि-
णतः प्रतिष्ठा त्रयस्त्रिंश इति पश्चाद्वाकः षट्त्रिंश इत्युत्त-
रतो ' ऽग्नेर्भागो ऽसीति पुरस्तादुपदधाति नृचक्षसां भागो १॥
ऽसीति दक्षिणतो मित्रस्य भागो ऽसीति पश्चादिन्द्रस्य भागो
ऽसीत्युत्तरतो ' वसूनां भागो ऽसीति पुरस्तादुपदधात्या-
दित्यानां भागो ऽसीति दक्षिणतो ऽदित्यै भागो ऽसीति
पश्चाद्देवस्य सवितुर्भागो ऽसीत्युत्तरतो ' धर्वाश्चतुष्टोम इति
पुरस्तादुपदधाति यावानां भागो ऽसीति दक्षिणत ऋभूणां १०
भागो ऽसीति पश्चाद्विवर्तो ऽष्टाचत्वारिंश इत्युत्तरतो '
ऽन्यथानूच्यान्यथोपदधातीति ब्राह्मणं ' तथादेवतं कृत्वा सूददो-

इसः करोत्यथ सृष्टीरुपदधात्येकयास्तुवत प्रजा अधीय-
 न्तेति सप्तदश^१ चतस्रो दक्षिणे ऽष्टम उपदधात्यथ तिस्रो
 ऽथ तिस्रो ऽथ तिस्रो ऽथ चतस्रो^१ दक्षिणादष्टा-
 दक्षिणाष्ट ओणिमभ्यायातयति^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः
 ॥ करोत्यथ व्युष्टीरुपदधातीयमेव सा या प्रथमा व्यौच्छदिति
 पञ्चदश^१ तिस्रस्तिस्रो दिक्षु तिस्रो मध्ये^१ व्युष्टीभिश्चिति-
 राप्यते^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोति ॥ ४२ ॥

अथाग्निः सर्वतोमुखं चिनुते ऽग्नेरङ्गानि प्राजापत्यामृषभं
 लोकंपृणा^१ उदीच्यात्र लोकंपृणया प्रसौत्यग्निमुदीचीभिः
 १० संप्रच्छादयन्ति^१ संप्रच्छन्नं पलाशशाखया परिकर्षति लोकं
 पृण छिद्रं पृणेत्यथ चितिकृष्याभिमृशति चित्तिमचित्तिं
 चिनवद्दि विद्वानित्याग्नेय्यानुष्टुभैतां चितिमभिमृश्य द्वाभ्या-
 मवद्रवति वाङ्म आसन्प्राणदा इत्यथापराह्णिकीभ्यां प्रव-
 र्ग्यापसङ्गां प्रचरत्येतावदेवैतदहः कर्म क्रियते^१ वसन्त्येताः
 १५ रात्रिम् ॥ ४३ ॥ त्रयोदशः ॥

अथाष्टमे ऽङ्गुदित आदित्ये प्रवर्ग्यापसङ्गां प्रचरति^१
 समानं पुरीषस्योपधानमथ नवमे ऽङ्गुदित आदित्ये प्रवर्ग्या-
 पसङ्गां प्रचरति^१ सर्व एव कार्ष्णाजिनीरूपानह उपमुञ्चन्ते^१
 ऽथ थाचत्याज्यस्थालीः सस्रुवां विभक्तिमुदपात्रः सर्वं च
 १० स्वयमावृणानिकोतः सप्त च स्कन्धा अवकाश या उ चान्या

१ ओङ्गोम० some of the MSS.

१ व्युष्टिभिः H. Ms.

उपधास्यन्भवति ता ' एतत्समादायोत्तरे श्रोण्यन्ते सः सादय-
 न्यथ द्वाभ्यामात्मन्यग्निं गृहीते मयि गृह्णाम्यग्ने अग्निं यो नो
 अग्निरिति ' स्वयंचितिं जपति यास्ते अग्ने समिधो यानि
 धामेति ' श्वेतमश्वमभिमृश्याधिद्रवत्यपामिदं न्ययनं नमस्त
 इति द्वाभ्यामथाधिद्रुत्य चतुर्थं संचिताहुती जुहोत्यग्ने ५
 किंशिल तत्त्वा यामीति ' दक्षिणतो विभक्तिमुपदधात्यग्ने
 स्तोमं मनामह इति ' तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं करोत्यथैताः
 सप्त स्कन्धाः प्राचीरायातयति द्वे ऋतव्ये स्वराजं च विश्व-
 ज्योतिषं चैकां सयुजं द्वे संयान्यावृतव्ये उपदधाति तपश्च
 तपस्यश्वेत्यवकामनूपदधात्यग्नेर्योनिरसीति स्वराजं च विश्व- १०
 ज्योतिषं च स्वराट् ज्योतिरधारयत्प्रजापतिस्त्वा सादयत्वित्यु-
 त्तराभय सयुजमुपदधाति रय्यै पोषाय सजातानां मध्यमस्ये-
 याय मया त्वा सयुजा युजा युनज्मौत्यथ संयान्यावुपदधा-
 त्यन्तरिक्षमस्यन्तरिक्षाय लेति ' तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः
 करोति ' ॥ ४४ ॥ १५

अथासपत्न्या उपदधात्यग्ने जातान्प्रणुदा नः सपत्नानिति
 पुरस्तादुपदधाति सहसा जातानिति पश्चाच्चतुश्चत्वारिंश
 स्तोम इति दक्षिणतः षोडश स्तोम इत्युत्तरतस्तोमां पुरीष-
 वर्ती मध्य उपदधाति पृथिव्याः पुरीषमस्यस्यो नामेति ' तथा-
 देवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ विराज उपदधात्येवम्कुन्दो १०
 वरिवम्कुन्द इति चत्वारिंशतं दशदश दिक्षु न मध्ये ' ऽक्ष-
 योपदधातीति ब्राह्मणं ' तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करो-

- त्यथ स्तोमभागा उपदधाति रश्मिरसि क्षयाय त्वा क्षयं
जिन्वेत्येकत्रिंशत् सप्तसप्त दिक्षु तिस्रो मध्ये । तथादेवतं कृत्वा
सूददोहसः करोत्यथ नाकसद उपदधाति राज्यसि प्राची
दिग्वसवस्ते देवा अधिपतय इति पञ्चैकैकां दिक्ष्वेकां मध्ये ।
■ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ पञ्चचोडा उपरिष्ठा-
न्नाकसदामुपदधात्ययं पुरो हरिकेशः सूर्यरश्मिरिति पञ्चैकैकां
दिक्ष्वेकां मध्ये । तासां पश्चात्प्राचीमुत्तमामुपदधात्यत्र यं यज-
मानो वेष्टि तं मनसा ध्यायति । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः
करोत्यथ कन्दास्युपदधात्यग्निर्मूर्धा दिव इत्येतस्यानुवाकस्य
१० तिस्रस्तिस्रो यथाम्नातं । गायत्रीः पुरस्तादुपदधाति त्रिष्टुभो
दक्षिणतो जगतीः पश्चादनुष्टुभ उत्तरतो बृहतीर्मध्य ।
उष्णिहः पुरस्तादुपदधाति पङ्क्तीर्दक्षिणतो ऽक्षरपङ्क्तीः पश्चा-
दतिष्कन्दसमुत्तरतो द्विपदा मध्ये । ऽपि वातिष्कन्दसं मध्ये
द्विपदा उत्तरतस्तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ दक्षिणे
१५ ऽसे कृत्तिका उपदधात्यम्बा नामासि दुला नामासीति सप्त
गुल्मकृतास्तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ वृष्टिसनीरुप-
दधाति पुरोवातसनिरस्यभ्रसनिरसीति पञ्चैकैकां दिक्ष्वेकां
मध्ये । ऽनुपरिहारः सादयतीति ब्राह्मणं । तथादेवतं कृत्वा
सूददोहसः करोत्यथादित्येष्टका उपदधाति सलिलाय त्वा
२० सर्णीकाय त्वेत्यष्टौ द्वे दिक्षु न मध्ये । तथादेवतं कृत्वा
सूददोहसः करोत्यथ घृतेष्टका उपदधात्यृचे त्वा रुचे त्वेति
पञ्चैकैकां दिक्ष्वेकां मध्ये । ऽनुपरिहारः सादयतीति ब्राह्मणं ।

तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ यज्ञोदा उपदधाति
यज्ञोदां त्वा यज्ञसि सादयामीति पञ्चैकैकां दिक्ष्वेकां मध्ये ।
तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ भूयस्कृत उपदधाति
भूयस्कृतसि वरिवस्कृतसीति पञ्चैकैकां दिक्ष्वेकां मध्ये । तथा-
देवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथापुषद उपदधात्यपुषदसि ५
श्येनसदसीति पञ्चैकैकां दिक्ष्वेकां मध्ये । तथादेवतं कृत्वा सूद-
दोहसः करोत्यथ द्रविणोदा उपदधाति पृथिव्यास्त्वा द्रविणे
सादयामीति पञ्चैकैकां दिक्ष्वेकां मध्ये । तथादेवतं कृत्वा सूद-
दोहसः करोत्यथायुष्या उपदधाति प्राणं मे पाह्यपानं मे
पाहीति सप्तैकैकां दिक्षु तिस्रो मध्ये । तथादेवतं कृत्वा १०
सूददोहसः करोत्यथर्तुनामान्युपदधाति यावा अयावा इति
सप्तैकैकां दिक्षु तिस्रो मध्ये । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः
करोति । ॥ ४५ ॥ चतुर्दशः ॥

अथेन्द्रतनूरुपदधात्यग्निना विश्वाषाडिति द्वाविंशतिं पञ्च-
पञ्च दिक्षु द्वे मध्ये । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ १५
यज्ञतनूरुपदधाति प्रजापतिर्मनसान्धो ऽच्छेत इति त्रयस्त्रिंश-
तमष्टावष्टौ दिक्ष्वेकां मध्ये । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करो-
त्यथ ज्योतिष्मतीरुपदधाति ज्योतिष्मतीं त्वा सादयामीति
द्वादश तिस्रस्तिस्रो दिक्षु न मध्ये । तथादेवतं कृत्वा सूद-
दोहसः करोत्यथ भूतेष्टका उपदधाति पृथिव्यै स्वाहान्तरि- २०
चाय स्वाहेति द्वादश तिस्रस्तिस्रो दिक्षु न मध्ये । तथादेवतं
कृत्वा सूददोहसः करोत्यथाज्यानीरुपदधाति शतायुधाय शत-

- वीर्यायेति पञ्चैकैकां दिक्ष्वेकां मध्ये^१ । तथादेवतं कृत्वा सूद-
 दोहसः करोत्यथ राष्ट्रभृत उपदधात्यग्ने यशस्विन्यशसेमम-
 र्पयेति चतस्र एकैकां दिक्षु न मध्ये^१ । तथादेवतं कृत्वा सूद-
 दोहसः करोत्यथ दक्षिणे ऽग्ने पौर्णमासीमुपदधाति पूर्णं
 पश्चादिति^१ । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं करोत्यथ दक्षिण
 एवाग्ने नक्षत्रेष्टका उपदधाति कृत्तिका नक्षत्रमग्निर्देवतेत्यथैना
 रोचयत्यग्ने रुच स्थ प्रजापतेर्धातुः सोमस्यर्चं त्वा रुचे त्वा द्युते
 त्वा भासे त्वा ज्योतिषे त्वेत्यथैतं नक्षत्रपथः रोहिणीप्रभृत्या
 विशाखाभ्यामायातयति^१ । दक्षिणादग्ने दक्षिणाः श्रोणिमभ्या-
 यातयत्यथ^१ पुच्छसन्धौ चात्मसन्धौ चामावास्यामुपदधाति यत्ते
 देवा अदधुर्भागधेयमित्यथैतं नक्षत्रपथमनूराधाप्रभृत्यापभर-
 णीभ्य आयातयत्युत्तरायै श्रोणेरुत्तरमग्ने समभ्यायातयत्यथोत्तर^१
 एवाग्ने पौर्णमासीमुपदधाति पूर्णं पश्चादित्यस्य सृष्टा उप-
 दधातीति ब्राह्मणं^१ । नक्षत्रेष्टकाभिस्थितिराप्यते^१ । तथादेवतं
 कृत्वा सूददोहसः करोत्यथावद्रुत्य कृष्णमश्वमभिमृश्य तनु-
 पुरौषमुपदधाति पृष्ठो दिवीति^१ । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं
 करोत्यथ^४ षष्ठीं चितिं चिनुते संयच्च प्रचेताश्चेति पञ्चैकैकां
 दिक्ष्वेकां मध्ये^१ । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथाग्निः

१ Thus M Tr U ; •शाखाभ्यां आयात• Be B ; •शाखाभ्यामभ्यायात• H.

१ श्रोणीम• some of the MSS.

१ Thus corrected ; all MSS. : श्रोणेरुत्तरम• ।

४ अथ i.s. of अथ BH.

सर्वतोमुखं चिनुते ऽग्नेरङ्गानि प्राजापत्यामृषभं लोकंष्टणाः ।
 प्राच्यात्र लोकंष्टणया प्रसौत्यग्निं प्राचीभिः संप्रच्छादयन्त्यथो-
 दीचीभिः । प्राचीभिस्त्वेव निस्तिष्ठन्ति । यावद्दघ्नं चेष्यमाणो
 भवति तावद्दघ्नं चिनुते । ऽथानभिमृष्टं चितिक्लृप्त्या भवति ।
 तदेताश्चतस्रः स्वयमादृशा याचति । ता दिचूपदधाति प्राणाय ५
 त्वा चक्षुषे त्वा तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीद व्यानाय त्वा
 चक्षुषे त्वा तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीदापानाय त्वा चक्षुषे
 त्वा तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीद वाचे त्वा चक्षुषे त्वा तथा
 देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीदेत्यथ स्वयमादृशामश्वमवघ्राण्याविदुषा
 ब्राह्मणेन सहाधिद्रुत्योपदधाति सुवरायोस्त्वा सदने सादया- १०
 मीत्यनुद्रुत्य सूर्यस्त्वाभिपातु मद्या खस्त्या कर्दिषा शंतमेन तथा
 देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीदेत्यपान्यात्तृतीयामुपधायेत्यपानित्य-
 येष ब्राह्मणो वरं ददात्यथ सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा स्वयमा-
 दृशावकाशे जुहोति चित्तिं जुहोमि मनसा धृतेनेत्यङ्गुष्ठाभ्या-
 मन्वारभ्यान्वारोहं वाचयति दिवमाक्रमिषः सुवरगन्मेत्यपरे १५
 बिले हिरण्येष्टकामुपदधाति सुवरसि सुवर्मे यच्छ दिवं यच्छ
 दिवो मा पाहीति । तां जघनेन प्रक्रमवेलायां मण्डलेष्टका-
 मुपदधाति द्यौरपराजितामृतेन विष्टेति । दक्षिणतो रेतः-
 सिचमुपदधाति द्यौ रेतःसिक् सा मे रेतो दधातु सा मे

१ B Be Ms. ins. चित्तिं ।

२ The following words, unto सीदेत्यथ. l. 9, are found thus in U only ; all the other MSS. abbreviate.

रेतः प्रजनयत्विति ^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथोत्त-
 रतः प्रक्रमवेलायां विकर्णमुपदधाति प्रोथदश्वो न यवसे
 अविध्यन्निति ^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं करोत्यथ लोकंपृणा
 उपदधाति लोकं पृण किद्रं पृणेत्यथ ^१ चितिकृष्याभिमृशति
 ५ चित्तिमचित्तिं चिनवद्वि विद्वानित्याग्नेय्या पङ्क्त्यतां चिति-
 मभिमृश्य द्वाभ्यामवद्रवति वाङ्म आसन्प्राणदा इत्यथापराह्नि-
 कौभ्यां प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचरत्येतावदेवैतदहः कर्म क्रियते ^१ वस-
 न्त्येताः रात्रौम् ^१ ॥ ४६ ॥ पञ्चदशः ॥

अथैतस्मिन्नेव नवमे ऽङ्गि दशमायाङ्ग उपकल्पयते सहस्रं
 १० हिरण्यशल्कानूध्वं त्रिभ्यो ऽपरिमितानित्येक आहुस्ते यदि
 सहस्रं भवन्ति द्वे द्वे शते पचनाडौष्वोते ^१ भवतो ^१ ऽथ दशमे
 ऽङ्गुदित आदित्ये प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचरति ^१ समानं पुरीष-
 स्योपधानमथ पात्र्यामप आनीय हिरण्यशल्कान्संप्रकीर्य द्वाभ्यां-
 द्वाभ्याः शताभ्यां प्रोचति सहस्रस्य प्रमा असीति यत्प्राक्
 १५ स्वयमादृषायै भवति सहस्रस्य प्रतिमा असीति यद्वक्षिणा
 स्वयमादृषायै भवति सहस्रस्य विमा असीति यत्प्रात्यक् स्वय-
 मादृषायै भवति सहस्रस्योन्मा असीति यदुदक् स्वयमादृषायै
 भवत्यथ मध्यं द्वाभ्याः शताभ्यां प्रोचति साहस्रो ऽसि सहस्राय
 त्वेत्यथोत्तरे ओष्यन्ते तिष्ठन्निष्टका धेनूः कुरुत दमा मे अग्न

१ अत्र MTr; अथ the other MSS.

१ पच० all; ०नाडौष्वोते Tr UH Ms; ०नाडौष्वेते BeM; ०नाडौद्योते B;
 Bhav.: पचनाडौष पचिपचवृषसुषिरेषु निहिते[षु] भवतः ।

दष्टका धेनवः सन्वित्यान्तादनुवाकस्याथापराहिकीभ्यां प्रवर्ग्या-
 पसङ्गां प्रचरत्येतावदेवैतदहः कर्म क्रियते । वसन्त्येताः रात्रि-
 मथैतस्मिन्नेव दशमे ऽङ्गेकादशायाऋ उपकल्पयते ऽर्कपर्ण-
 मजक्षीरं गावीधुकं चरुं तिसृधन्वमश्वानमुदकुम्भं मण्डूक-
 मवकां वेतसशाखां दर्भस्तम्बमाज्यस्थालीः ससुवां दीर्घवः ५
 द्वादशमित्यथैकादशे ऽङ्गुदित आदित्ये प्रवर्ग्यापसङ्गां प्रच-
 रति । स दीर्घवः सुवं प्रयथ्योत्तमे संचिताहुती जुहोत्यग्ने
 वन्य तत्त्वा यामौति । ॥ ४७ ॥

यावदेवाचाध्वर्युश्चेष्टति तावदेष प्रतिप्रस्थातोत्तरस्य पक्षस्य
 चरमयेष्टकया प्रत्यूढपुरीषयोपरमत्यथैतस्यार्कपर्णस्य पुटमन्तर- १०
 वस्त्राविणं कृत्वोदङ् तिष्ठन्मुखदग्ने धारयन्नाहाहरानयेति । स
 यत्र धारेष्टकां प्राप्नोति तत्प्रतिपद्यते नमस्ते इद्र मन्यव
 इत्यान्तमेतमनुवाकं निगद्य द्वितीयं तृतीयं । चतुर्थस्य यत्राभि-
 जानाति नमः क्षत्रभ्य इति तत्स्वाहाकरोति । सो ऽत एव
 प्राडावृत्य नाभिदग्ने धारयन्संग्रहीतभ्य इति प्रतिपद्यातिशिष्ट- १५
 मनुवाकस्य^१ निगद्य पञ्चमः षष्ठः । सप्तमस्य यत्राभिजानाति
 नमो वर्धाय चेति तत्स्वाहाकरोति । सो ऽत एव दक्षिणा-
 वृत्य जानुदग्ने धारयन्वर्धाय चेति प्रतिपद्यातिशिष्टमनुवाकस्य^१
 निगद्याष्टमं नवमं दशममेकादशस्य यत्राभिजानाति य एता-
 वन्तश्च भूयाः स्येति तत्स्वाहाकरोति । सो ऽत एव प्रत्यङ्गा- २०

वृत्य गुल्फदग्ने धारयन्नमो रुद्रेभ्यो ये पृथिव्यामित्येतद्यजमानं
 वाचयति ^१ नाभिदग्ने धारयन्नमो रुद्रेभ्यो ये ऽन्तरिक्ष इत्येत-
 द्यजमानं वाचयति ^१ ग्रीवदग्ने^१ धारयन्नमो रुद्रेभ्यो ये दिवी-
 त्येतद्यजमानं वाचयत्यत्रैतदर्कपूर्णं यं देष्टु तस्य संचरे पशूनां
 ५ न्यस्यति ^१ यद्यु वै न देव्यास्त्ववटे न्यस्यत्यत्रैतं गावीधुकं चरुं
 चरमायामिष्टकायां निदधाति यो रुद्रो अग्नौ यो अप्सु य
 ओषधीषु यो रुद्रो विश्वा भुवनाविवेश तस्मै रुद्राय नमो
 अस्त्वित्यथैतत्तिष्ठधन्वं याचति ^१ तेनोत्तरे ओण्यन्ते तिष्ठन्नुप-
 तिष्ठते ^१ ऽपि वानुपरिक्रामं यत्ते रुद्र पुरो धनुस्तदातो अनु-
 १० वातु ते तस्मै ते रुद्र संवत्सरेण नमस्करोमि यत्त रुद्र दक्षिणा
 धनुर्यत्ते रुद्र पश्चाद्धनुर्यत्ते रुद्रोत्तराद्धनुर्यत्ते रुद्रोपरि धनु-
 रित्यथैनदयाचितं ब्राह्मणाय ददात्यथास्यैष उदकुम्भ उत्तरे
 ओण्यन्ते ऽग्निना सःस्पृष्टः^२ श्रेते ^१ स यो बलवाःस्तमाहाने-
 नोदकुम्भेन संततया धारया त्रिः प्रदक्षिणं परिषिञ्चन्परौ-
 १५ हौति ^१ स तथा करोति ^१ परिषिञ्च्यमाने यजमानं वाचय-
 त्यग्निनूर्जं पर्वते शिश्रियाणां वाते पर्जन्ये वरुणस्य शुभ्रे । अह्य
 ओषधीभ्यो वनस्पतिभ्यो ऽधि संभृतां तां न इषमूर्जं धत्त
 मरुतः सःरराणा इत्यथैतं कुम्भमग्निना सःस्पृष्टः सादयत्य-
 ञ्मस्ते चुदमुं ते शुभ्रच्छतु यं द्विज इति ^१ निधाय कुम्भं

१ Thus M Tr BU (sec. m.) Ms Keś. ; ग्रीवा० Be U (pr. m.).

२ Thus Bhav. (one Ms.) and Ms. ; अग्निना सःस्पृष्टः M ; संस्पृष्टः Tr Be BU Bhav. (another Ms.) संस्पृष्टः H.

यथेतं त्रिः पुनः प्रतिपर्येत्यैतस्मिन्नेव दीर्घवृक्षे प्रयथ्याति
मण्डूकमवकां वेतसशाखां दर्भस्तम्बमिति ^१ तेन यत्प्राक्
स्वयमादृष्टायै भवति तद्विकर्षति समुद्रस्य त्वावकया हिमस्य
त्वा जरायुणेति ॥ ४८ ॥

द्वाभ्यां पुरस्ताद्वाभ्यां दक्षिणतो द्वाभ्यां पश्चाद्वाभ्यामुत्तरतो ^५
ऽष्टाभिर्विकर्षतीति ब्राह्मणमथैताश्चैव कार्ष्णाजिनीरूपानह एतं^१
च^१ दीर्घवृक्षं संक्लिद्य चात्वाले संप्रकिरन्त्यथ शान्तो ऽग्नि-
रित्याज्यस्थालीं सस्रुवामादायाधिद्रुत्याज्यस्थाल्याः^२ सुवेणोप-
घातं सर्पाङ्गतीर्जुहोति ^३ समीची नामासि प्राची दिगिति
पश्चादासीनः पूर्वं बिले जुहोत्याजस्विनी नामासि दक्षिणा ^{१०}
दिगित्युत्तरत आसीनो दक्षिणे बिले जुहोति ^४ प्राची
नामासि प्रतीची दिगिति पुरस्तादासीनो ऽपरे बिले जुहो-
त्यवस्थावा नामास्युदीची दिगिति दक्षिणत आसीन उत्तरे
बिले जुहोत्यैतेनैव यथेतमेत्य यत्रैव प्रथममहौषीत्तद्दे जुहो-
त्यधिपत्नी नामासि वग्निनी नामासीत्यथावद्रुत्याग्निं ^{१५} साम-
भिरुपस्थापयति ^५ गायत्रेण पुरस्तादुपतिष्ठते ऽग्नेर्हृदयेन
दक्षिणमुपपच्चं रथंतरेण दक्षिणं पचं वारवन्तीयेन दक्षिणां
श्रोणिमृतुस्थायज्ञायज्ञियेन^६ पुच्छं श्यैतेनोत्तरां श्रोणिं

१ Thus Tr BU Ms ; एतं Be ; एतं MH.

२ Thus U (sec. m.) only ; *स्थाल्या all the other MSS., also Ms ;
but Msc : साज्यस्थाल्यास्तुकाशात् ।

३ *यज्ञीयेन Tr H, Ms.

बृहतोत्तरं पचं प्रजापतेर्हृदयेनोत्तरमुपपचं वामदेव्येन मध्यम-
 थाह होतरग्नेरुक्थेनाग्निमनुश्रुसेति ^१ यदि होता न कामयते
 यजमान एव जघनेन पुच्छं तृणानि स्रुस्तीर्य तेषूपविश्याग्ने-
 रुक्थेनाग्निमनुश्रुसति पिता मातरिश्वाच्छिद्रा पदा धा
 अच्छिद्रा उग्रिजः पदानुतनुः सोमो विश्वविज्ञेता नेषद्बृहस्पति-
 रुक्थामदानि श्रुसिषदोमिति सकृदा त्रिर्वीथैनः सुतशस्त्रयो-
 र्दोहं वाचवतीष्ठो यज्ञो भृगुभिराग्नीर्दा वसुभिस्तस्य त
 दृष्टस्य वीतस्य द्रविणेह भचीयेत्यथापराद्धिकीभ्यां प्रवर्ग्योप-
 सद्भ्यां प्रचरत्येतावदेवैतदहः कर्म क्रियते ^१ वसन्त्येताः
 १० रात्रिम् ^१ ॥ ४६ ॥ षोडशः ॥

अथैतस्मिन्नेवैकादशे ऽङ्गि दादशायाङ्ग उपकल्पयत औदु-
 म्बरः सुवमौदुम्बरं द्रोणमौदुम्बरं प्रसेकमौदुम्बरीं वितष्टिं ^१
 तस्यां पञ्चमृहीतमाज्यं भवति दध्नः पूर्णमौदुम्बरीं तिस्र
 औदुम्बरीः समिधस्तिस्रो नानावृक्ष्या नानावृक्ष्यमिधं दधि
 १५ मधुमिश्रं गुमुष्टिमवकाभारं पृश्निमशानमाज्यप्रोचं द्वितीयः
 होतारमप्रतिरथस्यानुवक्तारं विलीनोत्पूतस्याज्यस्य द्वौ वा
 चीन्वा कुम्भाङ्ग्राह्यौदनिकाङ्ग्रीहीन्सर्वौषधः ^२ रोहितं चर्मानडुहं
 कृष्णायै श्वेतवत्सायै पथो रथं चषालहोमीयः शाकलान्परिधी-
 नित्यथ दादशे ऽङ्गुदित आदित्ये प्रवर्ग्योपसद्भ्यां प्रचरत्यथोप-
 १० निष्क्रम्य संप्रैषमाह सुब्रह्मण्य सुब्रह्मण्यामाङ्गयार्धस्तनव्रतं प्रय-

१ Thus Tr U Be B Ms; वितष्टो MH.

२ Thus MU Tr Ms; अङ्गौदनि० B Be H.

ऋतेत्याहुयति सुब्रह्मण्यः सुब्रह्मण्यमर्धस्तनव्रतं प्रयच्छत्यथादत्ते
 पञ्चगृहीतमाज्यं दधि मधुमिश्रं गुमुष्टिमवकाभारमित्येत-
 त्समादायाधिद्रुत्याक्ष्णया पञ्चगृहीतेन स्वयमादृष्टां^१ व्याघार-
 यति नृषदे वडप्पुषदे वड्नसदे वड् बर्हिषदे वट् सुवर्विदे
 वडित्येतथैव सुचोपघातं दध्ना मधुमिश्रेण गन्धर्वाहुती- ५
 जुहोति^१ । हेतयो नाम स्य तेषां वः पुरो गृहा इति पश्चा-
 दासीनः पूर्वे बिले जुहोति^१ । निक्षिप्त्वा नाम स्य तेषां वो
 दक्षिणा गृहा इत्युत्तरत आसीनो दक्षिणे बिले जुहोति^१
 वज्जिणो नाम स्य तेषां वः पश्चाद्गृहा इति पुरस्तादासीनो
 उपरे बिले जुहोत्यवस्थावानो नाम स्य तेषां व उत्तराद्गृहा १०
 इति दक्षिणत आसीन उत्तरे बिले जुहोत्यथैतेनैव यथेत-
 मेत्य यत्रैव प्रथममहौषीत्तद्वे जुहोत्यधिपतयो नाम स्य क्रव्या
 नाम स्येत्यथाह प्रतिप्रस्थातरिममग्निं कूर्मपृषन्तं कुर्विति^१ तः
 स कूर्मपृषन्तं करोति^१ । नाप्रोचितमधितिष्ठत्यथ गुमुष्टिमादाय
 दध्ना मधुमिश्रेणावोचति ये देवा देवानां ये देवा देवेष्वधि १५
 देवत्वमायन्निति ॥ ५० ॥

द्वाभ्यां पुरस्तात्ताभ्यां दक्षिणतस्ताभ्यां पश्चात्ताभ्यामुत्तरतो^१
 अनुपरिचारमवोचतीति^१ ब्राह्मणमथैनमवकाभारेण प्रतिष्ठाद्य
 गोप्तारः समादिश्यावद्रुत्यापराह्निकौभ्यां प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचर-
 त्यथोपनिष्क्रम्य संप्रैषमाह सुब्रह्मण्य सुब्रह्मण्यमाहुयामीदैश्वा- १०

१ Thus M Tr UH; •दृष्टा the other MSS.

१ अनुपरिचारम० M, but cp. TS. v. 4.5.3.

- नरमारुतान्निर्वप^१ प्रतिप्रस्थातः प्रवर्ग्यस्यावृता प्रवर्ग्यं सप्सा-
 दयोदासनायेति ' वेधैतत्पदं कुर्वन्ति ' गार्हपत्ये द्वतीयमुपय-
 मनीषु द्वतीयं नि द्वतीयं दधत्यथ प्रवर्ग्यस्यावृता प्रवर्ग्यमुदा-
 स्याधिश्रयति वैश्वानरं द्वादशकपालं मारुतांश्च सप्तकपालानथ
 ५ गार्हपत्य आज्यं विलाप्योत्पूय सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा हव-
 नीये ऽनीकवन्तं जुहोत्यग्निस्त्रिगमेन शोचिषेत्यनुद्रुत्य सैनानीकेन
 सुविदाचो अस्मे इति जुहोत्यपरं चतुर्गृहीतं गृहीत्वा हवनीय
 एव वैश्वकर्मणानि जुहोति ' य इमा विश्वा भुवनानि जुह्वदि-
 त्यनुद्रुत्य विश्वकर्मा ह्यत्रनिष्ट देव इति जुहोत्यपरं चतुर्गृहीतं
 १० गृहीत्वा चक्षुषः पितेत्यनुद्रुत्य विश्वकर्मन् हविषा वर्धनेनेति
 जुहोति ' नानैव सूक्ताभ्यां जुहोति नानैव सूक्तयोर्वीर्यं दधा-
 तीति ब्राह्मणमथ तिस्र औदुम्बरीः समिध आदधात्युदेन-
 मुत्तरां नयेन्नेमं प्रतरां कधि यस्य कुर्मो हविर्गृह इत्यथाभ्या-
 दधातीधं प्रणयनीयमुपोपयमनीः कल्पयन्ति चात्वात्वा-
 १५ दथ संप्रैषमाहाग्रये प्रणीयमानायानुब्रूह्यग्नीदेकस्फययानुसंधेहि
 द्वितीयो होताप्रतिरथमनुब्रवीत्विति ' प्रतिपद्यत एष द्वितीयो
 होताप्रतिरथमाशुः शिशान इति ' दशर्चं भवतीति ब्राह्मण-
 मथैतेनैव सहाग्निनाददते पृश्निमग्मानमाज्यप्रोचं दध्नः पूर्णा-
 मौदुम्बरीं तिस्रो नानावृक्ष्या नानावृक्ष्यमिधं शाकलाङ्परि-
 २० धीनित्यथैनमुद्यच्छत उदु त्वा विश्वे देवा इति ' षड्भिर्हरतीति

ब्राह्मणं ' तामां दे परिगृह्यवती भवतो ' इथ विषुवत्याग्नीध्रस्य
काले पृश्निमग्नां निदधाति विमान एष दिव उचा
समुद्र इति दाभ्यामथ चतसृभिरा पुच्छादेतीन्द्रं विश्वा
अवौवृधन्निति ' धारयन्त्येतमग्निमथैनः संचितमाज्यप्रोक्षेण
प्रोक्षति ॥ ५१ ॥

वसवस्त्वा रुद्रैः पुरस्तात्पान्विति पुरस्तात्पितरस्त्वा यम-
राजानः पितृभिर्दक्षिणतः पान्विति दक्षिणत आदित्यास्त्वा
विश्वैर्देवैः पश्चात्पान्विति पश्चद्युतानस्त्वा मासतो मरुद्भिरुत्त-
रतः पान्वित्युत्तरतो देवास्त्वेन्द्रज्येष्ठा वरुणराजानो ऽधस्ता-
त्सोपरिष्ठाच्च पान्वित्युपरिष्ठादथैतेनैव सहाग्निनाधिद्रवति १०
प्राचीमनु प्रदिशं प्रेहि विद्वान्क्रमध्वमग्निना नाकमुख्यं पृथिव्या
अहमुदन्तरिचमारुहः सुवर्यन्तो नापेक्षन्ते ऽग्ने प्रेहि प्रथमो
देवयतामिति पञ्चभिर्धारयन्त्येतमग्निमथ दध्नः पूर्णामौदुम्बरीः
स्वयमावृणायां जुहोति ' नक्तोषासेति पुरोऽनुवाक्यामनूच्याग्ने
सहस्राचेति जुहोत्यथ प्रदक्षिणमावृत्येषां प्रतिष्ठापयति सुपर्णा १५
ऽसि मरुत्मानिति ' तिसृभिः सादयतीति ब्राह्मणमथैनं
विस्वस्थाऊतिषाहं कृत्वाध्वराऊतिभिरभिजुहोत्यग्निर्यज्ञं नयतु
प्रजानन्मैनं यज्ञहनो विदन्देवेभ्यः प्रब्रूताद्यज्ञं प्रप्र यज्ञपतिं
तिर स्वाहा वायुर्यज्ञं नयतु प्रजानन्सूर्या यज्ञं नयतु प्रजा-
नन्यज्ञो यज्ञं नयतु प्रजानन्मैनं यज्ञहनो विदन्देवेभ्यः प्रब्रूता- २०
द्यज्ञं प्रप्र यज्ञपतिं तिर स्वाहेत्यथावद्रुत्याग्निरत्युत्तरं परियाहं
परिगृह्य योयुपित्वा तिर्यञ्चः स्फ्यः स्तब्धा संप्रैषमाह

- प्रोचणीरासादयेष्वावर्हिरुपसादयेत्यथाधिद्रुत्य श्रांकलान्परि-
 धीन्परिधाय नानावृक्षमिधमभ्यज्य स्वाहाकारेणाभ्याधाय
 तिस्रो नानावृक्षाः समिध आदधाति प्रेद्धो अग्ने दीदिहि
 पुरो न इत्यौदुम्बरीं विधेम ते परमे जन्मन्नम इति वैकङ्कतीं
 ५ तां सवितुर्वरेण्यस्य चित्रामिति शमीमथीमथ दे सुवाङ्मती
 जुहोति चित्तिं जुहोम्यग्ने तमद्येत्यथ सुचि चतुर्गृहीतं गृही-
 त्वाज्यस्य पूर्णां सुचं जुहोति सप्त ते अग्ने समिधः सप्त जिह्वा
 इत्यत्र जुह्वन्मनसा दिशो ध्यायेद्दिग्भ्य एवैनमवरुद्धे^१ दध्ना
 पुरस्ताज्जुहोत्याज्येनोपरिष्ठात्तेजश्चैवास्मा इन्द्रियं च समीची
 १० दधातीति ब्राह्मणमथात्रैव तिष्ठन्याचति वैश्वानरं द्वादशकपालं
 मारुतांश्च सप्तकपालानथोपस्तौर्यं सर्वश एव वैश्वानरमवदध-
 दाहाग्नये वैश्वानरायानुब्रूहीति^२ द्विरभिघारयत्यत्याक्रम्याश्रा-
 व्याहाग्निं वैश्वानरं यजेति^३ वषट्कृते मध्ये जुहोत्यथैनं
 सुवाङ्मतिभिरभिजुहोति सुवर्नं^१ घर्मः स्वाहेति पञ्चभिरथ
 १५ मारुतैः प्रचरति^२ ॥ ५२ ॥

पर्युपस्तारं दर्विहोमाकारं^१ मीढुं^२ चान्यादृङ् चत्यनुद्रुत्य
 शुक्रज्योतिश्च चित्रज्योतिश्चेति जुहोति^३ शुक्रज्योतिश्च चित्र-
 ज्योतिश्चेत्यनुद्रुत्य ऋतजिच्च सत्यजिच्चेति जुहोत्यृतजिच्च सत्य-
 जिच्चेत्यनुद्रुत्यर्तश्च सत्यश्चेति जुहोत्यृतश्च सत्यश्चेत्यनुद्रुत्य यो

१ Thus U Ms, cp. TS. v. 7. 5. b; सुवर्ण the other MSS.

२ नैः प्रचरति Tr U B Ms: नैश्चरति MH Be Bhav.

३ दर्विहो. M.

ऽरण्ये ऽनुवाक्यो गणस्तमनुद्रुत्य जुहोति ' यो ऽरण्ये ऽनुवाक्यो
गणस्तमनुद्रुत्येदृचास एतादृचास इति जुहोतीदृचास एतादृचास
इत्यनुद्रुत्य मितासश्च संमितासश्च न इति जुहोति '
मितासश्च संमितासश्च न इत्यनुद्रुत्येदृङ् चान्यादृङ् चेति
जुहोति ' तानभितो वैश्वानरं परिचिनोति ' गणेन गण- ५
मनुद्रुत्य जुहोत्युच्चैर्वैश्वानरस्याश्रावयत्युपांशु मास्ताञ्जुहो-
तीति ब्राह्मणम् ' ॥ ५३ ॥

अथैतं प्रसेकमग्नावायातयति दक्षिणतो वोदञ्चं पश्चादा
प्राञ्चं ' तस्य सुगिव पूर्वार्धो भवत्येवमेव मध्यं ' चमस इव बुध्न-
स्तस्मिंश्चतुर उपस्तृणान आहाप्रमत्तः संततमानय वसोर्धारां १०
निगदिष्यामीति ' स यत्र धाराग्निं प्राप्नोति तत्प्रतिपद्यते
ऽग्नाविष्णू सजोषसेति सर्वमान्तं^१ वसोर्धारामत्रैतं प्रसेकमग्ना-
वनुप्रहरत्यथैनं सस्त्रावेणाभिजुहोत्यथ यदाज्यमुच्छिष्यते
तस्मिन्ब्रह्मौदनं पचति ' तं ब्राह्मणाश्चत्वारः प्राश्नन्ति ' तेभ्य-
श्चतस्रो धेनूर्दद्यादिति^२ ब्राह्मणमथास्यैतत्पुरस्तादेवौदुम्बरे द्रोणे १५
सर्वौषधं दध्नाज्येन समुदायुतं भवति ' तस्यौदुम्बरेण सुवेणोप-
घातं वाजप्रसवीयं जुहोति वाजस्येमं प्रसवः सुषुवे अग्ने वाजो
नः सप्त प्रदिश इति चतुर्दश सुवाङ्मतीरभिषेकाय प्ररेकं
परिशिनश्चथैनमपिधाय प्रज्ञातं निदधात्यथ नक्तोषासेति

१ सर्वम० M Tr H Ms; सर्वम० U Be B Bhav.

२ Thus MU Be B Ms (cp. TS. v. 7.3.4) : ददाति i.s. of दद्या-
दिति H.

कृष्णाद्यै श्वेतवत्साद्यै पयो जुहोत्यथ षड्राष्ट्रमृतो जुहोत्यृताषा-
 दृतधामेति ^१ भुवनस्य पत इति रथमुखे पञ्चाङ्गतीर्जुहोत्यथ
 तिस्रो रुचो जुहोति यास्ते अग्ने सूर्ये रुचो या वो देवाः सूर्ये
 रुचो रुचं नो धेहि ब्राह्मणेष्वित्यथ पात्रामाज्यमानीयाञ्जलि-

५ नोपघातं वातनामानि जुहोति समुद्रो ऽसि नभस्वानार्द्रदानुः
 शंभूर्मयोभूरभि मा वाहि स्वाहा मारुतो ऽसि मरुतां
 गणः शंभूर्मयोभूरभि मा वाहि स्वाहावस्युरसि दुवस्वाञ्छं-
 भूर्मयोभूरभि मा वाहि स्वाहेति ^१ वातमु हैके जुहोतो
 मन्यन्ते ^२ । ऽत्रैताञ्छाकलान्परिधीनग्रावनुप्रहरति ^३ तदेत-

१० ञ्छाकलान्तम् ^४ ॥ ५४ ॥ सप्तदशः ॥

अथ सदोहविधाने संमिनोति ^१ सदोहविधाने संमित्या-
 ध्वरधिष्ण्यान्निवपति ^२ तेषूपर्यग्निधिष्ण्यानुपदधाति ममाग्ने
 वर्चा विहवेष्वास्वित्याग्नीध्रीय एकां च याजुषीं सप्त च
 लोकंपृणा ^३ अथ होतुर्धिष्ण्या एकां चैव याजुषीमेकादश च
 १५ लोकंपृणा ^४ अथेतरेष्वेकैकां चैव याजुषीं सप्तसप्त च लोकंपृणा ^५
 अथ ^६ मार्जालीय एकां च याजुषीं पञ्च च लोकंपृणा ^७ अथा-
 ग्नीषोमौ प्रणयत्यग्नीषोमौ प्रणीय यूपस्यावृता यूपमुच्छ्रयति ^८
 स्वर्वन्तं यूपमुत्सृज्याग्नीषोमीयं पशुमुपाकरोति ^९ तस्य प्रसिद्धं
 वपया चरित्वा वपाश्रपणौ अनुप्रहृत्य ^{१०} वसतीवरीर्गृह्णात्यथ ^{११}

१ Thus M Tr U H Bhav. Kes. ; मन्वंते Be ; मन्वते B.

२ B ins. च, Be च लोकंपृणा ।

३ Here Tr ins. : समुत्क्रम्य चालाके मार्जयन्ते थ

४ वरीः परिगृह्णातः U Be B Ms.

षण्डपुरोडाशं निर्वपति^१ तमनुवर्तन्ते ऽष्टौ देवसुवाꣳ हवौꣳ-
 ष्यग्रये गृहपतये इत्येतानि^१ तानि नानावपन्ति^१ नाना
 अपयन्ति^१ नानाधान्यानि भवन्ति^१ प्रैषवाम्पण्डपुरोडाशो
 ऽनुब्रूहि यजेतीतरेषाꣳ हविषाꣳ^१ स यत्र वारुणस्यावद्यन्नाह
 वरुणाय धर्मपतये ऽनुब्रूहीति तदुपभृति स्विष्टकृते सर्वेषाꣳ ५
 सकृत्सकृदुत्तरार्धादवद्यति^१ द्विरभिघारयति^१ न प्रत्यनक्त्य-
 त्याक्रम्याग्राव्याह वरुणं धर्मपतिं यजेति^१ वषट्कृते जुहोत्यथ वै
 भवतीष्टो वरुणो भवत्यनिष्टः स्विष्टकृदथास्य ब्रह्मा हस्तं गृह्णा-
 तीति^१ स^१ यत्रेष्टो वरुणो भवत्यनिष्टः स्विष्टकृदथास्य ब्रह्मा
 हस्तं गृह्णाति^१ ॥ ५५ ॥ १०

सविता त्वा प्रसवानाꣳ सुवतामग्निर्गृहपतीनाꣳ सोमो
 वनस्पतीताꣳ रुद्रः पशूनां बृहस्पतिर्वाचामिन्द्रो ज्येष्ठानां मित्रः
 सत्यानां वरुणो धर्मपतीनामित्येतदेव सर्वं भवति ये देवा
 देवसुव स्य त इममामुष्यायणमनमित्राय सुवध्वं महते
 चत्राय महत आधिपत्याय महते जानराज्यायेत्यथैनं यज- १५
 मानायतने तिष्ठन्तं प्राहैष वो ऽमी^१ राजेति येषाꣳ श्रेष्ठी
 भवति^१ सोमो ऽस्माकं ब्राह्मणानां राजेतीतरे प्रत्याऊरथ
 भूभुवः सुवरिति वाचं विमृजते^१ दाभ्यां मुखं विमृष्टे प्रति

१ Thus MU Be; नानावपन्ति H; नानावपन्ति B; नानाविपन्ति Ms;
 तानि नाना इत्यक् षविपन्ति (sic) Msc.

१ This clause is omitted in most of the MSS.

१ भरता (as TS. i. 8.10. d) Tr only, i. s. of मी ।

त्यन्नाम राज्यमधायि सर्वे व्राता वरुणस्याभूवन्निति ^१ गायत्रा-
 निष्णुक्रमान्क्रमते^२ विष्णोः क्रमो ऽसि विष्णोः क्रान्तमसि
 विष्णोर्विक्रान्तमसीत्यथ स्विष्टकृता चरति ^३ न रौद्रस्येडाम-
 वद्यत्यपामेनमभ्यवहरन्ति गन्धिष्ठमिडान्ताः^४ पुरोडाशाः संति-
 ५ षन्ते ^५ पत्नीसंयाजान्तः पशुर्हृदयशूलान्त इत्येके ^६ ऽथ वसतीवरीः
 परिहृत्य पयांसि विशिष्योपवसन्ति ^७ ॥ ५६ ॥ अष्टादशः ॥

अथातो महारात्र एव बुध्यन्ते ^८ समानं कर्मा सुचां
 सादनात्सादयित्वा सुचो ऽग्निं योगेन युनक्त्यग्निं युनज्जीमौ ते
 पचौ चिदसि समुद्रयोनिरिति तिसृभिरथ राजानमुपावहृत्य
 १० प्रातरनुवाकमुपाकरोति ^९ परिहिते प्रातरनुवाके ऽपो ऽच्छैत्य-
 द्विरुदैति^{१०} ^{११} यः क्रतुस्तमुपैति ^{१२} प्रसिद्धो ऽभिषवः ^{१३} प्रसिद्धं
 ग्रहा गृह्यन्ते ^{१४} समानं कर्माश्विनाद्ग्रहादाश्विनं ग्रहं गृहीत्वैका-
 दश रथना आदाय यूपमभ्यैति ^{१५} स्वर्वन्तं यूपमुत्सृज्यैकादशि-
 नान्पशूनुपाकरोत्याग्नेयं कृष्णघीवः सारस्वतीं मेघीं बभ्रुः सौम्यं
 १५ पौष्णः श्यामः श्रितिपृष्ठं बार्हस्पत्यः शिल्पं वैश्वदेवमैन्द्रमरुणं
 मारुतं कल्माषमैन्द्राग्रः सहितमधोरामः सावित्रं वारुणं पेल-
 मिति ^{१६} तेषां प्रसिद्धं वपाभिश्चरित्वा प्रसर्पन्ति प्रातःसवनाय ^{१७}

१ Thus Mu Tr BH ; गायत्रान्वि० Be.

२ Thus U (sec. m.) Ms ; गन्धीर० Tr HU (pr. m.) गन्धिष्ठ० Be B ;
 गन्धीरे ऋदे M, which seems to be a periphrase of तेषां गन्धिष्ठम्.
 Bhav. : रौद्रं चरयोपमसु निमयति गन्धीरे ऋदे ।

३ Thus only M ; all the other MSS. उदैति ।

तदृजुधा संतिष्ठते^१ प्रसर्पन्ति माध्यंदिनाय संवनाय^२ स^३ यत्र क
 च मध्यंदिनो^१ भवति तदेतद्विरण्यपात्रं मधोः पूरयित्वा सौर्या
 चित्रवत्यावेक्ष्याश्चमवघ्राण्य ब्रह्मणे ददाति^३ प्रसिद्धो ऽभिषवः^४
 प्रसिद्धं गृहा गृह्यन्ते^५ समानं कर्मा दाक्षिणेभ्यो^६ दाक्षिणानि
 ऊत्वा त्रिभिर्महत्तमैश्चरति^७ सौदन्ति नाराशंसा आया- ५
 यिता दक्षिणस्य हविर्धानस्यापालम्बमधोऽधो माहेन्द्रायथ
 पुरस्तादभिषेकस्य षट् पार्थानि जुहोत्यग्रे स्वाहा सोमाय
 स्वाहेत्यथ यजमानायतने कृष्णाजिनं प्राचीनशीवमुत्तरलोमोप-
 स्तृणाति^८ तद्यजमानं प्राञ्चमुपवेश्य सुवर्णरजताभ्यां रुक्माभ्यां
 पर्युपास्य सर्वौषधेन पुरस्तात्प्रत्यञ्चमभिषिञ्चति^९ शौर्षतो ऽभि- १०
 षिञ्चत्या मुखादन्ववस्तावयति ॥ ५७ ॥

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे ऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यां
 सरस्वत्यै वाचो यन्तुर्यन्तेणाग्नेस्त्वा साम्राज्येनाभिषिञ्चामीन्द्रस्य
 त्वा साम्राज्येनाभिषिञ्चामि बृहस्पतेस्त्वा साम्राज्येनाभिषिञ्चा-
 मीति^{१०} समुन्मृष्टे समुत्क्रोशन्त्यभ्यषेच्ययमसावामुष्यायणो ऽमुष्य १५
 पुत्रो ऽमुष्य पौत्रो ऽमुष्य नप्ताग्निसवेनेत्यथ भूर्भुवः सुवरिति वाचं

^१ om. Be H.

^२ माध्यंदिनो Tr H.

^३ Some of the MSS. (MU Tr) give the formula बृहस्पतेस्त्वा etc. before इन्द्रस्य त्वा etc. ; B Be give a text exactly as found TS. i. 7.10.h ; H abbreviates thus : 'देस्त्वा साम्राज्येनाभिषिञ्चामिन्द्रस्य त्वा
 •मिति

विसृजते^१ दाभ्यां मुखं विमृष्टे^१ गायत्रान्विष्णुक्रमाङ्कमते^१ ।

ऽथोपरिष्ठादभिषेकस्य षट् पार्थानि जुहोति ॥ ५८ ॥

- इन्द्राय स्वाहा घोषाय स्वाहेति^१ द्वादश भूतानामवेष्टी-
जुहोति पृथिव्यै स्वाहान्तरिक्षाय स्वाहेत्यजुधा माध्यन्दिनः
५ सवनः संतिष्ठते^१ प्रसर्पन्ति तृतीयसवनाय^१ प्रसिद्धमादित्य-
ग्रहेण चरित्वाग्रयणं गृह्णाति^१ समानं कर्मा पवमानात्यवमानेन
चरित्वा स्वे धामन्पशुभिश्चरति^२ तेषां नाना मनोता नाना
देवता नाना प्रत्यभिमर्शना नाना वसाहोमाः समानो वन-
स्पतिः समानः स्विष्टकृत्प्रैषवान्समानीडा समान्यो दिशो^१
१० नाना दिश इत्येके^१ समानं कर्मा यज्ञायज्ञियस्य^३ स्तोत्रा-
द्यज्ञायज्ञियस्य^३ स्तोत्र एकयाप्रस्तुतं भवत्यथाग्निमभिमृशति
नमस्ते अस्तु मा मा हिंसीरुद्रो दत्तोदधिं भिन्तेति दाभ्याः^१
समानं कर्मा पत्नीसंयाजेभ्यः^१ पत्नीः संयाज्य प्राङेत्य ध्रुवा-
माष्याय्याध्वरिकाणि समिष्टयजूषि जुत्वा दशाग्निकान्युप-
१५ जुहोति यदाकृतात्मसुखोदिति^१ समानं कर्मावभृथादथै-
तस्मिन्नवभृथे द्वितीयामवभृथाहुतिं जुहोति समुद्राय वयुनाय
सिन्धूनां पतये नम इति^१ प्रसिद्धो ऽवभृथ^१ उदयनीयेष्टेष्टा^४

१ Thus Tr BHU Ms; गायत्र्यान् Be; गायत्र्या M.

२ Thus M Tr BU (sec. m.) Ms; चरन्ति U (pr. m.) H Be.

३ Thus, with i, U Be H (the second time); with i (both times)
M Tr Ms.

४ Thus H; उदयनीयेनेष्टा Tr BU; उदयनीयेष्टा M.

मैत्रावरुणीं वशामुपाकरोति । तस्यै मैत्रावरुणामित्राध्यव-
 दानीया भवति । सर्वसंस्थां पशोः कुर्वन्त्यथ गार्हपत्य आच्यं
 विल्लाप्योत्पूय सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वान्यस्य पूर्णां सुचमग्ने-
 विमोकं जुहोतीमः स्तनमूर्जस्वन्नं धयापामित्यथैनमुपतिष्ठते
 ये ऽग्नयः पुरीष्या इत्यथैनमाग्निभिर्हपतिष्ठत आपं त्वाग्ने मन-
 सेति नवभिरनुच्छन्दसमथोदवसानीयया यजते । ऽथ देविका-
 हविर्भिर्यजते । ऽथ त्रैधातवीयया यजते । ऽथ सौचामण्या
 यजते । संवत्सरं न कंचन प्रत्यवरोहति । न शीर्षमांसं
 खादति न वयसां मांसं । नाग्निं चित्वा रामामुपेयान्नाग्नि-
 चिद्वर्षति धावेद्यदि धावेदुपावर्तेतान्नाद्यमेवाभ्युपावर्तेत इति १०
 ब्राह्मणम् । ॥ ५६ ॥ एकोनविंशः ॥

॥ इति दशमः प्रश्नः ॥

वाजपेयेन यज्यमाणो भवति^१ स उपकल्पयते कृष्णा-
जिनः सुवर्णरजतौ च रुक्मौ वस्ताजिनः शतमानः हिरण्यः
सप्तदश सुवर्णानि^२ कृष्णालानि हिरण्यपात्रं मधोः पूर्णमौदु-
म्बरः रथचक्रः सप्तदशारः सप्तदशफलकां च श्रुतिं^३ यूपं च
५ तूपरं चतुरश्रिः सप्तदशारत्निं गोधूमकक्षापीमुष्णीषं^४ नैवारः
सप्तदशशरावः सप्तदशोषपुटान्सप्तदश^५ वायव्यानि सप्तदश
पृथुबुध्नानुपयामान्सतं च वालं च सप्तदश निष्कान्सप्तदश वस-
नानि सप्तदश वासोभारान्सप्तदश रथान्सप्तदश दुन्दुभीन्सप्तदश
हस्तिनः सप्तदश दास्यः सप्तदशानांसि युक्तानि सप्तदश
१० गवाः शतानि वयसोवयसो वा सप्तदश सहस्रं^६ वा^७ तस्मिन्दि
सर्वाणि वयांसि भवन्ति^८ चतुर्विंशतिं पशूनेकपञ्चाशत-
मश्वान्खादिरौ विद्वशीं^९ वध्रैर्व्यूतां^{१०} प्रज्ञाता आग्निष्टोमिकाः
संभाराः^१ स यीशस्य जघन्याहःसु पुरस्तादाषाढौ पौर्णमास्ये

१ सौवर्णानि U Be 11.

२ Thus M Tr Be (sec. m.) Bhav. (one copy); श्रुतिं U (sec. m.); the other MSS. श्रुतिं, सौतिं, श्रुतिं (Bhav. another copy).

३ Thus MU Be 11; •कलापि• T Be B; •कलापा• F.

४ •पुटिकान् M (Bhav.).

५ साहसं M.

६ Thus M Tr Bhav.; विद्वशीं U Be 11; विद्वशीं Be B; विद्वशा F; विद्व H.

७ Thus FH; वध्रैर्व्यू• Be 11 Bhav. (one copy); वध्रैर्व्यू• Be and M (without, however, the r); वध्रैर्व्यू• U, वेधैर्व्यू• B, वध्रैर्व्यू• Tr.

दौचते^१ तस्य त्रयोदश दौचास्तिस्र उपसदः सप्तदशां^२ प्रसुतो^३
ऽपि वा सप्तदश दौचास्तिस्र उपसद एकविंशत्यां प्रसुतो^४ ऽपि
वा तिस्र एव दौचास्तिस्र उपसदः सप्तम्यां प्रसुतः^५ ॥ १ ॥

अथ वै भवति सावित्रं जुहोति कर्मणःकर्मणः पुरस्ता-
दिति^६ दौचणीयां^७ निर्वण्यन्सावित्रं^८ जुहोति देव सवितः^९
प्रसुव यज्ञं प्रसुव यज्ञपतिं भगाय दिव्यो गन्धर्वः केतपूः केतं
नः पुनातु वाचस्पतिर्वाचमद्य स्वदाति नः स्वाहेति^{१०} दौचा-
द्धतीर्होष्यन्सावित्रं जुहोति^{११} प्रायणीयां^{१२} निर्वण्यन्सावित्रं^{१३}
जुहोत्यन्तर्हिरण्यां^{१४} होष्यन्सावित्रं जुहोति^{१५} पदेन चरति^{१६}
पदेन चरित्वा राजानं क्रीत्वोक्षातिथ्यं निर्वण्यन्सावित्रं जुहोति^{१७}
प्रथमाभ्यां प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचरिष्यन्सावित्रं जुहोत्येतस्मिन्काले
प्रतिप्रस्थाता दक्षिणे शालाखण्डे ऽवटं खानयित्वा वाजपेय-
सुरां संधापयति^{१८} महावेद्यै पूर्वं परिग्राहं परिग्रहीष्यन्सावित्रं
जुहोत्याहवनीयं प्रणेष्यन्सावित्रं जुहोति^{१९} रथवाहने सदोहवि-
धनि संमेष्यन्सावित्रं जुहोत्यग्नीषोमौ प्रणेष्यन्सावित्रं जुहोतीति^{२०}

१ Thus M Tr U Be 11 Be (sec. m.); सप्तदशी (as Ap. xviii. 1.6)
B Be (pr. m.); सप्तदशा F.

२ Thus M Be (sec. m.) Be 11 F; •बौयाद्वि• Tr BH Be (pr. m.);
दौचणीयायां U.

३ Thus Be UF; प्रायणीयाद्वि• Tr BH Be; प्रायणीयं M.

४ Thus U Tr HF Be 11 Bhav.; •हिरण्यां M Be.

दशान्तःशालमहौषीर्दथात्^१ आग्नीध्र^२ एव होष्यति^३ यूप-
 मुच्छ्रियिष्यन्सावित्रं जुहोति^४ यदाध्वर्युश्च^५ यजमानश्च पुरस्ता-
 त्प्रत्यङ्मावज्जन्तावभिसर्पतो^६ ऽथ प्रतिप्रस्थाता पश्चात्प्राङ् वासो-
 भिर्वेष्टयन्नभिसर्पत्यदीचीनदशैर्वा विगृह्णाति धनुर्वेष्टीर्वा^७ प्रवे-
 ष्टयत्येतस्मिन्काले^८ प्रतिप्रस्थाता गोधूमकलापीमुभयतः समां
 कृत्वोष्णीषेण विगृह्णाति^९ तस्यां तच्चेष्टन्ति यच्चषाले^{१०} स्वर्वन्तं
 यूपमुत्सृज्याग्नीषोमीयं पशुमुपाकरिष्यन्सावित्रं जुहोति^{११} तस्य
 प्रसिद्धं वपया चरित्वा वसतौवरीर्यहीष्यन्सावित्रं जुहोति^{१२}
 पशुपुरोडाशं निर्वप्यन्सावित्रं जुहोत्यनुसवनं त्रीणि^{१३} तानि
 सप्तदशापि^{१४} वारं सवनेसवन एव जुहुयादित्येतदपरमथ पशु-
 पुरोडाशं निर्वपति^{१५} तमनुवर्तन्ते ऽष्टौ देवसुवाꣳ हवीꣳष्यग्नये
 गृहपतये इत्येतानि^{१६} तेषामुक्तं चरणं यथाग्नेर्विधायामिडान्ताः

१ After अहौषीद् B Be U ins. इति ; Keś. cites the clause without इति ; it could, however, be right, cp. Vol. I. p. 193, 15.

२ आग्नीध्रोय Tr.

३ यत्रा० Be B ; the passage referred to is Vol. I., p. 113, 5 sqq.

४ Thus Be (sec. m.) Bhav. ; प्रत्यङ्मावाज्जन्तावभि० Tr ; •वंजन्तावहिस० Be (pr. m.) B ; •वंजसाववसर्पतो UH ; •वांजसाववसर्पतो Be11 ; •वंजसो-
 ववस M ; •वाजसववस० F ; read perhaps •प्रत्यङ्मावज्जसोपसर्पतो ।

५ धनुर्वेष्टीर्वा प्रवे० Tr Be B ; धनुर्वेष्टिं वा प्रवे० Be 11 HF ; धनुर्वेष्टितं प्रवे० U ; धनुर्वेष्ट इव प्रतिवे० M. The Dvaidhasūtra citing this passage reads धनुर्वेष्टीर्वा प्रवे० ; I am not certain about the correct reading and the meaning of these words. Bhav. comments : धनुर्वेष्टनवदेष्टयति वा ।

६ अपि वा om. B Be.

पुरोडाशाः संतिष्ठन्ते^१ पत्नीसंयाजान्तः पशुर्हृदयशूलान्त इत्येके^१
 ऽत्रैतान्दुन्दुभीननुदिशमासञ्जयति पञ्च दक्षिणायाः ओष्ठां
 पञ्चोत्तरस्थां चतुरो दक्षिणे ऽऽसे त्रीनुत्तरे ऽऽसे^१ तथा हास्रै
 दिग्भ्यो वाचमवरुन्धत इति ह स्माह बौधायनो^१ ऽग्ने-
 णाग्नीध्रं गुल्मकृता आसक्ताः स्युरित्याञ्जीगविरभितः सद इति^५
 कात्यो^१ ऽथ वसतीवरीः परिहृत्य पयाःसि विशिष्योप-
 वसन्ति^१ ॥ २ ॥ प्रथमः ॥

अथातो महारात्र एव बुध्यन्ते^१ प्रातराच्यानि गृहीत्वा
 राजानमुपावहृत्य प्रातरनुवाकमुपाकरोति^१ परिहिते प्रात-
 रनुवाके ऽपो ऽच्छैत्यपो हाध्वर्युरभिद्रवत्येतस्मिन्काले^१ प्रति- १०
 प्रस्थाता वाजपेयसुराः संपवय्य^२ सशस्त्रामादाय दक्षिण्या
 द्वारोपनिर्हृत्य दक्षिणेन सदः परीत्य दक्षिणेन मार्जालीयं
 धिष्णियं पर्याहृत्यापरया द्वारा हविर्धानं प्रपाद्य दक्षिणस्य
 हविर्धानस्य पश्चादक्षमुपसादयत्यथाध्वर्युरद्भिद्रवति^३ सर्वाङ्कतू-
 नुपैति^१ प्रसिद्धो ऽभिषवः^१ प्रसिद्धं गृहा गृह्यन्ते^१ समानं १५
 कर्माययणाद्गृहादाययणं^४ गृहीत्वा पञ्चैन्द्रानतिग्राह्यान्गृह्यात्युप-
 यामगृहीतो ऽसि नृषदं त्वा द्रुषदमित्येताभिः पञ्चभिरथैना-

१ च before अध्वर्युः only in Tr Be B ; बाध्वर्युः M and अधिद्रवति Be 11 Tr; सन्निद्रवति H.

२ Thus Tr U Be Be' 11 (pr. m.); संपवय्य F; संपवयति M; संप-
 वयन्ति Be 11 (sec. m.); संपवयत्य H.

३ Thus M; उदेति all the other MSS.

४ Some of the MSS insert ग्रहं ।

न्दक्षिणार्धपूर्वार्धे खरस्य गुल्मकृतान्सादयति ^१ यावदेवात्राध्वर्यु-
 श्वेष्टति तावदेष प्रतिप्रस्थाता सत उदीचीनदग्नेन वालेन सुरां
 पुनाति पुनातु ते परिसुतः सोमः सूर्यस्य दुहिता ।
 वारेण शश्वता तनेति ^१ वायव्यमेवाध्वर्युरादत्त उपयामं प्रति-
 ५ प्रस्थाताध्वर्युः पूर्वा वायव्येन द्रोणकलशात्सोमग्रहान्गृह्णात्यथा
 विष्ठा जनयन्कर्वराणीत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसि प्रजापतये
 त्वा जुष्टं गृह्णामीति ^१ परिमृज्य सादयत्येष ते योनिः प्रजा-
 पतये त्वेत्यथ प्रतिप्रस्थातोपयामेन सतात्सुराग्रहान्गृह्णाति
 कुविदङ्ग यवमन्त इत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसि प्रजापतये^१
 १० त्वेति गृह्णाति ^१ प्रजापतये त्वेति सादयति ^१ नैव^१ जुष्टं करोति
 न^१ योनिं ^१ तावेवमेव व्यतिषङ्गं ग्रहान्गृहीतः सप्तदग्नेतरः
 सप्तदग्नेतरः ^१ पुरो ऽक्षमेवाध्वर्युः सोमग्रहान्दिश्रेणि^१ वा
 त्रिश्रेणि^१ वोदीच आयातयति ^१ पश्चादक्षं प्रतिप्रस्थाता सुरा-
 ग्रहान्दिश्रेणि^१ वा त्रिश्रेणि^१ वोदीच आयातयत्यथ षोडशिनं
 १५ गृह्णात्यातिष्ठ वृत्रहन्वथमित्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसीन्द्राय त्वा
 षोडशिने जुष्टं गृह्णामीति ^१ परिमृज्य सादयत्येष ते योनि-
 रिन्द्राय त्वा षोडशिन इत्यथोक्थ्यं गृह्णाति ^१ समानं कर्मा-

१ ...१ Thus according to B Be Tr ; MFH only : प्रजापतये त्वेति
 सादयति नैव ; Be 11 U : प्रजापतये त्वा गृह्णामीति दर्भैः परिमृज्य प्रजापतये
 त्वेति सादयति नैव ।

१ नैव Be 11 U.

१ द्विः० and त्रिः० HU.

श्विनाद्ब्रह्मादाश्विनं ग्रहं^१ गृहीत्वा षड्भक्षणा आदाय यूपमभ्येति^२ ।
 स्वर्वन्तं यूपमुत्सृज्याथैतान्पशूनुपाकरोत्याग्नेयमैन्द्राग्नमैन्द्रं मासृतीं^३
 गोवशां सप्तदश प्राजापत्यान्ध्यामानेकरूपान्सारस्वतीमन्ततो^४ ।
 ऽथ निर्मग्न्यस्यावृता निर्मग्न्येन चरति^५ । प्रहृत्याभिऊत्वाथैता-
 न्नानादेवत्यान्पशून्पृथग्द्विगुणाभिरभिधाय पृथक् त्रिगुणासु^६
 नियुनक्त्यथैतान्समानदेवत्यान्पशून्पृथग्द्विगुणाभिरभिधायैकस्यां
 यूप्यायां नियुनक्त्यपि वा पशौ पशुं प्रसजति^७ । सारस्वती-
 मन्ततो नियुज्याथैनान्प्रोक्ष्य निपाय्योपोक्ष्योदूह्य प्रोक्षणी-
 धानम् ॥ ३ ॥

अथेषात्समिधमाददान आहाग्नये समिधमानायानुब्रूही-^{१०}
 त्यभ्यादधातीधं^१ । परि समिधं^२ शिनष्टि^३ । वेदेनोपवाजय-
 त्यनूक्तासु सामिधेनीषु सुवेणाधारमाधारयति^४ । संमृष्टे
 सुग्भ्यामुत्तरमथासंस्पर्शयन्सुचाबुदङ्कृत्याक्रम्य जुक्ता पशून्समज्य
 सादयित्वा सुचौ प्रवरं प्रवृणीते^५ । प्रसिद्धमृत्विजो वृणीते^६ ।
 सीदति होता^७ । प्रसवमाकाङ्क्षति^८ । प्रसूतः सुचावादायात्या-^{१५}
 क्रम्याश्राव्याह समिद्भ्यः प्रेष्येति^९ । वषट्कृते जुहोति प्रेष्य प्रेष्येति
 चतुर्थाष्टमयोः समानयमानो ऽष्टमे सर्वं^{१०} समानयते^{११} । परि
 स्वाहाकृतीभ्यः सस्त्रावस्त्रं शिनष्टि^{१२} । दश प्रयाजानिष्टोदङ्कृत्या-

१ Om. M Tr Be U.

२ Thus M Tr B Be Keś. ; अभ्येति Be11 UFH.

३ Thus Be11 F ; प्रसंजति Tr ; प्रतिसजति U ; प्रसजति H ; प्रसंजयति M ; नियुनक्ति Be.

क्रम्य स्वरुशसैः पशून्समनक्ति^१ । त^१ एते^१ नानादेवत्याः पशवो
 नानास्वरवो नानाशासा अथैते समानदेवत्याः पशवः समान-
 स्वरवो नानाशासाः^२ । समानं कर्मा पर्यग्निकरणादथ पर्यग्नि-
 कृतैः पशुभिरुदञ्चः प्रतिपद्यन्ते^३ । तेषां सारस्वत्युत्तरार्धा भव-
 ५ त्याग्नेय उपचारत^४ । आग्नेयमेवाध्वर्युर्वपाश्रपणीभ्यामन्वारभते^५ ।
 पृथगितरान्परिकर्मिण उदञ्चो नयन्त्यनुपूर्वमव्यतिषजन्त^६ ।
 आग्नेयायैवाध्वर्युः पशवे निहन्यमानाय बर्हिरूपास्यति पृथ-
 गितरेभ्यस्तत इतरान्प्राचो वोदीचो वा निघ्नन्त्यकृण्वतो मायू-
 न्संज्ञपयतेत्युक्तेनैव यथेतमेत्य पृषदाज्यादकाश आसत इह
 १० प्रजा^७ विश्वरूपा रमन्तामस्मिन्यज्ञे विश्वविदो घृताचीः । अग्निं
 कुलायमभिसंवसाना अस्मां अवन्तु पयसा घृतेनेति^८ । संज्ञप्ता-
 न्प्राज्जुहोति संज्ञप्ताज्जतिं यत्पशवो मायूनकृषतेत्यथाभ्येति^९
 शमितार उपेतनेति^{१०} । पाशेभ्यः पशून्प्रमुच्यमानाननुमन्त्रयते
 ऽदितिः पाशान्प्रमुमोक्तेतानिति^{११} । पृथगविशाखाभिरुपसज्येमां
 १५ दिशं निरस्यत्यरातीयन्तमधरं कृणोमि यं द्विशस्तस्मिन्प्रति-
 मुञ्चामि पाशानिति^{१२} ॥ ४ ॥

१ Thus M Tr Be 11 HF; अथैते B Be U (sec. m.).

२ समानाशासाः M.

३ उपचरत M Tr U.

४ Thus M Be 11 UHF; अनुपूर्वम० Be B Tr.

५ Thus (cp. Vol. I., p. 118, 1) Be 11 F; पशवो M Tr Be UH Keś.; Āp. (vii. 17. 1) has also पशवो but the fem. घृताचीः (घृताच Tr F) points to प्रजाः, cp. also Maitr. S. iv. 2. 10.

६ Thus all exc. B (: अभ्येति).

अथ प्रतिप्रस्थाता पत्नीमुदानयत्युदकमण्डलमुत्थाप्य^१
 सानुपूर्व^२ पशूनां प्राणानायाययत्यन्वगध्वर्युर्वपा उत्सिदन्नेत्या-
 ग्रेयस्यैवाध्वर्युर्वपया^३ प्रथमया प्रतिपद्यते ऽनूचीरितरा आहर-
 न्याग्रेयस्यैव वपायै प्रतितप्यमानायै बर्हिषो ऽग्रमुपास्यत्युपेतरा
 यच्छन्त्याग्रेयस्यैव वपाः सुवाङ्मत्याभिजुहोत्युपेतरा यच्छन्त्यथ^४
 स्वाहाकृतिप्रैषेण चरित्वा सः स्वावेण पृषदाज्यमभिधार्याग्रेयस्यैव
 वपामभिधारयत्युपेतरा यच्छन्त्यथ पुरस्तात्स्वाहाकृतिः सुवा-
 ङ्मतिः^५ ङ्मत्वायैतेषां नानादेवत्यानां पशूनामनुब्रूहि प्रेक्ष्येति
 वपाभिश्चरत्यथैतेषाः^६ समानदेवत्यानां पशूनां मुख्यस्य वपाः
 समवलुम्पन्नाह प्रजापतय इत्युपाः^७ कागानां वपानां मेदसो^८ १०
 ऽवदीयमानस्यानुब्रूहीत्युच्चैर्यावतीः^९ सुक्लंभवत्यथेतराः^{१०} पात्र्या
 वेडसूनेन वोपोद्यच्छन्ते^{११} द्विरभिधारयत्यत्याक्रम्याश्राव्याह प्रजा-

१ Thus Tr B Be F; सानुपूर्व U Be 11 H; उत्साप्यानुपूर्वं M.

२ Thus (उत्सिदन्नेति) Tr; उत्सिदन्नेति M Be; उत्सिदन्नेति B; उत्सि-
 दति or उद्धरति the other MSS.; Bhav.: उद्धरन्गच्छति ।

३ चरित्वायै Tr Be B.

४ मेदसोवदीयमानस्य Tr Be (pr. m.) BF; ऽवदीयमानानाम० Be 11 U;
 H is partly corr. but reads अवदीयमानस्य; M pr. m. gen. sing., sec.
 m. (not wholly certain) gen. plur. of the part.; मेदसोवदीयमानानाम०
 Be 11 U Keś; वपानां मेदसामवदीयमानानाम० Be (sec. m.).

५ यावतीः (sc. वपाः ?) M Be 11 U; यावत् Be B; यावति Tr.

६ Thus only Tr, cp. xv. 31. सुक्लंभवति U, H; सुक्लंभवति F;
 सुक्लंभवति B; सुक्लंभवति M; सुक्लंभवति Be 11 Be.

पतय इत्युपांशु कागानां वपा^१ मेदः प्रस्थितं प्रेक्षेतुच्चैर्विषद्वृते
 वपा^२ जुहोत्युपांशु सारस्वत्यै वपया^३ चरत्यथोपरिष्ठात्वाहा-
 कृतिः सुवाङ्कृतिः ऊत्वा वपाश्रपणीरनुप्रद्वत्य समुत्क्रम्य
 चात्वाले मार्जयन्ते^४ । इय पशून्विशास्ति^५ शमितरित्याह यन्मा-
 ५ रूत्या अनवदानीयं तदभ्यर्धाच्छ्रपयतादित्यथ^६ सावित्रः ऊत्वा
 प्रसर्पन्ति प्रातःसवनाय^७ तदृजुधा संतिष्ठते^८ ॥ ५ ॥ द्वितीयः ॥

अथ सावित्रः ऊत्वा प्रसर्पन्ति माध्यंदिनाय सवनाय देवी
 द्वारावित्यत एवोर्ध्वेन^९ संप्रसृष्टान्विदित्वाध्वर्युः प्राङायन्नाह
 चात्वाले रथचक्रं निमिनुत रथवाहने रथमाधत्ताश्चान्पल्लयत
 १० यदास्यन्नसि^{१०} तद्विष्णुत उपस्थापयाभिषोतार^{११} एत क्वयत
 ग्रावस्तुतमेहि यजमानेति^{१२} प्रसिद्धो ऽभिषवः^{१३} प्रसिद्धं यदा
 गृह्यन्ते^{१४} समानं कर्माग्रयणाद्गृहादाग्रयणं गृहीत्वा षोडशिन-

१ वपा Be 11 HF; वपानां M Tr Be B.

२ वपा om. all exc. Be B.

३ प्रचरत्य० B Be H.

४ विशाधीति Be U (sec. m.); विशाधिति B; विशास्ति the other MSS. (also U pr. m.).

५ Thus Be 11 (sec. m.); तदभ्यर्धाच्छ्र० M; तदभ्यर्धाश्र० Tr; तदभ्यर्धाच्छ्र० Be 11 (pr. m.); तदभ्यर्धाच्छ्र० H; the other MSS. corr.; Bhav. seems to have read तदभ्यर्धाच्छ्र०; the meaning is तदभ्यर्धाच्छ्र० ।

६ Thus U Be 11 H; ददास्यन्नसि F; यददास्यो B, यदास्यो Be, यदास्य (broken off) भित्तोदक्षिण० M; यदास्यो Tr; after नसि H ins. वेदेर्, Be B: मार्जालीये. Tr: मार्जालीयं; these MSS. om. तदृ ।

७ Thus Be 11 UHF; उपस्थापयताभि० M Tr B Be.

मभिगृह्णातीन्द्रमिद्वरी वहत इत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसौ-
 न्द्राय त्वा षोडशिनो जुष्टं गृह्णामीति^१ परिमृज्य सादयत्येष
 ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिन इत्यथोक्थ्यं गृह्णाति^२ समानं
 कर्मा दक्षिणेभ्यो^३ दक्षिणानि होष्यन्वाचत्याज्यस्थालीं
 सस्रुवां सुचं वासस्तस्यैतस्य वसनस्यान्तमायां दशायां निष्क- ५
 रज्जुः प्रग्रथिता^४ भवत्येतत्समादायाहैहि^५ यजमानेत्युत्तरे-
 णाग्नीध्रीयं परीत्योत्तरेण^६ सदः परीत्यागेण शालां तिष्ठते^७
 प्रतिप्रस्थात्र एतानि शस्त्राणि प्रयच्छत्यथाहैहि यजमानेति^८
 रथ एष दक्षिणे श्रोण्यन्ते रथवाहन आहितो भवति^९ तमुपा-
 वहरतीन्द्रस्य^{१०} वज्रो ऽसि वार्चनस्त्वयायं वृत्रं वधादित्यथैनं
 धूर्गृहीतमन्तर्वेद्यभ्यववर्तयन्ति^{११} वाजस्य नु प्रसवे मातरं महौ-
 मदिति नाम वचसा करामहे । यस्यामिदं विश्वं भुवनमावि-
 वेश तस्यां नो देवः सविता धर्मं साविषदित्यथाश्वश्चाप्यन्तू-
 लयत्यश्वन्तरमृतमप्सु^{१२} भेषजमपासुत प्रशस्तिष्वश्वा भवथ
 वाजिन इत्यथ दक्षिणं योग्यं युनक्ति वायुर्वा त्वा मनुर्वा त्वा १३

१ Thus Be 11 UF, Bhav., Keś.; •यितो the other MSS.

२ भवतीत्येत० M Tr.

३ पर्याहृत्य i. s. o. परीत्य Be B.

४ तिष्ठन् M; तिष्ठति F; तिष्ठते the other MSS.

५ Thus Tr Be 11 Be BU (sec. m.); pluralis verbi the other MSS.; अवतारयति Bhav. Keś.

६ Thus M Tr U (pr. m.); अभ्यववर्तयन्ति Be BTU (sec. m.).
 अववर्तयति H; प्रवेशयन्ति Keś.; cf. infra xii. 7 (p. 95, l. 10).

७ The first अप् om. MH.

गन्धर्वाः सप्तविंशतिः । ते अग्रे अश्वमयुञ्जन्ते अस्मिञ्जवमा-
 दधुरित्यथास्य पृष्ठं मर्मज्यते ऽपां नपादाऽहेमन्य ऊर्मिः
 ककुद्भाग्नतूर्तिर्वाजसातमस्तेनायं वाजः सेदित्येवमेवोत्तरं योग्यं
 युनक्ति^१ तस्यैवमेवोत्तरतः प्रष्टिमुपनिदुनक्ति^२ तयोरेदमेव
 ५ पृष्ठे^३ मर्मज्यत^४ एतस्य योगमनु सर्वमाणिवद्युज्यते^५ ऽधि-
 कक्ष्यान्हस्तिनः कुर्वन्ति^६ प्रवेष्टयन्ति वासोभारान्वसनानां
 दशासु निष्करज्जूः प्रगच्छन्ति^७ पूगशो दक्षिणा आयातयत्यथ
 सौरौभ्यामृग्भ्यां गार्हपत्ये जुहोति^८ नयवत्यर्चाग्नीध्रे जुहोति^९
 सृज्यन्ते^{१०} दक्षिणा दक्षिणापथेन^{११} स यत्किञ्चिद्ददाति^{१२}
 १० हिरण्यमुखमेव ददात्यथ वासाः^{१३} युक्तानि गोअश्वः
 हस्तिपुरुषमन्ततो^{१४} ऽदत्ता एवैते रथा अतिवर्तन्ते^{१५} नैते
 ऽन्यस्य सन्त आजिं धावन्ति^{१६} मनसैव स्वरथमध्वर्यवे ददाति
 मनसा समनुदिश्य^{१७} दक्षिणास्त्रिभिर्मरुत्वतीयैश्चरति^{१८} सीदन्ति
 नाराशः^{१९} आप्यायिता दक्षिणस्य हविर्धानस्यापालम्बमधो-
 १५ ऽधो^{२०} माहेन्द्राय^{२१} ॥ ६ ॥

१ पृष्ठे M Tr Be U ; पृष्ठं BFH.

२ Thus M Tr Be 11 HF ; जुहोत्युज्यन्ते Be B ; जुहोति सृज्यन्ति U.

३ यत्किञ्चिद्द० Tr.

४ Thus Tr HF ; Be B अनाः^{१३} i.s. of अथ ; M (injured) : अथवा
 ...सि ददाति अथ युक्ता अनो ।

५ Before पुरुष० Tr F ins. दास०, H दासी ; Bhav. : हस्तिपुरुषम् ; cf.
 infra xii. 7.

६ समनुदिश्य UH Be 11 ; समुदिश्य M Tr Be B ; समुदिश्यं F.

७ Thus, with पा, all, also Keś. but Be sec. m. गवालम्बम् ।

अथ याचति नैवारः सप्तदशशरावः^१ स एष चीरे शृतो
भवति^१ तेन चरति^१ बृहस्पतये ऽनुब्रूहि बृहस्पतिं यजेति^१
तमनिष्टस्त्रिष्टुतमपिधाय प्रज्ञातं निदधात्यथास्यैतत्पुरस्ता-
देवौदुम्बरे द्रोणे सर्वौषधं दध्नाज्येन समुदायुतं भवति^१ तस्यौ-
दुम्बरेण सुवेणोपघातः सप्तास्रहोमाञ्जुहोति वाजस्येमं प्रसवः^२
सुषुवे अय इत्यभिषेकाय प्ररेकं परिश्रिनश्चैतन्मपिधाय प्रज्ञातं
निदधात्यथ पुरस्तादभिषेकस्य षट् पार्थानि जुहोत्यग्नये स्वाहा
सोमाय स्वाहेत्यथ यजमानायतने कृष्णाजिनं प्राचीनधीव-
मुत्तरलोमोपसृणाति^१ तद्यजमानं प्राञ्चमुपवेश्य सुवर्णरज-
ताभ्याः रुक्माभ्यां पर्युपास्य सर्वौषधेन पुरस्तात्प्रत्यञ्चमभिषि-^{१०}
ञ्चति^१ शीर्षतो ऽभिषिञ्चत्या मुखादन्ववसावयति देवस्य
त्वा अवितुः प्रसवे ऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याः सरस्वत्यै
वाचो यन्तुर्यन्त्रेणाग्नेस्त्वा साम्राज्येनाभिषिञ्चामीन्द्रस्य त्वा^१
साम्राज्येनाभिषिञ्चामि^२ बृहस्पतेस्त्वा साम्राज्येनाभिषिञ्चा-
मीति^१ समुन्मृष्टे समुत्क्रोशन्त्यभ्यषेच्यमसावामुध्यायणो ऽमुष्य^{११}
पुत्रो ऽमुष्य पौत्रो ऽमुष्य नप्ता वाजपेयेनेत्यथ भूर्भुवः सुव-
रिति वाचं विसृजते^१ दाभ्यां मुखं विमृष्टे^१ गायत्रान्विष्णु-
क्रमाक्रमते^२ ऽथोपरिष्ठादभिषेकस्य षट् पार्थानि जुहोती-

१ प्रचरति Be B.

२ Tr Be B U (sec. m.) om.; M places बृहस्पतेस्त्वा etc. before इन्द्रस्य त्वा ।

३ Thus Tr U Be II H F; गायत्रावि० M Be B.

- न्द्राय स्वाहा घोषाय स्वाहेति ^१ द्वादश भूतानामवेष्टीर्जुहोति
 पृथिव्यै स्वाहान्तरिचाय स्वाहेत्यत्रैतस्य बार्हस्पत्यस्य स्विष्टकृता
 चरत्यथैनमादायान्तरेण चात्वालोत्कराबुदङ्कुपनिष्क्रामत्युत्तरतः ^२
 एते ^३ रथा युक्तास्तिष्ठन्ति ^४ तदेतान्यजुर्युजो ऽश्वानवघ्रापयति
 ५ वाजिनो वाजजितो वाजः सरिथ्यन्तो वाजं जेष्यन्तो बृहस्पते-
 र्भागमवजिघ्रतेत्यथैनमपिधाय प्रज्ञातं निदधात्यथ रथमभिप्रैति
 विष्णोः क्रमो ऽसि विष्णोः क्रान्तमसि विष्णोर्विक्रान्तमसीत्यथ
 रथस्य पक्षसी संमृशत्यङ्गौ न्यङ्गावभितो रथं याविति ^६ रथ-
 मातिष्ठति देवस्याहः सवितुः प्रसवे बृहस्पतिना वाजजिता
 १० वाजं जेषमित्येतस्मिन्काले चात्वाले रथचक्रं निमित्तं ब्रह्मा-
 रोहति ^७ तमतः ^८ एवानुमन्त्रयते देवस्याहः सवितुः प्रसवे
 बृहस्पतिना वाजजिता वर्षिष्ठं नाकः रुहेयमित्यथ यजमान-
 मन्वास्यायोज्जितीर्वाचयत्यग्निरेकाक्षरेण वाचमुदजयदिति सप्त-
 दशाथास्मा अश्वजनी ^९ प्रयच्छत्यश्वजनि वाजिनि वाजेषु
 १५ वाजिनीवत्यश्वान्समत्सु वाजयेति ^{१०} तथा यथायुक्तमश्वान्विप-

१ •क्रामंत्यु• M U Be 11 Bo Be (pr. m.); •क्रामत्यु• Tr Be (sec. m.)
 Bhav., Kes.

२ एवैते Tr Be 11 U.

३ युक्तास् om. Be B.

४ Tr Be B ins. अथ ।

५ अथय i.s.o. अत M.

६ Thus Be 11 U F, Kes., Bhav. (one copy); अश्वजनिं Tr; अश्वजनी
 M; अश्वजिनिं Be; अश्वजिनं B; अश्ववाजिनीं H.

त्यर्वासीति दक्षिणः सप्तिरसीति मध्यमं वाज्यसीत्युत्तरमथै-
तानाजिसृतो^१ ऽवस्थापयति^२ वाजिनो वाजं धावत महतां
प्रसवे जयत वि योजना मिमीध्वमध्वन स्कन्धीत काष्ठां गच्छते-
त्यै^३ दुम्बर्येषा स्थूणा सप्तदशसु शम्याप्रव्याधेषु निमिता^४ तां काष्ठे-
त्याचक्षते^५ तामाजिसृतो ऽतीत्य^६ मा^७ गच्छत^८ मो^९ एनाम-
प्राय^{१०} निवृततान्तःपक्षसमेनां^{११} कृत्वा सव्यानवगृह्य दक्षिणैरनु-
परिवर्तयाध्वै^{१२} मो^{१३} अप्रसूताः^{१४} सर्पतेति^{१५} ॥ ७ ॥ तृतीयः ॥

अथाहाभिसर्प यजमान माहेन्द्रं ग्रहं ग्रहीष्यामीत्यन्वारब्धे
यजमाने माहेन्द्रं ग्रहं गृह्णाति महाः इन्द्रो य ओजसेत्यनु-
द्रुत्योपयामगृहीतो ऽसि महेन्द्राय त्वा जुष्टं गृह्णामीति^{१६} ॥
परिमृज्य सादयत्येष ते योनिर्महेन्द्राय त्वेति^{१७} तदेतान्पञ्चै-
न्द्रानतिग्राह्यान्सह सः सादयत्यथाप^{१८} उपसृश्य बर्हिषी
आदाय वाचंयमः प्रत्यङ् द्रुत्वा स्तोत्रमुपाकरोति^{१९} सुवते

१ •मथैतान्• Be B Kes.; •मथैनान्• the other MSS.

२ Thus M Tr Be B FH Kes.; विस्थाप• Be 11 U and Comm. on
Taitt. S. Vol. I, p. 1024.

३ These three words only in Be B and Bhav.; the other MSS.
and Kes. omit them.

४ Thus Tr Be B Kes.; मैनाम• the other MSS.

५ Thus Be B; निवृत्तेतांतः• Tr; निवृत्तांतः• M Be 11 U; निवृत्तांततः•
H; निवृत्त्यांत्यंततः• F.

६ Thus Be P. •याध्वैर्मा FH; •यध्वंप्रसूतासुसर्पतेति Tr.; •यध्वंमाप्रसूताः
सर्पतेति M; •याध्वैमाः प्रसूताः सर्पतेति Kes.

७ •सादयंत्य• MH Kes.

माहेन्द्राय^१ ' प्रस्तुते सान्नि संप्रैषमाह ब्रह्मन्वाजिनाः साम
गायजिसृत आजिं धावत दुन्दुभीन्समाघ्नताभिषोतारो^२ ऽभि-
षुणुताग्नीदाशिरं विनयोलूखलमुदादय प्रतिप्रस्थातर्वारुणमेक-
कपालं निर्वप सौम्यस्य विद्धीति ' यथासंप्रैषं ते कुर्वन्ति '
५ गायति ब्रह्मा वाजिनाः साम ' तं य एव कश्च^३ परिकर्म्या-
वेष्टयति ' धावन्त्याजिसृत ' आप्नन्ति दुन्दुभीन्संप्रवदन्ति
वाचः ' संप्रोदिता^४ वाचो ऽनुमन्त्रयत इन्द्राय वाचं वदतेन्द्रं
वाजं जापयतेद्रो वाजमजयिदित्यथ रथान्भावतो ऽनुमन्त्रयते
वाजेवाजे ऽवत वाजिनो न इति चतसृभिरनुच्छन्दसः '
१० शाम्यन्ति घोषाः शस्त्राय ' होत्र एषोत्तमेति प्राङ्ङर्हेतुः
कालात्पराङ्गावर्तते ऽध्वर्युरभ्येनमाकलयते होता ' प्रत्याकलयते
ऽध्वर्युः ' शःसति ' प्रतिगृणाति ' प्रसिद्धमुख्यं प्रतिगीर्यं
प्राङेत्योद्यच्छत एतं माहेन्द्रं ग्रहमनूद्यच्छन्त इतरानुपोद्यच्छन्ते
नाराशः सानथाश्रावयत्यो आवयास्तु औषडुक्यशा^५ यज सोम-

१ माहे० M Tr U Be B Be 11; महे० HF.

२ Thus (समाघ्नत, cp. Pitrmedhasūtra, p. 37. 14) Tr U Be B Be 11; समाहृत MHF.

३ Thus M Tr U Be B; कश्चन Be11 H; कश्चन F.

४ संप्रवदिता, संखदिता, संप्रवदंता or संप्रवदतो the MSS.; this last reading, presented by M, could also be defended, if we take the part. as an acc. pl. masc., but cp. Bhav. ता अनुमन्त्रयते and infra xii. 13, where the correct reading is given by M.

५ Be B ins. इति after औषड्.

स्येति^१ वषट्कृते जुहोति^१ तदेतान्पञ्चैन्द्रानतिग्राह्यान्सह^१
 जुहति^१ वषट्कृतानुवषट्कृते दिर्जुहोति^१ तथैव दिर्दिर्नारा-
 श्माननुप्रकम्पयन्ति^१ दिर्द्धतो माहेन्द्रः परिशेते^१ आयन्ति
 रथा^१ आगतान्नथान्दृष्ट्वा याचत्याज्यस्थालीं^१ ससृवा^१ स
 यद्यस्मै रथभेषमाचक्षत आग्नीध्रं^१ एतां जुहोत्युत स्नास्य द्रवत-
 स्तुरण्यत इत्युभयेनैव रथविमोचनीयं जुहोत्या मा वाजस्य
 प्रसवो जगम्यादिति^१ ॥ ८ ॥

अथ याचति नैवारं^१ सप्तदशशरावं^१ सप्तदश सुवर्णानि^१
 कृष्णलानि हिरण्यपात्रं मधोः पूर्णमित्येतत्समादायान्तरेण
 चात्वालोलूकरावुदङ्गुपनिष्क्रामत्युत्तरतः^१ एते रथा युक्ता- १०
 स्तिष्ठन्ति^१ तदेतान्यजुर्युजोऽश्वानवप्रापयति वाजिनो वाज-
 जितो वाजं^१ ससृवा^१ सो वाजं जिगिवा^१ सो बृहस्पतेर्भागे
 निमृङ्गमित्यथैनमपिधाय प्रज्ञातं निदधात्यथ रथान्विमुच्य-
 मानाननुमन्त्रयत इयं वः सा सत्या संधाभूद्यमिन्द्रेण समधद्ध-
 मिति^१ दुन्दुभीनवस्यतोऽनुमन्त्रयतेऽजीजिपत वनस्यतय ११
 इन्द्रं वाजं विमुच्यध्वमिति^१ तदेतं यजुर्युजं^१ रथं विमुच्यति
 यथादत्तमितरान्व्यावर्तयन्त्युपसंगच्छन्त एनमेत आजिहृतस्तेभ्य
 एकैकं कृष्णलं व्युत्प्रयच्छति^१ तानि सार्धं^१ समादाय हिरण्य-
 पात्रं मधोः पूर्णमित्येकधा ब्रह्मण उपहरति^१ ॥ ९ ॥

१ तदेतान् om. Be B ; तदेतत् M.

१ आग्नीध्रीय Be B.

१ सौवर्णानि U.

४ •क्रामत्यु• Tr HF ; •क्रामंत्यु• MU Be B Be 11.

तद्वद्वा प्रतिगृह्योपावरोहत्याहाजिसृतो दक्षिणापथेनो-
पातीत्य दक्षिणाः ओणिमभिनिश्रयध्वं^१ मारुता अग्रेणाहव-
नीयं परीत्य दक्षिणमःसमुपसःश्रयध्वमिति^२ तदेनान्वि-
मिताभ्यामभिविघ्नन्त्यथाहैहि^३ यजमानेति^४ पूर्वया द्वारा हवि-
१ धानं प्रपाद्य यजमानः सोमग्रहानुपस्थापयति ॥ १० ॥

संपृच स्थ सं मा भद्रेण पृङ्क्तेति^५ विपृच स्थ वि मा
पापना पृङ्क्तेति सुराग्रहानथैताः सुराः सप्ररेकामादायै-
ताःश्च सुराग्रहानाजिसृद्वा उपहरन्ति^६ तां ते पिबन्तो रम-
माणा महीयमाना आसते^७ ऽत्र यन्मारुत्या अनवदानीयं
१० तदुभयान्तरेण^८ पर्णशाखासु न्यस्यति^९ तत्समुत्क्रुश^{१०} विमाथी-
कुर्वते^{११} ऽथ याचत्याज्यस्यालीः ससुवां तार्थं दर्भमयमित्येत-
त्समादायाहैहि यजमानेत्यन्वयजमानो ऽनूची पत्याहवनीये
जुहोत्यन्वारभ्ये यजमाने वाजश्च प्रसवस्येति द्वादश सुवाङ्मती-
रथ यजमानं तार्थं परिधापयति चत्रस्योत्त्वमसीति^{१२} चत्रस्य

१ •भिनिःश्र• Be (sec. m.) only.

२ Thus M Tr HF Kes.; उपश्रय• Be11 U; अभिनिश्रय• B Be.

३ तदेनान् i.s.o. तदेनान् M Tr U Be11 H F; अथैनान् Be B; अभि-
विघ्नन्त्य• Be (sec. m.) Tr Bhav.; अभिनिघ्नन्त्य• MU Be11 F; निघ्नन्त्य•
H; अभिविघ्नन्त्य• B Be (pr. m.).

४ तदुभयोरन्तरेण M.

५ Thus Be B; समुत्क्रुश M U Be11 H; समुत्क्रुश F; समुत्क्रुशोच्चैः क्रोशन्तः
Kes.

६ cp. Āp. xviii. 7. 8; विमाथं कुर्वते (as TBr. I. 3. 8. 4.) M.

योनिरमीति दर्भमयं पत्नीमथैताः श्रितिं^१ यजमानायतना-
 त्पाचीं वोदीचीं वा यूपमभ्यायातयत्यथ जायामामन्त्रयते
 जाय एहि सुवो रोहावेति^१ रोहाव हि सुवरितीतरा
 प्रत्याहाहं नावुभयोः सुवो रोह्यामीति यजमानस्त्वं नावुभयोः
 सुवो रोहेति पत्नी^१ तां दशभिः कल्पै^२ रोहत्यायुर्यज्ञेन^३ ५
 कल्पतामित्यान्तं गत्वा बाह्व उद्गृह्णाति सुवर्देवाः अगन्मामृता
 अभूम प्रजापतेः प्रजा अभूमेत्यथेमं लोकं प्रत्यवेचते समहं
 प्रजया सं मया प्रजा समहः रायस्योषेण सं मया रायस्योष
 इत्यथैनामुपावरोहति^१ स यावति मन्यत एतावति मोदा-
 स्यन्तीति^३ तदेनमासपुटैर्घ्नन्ति^४ ॥ ११ ॥ १०

अन्नाय लेति पुरस्तादध्वर्युरन्नाद्याय लेति दक्षिणतो ब्रह्मा
 वाजाय लेति पश्चाद्भोता वाजजित्यायै लेत्युद्गातोत्तरतो^१ यद्यु
 वा एते न कामयन्ते ऽध्वर्युरेव पुरस्ताद्धन्ति दक्षिणतः प्रति-

१ Thus M Tr Be B; श्रितिं U Be11 H F; श्रुतिं Bhav. (one copy),
 श्रितिरं (the other copies); Keś. has thrice श्रुतिं corrected from
 original श्रितिं or श्रुतिं ।

२ Thus (as TBr. I. 3. 7. 4.) M Tr UBF Dvaidhasūtra and
 Bhav. on this passage of the Dvaidha; कल्पैरारोह• Be H; thus
 also Bhav. on the passage of the Vājap.

३ Thus, conjecturally, corrected; मोदास्यन्तीति M Tr; मेदास्यन्तीति
 UHF; मां प्राप्स्यन्तीति Be B.

४ ऊषपुटैः FH Be (pr. m.); although at the beginning of this
 prāsna the ऊषपुटाः have been mentioned, आमपुटैः is here the correct
 reading, cp. Bhav. a. h. 1.

प्रस्थाता पश्चादाग्नीध्र उन्नेतोत्तरतस्तेषां^१ तथा विभागो यथा
 दुन्दुभीनामचास्मै^२ प्रत्यवरोहणतः^३ आसन्दीं निदधाति^४ तस्यां
 बस्ताजिनमास्तृणाति बस्ताजिने शतमानः^५ हिरण्यमथ दक्षिणं
 पादः^६ हिरण्यं^७ उपावरोहत्यमृतमसीति^८ पुष्टिरसि प्रजनन-
 ५ मसीति सव्यं बस्ताजिने^९ । ऽथैनमेतयासन्द्या सद आवहन्त्य^{१०}
 वा^{११} व्रजत्यन्वायन्त्येनमेते^{१२} चमसा^{१३} । अत्रैतस्य बार्हस्पत्यस्येडामुप-
 ऋयत^{१४} । इडोपहृतं माहेन्द्रः^{१५} होता चैवाध्वर्युश्च संभक्षयतो
 नराशः^{१६} सपीतेन नाराशः^{१७} सान्त्रैतेषामतिग्राह्याणां मुखे पात्रे
 सः^{१८} स्वावान्समवनीय यजमान एव प्रत्यक्षं भक्षयत्यपि वैना-
 १० न्सर्वश एव चमसेषु व्यवनीय भक्षयेयुरित्येतदपरः^{१९} । होह-
 चमसमेवैते त्रयः समुपहृत्य भक्षयन्ति^{२०} । यथाचमसं चमसान्दिहन्व
 म इत्यात्मानं प्रत्यभिमुशन्ते^{२१} । नाप्याययन्ति चमसान्सर्वभक्ष

१ Thus M Tr; उत्तरत उन्नेता all the other MSS.

२ Thus Tr Be B Be 11 (sec. m.); अथास्मै UFH Be 11 (pr. m.);
 अच om. M.

३ Thus corrected on account of the collateral passage xviii. 17
 s. f. and the Vivaraṇa: प्रत्यवरोह(ण)तः यत्र प्रत्यवरोहति तत्र; MSS.
 प्रत्यवरोहत ।

४ हिरण्यमुपा० M U Be 11 H F; हिरण्यउपा० Be; हिरण्यउपा० B;
 हिरण्य om. Tr.

५ Thus Be 11; •वहंत्यानाव्रजत्य० U; •वहंत्यथवाव्रजंत्य० M; •व्रजंत्य०
 Tr Be B H F, but cp. Bhav.: तथैवासन्ध्योद्यम्य सदः प्रापयन्ति स्वयमेव वा
 गच्छति ।

मार्जयन्ते^१ ऽथेन्द्राय लेन्द्राय लेत्येवं त्रिभिरुक्थ्यपर्यायैश्चरति^२ ।
संतिष्ठते माध्यन्दिनं सवनम्^३ ॥ १२ ॥ चतुर्थः ॥

अथ सावित्रं ऊत्वा प्रसर्पन्ति तृतीयसवनाय^४ प्रसिद्ध-
मादित्यग्रहेण चरित्वाग्रथणं गृह्णात्यथ षोडशिनमभिगृह्णा-
त्यसावि सोम इन्द्र त इत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसीन्द्राय^५
त्वा षोडशिने जुष्टं गृह्णामीति^६ परिमृज्य सादयत्येष ते
योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिन इत्यथोक्थ्यं गृह्णाति^७ समानं
कर्मा पवमानात्पवमानेन चरित्वा स्वे धामन्पशुभिश्चरति^८ ।
तेषां नाना मनोता नाना देवता नाना प्रत्यभिमर्शना नाना
वसाहोमाः समानो वनस्पतिः समानः स्विष्टकृत्प्रैषवान्समानौडा^९
समान्यो दिशो^{१०} नाना दिश इत्येके^{११} समानं कर्मा ध्रुववज्र-
श्चमसेभ्यो^{१२} ध्रुववज्रिश्चमसैश्चरित्वा त्रिभिरुक्थ्यपर्यायैश्चरतीन्द्रा-
वरुणाभ्यामिन्द्रावृहस्पतिभ्यामिन्द्राविष्णुभ्यामित्यथ^{१३} षोडशिना
चरत्यथ प्राङायन्नाह होतुश्चममनून्नयध्वमुन्नेतः सर्वश एव
राजानमुन्नय मातिरीचिच इति^{१४} होतृकर्ममेव प्रथममुन्नयन्ति^{१५}
यथोपशादयितरान्यवैश्वं एव राजानं यमुर्क्षीयोत्तरेवेद्यां
संशादयन्ति^{१६} तदेतावज्जापय्याभ्यङ्गं संशादयन्त्येताप उप-
स्यन्त्य वहिर्द्वौ साहाय्यं वाचं यथा दत्तं तं स्तोत्रमुपा-

^१ This M Tr; चरन्ति Be 11 F.

^२ This M Tr BHF; चरन्ति Be 11 U.

^३ ० चरतीन्द्रा० M Tr; the other MSS. read plural.

- करोति ' सुवते ' तदेतद्बृहत्सामैकविंशं वैष्णवीषु शिपिविष्ट-
वतीषु कुर्वन्ति ' होत्र एषोत्तमेति प्राङ्ङर्होतुः कालात्पराडा-
वर्तते ऽध्वर्युरभ्येनमाकथ्यते होता ' प्रत्याकथ्यते ऽध्वर्युः '
शस्सति ' प्रतिगृणाति ' प्रसिद्धमुक्थं प्रतिगीर्यं प्राङेत्यीद्यच्छत
५ एतः होत्रचमसमनूद्यच्छन्त इतरानुपोद्यच्छन्ते चमसानथा-
श्रावयत्यो श्रावयास्तु श्रौषडुक्त्यशा यज सोमानामिति '
वषट्कृते जुहोति ' तदेताग्नाजापत्यान्सह जुहति ' वषट्कृतानु-
वषट्कृते द्विर्जुहोति ' तथैव द्विर्द्विः सर्वाः श्वमसाञ्जुहत्यथ भक्षैः
प्रत्यञ्च आद्रवन्त्यनुसवनभक्षः प्रजापतिना पीतस्येत्यत्रैतेषां^१
१० प्राजापत्यानां मुख्ये पात्रे सः स्रावान्समवनीय^२ यजमान एव
प्रत्यञ्चं भक्षयत्यपि वैनान्सर्वश एव चमसेषु व्यवनीय भक्षयेयु-
रित्येतदपरमत्र यन्मास्त्या अनवदानीयं तद्वृत्तिग्न्य उप-
हरति^३ ' तदेतत्समावच्छो^४ विभज्य प्राश्नन्ति ' होत्रचमसमेवैते
त्रयः समुपहृत्य भक्षयन्ति ' यथाचमसं चमसान्द्विन्व म इत्या-
१५ त्मानं प्रत्यभिमृशन्ते ' नाप्याययन्ति चमसान्सर्वभक्षा मार्ज-
यन्ते ' ऽथ संप्रैषमाहाग्नीदौपयजानङ्गारानाहरोपयष्टरूपसीद
ब्रह्मप्रस्थास्यामः समिधमाधायग्नीदग्नीन्सकृत्सकृत्संमृडूत्याहर-

१ Thus M Tr U Be 11 ; अत्रैषां Be BFH.

२ Thus M Tr ; संस्रावमवनीय Be 11 UH Keś. ; संस्रावमवनीय F ;
सः स्रावाग्रप्रत्यवनीय B Be ; cp. supra p. 81, 9.

३ •हरति Be BH Bhav. ; हरन्ति M Tr F.

४ Thus MUHF ; तत्तेसमा• Tr Be B ; तदेतेसमा• Be (sec. m.).

न्येतानाग्नीध्रादौपयजानङ्गाराः स्नानयेत्^१ होतारं निवपत्युप-
 षीदत्युपयष्टा मुददतीत्यैर^२ चैतानि मुददतीयान्येकादशधा कृत्वो-
 पयष्टोपयजति^३ समानमत ऊर्ध्वं^४ संतिष्ठते वाजपेथो^५
 वाजपेथेनेष्टा प्रत्यवरोहणीयेनाग्निष्टोमेन^६ यजेत^७ संतिष्ठते
 वाजपेथः संतिष्ठते वाजपेथः^८ ॥ १३ ॥ पञ्चमः ॥

॥ इत्येकादशः प्रश्नः ॥

१ Thus (•चरत्ये•) all exc. B, which has the sing. and M, which omits this passage altogether.

२ चतुष्टोमेन ins. Tr.

राजसूयेन^१ यज्यमाणो भवति^१ स पुरस्तात्फाल्गुन्यै वा
 चैत्र्यै वा पौर्णमास्या आमावास्या^१ हविषेष्टा दीक्षते^१ तस्य
 तिस्रो दीक्षास्तिस्र उपसदः सप्तम्यां प्रसुतः^१ संतिष्ठत एष
 प्रायणीयो ऽग्निष्टोमश्चतुष्टोमः सहस्रदक्षिण उदवसानीयान्तो^१
 ५ ऽथाष्टमे ऽज्ञानुमतं निर्वपति^१ हविष्कृता वाचं विसृजते^१
 समानं कर्माधिवपनादध्युष्य दक्षिणार्धं गार्हपत्यस्याष्टौ कपाला-
 न्युपदधात्येकं प्रतिप्रस्थातोत्तरतो नैर्ऋताय^१ हविःपेय्यै प्रयच्छ-
 न्नाह प्राचश्च प्रतीचश्च व्यवघातयन्ती पिण्डूति^१ स ये
 प्राञ्चः शम्याया अवशीयन्ते तानध्वर्युः समुष्य संयुत्यानुमतः
 १० अपयत्यथ ये प्रत्यञ्चः शम्याया अवशीयन्ते ताग्रतिप्रस्थाता
 समुष्य संयुत्य नैर्ऋतः अपयत्याददत^१ एतं^४ नैर्ऋतमुपस्तीर्ण-
 भिधारितं^४ कृष्णं वासः कृष्णतृषमन्तमागारादेकोल्मुकमुद-
 पात्रमित्येतत्समादाय गार्हपत्ये सुवाङ्मतिं जुहोति वीहि
 स्वाहाङ्मतिं जुषाण इत्यथ दक्षिणया दारोपनिष्क्रम्य तां दिशं
 १५ यन्ति यत्रास्य स्वकृतमिरिणः स्पष्टं भवति प्रदरो वा^१

१ ... १ Thus MT Be 11 (the last two om. however स); the other MSS. : राजा राजसूयेन यजेत फल्गुन्यै वा चैत्र्यै वा पुरस्तादामावास्या^१ । The Vivaraṇa begins also : राजा राजसूयेन यजेतेति, but infra it cites the words यज्यमाणो भवति and cp. comm. on T.S. i. 1.8 and on Tāṇḍ. br. xviii. 8.1.

१ पिण्डूति M; the other MSS. still more corrupted.

१ Thus M; अपयित्वाददत T Be 11; Be BU om. आददत ।

४ Thus M; एतन्मै० all the other MSS.

तदेतदेकोल्लुकमुपसमाधाय संपरिस्तीर्याङ्गुष्ठाभ्यां^१ परिगृह्य
 नैर्ऋतं जुहोत्येष ते निर्ऋते भागो भूते हविष्मत्यसि सुद्धेम-
 म॥ हसः स्वाहेत्यत्र कृष्णं वासः कृष्णात्तृषं ददात्यथापो व्यति-
 षिच्य परास्य पात्रमनवेचमाणा आयन्ति हस्तपादाग्रचाख्यै-
 तेनैव यथेतमेत्य गार्हपत्ये सुवाङ्मतिं जुहोति स्वाहा ५
 नमो य इदं चकारेत्यथानुसतेन^२ स॥स्थां करोति^३ धेनुं
 ददाति^४ ॥ १ ॥

अथ नवमे ऽङ्गादित्यं चरुं निर्वपति^५ वरं ददात्यथ
 दशमे ऽङ्गाग्रावैष्णवमेकादशकपालं^६ वामनं वह्निं ददात्यथै-
 कादशे ऽङ्गाग्रीषोमीयमेकादशकपालं^७ हिरण्यं ददात्यथ १०
 द्वादशे ऽङ्गाग्नैत्रमेकादशकपालमृषभं वह्निं ददात्यथ त्रयो-
 दशे ऽङ्गाग्रेथमष्टाकपालमैन्द्रं दधृषभं वह्निं ददात्यथोपाती-
 त्याययणहवींषि चतुर्दशे ऽङ्गि सरस्वत्यै चरुं^८ वत्सतरौ
 ददात्यथ पञ्चदशे ऽङ्गि सरस्वते चरुं^९ वत्सतरं ददाति^{१०} यद्यु
 वै चतुर्दश्यामेवोपवसथः संपद्यत एवमेवैतदहरेताभ्यामिष्टिभ्यां^{११}
 नानावर्हिभ्यां^{१२} यजेताथास्यैतदहर्विंशेभ्यो देवेभ्यो वत्सा अपा-
 कृता भवन्ति^{१३} वैश्वदेवं पयो दोहयित्वोपवसति सांनाय्यस्य

१ ऋषीभ्यां i.s.o. अङ्गुष्ठाभ्यां B Be U.

२ •चकारेत्यनुसतेः Be BU.

३ धेनुर्दक्षिणा Be BU.

४ एकमे• i.s.o. एवमे• M Be BU.

५ Thus M; •वर्हिभ्यां Be BU; •व्रीहिभ्यां Be 11 T.

वावृता तूष्णीं वाथ श्वो भूते वैश्वदेवहविर्भिरिष्टा पौर्णमास-
 वैमृधाभ्यामिष्टा प्रसिद्धं निवर्तयते ^१ ऽथ श्वो भूत इन्द्राय
 सुत्राम्णे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपत्य^२भिहितो रथ उभा-
 कां^३स्यकवचो^४ गर्भिणीभिर्वा वडवाभिर्युक्तः साण्डैर्वाश्वैरावेश्यो
^५ निष्कस्तद्ददात्यथ श्वो भूत इन्द्राय^६होमुचे पुरोडाशमेका-
 दशकपालं निर्वपत्य^७नभिहितो रथो^८ ऽकां^९स्यकवचो^{१०} ऽगर्भा-
 भिर्वा वडवाभिर्युक्तो निरष्टैर्वाश्वैः^{११} स्रक्ष्णको^{१२} निष्कस्त-
 द्ददाति ^१ ॥ २ ॥

एते संतनी इत्याचचते ^१ ऽथ श्वो भूते संतनीभ्यामेव
 १० प्रतिपद्यते ^१ स एवमेव संतनीभ्यामहरहर्विपर्यासं^२ यजमान-
 श्वतुरो मास^३ एति^४ काममिष्ट्या कामं पशुबन्धेन कामं

१ Thus hesitatingly emended. उभे कंस्यकवचौ M; दभैकस्यकवचौ T Be 11; उभौकांस्यकवचौ Be BU; Bhav. उभे कांस्यकवचौ शिरस्त्राणम्, but this may be a periphrase of our compositum. So much, at any rate, is certain, that an adj. is required with the sense उभयतः कांस्य-कवच (cp. Kāty. xxii. 10. 30-31, Lāty. ix. 4. 14).

२ Again emended; रथो न उकांस्यो उकवचो उग० M; could उ in Nandināgari represent the avagraha? Then the reading of M would be; रथो [न] उकांस्यो उकवचो उग०; रथः कांस्यकवचो Be BU; दभै-कस्यकवचो Be 11 T (omitting रथो).

३ ०वाश्वै स्रक्ष्णको M; ०वाश्वैस्रक्ष्णका T Be 11; ०वाश्वैस्रक्ष्णस्तद् Be; ०वाश्वैलक्ष्णस्तद् B, the last two om. निष्कस्।

४ Here and infra B Be U have sometimes विपर्यासाभ्यां; Be 11 T om. the word every time.

५ Thus here and infra M; मास इति B Be U; मासानेति Be 11 T

यवाग्रयणेनाथ चतुर्षु मासेषु पर्यवेतेषु संतन्येष्टेष्टा^१ वरुणप्रधा-
 सहविर्भिरिष्टा पौर्णमासवैमृधाभ्यामिष्टा प्रसिद्धं निवर्तयते ।
 ऽथ श्वो भूते संतनीभ्यामेव प्रतिपद्यते । स एवमेव संतनीभ्या-
 महरहर्विपर्यासं यजमानो ऽपराश्वतुरो मास एति काम-
 मिष्ट्या कामं पशुबन्धेन कामः श्यामाकाग्रयणेनाथ चतुर्षु ५
 मासेषु पर्यवेतेषु संतन्येष्टेष्टा साकमेधहविर्भिरिष्टा पौर्णमास-
 वैमृधाभ्यामिष्टा प्रसिद्धं निवर्तयते । ऽथ श्वो भूते संतनीभ्या-
 मेव प्रतिपद्यते । स एवमेव संतनीभ्यामहरहर्विपर्यासं यजमानो
 ऽपराश्वतुरो मास एति काममिष्ट्या कामं पशुबन्धेन कामं
 ब्रौह्मयाग्रयणेनाथ चतुर्षु मासेषु पर्यवेतेषु संतन्येष्टेष्टा शुनासी- १०
 रीयहविर्भिरिष्टा पौर्णमासवैमृधाभ्यामिष्टा प्रसिद्धं निवर्तयते ।
 ऽथ श्वो भूते संतनीभ्यामेव प्रतिपद्यते । स एवमेव संतनीभ्या-
 महरहर्विपर्यासं यजमानः सप्ताहान्येति काममिष्ट्या कामं
 पशुबन्धेनाथाष्टमे ऽङ्गीन्द्रतुरीयमाग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति
 रौद्रं गावीधुकं चरुमैन्द्रं दधि वारुणं यवमयं चरुमन्वाहार्य- १५
 मासाद्य वह्निर्नो धेनुं ददाति । ॥ ३ ॥

अथ तदानीमेव पञ्चेष्ठीयेन प्रतिपद्यते । पञ्चधाङ्गारा-
 निरूह्य पञ्चेष्थानभ्यादधाति पर्णमथं पुरस्तान्नैयग्रोधं दक्षिणत
 आश्वत्थं पश्चादौदुम्बरमुत्तरतः स्राचं मध्ये । ऽथैनानाज्येन
 व्याधारयति ये देवाः पुरःसदो ऽग्निनेत्रा रचोहणस्ते नः पान्तु २०

- ते नो ऽवन्तु तेभ्यो नमस्तेभ्यः स्वाहा ये देवा दक्षिणसदो ये देवाः पश्चात्सदो ये देवा उत्तरसदो ये देवा उपरिषद इत्यथोपवेषेणाङ्गारान्समूहति^१ समूढं रक्षः संदग्धं रक्ष इदमहं रक्षो ऽभिमंदहामीत्यथैनान्सुवाङ्गतिभिरभिजुहोत्यग्नये^२
- ५ रक्षोमे स्वाहेति पञ्चभिरत्र^३ प्रष्टिवाहिनं रथं ददात्यथ याचति पर्णमयं सुवमपामार्गसक्नुप्रतिवसनीयं वासो ऽन्तमागारादेकोल्मुकमुदपात्रमित्येतत्समादायोदञ्चो निष्क्रम्य तां दिशं यन्ति यत्रास्य स्वकृतमिरिणं स्पृष्टं भवति प्रदरो वा^४ तदेतदेकोल्मुकमुपसमाधाय संपरिस्तीर्य पर्णमयेन सुवेणापामार्गसक्नुञ्जुहोति देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे ऽश्विनोर्वाङ्गभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यां रक्षसो वधं जुहोमि स्वाहेति^५ इतं रक्ष इति सुवमनुप्रहरत्यवधिम्^६ रक्ष इत्युपतिष्ठते^७ ऽत्र^८ यदस्ते तद्दात्यथापो व्यतिषिच्य परास्य पात्रमनवेचमाणा आयन्ति हस्तपादान्प्रचाल्यैतेन यथेतमेत्येन्द्रतुरीयेण स्रग्स्थां करोत्यथ
- १॥ नवमे ऽङ्गि पूर्वाणि देविकाहवींषि निर्वपत्यनुमत्यै चरुं राकायै चरुं धात्रे पुरोडाशं द्वादशकपालमित्यन्वाहार्य-

१ निरुहति Be T.

२ सुवाङ्गतीभिः M Be U: सुवाङ्गतीरः BT Be 11.

३ पञ्चभिर om. Be BU.

४ इति om. Be BU.

५ •नुप्रहत्यावः Be BU.

६ उपतिष्ठते MT Be 11, but cp. Āp. xviii. 9. 18.

७ om. B Be U.

मासाद्य^१ वत्सतरीं^२ ददात्यथ दशमे ऽङ्गुत्तराणि देविका-
 हवींषि निर्वपति सिनीवालयै चरुं कुक्कै चरुं धान एव^३
 पुरोडाशं द्वादशकपालमित्यन्वाहार्यमासाद्य^४ वत्सतरं^५ ददा-
 त्यथैकादशे ऽङ्गि त्रिषंयुक्तैः प्रतिपद्यत आग्नावैष्णवं निर्वप-
 त्यैन्द्रावैष्णवमेकादशकपालं वैष्णवं त्रिकपालं^६ वामनमृषभं^७
 वह्निं ददात्यथ द्वादशे ऽङ्ग्यग्रीषोमीयमेकादशकपालं निर्वप-
 तीन्द्रासोमीयमेकादशकपालं सौम्यं चरुं^८ वभ्रुं ददात्यथ
 त्रयोदशे ऽङ्गि सोमापौष्णं चरुं निर्वपत्यैन्द्रापौष्णं चरुं पौष्णं
 चरुं^९ श्यामं ददात्यथ चतुर्दशे ऽङ्गि वैश्वानरं द्वादशकपालं
 निर्वपति^{१०} हिरण्यं ददात्यथ पञ्चदशे ऽङ्गि वारुणं यवमयं^{११}
 चरुमश्वं ददाति^{१२} ॥ ४ ॥ प्रथमः ॥

अथैनमामावास्येन हविषेजानं रत्निनः पर्यवस्यन्ति^{१३}
 दक्षिणतो वोदञ्चो पश्चादा प्राञ्चस्तेषामवसितानां ब्रह्मैव दक्षि-
 णार्थो वापरार्थो वा भवति^{१४} स^{१५} यत्किञ्च यज्ञपरिभोजनं^{१६}
 ब्रह्माण एव^{१७} तद्गृहे^{१८} भवत्यथारण्योरग्रीवमारोह्य ब्रह्मणो^{१९}

१ इति om. T Be 11 U.

२ •तरं Be 11 T.

३ om. B Be U ; the word should be supplied, also Vol. i. p. 264, 4.

४ इति om. all the MSS.

५ •तरीं Be 11 T.

६ पर्यवस्यन्ति B Be U.

७ om. Be 11 T.

८ •भाजनं B Be U.

९ Thus M Be 11 T ; एवैत• B Be.

गृहानध्यवसाय मथित्वाग्नीन्विहृत्य बार्हस्पत्यं चरुं निर्वपति
 ब्रह्मणो गृहे^१ श्रितिपृष्ठं ददात्यथारण्योरग्नीन्समारोह्य^२
 स्वान्यम्यायतनान्यभिप्रव्रजति^३ । तं यन्तमनुमन्त्रयते ऽयं नो
 राजा वृत्रहा राजा भूत्वा वृत्रं वध्यादित्यथ स्वान्यम्यायतना-
 ५ न्यध्यवसाय मथित्वाग्नीन्विहृत्येन्द्राय सुत्राम्णे पुरोडाशमेका-
 दशकपालं प्रतिनिर्वपत्यथास्यैतदहः^४ श्वेतायै श्वेतवत्सायै पयो
 दोहयित्वा समातच्य निदधात्यथ श्वो भूते ऽरण्योरग्नीन्समा-
 रोह्य राजन्यस्य गृहानध्यवसाय मथित्वाग्नीन्विहृत्यैन्द्रमेकादश-
 कपालं^५ राजन्यस्य गृह^६ चृषभं ददाति^७ । तथारण्योरग्नी-
 १० न्समारोह्य स्वान्येवाम्यायतनान्यभिप्रव्रजति^८ । तं तथैव^९ यन्त-
 मनुमन्त्रयते^{१०} । यस्ययस्य गृहे यजते सप्तो ऽनुमन्त्रयते ऽयं नो
 राजा वृत्रहा राजा भूत्वा वृत्रं वध्यादित्यथ स्वान्येवाम्याय-
 तनान्यध्यवसाय मथित्वाग्नीन्विहृत्येन्द्रायाः^{११} होमुचे पुरोडाश-
 मेकादशकपालं प्रतिनिर्वपति^{१२} । प्रज्ञातमेवास्यैतदहः श्वेतायै
 १५ श्वेतवत्सायै पयो दोहयित्वा समातच्यैव^{१३} निदधात्यथ तृतीये
 ऽज्यादित्यं चरुं मरिच्यै गृहे^{१४} धेनुं ददात्यथ चतुर्थे ऽङ्गि भगाय
 चरुं वावातायै गृहे^{१५} विचित्तगर्भां पष्ठौर्ही ददात्यथ पञ्चमे ऽङ्गि

१ •रोष्य here and infra sometimes B Be U.

२ •व्रजति MT Be Be 11 ; •वृति B.

३ प्रति om. MT Be 11 but cp. Ap. xviii. 10. 28.

४ एव after स्वानि om. MT Be 11 ; •व्रजति T Be 11. B ; •व्रजति M Be.

५ Thus MUB Be ; एव om. Be 11 T.

६ सम् om. Be BU.

नैर्ऋतं चरुं परिवृक्त्यै गृहे कृष्णानां व्रीहीणां नखनिर्भिन्नं^१
 कृष्णां कूटां ददात्यथ षष्ठे ऽज्ञाग्नेयमष्टाकपालः^२ सेनान्यो
 गृहे^३ हिरण्यं ददात्यथ सप्तमे ऽङ्गि वारुणं दशकपालः^४
 सूतस्य गृहे^५ महानिरष्ट ददात्यथाष्टमे ऽङ्गि मारुतः^६ सप्त-
 कपालं ग्रामण्यो गृहे^७ पृश्निं ददात्यथ नवमे ऽङ्गि सावित्रं
 द्वादशकपालं चतुर्गृहे^८ उपध्वस्तं ददात्यथ दशमे ऽज्ञाश्विनं
 द्विकपालः संग्रहीतुर्गृहे^९ सवात्यौ ददात्यथैकादशे ऽङ्गि पौष्णं
 चरुं भागदुधस्य गृहे^{१०} श्यामं ददात्यथ द्वादशे ऽङ्गि रौद्र
 गावीधुकं चरुमन्वावापस्य गृहे^{११} शबलमुदारं ददाति^{१२} प्रसिद्ध-
 मेवास्यैतदहः^{१३} श्वेतायै श्वेतवत्सायै पयो दोहयित्वा^{१४} समातच्यैव^{१५}
 निदधात्यथ त्रयोदशे ऽङ्गि मैत्रावार्हस्यत्यं भवति^{१६} ॥ ५ ॥

अथ वै भवति श्वेतायै श्वेतवत्सायै दुग्धे स्वयंमूर्ते स्वयं-
 मयित आज्य आश्वत्ये पात्रे चतुःसक्तौ स्वयमवपन्नायै ग्रासायै
 कर्णाः^{१७}श्वाकर्णाः^{१८}श्च तण्डुलान्विचिनुयादित्यथ वै भवति स्वयं-
 कृता वेदिर्भवति स्वयंदिनं बर्हिः स्वयंकृत इध्म इति^{१९} राजै-
 वायः^{२०} स्वयं कर्मभिः पूजितो भवति^{२१} स^{२२} स्वयमेव वेदिं
 करोति स्वयमिध्मावर्हिः संनहति स्वयमाश्वत्यं पात्रं चतुःसक्तिं^{२३}

१ Thus B Be U ; प्रसिद्धमेवास्यैतं द्वादशाहं M ; अथ प्रसिद्धमेवास्यैद्वादशाहं T Be 11.

२ दोहयित्वादोहयित्वा M.

३ समातच्यसमातच्यैव M ; तानर्धमासादच्यैव Be 11 T.

४ corrected ; राजैवायसु M Be BU ; राजैवेयं Be 11 T.

५ om. T Be 11.

६ सक्ति T Be 11, but cp. Ap. xviii. 11. 2.

करोति^१ स्वयमवपचायै शाखायै कर्णाः^२श्चाकर्णाः^३श्च तण्डुला-
 न्विचिनोत्यथ वै भवति ये कर्णाः स पयसि बार्हस्पत्यो ये
 ऽकर्णाः स आज्ये मैत्र इत्यथोत्तरतो भस्ममिश्रानङ्गारान्निरुह्य
 तेषु नवं पात्रमधिश्रित्य तिरः पवित्रमाज्यमानीय^४ तिरः^५
 पवित्रमकर्णानोप्य^६ तेन^७ बार्हस्पत्यमपिदधाति^८ ' तं तथापि-
 हितमन्तर्वेद्यासादयति^९ ' समानं कर्मा प्रयाजेभ्यः ' पञ्च
 प्रयाजानिद्वोदङ्कृत्याक्रम्य सः^{१०}स्त्रावेण बार्हस्पत्यमभिधार्य मैत्र-
 मभिधारयति ' बार्हस्पत्येन पूर्वेण प्रचरत्यथ मैत्रेण ' बार्ह-
 स्पत्यस्य पूर्वस्य स्विष्टकृते ऽवद्यत्यथ मैत्रस्य ' बार्हस्पत्यस्य पूर्व-
 १० स्वेडामवद्यत्यथ मैत्रस्यान्वाहार्यमासाद्यैतामेव श्वेताः^{११} श्वेतवत्सां
 ददाति ' संतिष्ठते मैत्राबार्हस्पत्यः^{१२} हविः ' ॥ ६ ॥ द्वितीयः ॥
 अथैतस्मिन्नेव पूर्वपक्षे उक्थ्यायाभिषेचनीयाय दीचते '
 तस्यापरिमिता दीचाः षडुपसदः ' स तथा राजानं क्रीणाति
 यथा मन्यते ऽमावास्यायै मे यज्ञिये^{१३} ऽहन्सुत्या संपत्स्यत इति '

१ याचति B Be U.

२ Thus M; Be BT om. चाज्यमानीय तिरः पवित्रं and Be BU have कर्णान् i.s.o. चकर्णान्।

३ अभिद० Be 11 T.

४ तेनमपिहित० T Be 11.

५ Thus MB Be; यज्ञीये U; यजनीये T Be 11; this latter might be the right reading, but as the expression यज्ञिये ऽहन occurs several times infra, xvii. 55-61, without any various reading, I did not venture to write यजनीये in the text.

तस्य तथा संपद्यते । ऽथ प्रायणीयेन चरति । प्रायणीयेन
 चरित्वा पदेन चरति । पदेन चरित्वा रोहिते^१ चर्मणि^२
 राजानं क्रीत्वोह्यातिथ्यं निर्वपत्यातिथ्येन प्रचर्याथान्वहमुपसद्भि-
 स्वरत्यथाहवनीयं प्रणयत्याहवनीयं प्रणीय रथवाहने सदो-
 हविधानि संमिनोति । रथवाहने सदोहविधानि संमित्याग्नी- ५
 षोमौ प्रणयत्यग्नीषोमौ प्रणीय यूपस्यावृता यूपमुच्छ्रयति ।
 स्वर्वन्तं यूपमुत्सृज्याग्नीषोमीयं पशुमुपाकरोति । तस्य प्रसिद्धं
 वपया चरित्वा वसतीवरौर्गृह्यात्यथ पशुपुरोडाशं निर्वपति ।
 तमनुवर्तन्ते ऽष्टौ देवसुवाꣳ हवीꣳध्यग्नये गृहपतय इत्येतानि ।
 तेषामुक्तं चरणं यथाग्नेर्विधायामिडान्ताः पुरोडाशाः संति- १०
 षन्ते । पत्नीसंयाजान्तः पशुर्हृदयशूलान्त इत्येके । ऽत्रैतान्दुन्दु-
 भीननुदिशमासञ्जयत्यथ वसतीवरीः परिहृत्य पयाꣳसि
 विशिष्योपवसन्त्यथातो महारात्र एव बुध्यन्ते । प्रातराज्यानि
 गृहीत्वा राजानमुपावह्य प्रातरनुवाकमुपाकरोति । परि-
 हिते प्रातरनुवाके ऽपो ऽच्छैत्यं^३द्भिर्ददेत्युꣳक्य^४ क्रतुमुपैति । १५
 प्रसिद्धो ऽभिषवः । प्रसिद्धं यद्वा गृह्यन्ते । समानं कर्माश्विना-
 द्वादाश्विनं यद्वा^५ गृहीत्वा द्वे रश्ने आदाय यूपमभ्यैति ।
 स्वर्वन्तं यूपमुत्सृज्याग्नेयं पशुमुपाकरोति । तस्यैन्द्राग्र उपा-
 स्रम्यो भवति । तयोः प्रसिद्धं वपाभ्यां चरित्वा प्रसर्पन्ति

१ Missing in M Be T, but cp. the Dvaidhasūtra.

२ •रुदेत्युꣳ Be U ; •रुदेत्युꣳ the other MSS.

३ om. M Be.

प्रातःसवनाय ' तदृजुधा संतिष्ठते ' प्रसर्पन्ति माध्यंदिनाय सव-
 नाय ' प्रसिद्धो ऽभिषवः ' प्रसिद्धं ग्रहा गृह्यन्ते ' समानं कर्मा
 दक्षिणेभ्यो ' दक्षिणानि होष्यन्त्याचत्याज्यस्थालीः ससुवाः
 सुचं वासस्तस्यैतस्य वसनस्थान्तमायां दशायां निष्करज्जुः प्रग-
 ५ थिता^१ भवत्येतत्समादायाहैहि^२ यजमानेत्युत्तरेणाग्नीध्रीयं
 परीत्योत्तरेण सदः परीत्यायेण शालां तिष्ठते प्रतिप्रस्थात्र
 एतानि शस्त्राणि प्रयच्छत्यथाहैहि यजमानेति ' रथ एष
 दक्षिणे श्रोण्यन्ते रथवाहन आहितो भवति ' तमुपावहर-
 तीन्द्रस्य^३ वज्रो ऽसि वार्चमस्त्वयायं वृत्रं वधादित्यथैनं धूर्ग-
 १० हीतमन्तर्वेद्यभ्यववर्तयन्ति^४ तूष्णीमथास्वशान्त्यलूलयति तूष्णी-
 मथ दक्षिणं योग्यं युनक्ति^५ मित्रावरुणयोस्त्वा प्रशास्त्रोः
 प्रशिषा युनज्मि यज्ञस्य योगेनेत्यथास्य पृष्ठं मर्मज्यते तूष्णी-
 मेवमेवोत्तरं योग्यं युनक्ति ' तस्यैवमेवोत्तरतः प्रष्टुमुपनि-
 युनक्ति ' तयोरेवमेव पृष्ठे^६ मर्मज्यत^७ ' एतस्य योगमनु
 १५ सर्वमाणिवद्युज्यते ' ऽधिकक्ष्यान्हस्तिनः कुर्वन्ति ' प्रवेष्टयन्ति
 वासोभारान्वसनानां दशासु निष्करज्जुः प्रगथ्यन्ति ' पूगशो
 दक्षिणा आयातयत्यथ सौरीभ्यामृग्भ्यां गार्हपत्ये जुहोति '

१ •थितो MSS.

२ भवतीत्येत• M.

३ •हरती• Be BU; •हरन्ति• MT Be 11.

४ Thus M only: •भ्यवर्तयन्ति T Be 11 U Be; •भ्यावर्तयन्ति B.

५ Here Be BU ins. तस्यैवमेवोत्तरतः प्रष्टुमुपनियुनक्ति ।

६ Thus MB Be U; पृष्ठमुन्मज्य T Be 11.

नयवत्यर्चाग्रीध्रे जुहोति^१ सृज्यन्ते^२ दक्षिणा दक्षिणापथेन^३
 स यत्किञ्चिद्दाति^४ हिरण्यमुखमेव ददात्यथ वासा^५स्यथ^६
 युक्तानि^७ गोश्वश्व^८ हस्तिपुरुषमन्ततो^८ । ऽदत्ता एवैते रथा
 अतिवर्तन्ते^९ । नैते ऽन्यस्य सन्त आजिं धावन्ति^{१०} मनसैव
 स्वरथमध्वर्यवे ददाति^{११} मनसा चतुष्पात्क्षेत्रं^{१२} ब्रह्मण आदि-
 गति^{१३} । मनसा समनुदिश्य^{१४} दक्षिणास्त्रिभिर्मरुत्वतीयैश्चरति^{१५} ।
 सीदन्ति नाराश^{१६}सा आयायिता दक्षिणस्य हविर्धानस्यापा-
 लम्बमधोऽधो^{१७} माहेन्द्राय^{१८} ॥ ७ ॥

अथ याचति वैतसं^{१९} द्रोणकलश^{२०} षोडश^{२१} वायव्या-
 न्यथास्यैतत्पुरस्तादेव^{२२} षोडशतयं आपो दिग्भ्यः संभृता^{२३} ॥

१ सृज्यन्ते T Be 11.

२ यत्किञ्चिद् M.

३ Thus M; उत i.s. of अथ T Be 11; B Be again (cp. supra p. 73, 10) अनांसि i.s.o. अथ ।

४ Thus MUB Be; हस्तिदासपुरुष T Be 11.

५ Thus M only; अतिनिर्वर्तते Be BU; अतिपतंते Be 11 T.

६ चतुष्पात्क्षेत्रं all MSS. exc. M which has चतुष्पत्क्षेत्रं; one copy of Bhav. has the word with ā, another with a, cp. Ait. Br. viii. 20, 2.

७ Thus MB; समनुदिश्य Be U; समुदिश्य Be 11 T.

८ चरति M; चरन्ति the other MSS.

९ •स्याबालंब• Be (sec. m.).

१० च ins. MT Be 11.

११ षोडशं M.

१२ एताः i.s.o. एव Be BU.

१३ Thus M Be; संभृता BU; समाहृता Be 11 T.

दक्षिणस्य^१ हविर्धानस्य प्राच्यो ऽचाग्रतीच्य उपस्तम्भनाम्नि-
 हिताः शेरते^१ तासां वहन्त्यः पूर्वार्धा भवन्ति सारस्वत्यो
 ऽपरार्धाः^१ स वहन्तीरभिजुहोत्यर्थे^१ त स्थापो देवौर्मधुमतीर-
 गृह्णन् नृजस्वती राजसूयाय चितानाः । याभिर्मित्रावरुणावभ्य-
 ५ विञ्चन्याभिरिन्द्रमनयन्नत्यरातीः ॥ राष्ट्रदा स्य राष्ट्रं दत्त
 स्वाहेति^१ गृह्णाति पर्णमयेन राष्ट्रदा स्य राष्ट्रममुष्मा आमुष्मा-
 यणायामुष्य पुत्रायामुष्य पौत्राय दत्तेत्यपां पतिरसीत्यपांप-
 तीयाः पुंनान्नो^२ वोत्सस्य^२ समुद्रिया वा^१ वृषासूर्मिरित्यौर्मा^१
 वृषसेनो ऽसीति पल्लव्या^१ व्रजचित स्येति कूष्या^१ मरुतामोज
 १० स्येति निवेष्ट्याः^३ सूर्यवर्चस स्येत्यतिदृष्ट्याः^४ सूर्यत्वचस स्येत्यात-
 पति वर्ष्वा^१ मान्दा स्येति द्वादुन्यो^५ वाग्ना स्येति पृथ्वाः^६
 शक्ररी स्येति गोरुल्ल्या^१ विश्वभृत स्येति पयो^१ जनभृत स्येति
 दध्यग्नेस्तेजस्या स्येत्याज्यमपामोषधीनाः रस स्येति मध्वंष

१ Thus Be BU Bhav.; उत्तरस्य MT Be 11.

२ Thus M Bhav.; पुद्गाम्नोवासस्य Be U; पुद्गाम्ना वासस्य B; पुद्गामेनास्य Be 11 T.

३ Thus M Be 11 T and the best MSS of the Karmānta-sūtra; परिवेष्ट्याः B Be and Bhav.; निवेष्ट the Vājasaneyins.

४ Thus only M and Bhav.; सूर्यवर्चसस्येतिदृष्ट्यं Be 11 T.; •स्येति-दिष्ट्याः Be; in BU the passage is missing; the Karmānta MSS. read अभिदृष्ट्याः ।

५ Thus M Be; the other MSS. defective.

६ Thus M Be Bhav.; वर्ष्वाः Be 11 T; but cp. TS. VII. 4. 13.

सारस्वतीरभिजुहोत्यपो^१ देवीर्मधुमतीरगृह्णन्सूजस्वती राज-
 सूयाय चितानाः । याभिर्मित्रावरुणावभ्यषिञ्चन्त्याभिरिन्द्रमन-
 यन्नत्यरातीः ॥ राष्ट्रदा स्य राष्ट्रं दत्त स्वाहेति^१ गृह्णाति पर्ण-
 मयेन राष्ट्रदा स्य राष्ट्रममुष्मा आमुष्यायणायामुष्य पुत्रायामुष्य
 पौत्राय दत्तेत्यथैना वैतसे द्रोणकलशे समवनयति देवीरापः ५
 सं मधुमतीर्मधुमतीभिः सृज्यध्वं अहि वर्चः क्षत्रियाय वन्वाना
 इत्यथैना अन्तरेण होतुश्च धिष्णिं ब्राह्मणाच्छसिनश्च
 सादयत्यनाधृष्टाः सीदतोर्जस्वतीर्महि वर्चः क्षत्रियाय दधती-
 रित्यत्र ये ऽर्थ्याः^२ प्ररेका अध्वर्योस्तानावसथः हरन्त्यथ ये^३
 ऽनर्था^४ अपस्तानभ्यवहरन्धनभिज्जतानाः सारस्वतीनां वसती- १०
 वरीर्दशपेयाय परिश्राययन्ति^५ ॥ ८ ॥ तृतीयः ॥

अथात्रैव तिष्ठन्याचति दर्भनाडीः शतमानः^६ हिरण्यं
 चत्वारि नानावृक्ष्याणि पात्राणि^७ तार्प्यं चोष्णीषं चैकशतं च
 दर्भपुञ्जीलानि दधुदुम्बरः शष्पाणि धनुषेषूः^८ सेति^९ स
 दर्भनाद्याः शतमानः हिरण्यं प्रग्रथ्नात्यनिभृष्टमसि वाचो १५
 बन्धुस्तपोजा इत्यथैनद्वैतसे^{१०} द्रोणकलशे ऽवदधाति सोमस्य

१ Thus M Be U ; the other MSS. more or less corrupted.

२ तीर्थ्याः M Be 11 T.

३ येनतीर्थ्या M Be 11 T.

४ च ins. T Be 11.

५ यानि ins. Be BU.

६ इति om. Be BU.

७ Thus M only ; अथैतद्वै० Be BU ; अथैतद्वै० Be 11 T.

दात्रमसीति^१ हिरण्येनोत्पुनाति शुक्रा वः शुक्रेणोत्पुनामि
 चन्द्रासन्द्रेणामृता अमृतेन स्वाहा राजसूयाय चिताना इति^१
 गृह्णाति पर्णमयेन सधमादो द्युम्निनीरूर्ज एत अनिमृष्टा
 अपस्युवो वसानाः । पस्यासु चक्रे वरुणः सधस्यमपाः शुशु-
 ५ मादितमास्वन्नरिति^१ पुरस्तादासीनाय ब्रह्मणे प्रयच्छत्येतयैव
 गृहीत्वा दक्षिणत आसीनायौदुम्बरेण राजन्याय प्रयच्छत्येत-
 यैव गृहीत्वा पश्चादासीनायाश्वत्येन वैश्याय प्रयच्छत्येतयैव
 गृहीत्वोत्तरत आसीनाय नैयग्रोधेन जन्याय प्रयच्छत्येतं^१
 प्ररेकमाग्नीध्रं^१ हत्वापिधाय^१ प्रज्ञातं निदधात्यथ यजमानं
 १० तार्यं परिधापयति चत्रस्योऽवमसीति^१ चत्रस्य योनिरसी-
 त्यासजते^१ तार्यमभीव नाभिमुष्णीषं पर्यस्यत्यथैनमेकशतेन
 दर्भपुञ्जीलैः पवयति नित्येन पवनेनाथैनमुन्मृजन्नाशयति^१
 दध्नुदुम्बरं^१ शष्पाणीत्यथैनमाविद्धिः प्राञ्चमानयत्याविन्नो
 अग्निर्गृहपतिरिति सप्तभिरनुच्छन्दसमथैनं यजमानायतने
 १५ तिष्ठन्तं प्राह्वैष वो भरता राजेति येषां श्रेष्ठी^४ भवति^१
 सोमो ऽस्माकं ब्राह्मणानां राजेतीतरे प्रत्याह्वरथास्मै धनुः

१ Thus M only (reading however एनं i.s.o. एतं); Be U om.
 आग्नीध्रं . Be 11 T are wholly corrupted.

१ Thus M Be B U ; आचक्षते Be 11 T ; Bhav. reads सचते or
 आसचते ।

१ Uncertain reading : •मुन्मृजमाशयति M U Be B ; T Be 11
 totally corrupted : •मुदुम्बरमाशयति ।

४ Thus T Be 11 ; राजा M U Be B.

प्रयच्छतीन्द्रस्य वज्रो ऽसि वार्चमस्त्वयायं वृचं वध्यादिति शत्रु-
बाधना स्येतौषूक्कून्मे^१ बाधध्वमितीतरः^२ प्रतिगृह्णाति पात
मा प्रत्यञ्चं पात मा तिर्यञ्चमन्वञ्चं मा पात दिग्भ्यो मा पात
विश्वाभ्यो मा नाद्राभ्यः पातेत्यथ हिरण्यवर्णाबुधसाः विरोक
इति त्रिष्टुभा^३ बाह्व उद्गृह्णात्यथैनः^४ सः शास्ति मनसैव दिशो
ऽनुप्रक्राम मनसोर्ध्वामनूज्जिहीष्वेत्यथैनः^५ वाचयति ॥ ६ ॥

समिधमातिष्ठोग्रामातिष्ठ विराजमातिष्ठोदीचीमातिष्ठो-
र्ध्वामातिष्ठेत्यथात्रैव^६ तिष्ठन्याचति मारुतं चैकविंशतिकपालं
वैश्वदेवी^७ चामिचां^८ तस्य यो ऽरथ्ये ऽनुवाक्यो गणस्तेन
मध्यमानि कपालान्युपहितानि भवन्ति राजसूयगणाभ्यामित- १०
राणि^९ ताभ्यां चरति^{१०} मरुद्भ्यो ऽनुब्रूहि मरुतो यजेति
विश्वेभ्यो देवेभ्यो ऽनुब्रूहि विश्वान्देवान्यजेत्यनिष्टस्विष्टकृते^{११}
एवैते हविषी^{१२} अपिधाय^{१३} प्रज्ञाते निदधात्यथ याचति शार्दू-

१ Before मे T Be 11 ins : एवास्य बाधंत इति ब्राह्मणं, cp. TBr. I. 7. 6. 8.

२ Thus M Be 11 T ; बाधयध्वमि० Be BU.

३ Be BU चिर् or चि, but cp. T Br. I. c.

४ Emended ; •ध्वामनूजिही• M ; •ध्वामनूजजीषही• T Be 11 ;
•ध्वामिहीषेत्य• Be BU ; cp. TBr. I. 7.7.2 and Hir. XIII. 15 : मनसो-
र्ध्वामनूज्जिहीवे ।

५ अथ om. Be BU.

६ All the MSS. exc. M om. च ।

७ चरन्ति M T Be 11.

८ Before अनिष्टस्वि० M T Be 11 ins. चामिचया चरति ।

९ Thus M Be BU ; हवींषि भवन्तीपिधाय T Be 11.

लचर्म सुवर्णरजतौ च^१ रुक्मौ वाराही उपानहौ सीसं च
लोहितायसं च^१ दक्षिणतः क्लीब आस्ते^१ ऽथ पुरस्तादभिषे-
कस्य षट् पार्थानि जुहोत्यग्नये स्वाहा सोमाय स्वाहेत्यथ
यजमानायतने शार्दूलचर्म प्राचीनग्रीवमुत्तरलोमोपसृणाति
५ सोमस्य त्विषिरसि तवेव मे त्विषिर्भूयादिति^१ तद्यजमानं
प्राञ्चमुपवेश्य सुवर्णरजताभ्यां रुक्माभ्यां पर्युपास्यत्यमृतमसि
मृत्योर्मा पाहीत्यधस्ताद्रजतमुपास्यति दिद्योन्मा पाहीत्युपरि-
ष्टात्सुवर्णं शताह्वमथावेष्टा दन्दशूका इति दक्षिणत
आसीनं क्लीबं सीसेन विध्यति^१ सव्येन पादेन लोहिता-
१० यसं निरस्यति निरस्तं नमुचेः शिर इत्यत्रास्मा अभिषेकान्सं-
प्रमृच्छन्ति^१ तान्सो ऽवेचते ॥ १० ॥

सोमो राजा वरुणो देवा धर्मसुवश्च ये । ते ते वाचं
सुवन्तां ते ते प्राणं सुवन्तां ते ते चक्षुः सुवन्तां ते ते
श्रोत्रं सुवन्तामित्यथ ब्रह्मणः^१ पात्रमादाय तेनाभिषिञ्चत्यध्व-
११ र्युरेव^१ यजुर्जपत्यभिषिञ्चन्तौतरे सोमस्य त्वा द्युम्नेनाभिषिञ्चा-
म्यग्नेस्तेजसा सूर्यस्य वर्चसेन्द्रस्येन्द्रियेण मित्रावरुणयोर्वीर्येण
मरुतामोजसा चत्राणां चत्रपतिरस्यति दिवस्याह्यसावित्यथोर्ध्वा

१ om. MB.

१ Thus M ; संप्रतिमृच्छन्ति T Be 11 ; चरन्ति i.s. of संप्रमृच्छन्ति Be BU ;
Bhav. periphrases : सहोद्यच्छन्ते ।

१ Thus M Be U ; ब्रह्मण B ; ब्राह्मणा Be 11 T.

४ तेनाभिषिञ्चन्त्य • T Be 11.

दक्षिणे पादे तवेव मे मन्युर्भूयादिति सव्ये ^१ ऽथेमामभिमृ-
 शति नमो मात्रे पृथिव्या इति ^२ तस्यां दक्षिणं पादमुपावह-
 रति ^३ माहं मातरं पृथिवीं हि ऽसिषमिति मा मां माता
 पृथिवी हि ऽसीदिति सव्यमथान्तरेण चात्वालोक्यरावुदङ्मुप-
 ५ निष्क्रामति ^४ विष्णोः क्रमो ऽसि विष्णोः क्रान्तमसि विष्णो-
 र्विक्रान्तमसीत्युत्तरत एते रथा युक्तास्तिष्ठन्ति ^५ तान्दृष्ट्वैव
 प्रतिहितो ऽवतिष्ठत्यथ प्रतिहितस्य धनुरादायाधिज्यं कृत्वा
 रथमातिष्ठति मरुतां प्रसवे जेषमित्याप्तं मन इति कूबरम-
 भिनिश्रयते ^६ ^७ तं तदानीमेव प्रतिहितो ऽवातिष्ठति प्रससा-
 १० हिषे पुरुहूत शत्रूनिति ^८ त्रिष्टुभान्वारभत इति ब्राह्मणमथ ^९
 प्रतिहिताय ^{१०} धनुः प्रयच्छन्नाह राजन्य एष षट्त्रिंशत्सु
 शम्याप्रथाधेषु निर्जयेन ^{११} सहस्रेणावसितस्तस्मा ^{१२} दधुमस्यतादपै-
 न ^{१३} राधुताज्जित्वैनं ^{१४} दक्षिणापथेनात्याकुरुतादिति ^{१५} राजन्य

१ Thus MT Be 11; उपवहति Be BU.

२ •ष्क्रामति Be 11 T Be BU; •ष्क्रामन्ति M; Bhav. reads the plural, cf. p. 75, 3.

३ Thus corrected (cp. p. 79, 2; 105, 16); •धिनिश्रयते M Be U; •धिनिश्रयते B; •धिश्रयते Be 11 T.

४ Thus M only; ब्राह्मणंसतिप्रतिहिताय Be 11 T; ब्राह्मणमथनिहिताय Be BU.

५ Thus MU Be B; निर्जयेण Be 11 T.

६ Thus Be BU; •वसितस्तस्मा M; •वसीततस्मा Be 11 T.

७ Thus corrected; •मस्यतादावैनं Be 11 T; •मस्यतादपैनं M; •मास्यतादपैनां Be BU.

८ Thus corrected; •धुताजित्वैनं Be BU; •धुताजित्वैनं T Be 11; •धुताजित्वैनं M.

एव संश्लिष्टो^१ भवति राजपुत्रस्त इषुमसिष्यति^२ स त्वाप-
रास्यति^३ तस्मा उत्तरवर्गेण^४ संमृज्येषु^५ प्रयच्छतादिति^६ स
तथा करोति^७ ॥ १२ ॥ चतुर्थः ॥

अथाहाभिसर्प यजमान माहेन्द्रं ग्रहं ग्रहीष्यामीत्यन्वारम्भ
यजमाने माहेन्द्रं ग्रहं गृह्णाति महाः इन्द्रो य ओजसेत्यनु-
द्रुत्योपयामगृहीतो ऽसि महेन्द्राय त्वा जुष्टं गृह्णामीति^८ परि-
मृज्य सादयत्येष ते योनिर्महेन्द्राय त्वेत्यथैतान्मणीन्याचति
राजतमौदुम्बरः सौवर्णमिति^९ त एते^{१०} नानासूत्रेष्वोता
भवन्ति^{११} तानुत्तरस्य हविर्धानस्य मध्यमे वः प्रयथ्याप
उपसृश्य बर्हिषौ आदाय वाचंयमः प्रत्यङ् द्रुत्वा स्तोत्रमुपा-
करोति^{१२} सुवते माहेन्द्राय^{१३} प्रस्तुते सान्नि संप्रैषमाहाजिसृत

१ Thus corrected ; संश्लिष्टो M ; श्लिष्टो T Be 11 ; संश्लिष्यो Be BU.

२ Thus corrected ; इषुमासिष्यति Be BU ; इषुमवसिष्यति M ; इषु-
मस्यति T Be 11.

३ Thus corrected ; •परास्यति MSS.

४ Thus M Be BU ; •वर्गेण T Be 11.

५ Thus M ; संमृज्येषु T Be 11 ; संमृज्येषु Be BU. I subjoin the
vivarana of this difficult passage as found in my two copies :
राजन्यः क्षत्रियः एव षट्चिंशत् शम्याक्षेपेषु जेतव्योन (read •येन) गोसहस्रेणा-
वसितः स्थितः तस्मै राजन्याय इषुमस्यतादित्याशिष एनमपराधुतां (sic) नोपरि
प्रक्षार्षीत् (sic) पार्श्वे विध्यतो जित्वा तं दक्षिणापथेन दक्षिणायनमार्गेण नयेति
क्षत्रियः पूर्वमेव श्लिष्टो (read संश्लिष्टो) भवति राजपुत्रस्तयेषुमस्यति स त्वा नोपरि
क्षिपति तस्मै उत्तरासङ्गेण तमप्रक्षिप्तं (read •पक्षि• ?) संमृज्य ददादिति तथैव
संमृज्य प्रयच्छति ।

६ om. MT Be 11.

- आजिं धावत दुन्दुभीन्समाघ्नताभिषोतारो^१ ऽभिषुणुताग्नीदा-
 शिरं विनयोल्लखलमुदादय प्रतिप्रस्थातर्वाहणमेककपालं निर्वप
 सौम्यस्य विद्धीति^२ ' यथासंप्रैषं ते कुर्वन्ति ' धावन्त्याजिसृत^३ '
 आघ्नन्ति दुन्दुभीन्संप्रवदन्ति वाचः^४ ' संप्रोदिता^५ वाचो ऽनुम-
 ५ न्वयते^६ ' शाम्यन्ति घोषाः शस्त्राय^७ ' होत्र एषोत्तमेति प्राङ्-
 हौतुः कालात्पराङ्गवर्तते ऽध्वर्युरभ्येनमाकलयते होता^८ ' प्रत्या-
 कलयते ऽध्वर्युः^९ ' शः सति^{१०} ' प्रतिगृणाति^{११} ' प्रसिद्धसुक्थं प्रति-
 मीर्यं प्राङेत्योद्यच्छत एतं माहेन्द्रं ग्रहमनूद्यच्छन्त इतरानुपो-
 द्यच्छन्ते नाराशः सानथाश्रावयत्यो आवयास्तु औषडुक्थशा
 १० यज सोमस्येति^{१२} ' वषट्कृतानुवषट्कृते दिर्जुहोति^{१३} ' तथैव दिर्दि-
 नाराशः साननुप्रकल्पयन्ति^{१४} ' दिर्द्धतो माहेन्द्रः परिशेत^{१५} '
 आयन्ति रथा^{१६} ' आगतावथान्दृष्ट्वा जपति^{१७} ' समहमिन्द्रियेण
 वीर्येण सं मयेन्द्रियं वीर्यमित्यथान्तरेण चात्वालोत्करावुदङ्गुप-
 निष्क्रामत्युत्तरतः^{१८} एते रथा युक्तास्तिष्ठन्ति^{१९} ' तान्दृष्ट्वैव प्रति-
 १५ हितो ऽवतिष्ठत्यथ प्रतिहितस्य धनुरादायाधिज्यं^{२०} कृत्वा रथ-
 मातिष्ठति महतां प्रसवे जेषमित्याप्तं मन इति कूवरमभिनिश्र-

१ •समाघ्नताभि• MB.

२ Thus only M; संप्रवदिता T Be 11; in the other MSS. this whole passage is missing.

३ Thus MU Be B; यजन्ति Be 11 T.

४ •ष्क्रामत्यु• Be BU; •ष्क्रामंत्यु• M Be 11 T.

५ •ादायाप्रज्यं M only.

यते^१ ' तं तदानीमेव प्रतिहितो ऽन्वातिष्ठति प्रससाहिषे
 पुरुहूत शत्रूनिति ' त्रिष्टुभान्वारभत इति ब्राह्मणमथ प्रति-
 हिताय धनुः प्रयच्छन्नाहेदं ते धनुर्दायाद्यमसद्यदा^२ त्वाभि-
 विञ्चामीदं ते ऽसदित्यथैतेनैव यथेतमेत्यान्तरेण चात्वालोत्क-
 रावुपातीत्य पूर्वया दारा हविर्धानं प्रपाद्य प्राञ्चः रथमावर्त्य^३
 तिष्ठति ' ॥ १३ ॥

तदेतान्मणीन्याचति राजतमौदुम्बरः सौवर्णमिति ' सव्ये
 हस्ते राजतं प्रतिमुञ्चत इयदस्यायुरस्यायुर्म धेहीति दक्षिण
 औदुम्बरमूर्गसूजं मे धेहीति दक्षिण एव सौवर्णं युङ्क्षुसि वर्चो
 ऽसि वर्चो मयि धेहीत्यत्रास्मा आमिचामुपोद्यच्छते^४ ' तस्यां १०
 दक्षिणः हस्तमुपावहरति मित्रो ऽसीति वरुणो ऽसीति
 सव्यमथैनामभिमृशति^५ समहं विश्वेर्देवैरित्यथैनामपिधाय
 प्रज्ञातां^६ निदधाति ' तदेतान्मणीनेकस्मिन्सूत्र आवयति^७
 मध्यत औदुम्बरं करोति ' तान्घीवासु प्रतिषज्यैतेनैव यथेत-

१ Thus M and cp. supra p. 79, 2; infra 103, 9; •मधिनित्र• Be BU; •मयित्र• Be 11; •मपित्र• T.

२ All the MSS. are more or less corrupted exc. M, which has however •द्यमसदा; cp. supra p. 102, 7.

३ •इत्य all.

४ Plural M Be BU; singular Be 11 T.

५ सव्यमथैनामभि• Be 11 T.

६ प्रज्ञाताद्भिद• Be; प्रज्ञातं the other MSS., exc. M the reading of which is uncertain (प्रज्ञातं or प्रज्ञातां) ।

७ Thus M; आवयति Be 11 T; आनयति Be BU.

मेत्याग्नेनाग्नीध्रं^१ प्राञ्च^२ रथमावर्त्यावतिष्ठत्यग्नीध्रे^३ रथविमो-
 चनीया^४ जुहोत्यग्ने^५ गृहपतये स्वाहेति चतस्रः सुवाङ्मतीर-
 थास्यैतत्पुरस्तादेवाग्नेनाग्नीध्रं^६ रथवाहनं प्रागीषं योग्यकृतमुप-
 स्थितं भवति^७ तस्मिन्सह संग्रहीत्रा रथवाहने रथमादधाति^८
 ५ सुवर्गादेवैनं लोकादन्तर्दधाति^९ ह॒सः शुचिषदित्यादधाति^{१०}
 ब्रह्मणैवैनमुपावहरति^{११} ब्रह्मणादधात्यतिच्छन्दसादधातीति ब्रा-
 ह्मणमथास्यैतत्पुरस्तादेव जघनेनाग्नीध्रं चतुरपस्त्रावं^{१२} वाष्टाप-
 स्त्रावं^{१३} वा विमितं कारितं भवति^{१४} तस्य मध्यत औदुम्बरी-
 मासन्दी^{१५} निमिनोति चत्रस्य नाभिरसीति^{१६} तस्यामुत्तरमष्ट-
 १० नमधीवासमास्तृणाति^{१७} चत्रस्य योनिरसीत्यधैनामासीदत्यासी-
 दन्तमनुमन्त्रयते सोनामासीद सुषदामासीद मा त्वा हिं-
 सीदिति^{१८} मा मा हिंसीदिति^{१९}तरः प्रत्याहासन्नमभिमन्त्र-
 यते^{२०} निषसाद धृतव्रतो वरुणः पस्यास्वा सम्राज्याय सुक्रतु-

१ Here and infra Be 11 T every time आग्नीध्रीयं and •ध्रिये ।

२ रथमावर्त्य • MSS.

३ Thus (cp. TBr. I. 7. 9. 5) M Be U ; •विमोचनीयान्जु • Be 11 T ; B corrupted.

४ •दधातीति ब्राह्मणमथैनमुपा • M ; the Brāhmaṇa (TBr. I. 7. 9. 6) is quoted in abbreviated form by all the MSS. exc. M.

५ Thus M, cp. infra XV. 2 and Āp. XVIII. 18. 5 ; •रपस्त्रावं U Be ; all the other MSS. and Bhav. both times •वस्त्रावं ।

६ Thus M ; उत्तरमष्टनं अधिवास • Be ; उत्तरमष्टन अधिवास • BU ; उत्तरमनवधीवास • Be 11 T ; Bhav. : उत्तरमष्टनमुपरिरोमाधिवासं ।

७ Thus MT Be 11 ; अनु i.s.o. अभि • B Be U.

रित्यथैनसृत्विजः पर्युपविशन्ति^१ पुरस्तादध्वर्युरुपविशति
दक्षिणतो ब्रह्मा पश्चाद्भूतोद्गातोत्तरतस्तः^२ प्राञ्चो वोदञ्चो वा
रत्विनः^३ सो ऽध्वर्युमभिवदति^४ ॥ १४ ॥

^१ब्रह्मरनिति^१ त्व५ राजन्ब्रह्मासीत्याह अध्वर्युः सवितासि
सत्यसव इति^२ ब्रह्मरनिति ब्रह्माणं^३ त्व५ राजन्ब्रह्मासीत्याह
ब्रह्मेन्द्रो ऽसि सत्यौजा इति^४ ब्रह्मरनिति होतारं^५ त्व५
राजन्ब्रह्मासीत्याह होता मित्रो ऽसि सुशेव इति^६ ब्रह्मरनि-
त्युद्गातारं^७ त्व५ राजन्ब्रह्मासीत्याहोद्गाता वरुणो ऽसि सत्य-
धर्मैति^८ सुस्रोकार्५ इति चत्तारं^९ त्व५ राजन्सुस्रोको ऽसौ-
त्याह चत्ता^{१०} सुमङ्गलार्५ इति संग्रहीतारं^{११} त्व५ राजन्सु-
मङ्गलो ऽसीत्याह संग्रहीता^{१२} सत्यराजारनिति भागदुधं^{१३}
त्व५ राजन्सत्यराजासीत्याह भागधुक्^{१४} सप्त पुण्यनाम्नो
ऽभ्युचायास्मै^{१५} स्फ्यं प्रयच्छतीन्द्रस्य वज्रो ऽसि वार्चमस्तेन मे
रध्धेति^{१६} तेन^{१७} ते^{१८} रध्धासमितीतरः^{१९} प्रतिगृह्णाति^{२०} त५ संप्रय-
च्छति सूताय सूतग्रामणिने सजाताय सजातग्रामणिने^{२१}
संग्रहीत्रे ऽवावापगोव्यच्छाभ्यामन्ततस्तेन^{२२} तौ^{२३} मध्यतो ऽधिदेव-

१ तनः om. Be 11 T.

२ Thus M only ; all the other MSS. ध्वर्युरभिवदति ।

३ Here and in the following lines sometimes T Be 11, sometimes Be BU are defective ; M only is in good order.

४ Thus M only ; भज्य (i.s.o. ऽभ्युच) T Be 11 ; भ्युचाय B Be U.

५ तेनमेरध्धा० M ; तेनमेराध्धा० Be 11 T ; तेनतेनराध्धा० Be BU.

६ तेनतेनतो Be BU ; तनतो M ; T Be 11 def.

नमुद्रत्य^१ तिस्रः पञ्चाशतः सौवर्णान्छान्निवपतो^१ । ऽथास्मै
 पञ्चाक्षानपच्छिद्य प्रयच्छति दिशो ऽभ्यय^५ राजाभूदिति^१
 ता^५स्तदानीमेवाचेष्टपिसृजत्यथैतमोदनमुद्रुवते^१ नाना^५ग्निनौ
 ब्रह्मा च यजमानश्च समाना^५ग्निनौ सूतग्रामणिनौ समाना^५-
 ५ ग्निनौ चत्तसंग्रहीतारौ^१ । स यो नु मताच इव स
 राज्ञ आसन^२ उपविश्य^२ चतुःशतमक्षानपच्छिद्याहोद्भिन्न^५
 राज्ञ इति^१ तानेव^३ मनाक्समन्तानिव^३ कृत्वाह कृतं ब्राह्मण-
 स्येत्यथैतमोदनमुद्रुवते^१ समाना^५ग्निनौ ब्रह्मा च यजमानश्च
 नाना^५ग्निनौ सूतग्रामणिनौ नाना^५ग्निनौ चत्तसंग्रहीतारौ^१
 १० स यः पराजयते तस्यैनं कुले चत्ता पाचयति^१ यावदेष
 ओदनः पचते तावदेष होता श्रौनःशेषमाख्यापयते हिरण्मये
 कशिपावासीनस्तस्मा अध्वर्युः प्रतिगृणाति हिरण्मये कूर्च
 आसीनः^४ ॥ १५ ॥

ओ^५ होतस्तथा होतः सत्य^५ होतररात्स होतरिति^१
 १५ यद्यु वै होता नाध्येत्यन्य^६ उ^६ होत्राश्रुसी श्रुसति^१ तस्मा

१ अधीता i.s.o. उदत्य M.

२ आसनमुपविश्य M.

३ तानेवमन्वक्सम० M.

४ As the MSS. with the exception of M are hopelessly spoiled, the text of the last 13 lines has been reconstructed as best possible. Only the various reading of M is given, as the var. of the other MSS. is nearly worthless.

५ MSS. exc. M ins. च, cp. XVI. 8.

६ नाध्येत्यन्यो T Be 11; वधीत्यन्य उ (•न्युउ) Be BU : तदाध्येत्यन्य^५ M.

उ प्रतिप्रस्थाता प्रतिगृणाति । परःशतं भवतीति ब्राह्मणं ।
 यदैष ओदनः पक्वो भवत्यथैनमेकधोद्धृत्य ब्रह्मण उपहरति ।
 तस्मा एताःश्चैव मणीन्ददाति^१ शतं विपथं चतुष्पात्चेत्रमथ^२
 होत्रे ददाति शतं विपथं हिरण्मयं कश्चिद्वथोद्गात्रे ददाति
 शतं विपथमथाध्वर्यवे^३ ददाति शतं विपथं स्वरथं तिस्रः^४
 पञ्चाशतः सौवर्णान्छान्दिरण्मयं कूर्चमित्यन्धैभ्य एतन्निर्जय^५
 सहस्रं चतुर्धा कृत्वा ददात्यथैनमेतयासन्ध्या सद आवहन्त्या^६
 वा^७ ब्रजत्यन्वायन्त्येनमेते^८ चमसा । अत्रैतयोर्हविषोरिडामुपक-
 यत । इडोपहृतं माहेन्द्रं होता चैवाध्वर्युश्च^९ संभक्षयतो ।
 नराशंसपीतेन नाराशंसान्^{१०} होतृचमसमेवैते त्रयः समुप-
 ह्वय भक्षयन्ति । यथाचमसं चमसान्द्विन्व म इत्यात्मानं
 प्रत्यभिमृशन्ते । नाप्याययन्ति चमसान्सर्वभक्षा मार्जयन्ते ।
 ऽयेन्द्राय त्वेन्द्राय त्वेत्येवं^{११} त्रिभिरुक्थ्यपर्यायैश्चरति^{१२} । संतिष्ठते
 माध्यन्दिनं सवनं^{१३} प्रसर्पन्ति तृतीयसवनाय^{१४} प्रसिद्धमादित्य-

१ सर्वान् before मणीन् ins. Be B; सर्वमणीन् U.

२ चतुष्पात्चेत्रं all (also Āp. XVIII. 19. 7), but cp. supra p. 96, 5.

३ Thus M; अथ om. Be BU; विविधमर्थानध्वर्यवे T Be 11.

४ एतन्निर्जयं all.

५ आवहन्त्यावाब्रजन्त्य० Be BUT Be 11; आवहन्त्याब्रजन्त्य० M, but cp. supra p. 81, 5.

६ एतत्याचं ins. T Be 11.

७ Thus MT Be 11; त्वेतेव Be; त्वेत्येव एवं BU.

८ •श्चरति M Be BU; •श्चरन्ति T Be 11.

ग्रहेण चरित्वाग्रयणं गृह्णात्यथोक्थ्यं गृह्णाति । समानं कर्मा
 पवमानात्पवमानेन चरित्वा स्वे धामन्यशुभ्यां चरति ।
 तयोर्नाना मनोते^१ नाना देवते^२ नाना प्रत्यभिमर्शनौ^३ नाना
 वसाहोमौ समानो वनस्पतिः समानः स्निष्टकृत्प्रैषवान्समानीडा
 ५ समान्यो दिशो^४ नाना दिश इत्येके^५ समानं कर्माविभृथाद्-
 धैतस्मिन्नवभृथ उपाददते चार्मपक्ष्यावुपानहौ^६ । प्रज्ञाव्य
 वाराहौ चार्मपक्षीभ्यामुदेति^७ । सो ऽपामन्ते जुहोत्यपां नग्ने
 स्वाहेति । विषुवति दर्भस्तम्बे जुहोत्यूर्जो नग्ने स्वाहेति ।
 पुनरेत्य^८ गार्हपत्ये जुहोत्यग्नये गृहपतये स्वाहेति । प्रसिद्धो
 १० ऽवभृथ । उदयनीयेद्येष्टा मैत्रावरुणौ वशामुपाकरोति । तस्यै
 प्रसिद्धं वपया चरित्वा नैव श्मश्रूणि वपते न केशान्संतिष्ठत
 एष उक्थ्यो ऽभिषेचनीयश्चतुस्त्रिंशपवमानः^९ सहस्रदक्षिण
 उदवसानीयान्तः । ॥ १६ ॥ पञ्चमः ॥

अथास्यैषा पुरस्तादेव जुष्टे देवयजने सप्तसु ग्रम्याप्रव्याधेषु
 १५ शाला कारिता भवति । सो ऽत्रैवाग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति ।

१ मनोते M Be 11 T ; मनोता Be BU.

२ Thus M ; देवता Be BU ; T Be 11 om. this passage.

३ •मर्शनौ M ; •मर्शने T Be 11 ; •मर्शे B ; •मर्शना Be.

४ Thus M ; चर्मपक्ष्या उपानहौ T Be 11 ; चापेक्ष्या उपानहौ BU ;
 चापेक्ष्या उ० Be ; cp. infra XVIII. 19 init.

५ Thus T Be 11 ; चार्मपक्षिभ्या० M ; चर्मपक्षीभ्या० B ; चर्मपक्षिभ्या० Be U.

६ Thus M ; प्रातरेत्य Be BU ; Be 11 T defective.

७ •तुल्लिङ्गव० U Bhav.

हिरण्यं ददाति । शम्यान्यास उदवसाय वसति । सारस्वतं
 चरुं । वत्सतरौ ददाति । द्वितीये शम्यान्यास उदवसाय
 वसति । सावित्रं द्वादशकपालमुपध्वस्तं ददाति । तृतीये
 शम्यान्यास उदवसाय वसति । पौष्णं चरुः । श्यामं ददाति ।
 चतुर्थे शम्यान्यास उदवसाय वसति । बार्हस्पत्यं चरुः ।
 अग्निपृष्ठं ददाति । पञ्चमे शम्यान्यास उदवसाय वसत्यैन्द्र-
 मेकादशकपालमुपध्वस्तं ददाति । षष्ठे शम्यान्यास उदवसाय
 वसति । वारुणं दशकपालं । मद्यानिरष्टं ददात्यथ सप्तमे
 ऽहञ्जालामध्यवस्यत्येतदेवादीक्षते^१ । ऽथ वै भवति सद्यो
 दीक्षयन्ति सद्यः सोमं क्रीणन्ति पुण्डरिस्रजां प्रयच्छतीत्यथैनं^२
 तीर्थादानीय पवयित्वा पुण्डरिस्रजिनमुदानीय दीक्षणीया-
 मिष्टिं निर्वपति । तस्याः सः स्थितायां मुष्टी चैव न करोति
 वाचं च न यच्छति । निदधत्यस्मा एतद्विरुच्छिष्टं व्रतभा-
 जनमथ प्रायणीयामिष्टिं निर्वपति । हविष्कृता वाचं विसृ-
 जते । ऽत्रास्मा एतद्विरुच्छिष्टं प्रयच्छन्ति^३ व्रतभाजनमथ प्राय-
 णीयेन चरति । प्रायणीयेन चरित्वा पदेन चरति । पदेन
 चरित्वा दशभिः साण्डैर्वत्सतरै राजानं क्रीत्वोच्चातिथ्यं
 निर्वपत्यातिथ्येन प्रचर्य पुरस्तादुपसदाः शैम्यं चरुं । बभ्रुं
 ददात्यथ मध्यमे उपसदावन्तरेण त्वाष्ट्रमष्टाकपालः । शुण्ठं
 ददात्यथोपरिष्ठादुपसदां वैष्णवं त्रिकपालं । वामनं ददात्य-

१ दीक्षते Be BU ; दीक्षते M ; दीक्षयन्ते T Be 11.

२ •यच्छन्ति M Be 11 T ; •यच्छन्ति Be BU.

धाहवनीयं प्रणयत्याहवनीयं प्रणीय सदोहविधानि संमिनोति ।
 सदोहविधानि संमित्याग्नीषोमौ प्रणयत्यग्नीषोमौ प्रणीय
 यूपस्यावृता यूपमुच्छ्रयति । स्वर्वन्तं यूपमुत्सृज्याग्नीषोमीयं
 पशुमुपाकरोति । तस्य प्रसिद्धं वपया चरित्वा सारस्वतीर्वस-
 ५ तीवरौर्गृह्णात्यथ पशुपुरोडाशं निर्वपतीडान्तः पशुपुरोडाशः
 संतिष्ठते । पत्नीसंयाजान्तः पशुर्हृदयशूलान्त इत्येके । ऽथ
 वसतीवरौः परिहृत्य पयांसि विशिष्योपवसन्त्यथातो महारात्र
 एव बुध्यन्ते । प्रातराज्यानि गृहीत्वा राजानमुपावहृत्य प्रात-
 रनुवाकमुपाकरोति । परिहिते प्रातरनुवाके ऽपो ऽच्चैत्यङ्घ्रि-
 १० रुदैति^१ । ॥ १७ ॥

अग्निष्टोमं क्रतुमुपैति । प्रसिद्धो ऽभिषवः । प्रसिद्धं यद्वा
 गृह्यन्ते । समानं कर्माश्विनाद्गृहादाश्विनं यद्गृह्यन्ते गृहीत्वा दे
 रश्वने आदाय यूपमभ्यैति^२ । स्वर्वन्तं यूपमुत्सृज्याग्नेयं पशुमुपा-
 करोति । तस्य प्राजापत्यस्त्वपर उपालम्भो भवति । तयोः
 १५ प्रसिद्धं वपाभ्यां चरित्वा प्रसर्पन्ति प्रातःसवनाय । पूर्वस्यां
 द्वारि^३ सूतग्रामण्यावुपतिष्ठतो^४ ऽपरस्यां चत्तसंग्रहीतारौ ।
 प्रसर्पतः पृच्छतः का ते माता का ते^५ मातामहीति । स य

१ •दैति MT Be 11 ; •देति Be BU.

२ om. MT Be 11.

३ •भ्यैति M Be BU ; •भ्येति T Be 11.

४ दिशि M.

५ •वुपतिष्ठतो B Be U ; •वुपविशतो M ; •वुपविश्व T Be 11.

६ om. Be BU.

आ दशम्यै^१ संपादयत्यति तः सृजन्यथ यो न संपादयति
 दौर्घवः^२ तमुपानुदन्ति^३ । स य आह वैश्या मे माता
 सावित्रीति^४ वाति तः सृजन्ति विशो विवाहान् गोप्ता
 इति वदन्तो^५ । दशदशात्र चमसमभिसंजानत^६ । ऋजुधा
 प्रातःसवनः^७ संतिष्ठते । प्रसर्पन्ति माध्यंदिनाय सवनाय^८ ।
 प्रसिद्धो ऽभिषवः^९ । प्रसिद्धं ग्रहा गृह्यन्ते^{१०} । समानं कर्मा
 दाक्षिणेभ्यो^{११} । दाक्षिणानि ऊत्वा प्राकाशावध्वर्यवे ददाति
 स्रजमुद्राचे रुक्मा^{१२} होत्रे ऽश्वं प्रस्तोतप्रतिहर्तृभ्यां द्वादश पष्ठौ-
 हीर्ब्रह्मणे वशां मैत्रावरुणायर्षभं ब्राह्मणाच्छुसिने वाससौ
 नेष्टापोतृभ्यां^{१३} सूरि यवाचितमच्छावाकायानद्वाहमग्नौधे^{१४} ।
 भार्गवो होता भवति । आयन्तीयं ब्रह्मसामं भवति वारव-
 न्तीयमग्निष्टोमसाममृजुधा माध्यंदिनः^{१५} सवनः^{१६} संतिष्ठते ।
 प्रसर्पन्ति तृतीयसवनाय^{१७} । प्रसिद्धमादित्यग्रहेण चरित्वाग्रयणं
 गृह्णाति^{१८} । समानं कर्मा पवमानात्पवमानेन चरित्वा खे-
 धामन्पशुभ्यां^{१९} चरति । तयोर्नाना मनोते^{२०} नाना देवते^{२१} ।
 नाना प्रत्यभिमर्शनौ^{२२} नाना वसाहोमौ समानो वनस्पतिः
 समानः स्विष्टकृत्प्रेषवात्समानौडा समान्यो दिशो^{२३} । नाना

१ Thus Be BU ; दशतम्यै M ; T Be 11 om. this passage altogether.

२ Thus M Be U ; तमुपावदन्ति B ; तंवनुदन्ति T Be 11.

३ Thus MT ; सावित्रीनि Be 11 ; सावित्रीवि Be BU.

४ मनोते MT Be 11 ; मनोता Be BU.

५ देवते M ; देवता Be BU ; om. T Be 11.

६ Thus T Be 11 ; •भिमर्शौ M ; •भिमर्शना Be BU.

दिश इत्येके ' समानं कर्माविभृथात्प्रसिद्धो ऽवभृथ ' उदय-
नीययेष्टेष्टा मैत्रावरुणीं वशासुपाकरोति ' तस्यै प्रसिद्धं वपया
चरित्वा दक्षिणे वेद्यन्ते आश्रूण्येव वपते न केशान्संतिष्ठत
एषो ऽग्निष्टोमः सप्तदशो दशपेयः सहस्रदक्षिण उदवसानो-
५ यान्तः ' ॥ १८ ॥ षष्ठः ॥

अथ पञ्चहविषा दिशामवेष्ट्या यजत^१ ' आग्नेयमष्टा-
कपालं निर्वपत्यैन्द्रमेकादशकपालं वैश्वदेवं चरुं मैत्रावरुणीमा-
मिक्षां बार्हस्पत्यं चरुमित्यथ वै भवति हविषोहविष इष्ट्वा
बार्हस्पत्यमभिघारयतीति ' स हविषोहविष इष्ट्वा बार्हस्प-
१० त्यमभिघारयत्यन्वाहार्यमासाद्यैता^२ आदिष्टदक्षिणा ददात्यथ
द्विपशुना पशुबन्धेन यजत ' आदित्यां मल्हां गर्भिणीमाल-
भते मारुतीं पृश्निं पष्ठौही^३ ' गर्भिण्यादित्या भवत्यगर्भा^४
मारुत्यादित्यया पूर्वया प्रचरति मारुत्योत्तरयोच्चैरादित्याया
आश्रावयत्युपांशु मारुत्यै ' संतिष्ठते यथा द्विपशुः पशुबन्ध-
१५ स्तथाय सात्यदूतानां^४ हविर्भिर्यजते ' ऽश्विभ्यां पूष्णे पुरो-
डाशं द्वादशकपालं निर्वपति सरस्वते सत्यवाचे चरुं सवित्रे
सत्यप्रसवाय पुरोडाशं द्वादशकपालमन्वाहार्यमासाद्य तिसृ-
धन्वं शुष्कदृतिं ददाति ' तं प्रतिराजभ्यः प्रहिणोति ' स

१ यद्यत Be BU.

२ Thus M only; •मासाद्यता Be BU; •मासाद्येता T Be 11.

३ Thus M only; भवतिगर्भा Be BU; T Be 11 om. these words.

४ Thus M; the other MSS. are partly corrupted, partly incomplete.

यः प्रतिगृह्णाति मित्रो म इति तं वेदाथ यो न प्रतिगृ-
ह्णात्यमित्रो म इति तं वेदाथ पूर्वैः प्रयुजाः हविर्भिर्यजत ।
आग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति सौम्यं चरुः सावित्रं द्वादशकपालं
बार्हस्पत्यं चरुं त्वाष्ट्रमष्टाकपालं वैश्वानरं द्वादशकपालमन्वा-
हार्यमासाद्य दक्षिणः रथवाहनवाहं^१ ददात्यथ पौर्णमासवैष्ट-
धाभ्यामिष्टोत्तरैः प्रयुजाः हविर्भिर्यजते । सारस्वतं चरुं
निर्वपति पौष्णं चरुं मैत्रं चरुं वारुणं चरुं क्षैत्रपत्यं चरुमा-
दित्यं चरुमन्वाहार्यमासाद्योत्तरः रथवाहनवाहं^१ ददाति ।

॥ १६ ॥

अत्रैतद्द्वादशाहं व्रतं चरत्याङ्गे^२ । न दतो धावते ।^३
ऽभ्यङ्गे^४ । न प्रमन्दयते । युध्यते युद्ध आगते । ऽग्निहोत्रोच्छे-
षणव्रतो वा^५ यजमानो भवति । भक्तमु^६ पत्न्या आहरन्त्यथा-
स्यैतत्पुरस्तादेव जुष्टे देवयजने तिस्रः शालाः कारिता
भवन्ति । स दक्षिणार्था^७ शालामध्यवसाय मथित्वाग्नीन्वि-

१ Thus Be BU ; रथवाहनं MT Be 11, but cp. Āp. XVIII. 22. 6, 8.

२ Thus again, Be BU ; रथवाहं M ; T Be 11 om.

३ These and the following words thus in M ; चरत्याङ्गे नदतेषा-
वतेभ्यंक्तेनप्रमंदयते Be BU ; चरतिनात्यक्तेनदतोधावतेभ्यंक्तेनप्रमनयते Be 11 T ;
Bhav. reads प्रस्कन्दयते explaining this word, as it seems, by न
सद्वायां शेते न केशान्विलिखते ।

४ वा Be 11 T ; च Be BU ; M om.

५ M om. च, but cp. vol. I. 67. 4.

६ दक्षिणां T Be 11.

हृत्य प्रतीचीनस्तोमाय केशवपनीयायातिरात्राय दीक्षते ।
 तस्यापरिमिता दीक्षा द्वादशोपसदः । स तथा राजानं
 क्रीणाति यथा मन्यते पौर्णमास्यै मे यजनीये^१ ऽहन्सुत्या
 संपत्स्यत इति । तस्य तथा संपद्यते^२ प्रसिद्धेन कर्मणोपवस-
 ५ थादेत्यथ^३ वसतीवरौः परिहृत्य पयांसि विशिष्योपवसन्त्य-
 थातो महारात्र एव बुध्यन्ते । प्रातराज्यानि गृहीत्वा राजा-
 नमुपावहृत्य प्रातरनुवाकमुपाकरोति । परिहिते प्रातरनुवाके
 ऽपो ऽर्च्यैर्द्विरुदैत्यतिरात्रं^४ क्रतुमुपैति । प्रसिद्धो ऽभिषवः ।
 प्रसिद्धं ग्रहा गृह्यन्ते । समानं कर्मावभृथात्प्रसिद्धो ऽवभृथ ।
 १० उदयनीययेष्टेष्टा मैत्रावरुणीं वशामुपाकरोति । तस्यै प्रसिद्धं
 वपथा चरित्वा दक्षिणे वेद्यन्ते यानि कानि च लोमानि^५
 वापयते । संतिष्ठत एष प्रतीचीनस्तोमः केशवपनीयो ऽतिरात्रः
 सहस्रदक्षिण उदवसानीयान्तो । ऽथ मध्यमां शालामध्यव-
 साय मथित्वाग्नीन्विहृत्य व्युष्टये द्विरात्राय दीक्षते । तस्या-
 १५ परिमिता दीक्षा द्वादशोपसदः । स तथा राजानं क्रीणाति
 यथा मन्यते द्विरात्रस्य मे^६ सतो^७ ऽमावास्याया^८ उपवसथीये^९

१ Thus U Be (sec. m.) ; यज्ञीये Be (pr. m.) B ; यज्ञीये M ; Be
 11 T om. the passage.

२ •णोपवस• M Be.

३ Thus M Be 11 T ; •द्विरुदैत्यातिरात्रं Be BU.

४ तानि ins. M.

५ Thus T Be 11 (only •वास्याये) ; मे before सतो om. M, but
 this MS. : मावास्यायै स उप० ; Be BU give मे before सतो and मा before
 उप०, reading •वास्याये ।

ऽहन्पूर्वमहः संपत्स्यत उत्तरस्मिन्नुत्तरमिति । संतिष्ठते व्युष्टि-
द्विरात्रो^१ । ऽथोत्तरार्था^२ शालामध्यवसाय मथित्वाग्नीन्विह-
त्योदयनीयायाग्निष्टोमाय दीक्षते । तस्य तिस्रो दीक्षास्तिष्ठ
उपसदः सप्तम्यां प्रसुतः । संतिष्ठत एष उदयनीयो ऽग्निष्टोम-
श्चतुष्टोमः सहस्रदक्षिण उदवसानीयान्तो^३ । ऽथ देविकाहवि- १
र्भिर्यजते । ऽथ त्रैधातवीयया यजते । ऽथ सौत्रामण्या
यजते । संतिष्ठते राजसूयो ऽर्धसप्तदशैर्मासैः । संतिष्ठते
राजसूयः संतिष्ठते राजसूयः । ॥ २० ॥ सप्तमः ॥

॥ इति द्वादशः प्रश्नः ॥

१ Thus all; are we to correct बुद्धिर्द्विराचो ?, cp. 117, 14.

१ Thus BeBUM (sec. m.); योनिरा२ M (pr. m.) T Be 11
Karmāntasūtra.

२ उदयनीयांतो Be 11 T.

१ अथात दृष्टीर्वाख्यास्यामस्तासां स्रुत्प्रदिष्टमेव दार्शपौ-
 णमासिकं तन्त्रं^१ दार्शपौर्णमासिकः^२ स्रुत्स्कारः^३ सर्वाः
 प्रथमाः सर्वा मध्यमाः सर्वा उत्तमाः^४ यथाकासं पर्वतिथ्या
 निर्वपेद्या आदिष्टस्थाना^५ अथ या अनादिष्टस्थाना यानि
 ५ पूर्वपक्षस्य पुण्याहान्येतत्तीर्थानि^६ भवन्ति या अनार्तेष्टयो^७
 ऽथ या अनार्तेष्टय उपाधिगमकालास्ता भवन्ति^८ यथैतदभ्युद्भू-
 ताभ्युदिताभिनिमुक्ताविजातेति^९ व्युदितमम्यन्वाधानं^{१०} नित्यं
 व्रतोपायनं^{११} यावत्सिद्धिं याजमानमनुस्रुहरेदन्यत्रावापदेव-
 ताभ्यस्तासां याः सोपनामास्ता उपाश्रयेतरा उच्चैरादेशादेव^{१२}
 १० सप्तदश सामिधेन्यो जानीयाद्यथैतन्मानवी चक्षौ धाय्ये कुर्या-
 दुष्णिहककुभौ^{१३} धाय्ये त्रिष्टुभौ^{१४} संयाज्ये^{१५} वार्चन्नावाज्यभागौ
 पूर्वपक्षे^{१६} वृधन्वन्तावपरपक्ष इत्यौपमन्यवो^{१७} यानि इवींषि
 कामेन वा दक्षिण्या वा व्यपेतानि^{१८} स्युर्नानावर्हींष्येव

१ The text of this first adhyāya is given principally according to M, in comparison with the vivaraṇa. All the other MSS. except D, contain a highly corrupted tradition. I do not give all their various readings, which are nearly ever so much corruptions.

१ Thus M and Bhav.; •मासिकाः संस्काराः all the other MSS.

२ अंतमा M.

३ •तीर्थानि M.

४ कुर्याद् om. M.

५ Thus only D; M om.; त्रिष्टुभौ धाय्ये UB; त्रिष्टुभौ धाय्ये Be; त्रिष्टुभ
 एवाग्रे Be 8.

६ व्यपेतानि M.

तानि जानीयाद्दिशादेव दक्षिणव्यपेतः^१ समानबर्हिर्भवति
 यथा दिशामवेष्टिर्नेष्टीरूपाः^२ शुयाजो^३ ऽनुसमेति^४ यद्देवत्यः
 हविस्तद्देवत्ये याज्यापुरोऽनुवाक्ये^५ पुरस्तात्स्विष्टकृत उपहोमा
 यासामुक्ता उपहोमा^६ वासोदक्षिणाः काम्या दृष्टयो या
 अनादिष्टदक्षिणा^७ गोदक्षिणः पशुबन्धो^८ नित्यो ऽन्वाहार्य^९
 इति^{१०} न्वार^{११} इमार^{१२} दृष्टयो^{१३} व्याख्याताः^{१४} ॥ १ ॥ प्रथमः ॥

अथ वै भवत्यैन्द्राग्रमेकादशकपालं निर्वपेत्प्रजाकाम इति^१
 तस्या एते भवत उभा वामिन्द्राग्री अश्रवः^२ हीत्यैन्द्राग्रमेका-
 दशकपालं निर्वपेत्सर्धमानः क्षेत्रे वा सजातेषु वेति^३ तस्या
 एते भवत इन्द्राग्री रोचना दिवः अथहृत्रमित्यैन्द्राग्रमेकादश- १०
 कपालं निर्वपेत्संग्राममुपप्रयास्यन्निति^४ तस्या एते भवत
 इन्द्राग्री नवतिं पुरः शुचिं नु स्तोममित्यैन्द्राग्रमेकादशकपालं
 निर्वपेत्संग्रामं जित्वेति^५ तस्या एते भवत उभा वामिन्द्राग्री
 अश्रवः^६ हीत्यैन्द्राग्रमेकादशकपालं निर्वपेज्जनतामेव्यन्निति^७
 तस्या एते भवत इन्द्राग्री रोचना दिवः अथहृत्रमिति^८ १५
 पौष्णं चरुमनुनिर्वपेदिति^९ तस्या एते भवतो वयमु त्वा
 पथस्यते पथस्यथ इति^{१०} क्षेत्रपत्यं चरुं निर्वपेज्जनतामागत्येति^{११}
 तस्या एते भवतः क्षेत्रस्य पतिना वयं क्षेत्रस्य पत इत्यैन्द्राग्र-

१ ०व्यपेतं M.

२ दिशामवेष्टिर्नेष्टी M.

३ इतीन्विमा इष्टीर्वाख्याताः M; all the other MSS. have also इष्टिर्
 or इष्टीर् ।

मेकादशकपालमुपरिष्ठान्निर्वपेदिति ' तस्या एते भवतो ये संग्रामं जिग्युषः ' ॥ २ ॥

- अग्नये पथिकृते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यो दर्शपूर्ण-
मासवाजी सन्नमावास्यां वा पौर्णमासीं वातिपादयेदित्येत-
५ येष्या यक्ष्यमाण उपकल्पयते पथो ऽन्तिकाद्धर्चिरनद्धाहं ' तस्या एते भवतो ऽग्ने नया देवानामित्यन्वाहार्यमासाद्यानद्धाहं ददात्यग्नये व्रतपतये पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्य आहिताग्निः सन्नवत्यमिव चरेदिति ' तस्या एते भवतस्त्वमग्ने व्रतपा असि यद्वो वयं प्रमिनाम व्रतानीत्यग्नये रक्षोघ्ने पुरोडाशमष्टाकपालं
१० निर्वपेद्य५ रक्षा५सि सचेरन्नित्यथ वै भवति निशितायां निर्वपेत्परिश्रिते याजयेदिति ' स निशायां महारात्र उत्था-
याग्नये रक्षोघ्ने पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपति ' परिश्रिते याजयति ' कृणुष्व पाजः प्रसितिं न पृथ्वीमित्येतस्यानुवाकस्य पञ्चदश सामिधेनीः पराचीरन्वाह ' तस्या एते भवतो
१५ रक्षोहणं वि व्योतिषेत्यथ पुरस्तात्स्विष्टकृतः सुवाङ्मतिमुपजु-
होत्युत स्वानासो दिवि धन्वमेरिति ' ॥ ३ ॥

- अग्नये रुद्रवते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदभिचरन्निति ' तस्या एते भवतस्त्वमग्ने रुद्र आ वो राजानमित्यग्नये सुरभि-
मते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यस्य गावो वा पुरुषा वा
१० प्रमीयेरन्यो वा विभीयादिति ' तस्या एते भवतो ऽग्निर्होता साध्वीमकरित्यग्नये क्षामवते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेत्संग्रामे संयत्त इति ' तस्या एते भवतो ऽक्रन्ददग्निस्त्वे वसूनीत्यथ वै

भवत्यभि वा एष एतानुच्यति येषां पूर्वापरा अन्वञ्चः प्रमी-
यन्ते ' पुरुषाज्जतिर्ह्यस्य प्रियतमाग्नये चामवते पुरोडाशमष्टाक-
पालं निर्वपेदिति ' तस्या एते भवतो ' अथ वै भवत्यभि वा
एष एतस्य गृहानुच्यति यस्य गृहान्दहत्यग्नये चामवते पुरो-
डाशमष्टाकपालं निर्वपेदिति ' तस्या एते भवतः ' ॥ ४ ॥
द्वितीयः ॥

अथ वै भवत्यग्नये कामाय पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यं
कामो नोपनमेदिति ' तस्या एते भवतस्तुभ्यं ता अङ्गिरस्त-
माश्याम तं काममग्न इत्यग्नये यविष्ठाय पुरोडाशमष्टाकपालं
निर्वपेत्सर्धमानः चेत्रे वा सजातेषु वेति ' तस्या एते १०
भवतः अष्टं यविष्ठ भारत स श्वितान इत्यग्नये यविष्ठाय
पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदभिचर्यमाण इति ' तस्या एते
भवतो ' अग्नय आयुष्मते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यः
कामयेत सर्वमायुरियामिति ' तस्या एते भवत आयुष्ट
आयुर्दा अग्न इत्यग्नये जातवेदसे पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपे- १५
द्भूतिकाम इति ' तस्या एते भवतस्तस्मै ते दिवस्परीत्यग्नये
रुक्मते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्रुक्काम इति ' तस्या एते
भवतः शुचिः पावक दृशानो रुक्म इत्यग्नये तेजस्वते पुरो-
डाशमष्टाकपालं निर्वपेत्तेजस्काम इति ' तस्या एते भवत
आ यदिषे नृपतिः स तेजीयसेत्यग्नये साहन्त्याय पुरोडाश- २०
मष्टाकपालं निर्वपेत्सीचमाण इति ' तस्या एते भवतो अग्ने
सहन्तमाभर तमग्ने पृतनासहः रयिमिति ' ॥ ५ ॥

- अग्नये ऽन्नवते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यः कामयेता-
 न्नवान्स्यामिति । तस्या एते भवत उचान्नाय वशान्नाय वद्या
 हि सूनो इत्यग्नये ऽन्नादाय पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यः
 कामयेतान्नादः स्यामिति । तस्या एते भवतो ऽग्नये ऽन्नपतये
 ५ पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यः कामयेतान्नपतिः स्यामिति ।
 तस्या एते भवतो ऽग्नये पवमानाय पुरोडाशमष्टाकपालं निर्व-
 पेद्यग्नये पावकायाग्नये शुचये ज्योगामयावीत्येतयेष्ट्या यक्ष्य-
 माण उपकल्पयते हिरण्यं । तस्या एता भवन्त्यग्न आयूषि
 पवसे ऽग्ने पवस्वाग्ने पावक स नः पावकाग्निः शुचित्रततम
 १० उदग्ने शुचयस्तवेत्यन्वाह्यमासाद्य हिरण्यं ददात्येतामेव
 निर्वपेच्चक्षुकाम इति । तस्या एता भवन्ति ॥ ६ ॥

- अग्नये पुत्रवते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदिन्द्राय पुत्रिणे
 पुरोडाशमेकादशकपालं प्रजाकाम इति । तस्या एता भवन्ति
 यस्त्वा इदा कीरिणा मन्यमानो यस्मै त्वः सुकृते जातवेदस्त्वे
 १५ सुपुत्र शवस उक्थउक्थे सोम इन्द्रं ममादेत्यग्नये रसवते ऽज-
 क्षीरे चरुं निर्वपेद्यः कामयेत रसवान्स्यामिति । तस्या एते
 भवतो ऽग्ने रसेनापो अन्वचारिषमित्यग्नये वसुमते पुरोडाश-
 मष्टाकपालं निर्वपेद्यः कामयेत वसुमान्स्यामिति । तस्या
 एते भवतो वसुर्वसुपतिस्त्वामग्ने वसुपतिं वसूनामित्यग्नये वाज-
 २० सृते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेत्संग्रामे संयत्त इति । तस्या
 एते भवतस्त्वामग्ने वाजसातममयं नो अग्निरित्यग्नये ऽग्निवते
 पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यस्याग्नावग्निमभ्युद्धरेयुरिति । तस्या

एते भवतो ऽग्निनाग्निः समिध्यते त्व५ ह्यग्ने अग्निनेत्यग्नये
 ज्योतिष्मते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यस्याग्निरुद्धृतो ऽज्जते
 ऽग्निहोत्र उदायेदपर आदीष्यानुद्धृत्य इत्याहुस्तत्तथा न
 कार्यं ' यद्भागधेयमभि पूर्वं उद्विष्यते किमपरो ऽभ्युद्विष्येतेति '
 तान्येवावचाणानि संनिधाय मन्येदिति ' स तान्येवावचाणानि ५
 संनिधाय मन्यतीतः प्रथमं जज्ञे अग्निः स्वाद्योनेरधि जात-
 वेदाः । स गायत्रिया त्रिष्टुभा जगत्या देवेभ्यो हव्यं वहतु
 प्रजानन्निति ' कन्दोभिरेवैन५ स्वाद्योनेः प्रजनयतीति ब्राह्मण-
 मग्नये ज्योतिष्मते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदिति ' तस्या
 एते भवत उदग्ने शुचयस्तव वि ज्योतिषेति ' ॥ ७ ॥ १०

तृतीयः ॥

अथ वै भवति वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेद्वारुणं चरुं
 दधिक्राव्णे चरुमभिग्राह्यमान इत्येतयेष्ट्या यज्यमाण उपकल्प-
 यते हिरण्यं ' तस्या एता भवन्ति वैश्वानरो न ऊत्या त्वमग्ने
 शोचिषा शोशुचानो ऽव ते हेड उदुत्तमं दधिक्राव्णो अका- १५
 रिषमा दधिका इत्यन्वाहार्यमासाद्य हिरण्यं ददात्येतामेव
 निर्वपेत्प्रजाकाम इति ' तस्या एते भवन्ति ' वैश्वानरं
 द्वादशकपालं निर्वपेत्पुत्रे जात इति ' तस्या एते भवतो
 वैश्वानरस्य द५मनाभ्यो बृहज्जातो यदग्न इति ' वैश्वानरं
 द्वादशकपालं निर्वपेदमावास्यां वा पौर्णमासीं वातिपाद्येति ' १०
 तस्या एते भवतो वैश्वानरो न ऊत्या पृष्टो दिवौत्याग्नेयमष्टा-
 कपालं निर्वपेद्वैश्वानरं द्वादशकपालमग्निमुदासयिष्यन्निति '

तस्या एता भवन्त्यग्निर्मूर्धा भुवो वैश्वानरो न ऊत्या त्वमग्ने
 शोचिषा शोशुचान इति । वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेन्मा-
 रूतः सप्तकपालं ग्रामकाम इत्यथ वै भवत्याहवनीये वैश्वा-
 नरमधिश्रयति गार्हपत्ये मारूतमनूच्यमान आसादयतीति ।
 काले प्रत्यञ्चं वैश्वानरमासादयत्यनूच्यमानासु सामिधेनीषु
 मारूतं । तस्य एता भवन्ति वैश्वानरो न ऊत्या पृष्ठो दिवि
 मरुतो यद्ग वो दिवो या वः शर्मति ॥ ८ ॥

आदित्यं चरुं निर्वपेत्संग्राममुपप्रयास्यन्निति । तस्या एते
 भवतो ऽदितिर्न उरुष्यतु महीमू षु मातरमिति । वैश्वानरं
 १० द्वादशकपालं निर्वपेदायतनं गत्वेति । तस्या एते भवतो वैश्वा-
 नरो न ऊत्यास्माकमग्ने मघवत्सु धारयेति । वैश्वानरं द्वादश-
 कपालं निर्वपेद्विदिषाणयोरन्नं जग्ध्वेति । तस्या एते भवतो
 वैश्वानरो न ऊत्यर्तावानमिति । वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्व-
 पेत्सममानयोः पूर्वा ऽभिद्रुह्येति । तस्या एते एव भवतो ।
 १५ वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेद्विं प्रतिगृह्येति । तस्या एते
 भवतो वैश्वानरो न ऊत्या त्वमग्ने शोचिषा शोशुचान इति ।
 वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेदुभयादत्यतिगृह्याश्वं वा पुरुषं
 वेति । तस्या एते एव भवतो । वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्व-
 पेत्सनिमेष्यन्निति । तस्या एते भवतो वैश्वानरो न ऊत्या
 २० वैश्वानरस्य सुमतौ स्यामेति ॥ ९ ॥

अथ वै भवति यो वै संवत्सरं प्रयुज्य न विमुञ्चत्यप्रति-
 ष्ठानो वै स भवत्येतमेव वैश्वानरं पुनरागत्य निर्वपेदिति ।

स एतमेव वैश्वानरं पुनरागत्य निर्वपति । यमेव प्रयुक्ते
तं भागधेन विमुञ्चति प्रतिष्ठित्या इति ब्राह्मणमथ वै
भवति यथा रज्ज्वोत्तमां गामाजेत्तां भ्रातृव्याय प्रहिणुया-
दिति । स यथा रज्ज्वोत्तमां गामाजति तां भ्रातृव्याय
प्रहित्य भ्रातृव्यस्य गोष्ठे न्यस्यति । निर्वर्ततिमेवासौ प्रहिणो- ५
तौति ब्राह्मणं । तस्या एते भवतः । ॥ १० ॥ चतुर्थः ॥

अथ वै भवत्यैन्द्रं चरुं निर्वपेत्पशुकाम इति । तस्या एते
भवत इन्द्रं वो विश्वतस्पर्यीन्द्रं नर इतीन्द्रायेन्द्रियावते
पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेत्पशुकाम इति । तस्या एते
भवत इन्द्रियाणि शतक्रतो ऽनु ते दायीतीन्द्राय घर्मवते १०
पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्ब्रह्मवर्चसकाम इति । तस्या
एते भवत आ यस्मिन्सप्त वासवा आमासु पक्वमैरय इती-
न्द्रायार्कवते पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेदन्नकाम इति ।
तस्या एते भवत इन्द्रमिद्गाथिनो बृहद्गायन्ति त्वा गायत्रिण
इतीन्द्राय घर्मवते पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेदिन्द्रायेन्द्रि- १५
यावत इन्द्रायार्कवते भूतिकाम इति । तस्य एता भवन्त्या
यस्मिन्सप्त वासवा आमासु पक्वमैरय इन्द्रियाणि शतक्रतो
ऽनु ते दायीन्द्रमिद्गाथिनो बृहद्गायन्ति त्वा गायत्रिण इति ।
॥ ११ ॥

इन्द्रायाऽहोमुचे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्यः १०
पाप्मना मृहीतः स्यादिति । तस्या एते भवतो ऽहोमुचे
विवेष यन्मेतीन्द्राय वैमृधाय पुरोडाशमेकादशकपालं निर्व-

पेद्यं मृधो ऽभि प्रवेपेरन्वाद्वाणि वाभि समियुरिति । तस्या
 एते भवतो वि न इन्द्र मृधो जहि मृगो न भीम इतीन्द्राय
 चात्रे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्वद्धो वा परियत्तो
 वेति । तस्या एते भवतस्त्रातारमिन्द्रं मा ते अस्याः सहसा-
 ५ वन्नितौन्द्रायार्काश्वमेधवते पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्यं
 महायज्ञो नोपनमेदिति । तस्या एते भवतो ऽनवस्ते रथं
 वृष्णे यत्त इति ॥ १२ ॥

इन्द्रायान्वृजवे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्भामकाम
 इति । तस्या एते भवतो ऽन्वह मासा अनु ते दायीतीन्द्रायै
 १० चरुं निर्वपेद्यस्य सेनासः शितेव स्यादित्यथ वै भवति बल्वजा-
 नपीधे संनद्धेत्तान्सहेधेनाभ्यादध्यादिति । तान्सहैवेधेनाभ्याद-
 धाति । तस्या एते भवत इन्द्राणीमासु नारिषु नाहमि-
 न्द्राणि रारणेतीन्द्राय मन्युमते मनस्वते पुरोडाशमेकादश-
 कपालं निर्वपेत्संग्रामे संयत्त इति । तया एते भवतो यो
 १५ जात एवा ते मह इन्द्रो ऽत्युग्र इत्येतामेव निर्वपेद्यो हतमना
 इव स्यादिति । तस्या एते भवत एतामेव निर्वपेद्यः स्वयंपाप
 इव स्यादिति । तस्या एते एव भवतः ॥ १३ ॥

इन्द्राय दात्रे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्यः कामयेत
 दानकामा मे प्रजाः स्युरिति । तस्या एते भवतो मा नो
 १० मर्धीरा तू भरेतीन्द्राय प्रदात्रे पुरोडाशमेकादशकपालं
 निर्वपेद्यस्मै प्रत्तमिव सन्न प्रदीयेतेति । तस्या एते भवतः
 प्रदातारः इवामहे प्रदाता वज्रीतीन्द्राय सुचाम्णे पुरोडाश-

मेकादशकपालं निर्वपेदपरुद्धो वापरुध्यमानो वेति । तस्या
एते भवत इन्द्रः सुत्रामा तस्य वयः सुमतौ यज्ञियस्येति ।
यो ऽलः श्रियै सन्सदृङ् समानैः स्यात्तस्मा एतमैन्द्रमेकादश-
कपालं निर्वपेदित्यथ वै भवति रेवती पुरोऽनुवाक्या भवति
शान्त्या अप्रदाहाय शकरी याज्येति । तस्या एते भवतो रेव- ५
तीर्नः प्रो वृक्षौ पुरोरथमिति ॥ १४ ॥ पञ्चमः ॥

अथ वै भवत्याग्रावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपेदभिचरन्स-
रस्वत्याज्यभागा स्याद्दार्हस्यत्यश्चरित्यथ वै भवति प्रति वै
परस्तादभिचरन्तमभिचरन्ति । द्वे पुरोऽनुवाक्ये कुर्यादति-
प्रयुक्त्वा इति । स द्विर्द्विः पुरोऽनुवाक्यामन्वाह । त्रिस्त्रिर्हवि- १०
षामवद्यति । तस्या एता भवन्त्याग्राविष्णू अग्राविष्णू प्र णो
देव्या नो दिवो बृहस्पत एवा पित्र इत्येतथैव यजेताभिचर्य-
माण इति । तस्या एता एव भवन्त्याग्रावैष्णवमेकादशकपालं
निर्वपेद्यं यज्ञो नोपनमेदिति । तस्या एते भवतो ऽग्रा-
विष्णू अग्राविष्णू इत्याग्रावैष्णवं दृते चरुं निर्वपेच्चबुष्काम १॥
इति । तस्या एते एव भवतः ॥ १५ ॥

अथ वै भवतीन्द्रियं वै वीर्यं वृद्धे भ्रातृव्यो यजमानो ऽयज-
मानस्याध्वरकल्पां प्रतिनिर्वपेद्भ्रातृव्ये यजमाने । नास्येन्द्रियं
वीर्यं वृद्धे । पुरा वाचः प्रवदितोर्निर्वपेदिति । स पुरा वाचः
प्रवदितोर्महारात्र इत्यायाग्रावैष्णवमष्टाकपालं निर्वपेत्प्रातः- १०
सवनस्याकाले । सरस्वत्याज्यभागा स्याद्दार्हस्यत्यश्चरिति । तस्या
एता भवन्त्याग्राविष्णू अग्राविष्णू प्र णो देव्या नो दिवो बृह-

स्यत एवा पित्र इत्याग्नावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपेन्माध्यंदिनस्य
 सवनस्याकाले ' सरस्वत्याज्यभागा स्याद्दार्हस्यत्यश्चरिति ' तस्या
 एता एव भवन्त्याग्नावैष्णवं द्वादशकपालं निर्वपेत्तृतीयसवनस्या-
 काले ' सरस्वत्याज्यभागा स्याद्दार्हस्यत्यश्चरिति ' तस्या एता एव
 ५ भवन्ति ' मैत्रावरुणमेककपालं निर्वपेद्विषाचै काल इति ' तस्या
 एते भवत आ नो मित्रावरुणा प्र बाहवेति ' ॥ १६ ॥

यो ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्तस्मा एतः सोमारौद्रं चरुं
 तिष्यापूर्णमासे निर्वपेदिति ' स यो ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्स
 तैष्यां पौर्णमास्याः सोमारौद्रं चरुं निर्वपति ' परिश्रिते
 १० यजयत्यथ^१ वै भवति श्वेतायै श्वेतवत्सायै दुग्धं मथितमाज्यं
 भक्त्याज्यं प्रोक्षणाज्येन मार्जयन्ते ' यावदेव ब्रह्मवर्चसं तत्सर्वं
 करोत्यिति ब्रह्मवर्चसं क्रियत इत्याहुरीश्वरो दुश्शर्मा भवितो-
 रिति ' मानवी ऋचौ धाय्ये कुर्यादिति ' मरू देववतो रथ
 इत्येतासां द्वे धाय्यालोके^२ दधाति ' तस्या एते भवतः सोमारुद्रा
 १५ विवृहतं विषूचीः सोमारुद्रा युवमेतानीति ' ॥ १७ ॥

यदि विभीषादुश्शर्मा भविष्यामीति सोमापौष्णं चरुं
 निर्वपेदिति ' तस्य एते भवतः सोमपूषणेमौ देवाविति '
 सोमारौद्रं चरुं निर्वपेत्प्रजाकाम इति ' तस्या एते भवतः
 सोमारुद्रा विवृहतं विषूचीः सोमारुद्रा युवमेतानीति ' ॥

^१ Thus M Be 8; यदि UD Be; B defect.

^२ Thus M Be 8 UD; यजत्यथ Be B.

^३ Thus MU Be; धाय्ये Be 8 B; धाय्ये लोके D.

सोमारौद्रं चरुं निर्वपेदभिचरन्निति । तस्या एते एव भवतः ।
 सोमारौद्रं चरुं निर्वपेज्ज्योगामयावीत्येतयेष्ट्या यक्ष्यमाण
 उपकल्पयते होतानद्वाहं^१ । तस्या एते एव भवतो । ऽन्वाहार्य-
 मासाद्य होतानद्वाहं ददाति । सोमारौद्रं चरुं निर्वपेद्यः काम-
 येत स्वे ऽस्मा आयतने भ्रातृव्यं जनयेयमिति । सो ऽपरचेत्र-
 मर्यादायामध्यवसाय मथित्वाग्नीन्विद्धत्य सोमारौद्रं चरुं निर्व-
 पत्यथ वै भवति वेदिं परिगृह्णार्धमुद्धन्यादर्धं नार्धं बर्हिष
 स्तृणीयादर्धं नार्धमिभस्याभ्यादध्यादर्धं न । स्व एवास्मा आयतने
 भ्रातृव्यं जनयतीति ब्राह्मणं । तस्या एते भवतः ॥ १८ ॥ षष्ठः ॥

अथ वै भवत्यैन्द्रमेकादशकपालं निर्वपेन्मारुतं सप्तकपालं^{१०}
 ग्रामकाम इत्यथ वै भवत्याहवनीय ऐन्द्रमधिअयति गार्हपत्ये
 मारुतमनूच्यमान आसादयतीति । काले प्रत्यक्षमैन्द्रमासादय-
 त्यनूच्यमानासु सामिधेनीषु मारुतं । तस्या एता भवन्तीन्द्रं
 वो विश्वतस्परीन्द्रं नरो मरुतो यद्ध वो दिवो या वः शर्म-
 त्येतामेव निर्वपेद्यः कामयेत चत्राय च विशे च समदं^{१५}
 दध्यामित्यैन्द्रस्यावद्यन्ब्रूयादिन्द्रायानुब्रूहीतीन्द्रं वो विश्वतस्परी-
 त्यन्वाहात्याक्रम्याश्राव्याह मरुतो यजेति । या वः शर्मति यजति ।
 मारुतस्यावद्यन्ब्रूयान्मरुद्भ्यो ऽनुब्रूहीति । मरुतो यद्ध वो दिव
 इत्यन्वाहात्याक्रम्याश्राव्याहेन्द्रं यजेतीन्द्रं नर इति यजति । स्व
 एवैभ्यो भागधेये समदं दधाति विदुः हाणास्तिष्ठन्तीति ब्राह्मण-^{२०}

१ Thus MDB ; होतारमनद्वाहं Be U ; Be 8 om. , perhaps rightly,
 होता ।

मेतामेव निर्वपेद्यः कामयेत कल्परन्निति । यथादेवतभवदाय
यथादेवतं यजेद्भागधेयेनैवैनान्यथायथं कल्पयति । कल्पन्त
एवेति ब्राह्मणं । तस्या एता भवन्ति याः पूर्वस्याः ॥ १६ ॥

ऐन्द्रमेकादशकपालं निर्वपेद्वैश्वदेवं द्वादशकपालं ग्रामकाम
५ इत्येतयेषा यज्यमाण उपकल्पयत उपाधाय्यपूर्वयं वासो । ऽथ
वै भवत्यैन्द्रस्यावदाय वैश्वदेवस्यावद्येद्वैन्द्रस्योपरिष्ठादिति । स
ऐन्द्रस्यावदाय द्विवैश्वदेवस्यावद्यत्यैन्द्रस्योपरिष्ठादिन्द्रियेणैवास्मा
उभयतः सजातान्परिगृह्णातीति ब्राह्मणं । तस्या एते भवतो
भरेष्विन्द्रं ममत्तु न इत्यन्वाहार्यमासाद्योपाधाय्यपूर्वयं वासो
१० ददाति । पृश्निष्यै दुग्धे प्रैयङ्गवं चरुं निर्वपेन्मरुद्भ्यो ग्रामकाम
इत्यथ वै भवति प्रियवती याज्यानुवाक्ये भवत इति । तस्या
एते भवतः प्रिया वो नाम ऊवे तुराणाः प्रियसे कं भानु-
भिरिति । यः समानैर्मिथो विप्रियः स्यात्तमेतया संज्ञान्या
याजयेदिति । स^१ यैः^१ संजिज्ञासीत^१ तेषूपसमेतेष्वग्नये^१ वसुमते
१५ पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपति सोमाय रुद्रवते चरुमिन्द्राय
मरुत्वते पुरोडाशमेकादशकपालं वरुणायादित्यवते चरुमिति ।
तस्या एते भवतो ऽग्निः प्रथमो वसुभिर्नो अग्न्यात्सं नो देवो
वसुभिरिति ॥ २० ॥

आदित्येभ्यो भुवदङ्गश्चरुं निर्वपेद्भूतिकाम इति । तस्या एते

१ Thus M only; all the other MSS. are badly corrupted :
तस्यैवसंजिज्ञासीनतेषुयमतेष्व० U ; तस्यैवसंजिज्ञासीतेषुयमतेष्व० B ; तस्यैवसंज्ञासित
तेषूपसमेतेष्व० Be 8 ; तस्यैव संजज्ञासीनतेषुपसतेष्व० Be ; तस्यैव संज्ञातेषुप्रमतेष्व० D.

भवतो यज्ञो देवानां शुचिरप इत्यादित्येभ्यो धारयद्वज्रचरं
 निर्वपेदपरुद्धो वापरुध्यमानो वेत्यादिदिते ऽनुमन्यस्वेत्यपरुध्य-
 मानो ऽपरोद्धुः^१ पदपांसूनादत्ते^२ ' यैनानादायाहरत्युपप्रेत^३
 महतः सुदानव एना विष्पतिनाभ्यमु राजानमित्यथैनान्यज-
 मानस्याञ्जलावावपति सत्याशीरितीह मन इत्युपनिगृहीते^४ ' ५
 ऽत्रैतावपदपांसूनसंचरे परावपत्यत्र यं यजमानो द्वेष्टि तं
 मनसा ध्यायति ' तस्या एते भवतो धारयन्त आदित्यासस्तिस्रो
 भूमौधारयन्निति ' यः परस्ताद्गाम्यवादी स्यात्तस्य गृहाद्वीही-
 नाहरेच्छुक्लाश्च कृष्णाश्च विचिनुयादित्यथ वै भवति ये
 शुक्लाः स्युस्तमादित्यं चरुं निर्वपेदिति ' तस्या एते भवतस्यासु १०
 क्षत्रियान् दक्षिणेत्यादित्या वै देवतया विद्धिग्रमेवावगच्छतीति
 ब्राह्मणमथ वै भवत्यवगतास्य विडनवगतं राष्ट्रमित्याहुर्न
 कृष्णाः स्युस्तं वारुणं चरुं निर्वपेदिति ' तस्या एते भवत इमं
 मे वरुण तत्त्वा यामीति ' वारुणं वै राष्ट्रमुभे एव विशं च
 राष्ट्रं चावगच्छतीति ब्राह्मणम् ' ॥ २१ ॥ १५

अथ वै भवति यदि नावगच्छेदिममहमादित्येभ्यो^५ भागं
 निर्वपाम्यामुष्मादमुष्यै विशो ऽवगन्तोरिति निर्वपेदिति ' १

Thus M and Bhav. ; परुद्धपद० Be BDU ; ०परुद्धः पद० Be 8.

१ Thus M ; यैनानादायाहरंत्यु० Be 8 ; D om. आदाय ; धेनानायांतरत्यु०
 Be BU.

२ Thus M ; नि om. all the other MSS.

५ Corrected (cp. TS. II. 3. 1. 4) ; all the MSS. have इदम्
 i. s. o. इमम् only U: इदममहमा० ।

निरूप्योपरमत्यथावगच्छते सः सादयति । तस्या एते भवतो
 यज्ञो देवानामादित्यानामवसा नूतनेनेत्यादित्या एवैनं भाग-
 धेयं प्रेषन्तो विशमवगमयन्तीति ब्राह्मणमथ वै भवति
 यदि नावगच्छेदाश्वत्यान्मयूखान्सप्त मध्यमेषायामुपहन्यादिति ।
 ५ प्रागीषमनो^१ ऽवस्थापयित्वाश्वत्यान्मयूखान्सप्त^१ मध्यमेषायामुप-
 हन्ति^१ । मध्यममुपहत्य^१ त्रीन्प्रतीचस्त्रीन्प्राच आयातयतीद-
 महमादित्यान्बध्नाम्यामुष्मादमुष्यै विशो ऽवगन्तोरित्यादित्या
 एवैनं बद्धवीरा विशमवगमयन्तीति ब्राह्मणमथ वै भवति
 यदि नावगच्छेदेतमेवादित्यं चरुं निर्वपेदिधौ ऽपि मयूखान्सं-
 १० नह्येत्तान्सहेधेनाभ्यादध्यादिति । तान्सहैवेधेनाभ्यादधात्यनपरु-
 धमेवावगच्छतीति ब्राह्मणमथ वै भवत्याश्वत्या भवन्ति ।
 मरुतां वा एतदोजो यदश्वत्य । ओजसैव विशमवगच्छति ।
 सप्त भवन्ति । सप्तगणा वै मरुतो । गणश्च एव विशमवगच्छ-
 तीति ब्राह्मणं । तस्या एते एव भवतः । ॥ २२ ॥ सप्तमः ॥
 १५ अथ वै भवति यो मृत्योर्विभीयान्तस्मा एतां प्राजापत्याः
 शतकृष्णलां निर्वपेदित्येतयेष्टा यक्ष्यमाण उपकल्पयते शतः
 सुवर्णानि कृष्णलानि नवं पात्रं प्रभूतमाज्यमित्यथ देवस्य त्वा
 सवितुः प्रसव इति प्रतिपदं कृत्वा प्रजापतये जुष्टं निर्वपामीति
 चतुरो मुष्टीन्कृष्णलानां^२ निर्वपति । हविष्कृता वाचं विरुज्य

१ This passage is found in M only.

२ Thus Be 8 ; मध्यत उपहत्य Be BD ; मध्यम उप० M ; मध्य उप० U ;
 मध्यमुपहत्य Bhav.

३ Thus M ; कृष्णलान् or कृष्णलां the other MSS.

गार्हपत्ये नवं पाचमधिश्रित्य तिरः पवित्रमाज्यमानीय तिरः
 पवित्रं कृष्णलान्यावपत्यथाज्यं निर्वपत्यथाज्यमधिश्रित्योभयं^१
 पर्यग्निं कृत्वान्तर्वेद्यासादयत्यथ वै भवति चत्वारिचत्वारि
 कृष्णलान्यवद्यति चतुरवत्तस्याष्टा इत्यष्टौ देवताया अवद्यति
 चत्वारि स्विष्टकृते ऽष्टाविडायै^२ चत्वार्यवान्तरेडाया एकं प्राग्नि- ५
 चायैकं यजमानायाज्यमेव जुह्वतो जुह्वत्याज्यं प्राश्नन्तः^३ प्राश्न-
 न्त्यथैनान्येकधोद्धृत्य^४ ब्रह्मण उपहरति^५ तस्या एते भवतो
 हिरण्यगर्भः प्रजापत इति^६ ॥ २३ ॥

यो ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्तस्मा एतः सौर्यं चरुं निर्वपेदि-
 त्येतयेष्ट्या यक्ष्यमाण उपकल्पयते पञ्च सुवर्णानि कृष्णलानि १०
 सुवर्णरजतौ च रुक्मावथैतं चरुः अपयित्वाभिघार्योदञ्चमुद्वास्य
 सुवर्णरजताभ्यां रुक्माभ्यां परिगृह्णान्तर्वेद्यासादयति^१ समानं
 कर्मा प्रयाजेभ्यो^२ ऽथ वै भवति प्रयाजेप्रयाजे कृष्णलं जुहो-
 तीति^३ स प्रयाजेप्रयाज एव कृष्णलमन्ववधाय जुहोति^४
 तस्या एते भवत उदु त्यं चित्रमित्यन्वाहार्यमासाद्य सुवर्ण- १५
 रजतौ रुक्मौ ददात्याग्नेयमष्टाकपाशं निर्वपेत्सावित्रं द्वादश-
 कपालं भूम्यै चरुं यः कामयेत हिरण्यं विन्देय हिरण्यं मोपन-
 मेदित्येतयेष्ट्या यक्ष्यमाण उपकल्पयते हिरण्यं^५ तस्या एता

१ •मधिश्रित्योभयं M.

२ चरुं is found in M only.

३ Thus M; प्राश्नन्तमेव प्राश्नन्त्य• D; the other MSS. (i. s. o. प्राश्नन्ति) प्राश्नावे Be; प्राश्नन्ते U; प्राश्नते B; प्राश्नाति Be 8.— उद्धृत्य M Be 8, उपहृत्य the other MSS., but cp. supra XII. 16 (p. 68, 18).

भवन्ति स प्रत्नवन्ति काव्या हिरण्यपाणिमूतये वाममद्य
 सवितर्बडित्या पर्वतानां स्तोमासस्त्वा विचारिणीत्यन्वाहार्य-
 मासाद्य हिरण्यं ददात्येतामेव निर्वपेद्विरण्यं विचेति ^१ तस्या
 एता एव भवन्त्येतामेव निर्वपेद्यस्य हिरण्यं नश्येदिति ^१ तस्या
 ५ एता एव भवन्ति ^१ ॥ २४ ॥

यः सोमवामी स्यात्तस्मा एतं सोमेन्द्रं श्यामाकं चरुं
 निर्वपेदिति ^१ तस्या एते भवत ऋदूदरेणापान्तमन्युरिति ^१
 सोमवामी वा अन्यो भवत्यन्यः सोमातिपवितो भवति ^१ यः
 सोमातिपवितः स्यात्तस्मा एतं सोमेन्द्रं श्यामाकं चरुं
 १० निर्वपेदिति ^१ तस्या एते भवतः प्र सुवानः सबाधस्त इत्यग्नये
 दात्रे पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदिन्द्राय प्रदात्रे पुरोडाशमेका-
 दशकपालं पशुकाम इत्येतयेष्ट्या यक्ष्यमाण उपकल्पयते दधि
 मधु दृतमपो यवानित्यथ देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति
 प्रतिपदं कृत्वाग्नये दात्रे जुष्टं निर्वपामीति चतुरो मुष्टीग्रीहीणां
 १५ निर्वपत्येतामेव प्रतिपदं कृत्वेन्द्राय प्रदात्रे जुष्टं निर्वपामीति
 चतुर एव ग्रीहीणामेतामेव प्रतिपदं कृत्वा प्रजापतये जुष्टं
 निर्वपामीति चतुरो यवानां ^१ तेषां ब्रीहिव्येव हविष्कृतमुदा-
 दयत्युपोद्यच्छन्ते यवान्हविष्कृता वाचं विसृजते ^१ समानं

१ The passage marked between १...१ is not found in M Be BU. In the words as handed down by Be 8, I inserted अन्यो (l. 8, first time) and तस्मा (l. 9) and changed अन्यं (l. 8, second time) into अन्यः । D : सोमवामी अन्यो भवत्यन्यं विदुः सोमातिपवितः (sic).

कर्माधिवपनादध्युष्य दक्षिणार्धं गार्हपत्यस्थाष्टौ कपालान्यु-
पदधात्येकादशोत्तरतो ' स्यैतान्यवानुलूखले परिचुद्य गार्हपत्य
एककपालमधिश्चित्य धाना भर्जन्ति^१ ' यदैते^२ हविषी
अधिपृणक्ति तदैता धानाश्चतुष्टयेनोपसृजति^३ दध्ना मधुना^४
घृतेनाद्भिरिति ' तस्या एता भवन्त्यग्ने दा दाशुषे रयिं दा ५
नो अग्ने शतिनः प्रदातारः^५ इवामहे प्रदाता वज्री घृतं न
पूतसुभे सुश्रद्ध सर्पिष इति ' ॥ २५ ॥

यो यज्ञविभ्रष्टः स्यात्तस्मा एतामिष्टिं निर्वपेदाग्नेयमष्टा-
कपालमैन्द्रमेकादशकपालः सौम्यं चक्षमित्यथ वै भवत्याग्नेयस्य
च सौम्यस्य चैन्द्रे समाश्लेषयेदिति ' स आग्नेयस्य च सौम्यस्य १०
चैन्द्रे समाश्लेषयति ' तेजस्यैवास्मिन्नह्नावर्चसं^६ च^७ समीची^८
दधातीति ब्राह्मणं ' तस्या एता भवन्ति स प्रत्नवस्मि काव्येन्द्रं
वो विश्वतस्परिीन्द्रं नरस्त्वं नः सोम या ते धामानीत्यग्नीषोमी-
यमेकादशकपालं निर्वपेद्यं कामो नोपनमेदिति ' तस्या एते
भवतो ऽग्नीषोमा सवेदसा युवमेतानीत्यग्नीषोमीयमष्टाकपालं १५
निर्वपेद्ब्रह्मवर्चसकाम इति ' यो ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्सो ऽग्नी-
षोमीयमष्टाकपालः श्यामाकानां निर्वपति ' तस्या एते

१ Thus M (the same reading xvii. 31); भर्जयन्ति the other MSS.

२ Only found in M Be 8; BDU om.; Be has a lacuna of three akṣaras.

३ Thus M and Bhav.; the other MSS. have the plural.

४ मधुना M.

५ Thus corrected acc. to TS. II. 3. 3. 2; तेजस्यैवास्मा इन्द्रियं च समीची MUDB Be; तेजस्यैवास्मा इन्द्रियं च ब्रह्मवर्चसं च समीची Be 8.

भवतो ऽग्नीषोमाविमं सु मे ऽग्नीषोमा हविषः प्रस्थितस्येति ।
 सोमाय वाजिने श्यामाकं चरुं निर्वपेद्यः क्लैव्याद्विभीयादिति ।
 तस्या एते भवत आयायस्व सं त इति । ब्राह्मणस्यत्यमेकादश-
 कपालं निर्वपेद्भामकाम इत्यथ वै भवति गणवती याज्यानु-
 ५ वाक्ये भवत इति । तस्या एते भवतो गणानां त्वा गणपतिः
 इवामहे स इज्जनेनेत्येतामेव निर्वपेद्यः कामयेत ब्रह्मन्विशं
 नाशयेयमिति । मारुती याज्यानुवाक्ये कुर्यादिति । तस्या
 एते भवतो मरुतो यद्ध वो दिवो या वः शर्मेति ॥ २६ ॥

अर्यम्णे चरुं निर्वपेत्सुवर्गकाम इति । तस्या एते भवतो
 १० ऽर्यमायाति ये ते ऽर्यमन्नित्यर्यम्णे चरुं निर्वपेद्यः कामयेत
 दानकामा मे प्रजाः स्युरिति । तस्या एते भवतो ऽर्यम्णे
 चरुं निर्वपेद्यः कामयेत स्वस्ति जनतामियामिति । तस्या एते
 एव भवतो यो राजन्य आनुजावरः स्यात्तस्मा एतमैन्द्रमानु-
 षूकमेकादशकपालं निर्वपेदित्यथ वै भवति बुध्रवती अग्रवती
 १५ याज्यानुवाक्ये भवत इति । तस्या एते भवतो बुध्रादग्रमङ्गि-
 रोभिर्मणानो बुध्रादग्रेण विमिमाय मानैरिति । यो ब्राह्मण
 आनुजावरः स्यात्तस्मा एतं बार्हस्पत्यमानुषूकं चरुं निर्वपेदि-
 त्यथ वै भवति बुध्रवती अग्रवती याज्यानुवाक्ये भवत इति ।
 तस्या एते भवतो महान्मही अस्तभायद्बुध्राद्यो अग्रमभ्यर्त्योज-
 २० सेति ॥ २७ ॥ अष्टमः ॥

अथ वै भवति यः पापयक्ष्मगृहीतः स्यात्तस्मा एतमादित्यं
 चक्ष्ममावास्यायां निर्वपेदिति । तस्या एते भवतो नवोनवो

भवति जायमानो यमादित्या ऋशुमाप्याययन्तीति ' चं
 कामयेतान्नादः स्यादिति तस्मा एतं विधातुं निर्वपेदिन्द्राय
 राज्ञे पुरोडाशमेकादशकपालमिन्द्रायाधिराजायेन्द्राय खराञ्च
 इत्यथ देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति प्रतिपदं कृत्वेन्द्राय राज्ञे
 जुष्टं निर्वपामीति चतुरो मुष्टीन्त्रीहीणां निर्वपत्येतामेव ५
 प्रतिपदं कृत्वेन्द्रायाधिराजायेन्द्राय खराञ्च इति चतुरश्चतुरो
 मुष्टीनेकैकस्यै देवतायै ' हविष्कृता वाचं विसृजते ' समानं
 कर्माधिवपनादधुप्य गार्हपत्य एकादशोत्तानानि कपालान्युप-
 दधात्यथ वै भवत्युत्तानेषु कपालेष्वधिश्रयत्यथातयामत्वाय ' १०
 त्रयः पुरोडाशा भवन्ति ' त्रय इमे लोका ' एषां लोकाना-
 माप्या ' उत्तरउत्तरो व्याथान्भवतीति ' स उत्तरमत्तरमेव
 व्याथाऽसं करोति ' सर्वेषामभिगमयन्नवद्यतीति ' सो ऽवद्य-
 न्नाहेन्द्राय राज्ञे ऽनुब्रूहीति ' प्राच्यां दिशि त्वमिन्द्रासि
 राजेत्यनूचेन्द्रो जयाति न पराजयाता इति यजति ' सो
 ऽवद्यन्नाहेन्द्रायाधिराजायानुब्रूहीतीन्द्रो जयाति न पराजयाता १५
 इत्यनूच्यास्येदेव प्ररिरिचे महित्वमिति यजति ' सो ऽवद्यन्ना-
 हेन्द्राय खराञ्चे ऽनुब्रूहीत्यस्येदेव प्ररिरिचे महित्वमित्यनूच्य
 प्राच्यां दिशि त्वमिन्द्रासि राजेति यजति ' व्यत्यासमन्वाहा-
 निर्दाहायेति ब्राह्मणम् ' ॥ २८ ॥

य इन्द्रियकामो वीर्यकामः स्यात्तमेतया सर्वपृष्ठया याजये- १०
 दित्येतयेष्वा यज्यमाण उपकल्पयते ऽश्वमृषभं वृष्णिं वस्तमित्यथ
 देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति प्रतिपदं कृत्वेन्द्राय रायंतराय

- षुष्टं निर्वपामीति चतुरो मुष्टीन्ब्रीहीणां निर्वपत्येतामेव
 प्रतिपदं कृत्वेन्द्राय बार्हतायेन्द्राय वैरूपायेन्द्राय वैराजायेन्द्राय
 शाकरायेन्द्राय रैवतायेति चतुरश्चतुरो मुष्टीनेकैकस्यै देवतायै'
 हविष्कृता वाचं विष्टुजते' समानं कर्माधिवपनादध्युष्य गार्ह-
 ५ पत्ये द्वादशोत्तानानि कपालान्युपदधात्यथ वै भवत्युत्तानेषु
 कपालेष्वधिश्रयत्ययातयामत्वाय' द्वादशकपालः पुरोडशो
 भवति वैश्वदेवत्वाय' समन्तं पर्यवद्यतीति' सो ऽवद्यन्नाहेन्द्राय
 रायंतरायानुब्रूहीत्यभि त्वा शूर नोनुम इत्यनूच्य त्वामिद्धि
 हवामह इति यजति' सो ऽवद्यन्नाहेन्द्राय बार्हतायानुब्रूहीति'
 १० त्वामिद्धि हवामह इत्यनूच्य यद्याव इन्द्र त इति यजति' सो
 ऽवद्यन्नाहेन्द्राय वैरूपायानुब्रूहीति' यद्याव इन्द्र त इत्यनूच्य
 पिवा सोममिन्द्र मन्दतु त्वेति यजति' सो ऽवद्यन्नाहेन्द्राय
 वैराजायानुब्रूहीति' पिवा सोममिन्द्र मन्दतु त्वेत्यनूच्य कदा
 चन स्तरीरसीति यजति' सो ऽवद्यन्नाहेन्द्राय शाकरायानुब्रू-
 १५ हीति' कदा चन स्तरीरसीत्यनूच्य रेवतीर्नः सधमाद इति
 यजति' सो ऽवद्यन्नाहेन्द्राय रैवतायानुब्रूहीति' रेवतीर्नः
 सधमाद इत्यनूच्याभि त्वा शूर नोनुम इति यजति' व्यत्या-
 समन्वाहानिर्दाहायेति ब्राह्मणम्' ॥ २६ ॥

अन्वाहार्यमासाद्याश्चमृषभं वृष्णिं वस्तमिति ददात्येतयैव

- १० यजेताभिग्रस्यमान इति' यैव' पूर्वा' सेयं' यश्चक्षुष्कामः

१ Thus M ; यैव पूर्वा सेति Be ; यैव पूर्वसे Be 8 ; यैव पूर्वासेति U ;
 तस्या एते भवन्ति या पूर्वस्या BD.

स्यात्तस्मा एतामिष्टिं निर्वपेदग्नये भ्राजस्वते पुरोडाशमष्टा-
 कपालः सौर्यं चरुमग्नये भ्राजस्वते पुरोडाशमष्टाकपालमिति ^१
 तस्या एते भवन्त्युदग्ने शुचयस्तव वि ज्योतिषोदु त्वं चित्रमुदग्ने
 शुचयस्तव वि ज्योतिषेत्युपहृतायामिडायामनाहितमग्नीध्रे
 भवत्यथ यजमानाय त्रीणिपिण्डान्प्रयच्छत्युदु त्वं जातवेदसः सप्त ^५
 त्वा हरितो रथे चित्रं देवानामुदगादनीकमिति पिण्डान्प्रय-
 च्छति ^१ चचुरेवासौ प्रयच्छति ^१ यदेव तस्य तदिति ब्राह्मणं ^१
 वैश्वदेवीः सांग्रहणीं निर्वपेद्भामकाम इति ^१ वैश्वदेवं चरुः
 संगृह्यन्त इव अपयन्त्यथ ध्रुवो ऽसि ध्रुवो ऽहः सजातेषु भूया-
 समिति परिधीन्परिदधाति ^१ तस्या एते भवतो विश्वे देवा ^{१०}
 विश्वे देवा इत्यथ पुरस्तात्स्विष्टकृतः सुवाङ्मतीरुपजुहोत्यामन-
 मस्यामनस्य ^१ देवा इति तिस्रः ^१ ॥ ३० ॥ नवमः ॥

अथ वै भवत्यग्निं वा एतस्य शरीरं गच्छति सोमः रसो ^१
 वरुण एनं वरुणपाशेन गृह्णाति सरस्वतीं वागग्नाविष्णू आत्मा
 यस्य ज्योगामयति ^१ यो ज्योगामयावी स्याद्यो वा कामयेत ^{१५}
 सर्वमायुरिरियामिति तस्मा एतामिष्टिं निर्वपेदित्येतयेष्ट्या यक्ष्य-
 माण उपकल्पयते स्वादिरं नवं पात्रं नवनीतमाज्यं यावतीः
 समा एध्यन्मन्येत तावन्मानं च प्रवर्तमथ देवस्य त्वा सवितुः
 प्रसव इति प्रतिपदं कृत्वाग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति सौम्यं चरुं
 वारुणं दशकपालः सारस्वतं चरुमाग्नावैष्णवमेकादशकपाल- ^{२०}

१ सुवाङ्मतीरुपजुहोत्यः, MBD ; सुवाङ्मतीर्जुहोत्यः U Be ; सुवाङ्मतिं
 जुहोत्यः Be 8.

मिति^१ ' समानं कर्माज्यावेचनात्^२ आज्यावेचणे^३ ऽनुवर्तयति
 यन्नवमैत्तन्नवनीतमभवदिति ' समानं कर्मा सुचा^४ सादना-
 त्सादयित्वा सुचो ऽथैतं प्रवर्तं स्वादिरे नवे पात्र उपस्तीर्णा-
 भिघारित^५ सह हविर्भिरन्तर्वेद्यासादयति ' समानं^२ कर्मा^१
 ५ प्रयाजेभ्यः^२ ' प्रयाजैश्चरित्वा^३ हविर्भिश्चरति^२ ' तस्या एता
 भवन्त्यायुष्ट आयुर्दा अग्न आयायस्व सं ते ऽव ते हेड उदु-
 त्तमं प्र णो देव्या नो दिवो ऽग्नाविष्णू अग्नाविष्णू इत्यथ
 पुरस्तात्स्विष्टकृतः सुवाङ्मतीरुपजुहोति ॥ ३१ ॥

अश्विनोः प्राणो ऽसि तस्य ते दत्तां ययोः प्राणो ऽसि
 १० स्वाहेन्द्रस्य प्राणो ऽसि तस्य ते ददातु यस्य प्राणो ऽसि स्वाहा
 मित्रावरुणयोः प्राणो ऽसि तस्य ते दत्तां यस्य प्राणो ऽसि
 स्वाहा विश्वेषां देवानां प्राणो ऽसि तस्य ते ददातु येषां
 प्राणो ऽसि स्वाहेति ' ऊत्वाऊत्वैव स^४स्त्रावैः^४ प्रवर्तमभिघार-
 यति राडसि विराडसि सघाडसि स्वराडभीत्यथैतं प्रवर्तमग्ने-
 १५ णाहवनीयं पर्यादित्य दक्षिणतो निदधात्यथ यजमानमाज्य-
 मवेक्षयति दृतस्य धाराममृतस्य पन्थामिन्द्रेण दत्तां प्रयतां
 मरुद्भिः । तत्त्वा विष्णुः पर्यपश्यत्तत्त्वेडा गव्यैरयदित्यथ ब्रह्मणो
 हस्तमन्वारभ्यर्त्विजः^५ पर्याङ्गः पावमानेन त्वा स्तोमेन गावत्रस्य

१ Here BD ins. हविष्कृता वाचं विद्वजते ।

२ Thus M Bhav. ; स आज्यामवेचनात् the other MSS.

३ om. M Be.

४ संस्त्रावैः Be 8.

५ अर्त्विजः only in M Be 8 D.

वर्तन्योपाग्नीर्वीर्येण देवस्त्वा सवितोत्सृजतु जीवातवे जीवन-
 स्यायै बृहद्रथंतरयोस्त्वा स्तोमेन त्रिष्टुभो वर्तन्या शुक्रस्य
 वीर्येण देवस्त्वा सवितोत्सृजतु जीवातवे जीवनस्याया अग्नेस्त्वा
 मात्रया जगत्यै वर्तन्याग्रयणस्य वीर्येण देवस्त्वा सवितोत्सृजतु
 जीवातवे जीवनस्याया इत्यथ हिरण्यादृतं निष्पिबति ^१ ५
 निष्पिबन्तमनुमन्त्रयत दममग्न आयुषे वर्चसे कृधि प्रियं
 रेतो वरुण सोम राजन् । मातेवास्मा अदिते शर्म यच्छ विश्वे
 देवा जरदष्टिर्यथासदित्यथैतं^२ प्रवर्तमद्भिः प्रक्षाल्य दक्षिणे कर्णे
 आबध्नीत^३ आयुष्टे^४ विश्वतो दधदित्यथैनमनुपरिवर्तयत^५
 आयुरसि विश्वायुरसि सर्वायुरसि सर्वमायुरसीत्यथास्य^६ ब्रह्मा १०
 हस्तं गृह्णात्यग्निरायुभानित्यान्तादनुवाकस्य ^१ ॥ ३२ ॥

यावतो ऽश्वान्प्रतिगृह्णीयात्तावतो वारुणाञ्चतुष्कपालासि-
 र्वपेदेकातिरिक्तानिति ^१ तस्या एते भवत इमं मे वरुण तत्त्वा
 यामीति ^२ यद्यपरं प्रतिग्राही स्यात्सौर्यमेककपालमनुनिर्वपे-
 दिति ^३ तस्या एते भवत उदु त्यं चित्रमित्यथापो^४ ऽवमृथम- १५
 वैत्यथ^५ वै^६ भवत्यपोनघ्नीयं^७ चरुं पुनरेत्य निर्वपेदिति ^१

^१ Thus M ; •यैनं all the other MSS.

^२ Thus corrected, cp. infra XVII. 41 and XVIII. 9 ; आबध्नी-
 ताय० M ; आबध्नात्यायु० the other MSS.

^३ All exc. M ins. प्रवर्तम् after एनं ।

^४ After सर्वमायुरसि M has some words more : सर्वं म आयुर्भूयात्सर्व-
 मायुर्गेषम्, cp. Āp. XIX. 24. 10.

^५ Thus MUD Be, the last three omitting the words अथ वै
 भवति । चित्रमित्यवमृथमेवैत्यपोन० Be 8 ; चित्रमित्यपोन० B.

तस्या एते भवतो ऽपां नपात्समन्या यन्तीति ^१ यः पाप्मना^१
 गृहीतः स्यात्तस्मा एतामैन्द्रावरुणीं पयस्यां निवपेदित्येतयेष्ट्या
 यक्ष्यमाण उपकक्ष्ययते दधि पय आमिचाया इत्यथ देवस्य
 त्वा सवितुः प्रसव इति प्रतिपदं कृत्वेन्द्रावरुणाभ्यां जुष्टं निर्व-
 ५ पामीति चतुरो मुष्टीन्त्रीहीणां निर्वपति ^१ इविष्कृता वाचं
 विसृजते ^१ समानं कर्माधिवपनादध्युष्य दक्षिणार्धं गार्हपत्यस्यै-
 कादश कपलान्युपदधाति ^१ यदैतं पुरोडाशमधिष्ठेत्तत्तद्वै-
 तामामिचां गार्हपत्ये अपयत्यैतं पुरोडाशमुपस्तीर्णाभिघा-
 रितमुदास्यामिचया संप्रच्छाद्यान्तर्वेद्यासादद्यति^२ ^१ ॥ ३३ ॥

१० अथ वै भवति पयस्यायां पुरोडाशमवदधात्यात्मन्वन्तमेवैनं
 करोत्यथो आयतनवन्तमेव ^१ चतुर्धा व्यूहति ^१ दिक्ष्वेव प्रति-
 तिष्ठति ^१ पुनः समूहतीति ^१ स आमिचां पुरोडाशाच्चतुर्धा^३
 कृत्वा व्यूहति या वामिन्द्रावरुणा यतव्या तनूस्तयेमम॥हसो
 मुञ्चतं या वामिन्द्रावरुणा सहस्रा रक्षस्या तेजस्या तनूस्तये-
 १५ मम॥हसो मुञ्चतमिति ^१ पुनः समूहति समूह्यावद्यतीति ^१ तस्या
 एते भवत इन्द्रावरुणयोरहमिन्द्रावरुणा युवमध्वराय न इत्यथ
 पुरस्तात्स्विष्टकृतः सुवाङ्मतीरुपजुहोति यो वामिन्द्रावरुणावग्नौ
 स्वामस्तं वामेतेनावयज इत्यष्टौ ^१ ॥ ३४ ॥ दशमः ॥

अथ वै भवति यो भ्रातृव्यवानस्यास्य स्पर्धमान एतयेष्ट्या

१ Thus M ; पापयक्षा० the other MSS.

२ Thus M ; संज्ञास्य० all the other MSS.

३ Thus M and Bhav. ; पुरोडाशं चतुर्धा all the other MSS.

यजेताग्नये प्रवते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदग्नये विबाधवते
 ऽग्नये प्रतीकवत इति ^१ तस्या एता भवन्ति प्रप्रायमग्निः प्र ते
 यच्चि प्र त इयमि मन्म भुवो वि पाजसा वि ज्योतिषा स
 त्वमग्ने प्रतीकेन तः सुप्रतीकः सुदृशः खञ्जमिति ^१ यो
 भ्रातृव्यवनस्यात्स स्पर्धमान एतयेष्टा यजेतेन्द्रायाः होमुचे ^५
 पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेदिन्द्राय वैमृधायेन्द्रायेन्द्रियावत
 इत्यथ वै भवति त्रयस्त्रिंशत्कपालं पुरोडाशं निर्वपतीति ^१
 य एवैते त्रय एकादशकपालास्तः एवैतः उक्ताः भवन्ति ^१ तस्या
 एता भवन्त्यः होमुचे विवेष यन्मा वि न इन्द्रेन्द्र चतुर्मिन्द्रियाणि
 शतक्रतो ऽनु ते दायीति ^१ यो भ्रातृव्यवान्नस्यात्स स्पर्धमान ^{१०}
 एतयेष्टा यजेताग्नये संवर्गाय पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेत्तः
 षट्मासन्नमेतेन यजुषाभिष्टुष्टेदिति ^१ तः षट्मासन्नमेतेन
 यजुषाभिष्टुष्ट्योजो ऽसि सहो ऽसि बलमसि भ्राजो ऽसि
 देवानां धाम नामासि विश्वमसि विश्वायुः सर्वमसि सर्वायु-
 रभिभूरहमनेन हविषामुं भ्रातृव्यमभिभूयासमिति ^१ युक्षा हि ^{१५}
 देवहृतमानित्येतस्यानुवाकस्य सप्तदश सामिधेनीः पराचीर-
 न्वाह ^१ तस्या एते भवतः सखायः सं वः सम्यञ्चः सः समिद्युवसे
 वृषन्निति ^१ ॥ ३५ ॥

यः प्रजाकामः स्यात्तस्मा एतं प्रजापत्यं गार्मुतं चरुं निर्व-
 पेदिति ^१ तस्या एते भवतः प्रजापते स वेदेति ^१ यः पशुकामः ^{१०}

स्यात्तस्मा एतः सोमापौष्णं गर्भुतं चरुं निर्वपेदिति^१ तस्या
 एते भवतः सोमापूषणेभौ देवाविति^१ चित्रया यजेत पशुकाम
 इति^१ अश्वित्रयेत्युपवसत्यथ^१ प्रातराग्रेयमष्टाकपालं निर्वपति
 सौम्यं चरुं त्वाष्टमष्टाकपालः सरस्वत्यै चरुः सरस्वते चरुः
 ५ सिनीवात्यै चरुमैन्द्रमेकादशकपालमिति^१ तस्या एते भवन्त्य-
 ग्निना रायिमश्रवद्भोमाः अग्न आयायस्व सं त इह त्वष्टार-
 मधियं तन्नसुरीपं प्र णो देव्या नो दिवः पौपिवाः सरस्वतो
 ये ते सरस्व ऊर्मयः सिनीवालि या सुपाणिरिन्द्रं वो विश्व-
 तस्परीन्द्रं नर इत्यथ पुरस्तात्स्विष्टकृतः सुवाङ्मतीरुपजुहोत्यग्ने
 १० गोभिर्न आगद्द्वीति पञ्चर्चो द्वे यजुषौ^१ ॥ ३६ ॥ एकादशः ॥

कारीया यक्ष्यमाणो भवति^१ स उपकल्पयते कृष्णं वासः
 कृष्णतृषं कृष्णमश्वं कृष्णः सन्दानं कृष्णाजिनं कृष्णमधु^२ करी-
 रसकूकृष्णां कुम्भीमामपक्कां^३ कृष्णमनस्त्रिगधं कृष्णामविं कृष्णं
 वर्षाहस्तम्^४ वैतसमिष्ठावर्द्धिरित्यथ यजमानायतने कृष्णं वासः
 १५ कृष्णतृषं निदधात्यथापेणाहवनीयं कृष्णमश्वं कृष्णेन सन्दानेन

१ अश्वित्रयेत्यु० Be 8 Be ; अश्वित्रयेत्यु० BDU ; अश्वित्रयेत्यु० M.

२ कृष्णमधु DU.

३ Thus corrected acc. to a Prayoga ; कुम्भीमामपक्कां D ; instead of आमपक्कां Be 8 (pr. m) : आमवाकार्यं, (sec. m.) : आमपाचं करीया ; आमपाचकरीया U ; आमपाचकरी B ; आमपाचं करीयत् Be ; आममाचं— करीयां M.

४ वर्षाहस्तम् M here and later on consequently ; thus also some of the other MSS.

संदित्यान्तर्वेदि^१ कृष्णाजिने कृष्णमधु करीरसक्तून्निवपत्युत्करे
कुम्भीं निमिनोत्यथाग्रेणोत्करं प्रागीषमन स्थापयित्वा तस्याग्रे-
णोपस्तम्भनं कृष्णामविं निगध्यात्युत्तरेणाहवनीयं कृष्णं वर्षाह्न-
स्तम्बं वैतसमिधावर्हिरिति निदधात्यथ यजमानः कृष्णं वासः
कृष्णातृषं परिधत्ते ॥ ३७ ॥

मारुतमसि मरुतामोजो ऽपां धारां भिन्द्वीति^१ रमयत
मरुतः श्येनमायिनमिति पश्चाद्वातं प्रतिमीवति^१ पुरोवातमेव
जनयति वर्षस्यावरुद्धा इति ब्राह्मणमथैतमश्वं संदानात्प्रमु-
च्योत्तरवर्ग्येणाभिविचिपत्यभिक्रन्द^२ स्तनय गर्भमाधा इति^३
स यदि विधूनुते^३ यदि मेहति यदि शकृत्करोति वर्षिष्य- १०
तीत्येव वेदाथ वातनामानि जुहोति पुरोवातो वर्षश्चिन्वरा-
वृत्स्वाहेत्यष्टावथान्तर्वेदि कृष्णाजिने मधुषा करीरसक्तून्संयौति
मान्दा वाग्नाः शुन्ध्यूरजिराः । ज्योतिष्मतीस्तमस्वरीरुन्दतीः
सुफेनाः । मित्रभृतः चवभृतः सुराद्रा इह मावतेति^४ तिस्रः
पिण्डीः कृत्वा समुच्चित्य कृष्णाजिनस्यान्तान्संदानेनोपनहति १५
वृष्णो अश्वस्य संदानमसि वृष्यै त्वोपनह्यामीत्यथैना अनसः
प्रथमायां गधायामावध्नाति ॥ ३८ ॥

देवा वसव्या अग्ने सोम सूर्येत्यहोरात्रे उपरमति^५ द्विती-

१ Thus M only ; संनह्यान्तर्वेदि all the other MSS.

२ •वर्ग्येव• M ; •वर्गेव the other MSS. ; cp. supra p. 104. 2.—

•भिविचिपत्य• M.

३ विधुनुते BD.

- यस्यामावध्नाति देवाः शर्मण्या मित्रावरुणार्थमन्नित्यहोरात्रे
 एवोपरमति^१ द्वातीयस्यामावध्नाति देवाः सपौतयो ऽपां
 नपादाशुहेमन्नित्यहोरात्रे एवोपरमत्यथ वै भवति यदि
 वर्षेत्तावत्येव होतव्यमिति^१ यदि चैव वर्षति यदि नोभयेनैव
 ५ पिण्डीर्जुहोति सुचोपस्तीर्णाभिघारिता दिवा चित्तमः
 कृण्वन्त्या यं नर उदौरयथा मरुतः समुद्रत इत्यथासां धूम-
 मन्वीचते ऽसितवर्णा हरयः सुपर्णा इति^१ यदि न वर्षच्छो
 भूते हविर्निर्वपेद्ग्नये धामच्छदे पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपे-
 न्मारुतः सप्तकपालः सौर्यमेककपालमिति^१ तस्या एता
 १० भवन्ति त्वं त्या चिदच्युताग्ने भूरीणि तव जातवेदो दिवो
 नो वृष्टिं मरुतो ररीध्वं पिबन्त्यपो मरुतः सुदानव उदु त्वं
 चित्रमित्यथ पुरस्तात्स्विष्टकृतः सुवाङ्मतीरुपजुहोत्यौर्वभृगुवच्छु-
 चिमप्रवानवदाङ्गव इति तिस्रो^१ ऽथैतां कुम्भीमद्भिः पूरयति
 सृजा वृष्टिं दिव आद्भिः समुद्रं पृणेति^१ सा यदि दीर्यते
 १५ यदि भिद्यते वर्षिष्यतीत्येव वेदायाविमभिजुहोत्यङ्गा^१ असि
 प्रथमजा बलमसि समुद्रियमिति^१ सा यदि विधूनुते यदि
 मेहति यदि शकृत्करोति वर्षिष्यतीत्येव वेदाथ वर्षाङ्गस्तम्भम-
 भिजुहोति ॥ ३६ ॥

१ Thus M Be 8 Be; वेदाथ मेष्ठा उपरि जुहोत्य० BUD; then follows in B the beginning of kh. 40; the passage अथाविमभि-
 जुहोत्य० ... वर्षिष्यतीत्येव was given in this MS. already after the horse
 oracle.

उन्नम्य पृथिवीं भिङ्क्षीदं दिव्यं नमः । उद्गो दिव्यस्य
 नो देहीशानो विसृजा दृतिमित्यथैनमाहवनीये ऽनुप्रहरति
 हिरण्यकेशो रजसो विसार इत्यथास्य धूममन्वीक्षत आ ते
 सुपर्णा अभिनन्त एवैरित्यथान्तर्वेदि तिष्ठन्कृष्णाजिनमवधूनोति
 ये देवा दिविभागा इत्यान्तादनुवाकस्य^१ संतिष्ठते कारीर्य- ५
 थातो ऽञ्चःसवकारीर्यग्रेयमष्टाकपाक्षं निर्वपति अपयित्वा-
 सादयति^१ तस्याः पञ्चदश सामिधेन्यः पञ्च प्रयाजा वार्चघ्नावा-
 ज्यभागावथ हविषो ऽग्निर्मूर्धा भुव इति^१ त्रिष्टुभौ संयाज्ये^१
 याभिश्चैव पिण्डीरावध्नाति याभिश्च जुहोति याभ्यां च धूम-
 मन्वीक्षते ताः सप्तसिध्यन्ति^१ संतिष्ठते ऽञ्चःसवकारीरौ^१ १०

॥ ४० ॥ द्वादशः ॥

अथ वै भवति त्रैधातवीयेन यजेताभिचरन्वाभिचर्यमाणो
 वा सहस्रेण वा यज्यमाणः^२ सहस्रेण वेजानो यो वा यज्य
 इत्युक्त्वा न यजत इत्येतयेष्ट्या यज्यमाण उपकल्पयते सहस्रं
 हिरण्यं तार्यं धेनुमित्यथ देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति १५
 प्रतिपदं कृत्वेन्द्राविष्णुभ्यां जुष्टं निर्वपामीति चतुरो मुष्टीन्ब्री-
 ह्दीणां निर्वपत्येतामेव प्रतिपदं कृत्वेन्द्राविष्णुभ्यां जुष्टं निर्वपा-
 मीति चतुरो यवानामेतामेव प्रतिपदं कृत्वेन्द्राविष्णुभ्यां जुष्टं
 निर्वपामीति चतुर एव ब्रीह्दीणां^१ तेषां ब्रीहियेव हवि-

१ Thus M ; सं om. all the other MSS.

२ The following thus only in M ; the other MSS. are partly corrupted partly incomplete.

ष्कृतमुद्गादयत्युपोद्यच्छन्ते यवान्हविष्कृता वाचं विसृजते^१ समानं
 कर्माधिवपनादध्युष्य गार्हपत्ये द्वादश कपालान्युपदधात्यथ वै
 भवति द्वादशकपालः पुरोडाशो भवति^१ ते त्रयश्चतुष्कपाला-
 स्त्रिंशमृद्धत्वाय^१ त्रयः पुरोडाशा भवन्ति^१ त्रय इमे लोका^१
 ५ एषां लोकानामाष्टा^१ उत्तरउत्तरो व्यायाग्भवतीति^१ स
 उत्तरमुत्तरमेव व्यायाऽसं करोति यवमयं^१ मध्ये^१ इथ
 वै भवति ॥ ४१ ॥

सर्वाणि कृन्दाऽस्येतस्यामिष्ट्यामनूच्यानीत्याहुस्त्रिष्टुभो वा
 एतदीर्यं यत्ककुदुष्णिहा जगत्यै^१ यदुष्णिहककुभावन्वाह
 १० तेनैव सर्वाणि कृन्दाऽस्यवरुद्ध इति^१ प्र सो अग्ने तवोति-
 भिरित्येतासां द्वे धाय्यालोके दधात्यथाग्ने त्रौ ते वाजिना
 त्रौ षधस्येति त्रिवत्या परिदधाति सरूपत्वायेति ब्राह्मणः^१
 सर्वेषामभिगमयन्नवद्यतीति^१ तस्या एते भवतः सं वां कर्म-
 णोभा जिग्यथुरित्यन्वाहार्यमासाद्य सहस्रः^१ हिरण्यं तार्थं
 १५ धेनुमिति ददाति^१ यं कामयेत राजन्यमनपोब्धो जायेत
 वृत्रान्मृश्वरेदिति तस्मा एतमैन्द्रावार्हस्यत्वं चरुं निर्वपेदित्ये-
 तयेष्ट्या यज्यमाण उपकल्पयते हिरण्यमयं दाम^१ तस्या एते
 भवतो ऽस्मे इन्द्रावृहस्पती वृहस्पतिर्नः परिपातु पश्वादित्य-
 न्वाहार्यमासाद्य हिरण्यमयं दाम ददाति^१ ॥ ४२ ॥

१ Thus M only; यवमयमध्ये Be 8 Be; यवमयोमध्ये BU: यवमय-
 रमध्ये D.

वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेदनिष्टाययणेन नवान्नं जग्ध्वा
 यो वान्यस्याग्निषु यजेत यस्य वान्यो ऽग्निषु यजेत^१ सो ऽरण्यो-
 रग्नीन्समारोह्योदवसाय मथित्वाग्नीन्विहृत्य वैश्वानरं द्वादश-
 कपालं निर्वपति^१ तस्या एते भवतो वैश्वानरो न ऊत्या
 पृष्ठो दिवीत्यग्ने तन्तुमते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्वि- ५
 च्छिन्नाग्निहोत्रो यो वा कामयेत प्रजायै मे तन्तुर्न विच्छि-
 द्येतेति^१ सो ऽरण्योरग्नीन्समारोह्योदवसाय^१ मथित्वाग्नीन्वि-
 हृत्याग्ने तन्तुमते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदिति^१ तस्या
 एते भवतस्त्वं नस्तन्तुरुत सेतुरग्ने त्वं पन्था भवसि देवयानः ।
 त्वयाग्ने पृष्ठं वयमारुहेम अथा देवैः सधमादं मदेम ॥ स्वयं १०
 हृषानः सुगमप्रवायं तिग्मशृङ्गो वृषभः शोणुचानः । प्रत्नः
 सधस्थमनुपश्यमान आ तन्तुमग्निर्दिव्यं ततानेति^१ खिष्टवत्यौ
 संयाज्ये हव्यवाहमभिमातिषाहः रक्षोहणं पृतनासु जिष्णुम् ।
 ज्योतिष्मन्तं दीद्यन्तं पुरन्धिमग्निः खिष्टकृतमाहुवेम ॥
 खिष्टमग्ने अभितत्पृणाहि विश्वा देव पृतना अभिष्य । ११
 उरुं नः पन्थां प्रदिशन्विभाहि ज्योतिष्मद्वेह्यजरं न आयुरित्य-
 ग्ने व्रतभृते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्य आहिताग्निरश्रु
 कुर्यादिति^१ तस्या एते भवतस्त्वमग्ने व्रतभृच्छुचिर्देवाः आसा-
 दया इह । अग्ने हव्याय वोढवे ॥ व्रता नु विभ्रद्रतपा
 अदाभ्यो यजानो देवाः अजरः सुवीरः । दधद्रत्नानि सुवि- १०

^१ Thus MDU; •रोष्यादव• Be 8 Be; in B the last kh. is wanting.

दानो अग्ने गोपाय नो जीवसे जातवेद इत्यथ यस्याग्नयो
 वृथाग्निभिः सꣳसृज्येरन्मिथो वान्यस्य वाग्निभिः सो ऽरण्योर-
 ग्नीन्समारोह्योदवसाय^१ मथित्वाग्नीन्विहत्याग्नये विविचये पुरो-
 डाग्रमष्टाकपाखं निर्वपत्यग्नये^२ व्रतपतय इति ^१ तस्या एता
 ५ भवन्ति वि ते विष्वम्वातजूतासो अग्ने त्वामग्ने मानुषीरौडते
 विशस्त्वमग्ने व्रतपा असि यदो वयं प्रमिनाम व्रतानीति ^१
 संतिष्ठन्त इष्टयः संतिष्ठन्त इष्टयः ^१ ॥ ४३ ॥ चयोदशः ॥

॥ इति चयोदशः प्रश्नः ॥

अथ वै भवति प्रजापतिरकामयत प्रजाः सृजेयेति ' स
तपो ऽतप्यत ' स सर्पानसृजत ' सो ऽकामयत प्रजाः सृजे-
येति ' स द्वितीयमतप्यत ' स वयाःस्यसृजत ' सो ऽका-
मयत प्रजाः सृजेयेति ' स तृतीयमतप्यत ' स एतं दीक्षि-
तवादमपश्यत्तमवदत्ततो वै स प्रजा असृजतेति ' तत्पृच्छन्ति^१
कतमत्तत्तपो यत्तपस्तप्त्वा दीक्षितवादं वदतीत्यथ वै भवत्य-
ङ्गिरसः सुवर्गं लोकं यन्तो ऽपु दीक्षातपसी प्रावेशयन्नु
स्वाति ' साक्षादेव दीक्षातपसी अवरुद्ध इत्येतदिति
ब्रूयादित्यथ वै भवति यदै दीक्षितो ऽमेध्यं पश्यत्यपास्माद्दीक्षा
क्रामति ' नीलमस्य हरो येतीति ' सो ऽमेध्यं दृष्ट्वा जपत्य-^{१-}
बद्धं मनो दरिद्रं चक्षुः सूर्यो ज्योतिषाः श्रेष्ठो दीक्षे मा
मा हासीरित्याह ' नास्माद्दीक्षापक्रामति ' नास्य नीलं न
हरो येतीति ब्राह्मणमथ वै भवति यदै दीक्षितमभिवर्षति
दिव्या आपो ऽशान्ता ओजो बलं दीक्षां तपो ऽस्य निर्घ्न-
न्तीति ' सो ऽभिवृध्यमाणो जपत्युन्दतीर्बलं धत्तौजो धत्त^{१५}
बलं धत्त मा मे दीक्षां मा तपो निर्वधिष्टेत्याहैतदेव
सर्वमात्मन्धत्ते ' नास्यौजो बलं न दीक्षां न तपो निर्घ्नन्तीति
ब्राह्मणमथ वै भवत्यग्निर्वै दीक्षितस्य देवता ' सो ऽस्मादेतर्हि
तिर इव यर्हि यातीति ' सो ऽस्मात्समाहूढस्तिर इव^१

१ पृच्छन्ति MG (pr. m.) U ; पृच्छन्ति Be BG (sec. m.) ; the plural is correct, the subject being, according to Bhav., ब्रह्मवर्दिनः ।

१ यर्हि ins. M.

भवति ' सो ऽरक्षोरग्रीन्समारोह्य बृहस्पतिवत्यर्चा प्रयाति '
 भद्रादभि श्रेयः प्रेहि बृहस्पतिः पुरेता ते अस्त्वित्याह '
 ब्रह्म वै देवानां बृहस्पतिस्त्वमेवान्वारभते ' स एनः संपारय-
 तीति ब्राह्मणं ' प्रज्ञातमपाः संधानस्योक्तमध्यवसानस्याथ^१ वै
 १ भवति यो वै सोमः राजानः साम्राज्यं लोकं गमयित्वा
 क्रीणाति गच्छति स्वानाः साम्राज्यं ' कृन्दाः सि खलु वै
 सोमस्य राज्ञः साम्राज्यो लोकः ' पुरस्तात्सोमस्य क्रयादे-
 वमभिमन्त्रयेतेति ' स पुरस्तात्सोमस्य क्रयादेवमभिमन्त्र-
 यते ॥ १ ॥

- १० एष ते गायत्रो भाग इति मे सोमाय ब्रूतादेष ते त्रैष्टुभो
 भाग इति मे सोमाय ब्रूतादेष ते जागतो भाग इति मे
 सोमाय ब्रूताच्छन्दोमानाः साम्राज्यं गच्छेति मे सोमाय ब्रूता-
 दिति ' साम्राज्यमेवैनं लोकं गमयित्वा क्रीणाति ' गच्छति
 स्वानाः साम्राज्यमिति ब्राह्मणमथ वै भवति यो वै तानूनप्तस्य
 १५ प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव तिष्ठति ' ब्रह्मवादिनो वदन्ति न प्राश्नन्ति
 न जुह्वत्यथ क्व तानूनप्तं प्रतितिष्ठतीति ' प्रजापतौ मनसीति
 ब्रूयात्त्रिरवजिघ्रेदिति ' स त्रिरवजिघ्रेति प्रजापतौ त्वा मनसि
 जुहोमीत्येषा वै तानूनप्तस्य प्रतिष्ठा ' य एवं वेद प्रत्येव
 तिष्ठतीति ब्राह्मणमथ वै भवति यो वा अध्वर्योः प्रतिष्ठां वेद
 २० प्रत्येव तिष्ठति ' यतो मन्येतानभिक्रम्य होष्यामीति तत्तिष्ठ-

न्नाश्रावयेदिति ^१ स यतो मन्यतानभिक्रम्य होष्यामीति तत्तिष्ठ-
 न्नाश्रावयत्येषा वा अध्वर्योः प्रतिष्ठा ^१ य एवं वेद प्रत्येव
 तिष्ठतीति ब्राह्मणमथ वै भवति यदभिक्रम्य जुहुयात्प्रतिष्ठाया
 इयात्तस्मात्समानत्र तिष्ठता होतव्यं प्रतिष्ठित्या इति ^१ तदेत-
 दन्यत्र हविर्यज्ञेभ्यो ^१ ऽभिक्रामं जुहोतीति हविर्यज्ञेषु भवत्यथ ^५
 वै भवति यो वा अध्वर्योः स्वं वेद स्ववानेव भवति ^१ सुम्वा
 अस्य स्वं वायव्यमस्य स्वं चमसो ऽस्य स्वं ^१ यद्वायव्यं वा चमसं
 वानन्वारभ्याश्रावयेत्स्वादियादिति ^१ स वायव्यं चैव चमसं
 चान्वारभ्याश्रावयति ^१ स्वादेव नैतीति ब्राह्मणमथ वै
 भवति यो वै सोममप्रतिष्ठाप्य स्तोत्रमुपाकरोत्यप्रतिष्ठितः ^{१०}
 सोमो भवत्यप्रतिष्ठित स्तोमो ऽप्रतिष्ठितान्युक्त्यान्यप्रतिष्ठितो
 यजमानो ऽप्रतिष्ठितो ऽध्वर्युर्वायव्यं वै सोमस्य प्रतिष्ठा चमसो
 ऽस्य प्रतिष्ठा सोम स्तोमस्य स्तोम उक्त्यानां ^१ ग्रहं वा गृहीत्वा
 चमसं वोच्चीय स्तोत्रमुपाकुर्यादित्युक्त्यनः ^१ ह्येव ^१ चमसस्य
 ग्रहणः ^१ स ग्रहं वैव गृहीत्वा चमसं वोच्चीय स्तोत्रमुपा- ^{१५}
 करोति ^१ प्रत्येव सोमः स्थापयति प्रति स्तोमं प्रत्युक्त्यानि ^१
 प्रति यजमानस्तिष्ठति प्रत्यध्वर्युरिति ब्राह्मणम् ^१ ॥ २ ॥

अथ वै भवति यज्ञं वा एतत्संभरन्ति यत्सोमक्रयण्यै
 पदं ^१ यज्ञमुखः हविर्धाने ^१ यर्हि हविर्धाने प्राची प्रवर्तये-
 युस्तर्हि तेनाचमुपाज्यादिति ^१ स यर्हि हविर्धाने प्राची ^{१०}

^१ MGB ins. न; Bhav. cites the passage without the negative particle.

प्रवर्तयति^१ तर्हि^१ तेन पदतृतीयेन पत्यचधुरमुपानक्ति^१
यज्ञमुख एव यज्ञमनुसंतनोतीति ब्राह्मणमथ वै भवति प्राञ्च-
मग्निं प्रहरन्त्युत्पत्नीमानयन्त्यन्वनाः^२सि प्रवर्तयन्त्यथ वा अस्त्यैष
५ धिष्णिनो ह्यीयते सो ऽनुधायति स ईश्वरो रुद्रो भूत्वा प्रजां
पशून्यजमानस्य श्रमयितो^३र्यर्हि पशुमाप्रीतमुदञ्चं नयन्ति तर्हि
तस्य पशुअपणः^४ हरेदिति^१ स यर्हि पशुमाप्रीतमुदञ्चं नयन्ति
तर्हि तस्य पशुअपणः^४ हरति^१ तेनैवैनं भागिनं करोतीति
ब्राह्मणमथ वै भवति यजमानो वा आहवनीयो^१ यजमानं वा
१० एतद्विकर्षन्ते यदाहवनीयात्पशुअपणः^४ हरन्ति^१ स वैव
स्यान्निर्मन्थं वा कुर्यादिति^१ स यद्यहैनं^२ करिष्यन्भवति
नैनमन्वानयते^१ ऽजस्र एवाप्येष दीप्यमानः शेते^१ यद्यु वा
एनमन्वानयते तस्य पशुवेलायामुल्मुकमादायारणी उपसंगृह्य
पूर्वः पशोः प्रतिपद्यते^१ निर्मन्थ्येनात्र^३ पशुः^४ अपयन्ति^१
१५ वपया^४ तत्सहोल्मुकमाहरन्ति यजमानस्य सात्मत्वायेति
ब्राह्मणमथ वै भवति यदि पशोरवदानं नश्येदाज्यस्य प्रत्या-
ख्यायमवद्येदिति^१ स यावन्ति पशोरवदानानि नश्यन्ति
तावत्कृत्व आज्यस्य प्रत्याख्यायमवद्यति^१ सैव ततः प्रायश्चित्ति-
रिति ब्राह्मणमथ वै भवति ये पशुं विमथ्नीरन्यस्ताङ्कामयेता-

१ Thus M ; प्रवर्तयेयुस्तर्हि the other MSS.

२ यद्यहैनं B Be ; cp. infra p. 163, 5.

३ Thus M only ; निर्मन्थ्येनाह the other MSS.

४ Thus MBG (sec. m.) ; पथा Be G (pr. m.).

तिमार्च्युरिति कुविदङ्गेति नमोवृत्तिवत्यर्चाग्नीध्रे जुहुया-
दिति^१ स कुविदङ्गेति नमोवृत्तिवत्यर्चाग्नीध्रे जुहोति^१ नमो-
वृत्तिमेवैषां वृङ्क्ते^१ ताजगार्तिमार्च्यन्तीति ब्राह्मणं^१ यद्यु वा
एकचरं विमथ्नीते शामित्र एतां जुहोति^१ प्रज्ञातमुपाकरण-
स्योक्तमपाव्यानां^२ चरणं^१ ब्राह्मणमुत्तरम्^१ ॥ ३ ॥ प्रथमः ॥ ५

अथ वै भवति यो वा अयथादेवतं यज्ञमुपचरत्या
देवताभ्यो वृश्च्यते पापीयान्भवति^१ यो यथादेवतं न
देवताभ्य आवृश्च्यते वसीयान्भवत्याग्नेय्यर्चाग्नीध्रमभिमृशेद्वैष्णव्या
हविर्धानमाग्नेय्या सुचो वायव्यया वायव्यान्वैन्द्रिया सद इति^१
स आग्नेय्यर्चाग्नीध्रमभिमृशति वैष्णव्या हविर्धानमाग्नेय्या सुचो १०
वायव्यया वायव्यान्वैन्द्रिया सदो^१ यथादेवतमेव यज्ञमुप-
चरति^१ न देवताभ्य आवृश्च्यते वसीयान्भवतीति ब्राह्मणमुक्त-
मौदुम्बराणां महापरिधीनां^३ परिधानमुक्तं^१ सुचा^१ सादन-
मुक्तं पात्राणामभिमर्शनमथ वै भवतीष्टर्गो वा अध्वर्युर्यजमा-
नस्येष्टर्गः खलु वै पूर्वा ऽष्टुः क्षीयत^१ आसन्यान्मा मन्त्रात्पाहि १५
कस्याश्चिदभिगस्त्या इति पुरा प्रातरनुवाकाञ्जुहुयादिति^१
पुरा प्रातरनुवाकान्महारात्र उत्थायाग्नीध्र आसन्यां जुहोत्या-
सन्यान्मा मन्त्रात्पाहि कस्याश्चिदभिगस्त्याः^४ स्वाहेत्यात्मन एव

१ BG ins. प्रज्ञात एतां जुहोति ।

२ Thus M ; उपाकरणौयस्य the other MSS.

३ From here unto निर्हन्ती० (p. 158, 12) is left out in B.

४ ०भिगस्त्या M Be U and Padapāṭha at TS. III. 1. 7. 1 ; अभि-
गस्त्याः G.

तदध्वर्युः पुरस्ताच्छर्म नह्यते ऽनात्या इति ब्राह्मणमथ वै
 भवति यो वै कन्दोभिरभिभवति स सः सुन्वतोरभिभवतीति
 स सः सुन्वतोर्महारात्र उत्थायाग्नीध्रे तिस्रो ऽभिभूतीर्जुहोति
 संवेशाय लोपवेशाय त्वा गायत्रिया अभिभूत्यै स्वाहा संवेशाय
 ५ लोपवेशाय त्वा त्रिष्टुभो ऽभिभूत्यै स्वाहा संवेशाय लोपवेशाय
 त्वा जगत्या अभिभूत्यै स्वाहेत्यथ दे प्राणाज्जती जुहोति
 प्राणापानौ मृत्योर्मा पातं प्राणापानौ मा मा हासिष्टमित्यथ
 वै भवति देवतासु वा एते प्राणापानयोर्व्यायच्छन्ते येषां
 सोमः समृच्छते^१ संवेशाय लोपवेशाय त्वेत्याह^१ कन्दांशि
 १० वै संवेश उपवेशश्च कन्दोभिरेवास्य कन्दांशि वृङ्क्ष इति
 ब्राह्मणमथ वै भवति यस्य भूयांसो यज्ञक्रतव इत्याहुः
 स देवता वृङ्क्ष इति^१ यद्यग्निष्टोमः सोमः परस्तात्स्यादुक्थं
 कुर्वीतेत्युक्थं क्रतुमुपैति^१ यद्युक्थः स्यादतिरात्रं कुर्वीते-
 त्यतिरात्रं क्रतुमुपैति^१ यज्ञक्रतुभिरेवास्य देवता वृङ्क्षे वसी-
 १५ यान्भवतीति ब्राह्मणमिति^१ न्वा^१ अध्वर्युतो^१ ऽथ कन्दोगतः^१
 प्रेतिवन्ति^१ चैतिवन्ति^१ चाज्यानि^१ भवन्त्यभिजित्यै^१ मरु-
 त्वतीः प्रतिपदो विजित्या^१ उभे वृहद्रथंतरे भवत^१

१ इतीन्वा अध्व० BGU; इतीन्वध्व० M.

२ Thus only Bhavasvāmin; प्रेतिवंत च इतिवंति चा० M; प्रेतिवंति
 प्रदतिवेति चाज्य० G; प्रेतिवंति प्रदतिवोति चाज्य० U; प्रेतिप्रदतिवेचाज्य०
 Be; cp. also TS. III. 1. 7. 2 with the comm. Vol. III, p. 41 and
 T Br. I. 4. 6. 1.

इति^१ नै^१ छन्दोगतो^१ । अथ होतः^२ । सजनीयः शस्यं विहव्यः
 शस्यमगस्त्यस्य कथाशुभीयः शस्यमिति^३ न्वा^३ एकयाजिनो^३ ।
 अथ सत्त्रिणां महाराच उत्थानं चैव समानं पञ्चाभिभूतीर्दे^४
 प्राणाहुती । ते यथाकृतेव यन्त्यादिष्टान्येवाहान्युपयन्त्युक्तं^४
 निघाभ्यासु वाचनमथ वै भवत्योषधयो वै सोमस्य विशो^५ विशः ५
 खलु वै राज्ञः प्रदातोरौश्वरा । ऐन्द्रः सोम इति । सो ऽभि-
 षोष्यन्नोषधौभ्यो ऽधि राजानं निर्याचते । ऽवीवृधं वो मनसा
 सुजाता चतुप्रजाता भाग इदः स्याम । इन्द्रेण देवीर्वीरुधः
 संविदाना अनुमन्यन्ताः सवनाय सोममित्याहौषधौभ्य एवैनः
 स्वायै विशः स्वायै देवतायै निर्याच्याभिषुणोतीति ब्राह्मणमथ १०
 वै भवति यो वै सोमस्याभिषूयमाणस्य प्रथमो ऽःशु स्कन्दति
 स ईश्वर इन्द्रियं वीर्यं प्रजां पशून्यजमानस्य निर्हन्तोस्तमभि-
 मन्त्रयेतेति । स यः सोमस्याभिषूयमाणस्य प्रथमो ऽःशु
 स्कन्दति तमभिमन्त्रयेता मास्कान्सह प्रजया सह रायस्यो-
 षेणेन्द्रियं मे वीर्यं मा निवंधीरित्याशिषमेवैतामाशास्त इन्द्रि- १५
 यस्य वीर्यस्य प्रजायै पशूनामनिर्घातायेति ब्राह्मणमत्रैषा
 द्रष्टानुमन्त्रणीया^५ । तामितराभिः सह वक्ष्यामो । अथ वै
 भवति ॥ ४ ॥

१ Corrected ; इति छंदोग० M ; इत्यु-छंदोग० Be UG.

२ होतः M.

३ इतिनैकया० M ; इतीन्वा एकया० Be UG.

४ Thus M ; यन्त्यादिष्टानि ह्यहान्युप० GU ; यन्त्यादिष्टाविहव्यहान्युप० Be.

५ Thus MBG ; •मन्त्रवा इष्टानुमन्त्रणीया Be : •मन्त्रैषा इष्टानुमन्त्रणीया U.

- यो वै देवान्देवयज्ञसेनार्पयति मनुष्यान्मनुष्ययज्ञसेन देव-
यज्ञस्येव देवेषु भवति मनुष्ययज्ञसी मनुष्येषु । याग्राचीन-
माग्रयणाद्गृह्यान्मृहीयात्तानुपांशु गृहीयाद्यानूध्वांस्तानुपब्दि-
मत इति । स याग्राचीनमाग्रयणाद्गृह्यान्मृहाति तानुपांशु
■ गृहाति । यानूध्वांस्तानुपब्दिमतो । देवानेव तद्देवयज्ञसेना-
र्पयति मनुष्यान्मनुष्ययज्ञसेन । देवयज्ञस्येव देवेषु भवति
मनुष्ययज्ञसी मनुष्येष्विति ब्राह्मणं । ते यत्र बहिष्पवमानं
सृष्यन्तो भवन्ति तेषु समन्वारब्धेष्वहवनीये सुवाङ्मतिं जुहोत्यग्निः
प्रातःसवने पालस्मान्वैश्वानरो महिना विश्वशम्भूः । स नः पावको
१० द्रविणं दधात्वायुष्मन्तः सहभक्षाः स्याम स्वाहेति । माध्यन्दिने
पवमाने तथैव समन्वारब्धेष्वहवनीये सुवाङ्मतिं जुहोति विश्वे
देवा मरुतो इन्द्रो अस्मानस्मिद्धितीये सवने न जह्युः ।
आयुष्मन्तः प्रियमेषां वदन्तो वयं देवानां सुमतौ स्याम
स्वाहेत्यार्भवे पवमाने तथैव समन्वारब्धेष्वहवनीये सुवाङ्मतिं
११ जुहोतीदं तृतीयं सवनं कवीनामृतेन ये चमसमैरयन्त ।
ते सौधन्वनाः सुवरानशानाः स्विष्टिं नो अभि वसीयो नयन्तु
स्वाहेत्यथ वै भवत्यायतनवतीर्वा अन्या आङ्गतयो ह्वयन्ते ऽना-
यतना अन्या । या आधारवतीस्ता आयतनवतीर्याः सौम्यास्ता
अनायतना । ऐन्द्रवायवमादायाधारमाधारयेदिति । स ऐन्द्र-
१० वायवमादायाधारमाधारयत्यध्वरो यज्ञो ऽयमस्तु देवा ओष-
धीभ्यः पशवे नो जनाय । विश्वस्मै भृतायाध्वरो ऽसि स पिन्वस्व
वृतवद्देव सोम स्वाहेति । सौम्या एव तदाङ्गतीरायतनवतीः

करोत्यायतनवान्भवति य एवं वेदाथो द्यावापृथिवी एव दृतेन
 व्युनक्ति^१ ते व्युत्ते उपजीवनीये भवत^२ उपजीवनीयो भवति
 य एवं वेदेति ब्राह्मणमथ प्रतिप्रस्थातोत्तरार्ध आहवनीयस्य
 मन्थिनः सः स्रावं जुहोत्येष ते रुद्र भागो यं निरयाचयास्तं
 जुषस्व विदेर्गौपत्यः^३ रायस्योषः^४ सुवीर्यः^५ संवत्सरौणाः^६
 स्वाहेत्यथ वै भवति मनुः पुत्रेभ्यो दायं व्यभजत्स^७ नाभानेदिष्ठं
 ब्रह्मचर्यं वसन्तं निरभजत्स^८ आगच्छत्सोऽब्रवीत्कथा मा
 निरभागिति^९ न त्वा निरभाचमित्यब्रवीदङ्गिरस इमे सत्त्व-
 मासते^{१०} ते सुवर्गं लोकं न प्रजानन्ति^{११} तेभ्य इदं ब्राह्मणं ब्रूहि^{१२}
 ते सुवर्गं लोकं यन्तो य एषां पशवस्ताः^{१३} स्ते दास्यन्तीति^{१४}
 तदेभ्योऽब्रवीदिति^{१५} तत्पृच्छन्ति^{१६} किमेभ्यस्तदुवाचेत्यपाव्यानि
 सन्तनीर्द्रष्टानुमन्त्रणीया अच्चावाकीयाः^{१७} स्तोत्रीयाः^{१८} शस्त्रीयाः
 सत्यं वदत अद्वा वो मा विगादित्येतदेभ्यस्तदुवाचेति^{१९} तं
 पशुभिश्चरन्तं यज्ञवास्तौ रुद्र आगच्छदित्युक्तस्यैष कर्मणो
 ऽनुवादो^{२०} ऽथ दे प्रवृताङ्गती जुहोति^{२१} जुष्टो वाचो भूयास-^{२२}
 मृचा स्तोमः^{२३} समर्धयेत्युपरिष्ठान्तृतीया^{२४} तामु^{२५} तत्रैव वक्ष्यामो^{२६}
 ऽथ द्रष्टानुमन्त्रयते द्रष्टव्यस्कन्द यस्ते द्रष्टो यो द्रष्टो यस्ते
 द्रष्ट इत्यथ वै भवत्यध्वर्युर्वा चत्विजां प्रथमो युज्यते तेन

१ Thus MU ; all the other MSS. read the singular.

२ Thus M only ; all the other MSS. °वाकौशस्तानीयाः ।

३ Thus M ; विशादु i.s. of विगादु all the other MSS.

४ Thus M ; दन्तीयाम् the other MSS.

स्तोमो योक्तव्य इति ^१ ते यत्र बहिष्पवमानः सर्पन्ति तत्प्रक
 एवाध्वर्युः प्रथमो बर्हिषी धुवानः^२ सर्पति ^३ वागग्नेया अग्न
 एतृजुगा देवेभ्यो यज्ञो मयि दधती प्राणान्पशुषु प्रजां मयि
 च यजमाने चेत्याह ^४ वाचमेव तद्यज्ञमुखे युनक्तीति ब्रह्मण-
 ५ मथ वै भवति वास्तु वा एतद्यज्ञस्य क्रियते यद्ब्रह्मण्यहीत्वा
 बहिष्पवमानः सर्पन्ति ^५ पराञ्चो हि यन्ति ^६ पराचीभि
 स्तुवते ^७ वैष्णव्यर्चा पुनरेत्योपतिष्ठत इति ^८ स वैष्णव्यर्चा पुनरे-
 त्योपतिष्ठते ^९ यज्ञो वै विष्णुर्द्यज्ञमेवाकर्विष्णो त्वं नो अन्तमः
 शर्म यच्छ सहन्त्य । प्र ते धारा मधुश्रुत उत्सं दुहते
 १० अक्षितमित्याह ^{१०} यदेवास्या शयानस्योपशुष्यति तदेवास्यैतेना-
 प्याचयतीति ब्राह्मणम् ^{११} ॥ ५ ॥ द्वितीयः ॥

अथ वै भवति यो वै पवमानानामन्वारोहान्विद्वान्यजते
 ऽनु पवमानानारोहति ^१ न पवमानेभ्यो ऽवच्छिद्यत इति ^२
 बहिष्पवमाने पञ्चम्यां प्रस्तुतायां वाचयति श्वेनो ऽसि
 १५ गायत्रच्छन्दा अनु त्वारभे स्वस्ति मा संपारयेति ^३ माध्यंदिने
 पवमाने ऽष्टम्यां प्रस्तुतायां वाचयति सुपर्णे ऽसि त्रिष्टुप्छन्दा
 अनु त्वारभे स्वस्ति मा संपारयेत्यार्भवे पवमाने नवम्यां
 प्रस्तुतायां वाचयति सघासि जगतीच्छन्दा अनु त्वारभे स्वस्ति
 मा संपारयेत्याहैते वै पवमानानामन्वारोहास्तान्य एवं विद्वान्य-
 २० न्यजते ऽनु पवमानानारोहति ^४ न पवमानेभ्यो ऽवच्छिद्यत

१ धुवानः (cp. infra XV. 29) BG ; ध्रुवानः U ; धुवानः M, but
 with a न written above the ध ; धून्वानः Be.

इति ब्राह्मणमथ वै भवति यो वै पवमानस्य संततिं वेद
 सर्वमायुरेति ^१ न पुरायुषः प्रमीयते ^१ पशुमान्भवति ^१
 विन्दते प्रजां ^१ पवमानस्य ग्रहा गृह्यन्ते ऽथ वा अस्यैते
 ऽगृहीता ^१ द्रोणकलश आधवनीयः पूतभृत्तान्यदगृहीतो-
 पाकुर्यात्पवमानं विच्छिन्द्यात्तं ^१ विच्छिद्यमानमध्वर्योः प्राणो ५
 ऽनु विच्छिद्येतापयामगृहीतो ऽसि प्रजापतये त्वेति द्रोण-
 कलशमभिमृशेदिति ^१ स प्रजापतये त्वेति द्रोणकलशमभिमृशती-
 न्द्राय त्वेत्याधवनीयं ^१ विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य इति पूतभृतं ^१
 पवमानमेव तत्संतनोति ^१ सर्वमायुरेति ^१ न पुरायुषः प्रमी-
 यते ^१ पशुमान्भवति ^१ विन्दते प्रजामिति ब्राह्मणमथ वै १०
 भवति त्रीणि वाव सवनान्यथ द्वतीयः सवनमवलुम्पन्त्यनः पशु
 कुर्वन्त ^१ उपाः पशुः ऊत्वोपाः पशुपात्रे ऽः पशुमवास्य तं द्वतीय-
 सवने ऽपिरुज्याभिषुणुयादिति ^१ स^१ य^१ एवैष^१ उपाः पशुपात्रे^१
 ऽः पशुः^१ प्रास्तो भवति तं माध्यन्दिनीय ऋजीषे ऽपिरुज्या-
 भिषुणोति ^१ यदाप्याचयति तेनाः पशुमद्यदभिषुणोति तेन- १५
 र्जीषि ^१ सर्वाण्येव तत्सवनान्यः पशुमन्ति शुक्रवन्ति समावदौ-
 र्याणि करोतीति ब्राह्मणम् ^१ ॥ ६ ॥

अथातो दीर्णप्रवृत्तानामेव मीमांसा ^१ द्रोणकलशे दीर्णे
 वा प्रवृत्ते वा पात्र्यां चतुर्गृहीतं गृहीत्वाहवनीये जुहोत्यन्वारब्धे
 यजमाने विधुं दद्राणः समने बहूनां युवानः सन्तं पलितो १०

१ Thus M; स एवैष etc. G; स वैष उपाः पशुपात्रेः पशुः BU; स एवैष
 उपाः पशुपात्रेपशुः Be.

जगार । देवस्य पश्य काव्यं महिलाद्या ममार स ह्यः समान
 खाहेत्यथ होतृचमसे वसतीवरीभ्यो ऽध्यपो निःषिच्य तस्य
 स्वधाः संभरति भूतिः सोमेन वर्धतां तस्य मेष्टस्य वीतस्य
 द्रविणमागम्यादिति ^१ स्कन्नमनुमन्त्रयते भूपतये स्वाहा भुवन-
 ५ पतये स्वाहा भूतानां पतये स्वाहेति ^१ स यद्यहं दीर्णं
 भवति प्रतिलिम्पत्येनं ^२ यद्यु वै प्रवृत्त उच्छ्रित्येनं बर्हिषी
 अन्तर्धाय स्वधामानयत्यपोद्धृत्य बर्हिषी आययणादग्नं प्रस्क-
 न्दयत्याधवनीये दीर्णं वा प्रवृत्ते वा तथैव पात्र्यां चतुर्गृहीतं
 गृहीत्वाहवनीये जुहोत्यन्वारभ्ये यजमाने द्वौ समुद्रौ
 १० विततावजूर्यौ पर्यावर्तते जठरेव पादाः । तयोः पश्यन्तो
 अतियन्त्यन्यमपश्यन्तः सेतुनातियन्त्यन्यः खाहेत्यथ होतृच-
 मसे वसतीवरीभ्यो ऽध्यपो निःषिच्य तस्य तथैव स्वधाः
 संभरति भूतिः सोमेन वर्धतां तस्य मेष्टस्य वीतस्य द्रविण-
 मागम्यादिति ^१ स्कन्नमनुमन्त्रयते भूपतये स्वाहा भुवन-
 १५ पतये स्वाहा भूतानां पतये स्वाहेति ^१ स यद्यहं दीर्णं
 भवति प्रतिलिम्पत्येनं ^१ यद्यु वै प्रवृत्त उच्छ्रित्येनं बर्हिषी
 अन्तर्धाय स्वधामानयत्यपोद्धृत्य बर्हिषी आययणादेवाग्नं
 प्रस्कन्दयति ^१ पूतमृति दीर्णं वा प्रवृत्ते वा तथैव पात्र्यां
 चतुर्गृहीतं गृहीत्वाहवनीये जुहोत्यन्वारभ्ये यजमाने द्वे द्रधसी

१ Thus here and infra (163. 15, 164. 6) M ; also Be at these last mentioned passages ; यदि the other MSS. and Be, here, but infra यद्युह ।

२ Thus here and infra M, the other MSS. every time the plural.

सतती वस्त एकः केशी विश्वा भुवनानि विद्वान् । तिरोधा-
 यैत्यसितं वसानः शुक्रमादत्ते अनुहाय जार्यै स्वाहेत्यथ
 होवचमसे वसतौवरीभ्यो ऽध्यपो निःषिच्य तस्य तथैव स्वधाः
 संभरति भूतिः सोमेन वर्धतां तस्य मेष्टस्य वीतस्य द्रविणमा-
 गम्यादिति ^१ स्कन्नमनुमन्त्रयते भूपतये स्वाहा भुवनपतये ५
 स्वाहा भूतानां पतये स्वाहेति ^१ स यद्यह दीर्णो भवति
 प्रतिक्षिप्यत्येनं ^१ यद्यु वै प्रवृत्त उच्छ्रित्यैनं बर्हिषी अन्तर्धाय
 स्वधामानयत्यपोद्धृत्य बर्हिषी आग्रयणादेवाप्तुं ^१ प्रस्कन्दयत्या-
 ग्रयणे दीर्णे वा प्रवृत्ते वा तस्य पुरोरुचा ऊलोच्छ्रित्यैनं
 बर्हिषी अन्तर्धाय स्वधामानयत्यपोद्धृत्य बर्हिषी द्रोणकल- १०
 शादेवाप्तुं ^१ प्रस्कन्दयत्यथान्यस्मिन्ग्रहे दीर्णे वा प्रवृत्ते वा
 तस्यैव पुरोरुचा ऊलोच्छ्रित्यैनं बर्हिषी अन्तर्धाय स्वधा-
 मानयत्यपोद्धृत्य बर्हिषी आग्रयणादेवाप्तुं प्रस्कन्दयति ॥ ७ ॥

अथ वै भवति देवा वै यद्यज्ञे ऽकुर्वत तदसुरा अकुर्वत ^१
 ते देवा एतं महायज्ञमपश्यन्तमतन्वताग्निहोत्रं व्रतमकुर्वत ^{१५}
 तस्माद्विव्रतः स्याद्विर्ह्यग्निहोत्रं जुह्वति ^१ पौर्णमासं यज्ञमग्नीषो-
 मीयं पशुमकुर्वत ^१ दार्श्यं यज्ञमाग्नेयं पशुमकुर्वत ^१ वैश्वदेवं
 प्रातःसवनमकुर्वत ^१ वरुणप्रधासान्माध्यंदिनः सवनः साकमे-
 धान्पितृयज्ञं अश्वकाः स्तृतीयसवनमकुर्वतेति ^१ तत्पृच्छन्ति ^१
 कतमः स महायज्ञ इत्ययमेव चातुर्मास्यः सोम उक्तो भवत्यथो १०

^१ This passage is left out by all the MSS exc. M.

^१ पृच्छति all the MSS. exc. M.

- खलु य एव कश्च सौम्यो ऽध्वरः स महायज्ञस्त्वमेषामसुरा
यज्ञमन्ववाजिगाहसन्तं नान्ववायन्ते ऽब्रुवन्नध्वर्तव्या वा इमे
देवा अभूवन्निति 'तदध्वरस्याध्वरत्वं' ततो देवा अभवन्प-
रासुरा 'य एवं विद्वानसोमेन यजते भवत्यात्मना परास्य
५ आद्वयो भवतीति ब्राह्मणमथ समस्तः राजानमुपतिष्ठते
परिभूरग्निं परिभूरिन्द्रं परिभूर्विश्वान्देवान्परिभूर्मां सह
ब्रह्मवर्चसेन स नः पवस्व शं गवे शं जनाय शमर्वते शः
राजन्नोषधीभ्यो ऽच्छिन्नस्य ते रयिपते सुवीर्यस्य रायस्योषस्य
ददितारः स्याम । तस्य मे रास्व तस्य ते भचीय तस्य त
१० इदमुन्मृज इति 'चत्वारो ब्राह्मणसंपन्नाः कामास्तेषां यं^१
कामं^१ कामयते^१ तमादिश्वोन्मृष्टे ' ऽथावकाशैश्चरति '
प्राणाय मे वर्चोदा वर्चसे पवस्वेत्युपाः शुपाचमवेक्षते ' ऽपाना-
येत्यन्तर्यामपाचं^२ ' व्यानायेत्युपाः शुसवनं ' वाच इत्यैन्द्रवा-
यवं ' दक्षक्रतुभ्यामिति मैत्रावरुणः ' ओत्रायेत्याश्विनं '
१५ चक्षुर्भ्यामिति शुक्रामन्थिनावीत्मान इत्याययणमङ्गेभ्य इत्युक्थ्य-
मायुष इति ध्रुवं ' प्रतिष्ठाया इत्यतुपात्रे माध्यंदिने सवने '
न प्रातःसवने ' वीर्यायेत्यतिग्राह्यं वा षोडशिनं वावेक्षते '
विष्णोर्जठरमसीति द्रोणकलशमवेक्षत ' इन्द्रस्य जठरमसीत्या-
धवनीयं ' विशेषां देवानां जठरमसीति पूतभृतमथ समस्तमेव
२० राजानमुपतिष्ठते को ऽसि को नाम कस्मै त्वा काय त्वा यं

१. Thus M; यंयं कामं कामयते Be; यं कामं कामयेत UG; यं कामयेत B.

२. अन्तर्यामं i.s.o. अन्तर्यामपाचं M.

त्वा सोमेनातीदृपं यं त्वा सोमेनामीमदः सुप्रजाः प्रजया
 भृयासः सुवीरो वीरैः सुवर्चा वर्चसा सुपोषैः पोषैर्विश्वेभ्यो
 मे रूपेभ्यो वर्चोदा वर्चसे पवस्व तस्य मे रास्व तस्य ते भवीय
 तस्य त इदमुन्मृज इति^१ चत्वारो ब्राह्मणसंपन्नाः कामास्तेषां
 यं^२ कामं^३ कामयते^४ तमादिश्योन्मृष्ट आयुरुन्मृजे भृतिमुन्मृजे
 ब्रह्मवर्चसमुन्मृजे ऽमुष्य प्राणमुन्मृज इदमुन्मृज^५ इति^६ यमेव
 तर्पयति स एनं तप्तः प्राणापानाभ्यां वाचो दक्षक्रतुभ्यां
 चक्षुभ्यां श्रोत्राभ्यामात्मनो ऽङ्गेभ्य आयुषो ऽन्तरेति^७ ताजक्
 प्रधन्वतीति ब्राह्मणमुक्तः स्फ्यविघनानामुपस्थानमुक्तः संप्रसर्पण-
 स्थोक्तो भवानुवाकः^८ ॥ ८ ॥ तृतीयः ॥

उक्तं पृषदाज्यस्याविकृतस्य ग्रहणमुक्तो दधिघर्मो^१ ऽथ
 वै भवति यत्कृष्णशकुनः पृषदाज्यमवमृशेच्छूद्रा अस्य प्रमायुकाः
 सूर्यच्छावमृशेच्चतुष्पादो ऽस्य पशवः प्रमायुकाः सूर्यत्स्कन्देद्यज-
 मानः प्रमायुकः स्यादित्यथ वै भवति पशवो वै पृषदाज्यं^२
 पशवो वा एतस्य स्कन्दन्ति यस्य पृषदाज्यः स्कन्दति^३ यत्पृष-
 दाज्यं पुनर्गृह्णाति पशून्नेवास्मै पुनर्गृह्णातीति ब्राह्मणमथ वै भवति
 प्राणो वै पृषदाज्यं^४ प्राणो वा एतस्य स्कन्दति यस्य पृषदाज्यः
 स्कन्दति^५ यत्पृषदाज्यं पुनर्गृह्णाति प्राणमेवास्मै पुनर्गृह्णाति^६

१ Thus M again; यं कामं कामयेत UBG; यंयं क० कामयेत Be.

२ om. U Be.

३ इति ins. BG.

- हिरण्यमवधाय^१ गृह्णातीति^१ स्कन्ने पृषदाज्ये कः^२सं वा समसं
 वा याचति^३ तमन्तर्वेदि निधाय तस्य स्वधाः संभरति
 भूतिर्दधा दृतेन वर्धतां तस्य मेष्टस्य वीतस्य द्रविणमागम्या-
 दिति^४ स्कन्मनुमन्त्रयते भूपतये स्वाहा भुवनपतये स्वाहा
 ५ भूतानां पतये स्वाहेत्यथैतस्याः^५ सुच्यवदधाति शतमानः
 हिरण्यं^६ नित्ये ग्रहणे वैष्णवीमृचमनुवर्तयति विष्णो त्वं नो
 अन्तम इत्यपोद्धृत्य हिरण्यमश्वमवप्राप्य सादयत्यधातो ऽमेध्य-
 भूतस्यैव श्वावप्रातस्य ध्वाङ्गावमृष्टस्य कीटावपन्नस्येति यदु^७
 चान्यदमेध्यं^८ मन्यते^९ सर्वश एवैताः सुचमसु प्रवेश्याथान्यस्याः
 १० सुच्यवदधाति शतमानः हिरण्यं^६ नित्ये ग्रहणे वैष्णवीमृच-
 मनुवर्तयति विष्णो त्वं नो अन्तम इत्यपोद्धृत्य हिरण्यमश्व-
 मवप्राप्यैव सादयत्यथ वै भवति वि वा एतस्य यज्ञश्चिद्यते
 यस्य पृषदाज्यः स्कन्दति^{१०} वैष्णव्यर्चा पुनर्गृह्णातीति^{११} स
 वैष्णव्यर्चा पुनर्गृह्णाति^{१२} यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञेनैव यज्ञः संतनो-
 १५ तीति ब्राह्मणं^{१३} ते यत्रान्तःशास्त्रं प्रचरिष्यन्तो भवन्ति तदाह
 ब्रह्मप्रचरिष्यामो होतर्घर्ममभिष्टुहीति^{१४} तद्ब्रह्मा प्रसौति देव
 सवितरेतत्ते प्राह तत्र च सुव प्र च यज बृहस्पतिर्ब्रह्मा स
 यज्ञं पाहि स यज्ञपतिं पाहि स मां पाह्यो प्रचरतेति

१ गृह्णाति हिरण्यमवधाय om. U.

२ •येन M.

३ यत्र चान्यद• M.

प्रतिष्ठेतीह^१ हविर्यज्ञेषु भवति । यत्राह ब्रह्मन्स्तोष्यामः प्रशा-
 स्तरिति तद्ब्रह्मा प्रसौति देव सवितरेतत्ते प्राह तत्र च सुव
 प्र च यज बृहस्पतिर्ब्रह्मायुभत्या ऋचो मा गात तनूपात्सामः
 सत्या व आशिषः सन्तु सत्या आकूतय ऋतं च सत्यं च वदत
 सुत देवस्य सवितुः प्रसवे भूरिन्द्रवन्त सुतेति प्रातःसवने । ५
 भुव इन्द्रवन्त सुतेति माध्यंदिने । सुवरिन्द्रवन्त सुतेति
 तृतीयसवने । सुते सुतस्य दोहं वाचयति सुतस्य सुतमस्यूजं
 मद्ध्यः सुतं दुहामा मा सुतस्य सुतं गम्यादिति । शस्त्रे शस्त्रस्य
 दोहं वाचयति शस्त्रस्य शस्त्रमस्यूजं मद्ध्यः शस्त्रं दुहामा मा
 शस्त्रस्य शस्त्रं गम्यादिति । तयोऽभयोरभ्यासं^२ वाचयतीन्द्रिया- १०
 वन्तो वनामहे धुचीमहि प्रजामिषः सा मे सत्याग्नीर्देवेषु
 भूयाद्ब्रह्मवर्चसं मागम्यादित्यथ यज्ञस्य पुनरालम्भं जपति यज्ञो
 बभूव स आ बभूव स प्रजज्ञे स वावृधे । स देवानामधि-
 पतिर्बभूव सो अस्माः अधिपतीं करोतु वयः स्याम पतयो
 रयीणामित्यथ वै भवति यज्ञो वा वै यज्ञपतिं दुहे यज्ञपतिर्वा १५
 यज्ञं दुहे । स य सुतशस्त्रयोर्दोहमविद्वान्यजते तं यज्ञो दुहे ।
 स इद्धा पापीयान्भवति । य एनयोर्दोहं विद्वान्यजते स यज्ञं
 दुहे । स इद्धा वसीयान्भवति । सुतस्य सुतमस्यूजं मद्ध्यः सुतं
 दुहामा मा सुतस्य सुतं गम्याच्छस्त्रस्य शस्त्रमस्यूजं मद्ध्यः
 शस्त्रं दुहामा मा शस्त्रस्य शस्त्रं गम्यादित्याहैष वै सुतशस्त्र- २५

१ B om. इह ; Bhav. comments upon it.

२ Thus M. ०ध्यासं BG ; ०ध्याभ्यासं Be U.

योर्दिहस्तं य एवं विद्वान्यजते दुह एव यज्ञमिद्धा वसौया-
न्भवतीति ब्राह्मणमुक्तं होत्रकाणां संतर्पणमुक्तानि^१ वैश्वकर्म-
णान्युक्तमाशिराऽवनयनमुक्ता ध्रुवस्य चर्याय वै भवति ॥ ६ ॥

यद्वै होताध्वर्युमभ्याकृत्यते वज्रमेनमभि प्रवर्तयत्युक्त्यशा
४ इत्याह प्रातःसवनं प्रतिगीर्येति^१ स उक्त्यमुक्त्यं वैव प्रतिगी-
र्योक्त्यशा इत्याह सवनं सवनं^२ वोक्त्यं^३ वाचीत्याह माध्यंदिनं
सवनं प्रतिगीर्योक्त्यं वाचीन्द्रायेत्याह तृतीयसवनं प्रतिगीर्यं^४
सप्तैतान्यचराणि^५ सप्तपदा शक्ररी^६ शक्रो वज्रो^७ वज्रेणैव
तृतीयसवने वज्रमन्तर्धत्त इति ब्राह्मणमथ वै भवति ब्रह्म-
१० वादिनो वदन्ति स त्वा अध्वर्युः स्याद्यो यथासवनं प्रतिगरे
कन्दांसि संपादयेत्तेजः प्रातःसवन आत्मन्दधीतेन्द्रियं
माध्यंदिने सवने पशूस्तृतीयसवन इत्युक्त्यशा इत्याह प्रातः-
सवनं प्रतिगीर्योक्त्यं वाचीत्याह माध्यंदिनं सवनं प्रतिगीर्योक्त्यं
वाचीन्द्रायेत्याह तृतीयसवनं प्रतिगीर्यं^८ सप्तैतान्यचराणि^९
१५ सप्तपदा शक्ररी^{१०} शक्राः पशवो^{११} जगत् तृतीयसवनं^{१२}
तृतीयसवन एव प्रतिगरे कन्दांसि संपादयत्यथो पशवो वै
जगती^{१३} पशवस्तृतीयसवनं^{१४} पशून्नेव तृतीयसवन आत्मन्धत्त इति

१ Thus M Be G (pr. m.); सर्पणं the other MSS.

२ Thus, without any various reading all the Dvaidha MSS.;
प्रातःसवनं सवनं वोक्त्यं M pr. m., but प्रातः is expunged and the
second सवनं is changed into प्रतिगीर्यं; प्रतिसवनं वोक्त्यं B Be;
प्रातःसवनं वो० UG.

ब्राह्मणमथ वै भवति यदै होताध्वर्युमभ्याकृत आव्यमस्मि-
 न्दधाति^१ तद्यन्नापहनीत पुरास्य संवत्सराद्गृह आवेवीरञ्जोऽसा
 मोद इवेति प्रत्याकृत इति^२ सो ऽभ्याकृतः शोऽसा मोद
 इवेति प्रत्याकृत्यते^३ तेनैव तदपहत इति ब्राह्मणमथ वै भवति
 यथा वा आयतां प्रतीचत एवमध्वर्युः प्रतिगरं प्रतीचते^४
 यदभिप्रतिगृणीयाद्यथायतया समृच्छते तादृगेव तद्यदर्धर्चासुप्येत
 यथा धावद्भ्यो ह्रीयते तादृगेव तत्तदाङ्गनाशाप्रतिगरी स्यादा-
 शाप्रतिगरी ह वा अभि^५ वा प्रतिगृणात्यर्धर्चादा क्षुप्यते^६
 प्रणौतीत्येव^७ प्रणौयादपानितीत्येवापान्याद्य^८ एवं विद्वान्प्रति-
 गृणात्यन्नाद एव भवत्यास्य प्रजायां वाजी जायत इति १०
 ब्राह्मणमथ वै भवतीयं वै होतासावध्वर्युर्यदासीनः श्रुसत्यस्या
 एव तद्धोता नैत्यास्त इव ह्रीयमथो इमामेव तेन यजमानो
 दुहे^९ यत्तिष्ठन्प्रतिगृणात्यमुष्या एव तदध्वर्युर्नैति^{१०} तिष्ठतीव
 ह्यसावथो^{११} अमुमेव^{१२} तेन यजमानो दुहे^{१३} यदासीनः श्रुसति
 तस्मादितःप्रदानं देवा उपजीवन्ति^{१४} यत्तिष्ठन्प्रतिगृणाति १५
 तस्मादमुतःप्रदानं मनुष्या उपजीवन्ति^{१५} यत्प्राडासीनः श्रुसति

१ अपि all, but cp. TS. III. 2. 9. 5.

२ Thus M only ; प्रहोतामेव the other MSS.

३ एव after अपानितीति only found in M. The sense of these words is "only if he perceives that the hotar makes the pranava, he should make the pranava ; only if he perceives that the hotar draws breath, he should draw breath," cp. Sat. Br. IV. 3. 2. 6.

४ ०योमुमेव M.

प्रत्यङ् तिष्ठप्रतिगृणाति तस्मात्प्राचीनः५ रेतो धीयते प्रतीचीः
 प्रजा जायन्त इति ब्राह्मणमथ वै भवति यद्वै होताध्वर्युम-
 भ्याङ्गयते वज्रमेनमभि प्रवर्तयति॑ पराडावर्तत इति॑ सो
 ऽभ्याङ्गतः पराडावर्तते॑ वज्रमेव तन्निकरोतीति ब्राह्मणमुक्तं
 ॥ प्रतिनिर्ग्राह्याणां ग्रहणमुक्तः५ सः स्यावस्थापिधानमुक्तमुपा-
 श्वन्तर्यामथोरनुमन्त्रणमुक्ता द्विदेवत्यानां चर्या१ ॥ १० ॥
 चतुर्थः ॥

अथातो ऽतिग्राह्याणामेव ग्रहणः५ स यद्येको यदि वा
 बहव आग्रयणमेवैनागृहीत्वा गृह्णाति॑ माहेन्द्रस्यैव होममनु
 १० ऋयन्ते१ स आग्नेयं गृह्णात्यग्न आयूषि पवस इत्यनुद्रुत्योप-
 यामगृहीतो ऽस्यग्नये त्वा तेजस्वते जुष्टं गृह्णामीति॑ परिमृज्य
 सादयत्येष ते योनिरग्नये त्वा तेजस्वत इत्यथैनः५ होष्यन्नवेचते
 ऽग्ने तेजस्विन्नेजस्वी त्वं देवेषु भूयास्तेजस्वन्तं मामायुश्चान्तं
 वर्चस्वन्तं मनुष्येषु कुर्विति॑ जुहोति दीर्घायै च त्वा तपसश्च
 १५ तेजसे जुहोमीति॑ ऊत्वा वाचयति तेजोविदसि तेजो मा मा
 हासीन्माहं तेजो हासिषं मा मां तेजो हासीदिति॑ भक्षयति
 मयि मेधां मयि प्रजां मय्यग्निस्तेजो दधात्वित्यथैन्द्रं गृह्णात्यु-
 त्तिष्ठन्नोजसा सहेत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसौन्द्राय त्वौजस्वते
 जुष्टं गृह्णामीति॑ परिमृज्य सादयत्येष ते योनिरिन्द्राय

१ These two words are left out in all the MSS. exc. M.

१ चर्याः Be.

॥ Thus (and cp. Āp. XIII. 8. 7) MU ; ऋयन्ते Be : ऋयन्ते BG.

त्रौजस्वत इत्यथैनः होष्यन्नवेचत इन्द्रौजस्विन्नोजस्वी त्वं देवेषु
 भूया ओजस्वन्तं मामायुष्मन्तं वर्चस्वन्तं मनुष्येषु कुर्विति^१
 जुहोति ब्रह्मणश्च त्वा चत्रस्य चौजसे जुहोमीति^२ ऊत्वा
 वाचयत्योजोविदस्योजो मा मा हासीन्माहमोजो हासिषं मा
 मामोजो हासीदिति^३ भक्षयति मयि मेधां मयि प्रजां
 मयीन्द्र इन्द्रियं दधात्वित्यथ सौर्यचा^४ सौर्यं गृह्णाति तरणि-
 विश्वदर्शत इत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसि सूर्याय त्वा भ्राजस्वते
 जुष्टं गृह्णामीति^५ परिमृज्य सादयत्येष ते योनिः सूर्याय त्वा
 भ्राजस्वत इत्यथैनः होष्यन्नवेचते सूर्यं भ्राजस्विन्भ्राजस्वी
 त्वं देवेषु भूया भ्राजस्वन्तं मामायुष्मन्तं वर्चस्वन्तं मनुष्येषु^{१०}
 कुर्विति^६ जुहोति वायोश्च त्वापां च भ्राजसे जुहोमीति^७
 ऊत्वा वाचयति सुवर्विदसि सुवर्मा मा हासीन्माहः सुवर्हासिषं
 मा माः सुवर्हासीदिति^८ भक्षयति मयि मेधां मयि प्रजां
 मयि सूर्यो भ्राजो दधात्विति^९ ते वा एते पृथ्व्यस्य षडह-
 स्योत्तरेष्वहःसु गृह्णन्त एकविंशे चिणवे चयस्त्रिंशे^{१५}
 विश्वजिति सर्वपृष्ठे ग्रहीतव्या यज्ञस्य सुवीर्यत्वायाप्यग्निष्टोमे
 ग्रहीतव्या यज्ञस्य सतनुत्वायेति ब्राह्मणमथोपाकरणं^२ जपति
 वायुर्हिकतेत्यार्त्विज्यं वा^३ करिष्यञ्क्स्त्वं वा प्रतिगरिष्यन्नेतद्य-

१ Found in M only;

२ The brāhmaṇa cited here is found T.S. VI. 6. 8. 2.

३ om. M Be.

जुर्जपतीडा देवहरिति ^१ प्रियो हैवार्विज्यस्य भवति ^१
 प्रश्नं संख्याख्यास्तेतद्यजुर्जपन्सभां प्रपद्यते ^१ ऽभि हैव^१ तं^१
 प्रश्नं जयति ^१ ॥ ११ ॥

अथातो ऽऽश्वदाभ्ययोरेव ग्रहणम^१ऽश्वदाभ्यौ ग्रहीष्यन्नुपक-
 ५ ल्ययते द्वे औदुम्बरे नवे पात्रे तयोश्चतुःसक्त्य^१ऽशुपात्रं भवति
 स्रक्ष्णमदाभ्यपात्रं ते सुवर्णरजताभ्या^१ रुक्माभ्यां पर्यस्ते भवतः
 शतमानं च हिरण्यमथोपनद्धस्य राजस्त्रीन^१ऽशून्प्रवृहति
 वसवस्त्वा प्रवृहन्तु गायत्रेण कन्दसाम्नेः प्रियं पाथ उपेहि
 रुदास्त्वा प्रवृहन्तु त्रैष्टुभेन कन्दसेन्द्रस्य प्रियं पाथ उपेक्षादि-
 १० त्यास्त्वा प्रवृहन्तु जागतेन कन्दसा विश्वेषां देवानां प्रियं
 पाथ उपेहीत्यथ होतृचमसे वसतीवरीभ्यो ऽध्यपो निःषिच्य
 द्वादशभिराधावैराधूनीति मान्दासु ते शुक्र शुक्रमाधूनी-
 मीति प्रतिपद्य शुक्रासु ते शुक्र शुक्रमाधूनीमीत्यातो ^१
 ऽथैतस्मिन्नदाभ्यपात्रे ऽऽशून्नुपसंगृह्य गृह्णाति शुक्रं ते शुक्रेण
 १५ गृह्णाम्यङ्गो रूपेण सूर्यस्य रश्मिभिः । आस्मिन्नुपा अचुच्यवु-
 र्दिवो धारा असञ्चतेत्यथैनमादायोपोत्तिष्ठति ककुह^१ रूपं
 वृषभस्य रोचते वृहदित्यैति सोमः सोमस्य पुरोगाः शुक्रः
 शुक्रस्य पुरोगा इत्येत्याहवनीये जुहोत्यन्वारभ्ये यजमाने
 यत्ते सोमादाभ्यं नाम जागृवि तस्मै ते सोम सोमाय
 २० स्वाहेत्यथ प्रदक्षिणमावृत्य राजन्येवा^१ऽशून्पिष्टजत्युग्निक् त्वं

देव सोम गायत्रेण छन्दसाग्नेः प्रियं पाथो अपीहि वशी
 त्वं देव सोम त्रैष्टुभेन छन्दसेन्द्रस्य प्रियं पाथो अपीह्यस्यस्य
 त्वं देव सोम जागतेन छन्दसा विश्वेषां देवानां प्रियं पाथो
 अपीहीत्यथाह प्रतिप्रस्थातरुदकसेन वा^१ मोदचमसेन^२
 वा जघनेनाहवनीयं प्रत्युपलम्बस्वेति^३ स तथा करोत्यथैत- ५
 द्विरण्यमग्निः प्रक्षाल्य मध्यमायामङ्गुली बध्नीते नासि-
 कायां वा प्रयथात्यथ सद्यदभिषुतस्य राज्ञो ऽऽशुं गृह्णाति
 वामदेव्यमिति साम मनसा गायमानो ऽनवानं प्रजापतये^४
 त्वेति^५ गृह्णाति^६ प्रजापतये त्वेति जुहोत्यथ हिरण्यमभिव्यनित्या^७
 नः प्राण एतु परावत आन्तरिक्षादिवस्यरि । आयुः पृथिव्या १०
 अध्वृतमसि प्राणाय त्वेत्यथान्तर्वेद्यद्विर्मर्जयत इन्द्राग्नी मे
 वर्चः क्षुण्तां वर्चः सोमो बृहस्पतिः । वर्चो मे विश्वे देवा वर्चो
 मे धत्तमश्विना ॥ दधन्वे वा यदीमनु वोचद्वृक्षणि वेरु तत् ।
 परि विश्वानि काथा नेमिश्चक्रमिवाभवदित्यध्वर्योरेतद्विरण्यं
 भवति^८ । ब्राह्मणमुत्तरम्^९ ॥ १२ ॥ पञ्चमः ॥ १५

अथातः पृश्नीनामेव ग्रहणः^१ संद्वप्तः राजानं दशधा
 व्यूह्याभिमृशति वायुरसि प्राणो नामेति दशभिर्दश^२ ते वा

१ Thus M ; वोदचम० all the other MSS., omitting मा ।

२ om. Be.

३ Thus MUG ; •व्यानित्या B Be ; cp. T.S. III. 3. 4. 3.

४ All the MSS. exc. M ins. इति ।

- एते संवत्सरस्थाचीयेष्वहःसु^१ गृह्यन्ते । यत्र क चैवैनान्गृही-
 यादित्येतदपरमथातः^२ परःसाम्नामेव ग्रहणं । ते वा एते
 परःसामानः पुरस्ताद्वैषुवतात्त्रयहमन्वहमितः पराञ्चो गृह्यन्ते ।
 ऽथ वैषुवते^३ ऽग्निं पराञ्चश्चार्वाञ्चश्च गृह्यन्ते । ऽथोर्ध्वं
 ५ वैषुवतात्त्रयहमन्वहमावृत्तानेव गृह्णाति । प्रजापतिर्देवासुरान-
 सृजतेति ब्राह्मणमेवाथ^४ वै भवत्यावृश्यते वा एतद्यजमानो
 ऽग्निभ्यां यदेनयोः षट्कृत्याथान्यत्रावभृथमवैत्यायुर्दा अग्ने हविषो
 जुषाण इत्यवभृथमवैष्यञ्जुडयादिति । सो ऽवभृथमवैष्यन्नायुर्दा
 दशमीं जुहोत्यायुर्दा अग्ने हविषो जुषाणो घृतप्रतीको
 १० घृतयोनिरेधि । घृतं पीत्वा मधु चारु गव्यं पितेव पुत्रमभि-
 रचतादिमः स्वाहेत्याहुत्यैवैनौ ग्रमयति नार्तिमार्च्छति यजमान
 इति ब्राह्मणमुक्तं बर्हिषः पर्युपोषणमुक्तः^५ सक्तुहोमस्याथ वै
 भवति यदि मिश्रमिव चरेदञ्जलिना सक्तून्प्रदाव्ये जुहुया-
 दिति । स्वातकः पुपूषमाणो ऽरण्ये प्रदाव्यं दहन्तमुपाधि-
 १५ गम्याञ्जलिनोपस्तीर्णाभिघारितान्सक्तून्प्रदाव्ये जुहोति विश्वलोप

१ Thus M; •स्थाचीयेष्व• all the other MSS.; probably we have here a heteroclitic loc. from स्थाचीयन् (स्थास्यन् of the other ritual texts), cp. infra XVI. 16 init.

२ एव before एनान् om. M.

३ वैषुवतीये M and Bhav.

४ ब्राह्मणमेवाथ M.

५ पर्युपोषणं M, उपोषणं all the other MSS.

६ Thus M; दवदन्तमुपा० UBG; द्रवदन्तमुपा० Be.

विश्वदावस्य त्वामञ्जुहोमि स्वाहेति^१ इस्तौ प्रध्वंसयते
 ऽग्धादेको ऽज्जतादेकः समसनादेकः । ते नः कृण्वन्तु भेषजं
 सदः सहो वरेण्यमित्यथैनं त्रिभिर्दर्भपुञ्जीलैः पवयति पवमानः
 सुवर्जन इत्येतेनाष्टर्चेन^२ शुद्धो हैव शुचिः पूतो मेध्यो भवत्यथ
 वै भवत्यङ्गां विधान्यामेकाष्टकायामपूपं चतुःशरावं पक्वा^३
 प्रातरेतेन कचमुपोषेदिति^४ समां^५ विजिज्ञासमानो महाराच
 उत्थायाङ्गां विधान्यामेकाष्टकायामपूपं चतुःशरावं पक्वा
 प्रातरुदित आदित्ये विप्रुषित^६ आददत एतमपूपमुपस्तीर्णा-
 भिघारितं पर्णसेवाभ्यां परिगृह्य^७ तत्सह पूतिदणानि^८
 भवन्त्यन्तमागारादेकोल्लुकमुदपात्रमित्येतत्समादाय तां दिशं^९
 यन्ति यत्रास्य कच स्पष्टो भवति^{१०} तदेतदेकोल्लुकमुपसमाधा-
 यापूपमादीपयति पर्णसेवाभ्यां परिगृह्य^{११} तत्सह पूतिदणानि^{१२}
 भवन्ति^{१३} तेन कचमुपोषत्यथैनमुद्गृह्णात्यथ^{१४} विज्ञानमुपैति^{१५}
 यदि दहति पुण्यसमं भवति यदि न दहति पापसममेतेन ह
 स्म वा चक्षयः पुरा विज्ञानेन दीर्घसत्तमुपयन्तीति ब्राह्मण-^{१६}
 मत्रैतमपूपं प्राश्याप^{१७} उपस्पृश्य गृह्णानेत्यृषभो गोषु जीर्यति

१ • सुपोषेदिति MU.

२ Thus only M ; अङ्गां all the other MSS.

३ Thus M ; विप्रवृषित BG ; विप्रदूषित Be U ; Bhav. comments ;
 उदिते ज्वलन्ते ।

४—४ This passage is left out in all etc. M.

५ • सुपोषत्य • M.

६ प्राश्याप M, perhaps rightly.

तेन यक्ष्यमाणो भवति^१ तस्य तदुपकृतं भवति यत्पशुना
यक्ष्यमाणस्याथ^२ यद्युत्सृज्यन्भवति^३ तस्य निहत्य^४ दक्षिणं कर्ण-
माजपति शिवस्त्वष्टः पिशङ्गरूप इति दाभ्यामथैनं गोध्वपि-
सृजते ॥ १३ ॥

- ५ एतं युवानं परि वो ददामीत्यपियन्तमनुमन्त्रयते त्वां
गावो ऽवृणत राज्याय त्वाꣳ हवन्त मरुतः स्वर्काः । वर्धन्वत्रस्य
ककुभि शिश्रियाणस्ततो न उग्रो विभज वसूनीत्यथेतरं त्वाꣳ
वैन्द्रं वा प्राजापत्यं वा पशुमालभत^५ । एता हि साण्डस्य
देवतास्तस्योपाकरणीययोरनुवर्तयति नमो महिष उत चक्षुषे
१० त इत्यथास्य वपां जुहोति देवानामेष उपनाह आसीदित्य-
थास्य हविर्जुहोति पिता वत्सानां पतिरग्निथानामिति^६
समानमुत्तरं पशुकर्म^७ । वश्या यक्ष्यमाण आह गर्भमीचध्व-
मिति^८ ते चेद्गर्भं पश्यन्ति संप्रच्छाद्य वशां वपयाद्रवन्त्यथास्यै
वपां जुहोति सूर्यो देवो दिविषद्भ्यो धाता चत्राय वायुः
१५ प्रजाभ्यः । बृहस्पतिस्त्वा प्रजापतये ज्योतिष्मतीं जुहोतु
स्वाहेति^९ । वशामनुमन्त्रयते यस्यास्ते हरितो गर्भो ऽथो
घोनिर्हिरण्ययी । अज्ञान्यहुता यस्यै तां देवैः समजीगममि-
त्यथ याचत्यष्टाप्रुद्धिरण्यं कोशं चान्तरकोशं च वासश्चोष्णीषं

१. •माषस्याथैनमुत्सृज्य• M.

२ Thus MGB ; नित्य U ; नित्यं Be.

३ पशुम• M ; पशुन• all the other MSS.

चायेतद्विरण्मद्भिः^१ प्रचात्य वाससोपनद्धोष्णीषेण विप्रथ्य
 दृष्टे कोशे ऽवधाय महति कोशे ऽवदधाति^२ स आह प्रत्यञ्चं
 गर्भमन्तरेण सक्थिनी प्रतिनिवर्तयतेति^३ तं निवर्त्यमानमनु-
 मन्त्रयत आ वर्तन वर्तय नि निवर्तन वर्तयेन्द्र नर्दबुद ।
 भूम्याश्चतस्रः प्रदिशस्ताभिरावर्तया पुनरित्युल्बाङ्गर्भं विस्वस्य-
 मानमनुमन्त्रयते वि ते भिनद्मि तकरौ वि योनिं वि
 मवीन्यौ । वि मातरं च पुत्रं च वि गर्भं च वरायु च ।
 बहिस्ते अस्तु वाञ्छितीत्यथैतं^४ गर्भं सन्दंशेन परिगृह्णाद्वि-
 रभ्युक्ष्य शामित्रे प्रतितपति^५ तस्याभ्यर्धादसाहोमं^६ प्रक्षोतय-
 त्यथैतं गर्भमन्तरेण चात्वालोक्यरावन्तरेण यूपं चाहवनीथं^७
 चोपातिहृत्य^८ तं दक्षिणतः प्राञ्चमायातयन्पञ्चहोत्रा^९ सादय-
 त्यथ^{१०} वशाये हविषा चरत्यथ पुरस्तात्स्विष्टकृतो गर्भस्यावद्य-
 न्नाह विष्णवे शिपिविष्टायानुब्रूहीत्यथ वै भवति पुरस्तान्नाभ्या
 अन्यदवद्येदुपरिष्ठादन्यदिति^{११} स पुरस्तान्नाभ्या अन्यदवद्यत्युप-
 रिष्ठादन्यद्विरभिघारयत्याश्राव्याह विष्णुः शिपिविष्टं चजेति^{१२}
 वषट्कृते जुहोत्युद्धृष्टो विश्वरूप इन्द्रः पवमानो धीर आनञ्ज
 गर्भम् । एकपदी द्विपदी त्रिपदी चतुष्पदी पञ्चपदी षट्पदी

१ Thus M ; चायेन० all the other MSS.

२ Thus M ; •येनं the other MSS.

३ Thus M ; तस्याभ्यर्धे BG ; तस्याभ्यर्धइसा० Be U.

४ Thus M ; चोपानीत्य the other MSS.

५ प्राञ्चमासादयत्यथ (sec. m. •मायातयत्यथ), omitting the partic. and
 पञ्चहोत्रा M.

सप्तपद्यष्टापदी भुवनानु प्रथताः स्वाहेत्यथ स्विष्टकृता चरत्यथैतं
 गर्भं यथाहृतं प्रतिपर्याहृत्योत्तरार्धं^१ आहवनीयस्य प्रत्यञ्च-
 मायात्य मस्मनाभिसमूहति मही द्यौः पृथिवी च न दमं
 यज्ञं मिमिक्षतां पिष्टतां नो भरीमभिरित्यध्वर्योरेतत्कोशमिश्रं
 ५ भवति^१ ब्राह्मणमुत्तरम्^१ ॥ १४ ॥ षष्ठः ॥

अब्रवश्या यध्यमाणो भवति^१ स यान्यहान्यमेघसंपन्नाभि
 मन्यते तेष्वाग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति^१ या^२ एता^२ ब्राह्मणा-
 भिविहिता देवतास्तासामेनामेकस्यै देवताया आलभते^१
^२तस्या^२ उपाकरणीययोरनुवर्तयत्या वायो भूष शुचिपा इति^१
 १० नियोजने ऽनुवर्तयत्याकूत्यै त्वा कामाय त्वा^३ समृधे^३ त्वेति^१
 पर्यग्नौ क्रियमाणे पञ्च^४ किक्किटाकारं जुहोति किक्किटा ते
 मनः प्रजापतये स्वाहा किक्किटा ते प्राणं वायवे स्वाहा
 किक्किटा ते चक्षुः सूर्याय स्वाहा किक्किटा ते ओषं द्यावा-
 पृथिवीभ्याः स्वाहा किक्किटा ते वाचः सरस्वत्यै स्वाहेत्यथैना-
 १५ मन्तरेण चात्वालोत्करावुदीचीं नीयमानामनुमन्त्रयते त्वं
 तुरीया वग्निनी वशासि सद्यत्वा मनसा गर्भं आश्रयत् ।
 वशा त्वं वग्निनी गच्छ देवान्सत्याः सन्तु यजमानस्य कामा
 इत्युपासने ऽनुवर्तयत्यजासि रयिष्ठा पृथिव्याः सीदोर्ध्वान्त-

१ प्रतिपरिहृत्य० M.

२ Thus M ; ताथो इत्य GU ; ताया इत्य Be ; ताथोप्ता B.

३ तस्योपा० M.

४ om. M.

रिचमुपतिष्ठस्व दिवि ते बृहद्भा इत्यथास्यै वषां जुहोति तन्तुं
 तन्वजसो भानुमन्विहीत्यथास्यै हविर्जुहोति मनसो हविरसि
 प्रजापतेर्वर्ण इत्यथास्या अवदानानां^१ प्राश्नाति गात्राणां ते
 गात्रभाजो भूयास्तेत्यथ वै भवन्ति तस्यै वा एतस्या एकमेवा-
 देवयजनं यदालम्बायामभ्रो भवति^२ यदालम्बायामभ्रः स्यादप्सु^३
 वा प्रवेशयेत्सर्वं वा प्राश्नीयादित्युत्सन्नमेतस्या अप्सु प्रवेशनमेते-
 नैवास्यै मन्त्रेणावदानानां प्राश्नायेतरदग्नावनुप्रहरेदिति बौधा-
 यनो^४ । ऽनुनिधायमेनामद्यादित्याञ्जीगविरित्यथ^५ वै भवति
 सा वा एषा त्रयाणामेवावरुद्धा संवत्सरसदः सहस्रयाजिनो
 गृहमेधिनस्त एवैतया यजेरन्तेषामेवैषाप्तेति^६ तेषामु द्वै- १-
 नयैका^७ यजते ॥ १५ ॥

अथातो जयानामेव होमो^१ जयान्होथनुपकल्पयते बाधकः
 सुवं च सुवं च बाधकाग्नपरिधीञ्चरमयं बर्हिर्वैभीदकमिध-
 मित्यथ^२ वृथाग्निमुपसमाधाय शरमयं बर्हि स्तीर्त्वा बाधका-
 ग्नपरिधीग्नपरिधाय वैभीदकमिधमभ्यज्य^३ स्वाहाकारेणाभ्याधाय १५
 बाधकेन सुवेणोपघातं जुहोति पित्तं च स्वाहा पित्तिस्य
 स्वाहेति चयोदश सुवाङ्मतीरपि वा बाधकेन सुवेण बाधक्याः

१ अवदानानि M but cp. infra l. 7.

२ Thus MU; बोधायनो Be BG.

३ अवसेद् i.s.o. अदाद् M.

४ Thus MBG; तेषामुद्वैकनयैको Be U.

५ Thus M; •वैभीदक• the other MSS.

- सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा सर्वान्मन्त्रान्समनुद्रुत्य जुहोति चित्तं
 च चित्तिश्चाकूतं चाकूतिश्च विज्ञातं च विज्ञानं च मनश्च शक्क-
 रीश्च दर्शश्च पूर्णमासश्च बृहच्च रथंतरं च प्रजापतिर्जयानिन्द्राय
 वृष्णे प्रायच्छदुयः पृतनाज्येषु तस्मै विशः समनमन्त सर्वाः स
 ५ उग्रः स हि हव्यो बभूव स्वाहेत्यथ वै भवति देवासुराः
 संयन्ता आसन्त इन्द्रः प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एताञ्जयाग्रा-
 यच्छन्तानजुहोततो वै देवा असुरानजयन्त्यदजयन्तञ्जयानां
 जयत्व॑ स्पर्धमानेनैते होतव्या जयत्येव तां पृतनामिति
 ब्राह्मणमथ वै भवति येन कर्मणैर्त्सेत्तत्र होतव्या इति स
 १० यत्कर्मैर्त्सेदिदं॑ मे समृध्येतेति तस्मिन्नभ्यातानाञ्जुहुयादित्य-
 भ्यातानान्होष्यनुपकल्पयते पर्णमयः सुवं च सुचं च पर्णमया-
 न्परिधीन्कुशमयं बर्हिः पर्णमयमिधममित्यथ वृथाग्निमुपसमा-
 धाय कुशमयं बर्हि स्तीर्त्वा पर्णमयान्परिधीन्परिधाय पर्ण-
 मयमिधमभ्यज्य स्वाहाकारेणाभ्याधाय पर्णमयेन सुवेणोपघातं
 १५ जुहोत्यग्निर्भूतानामधिपतिः स मावलिति सप्तदश सुवाहुती-
 ऊत्वा वाचयति पितरः पितामहा इत्यपि वा पर्णमयेन सुवेण
 पर्णमयाः सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा सर्वान्मन्त्रान्समनुद्रुत्य
 ऊत्वान्ततो वाचयति पितरः पितामहा इत्यथ समस्तानामेव
 होमो॑ ऽभ्यातानानेवाग्रे जुहुयादथ जयानथ राष्ट्रभृतो॑
 २० ब्राह्मणमुत्तरम् ॥ १६ ॥ सप्तमः ॥

अथ वै भवति राष्ट्रकामाय होतव्या इति^१ राष्ट्रकामाय
 होयन्नुपकल्पयते शम्यापरिधीनित्यथ^२ वृथाग्निमुपसमाधाय श-
 म्यापरिधीन्यपरिधाय निशायाः शम्यापरिधौ द्विः स्वाहाकारः
 राष्ट्रभृतो जुहोत्यृताषाडृतधामेति^३ राष्ट्रं वै राष्ट्रभृतो^४ राष्ट्रे-
 णैवासौ राष्ट्रमवरुद्धे^५ राष्ट्रमेव भवतीति ब्राह्मणमथ वै भव- ५
 त्यात्मने होतव्या इत्यात्मने होयन्वृथाग्निमुपसमाधाय निशायाः
 शम्यापरिधौ द्विः स्वाहाकारः राष्ट्रभृतो जुहोति^६ राष्ट्रं वै
 राष्ट्रभृतो^७ राष्ट्रं प्रजा^८ राष्ट्रं पशवो^९ राष्ट्रं यच्छ्रेष्ठो भवति
 राष्ट्रेणैव राष्ट्रमवरुद्धे^{१०} वसिष्ठः समानानां भवतीति ब्राह्मण-
 मथ वै भवति ग्रामकामाय होतव्या इति^{११} ग्रामकामाय १०
 होयन्वधिदेवने वृथाग्निमुपसमाधाय निशायाः शम्यापरिधौ
 द्विः स्वाहाकारः राष्ट्रभृतो जुहोति^{१२} राष्ट्रं वै राष्ट्रभृतो^{१३}
 राष्ट्रं सजाता^{१४} राष्ट्रेणैवासौ राष्ट्रं सजातानवरुद्धे^{१५} ग्राम्येव
 भवतीति ब्राह्मणमथ वै भवत्यधिदेवने जुहोत्यधिदेवन एवासौ
 सजातानवरुद्धे^{१६} त एनमवरुद्धा उपतिष्ठन्त इति ब्राह्मणमथ ११
 वै भवति रथमुख ओजस्कामस्य होतव्या इत्योजस्कामस्य^{१७}
 होयन्नुपर्यग्नौ रथमुखं प्रमृष्ट्य^{१८} निशायाः शम्यापरिधौ द्विः
 स्वाहाकारः राष्ट्रभृतो जुहोत्योजो वै राष्ट्रभृत^{१९} ओजो रथ^{२०}
 ओजसैवास्मा ओजो ऽवरुद्ध^{२१} ओजस्येव भवतीति ब्राह्मणमथ

१ Thus MGB ; शम्याःपरि० U Be.

२ ०कामाय MSS. exc. M.

३ परिमृष्ट्य MSS. exc. M.

वै भवति यो राष्ट्रादपभूतः स्यात्तस्मै होतव्या^१ यावन्तो ऽस्य
 रथाः सुस्तान्ब्रूयाद्युद्धमिति^२ राष्ट्रमेवासौ युनक्तीति ब्राह्मण-
 मथ वै भवत्याहुतयो वा एतस्याकृता यस्य राष्ट्रं न कल्पते^३
 स्वरथस्य दक्षिणं चक्रं प्रवृह्य नाडीमभिजुहुयादिति^४ स^१ स्वरथ-
 ५ सैव दक्षिणं चक्रं प्रवृह्योपर्यग्नौ रथनाडीं प्रवृह्य^२ निशायाः
 शम्यापरिधौ द्विः स्वाहाकारः राष्ट्रभृतो जुहोत्याहुतीरेवास्य
 कल्पयति^३ ता अस्य कल्पमाना राष्ट्रमनुकल्पत इति
 ब्राह्मणम्^४ ॥ १७ ॥

अथ वै भवति संग्रामे संयत्ते होतव्या इति^१ संग्रामे
 १० संयत्ते होय्यन्नुपकल्पयते मान्धुकमिधमिति^२थ प्रत्यमित्रमग्निमुप-
 समाधाय मान्धुकमिधमभ्यज्य स्वाहाकारेणाभ्याधाय निशायाः
 शम्यापरिधौ द्विः स्वाहाकारः राष्ट्रभृतो जुहोत्यङ्गारा एव
 प्रतिवेष्टमाना अमित्राणामस्य सेनां प्रतिवेष्टयन्तीति ब्राह्मण-
 मथ वै भवति य उन्माद्येत्तस्मै होतव्या इत्युन्मात्ताय होय्यन्नुप-
 १५ कल्पयते नैयग्रोधमौदुम्बरमाश्वत्थं श्वानिमिधमिति^३थ वृथाग्नि-
 मुपसमाधायैतमिधमभ्यज्य स्वाहाकारेणाभ्याधाय निशायाः
 शम्यापरिधौ द्विः स्वाहाकारः राष्ट्रभृतो^४ जुहोत्येते वै गन्ध-
 र्वाप्सरसां गृहाः^५ स एवैनानायतने शमयतीति ब्राह्मणमथ वै
 भवत्यभिचरता प्रतिस्त्रोमः होतव्या इत्यभिचरहोय्यन्स्त्रोमः^६

१ only given by M.

२ प्रवृह्य M Be ; प्रवृह्य the other MSS.

३ ... १ (p. 184, 2) left out in M.

४ probably read : इति सोऽभिचरहो . ।

इरिणे प्रदरे वामुतो ऽर्वाच्चो वृथाग्निमुपसमाधाय निशायाः
 शम्यापरिधौ द्विः स्वाहाकारः^१ राष्ट्रभृतो^२ जुहोति^३ यदाचः
 क्रूरं तेन वषट्करोति^४ वाच एवैनं क्रूरेण प्रवृश्चति^५ ताजगार्ति-
 मार्च्छतीति ब्राह्मणमथ वै भवति यस्य कामयेतान्नाद्यमाददी-
 येति तस्य सभायामुत्तानो निपद्य भुवनस्य पत इति दृणानि २
 संगृहीयादिति^६ स यस्य कामयेतान्नाद्यमाददीयेति तस्य
 सभायामुत्तानो निपद्य भुवनस्य पत इति दृणानि संगृह्णात्यथै-
 नान्यादाय हरती^७ दमहममुष्यामुष्यायणस्यान्नाद्यः हरामीत्याहा-
 न्नाद्यमेवास्य हरति^८ षड्भिर्हरतीति ब्राह्मणमथैनानि स्वर्णा
 वा सभायाः खेषु वामात्येष्वपि सृजति^९ प्रजापतिनैवास्यान्नाद्य- १०
 मादायर्तवो ऽस्मा अनुप्रयच्छन्तीति ब्राह्मणमथ वै भवति यो
 ज्येष्ठबन्धुरपभूतः स्यात्तः^{१०} स्थले ऽवसाय्य ब्रह्मौदनं चतुःशरावं
 पक्वा तस्मै होतव्या इति^{११} स यो ज्येष्ठबन्धुरपभूतः स्यात्तः^{१२} स्थले
 ऽवसाय्य ब्रह्मौदनं चतुःशरावं पक्वा निशायाः शम्यापरिधौ
 द्विः स्वाहाकारः राष्ट्रभृतो जुहोति^{१३} वर्षं वै राष्ट्रभृतो^{१४} वर्षं १५
 स्थलं^{१५} वर्षणैवेनं वर्षं समानानां गमयतीति ब्राह्मणमथ वै
 भवति चतुःशरावो भवति^{१६} दिक्ष्वेव प्रतितिष्ठति^{१७} क्षीरे
 भवति^{१८} रुचमेवास्मिन्दधात्युद्धरति शृतत्वाय^{१९} सर्पिष्वान्भवति
 मेधत्वाय^{२०} चत्वार आर्षेयाः प्राश्नन्ति^{२१} दिशामेव ज्योतिषि
 जुहोतीति ब्राह्मणम् ॥ १८ ॥ २०

१ •कारेण the MSS.

२ (p. 183, 17) २...२ left out in M.

- अथ वै भवति देविका निर्वपेत्प्रजाकाम इति^१ प्रथमं
 धातारं प्रजाकामस्य करोति^१ प्रथमं पशुकामस्य^१ मध्यतो
 ग्रामकामस्य^१ मध्यतो ज्योगामयाविनः^१ प्रथमं यक्ष्यमाणस्यो-
 त्तममीजानस्य^१ प्रथमं मेधाकामस्य^१ मध्यतो इक्ष्वाकामस्य^१ ता
 ५ वा एताः क्षीरे शृता भवन्ति^१ ता यत्सह सर्वा निर्वपेद्दीश्वरा
 एनं प्रदहो^१ द्वे प्रथमे निरूप्य धातुस्तृतीयं निर्वपेत्तथो एवोत्तरे
 निर्वपेत्तथैनं न प्रदहन्यथो यस्मै कामाय निरूप्यते तमेवाभिरु-
 पाप्नोतीति ब्राह्मणमथ वै भवति यत्सायंप्रातरग्निहोत्रं जुहो-
 त्याहुतीष्टका एव ता उपधत्ते यजमानो^१ ऽहोरात्राणि वा
 १० एतसेष्टका य आहिताग्निर्यत्सायंप्रातर्जुहोत्यहोरात्राण्येवाप्तेष्टकाः
 कृत्वोपधत्ते^१ दश समानत्र जुहोति^१ दशाचरा विराड्विराज-
 मेवाप्तेष्टकां कृत्वोपधत्ते^१ ऽथो विराज्येव यज्ञमाप्नोति^१ चित्य-
 श्वित्यो ऽस्य भवति^१ तस्माद्यत्र दशोषित्वा प्रयाति तद्यज्ञ-
 वास्त्ववास्त्वेव तद्यत्ततो ऽर्वाचीनमिति^१ स यत्र दशोषित्वा
 १५ प्रयास्यन्भवति तदग्निष्टे ऽनसि समवशमयन्ते^१ यदस्य^१ समवश-
 मयितव्यं^१ भवत्यवास्त्वेव तद्यत्ततो ऽर्वाचीनः^१ रुद्रः खलु वै
 वास्तोष्पतिर्यदहुत्वा वास्तोष्पतीयं प्रयायाद्रुद्र एनं भूत्वाग्नि-
 रनूत्याय हन्याद्वास्तोष्पतीयं जुहोति^१ भागधेयेनैवैनः^१ शमयति^१
 नार्तिमार्च्छति यजमान इति ब्राह्मणमथ वै भवति यद्युक्ते
 २० जुहुयाद्यथा प्रयाते वास्तावाहुतिं जुहोति तादृगेव तद्यद्युक्ते

१ Thus M only ; all the other MSS. are here wholly corrupted.

जुहुयाद्यथा चेम आहुतिं जुहोति तादृगेव तदहुतमस्य
 वास्तोष्पतीयः स्याद्विष्णो युक्तो भवति सव्यो ऽयुक्तो^१ ऽथ
 वास्तोष्पतीयं जुहोतीति^१ स यत्र दक्षिणो युक्तो भवति सव्यो
 ऽयुक्तस्तत्रत्याच्छेदां^१ पर्णमय्याः सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वाहव-
 नीये वास्तोष्पतीयं जुहोति^१ वास्तोष्पते प्रतिजानीह्यस्मानि-
 त्यनुद्रुत्य वास्तोष्पते शम्भया सः सदा त इति जुहोत्यत्रैताः
 सुचमुपनिधाय सव्यं युक्ता प्रयात्युभयमेवाकरपरिवर्गमेवैनः
 शमयतीति ब्राह्मणमथ वै भवति यदेकया जुहुयाद्विहोमं
 कुर्यात्पुनरोनुवाक्यामनूच याज्यया जुहोति सदेवत्वायेति
 ब्राह्मणमथ वै भवति यद्भुत आदध्याद्रुद्रं गृहानन्वारोहयेद्यद-
 वक्षाणान्यसंप्रचाप्य प्रयायाद्यथा यज्ञवेश्मं वादहनं वा तादृगेव
 तदथं ते योनिर्ह्येत्य इत्यरण्योः समारोहयत्येष वा अग्ने-
 र्योनिः^१ स्व एवैनं योनौ समारोहयत्यथो खल्वाह्यदरण्योः
 समारूढो नश्येदुदस्याग्निः सौदेत्युनराधेयः स्यादिति^१ या ते
 अग्ने यज्ञिया तनूस्तयेह्यारोहेत्यात्मनसमारोहयत इति^१ स १५
 आत्मनसमारोहयते या ते अग्ने यज्ञिया तनूस्तयेह्यारोहात्मा-
 त्मानमच्छा वसूनि कृष्णन्नस्मे नर्यां पुरुणि । यज्ञो भूत्वा
 यज्ञमासीद स्वं योनिं जातवेदो भुव आजायमानः सचय
 एहीत्यथैनमुपावरोहयत उपावरोह जातवेदः पुनस्त्वं देवेभ्यो
 हव्यं वह नः प्रजानन् । आयुः प्रजाः रयिमस्मासु धेह्यजस्रो १०

१ Thus MGUB Bhav.; प्रयाहेसां Be. This word occurs also in the Baudh. pitṛmedhasūtra (p. 13, 1).

दौदिदि नो दुरोण इति ^१ यत्रमानो वा अग्नेर्योनिः ^१ स्वायामेवैनं
योन्यां समारोहयत इति ब्राह्मणम् ^१ ॥ १६ ॥ अष्टमः ॥

- उक्तो ऽन्वारम्भो ^१ ऽथ वै भवत्यृषयो वा इन्द्रं प्रत्यक्षं नाप-
श्यन्तं वसिष्ठः प्रत्यक्षमपश्यत्सो ऽब्रवीद्ब्राह्मणं ते वक्ष्यामि यथा
५ तत्पुरोहिताः प्रजाः प्रजनिष्यन्ते ऽथ मेतरेभ्य च्षधिभ्यो मा
प्रवोच इति ^१ तस्मा एतान्स्तोमभागानब्रवीत्ततो वसिष्ठपुरोहिताः
प्रजाः प्राजायन्तेति ^१ तस्मादाहुर्वासिष्ठं ब्रह्मत्वमिति ^१ स यचाह
ब्रह्मन्स्तोयामः प्रशास्तरिति तद्ब्रह्मा ^१ प्रसौति देव सवितरित्येतां
प्रतिपदं कृत्वा रश्मिरसि चयाय त्वा चयं जिवेत्येतस्यानुवाक-
१० स्यैकैकमुपादाय प्रसौति ^१ स एवमेव प्रसुवन्दादशभिरग्निष्टोमं
प्रसौति त्रयोदशभिरत्यग्निष्टोमं पञ्चदशभिरुक्थ्यं षोडशभिः
षोडशिनं सप्तदशभिर्वाजपेयमेकाक्षत्रिंशतातिराचं सर्वै-
रभोर्याम ^१ स यत्र रायंतराय सन्ध्ये प्रसर्पन्ति तदाह वसुको
ऽसि वेषश्चिरसि वस्यष्टिरसीति ^१ स एवमेव प्रसौत्याभोर्यामा-
१५ दथातो ^१ ऽतिक्रमाणामेवाभिचरन्भ्रातृव्यवान्स्यर्धमानो ऽभिचर-
णीयश्चिल्पान्यायात्य संवत्सरमेतैः क्रमैः क्रमेताग्निना देवेन पृतना
जयामि गायत्रेण कन्दसा त्रिवृता स्तोमेन रथंतरेण साक्षा
वषट्कारेण वज्रेण पूर्वजान्भ्रातृव्यानधरान्यादयाम्यवैनान्बाधे
प्रत्येनाक्षुदे ऽस्मिन्चये ऽस्मिन्भूमिलोके यो ऽस्मान्नेष्टि यं च वयं
२० द्विभो विष्णोः क्रमेणात्येनान्क्रामामीन्द्रेण देवेन पृतना जयामि

१ तद् is left out in all MSS. exc. M.

१ प्रसौत्याभोर्या० M.

वैष्टुभेन वृन्दसा ^१पञ्चदशेन स्तोमेन बृहता साम्ना वषट्कारेण वज्रेण
 सहजान्भ्रातृव्यानधरान्पादयाम्यवैनान्बाधे प्रत्येनानुदे ऽस्मिन्चये
 ऽस्मिन्भूमिलोके यो ऽस्मान्देष्टि यं च वयं दिशो विष्णोः
 क्रमेणात्येनाम्कामामि^१ विश्वेभिर्देवेभिः पृतना जयामि जागतेन
^१वृन्दसा सप्तदशेन स्तोमेन वामदेव्येन साम्ना वषट्कारेण वज्रेणा- ५
 परजान्भ्रातृव्यानधरान्पादयाम्यवैनान्बाधे प्रत्येनानुदे ऽस्मिन्चये
 ऽस्मिन्भूमिलोके यो ऽस्मान्देष्टि यं च वयं दिशो विष्णोः
 क्रमेणात्येना^१न्कामामीत्यपि वाभिचरणीयास्विष्टिष्वनुवर्तेतापि
 वापोद्धृत्येतरान्क्रमान्संवत्सरमेतैः क्रमैः क्रमेतांक्तः शुक्रामन्यिनो-
 रधिद्रवणमथातो ऽतौमोक्षाणामेव^२ वैश्वकर्मणानि ऊत्वा गार्ह- १०
 पत्य आज्यं विलाप्योत्पूय सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा गार्हपत्ये
 जुहोत्यन्वारभ्ये यजमाने ॥ २० ॥

ये देवा यज्ञह्नो पृथिव्यामध्यासते । अग्निर्मा तेभ्यो रक्षतु
 गच्छेम सुकृतो वयः स्वाहेत्यपरं चतुर्गृहीतं गृहीत्वा गार्हपत्य
 एव जुहोति ये देवा यज्ञमुषः पृथिव्यामध्यासते । अग्निर्मा १५
 तेभ्यो रक्षतु गच्छेम सुकृतो वयः स्वाहेत्यथामीध्रमभिप्रैत्यागन्म
 मित्रावरुणा वरेण्या रात्रीणां भागो युवयोर्यो अस्ति । नाकं
 गृह्णानाः सुकृतस्य लोके तृतीये पृष्ठे अधि रोचने दिव
 इत्यथामीध्रं द्रुत्वा सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वामीध्रे जुहोत्यन्वारभ्ये

१, २ The two passages marked at the beginning and the close by
 १ and २ are left out by all the MSS. exc. M.

१ •तौमो• MBG (sec. m.) ; •तिमो• Be UG (pr. m.).

- यजमाने ये देवा यज्ञह्नो ऽन्तरिक्षे ऽध्यासते । वायुर्मा
 तेभ्यो रक्षतु गच्छेम सुकृतो वयः स्वाहेत्यपरं चतुर्गृहीतं
 गृहीत्वाग्नीध्र एव जुहोति ये देवा यज्ञमुषो ऽन्तरिक्षे ऽध्यासते ।
 वायुर्मा तेभ्यो रक्षतु गच्छेम सुकृतो वयः स्वाहेत्याहव-
 ५ नीयमभिप्रैति यास्ते रात्रीः सवितर्देवयानीरन्तरा द्यावा-
 पृथिवी वियन्ति । गृहैश्च सर्वैः प्रजया न्वग्रे सुवो रुहाणास्तरता
 रजाःसीत्यथाहवनीयं द्रुत्वा सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वाहवनीये
 जुहोत्यन्वारम्भे यजमाने ये देवा यज्ञह्नो दिव्यध्यासते । सूर्यो
 मा तेभ्यो रक्षतु गच्छेम सुकृतो वयः स्वाहेत्यपरं चतुर्गृहीतं
 १० गृहीत्वाहवनीय एव जुहोति ये देवा यज्ञमुषो दिव्यध्यासते ।
 सूर्यो मा तेभ्यो रक्षतु गच्छेम सुकृतो वयः स्वाहेत्याहवनीय-
 सुपतिष्ठते येनेन्द्राय समभरः पयाःस्युत्तमेन हविषा जातवेदः ।
 तेनाग्ने त्वमुत वर्धयेमः सजातानः श्रेष्ठ्य आधेह्येनमिति'
 यज्ञह्नो वै देवा यज्ञमुषः सन्ति' त एषु लोकेष्व्यासत आददाना
 १५ विमथ्नाना यो ददाति यो यजते तस्य' ये देवा यज्ञहनः
 पृथिव्यामध्यासते ये अन्तरिक्षे ये दिवीत्याह्वेमानेव लोकाः-
 स्तीर्त्वा सगृहः सपशुः सुवर्गं लोकमेतीति ब्राह्मणमपि वा
 तिस्र एव गार्हपत्ये जुहोति तिस्र आग्नीध्रे तिस्र आहवनीये'
 ऽपि वा गार्हपत्याञ्जपन्ननुद्रवेदाहवनीयादुक्तोदवसानीयेष्टि-
 २० र'चैतां' द्वितीयां प्रवृताङ्गतिं जुहोति सूर्यो मा देवो
 देवेभ्यः पातु वायुरन्तरिक्षाद्यजमानो ऽग्निर्मा पातु चक्षुषः

स्वाहेत्याभिचरन्वभ्रुवे बभ्रुवत्साद्यै कार्भर्यमयेन पात्रेण पयो
जुहोति सच्च शूष सवितर्विश्वचर्षण एतेभिः सोम नामभि-
र्विधेम ते तेभिः सोम नामभिर्विधेम ते स्वाहेति^१ साचादस्य
हृदयं भित्तान्ताणि परिकाशयति^२ स्तृणुते हिव^३ तं^४ भ्रातृव्य-
मथ येनास्यर्त्विजाः स्यर्धा स्यात्तमाह मास्य चमसमनुप्रसृप-
तादभिमर्शमं^५ करिष्यामीति^६ तस्यैतेनैव मन्त्रेण चमसं जुहु-
यात्तमूर्ध्वो^७ स्वाङ्वा^८ राजातिपवत^९ उक्तं पानीवतस्य^{१०} अयण-
मुक्तमादित्यगृहस्योद्धननमुक्ता^{११} प्रायणीयस्य सुवाङ्गतिरुक्तोदय-
नीयस्योक्तं यूपस्थोपस्थानम्^{१२} ॥ २१ ॥ नवमः ॥

उक्तानि पत्नीयजूष्येवमेवैताः सुचो यथैतद्वाङ्गमुक्तो^{१०}
दधिग्रहो^१ इथ वै भवत्याज्यग्रहं गृहीयात्तेजस्कामस्येति^२
बर्हिषी अन्तर्धायाज्यग्रहं गृह्णाति^३ सोमग्रहं गृहीयाद्वाङ्गवर्चस-
कामस्येत्यंशूनुपसंगृह्य सोमग्रहं गृह्णात्यथैतं महाव्रतीये ऽङ्गि
प्राजापत्यमतिग्राह्यं गृह्णाति ते क्रतुमपि वृञ्जन्ति विश्व इत्यनु-

१ Thus M; •कामयातैत्र Be; •क्रासयातौट B; •कासयान्तेव U; •कास-
यातैट G (pr. m.), •क्रासयातैट G (sec. m.). परिक्रासयातैर्निष्क्रामति (var.
निष्क्रामयति) Bhav.

२ Thus M Bhav.; चवैतं The other MSS.

३ Thus M; •नुप्रसृप्राद• BUG; •नुप्रसृत्याद• Be.

४ Thus M; i.s.o. स्वाङ्वा राजाति• Be U: वाराङ्वाद्याति•; G: वारां-
द्याद्याति; B: वारोद्याद्याति• ।

५ Thus (अयण•) M Be (cp. viii. 14 श्रीणाति); अयण• BU; अमण• G.

६ Corrected (उद्धनन•) according to viii. 9 s.f. (उद्धन्ति); उद्धनन•
MUGB; Be wholly corr.

द्रुत्योपयामगृहीतो ऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णामीति^१ परि-
मृज्य सादयत्येष ते योनिः प्रजापतये त्वेत्यथातः प्राणग्रहाणा-
मेव ग्रहणः^२ संदत्तः^३ राजानं पुञ्जीकृत्वा^४ नवाः शून्प्राच
आयातयत्ययं पुरो भुवस्तस्य प्राणो भौवायनो वसन्तः प्राणायनो
५ गायत्री वासन्ती गायत्रियै गायत्रं गायत्रादुपाः शूरुपाः शो-
स्त्रिवृत्तितृतो रथंतरः^५ रथंतरादसिष्ठ ऋषिः प्रजापतिगृहीतया
त्वया प्राणं गृह्णामि प्रजाभ्य इत्ययं दक्षिणा विश्वकर्मेति नव
दक्षिणायातयत्ययं^६ पश्चादिश्वयचा इति नव प्रतीच आयात-
यतीदमुत्तरात्सुवरिति नवोदीच आयातयतीयमुपरि मति-
१० रिति नवोपरिष्ठात्प्रदक्षिणं पर्यायातयति^७ तानपानभृद्भिः
प्रत्यूहति प्राची दिशां वसन्त ऋतूनामग्निर्देवता ब्रह्मा द्रविणं
त्रिवृत्स्तोमः स उ पञ्चदशवर्तनिस्त्यविर्वयः कृतमयानां पुरो-
वातो वातः सानग ऋषिरिति^८ वाचयति पितरः पितामहाः परे
ऽवर इति ये पुरस्ताद्भवन्ति^९ दक्षिणा दिशामिति ये दक्षिणतो
१५ भवन्ति^{१०} प्रतीची दिशामिति ये पश्चाद्भवन्त्युदीची दिशामिति
य उत्तरतो भवन्त्यूर्ध्वा दिशामिति य उपरिष्ठात्प्रदक्षिणं
पर्यायातिता^{११} भवन्ति^{१२} ते वा एते प्रायणीयोदयनीययोरेव

१ Thus (पुञ्जी०) M ; पुंजं BG ; युजं Be U.

२ Thus M ; दक्षिणायातयत्य० Be GU ; B defect.

३ Conjecturally ; पर्यायातिता BG ; पर्यासातिता M ; पर्यातिशातिता U ;

पर्येतिशातिता Be.

नियुक्ता दशमे ऽहः^१ रात्रिसन्नेष्वप्यग्निष्टोम^१ आमयाविन
उपसृतो वा गृहीयाद्गदो ह्येव भवति । ॥ २२ ॥ दशमः ॥

अथ वै भवत्युभये वा एते प्रजापतेरध्यसृज्यन्तेति ब्राह्मण-
मेव^१ युवः^२ सुराममश्विनेति सौत्रामण्यामेव^२ भवत्यथ वै
भवतीयं वा अग्निहोत्रीयं वा एतस्य निषीदति यस्याग्निहोत्री
निषीदति^१ तामुत्थापयेदिति^१ स यस्याग्निहोत्री निषीदति
तामुत्थापयत्युदस्थाद्देव्यदितिर्विश्वरूपायुर्यज्ञपतावधात् । इन्द्राय
कृण्वती भागं मित्राय वरुणाय चेत्यथ वै भवत्यवर्ति^१ वा एषै-
तस्य पाप्मानं प्रतिस्थाय निषीदति यस्याग्निहोत्र्युपसृष्टा निषी-
दति^१ तां दुग्ध्वा ब्राह्मणाय दद्याद्यस्यान्नं नाद्यादिति^१ स १०
यस्याग्निहोत्र्युपसृष्टा निषीदति तामेतदेव दुग्ध्वा ब्राह्मणाय
ददाति^१ न चास्यात ऊर्ध्वमन्नमत्यथ वै भवति पृथिवीं वा
एतस्य पयः प्रविशति यस्याग्निहोत्रं दुह्यमानः^२ स्कन्दति^१
तदभिमन्त्रयेतेति^१ स यस्याग्निहोत्रं दुह्यमानः^२ स्कन्दति
तदभिमन्त्रयते^१ यदद्य दुग्धं पृथिवीमसक्तं यदोषधीरप्यसर- १॥
द्यदापः । पयो गृहेषु पयो अग्नियासु पयो वत्सेषु पयो अस्तु
तन्मयीत्याह^१ पय एवात्मगृहेषु पशुषु धत्ते^१ ऽप उपसृज-
त्यङ्गिरेवैनदाप्नोतीति ब्राह्मणमथ वै भवति यो वै यज्ञस्यार्त-
नानार्तः^२ सः^२ सृजत्युभे वै ते तर्ह्यार्च्छत^१ आर्च्छति खलु वा

१ Thus M ; B and G (sec. m.) om. अपि ; तदुरात्रिसन्नेष्वष्टोम U ;
तदतिरात्रे सन्ने षष्ठेऽस Be ; तदुरात्रिसन्नेष्वष्टोम G (pr. m.).

२ एष i.s.o. एव M.

- एतदग्निहोत्रं यदुह्यमानं स्कन्दति यदभिदुह्यादिति^१ स
 यस्याग्निहोत्रं दुह्यमानं स्कन्दति नैनदभिदोग्धि^१ तदेव यादृ-
 क्कीदृक् च होतव्यमथान्यां दुग्ध्वा पुनर्होतव्यमनार्तेनैवार्ते यज्ञस्य
 निष्करोतीति ब्राह्मणमथ वै भवति यद्युद्धृतस्य स्कन्देद्यत्ततो
 ५ ऊत्वा पुनरेयाद्यज्ञं विच्छिन्द्याद्यं स्कन्देत्तन्निषद्य पुनर्गृहीया-
 दिति^१ स^२ यत्रैव स्कन्दति तदेव स्थालीं निधायातिशिष्ट-
 मानीय पुनरभ्युनीय तदेव यादृक्कीदृक् च होतव्यमथान्यां
 दुग्ध्वा पुनर्होतव्यमनार्तेनैवार्ते यज्ञस्य निष्करोतीति ब्राह्मणमथ
 वै भवति वि वा एतस्य यज्ञश्चिद्यते यस्याग्निहोत्रे ऽधिश्चिते
 १० श्वान्तरा धावति^१ रुद्रः खलु वा एष यदग्निर्यद्गामन्वत्यावर्तये-
 द्रुद्राय पशूनपिदध्यादपशुर्यजमानः स्याद्यदपो ऽन्वतिषिञ्चेद-
 नाद्यमग्नेरापो ऽनाद्यमाभ्यामपिदध्याद्गार्हपत्याद्भस्मादायेदं विष्णु-
 र्विचक्रम इति वैष्णव्यर्चाहवनीयाद् ध्वंसयन्नुद्धवेदिति^१ स
 वैष्णव्यर्चाहवनीयाद् ध्वंसयन्नुद्धवति^१ यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञेनैव
 १५ यज्ञं संतनोतीति ब्राह्मणमथ भस्मना शुनः पदमपिवपति
 शान्त्या इति ब्राह्मणम् ॥ २३ ॥

अथ वै भवति नि वा एतस्याहवनीयो गार्हपत्यं कामयते
 नि गार्हपत्य आहवनीयं यस्याग्निमनुद्धृतं सूर्यो ऽभिनिम्रो-
 चति^१ दर्भेण हिरण्यं प्रवध्य पुरस्ताद्धरेदथाग्निमथाग्निहोत्र-
 २० मिति^१ स यस्याग्निमनुद्धृतं सूर्यो ऽभिनिम्रोचति दर्भेण

१ Thus M ; तदभिदु • B Be G ; न तदभिदु • U.

२ om. Be U.

हिरण्यं प्रवध्य परिकर्मी पूर्वः प्रतिपद्यते ऽन्वब्राह्मण आर्षेय
 दध्नेनान्वगात्मनाग्निहोत्रेणाथैतद्विरण्यमाहवनीयस्यायतने साद-
 यित्वापोद्धृत्य हिरण्यं प्रदक्षिणमावृत्येषां प्रतिष्ठापयत्यथ वै
 भवत्यग्निहोत्रमुपसाद्या तमितोरासीत । व्रतमेव हतमनुम्रियते ।
 ऽन्तं वा एष आत्मनो गच्छति यस्ताम्यत्यन्तमेष यज्ञस्य गच्छति ५
 यस्याग्निमनुद्धृतः सूर्यो ऽभिनिमोचति । पुनः समन्य जुहो-
 त्यन्तेनैवान्तं यज्ञस्य निष्करोतीति ब्राह्मणमथ वै भवति वरुणो
 वा एतस्य यज्ञं गृह्णाति यस्याग्निमनुद्धृतः सूर्यो ऽभिनिमोचति ।
 वारुणं चरुं निर्वपेत्तेनैव यज्ञं निष्क्रीणीत इति ब्राह्मणमथ वै
 भवति नि वा एतस्याहवनीयो गार्हपत्यं कामयते नि गार्ह- १०
 पत्य आहवनीयं यस्याग्निमनुद्धृतः सूर्यो ऽभ्युदेति । चतुर्गृही-
 तमाज्यं पुरस्ताद्धरेदथाग्निमथाग्निहोत्रमिति । स यस्याग्निमनु-
 द्धृतः सूर्यो ऽभ्युदेति चतुर्गृहीतेनाज्येन परिकर्मी पूर्वः प्रति-
 पद्यते ऽन्वब्राह्मण आर्षेय दध्नेनान्वगात्मनाग्निहोत्रेणाथैतदाज्य-
 माहवनीयस्यायतने सादयित्वापोद्धृत्याज्यमेषां प्रतिष्ठापयत्यथ १५
 वै भवति पराची वा एतस्मै व्युच्छन्ती व्युच्छति यस्याग्निमनु-
 द्धृतः सूर्यो ऽभ्युदेत्युषाः केतुना जुषतां यज्ञं देवेभिरन्वितम् ।
 देवेभ्यो मधुमत्तमः स्वाहेति प्रत्यङ्घ्रिषद्याज्येन जुहुयात्प्रतीची-
 मेवास्मै विवासयतीति ब्राह्मणमथ वै भवत्यग्निहोत्रमुपसाद्या
 तमितोरासीत । व्रतमेव हतमनुम्रियते । ऽन्तं वा एष आत्मनो २०
 गच्छति यस्ताम्यत्यन्तमेष यज्ञस्य गच्छति यस्याग्निमनुद्धृतः सूर्यो
 ऽभ्युदेति । पुनः समन्य जुहोत्यन्तेनैवान्तं यज्ञस्य निष्करोतीति

- ब्राह्मणमथ वै भवति मित्रो वा एतस्य यज्ञं गृह्णाति यस्याग्नि-
 मनुद्धृतः सूर्यो ऽभ्युदेति । मैत्रं चरुं निर्वपेत्तनैव यज्ञं निष्क्रीणीत
 इति ब्राह्मणमथ वै भवति यस्याहवनीये ऽनुदाते गार्हपत्य
 उदायेद्यदाहवनीयमनुदाय गार्हपत्यं मन्येद्विच्छिन्धाद्वाहव्यमस्मै
 ११ जनयेद्यदै यज्ञस्य वास्तव्यं क्रियते तदनु रुद्रो ऽवचरति । यत्पूर्व-
 मन्ववस्तेदास्तव्यमग्निमुपासीत । रुद्रो ऽस्य पशून्धातुकः स्वादा-
 हवनीयमुदाय गार्हपत्यं मन्येदिति । स आहवनीयमुदाय
 गार्हपत्यं मन्यतीतः प्रथमं जज्ञे अग्निः स्वाद्योनेरधि जातवेदाः ।
 स गायत्रिया त्रिष्टुभा जगत्या देवेभ्यो हव्यं वहतु प्रजानश्चिति ।
 १० इन्द्रोभिरेवैनं स्वाद्योनेः प्रजनयतीति ब्राह्मणमथ वै भवति
 गार्हपत्यं मन्यति । गार्हपत्यं वा अन्वाहिताग्नेः पशव उपतिष्ठन्ते ।
 स यदुदायति तदनु पशवो ऽपक्रामन्तीत्यथैनमुपतिष्ठत इधे
 रय्यै रमस्व सहसे शुक्लाथोर्जे पत्यायेत्यथैनमुपसमिद्धे सारस्वतौ
 त्वोत्सौ समिन्धाताः सप्ताडसि विराडसीति । ॥ २४ ॥
- १५ अथ वै भवति वज्रो वै चक्रं । वज्रो वा एतस्य यज्ञं
 विच्छिनत्ति यस्यानो वा रथो वान्तराग्नी यात्याहवनीयमुदाय
 गार्हपत्यादुद्धरेदिति । स आहवनीयमुदाय गार्हपत्यादिष्ण-
 मुद्धरति यद्ये पूर्वं प्रभृतं पदं हि ते सूर्यस्य रश्मीनन्वाततान ।
 तत्र रयिष्ठामनुसंभरैतं सं नः सृज सुमत्या वाजवत्येति । पूर्व-
 १० णैवास्व यज्ञेन यज्ञमनुसंतनोतीति ब्राह्मणमथैनमुपतिष्ठते त्वमग्ने
 सप्रथा असि जुष्टो होता वरेण्यः । त्वया यज्ञं वितन्वत इत्यग्निः
 सर्वा देवता देवताभिरेव यज्ञं संतनोतीति ब्राह्मणमथाग्नये

पथिष्ठते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपत्यन्वाहार्यमासाद्यानद्धाहं
 ददाति^१ सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते^१ ऽथ वै भवति यस्य प्रातः-
 सवने सोमो ऽतिरिच्यते माध्यंदिनः सवनं कामयमानो
 ऽभ्यतिरिच्यत इति^१ स^१ प्रातःसवने सोमे ऽतिरिक्ते प्राङायन्नाह
 होतुश्चमसमनून्नयध्वमुन्नेतः सर्वश एव राजानमुन्नय मातिरीरिच ५
 इति^१ होतृचमसमेव प्रथममुन्नयन्ति यथोपपादमितरान्सर्वश
 एव राजानः समुन्नीयोत्तरवेद्याः सःसादयन्त्यथाप उपस्पृश्य
 बर्हिषी आदाय वाचंयमः प्रत्यङ्^१ द्रुत्वा^१ स्तोत्रमुपाकरोति^१
 सुवते^१ तदेतद्गायत्रः साम पञ्चदशं गौर्धयति मरुतामिति
 धयद्वतौषु कुर्वन्ति^१ होत्र एषोत्तमेति प्राङः^१ समानमत १०
 ऊर्ध्वमथ वै भवति यस्य माध्यंदिने सवने सोमो ऽतिरिच्यत
 आदित्यं तृतीयसवनं कामयमानो ऽभ्यतिरिच्यत इति^१ स^१
 माध्यंदिने सवने सोमे ऽतिरिक्ते प्राङायन्नाह होतुश्चमसमनू-
 न्नयध्वमुन्नेतः सर्वश एव राजानमुन्नय मातिरीरिच इति^१
 होतृचमसमेव प्रथममुन्नयन्ति यथोपपादमितरान्सर्वश एव १५
 राजानः समुन्नीयोत्तरवेद्याः सःसादयन्त्यथाप उपस्पृश्य
 बर्हिषी आदाय वाचंयमः प्रत्यङ् द्रुत्वा स्तोत्रमुपाकरोति^१
 सुवते^१ तदेतद्गौरिवीतः साम सप्तदशं वणमहाः असि सूर्ये-
 त्येतासु^१ कुर्वन्ति^१ होत्र एषोत्तमेति प्राङः^१ समानमत ऊर्ध्व-

१ om. M.

१ प्रत्यङ्गाद्रुत्य Be.

३ Thus M ; एतावत् i.s.o. •एतासु all the other MSS.

मथ वै भवति यस्य तृतीयसवने सोमो ऽतिरिच्येतोक्थं
 कुर्वीत^१ यस्योक्थे ऽतिरिच्येतातिरात्रं कुर्वीत^१ यस्यातिरात्रे
 ऽतिरिच्यते तं वै दुष्प्रज्ञानमित्यतिरात्रे ऽतिरिक्ते प्राङायन्नाह
 होतुश्चमसमनून्नयध्वमुन्नेतः सर्वश एव राजानमुन्नय मातिरी-
 ५ रिच इति^१ होतृचमसमेव प्रथममुन्नयन्ति यथोपपादमितरा-
 न्सर्वश एव राजानः समुन्नीयोत्तरवेद्याः सः सादयन्त्यथाप
 उपसृश्य वर्हिषी आदाय वाचंयमः प्रत्यङ् द्रुत्वा स्तोत्रमुपा-
 करोति^१ सुवते^१ तदेतद्बृहत्सामैकविंशं वैष्णवीषु शिपि-
 विष्टवतीषु कुर्वन्ति^१ होत्र एषोत्तमेति प्राङ्ः^१ समानमत
 १० ऊर्ध्वम्^१ ॥ २५ ॥

इति नु कन्दोगवकृचेषु कामयमानेषु^१ ते चेन्न कामयेर-
 न्यातःसवने ऽतिरिक्ते याः स्थालीमलः राज्ञे ऽतिशिष्टाय
 मन्यते तस्या उपरिष्ठादाग्रयणमानीयाधस्तादुपगृह्णाति^१ त्रिर-
 भिविध्यन्दयति^१ सो ऽभिविध्यन्दमानः सर्व आग्रयणः संपद्यते^१
 १५ तं त्रिरभिहिंक्ष्य परिमृज्य सादयति^१ माध्यंदिने सवने ऽति-
 रिक्ते तथैव याः स्थालीमलः राज्ञे ऽतिशिष्टाय मन्यते तस्या
 उपरिष्ठादाग्रयणमानीयाधस्तादुपगृह्णाति^१ त्रिरभिविध्यन्दयति^१
 सो ऽभिविध्यन्दमानः सर्व एवाग्रयणः संपद्यते^१ तं तथैव त्रिर-
 भिहिंक्ष्य परिमृज्य सादयति^१ तृतीयसवने ऽतिरिक्ते हारि-
 २० योजनमेवात्राभिविध्यन्दयति^१ न हि पुनर्ग्रहणं विद्यते^१ ऽथातो

ध्रुवस्यैव^१ परिहीणस्य^१ मीमांसेन्द्राग्निभ्यामेनमृग्भ्यां परिगृह्य
 जुहुयादिन्द्राग्नौ^२ वै देवानां पुनःपुनरभ्युपाकारं^३ यजामह
 इत्येतदेकमाश्विनीभ्यामेनमृग्भ्यां परिगृह्य जुहुयादश्विनौ वै^४
 देवानां भिषजौ ताभ्यामेवासौ भेजषं करोतीत्येतदेकं^५
 वैष्णवीभ्यामेनमृग्भ्यां परिगृह्य जुहुयाद्यद्वै यज्ञस्यातिरिच्यते
 विष्णुं तच्छिपिविष्टमभ्यतिरिच्यत इत्येतदेकमवभृथेनैव^६
 सहाभ्यवहरेद्यथा मेऽन्यानि सोमलिप्तानि पात्राण्येवं म एव
 भविष्यतीत्येतदेकं^७ बर्हिषेन^८ सहाभ्युपोषेदेष वा अग्निर्वैश्वा-
 नरो यत्प्रदाव्यो^९ ऽग्नय एष वैश्वानराय गृह्यते^{१०} ध्रुव एवमग्नौ
 वैश्वानरे हुतो भविष्यतीत्येतदपरमथ पुनर्दीक्षते^{११} यज्ञो ॥ १०
 वै^{१२} यज्ञस्य प्रायश्चित्तिरिति^{१३} चेकाहयाजिनो^{१४} ऽथ सत्तिणां^{१५}
 मार्जालीये^{१६} परिष्यन्दं^{१७} निष्यन्दनवन्तं^{१८} कृत्वा तदेनं निनयन्ति^{१९}
 श्वो भूते हि ते सोऽयन्तो^{२०} भवन्ति^{२१} ॥ २६ ॥ एकादशः ॥

उक्तः सःसवो^{२२} ऽथ वै भवत्यार्तिं वा एते नियन्ति येषां
 दीक्षितानां प्रमीयते^{२३} तं यदववर्ज्युः क्रूरकृतामिवैषां लोकः ॥ २७ ॥

१ ध्रुवस्य परिहीणस्यैव M.

२ इन्द्रो i.s.o. इन्द्राग्नौ all exc. M.

३ Thus MGU; •भ्युपाकारं Be; B om. अभि।

४ हि Be.

५ Thus M Be; हैव the other MSS.

६ •रितौ again most of the MSS.

७ Thus MB Bhav.; मार्जालीयोपरिविष्टंनवन्तं Be UG (pr. m.);
 मार्जालीये परिविष्टंद्विष्यन्दनवन्तं G (sec. m.).

८ Thus MU; शोषन्तो Be BG.

- स्वादाहर दहेति ब्रूयादिति ^१ दौचितं चेदुपतपदिन्देदाग्नी-
 भ्रीयशयनो^२ ह^३ भवति ^४ तदस्मै भक्षानाहरन्ति यावदलं भक्षाय
 मन्यते ^५ स यद्यहागदो^६ भवति पुनरैति ^७ यद्यु वै प्रैति
 सर्वभ्यो ऽग्निभ्यो ऽङ्गारान्निर्वर्त्यारण्योरग्नीन्समारोह्यान्तरेण
 ५ चात्वालोत्करावुदङ्कुपनिर्हृत्य तेनैनं दहेयुस्तं चिराचेण श्रौतीकृत्वा
 संचिनुयुस्ते तथाकृतेन^८ षडहसं^९ काङ्क्षेयुर^{१०} स^{११}स्थिते
 षडहे ऽस्थिकुम्भं^{१२} याचति ^{१३} तस्मिन्संचितमवधाय तं दक्षिणतो
 वेद्यै निधाय सर्पराज्ञिया ऋग्भि सुयुरियं^{१४} वै सर्पतो राज्यस्था
 एवैनं परिददति ^{१५} बृद्धं तदित्याहुर्त्यस्तुतमननुग्रस्तमिति ^{१६}
 १० होता प्रथमः प्राचीनावीती मार्जालीयं परीयाद्यामीरनुब्रुव-
 न्सर्पराज्ञीनां^{१७} कीर्तयेदिति ^{१८} तेषां तथा परीतानामध्वर्युर्जघन्यः
 पर्येत्यथ यज्ञोपवीतं कृत्वा यथेतं चिः पुनः प्रतिपरिचन्ति ^{१९} तेषां
 तथा परीतानामध्वर्युः पूर्वः पर्येत्यथैनमादायन्तरेण चात्वा-
 लोत्करावश्मानं चास्थिकुम्भं च निधायाद्भिरवोचत्यप^{२०} नः
 ११ शोशुचदघमिति ^{२१} तस्मिन्मैचावरुणाग्रान्ग्रहान्गृह्णन्त्यथातिग्निष्ट^{२२}
 सत्तस्यासते^{२३} तस्यावभृथवेलायामस्थिकुम्भं निधायाद्भिरवोचत्येतद-

१ Thus M ; •घ्नीघ्नीवेष्ट• the other MSS.

२ om. M.

३ Thus M ; यद्यहाग• Be ; यद्युहाग• the other MSS.

४ छवेनाषड• M Be.

५ स्थि left out by all exc. M.

६ The passage from इयं वै unto यामीरनुब्रुवन् left out by all exc. M.

७ •वोचंत्यप BG.

वभृथ^१ उ^१ वैवैष^१ भवत्यपि^१ वा^१ यो^१ ऽस्य स्त्री^१ नेदिष्टी स्यात्तस्य
स्थाने तं दीचयेत्संवत्सरे ऽस्थीनि याजयन्त्यथ^२ वै भवति ॥ २७ ॥

असुर्यं वा एतस्माद्वर्णं कृत्वा पशवो वीर्यमपक्रामन्ति यस्य
यूपो विरोहति^३ त्वाष्ट्रं बद्धरूपमाहभेतेति^४ सत्तिणां चेद्यूपो
विरोहेत्संप्रच्छिद्यास्य^५ चषालः सवनीयस्य त्वाष्ट्रमुपालम्भं कुर्यु-
रपि वा त्वाष्ट्रं ब्रह्मौदनः अपयित्वैताः शाखाः प्रवृश्चेयुः प्र वा
तक्ष्णयुरपि वा त्वाष्ट्रीः सुवाहुतीर्द्धत्वैताः शाखाः प्रवृश्चेयुः प्र वा
तक्ष्णयुरपि वा त्वाष्ट्रे^६ त्वष्ट्रं^६ इत्वेव^६ ब्रूयादित्यथ वै भवत्यार्ति-
मेते नियन्ति येषां दीक्षितानामग्निरुदायति^७ यदाहवनीय
उदायेद्यत्तं मन्येद्विच्छिन्द्याद्वाहव्यमस्मै जनयेद्यदाहवनीय उदा-
येदाग्नीध्रादुद्धरेद्यदाग्नीध्र उदायेद्गार्हपत्यादुद्धरेद्यद्गार्हपत्य उदा-
येदत एव पुनर्मन्येदत्र वाव स निलयते^८ यत्र खलु वै निष्ठीन-
मुत्तमं पश्यन्ति तदेनमिच्छन्ति^९ यस्माद्धारोरुदायेत्तस्यारणी
कुर्यात्कुमुकमपिकुर्यादिति^{१०} स यस्माद्धारोरुदायति तस्यारणी
कृत्वा क्रुमुकशकलमन्ववधाय^{११} तान्येवावचाणानि संनिधाय मन्ये-
दिति^{१२} स तान्येवावचाणानि संनिधाय मन्यतीतः प्रथमं जज्ञे

१ Thus M ; उवेवैष भवत्यपिवायो G ; उवैष भवति यो U ; इवेवैष भव-
त्यपिवा यो B ; उवैषष्टकतयो Be.

२ All MSS. ins. वा exc. M.

३ याजयत्यथ Be U.

४ Thus MBG ; •हेत्तंप्रच्छि• Be.

५ Thus M ; त्वाष्ट्रं त्वाष्ट्रेत्येव B ; त्वाष्ट्रत्वाष्ट्रेत्येव GU ; त्वाष्ट्रेत्येव Be.

६ Thus MU Be ; क्रुमुकं BG ; अन्ववधाय MUG Be ; अन्वाधाय B.

अग्निः स्वाद्योनेरधि जातवेदाः । स गायत्रिया त्रिष्टुभा जगत्या
देवेभ्यो हव्यं वहतु प्रजानन्निति ^१ कन्दोभिरेवैनं स्वाद्योनेः
प्रजनयतीति ब्राह्मणम् ^१ ॥ २८ ॥

अथ यद्याहवनीयगार्हपत्यावुदायेयातां गार्हपत्यं मथित्वा-
ग्रीधीयादाहवनीयमुद्धरेद्यग्नीधीयगार्हपत्यावुदायेयातां गार्ह-
पत्यं मथित्वाग्रीधीयमुद्धरेद्य यद्याग्नीधीयाहवनीयावुदायेयातां
गार्हपत्यादाग्नीधीयमुद्धृत्य तत आहवनीयमुद्धरेद्य यदि सर्वं
एवोदायेयुर्गार्हपत्यं मथित्वाग्रीधीयमुद्धृत्य तत आहवनीय-
मुद्धरेदित्यथ वै भवति गार्हपत्यं मन्यति ^१ गार्हपत्यो वा अग्ने-
१० र्योनिः ^१ स्वादेवैनं योनेर्जनयति ^१ नास्मै भ्रातृव्यं जनयतीति
ब्राह्मणमथ वै भवति यस्य सोम उपदस्येत्सुवर्णं हिरण्यं देधा
विच्छिद्यर्जीषे ऽन्यदाधूनुयान्जुहुयादन्यदिति ^१ स यस्य सोम
उपदस्यति तत्सुवर्णं हिरण्यं देधा विच्छिद्यर्जीषे ऽन्यदाधूनोति
मुख्ये चमसे ऽन्यदवधाय जुहोति ^१ सोममेवाभिषुणोति सोमं
११ जुहोतीति ब्राह्मणमथ वै भवति सोमस्य वा अभिषूयमाणस्य
प्रिया तनूरुदक्रामत्तत्सुवर्णं हिरण्यमभवद्यत्सुवर्णं हिरण्यं
कुर्वन्ति प्रिययैवैनं तनुवा समर्धयन्तीति ब्राह्मणमथ वै भवति
यस्याक्रीतं सोममपहरेयुः क्रौणीयादेव ^१ सैव ततः प्राय-
श्चित्तिरिति ब्राह्मणमथ वै भवति यस्य क्रीतमपहरेयुरादा-
१० राः फास्यगुनानि चाभिषुणुयादित्यादाराः चुद्रहणानि ^१

^१ सर्वत M.

^१ Thus M ; चुद्रहणं the other MSS.

फाण्डगुनानि हैमवतानि । तेषामलाभे श्वेतकानां प्रतिनिधि-
 विज्ञायते तृतीयस्यामितो दिवि सोम आसीत्तं गायत्र्याहर-
 त्तस्य पर्णमच्छिद्यत । तत्पर्णा ऽभवत्तत्पर्णस्य पर्णत्वमिति ।
 तस्मात्पर्णत्सरूणामेवाभिषवः^१ कार्यं इति । शृतेन प्रातःसवने
 श्रीणीयादिति । शृतमेतद्भवति । दध्ना मध्यंदिन इति । दध्ये- ५
 तद्भवति । नीतमिश्रेण तृतीयसवन इति । विमथितः सपि-
 लकमुद्धृतं^२ प्राङ्भवनीतभावादित्येतदाचक्षते । ऽग्निष्टोमः सोमः
 स्याद्रथंतरसामा । य एवर्विजो वृताः स्युस्त एनं याजयेयुरिति ।
 त एवैनं याजयन्त्येकां गां दक्षिणां दद्यादित्येकां गामत्र
 दक्षिणां ददाति । यदिह दास्यन्भवति तदमुत्र ददाति । पुनः १०
 सोमं क्रीणीयाद्यज्ञेनैव तद्यज्ञमिच्छति । सैव ततः प्रायश्चित्ति-
 रिति ब्राह्मणमथ वै भवति सर्वाभ्यो वा एष देवताभ्यः सर्वेभ्यः^३
 कामेभ्यः^४ सर्वेभ्यः स्तोमेभ्यः सर्वेभ्यश्चन्द्रोभ्यः सर्वेभ्यः पृष्ठेभ्य
 आत्मानमागुरते यः सत्तायागुरत । एतावान्खलु वै पुरुषो
 यावदस्य वित्तः^५ सर्ववेदसेन यजेतेत्यतिरात्रं विश्वजितमुपयन्त्य- १५
 यात्र^६ सर्ववेदसं ददाति । सर्वपृष्ठो ऽस्य सोमः स्यात्सर्वाभ्य एव

१ Thus M; °त्सरूणिसेवाभि° BG; °त्सरूणिद्येवाभि° U; °त्सरूणि-
 त्वेवाभि° Be.

२ Thus all; are we to read सर्पिस्तक्र° ? सपिलकमप्राङ्भवनी° Be U;
 सपिलकमुद्धृतकंप्राङ्भवनी° M, but the v seems to be cancelled.

३ om. M

४ अथ om. M.

देवताभ्यः सर्वेभ्यः कामेभ्यः सर्वेभ्यः स्तोमेभ्यः सर्वेभ्यश्चन्द्रोभ्यः
सर्वेभ्यः पृष्ठेभ्य आत्मानं निष्क्रीणीत इति ब्राह्मणम् । ॥ २६ ॥

पवमानः सुवर्जन इति सौचामण्यामेष भवति । ब्राह्मण-
मुत्तरमथ वै भवति तस्मादैश्वदेवेन यजमानः संवत्सरीणां
५ स्वस्तिमाशास्त इत्याशासीत । तस्माद्वरुणप्रघासैर्यजमानः परि-
वत्सरीणां स्वस्तिमाशास्त इत्याशासीत । तस्मात्साकमेधैर्यज-
मान इदावत्सरीणां स्वस्तिमाशास्त इत्याशासीत । तस्मा-
च्छुनासीरीयेण यजमानो ऽनुवत्सरीणां स्वस्तिमाशास्त इत्या-
शासीतेत्यथ वै भवत्यग्नेः कृत्तिकाः शुक्रं परस्ताज्ज्योतिरव-
१० स्तादिति नचत्रेष्टकाभिर्विकल्पन्त इति ब्रुवते । ऽथ वै भवति
यत्पुण्यं नचत्रं तद्वद्वुर्वीतोपव्युषमिति^१ । प्रातः कुर्वीत । संगवे
कुर्वीत । मध्यंदिने कुर्वीतापराह्णे कुर्वीत । सायं कुर्वीत ।
यावति तत्र सूर्या गच्छेद्यत्र जघन्यं पश्येत्तावति कुर्वीत ।
यत्कारौ स्यात्पुण्याह एव कुरुत इति । ब्राह्मणमुत्तरे ब्राह्मण-
१५ मुत्तरे । ॥ ३० ॥ द्वादशः ॥

॥ इति चतुर्दशः प्रश्नः ॥

१ Thus M and Bhav. ; तद्वद्वुर्वीतोपव्युषमिति the other MSS. ; the text of T. Br. I. 5. 2. 1. has वषट्कुर्वीत but cp. the comm.

१ अश्वमेधेन यज्यमाणो भवति राजा विजितौ सार्वभौमः ।
 स एतद्देवयजनं जोषयत आश्विनं प्रागाश्विनं दक्षिणाश्विनं
 प्रत्यागाश्विनमुदक् १ किन्दन्ति वृक्षान् स्थलानि भिन्दन्ति प्रति
 निम्नाङ्गूरयन्ति किंशारूणि निरस्यन्ति १ नदीनां तीर्थानि
 सर्वतःप्रस्रवणानि पल्लवानि कुर्वन्त्यथैतौ हृदौ मध्यतो देव- ५
 यजनस्य जोषयते सः स्याविणावनुपदासिनौ पुण्यनामानौ
 यद्येवं विन्दन्ति १ यद्यु वा एवं न विन्दन्ति स्वात्नेनावभिवाद्या-
 भिर्वाभिहार्याभिर्वाङ्घ्रिः पूरयन्ति १ यथा त्वेव सः स्याविणावनु-
 पदासिनौ पुण्यनामानौ भवतस्तथा १ तावपरेण मध्यतो देव-
 यजनं जोषयते द्विस्तावद्यथाग्नेर्विधायां १ तच्छाखां कुर्वन्ति १०
 प्राचीनवः प्रां दिक्ष्वतीकाशां दक्षिणतो वर्षीयसौ १ तस्यै दक्षि-
 णतो ऽश्वशाखां कुर्वन्ति १ तदश्वत्यानाः १ स्त्रीषाणामवाचीना-
 याणामश्वव्रजं १ कुर्वन्त्यथैतौ संभारा उपकृप्ता भवन्त्यश्वौ
 रूपीयो यो १ स्य १ सदश्वानाः सत्तमस्तथान्ये ऽपरिमिता

१ As all the MSS., with the exception of M, are mostly very corrupted, the text is given according to M ; when the reading of M differs from the reading taken up in the text, this is mentioned ; but otherwise the various readings of the other MSS. are, as a rule, not given.

१ नदश्वानं M, but cp. Ap. XX. 7. 7.

१ स्त्रीषाणाम् M ; श्रिष्टीमुष्णाम् B Be (pr. m.) ; श्रिमन्नाम Be (sec. m.) ; श्रिष्टीमह्णाम U.

१ Thus corrected, cp. infra XV. 8 s. f. ; यो om. M ; यद्य the other MSS.

निरमणा निरष्टाः कृष्णश्च आ चतुरक्षो द्वौ दासावनुजायै च
 पुत्रो ऽन्वाधेयायै च जरत्पूर्वा चैषीकश्चाभ्यूहः सैध्रकं च मुसलं
 पौःश्चलेयश्च^१ चत्वारि श्रतानि गोमृणाः श्रतं तल्पानाः राज-
 पुत्राणाः श्रतमराजामुयाणाः^२ श्रतः सूतग्रामणीनाः श्रतं
 ५ चत्तसंग्रहीदृणां चत्वारो महान्त ऋत्विजस्तानन्वितरे^३ तान्काले
 ऽपदातौन्समावहन्ति ॥ १ ॥

आ सुब्रह्मण्यायाश्चतुष्टयीरापो दिग्भ्यः संभृताश्चतुरः^४ साह-
 खान्निष्कान्सुवर्णरजतौ च रुक्मौ द्वे अन्ये हिरण्ये द्वौ वीणा-
 गाथिनौ ब्राह्मणं च राजन्यं च द्वे रश्मने मौञ्जीं च कुशमयीं
 १० चोभे चयोदशारत्यार्वेतेनोपकृप्तेन चित्रामायतीमुपरमत्यद्य^५
 चिचयेत्यरण्योरग्रीन्समारोह्य शास्त्रामभिप्रैति ये ते पन्थानः
 सवितः पूर्व्यांश्चो ऽरेणवो वितता अन्तरिक्षे । तेभिर्नो अद्य
 पथिभिः सुगेभौ रक्षा च नो अधि च देव ब्रूहीत्युत्तरेण शास्त्रां
 परीत्य पूर्व्या दारा शास्त्रां प्रपाद्य गार्हपत्यस्यायतने मधि-
 १५ त्वाग्नीचिद्यत्य गार्हपत्यमुपतिष्ठते नमो ऽग्नये पृथिविचिते
 लोकस्यूते लोकमस्मै यजमानाय देहीति^६ नमो वायवे

१ All MSS. the accus.

२ उदासां left out in all the MSS.

३ We would expect here and in the following words also the nomin.

४ Thus M ; ऋच i.s.o. ऋच all the other MSS. ; cp. supra p. 145, 3, and infra XVIII. 8, 16.

ऽन्तरिक्षचिते लोकस्पृते लोकमस्मै यजमानाय देहीत्यन्वाहार्य-
 पचनं^१ नमः सूर्याय दिविचिते लोकस्पृते लोकमस्मै यज-
 मानाय देहीत्याहवनीयमथास्यैतत्पुरस्तादेव जघनेनाश्वशाला-
 मेकापस्त्रावं विमितं कारितं भवति^२ तदृथाग्निमुपसमाधाय
 मृत्यवे स्वाहा मृत्यवे स्वाहेति नवतिमाहुतीर्जुहोति प्रयासाय ५
 स्वाहेत्येकादश^३ शतायुर्वै पुरुषः शतवीर्यं आत्मैकशतो यावा-
 नेव पुरुषस्तस्मान्मृत्युमवयजत इति ब्राह्मणमथ केशश्मश्रु वाप-
 यित्वा लोमानि सृद्धृत्य नखानि निकृत्य दतो धाव्य स्नाता-
 वहते वाससी परिदधाते^४ उभौ मानुषेणालङ्कारेणालङ्कृतौ
 भवतो ऽहतवाससावथाभ्यां व्रतोपायनीयं पाचयति^५ तस्या- १०
 शितौ भवतः सर्पिर्मिश्रस्य पयोमिश्रस्याथापराहे मुखयोर्हिरण्ये
 अन्वस्येते ॥ २ ॥

सुवर्णं यजमानो रजतं पत्नी रजतानि वा यदि बह्व्यो
 भवन्त्यथास्य वाचंयमस्य सायमग्निहोत्रं जुहोत्युपसंगच्छन्त एन-
 मेते राजगृहाः सूतग्रामण्यः^१ चत्तसंग्रहीतारः कारुविशा^२ १५
 इति^३ तेभ्यः पष्ठौर्हौ वेहतं ददाति^४ तां ते पचमाना रम-
 यन्तो जागरयन्त आसते^५ ऽथ प्रातराचाममाचामन्तौ हिरण्ये
 प्रोथतस्ते पौष्टलेय आदत्ते^६ ऽथादित्यमुद्यन्तमुपतिष्ठन्ते द्रष्ट्रे
 नम उपद्रष्ट्रे नमो ऽनुद्रष्ट्रे नमः स्वात्रे नम उपस्वात्रे नमो
 ऽनुस्वात्रे नमः ष्टण्वते नम उपष्टण्वते नमो ऽनुष्टण्वते नमः १०

१ Thus B ; ग्रामण्यः the other MSS.

२ cp. XVIII. 18.

सते नमो ऽसते नमो जाताय नमो जनिष्यमाणाय नमो
 भूताय नमो भविष्यते नम इत्यथ वैश्वदेवीः सांग्रहणीं
 निर्वपति ^१ सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते ^२ यावदेवात्राध्वर्युश्वेष्टति
 तावदेष प्रतिप्रस्थाता चतुष्टयीष्वपु ब्रह्मौदनः अपयित्वाभि-
 ५ घार्थादञ्चमुदासयत्यथैतां पात्रीं निर्णिज्योपस्तीर्य तस्यामेतः
 रजतः रुक्मं प्रचालितमवदधाति ^३ तस्यामेनमसंप्रन्निवोद्धरति
 सर्पिरासेचनं कृत्वा प्रभूतमाज्यमानीथाथोपरिष्ठात्सुवर्णः रुक्मं
 प्रचालितमवदधात्यथैतान्महतं ^४ मृत्विजः ^५ उत्तरतो ऽनुदिशमुप-
 वेश्य ताननुपूर्वमाचमय्य तेभ्य एनं भूमिः सृशन्ननुच्छिन्दन्नि-
 १० वोपोहति ^६ ॥ ३ ॥

स आह ब्राह्मणाश्च राजानश्चानेन माश्वेन मेध्येन स्वस्ति
 समापयाता ^७ ब्रह्मज्यताया ^८ इति ^९ तं तथेतीतरे प्रत्याङ्गरनेन
 त्वामश्वेन मेध्येन स्वस्ति समापयिष्यामो ब्रह्मज्यताया इत्यथ

१ मृत्विजः M, but cp. supra p. 205. 5.

२ Thus M; समोपयाता the other MSS. I am in doubt whether we ought to read समापयाताब्रह्मज्यताया (समापयाथ conj.); in this case the avagraha should be read before ब्रह्मज्यताया (line 13); but the following अथ ब्रह्मज्यतामस्य संजानते seems to plead against this reading.

३ Thus M; व्र (or ह) ज्यताया all the other MSS.; by this omission of अ it is clear that all the MSS., with the exception of M, derive from one common source.

४ This passage left out in all the MSS. exc M.

ब्रह्मज्वतामस्यै संजानते ।^१ ऽथैनान्सः प्राप्तिं सकृत्सकृत्प्राश्याप्रत्यव-
मृशन्तो धारयाध्वा इत्यथैतस्मिन्सर्पिरासेचने रशने संतर्प्य
परिकर्मिणे प्रयच्छति ।^२ द्विरपरं प्राश्या प्रशः सन्ति राद्धस्ते
ब्रह्मौदन इति ।^३ तेभ्यश्चतुरः साहस्राग्निष्कान्ददाति सुवर्ण-
रजतौ च इक्कावच ये चत्रस्याभिषेक्तारस्ते ऽध्ययमभिषिञ्चन्ति ।^४
स आह ब्राह्मणाश्च राजानश्चाध्ययुरेतौ द्वौ संवत्सरौ राजा
भविष्यति तस्य शुश्रूषध्वं यो ह्यास्य^५ न शुश्रूषिष्यते सर्वस्वं तं^६
व्यास्यन्तीत्यथाध्ययुरेतौ द्वौ संवत्सरौ राजा भवति । यजमान
इतीतरमाचचते । स आह ब्रह्मचरं मेधं भनस्यामि देवेभ्यः
प्रजापतये तेन राध्यासमिति । बधानेतीतरः प्रत्याह देवेभ्यः ।^७
प्रजापतये तेन राधुहीति । ॥ ४ ॥ प्रथमः ॥

अथ रशनामादत्ते देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे ऽश्विनोर्बाहुभ्यां
पूष्णो हस्ताभ्यामादद इत्यादायाभिमन्त्रयत इमाममृभणच-
शनामृतयेति ।^१ तयाश्वमभिदधात्यभिधा असि भुवनमसि
यन्तासि धर्तासि सो ऽग्निं वैश्वानरः सप्रथमं गच्छ स्वाहाकृतः ।^२
पृथिव्यां यन्ता राड् यन्तासि यमनो धर्तासि धरुण इत्येवमेव
द्वितीयाः रशनामादत्ते । तथैवमेवाश्वमभिदधाति । ते अश्व-
स्थानुपृष्ठमनुपृणक्तैतस्मिन्काले ऽनुजायै च पुत्रो ऽन्वाधेयायै च
श्वबन्धाभ्याः श्वानमभिधत्तो ।^३ ऽथैव पौःश्वलेयो जरत्पूर्वया

१ This passage (cp. 207. 12) left out in all the MSS. exc. M.

२ ५ om. M.

३ तत् Be. न M: UB om. this passage.

सव्यं जानु वेष्टयित्वा सैध्रकेण मुसलेन श्वानमनूपतिष्ठते ' ऽथा-
 ध्वर्युः पुरस्तात्प्रतिपद्यते सह शतेन तस्यानां राजपुत्राणां '
 ब्रह्मा दक्षिणतः सह शतेनाराज्ञामुयाणां ' होता पश्चात्सह
 शतेन सूतग्रामणीनामुद्गातोत्तरतः सह शतेन चत्तसंग्रहीतृणां '
 ५ मध्ये ऽश्वः श्वा चाथ दक्षिणं हृदमभिप्रयान्ति ' द्यौस्ते पृष्ठं
 क्रमैरत्यक्रमीद्वान्याक्रान्वाजीति त्रिभिरनुवाकैरा क्रोडादश्वमभि-
 धावयन्ति^१ ' तमध्वर्युः पुरस्तात्प्रत्यङ्मुखस्तिष्ठन्प्रोचत्यनेनाश्वेन
 मेध्येनेष्टायं राजा वृचं वध्यादिति ' तस्यानु प्रोचणं शतं तस्या
 राजपुत्राः प्रोचन्ति ' ब्रह्मा दक्षिणत उदङ्मुखस्तिष्ठन्प्रोचत्यने-
 १० नाश्वेन मेध्येनेष्टायं राजाप्रतिष्ठ्यो ऽस्त्विति ' तस्यानु प्रोचणं
 शतमराजान उयाः प्रोचन्ति ' होता पश्चात्प्राङ्मुखस्तिष्ठन्प्रोच-
 त्यनेनाश्वेन मेध्येनेष्टायं राजास्यै विशो बड्म्वै बकश्वायै बक-
 जाविकायै बड्म्वीहिथवायै बड्माषतिलायै बड्म्वहिरण्यायै
 बड्म्वहस्तिकायै बड्म्वदासपुरुषायै रथिमत्यै पुष्टिमत्यै बड्म्वराय-
 १५ स्योषायै बड्म्वसर्वधनायै राजास्त्विति ' तस्यानु प्रोचणं शतं
 सूतग्रामण्यः^२ प्रोचन्त्युद्गातोत्तरतो दक्षिणामुखस्तिष्ठन्प्रोचत्यने-
 नाश्वेन मेध्येनेष्टायं राजा सर्वमायुरेत्यिति ' तस्यानु प्रोचणं
 शतं चत्तसंग्रहीतारः प्रोचन्ति ' दिग्भ्यो ऽश्वं समुचन्तीति
 ब्राह्मणमथास्यैष पौंश्वलेयः सः शिष्टो भवति यदा त्वोपमौ-

१ ०धापयन्ति M.

२ Thus BU; ०षयः M Be.

वाम्यथ शुनः प्रहरासीत्युपमीवत एष पौ॒श्चलेयः सैध्रकेण
मुसलेन शुनः प्रहन्ति^१ तमत एवानुमन्त्रयते ॥ ५ ॥

यो अर्वन्तं जिघा॒सति तमभ्यमीति वरुण इति^१
तमश्चस्याधस्यदमुपास्य दक्षिणापश्चावयति परो मर्तः परः
श्वेत्या॑स्य ब्रह्मा हस्तं गृह्णाति ब्रह्मणो वा यजमानो ऽहं च ५
त्वं च वृचइत्संबभूव सनिभ्य आ । अरातीवा चिदद्रिवो ऽनु
नौ शूर म॒सतै भद्रा इन्द्रस्य रातय इत्य॑त्रैतमैषीकमभ्यूहं
मौञ्जीभ्या॒ रज्जुभ्यामन्तयोरभिदधाति^२ तत्सह वेतसशाखो-
पसंबद्धा भवति^३ तदेतेन शतं तस्या राजपुत्रा विविच्यन्ते^४
तेषामनु विवेकमितरे^५ दे अन्यतरमन्त॒ शते गृहीतो दे १०
अन्यतरमन्त॒ शते^६ अथैनान्म॒शास्यनेनैषीकेणाभ्यूहेनाभ्यु-
दूहन्त^७ इव पुरस्तात्प्रत्यञ्चमूर्मिणाश्चमभिधावयाता^८ इत्य॑भि-
धाव्यमाने^९ ऽध्वर्यु॑र्यजमानं वाचयत्यभि कलेन्द्र भूरध जमस ते
विव्यङ्गहिमान॒ रजा॒सि । खेना हि वृत्र॒ शवसा अधन्य
न शत्रुरन्तं विविदद्युधा त इत्य॑थैन॒ संवेक्ष्य दक्षिणापश्चावय- १५
त्य॑थैतमश्वं प्रदक्षिणमावर्त्य शास्त्रामानयति यदातो अपो
अगमदिन्द्रस्य तनुवं प्रियाम् । एत॒ स्तोतरेतेन पथा पुनर-

१ •भूहंत MSS. exc. M.

२ •भिधापयाता M ; •धावयन्ता the other MSS. ; if अभिधावयाता is the correct reading we have here a form of the same kind as समाप-
याता (supra p. 207, 12).

३ •धाव्यमाने again M.

- श्वमावर्तयासि न इति ^१ तमध्वर्युः पूर्वाभि स्तोकौयाभिरन्वैत्य-
 ग्रये स्वाहा सोमाय स्वाहेत्येतेनानुवाकेन पुनःपुनरभ्युपाकारं
 यावदस्य स्तोका उपरमन्त्यथैतमश्वमयेण शालां प्राञ्चः स्थाप-
 यित्वा प्रपद्याश्वस्य सावित्राणि जुहोत्यग्रये स्वाहा वायवे
 ५ स्वाहेति सप्ताथ सावित्रमष्टाकपात्रं प्रातर्निर्वपत्यासाद्य पुरस्ता-
 द्भागान्जुहोत्यग्रये^१ स्वाहा स्वाहेन्द्राग्निभ्यामिति पञ्च ^१ पुरस्ता-
 त्स्विष्टकृतस्त्रयोऽशीतिमश्वचरितान्युपजुहोतीकाराय स्वाहेक-
 ताय स्वाहेत्यसमुदिते चयोदश प्रद्रावाञ्जुहोत्यायनाय^२ स्वाहा
 प्रायणाय स्वाहेति ^१ सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते ^१ ऽथैतमश्वं
 १० प्रदक्षिणमावर्त्य पूर्वया दारा शालां प्रपाद्यान्तर्वेदि प्राञ्चः
 स्थापयित्वाह ॥ ६ ॥

- यदा इदमाहुः पदेपदे ह वा अश्वस्य मेधस्याध्वर्युर्जुहो-
 तीहैव वयं तद्धोष्यामो यथा नः पदेपदे हुतं भविष्यतीति ^१
 तस्य पत्सु धृतीर्जुहोत्यक्ष्णया वा पर्यारिणीर्वैह धृतिः स्वाहेह
 १५ विधृतिः स्वाहेह रन्तिः स्वाहेह रमतिः स्वाहेत्यथैनं प्राञ्चमु-
 त्कामय्य प्रोचति प्रजापतये त्वेति पुरस्तादिन्द्राग्निभ्यां त्वेति
 दक्षिणतो वायवे त्वेति पश्चादिश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य इत्युत्तरतो
 देवेभ्यस्त्वेत्यधस्तात्सर्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य इत्युपरिष्ठादथैनमतिप्रोक्षेण
 प्रोचति कृष्यै त्वा क्षेमाय त्वा रय्यै त्वा पोषाय त्वा पृथिव्यै
 २० त्वान्तरिक्षाय त्वा दिवे त्वा सते त्वासते त्वाद्वास्त्वौषधीभ्यस्त्वा

विश्वेभ्यस्त्वा भूतेभ्य इत्यथास्य^१ रूपाणि जुहोत्यञ्ज्येताय स्वाहा-
 ञ्चिसक्याय स्वाहा कृष्णाय स्वाहा श्वेताय स्वाहेत्येताभ्यामनुवा-
 काभ्यामथास्योपोत्थायाश्चनामभिर्दक्षिणं कर्णमाजपति विभूर्मात्रा
 प्रभूः पित्राश्वो ऽसि हयो ऽस्यत्यो ऽसि नरो ऽस्यर्वासि सप्ति-
 रसि वाव्यसि वृषासि नृमणा असि ययुर्नामासीत्यथैनमुपति-
 षत आदित्यानां पत्वान्विहोत्यथैनं रश्मनाभ्यामुत्सृजति भूरसि
 भुवे त्वा भव्याय त्वा भविष्यते त्वा विश्वेभ्यस्त्वा भूतेभ्य इत्यथैनं
 देवताभ्यः परिददाति देवा आशापाला एतं देवेभ्यो ऽश्वं
 मेधाय प्रोक्षितं गोपायतेत्यत्रास्मा एतानपरिमिताच्चिरमणा-
 चिरष्टानुपावसृजन्यचैनमेतानि चत्वारि शतानि गोमृणाम- १०
 नुयुञ्जते प्रास्तकवचा विततवरूथा यथा युद्धाय तथा^२
 तेभ्यः पकाशनं प्रसौति^३ ॥ ७ ॥

स आह ब्राह्मणाश्च राजानश्च यस्येमे पकाशनमुपावहरि-
 ष्यन्ते मयाप्रसूता मोपवादिष्टेति^४ स आह ब्राह्मणाश्च
 राजानश्च बहिर्देवयजनाद्वाहनं व्युदचध्वं यस्यायं वडवाभिः १५
 सः सृज्यते सर्वस्वं तं ज्यास्यन्तीति^५ ते बहिर्देवयजनाद्वाहनं
 व्युदचन्ते^६ ऽस्यैस्यैव साण्डैश्चरन्त्यश्चतरैश्च^७ न वडवाभिर्ना-

१ The passage ब्रह्मण्य up to श्वेताय स्वाहेत्येताभ्यामनुवाकाभ्याम् left out in all exc. M.

२ Thus M, which, however, omits तथा ; all the other MSS. are wholly corrupted.

३ Thus M ; व्युदचन्ति Be ; व्युदचन्ति U ; व्युदचं B.

श्वतरौभिरथैतौ^१ वीणागाथिनावतिप्रगृहीतो^२ । ऽथैष
 ब्राह्मणो वीणागाथी गायतीत्यददा इत्ययजथा इत्यपचथा
 इत्येवं मिश्रास्तिस्रो गाथाः । कामचारो ऽश्वस्य^३ । स्नानाच्चैवैनं
 गोपायन्ति वाहनाच्चाथ यद्यश्वमुपतपद्विन्दत्याग्नेयो ऽष्टाकपालः
 ५ सौम्यश्चरुः सावित्रो ऽष्टाकपालः पौष्णश्चरु रौद्रश्चरुरित्यथ
 यदि नावगच्छत्यग्नये वैश्वानराथ द्वादशकपालो मृगाखर
 इत्यथ यदि वडवाभिः सः सृज्यते अग्नये ऽहोमुचे ऽष्टाक-
 पालः सौर्यं पयो वायव्य आच्यभागो^४ । यद्यभिवाति रौद्रो^५
 यदि स्नावः पौष्णो^६ । यद्यसु वारुणो^७ । यदि काणः^८ सौर्यं^९
 १० एतासामातीनां यां कां^{१०} च^{११} न्येति^{१२} । सकृत्त्वेव^{१३} प्रायश्चित्तिरथ
 यो ऽस्य^{१४} सदश्चानाः सत्तमस्तमुत्सृजत्यथातो रश्नाभ्यामेव
 प्रतिपद्यते । समानं कर्मा परिदानात् । ॥ ८ ॥ द्वितीयः ॥
 उत्सृज्याश्वं वैश्वदेवाग्यशूनास्तभन्ते । तेषां पशुपुरोडाशान-
 नुवर्तन्ते वैश्वदेवहवींषि^{१५} । वैश्वदेवहवींषि वैवैषां पशुपुरो-
 १५ डाशा भवन्ति । ताननुवर्तते मध्यमा सावित्री^{१६} । प्रसिद्धाः^{१७}

१ •थैनौ M.

२ Thus M ; U om. प्र ; Be B : •वावितिप्रगृहीतो ; the expression occurs also in the grhyasūtra I. 15.

३ काणः M ; कारणः the other MSS. ; but cp. Āp. xx. 7. 18.

४ कांचिन्येति M.

५ Uncertain ; सकृत्त्वेव M Be ; सत्त्वेव B ; सकृदेव U.

६ अथ M.

७ Thus M ; सावित्र्याः BU ; सावित्राः Be.

८ Instead of प्रसिद्धः or प्रसिद्धाः as the other MSS. have it here and infra, M consequently प्रसिद्धं, but cp. the expression प्रसिद्धेहिः संतिष्ठते ।

पशवः संतिष्ठन्ते ।^१ ऽथापराह्णे सवित्र आसवित्रे पुरोडाशं
 द्वादशकपालं निर्वपति । सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते ।^२ ऽथ
 पौर्णमासवैमृधाभ्यामिष्टा प्रसिद्धं निवर्तयते ।^३ ऽथैतौ वीणागा-
 यिनावतिप्रगृहीतो ।^४ ऽथैष राजन्यो वीणागाथी गायती-
 त्यजिना इत्ययुध्यथा इत्यमुः संपासमहन्नित्येवं मिश्रास्तिस्त्रो
 गाथाः । प्रातरग्निहोत्रे ऊते ब्राह्मणो वीणागाथी गायति
 सायमग्निहोत्रे ऊते राजन्यस्तावेवमेव संवत्सरं गायतो ।^५ ऽथ
 सावित्रमष्टाकपालं प्रातर्निर्वपत्यासाद्य पुरस्ताद्गागाञ्जुहोतु^६ समु-
 दिते^७ धृतीश्च जुहोति प्रद्रावा^८श्च^९ जुहोति । सा प्रसिद्धेष्टिः
 संतिष्ठते ।^{१०} ऽथ मध्यंदिने सवित्रे प्रसवित्रे पुरोडाशमेकादश-
 कपालं निर्वपति । सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते ।^{११} ऽथापराह्णे
 सवित्र आसवित्रे द्वादशकपालं निर्वपति । सा प्रसिद्धेष्टिः
 संतिष्ठते ।^{१२} ऽथ श्वो भूते सावित्रीभिरेव प्रतिपद्यते । स
 एवमेव सावित्रीभिरहरहर्यजमानश्चतुरो मास एति काम-
 मिष्ट्या कामं पशुबन्धेन कामं यवाग्रयणेनाथ चतुर्षु मासेषु
 पर्यवेतेषु सावित्र्येष्ट्या वरुणप्रघासाग्न्यशूनालभन्ते । ॥ ६ ॥

तेषां पशुपुरोडाशाननुवर्तन्ते वरुणप्रघासहवी^{१३}षि^{१४} वरुण-
 प्रघासहवी^{१५}षि वैवैषां पशुपुरोडाशा भवन्ति । ताननुवर्तते
 मध्यमा सावित्री । प्रसिद्धाः पशवः संतिष्ठन्ते ।^{१६} ऽथापराह्णे

१ •ताद्गागाञ्जुहो• M as above, p. 211, 6.

२ Thus M; प्रद्रावांश्च the other MSS.; the value of the word is
 उद्द्रावः ।

- सविच आसविचे पुरोडाशं द्वादशकपालं निर्वपति । सा
 प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते । इथ पौर्णमासवैमृधाभ्यामिष्टा प्रसिद्धं
 निवर्तयते । इथ श्वो भूते सावित्रीभिरेव प्रतिपद्यते । स
 एवमेव सावित्रीभिरहरहर्यजमानो ऽपराऽश्चतुरो मास एति
 ५ काममिष्ट्या कामं पशुबन्धेन कामः श्यामाकाययणेनाथ
 चतुर्षु मासेषु पर्यवेतेषु पौर्णमास्या उपवसथ आनीकवतं
 पशुमालभते । तस्य पशुपुरोडाशमनुवर्तत आनीकवतः
 हविरानीकवतो वैवास्य पशुपुरोडाशो भवति । तमनुवर्तते
 प्रथमा सावित्री । प्रसिद्धः पशुः संतिष्ठते । इथ मध्यंदिने
 १० सांतपनं पशुमालभते । तस्य पशुपुरोडाशमनुवर्तते सांतपनः
 हविः । सांतपनो वैवास्य पशुपुरोडाशो भवति । तमनुवर्तते
 मध्यमा सावित्री । प्रसिद्धः पशुः संतिष्ठते । इथापराह्णे सविच
 आसविचे पुरोडाशं द्वादशकपालं निर्वपति । सा प्रसिद्धेष्टिः
 संतिष्ठते । इथ सायं गृहमेधीयेन चरत्यथापररात्रे पूर्णदर्वेण^१
 १५ चरत्यथ प्रातः क्रैडिनं पशुमालभते । तस्य पशुपुरोडाशमनु-
 वर्तते क्रैडिनः हविः । क्रैडिनो वैवास्य पशुपुरोडाशो भवति ।
 तमनुवर्तते प्रथमा सावित्री । प्रसिद्धः पशुः संतिष्ठते । इथ
 मध्यंदिने साकमेधान्पशूनालभन्ते^२ । ॥ १० ॥

१ पूर्णदर्वेण all, but cp. vol. I, p. 142. 5 ; Āp. has also पूर्णदर्वे, but the Sat. Br. पूर्णदर्वे ; the word occurs again xvii. 57 and in the Dvaidha ; Bhav. in his comm. on the latter has •दर्वे ।

२ लभन्ते MU Be ; लभते B.

तेषां पशुपुरोडाशाननुवर्तन्ते महाहवींषि^१ महाह-
 वींषि वैवैषां पशुपुरोडाशा भवन्ति^१ ताननुवर्तते मध्यमा
 सावित्री^१ प्रसिद्धाः पशवः संतिष्ठन्ते^१ अथापराह्णे पित्र्यज्ञेन
 चरति^१ पित्र्यज्ञेन चरित्वा चैयम्बकैश्चरति^१ चैयम्बकैश्चरि-
 त्वादित्यं पशुमालभते^१ तस्य पशुपुरोडाशमनुवर्तत आदित्यं^५
 हविरादित्यो वैवास्य पशुपुरोडाशो भवति^१ तमनुवर्तत
 उत्तमा सावित्री^१ प्रसिद्धः पशुः संतिष्ठते^१ अथ पौर्णमास-
 वैमृधाभ्यामिष्ट्वा प्रसिद्धं निवर्तयते^१ अथ श्वो भूते सावित्रीभिरेव
 प्रतिपद्यते^१ स एवमेव सावित्रीभिरहरहर्यजमानो ऽर्धचतुर्थान्मास
 एति काममिष्ट्वा कामं पशुबन्धेन कामं व्रीह्याग्रयणेनाथा-^{१०}
 मावास्याया उपवसयीये ऽहन्सावित्र्येष्ट्येष्ट्याग्निकानि सावित्राणि
 ऊलोखाः संभृत्य पशुशीर्षाणि च वायव्यं पशुमालभते^१
 तस्य प्राजापत्यस्तूपर उपालम्भ्यो भवति^१ तयोः प्रसिद्धं वपाभ्यां
 चरित्वा पशुपुरोडाशौ निर्वपति^१ तावनुवर्तते मध्यमा
 सावित्री^१ प्रसिद्धौ पशू संतिष्ठेते^१ अथापराह्णे सवित्र आसवित्रे^{१५}
 पुरोडाशं द्वादशकपालं निर्वपति^१ सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते^१
 अथ श्वो भूते सावित्रीभिरेव प्रतिपद्यते^१ स एवमेव सावित्री-
 भिरहरहर्यजमान एतमर्धमासमेति काममिष्ट्वा कामं पशु-
 बन्धेनाथ चतुर्षु मासेषु पर्यवेतेषु सावित्र्येष्ट्येष्ट्या ॥ ११ ॥

शुनासीरीयान्पशूनालभन्ते^१ तेषां पशुपुरोडाशाननुवर्तन्ते^१
 शुनासीरीयहवींषि^१ शुनासीरीयहवींषि वैवैषां पशु-

पुरोडाशा भवन्ति ' ताननुवर्तते मध्यमा सावित्री ' प्रसिद्धाः
 पशवः संतिष्ठन्ते ' इथापराह्णे सवित्र आसवित्रे पुरोडाशं
 द्वादशकपालं निर्वपति ' सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते ' इथ पौर्ण-
 ५ मासवैमृधाभ्यामिष्टा यजमानायतन उपविश्य जेष्या शस्त्रत्या
 लोहितायसस्य च क्षुरेण शीर्षन्नि च वर्तयते परि च
 वपते पुरस्तादेवाग्रे इथ दक्षिणतो इथ पश्चादथोत्तरतो इथो-
 परिष्ठात्संतिष्ठन्ते चातुर्मास्याः पशवः संतिष्ठन्ते सावित्र्यः '

॥ १२ ॥ तृतीयः ॥

- १० अथाश्वशास्त्रायामश्वं निग्रथन्त्यथैनं तीर्थादानीय पवयित्वा
 त्रिहविषमग्निदीक्षणीयामिष्टिं निर्वपति ' तस्यै तावन्त्युत्सी-
 दन्ति यावन्ति दीक्षणीयाया ' अथाध्वर्युः प्रदक्षिणमावृत्य
 प्रत्यङ्माद्रुत्य पत्नीः संयाज्य प्राङेत्य ध्रुवामाष्याथ त्रीणि
 पूर्वाणि वैश्वदेवानि जुहोति स्वाहाधिमाधीताय स्वाहेत्यथ
 १५ सप्त प्राणाहुतीर्जुहोति प्राणाय स्वाहा व्यानाय स्वाहेत्येकविं-
 शिनीं दीक्षां जुहोति पृथिव्यै स्वाहान्तरिक्षाय स्वाहेति '
 पञ्चाध्वरदीक्षाहुतीर्जुहोति^१ षडग्निदीक्षा एकामृतुदीक्षां भुवो
 देवानां कर्मणेति ' सप्ताहान्येतयेष्ट्या यजत इति ' स त्रीणि-
 त्रीण्येव पूर्वाणि वैश्वदेवानि जुहोत्युत्तरामुत्तरामृतुदीक्षां '
 १० द्वे^२ अन्तत^३ ऋतुदीक्षे^४ जुहोति महीमू षु सुत्रामाणमित्येतदे-

१ Thus M, 'दीक्षाजुहोति' the other MSS.

२ Thus M; वेदतटेऋतु• Be; वेदतटेऋतु• U; वेदतदृतु• B.

वाहर्दीचते^१ ' संवत्सरमुख्यं^२ विभर्ति^३ ' दादशोपसदो^४ ' ऽत्रैन-
मेता यथान्नातं विशः पर्यवस्यन्ति^५ ' नेदीय एनमेते^६ कर्मकृत
उपसंगच्छन्ते तच्चाणश्च रथकृतश्च^७ मयस्कृतश्च^८ कुलालाश्च दयाः
कर्मारो नखकृतः सप्तमे^९ ' ऽथैताः स्तच्छणः सः शास्ति ॥ १३ ॥

एकशतं बैल्वानि दार्वाचितानि क्षिन्दत^४ तानि प्रवकलानि^५
कृत्वाचायं^५ चिनुतैकविंशतिं यूपान्छिन्दतैकविंशत्यरत्नीन्^६
राज्जुदालमग्निष्ठं पौतुद्रवावुपस्थावानौ षड् बैल्वान् षट् खादि-
रान् षट् पालाशान्यालाशमुपशयं पालाशं पानीवतं पालाशं
विशालयूपमेकतयानि दारुमयाणि पात्राणि कुरुत षट्त्रिं-
शतं^७ सुवान्दीर्घदण्डान् षट्त्रिंशतमनुवेषान्दीर्घदण्डांश्च^८ १०
त्वारि^९ वाष्टौ वेन्द्राणसानि चतुश्चक्राणि बृहच्चक्राणि यथा
समानि यूपगैः स्युरपरिमितान्यारोहणमहानसानि कुरुतैकं
वैतसं कटं कुरुताश्चस्योपस्तरणायेत्यथैतान्नथकृतः सः शास्ति

१ ०मुखां M.

२ एवमेवे M.

३ ०कृताश्चामयस्कृ० M; ०कृताश्चावस्कृ० Be; the other MSS. are defective; cp. infra 219, 1.

४ Thus M (we expect क्षिन्त), क्षिदन्ति the other MSS.

५ Uncertain; कृत्वारचायं M; कृत्वावयायं BU; कृत्वावचायं Be (pr. m.), कृत्वाचायं Be (sec. m. ?); cp. infra xv. 19 (223, 19).

६ Thus M; ०त्यरन्ति the other MSS.

७ Thus (only ०वेषां०) M; षट्त्रिंशतं दर्वी दीर्घदण्डाश्च० UBe; B om. these words. What is meant by चनुवेष I do not see. Read perhaps ०शतं दर्वीदीर्घदण्डाश्च०; cp. p 224 8.

स्वरथं कुरुतापरिमितान्नथान्कुरुतेत्यथैतान्मयस्कृतः सःश्राव्य-
परिमितं चर्मण्यं कुरुतेत्यथैनाङ्कुलालान्सःश्रास्ति यथैकविंश-
शतिविधायाग्रय एवमिष्टकाः कुरुत तिस्रो महतीः कुम्भीः
कुरुत यथाश्वं तूपरं गोमृगमित्येतान्साङ्गाञ्कूपयेयुरपरिमिता
५ स्थालीः कुरुतेति ^१ ॥ १४ ॥

अथैतान्कालायसकृतः सःश्रास्ति सायकं कुरुत सिन्धिमं-
कल्पोदकं^१ कृष्णं कृष्णत्सरुः सुवर्णं सुवर्णत्सरुं चतुरः कालाय-
सान्लोहायसत्सरुःश्चतुरो लोहायसान्कालायसत्सरुषट्त्रिंश-
शतं सुवर्णान्नजतत्सरुन् षट्त्रिंशतं रजतान्सुवर्णत्सरुः-
१० स्त्रीणि च शतानि त्रयस्त्रिंशतं च सौवर्णानां सूचीनां
त्रीणि च शतानि त्रयस्त्रिंशतं च राजतानां त्रीणि च
शतानि त्रयस्त्रिंशतं च सीसानामेकं कालायसस्य कमण्डलुं
कुरुताश्वतेजन्यै अपणयेत्यथैतान्सुवर्णकृतः सःश्रास्ति परःशतं
शतपलान्निष्कान्कुरुत सुवर्णरजते महिम्नोः पाचे कुरुतेकत-
१५ यानि सौवर्णानि पात्राणि कुरुत यावत्यः पन्नयस्तावतः^२
सौवर्णानुपश्रयान्कुरुत रजतग्रन्थीन् राजतान्वा सुवर्णग्रन्थीन्यावत्यः
पन्नयस्तावन्ति^३ सौवर्णानि कुम्बकुरीराणि कुरुत रजतशङ्कूनि
राजतानि वा सुवर्णशङ्कूनि यावत्यः पन्नयस्तावतः^४ सौवर्णान्क-

१ I have simply accepted the reading of M; if it is correct, I do not see; सत्त्विमगुल्फोदकं Be B; सत्त्विमगुल्फोदकं U.

२ पत्राः MSS., but cp. Āp. xx. 157 and infra.

३ पत्रा० MBU; पन्नय० Be.

४ पत्रा० all.

मण्डलूकुरुत रजतरास्त्राजतान्वा सुवर्णरास्त्रानैकः सौवर्णं
विधवनं कुरुत त्रीणि सौवर्णानि धवित्राणि कुरुत रजतद-
ण्डानि राजतानि वा सुवर्णदण्डानि सहस्रः सौवर्णाङ्का-
चाङ्कुरुत सहस्रः राजतान्सहस्रः सामुद्रान्हिरण्मयं कशिपुः
हिरण्मयं षड्विंशः हिरण्मयः सदानमिति । ॥ १५ ॥ ५

अथैतान्नसकृतः सः शास्त्रपरिमितान्यष्टमानि कुरुतेत्य-
थास्यैतान्यन्यानुपकृतानि भवन्ति शतं दृतचर्माणि शतं मधु-
चर्माणि शतं तण्डुलचर्माणि शतं पृथुकचर्माणि शतं लाजा-
चर्माणि शतं करम्भचर्माणि शतं धानाचर्माणि शतः सक्तुचर्माणि
शतं मसूखचर्माणि शतं प्रियङ्गुतण्डुलचर्माणीत्यथास्यैत एक- १०
विंशतिः प्रतिप्रस्थातारः सः शिष्टा भवन्त्यात्मना द्वाविंशस्ते
जनपदेभ्यः पशून्समचन्ति^१ तथारूपान्यथारूपास्ते विदुर्ग्रामेषु
ग्राम्यान्चन्त्यरण्य आरण्यान्गिरिषु गैरेयान्नदीषु नादेयान्य-
ञ्जरेषु वयांसि कुम्भीषु सरौष्ट्रपानिति । ॥ १६ ॥ चतुर्थः ॥

प्रसिद्धः^२ संनिवापो^३ ऽथ प्रायणीयेन चरति^४ प्रायणी- १५
येन चरित्वा पदेन चरति^५ पदेन चरित्वार्षभे चर्मन्सहस्रेण

१ ० पुं M.

२ Thus M; हिरण्मयं त्रिंशंहिरण्मयं सदानानीति BU Be (pr. m.);
हिरण्मयमुपवर्द्धनं षट्त्रिंशं हिरण्मयं सदानानीति Be (sec. m.).

३ Thus M; ० तानसकृतः the other MSS.

४ ० विंशतिस्ते M.

५ Thus M; समवन्ति the other MSS.

६ प्रसिद्धं M.

- राजानं क्रीत्वोद्यातिथ्यं निर्वपत्यातिथ्येन प्रचर्याथान्वहं प्रवर्ग्यो-
 पसङ्गां प्रचरति । द्वादशाह एवैष । एकविंशतिविधो ऽग्नि-
 निर्णयते । तस्यैकविंशतिच्छदिः सदो भवत्यथाहवनीयं
 प्रणयत्याहवनीयं प्रणीय सदोहविधाने संमिनोति । सदोह-
 ५ विधाने संमित्याग्नीषोमौ प्रणयत्याग्नीषोमौ प्रणीय यूपस्यावृता
 यूपमुच्छ्रयति । स्वर्न्तः राज्ञुदालमग्निष्ठमुत्सृज्याग्नीषोमीयं
 पशुमुपाकरोति । तस्य प्रसिद्धं वपया चरित्वा वसतीवरी-
 गृह्णात्यथ पशुपुरोडाशं निर्वपति । तमनुवर्तन्ते ऽष्टौ देवसुवा-
 ह्वीः अग्नये^१ गृहपतये^१ इत्येतान्यग्नये^१ गायत्रायेत्येषा च
 १० दशहविरिष्टिस्तस्या एता याज्यापुरोनुवाक्या भवन्ति समिद्धि-
 ग्रामाग्रया नः सुवर्विदितौडान्ताः पशुपुरोडाशाः संतिष्ठन्ते ।
 पत्नीसंयाजान्तः पशुर्हृदयशूलान्त इत्येके । अथ वसतीवरीः
 परिहृत्य पथाः सि विशिष्योपवसन्त्यथातो महारात्र एव
 बुध्यन्ते । समानं कर्मा परिधीनां^२ परिधानात्परिधिष्वनुवर्तयति
 १५ कस्त्वा युनक्ति स त्वा युनक्तिति षण्मध्यमे षड् दक्षिणार्धे
 पञ्चोत्तरार्धे । अथ राजानमुपावह्य प्रातरनुवाकमुपाकरोति ।
 परिहिते प्रातरनुवाके ऽपो ऽर्च्यैर्द्विरुदैत्यग्निष्ठोमं क्रतुमुपैति ।
 प्रसिद्धो ऽभिषवः । प्रसिद्धं ग्रहा गृह्यन्ते । समानं कर्मा
 पवमानात्पवमानः स्वस्थन्याचति बर्हिष्य शतपलं चाथाहोद्गात-

१ अग्नये गृ० इत्येतानि om. M.

२ परिधि M.

बर्हिश्च ते शतपलं चाश्वो म उद्गायत्विति^१ ते ऽश्वस्य वालधिः
 समन्वारभन्ते ऽग्निस्ते वाजिन्युङ्गुनु त्वारभे स्वस्ति मा संपारय
 वायुस्ते वाजिन्युङ्गुनु त्वारभे स्वस्ति मा संपारयादित्यस्ते वाजि-
 न्युङ्गुनु त्वारभे स्वस्ति मा संपारयेत्यथोदञ्चो ऽभि^२ पवमानः
 सर्पन्त्युत्तरत एष वडवाव्रज उच्छ्राय्या परिश्रितो भवति^३ तं ५
 विवृण्वन्त्यभ्यश्वं वडवाः क्रन्दन्त्यभ्यश्वो वडवाः क्रन्दति^४ सो
 ऽश्वस्योद्गीथस्तत्पुण्या वाचः संप्रवदन्ति^५ ॥ १७ ॥

उदगासीद्वा अयमश्वो मेध आयुरुदगासीत्सुभूतमुदगासी-
 द्ब्रह्मवर्चसमुदगासीदिदमुदगासीदिदमुदगासीदिति पुण्या वाचः
 संप्रवदन्त्युत्सृजन्ति वडवा^६ अश्वशास्त्रायामश्वं निययन्त्यत्रास्मा १०
 आमुकुम्भिकमन्नमुपकिरन्त्यथाहोद्गातर्धेनुशतं^७ च ते शतपलं च
 त्वं म उद्गायेति^८ तस्य चतसृषु बहिष्यवमानो^९ ऽष्टास्वष्टा-
 स्वाज्यानि^{१०} द्वादशो माध्यन्दिनः पवमानः^{११} षोडशानि
 पृष्ठानि^{१२} सवि^{१३} आर्भवः^{१४} पवमानश्चतुर्विंशमग्निष्टोमसाम^{१५}
 तं चतुष्टोम इत्याचक्षते^{१६} समानं कर्माश्विनाद्ब्रह्मादाश्विनं यद्दं १५
 मृहीलैकादश रशना आदाय यूपमभ्यैति^{१७} सर्वन्तः राज्युदा-

१ भि all.

२ Thus (आमुकुम्भिकमन्नमु०) M; आमुकुमंदिनमु० the other MSS.

३ Thus corrected, cp. infra xviii. 34 and Sat. Br. xiii. 5. 1. 1.

४ पवमानोऽष्टाष्टा न्याज्यानि, with स्वा above the lacuna, M; ०पवमानेऽष्टाष्टा-
 न्याज्यानि BU; ०पवमानोऽष्टाष्टान्याज्यानि Be.

५ Thus M; संविशतिरार्भवः BU; विंशतिरार्भवः Be; cp. infra l.c.

लमग्निष्ठमुत्सृज्यैकादशिनान्यशूनुपाकरोति । तेषां प्रसिद्धं
 वपाभिश्चरित्वा प्रसर्पन्ति प्रातःसवनाय । तदृजुधा संतिष्ठते ।
 प्रसर्पन्ति माध्यंदिनाय सवनाय । प्रसिद्धो ऽभिषवः । प्रसिद्धं
 यद्वा गृह्यन्ते । समानं कर्मा दाक्षिणेभ्यो । दाक्षिणानि ऊत्वाष्टौ
 ५ संवर्गाङ्गतीर्जुहोत्यर्वाङ् यज्ञः संक्रामत्विति । तृतीयं दक्षिणानां
 ददाति । वैश्वकर्मणानि ऊत्वा नव पर्याप्तीर्जुहोति भूतं भव्यं
 भविष्यदिति । नाचाम्यभिषेको । ऽहीनसंततिं करोत्यृजुधा
 माध्यंदिनः सवनः संतिष्ठते । प्रसर्पन्ति तृतीयसवनाय ।
 प्रसिद्धमादित्यग्रहेण चरित्वाग्रयणं गृह्णाति । समानं कर्मा
 १० पवमानात्पवमानेन चरित्वा स्वे धामग्न्यशुभिश्चरति^१ । तेषां
 नाना मनोता नाना देवता नाना प्रत्यभिमर्शना नाना वसा-
 होमाः समानो वनस्पतिः समानः खिष्टकृत्प्रैषवान्समानीडा
 समान्यो दिशो । नाना दिश इत्येके । समानं कर्मा पत्नीसंया-
 जेभ्य । उपकाश एवैषो ऽग्निष्टोमश्चतुष्टोमः संतिष्ठते पत्नी-
 १५ संयाजान्तः । ॥ १८ ॥ पञ्चमः ॥

अथास्यैतानि शतमौक्षाणि चर्माण्युपस्तीर्णानि भवन्त्युत्तराः
 ओणिमुत्तरेण पक्षसङ्घितान्यथैतेषां घृतचर्मणां विंशतिं वा
 चतुर्विंशतिं वापोद्धृत्याथेतरैरन्नानि संप्रयुवन्त्यथैतेषां दार्वा-
 चितानां विंशतिं वा चतुर्विंशतिं वा मध्ये ऽग्नेरचायं^२

१ चरन्ति M.

२ Thus M. अग्नेरचासं BU : अग्नेरचासं Be.

चित्वाथेतराणि^१ संक्लिद्यसंक्लिद्यैव संप्रकिरन्ति^२ तदेतां चतुरश्रां
 देवपुरमध्यात्ममायातयत्यपि वा पक्षपुच्छानभिनिरूहति^३
 यथा समावती यपाग्रैः स्यादथैनां^४ समुच्छ्रित्य^५ परिश्रयन्ति^६
 तस्योदीचीं दारं कुर्वन्ति^७ तदेतानीन्द्राणसान्युपवर्तयन्ति
 चत्वार्यनुदिशमवान्तरदिशास्वितराणि यद्यष्टौ भवन्ति^८ तेषां
 चत्वारश्चत्वार एकैकमधिरोहन्ति दशान्ये रात्रिकर्मिणो^९
 ऽथैभ्य स्थालीभिराज्यान्यभिहरन्त्यष्टमैरन्नान्यथाध्वर्युरादत्ते^{१०} सुवं
 च दीर्घदण्डं दर्विं^{११} च दीर्घदण्डामाददत एकविंशतिं^{१२} प्रति-
 प्रस्थातारो दशान्ये रात्रिकर्मिणो^{१३} ऽथाध्वर्युः सुवेणाज्यस्योप-
 हृत्य चौणि पूर्वाणि वैश्वदेवानि जुहोति^{१४} स्वाहाधिमाधी- १०
 ताय स्वाहेति सुवैरेवाज्यानां जुहोति दत्तते स्वाहेति दर्वैर-
 न्नानामदन्तकाय स्वाहेति^{१५} त एवमेवैतमनुवाकं^{१६} यदैत-
 स्यानुवाकस्य पारं यन्यथैतेनानुवाकेन व्यवदधाति^{१७} ॥ १६ ॥

पूर्वां स्तोकीया अथैतमनुवाकं दिश्या^{१८} अथैतमनुवाक-
 मुत्तरा स्तोकीया अथैतमनुवाकमेकविंशिनीं दीक्षामथैतम- १५
 नुवाकमृतुदौक्षा अथैतमनुवाकमश्वस्य सावित्राण्यथैतमनुवाकं^{१९}

१ कित्वा० M.

२ Thus M ; ०पुच्छनामभिनिरूहति Be ; ०पुच्छनामभिनिरूहन्ति U ; ०पुच्छ-
 नामभिनिरूहन्ति B.

३ ०थैनांत्समु० Be.

४ ०ष्टौमैरन्नान्य० M, but cp. supra p. 220, 6.

५ Thus MBU ; दर्विं Be.

६ Thus M ; ०शतिः Be ; ०शति BU.

त एवमेवैताननुवाकानेतेनैवानुवाकेन ' यदैतेषामनुवाकानां
 पारं यन्त्यथैताननुवाकानुपसंक्रामन्ति वैश्वदेवानि चाश्वाङ्गानि
 च द्वावश्वरूपाणामोषधीनां च वनस्पतीनां च द्वावपां संधा-
 नानां चाभिधानानां च संश्वस्यैक ' उक्तः खारीहोमस्त एव-
 ५ मेवैताननुवाकानेतेनैवानुवाकेन ' यदैतेषामनुवाकानां पारं
 यन्त्यथैताननुवाकानभिनिवर्तन्ते ॥ २० ॥

एकस्मै स्वाहा द्वाभ्यां स्वाहेति ' त एवमेवैताननुवाका-
 नेतेनैवानुवाकेन पुनःपुनरभ्युपाकारं जुह्वत्यथ वसतीवरीणां
 परिहरणकाले ऽधिद्रवन्ति ' परिहृतासु वसतीवरीष्वारु-
 १० तायां सुब्रह्मण्यायां पुनरेवाधिद्रवन्ति ' त एवमेवैताननु-
 वाकानेतेनैवानुवाकेन पुनःपुनरभ्युपाकारं जुह्वतः समाप्नुवन्ति '
 तानि वा एतान्यश्वस्य सर्वायुषाणीत्याचक्षते ' ॥ २१ ॥

समाप्तय इति हैक आऊरेतैर्हि सर्वां रात्रिं जुह्वत्यथ
 प्रातरनुवाकमुपाकरिष्यन्ताववद्रवतो ऽध्वर्युश्च प्रतिप्रस्थाता च
 १५ द्वावन्यावधिद्रवतो रात्रिकर्मिणावथ^१ राजानमुपावह्य प्रात-
 रनुवाकमुपाकरोति ' परिहिते प्रातरनुवाके ऽपो ऽच्छैत्यङ्घ्रि-
 रुदैत्युक्थं^२ क्रतुमुपैति ' समानं कर्मोपांशोरुपांशुं होय-
 निन्द्राणसमधिद्रुत्य चतस्रः सुवाऊतीर्जुहोत्युषसे स्वाहा व्युद्यौ
 स्वाहोदेव्यते स्वाहोद्यते स्वाहेति ' प्रसिद्धो ऽभिषवः ' समानं

१ ० कर्मिणामथ M.

२ उदैति M; उदेति the other MSS.

कर्मान्तर्यामादन्तर्यामः होयन्निन्द्राणसमधिद्रुत्य चतस्रः सुवा-
 ऊतीर्जुहोत्युदिताय स्वाहा सुवर्गाय स्वाहा लोकाय स्वाहा
 सर्वस्मै स्वाहेत्यैतदुदित आदित्य उपरमन्ति रात्रिकर्मिणो
 व्यवच्छिन्दन्ति परिश्रयणानि^१ निवर्तयन्तीन्द्राणसानि^१ प्रसिद्धः
 सुवर्णरजैर्गृहा गृह्यन्ते^१ समानं कर्माग्रयणाद्गृहादाग्रयणं ५
 गृहीत्वा सुवर्णरजताभ्यां द्वौ महिमानौ गृहौ गृह्णाति यः
 प्राणतो य आत्मदा इत्यथोकथ्यं गृह्णाति^१ समानं कर्मा-
 श्विनाद्गृहादाश्विनं ग्रहं गृहीत्वा चतुर्विंशतिः रश्मिना आदाय
 यूपानभ्यायन्ति चतस्रश्चतस्र इतरे परिकर्मिणः^१ स्वर्वन्तः
 राज्जुदालमग्निष्ठमुत्सृज्य तस्माद्दक्षिणमेव पूर्वं पौतुद्रवमुपस्था- १०
 वानमुच्छ्रयति ॥ २२ ॥

अथोत्तरं^१ त्रीन्दक्षिणतो बैल्वाः स्त्रीनुत्तरतस्त्रीन्दक्षिणतः
 खादिराः स्त्रीनुत्तरतस्त्रीन्दक्षिणतः पालाशाः स्त्रीनुत्तरतो^१
 ऽत्रेतं पालाशमुपशयं दक्षिणतो न्यस्यति तूष्णीः^१ स्वर्वन्ता-
 न्यूपानुत्सृज्याथाध्वर्युरग्निष्ठ उपाकरोत्यश्वं तूपरं गोमृगमि- १५
 त्येताः स्त्रीन्प्राजापत्यानथ पर्यङ्गानुपाकरोत्याग्नेन्द्रं^१ कृष्णलला-
 ममैन्द्रापौष्णं पौष्णमाग्नेयौ कृष्णघीवौ त्वाष्ट्रौ लोमशसक्थौ
 श्रितिष्ठौ बार्हस्पत्यौ धात्रे पृषोदरः सौर्यं बलच्चं पेतमित्य-
 थाध्वर्युरग्निष्ठ एवोपाकरोत्यग्नये ऽनीकवते रोहिताञ्जिरनद्धा-

१ •त्याग्नेन्द्रं M (sec. m.) ; •त्याग्नेयं M (pr. m.) and all the other MSS.,
 but cp. infra xv. 26 med. (229. 16).

नित्येकादशाथाध्वर्युरग्निष्ठ एवोपाकरोति सोमाय खराज्ञे ऽनो-
 वाहावनद्वाहाविति द्वन्द्विनो^१ । ऽथाध्वर्युरग्निष्ठ एवोपाकरो-
 तीन्द्राय राज्ञे सूकर इत्येकादशारण्यान्सैषाग्निष्ठे पशुषष्टिर्भव-
 त्यथ रोहितो धूमरोहित इति दशाष्टादशिनो ऽनुवाकास्तेषां
 ५ पूर्वा एव नवतो दक्षिणेषु यूपेषूपस्थापयन्त्युत्तरा नवत उत्तरे-
 ध्वाग्नेन्द्रा दक्षिणेषां मुख्या भवन्त्यैन्द्रासूरा उत्तरेषामथ मयुः
 प्राजापत्य इति दश दशिनो ऽनुवाकास्तेषां पूर्वा एव पञ्चतो
 दक्षिणेषु यूपेषूपस्थापयन्त्युत्तराः पञ्चत उत्तरेषु^१ सोमापौष्णा
 दक्षिणेषां मुख्या भवन्त्यैन्द्रापौष्णा उत्तरेषामथैतस्मिन्नुपश्ये
 १० मनसैव यं दृष्टि तमुपाकरोति^१ यद्यु वै न दृष्ट्यादुस्ते पशु-
 रित्यनुदिशत्येतस्मिन्काल आहवनीये सुवाङ्मतिं जुहोत्युपा-
 कृताय स्वाहेति^१ ॥ २३ ॥ षष्ठः ॥

अथैतमश्वमयेण यूपान्स्वरथे युनक्ति युञ्जन्ति ब्रध्नमरुषं
 चरन्तं परि तस्थुष इत्यथास्य पृष्ठं मर्मज्यते रोचन्ते रोचना
 १५ दिवीत्येवमेवोत्तरं योग्यं युनक्ति^१ तस्यैवमेवोत्तरतः^२ प्रष्टिमुप-
 नियुनक्ति^१ तयोः पृष्ठं मर्मज्यते युञ्जन्त्यस्य काम्या हरी

१ चतुर्विंशतिं पशून् i.s.o. द्वन्द्विनः M. But TS. v. 6. 21 are enume-
 rated only 22 pasus. The reading of M, however, would agree
 with the statement made infra (l. 3), that there are 60 pasus
 (3 + 11 + 11 + 24 (22 acc. to the Samhitā!) + 11). Should the
 text of TS. l.c. be incomplete ?

२ •वोत्तरं M but cp. supra xi. 6 (p. 73, 3) ; this passage is left out
 in all the other MSS.

विपक्षसा रथे । शोणा धृष्णू नृवाहसेत्यथ केतुं कृण्वन्नकेतव
 इति ध्वजं प्रतिमुञ्चत्यथ यजमानं वर्मसंनहनीयाभिः संनह्यति
 जीमूतस्येव भवति प्रतीकमिति चतुर्दशभिर्यथारूपमथ रथ-
 मुपतिष्ठते वनस्पते वीङ्मङ्गो हि भूया इति तिसृभिरनु-
 च्छन्दसमथ दुन्दुभिसुपश्वासयत्युपश्वासय पृथिवीमुत द्यामिति ५
 तिसृभिरनुच्छन्दसमथ दक्षिणः हृदमभिप्रयाति द्यौस्ते पृष्ठं
 क्रमैरत्यक्रमीद्वाज्याक्रान्वाजीति त्रिभिरनुवाकैरा क्रोडेभ्यो ऽश्वा-
 नभिधावयन्त्यथैतः^१ रथं प्रदक्षिणमावर्त्य शालामानयति
 यदातो अपो अगमदिन्द्रस्य तनुवं प्रियाम् । एतः स्तोतरेतेन
 पथा पुनरश्वमावर्तयासि न इति^१ तानध्वर्युत्तराभि स्तोकी- १०
 याभिरन्वैत्यग्रे स्वाहा सोमाय स्वाहेत्येतेनानुवाकेन पुनःपुन-
 रभ्युपाकारं यावदेषाः स्तोका उपरमन्त्यथैतमश्वमग्रेण यूपान्
 स्वरथात्प्रमुच्य सौवर्णेन संदानेन संदित्याध्वर्योरावसथं द्वियोगं
 वर्तयन्त्यथ महिषी वावाता परिवृत्तीत्येता अस्मै^१ गन्धान्गणा-
 न्मणीः^१श्वादायाभ्यायन्त्यश्वं^१ तस्य यत्प्राक् क्रोडान्महिय्यभ्यनक्ति १५
 वसवस्त्वाञ्जन्तु गायत्रेण कन्दसेति पौतुद्रवेण प्रतिहितानां
 जायाभिः सहाथ यत्प्रतीचीनं क्रोडादा नाभेस्तद्वावाताभ्यनक्ति
 रुद्रास्त्वाञ्जन्तु त्रैष्टुभेन कन्दसेति ॥ २४ ॥

गौर्गुलवेनाराज्ञां जायाभिः सहाथ यत्प्रतीचीनं नाभेरा

१ •भिधापयंत्य• M (as supra xv. 5 and 6, p. 209. 7, 210. 12); •भि-
 तापयंत्य• the other MSS.

१ Thus M; गंधान्गणान्मणी• Be; गंधान्गणान्मणी• BU.

पुच्छात्तत्परिवृक्त्यभ्यनक्त्यादित्यास्वाञ्जन्तु जागतेन छन्दसेति
 मौस्तेन^१ सूतग्रामणीनां च चत्तसंग्रहीदृणां च जायाभिः सह^२
 तस्य ये प्राचीनं वहसः केशास्तेषु महिषी सहस्रं^३ सौवर्णा-
 न्काचानावयति भूरिति प्रतिद्वितानां जायाभिः सहाय्य ये
 ५ प्रतीचीनं वहसः केशास्तेषु वावाता सहस्रं^४ राजताङ्काचानाव-
 यति भुव इत्यराज्ञां जायाभिः सहायैषा परिवृक्ती वालेषु
 सहस्रं^५ सामुद्राङ्काचानावयति सुवरिति सूतग्रामणीनां च
 चत्तसंग्रहीदृणां च जायाभिः सह^६ यथेतं पत्नयो^७ यन्त्यथ
 महिषी वावाता परिवृक्ती माहानसी^८ दासीत्येता^९ अस्मै
 १० मधुमिश्रान्लाजानुपकिरन्ति ॥ २५ ॥

लाजीश्चकाचीश्चन्यशो^१ ममांश्च^२ यव्यायै गव्याया एतद्देवा
 अन्नमत्तैतदन्नमद्धि प्रजापत इति^३ यस्यै हान्नमत्ति तस्यै
 हार्धुका प्रजा^४ भवतीति^५ विज्ञायते^६ ऽथैतमश्वं^७ सदानात्प्र-
 मुच्य निर्मग्न्यस्यावृता निर्मग्न्येन प्रचरति प्रद्वत्याभिः^८त्याथा-
 १५ ध्वर्युरग्निष्ठे नियुनक्त्यश्वं त्वपरं गोमृगमित्यथास्य पर्यङ्गान्नि-
 युनक्त्याग्नेन्द्रं कृष्णललाममैन्द्रापौष्णं पौष्णमित्येताः^९स्त्रीन्ललाट^{१०}

१ Thus M; मौस्ते the other MSS. ; cp. Āp. xx. 15. 12 (मौस्तेन) ।

२ Thus all (not पत्नयो) ।

३ Thus M; माहानसी BU; माहानसि Be.

४ Thus M; दासी• the other MSS.

५ Pluti sign not in MSS.

६ M om. प्रजा and reads भवतीति ।

आग्नेयौ कृष्णग्रीवौ ग्रीवासु ' त्वाष्टौ लोमशसक्थौ सक्थ्योः '
 श्रितिपृष्ठौ बार्हस्पत्यौ पृष्ठे ' धात्रे पृषोदरमुदरे ' सौर्यं बलचं
 पेलं पुच्छ इत्यथाध्वर्युरग्निष्ठ एव नियुनक्त्यग्नये ऽनीकवते
 रोहिताञ्जिरनङ्गानित्यथाध्वर्युरग्निष्ठ एव नियुनक्ति सोमाय
 स्वराज्ञे ऽनोवाहावनङ्गाहावित्यथाध्वर्युरग्निष्ठ एव नियुनक्तौ- ५
 द्राय राज्ञे सूकर इति ' सर्वानेवारण्यान्नियोजनेनैवानुवर्तयते^१
 याँश्च ग्राम्याणां पशूनामुत्सृज्यन्मवत्यारण्याँश्चाथ दक्षिणा-
 न्प्रतिप्रस्थातारो नियुञ्जन्त्यथोत्तरानथैतमश्वं नित्येन प्रोक्षेण
 प्रोक्ष्यातिप्रोक्षेण प्रोक्षति जज्ञि बीजमिति ' नित्येनैवेतरान्यशू-
 नथ दक्षिणान्प्रतिप्रस्थातारः प्रोक्षन्त्यथोत्तरानथैतमश्वमरेण १०
 यूपान्प्रोक्षणीरवघ्रापयति ॥ २६ ॥

अग्निः पशुरासीत्तेनायजन्त स एतं लोकमजयद्यस्मिन्नग्निः
 स ते लोकस्तं जेध्यस्यथावजिघ्र । वायुः पशुरासीदादित्यः पशु-
 रासीदिति ' यदि नावजिघ्रति पुनरेवावघ्रापयत्यग्निः पशु-
 रासीत्तेनायजन्त स एतं लोकमजयद्यस्मिन्नग्निः^१ स ते लोक- १५
 स्तस्मात्त्वान्तरेष्यामि यदि नावजिघ्रसि । वायुः पशुरासीदा-
 दित्यः पशुरासीदिति ' यदि नावजिघ्रति पुनरेवावघ्रापय-
 त्यग्निः पशुरासीत्तेनायजन्त स एतं लोकमजयद्यस्मिन्नग्निः^१
 स ते लोकस्तं जेध्यसि यद्यवजिघ्रसि । वायुः पशुरासीदादित्यः

१ Thus M; °वर्तयति the other MSS.

१...१ This passage is found in M only.

पशुरसीदितीश्वरो ऽवघातोरित्येतस्मिन्काल^१ आहवनीये सुवा-
ङ्गतिं जुहोत्यालम्बाय स्वाहेति^१ ॥ २७ ॥ सप्तमः ॥

- अथेधात्समिधमाददान आहाग्नये समिध्यमानायानुब्रूही-
त्यभ्यादधातीधं^१ परि समिधं^२ शिनष्टि^३ वेदेनोपवाजयत्यनू-
५ क्तासु सामिधेनीषु सुवेणाधारमाधारयति^४ संमृष्टे सुग्भ्या-
मुत्तरमथासं^५ स्पर्शयन्सुचावुदङ्गत्याक्रम्य जुक्ताश्वं^६ तूपरं गोमृग-
मित्येतान्समनक्त्यथ पर्यङ्गानथेतरानथ दक्षिणानथोत्तरानथ
यथायतनं^७ सुचौ सादयित्वा प्रवरं प्रवृणीते^८ प्रसिद्धमृत्विजो
वृणीते^९ सीदति होता^{१०} प्रसवमाकाङ्क्षति^{११} प्रसूतः सुचावा-
१० दायात्याक्रम्याश्राव्याह समिद्भ्यः प्रेथेति^{१२} समिद्धो अञ्जगृदरं
मतीनामित्येता अश्वस्याप्रियो भवन्ति^{१३} वषट्कृते जुहोति प्रेथ्य
प्रेथेति चतुर्थाष्टमयोः समानयमानो ऽष्टमे सर्वं^{१४} समानयते^{१५}
परि स्वाहाकृतीभ्यः संप्रसावः^{१६} शिनष्टि^{१७} दश प्रयाजानिद्वो-
दङ्गत्याक्रम्य सुवर्णं च सायकं च याचति^{१८} तौ जुक्तामक्ता ताभ्या-
१५ मश्वं तूपरं गोमृगमित्येतान्समनक्ति^{१९} कालायसैः पर्यङ्गान्लो-
हायसैरितरान्सुवर्णैर्दक्षिणान्वजतैरुत्तरानथ यथायतनं^{२०} सुचौ
सादयित्वाह पर्यग्नये क्रियमाणायानुब्रूहीति^{२१} नित्ये पर्यग्नि-
करणे ऽनुवर्तयति मेषस्त्वा पचतैरवतु लोहितग्रीवश्कागैः
शल्मलिरिति^{२२} पर्यग्निकृतानामेतेषां पशूनामुत्सृजन्यवी^{२३} दे धेनू

१ Thus (वघातो०) M. only ; वघ्राणे० or वघ्राणे० the other MSS.

२ जुक्ता om. M.

३ Thus M ; •द्वजंत्यपि the other MSS.

भौमी दिग्भ्यो वडवे दे धेनू भौमी वैराजी पुरुषौ दे^१ धेनू
 भौमी इन्द्राय राज्ञे सूकर इति सर्वानेवाचारण्यानथ^२ पर्यग्नि-
 कृतैः पशुभिरुदञ्चः प्रतिपद्यन्ते । तेषामैन्द्रासूरा उत्तरार्धा
 भवन्त्यश्च उपचारतो । ऽश्वमेवाध्वर्युर्वपाश्रपणीभ्यामन्वारभते ।
 पृथगितरान्परिकर्मिण उदञ्चो नयन्त्यनुपूर्वमव्यतिषजन्तो । ऽथ ५
 याचति बर्हिश्च शतपलं च कृत्तिं चाधीवासं च कश्चिपु तार्प्यं
 चेत्युत्तरत एतद्वडलं स^३ स्तीर्णं भवति । तदश्वाय निहन्य-
 मानायोपास्यति बर्हिश्च शतपलं च कृत्तिं चाधीवासं च
 कश्चिपु चेत्येतत्पञ्चतयं । तार्प्येण संज्ञयमानं यामेन साम्ना
 प्रस्तोतानूपतिष्ठते । पृथगितरेभ्यस्तत इतराग्राचो वोदीचो वा १०
 निघ्नन्त्यकण्वतो मायून्संज्ञपयतेत्युक्तेनैव यथेतमेत्य पृषदाज्या-
 वकाश आसते । ऽथैतौ ब्रह्मोद्यं वदतो होता च ब्रह्मा चान्त-
 रेण यूपं चाहवनीयं च । दक्षिणतो ब्रह्मा भवत्युत्तरतो होता ।
 होता ब्रह्माणं पृच्छति ॥ २८ ॥

किं^४ खिदासीत्पूर्वचित्तिः किं^५ खिदासीद्वृहद्वयः । किं^६ १५
 खिदासीत्पिशंगिला किं^७ खिदासीत्पिलिप्पिलेति । तमितरः
 प्रत्याह द्यौरासीत्पूर्वचित्तिरश्च आसीद्वृहद्वयः । रात्रिरासी-
 त्पिशंगिलाविरासीत्पिलिप्पिलेति । तमितरः पृच्छति कः
 खिदेकाकी चरति क उ खिज्जायते पुनः । किं^८ खिद्धि-
 मस्य भेषजं किं^९ खिदावपनं महदिति । तमितरः प्रत्याह १०

१ देदे M.

२ चन om. M.

- सूर्य एकाकी चरति चन्द्रमा जायते पुनः । अग्निर्हिमस्य भेषजं
 भूमिरावपनं महदिति ^१ तमितरः पृच्छति पृच्छामि त्वा पर-
 मन्तं पृथिव्याः पृच्छामि त्वा भुवनस्य नाभिम् । पृच्छामि त्वा
 वृष्णो अश्वस्य रेतः पृच्छामि वाचः परमं व्योमेति ^१ तमितरः
 ५ प्रत्याह वेदिमाहुः परमन्तं पृथिव्या यज्ञमाहुर्भुवनस्य नाभिम् ।
 सोममाहुर्वृष्णो अश्वस्य रेतो ब्रह्मैव वाचः परमं व्योमेति ^१
 संज्ञप्ताग्राहुर्जुहोति संज्ञप्ताहुतिं यत्पशवो मायूनक्षपतेत्यथ सप्त
 प्राणाहुतीर्जुहोति प्राणाय स्वाहा व्यानाय स्वाहेति ^१ षट्-
 त्रिंशतमश्वस्तोमीयाञ्जुहोति ^१ यदक्रन्दः प्रथमं जायमानो मा
 १० नो मित्रो वरुणो अर्यमा ये वाजिनं परिपश्यन्ति पक्वमुत
 स्मास्य द्रवतस्तुरण्यत इत्यथाभ्यायन्ति शमितार उपेतनेति ^१
 पाशेभ्यः पशून्प्रमुच्यमानाननुमन्त्वयते ऽदितिः पाशान्प्रमुमो-
 क्तेतानिति ^१ पृथगविशाखाभिरुपसज्येमां दिशं निरस्यन्त्यराती-
 यन्तमधरं कृणोमि यं दिशस्तस्मिन्प्रतिमुञ्चामि पाशानित्य-
 १५ यैताः पत्नयः सौवर्णैरुदकमण्डलुभिरुदायन्ति ^१ ता अश्व-
 स्थानुपृष्ठं प्राणानायाययन्त्यो ^१ यन्त्यनुपूर्वमितरेषां ^१ पशूनाम-
 थैषा महिषी प्रास्य केशान्वासः परिधाय सौवर्णेन विधवनेन
 विधुवाना त्रिरपसलैरश्वं पर्येत्यवन्ती स्थावन्तीस्त्वावन्तु प्रियं
 त्वा प्रियाणां वर्षिष्ठमाप्यानां निधीनां त्वा निधिपतिः हवा-

१ •सोमीयाञ्जुहोति M. (cp. Ap. xx. 21. 11) ; •सोमीयञ्जु• (cp. T. Br. III. 9. 12. 1.) the other MSS.

१ Thus M ; •याययन्त्यनुपूर्व• the other MSS.

महे वसो ममेति ^१ त्रिः परीत्योत्तरतस्तिष्ठति प्रतिहितानां
जायाभिः सहै^१वं वावाताराज्ञां जायाभिः सहै^१वं परिवृत्तौ
सूतग्रामणीनां च चत्तसंग्रहीदृणां च जायाभिः सह ^१ यथेतं
पन्नयो यन्त्यथैतमश्वः सर्वैरलङ्कारैरलङ्कृत्य परिश्रयन्ति ^१
तस्योदीचीं द्वारं कुर्वन्त्यथैतां महिषीः सर्वैरलङ्कारैरलङ्कृत्य ^५
तां^१ निऋवानां^१ गर्हमाणामध्वर्युरुदानयत्यम्बे अम्बाल्यम्बिके न
मा नयति कश्चन । ससत्यश्वक इति ^१ साश्वमुत्तरत उपसंविश्य
शिरस्तो वास उपधत्ते^१ तावध्वर्युस्तार्प्येण^१ संप्रोर्णाति सुभगे
काम्प्यैस्त्रिवासिनि सुवर्गे लोके संप्रोर्णाथामित्यथैषा महिष्युपस्थे
श्रेष्ठमाधत्त आहमजानि गर्भधमा त्वमजासि गर्भधम् । तौ सह ^{१०}
चतुरः पदः संप्रसारयावहा इति ^१ तामध्वर्युरनुमन्त्रयते वृषा
वाः रेतोधा रेतो दधात्विति प्रतिपद्य य आसां कृष्णे क्षत्त्रणि
सर्दिगृदिं परावधीदित्यातो ^१ ऽथैषा पत्नी गर्हते ॥ २६ ॥

अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मा यमति कश्चन । ससत्यश्वक
इति ^१ तां यजमानो ऽभिमेथत्यूध्वामेनामुच्छ्रयतादिति ^१ सा ^{१५}
तथैव गर्हते ^१ तां वावाताभिमेथति यद्वुरिणी यवमत्तीति ^१
सा तथैव गर्हते ^१ तां परिवृत्त्यभिमेथतीयं यका शकुन्तिकेति ^१
सा तथैव गर्हते ^१ ताः सर्वे गणा अभिमेथन्ते^१ माता च ते

^१ Thus M; •संछतां निऋवानां the other MSS.

^१ Thus M; उपत्त एता अध्वर्युः Be; उपतैता अध्वर्युः B; उपैता अध्वर्युः U.

^१ Thus, ātmanepadam, all.

पिता च त इति ^१ नात्र गर्हते ^१ महर्तमश्वमुपसंविश्योपोत्याय
 वासः परिधायाद्भिर्मार्जयत आपो हि ष्ठा मयोभुव इति
 तिसृभिरनुच्छन्दसं दधिक्रावणो अकारिषमिति चतुर्थीः ^५
 सर्व एव सुरभिमततीमृचं जपन्ति ये यज्ञे ऽपूतं ^१ वदन्ति ^१ नयन्ति
 ५ पत्नी ^१ व्यवच्छिन्दन्ति परिश्रयणमश्वस्थालङ्करणमध्वर्योरावसथः
 हरन्त्यथैतस्मिञ्कल्मलिशर्चं आशुपिष्टानि संयुत्य तैरनुलोममश्वं
 प्रलिम्पन्त्यथ ^२ महिषी वावाता परिवृक्तीत्येता अस्मै गणा-
 न्सूचीश्चादायाभ्यायन्त्यश्वं ^१ तस्य यत्राक् क्रोडात्तस्मिन्महिषी
 सौवर्णाभिः सूचीभिरसिपथान्कल्पयन्त्येति गायत्री त्रिष्टुब्
 १० द्विपदा या चतुष्पदेति दाभ्यां प्रतिहितानां जायाभिः
 सहाथ यत्प्रतीचीनं क्रोडादा नाभेस्तस्मिन्वावाता राजताभि-
 रुत्तराभ्यां दाभ्यामराज्ञां जायाभिः सहाथ यत्प्रतीचीनं नाभेरा
 पुच्छात्तस्मिन्परिवृक्ती सौसाभिरुत्तराभ्यां दाभ्याः सूतग्राम-
 णीनां च चत्तसंग्रहीदृणां च जायाभिः सह ^१ यथेतं पत्नयो
 १५ यन्त्यध्वर्योरावसथः सूचीर्हरन्त्यथ सुवर्णं च सायकं च
 याचति ^१ ताभ्यामश्वस्य क्रोडमापिनष्टीत्यमश्वं ^२ विशासतेति ^३
 कस्त्वा छति कस्त्वा विशास्तीत्येतत्पटुचं यजमानं वाचयति ^१
 यदैतस्य सूक्तस्य पारमेत्यथाध्वर्युरश्वस्य क्रोडात्पिणितमुत्पिनष्टी-

१ The avagraha added by me.

२ •लिपन्त्यथ MB; •लिपत्यथ Be U.

३ Thus M; क्रोडमापिनसित्यमश्वत्वंपिरवानसेति Be; क्रोडमापिनविर्यमश्व
 (श्वं) त्वं पिष्टानसेति BU.

त्यमंश्च^१ विशसतेत्यामिति^१ ' नाश्वस्य वपा भवति ' चन्द्रमिव
मेदः परिवृक्तः^२ साश्वस्य वपा ' वपा^३ तूपरस्यैवं गोमृगस्य '
कालायसैः पर्यङ्गाणां लोहितायसैरितरेषां सुवर्णैर्दक्षिणेषां
रजतैरुत्तरेषाम् ' ॥ ३० ॥

अश्वस्यैवाध्वर्युर्वपया प्रथमया प्रतिपद्यते ' ऽनूचीरितरा *
आहरन्त्यश्वस्यैव वपायै प्रतितप्यमानायै बर्हिषो ऽग्रमुपास्य-
त्युपेतरा यच्छन्त्युत्तरतो ऽश्वस्य तूपरस्य गोमृगस्येति वपाः
अपयन्ति दक्षिणत इतरेषां पशूनामश्वस्यैव वपां सुवाङ्मत्या-
भिजुहोत्युपेतरा यच्छन्त्यथ * स्वाहाकृतिप्रैषेण चरित्वा सखा-
वेण पृषदाज्यमभिघार्याश्वस्यैव वपामभिघारयत्युपेतरा यच्छ- १०
न्त्यथ पुरस्तात्स्वाहाकृतिः* सुवाङ्मतिः ऊत्वा सुवर्णेन महि-
मानं जुहोति तस्य ते द्यौर्महिमेत्यथोपस्तीर्य द्विः सुवेणाश्व-
स्यैव* वपां समवलुम्पन्नाह प्रजापतय इत्युपांशु हयस्य
कागस्योस्रस्य वपानां मेदसो ऽवदीयमानस्यानुब्रूहीत्युच्चैर्यावतीः*
सुक्लंभवत्यथेतराः पात्र्या वेडसूनेन वोपोद्यच्छन्ते ' द्विरभि- १५

१ Thus (without, however, the pluti sign) M ; *तमुचपिनष्टि इत्य-
मं विशसते इत्यामिति Be, and thus also BU (but यं i.s.o. इत्य) ।

२ *वक्तं MSS exc. M.

३ वपां M.

४ ..४ left out in all the MSS. exc. M.

५ एव om. M.

६ वदीयमानानामनु० M, cp. supra xi. 5 (p. 70, 11).— यावती M, यावति
the other MSS. cf. supra l.c.

- धारयत्य^१त्याक्रम्याश्रव्याह प्रजापतय इत्युपांशु इयस्य काग-
 सोस्य वपा^२मेदः प्रस्थितं प्रेक्षेत्युच्चैर्विषद्वृते वपा^३ जुहोत्यथो-
 परिष्टाद्रजतेन महिमानं जुहोति तस्य ते पृथिवी महिमे-
 त्यथ पर्यङ्गाणां वपाभिश्चरत्यथेतरेषामथ दक्षिणेषां प्रति-
 ५ प्रस्थातारो वपाभिश्चरन्त्यथोत्तरेषां^४ यांश्च ग्राम्याणां पशूना-
 मुदखाचीदारण्यांश्च सुवाहुत्यस्तेषां वपाभ्यः प्रतिजुहोत्युपां-
 श्वेतेषां पशुजातानां वपाभिश्चरन्ति प्राजापत्यानां सावि-
 त्राणां सारस्वतानां पौष्णानां यामानां पितृदेवतानां द्यावा-
 पृथिव्यानां वायव्यानां सौर्याणां वैश्वकर्मणानामित्यथोप-
 १० रिष्टात्स्वाहाकृतिः सुवाहुतिः ऊत्वा वपाश्रपणीरनुप्रहृत्य
 समुत्क्रम्य चात्वाले मार्जयन्ते^५ ऽथ पशून्विश्रास्ति^६ शमितरि-
 त्याह माश्वस्य लोमापिहतीर्माश्वस्यास्ति^७ सः शारीर्यथाङ्गमेनं^८
 विहृत्य शामित्रे कुम्भ्यां समवशमयतादेवं त्वपरमेवं गोमृग-
 मथ दक्षिणमश्वशफं गोमृगकण्ठमिति शामित्रे निष्पचतादय-
 १५ स्येन कमण्डलुनाश्वतेजनीः अपयतादित्यथ सावित्रः ऊत्वा
 प्रसर्पन्ति प्रातःसवनाय^९ तद्वजुधा संतिष्ठते^{१०} ॥ ३१ ॥
 अष्टमः ॥

१ वपा M ; वपां B Be U.

२ वपां MB ; वपा Be.

३ Thus M ; संश्रास्ति Be B ; संश्रास्ति U.

४ Thus M ; लोमापिहतीर्माश्वस्यास्ति संसारायथा० B ; लोमापिहतीर्माश्वस्यास्ति
 संसारायथा० U ; लोमापिहतीर्माश्वस्यास्ति etc. (as U) Be.

अथ सावित्रं जुत्वा प्रसर्पन्ति माध्यंदिनाय सवनाय^१
 प्रसिद्धो ऽभिषवः^२ प्रसिद्धं यहाः गृह्यन्ते^३ समानं कर्मा
 दक्षिणेभ्यो^४ दक्षिणानि जुत्वाष्टौ संवर्गाज्जतीर्जुहोत्यर्वाङ्
 यज्ञः संक्रामत्विति^५ कामं दक्षिणानां^६ ददाति^७ वैश्वकर्मणानि
 जुत्वा नव पर्याप्तीर्जुहोति भूतं भव्यं भविष्यदिति^८ प्रसिद्धो
 ऽग्न्यभिषेको^९ ऽहीनसंततिं करोत्युजुधा माध्यंदिनं सवनं
 संतिष्ठते^{१०} अथ सावित्रं जुत्वा प्रसर्पन्ति तृतीयसवनाय^{११}
 प्रसिद्धमादित्यग्रहेण चरित्वाग्रयणं गृह्णात्यथोक्थं गृह्णाति^{१२}
 समानं कर्मा पवमानात्यवमानेन चरित्वाथैतान्यशून्याचत्यश्वं
 तूपरं गोमृगमित्यथ पर्यङ्गानथेतरेणथ दक्षिणानथोत्तरानुत्त-^{१३}
 रतो ऽश्वस्य तूपरस्य गोमृगस्येति हविरुपसादयन्ति दक्षिणत
 इतरेषां पशूनामथ वैतसे कटे ऽश्वस्य^{१४} हृदयं निधाय सुवर्णेन
 च सायकेन च तस्याग्रे ऽवद्यन्नाह ॥ ३२ ॥

मनोतायै हविषो ऽवदीयमानस्यानुब्रूहीत्येकादशावदाना-
 न्यवद्यत्येवं तूपरस्यैवं गोमृगस्य^{१५} कालायसैः पर्यङ्गाणां सोहा-
 यसैरितरेषां सुवर्णेर्दक्षिणेषां रजतैरुत्तरेषां^{१६} नाश्वस्य^{१७}
 तूपरस्य गोमृगस्येति स्विष्टकृते ऽवद्यत्यवद्यन्तीतरेषां पशूनां^{१८}

१ M ins. प्रति after कामं and leaves a blank for two akṣaras before दक्षि० ।

२ Thus M ; भिषवो the other MSS.

३ अ० M.

४ Thus M ; वाक्चस्य the other MSS.

नाश्वस्य^१ तूपरस्य गोमृगस्येतीडामवद्यत्यवद्यन्तीतरेषां पशूना-
मथैतमश्वं^२ वैतसे कटे यथाङ्गं^३ चिनोति^४ । पुरस्तात्प्रत्यञ्चं
तूपरमायातयति^४ । पश्चात्प्राचीनं गोमृगमथ जुह्वपभृतावाद-
दान आह प्रजापतय इत्युपांशु हयस्य कागस्योस्रस्य हविषो
५ जुह्वीत्युच्चैरत्याक्रम्याश्राव्याह प्रजापतय इत्युपांशु हयस्य
कागस्योस्रस्य हविः प्रस्थितं प्रेथेत्यच्चैर्विषद्वृते तान्सहैव कटेना-
ग्नावनुप्रहरति ॥ ३३ ॥

द्यौस्ते पृष्ठं क्रमैरत्यक्रमीदाज्याक्रान्वाजीति त्रिभिरनुवाकै-
रथ पर्यङ्ग्याणां हविर्भिश्चरत्यथेतरेषामथ दक्षिणेषां प्रति-
१० प्रस्थातारो हविर्भिश्चरन्त्यथोत्तरेषां^४ । यांश्च ग्राम्याणां
पशूनामुदस्त्राचीदारण्यांश्च सुवाङ्मत्यस्तेषां हविर्भ्यः प्रतिजु-
होत्युपांश्चेतेषां पशुजातानां हविर्भिश्चरन्तीत्युक्तमेतदथ
पुरस्तादनस्पतेः समान्यो दिशः प्रतियजत्यथ वनस्पतिना
चरत्यथ पुरस्तात्स्विष्टकृतो गोमृगकण्ठेन प्रथमामश्वतेजनीमुप-
१५ जुहोत्यथ स्विष्टकृता चरत्येतस्मिन्काल आहवनीये सुवाङ्मतिं
जुहोति ऊताय स्वाहेति^४ ॥ ३४ ॥

अथैतं प्रसेकमग्नावायातयति दक्षिणतो वोदञ्चं पश्चादा-
ग्राञ्चं^४ । तस्य सुगिव पूर्वाधिं^४ भवत्येवमेव मध्यं^४ । चमस इव

१ Thus M Be ; नानाश्वस्य UB.

२ MSS. exc. M. ins. here पशूनां ।

३ Thus M ; यथासं Be ; यथाश्वं BU.

४ पूर्वाधिं M ; पूर्वाधि the other MSS., but cp. supra x. 51 (p. 56. 9).

बुध्रस्तस्मिंश्चतुर^१ उपस्तृणान आहाप्रमत्तः संततमानय
 स्तेगान्निगदिष्यामीति^१ स यत्र धाराग्निं प्राप्नोति तत्प्रतिपद्यते
 स्तेगान्दृष्ट्वाभ्यां मण्डूकाञ्चभ्येभिरिति चतुर्दशानुवाकान्प्रया-
 साय स्वाहेति पञ्चदशमंथ दे आहुती जुहोतीलुवर्दाय स्वाहा
 बलिवर्दाय स्वाहेति षट्त्रिंशतमश्चस्तोमीयाः^२ स्तिस्रो^३ द्विपदा ५
 इमा नु कं भुवना सीषधेमापो हि ष्ठा भयोभुव इति चात्रैतं
 प्रसेकमग्नावनुप्रहरत्यथैनं सखावेणाभिजुहोति^४ समानं
 कर्मानूयाजेभ्यो^५ ऽथ पुरस्तादुत्तमस्यानूयाजस्याश्वशफेनाश्वतेज-
 नीमुपजुहोति^६ समानं कर्मा पत्नीसंयाजेभ्यो^७ ऽथ पुरस्ता-
 दुत्तमस्य पत्नीसंयाजस्यायस्रयेन कमण्डलुनाश्वतेजनीमुपजुहो- १०
 त्वृजुधैकविंश उक्थ्यः संतिष्ठते पत्नीसंयाजान्तो^८ ऽथ वसती-
 वरीः परिहृत्य पथांसि विशिष्योपवसन्ति^९ ॥ ३५ ॥
 नवमः ॥

अथातो महारात्र एव बुध्यन्ते^१ प्रातराज्यानि गृहीत्वा
 राजानमुपावृद्ध्य प्रातरनुवाकमुपाकरोति^२ परिहिते प्रातर- १५
 नुवाके ऽपो ऽच्छैत्यं^३ द्विरुदैत्यतिरात्रं^४ क्रतुमुपैति^५ प्रसिद्धो
 ऽभिषवः^६ प्रसिद्धं ग्रहा गृह्यन्ते^७ समानं कर्माश्विनाद्ग्रहादा-
 श्विनं ग्रहं गृहीत्वैकादश रश्मना आदाय यूपमभ्यैति^८ स्वर्वक्तुं

१ बुध्रंतस्मिं० all, but cp. 1 c.

२ •स्तोमिषास्तिस्रो MSS.

३ अश्वस्य i s.o. अश्व० (before तेजनीम्) all the MSS. exc. M

४ Thus M ; the other MSS. are more or less defective.

- राज्युदात्तमग्निष्ठमुत्सृज्यैकादश प्रातर्गव्यान्प्राजापत्यान्पशून्नुपा-
 करोति । तेषां प्रसिद्धं वपाभिश्चरित्वा प्रसर्पन्ति प्रातःसवनाय ।
 तदृजुधा संतिष्ठते । प्रसर्पन्ति माध्यंदिनाय सवनाय । प्रसिद्धो
 ऽभिषवः । प्रसिद्धं ग्रहा गृह्यन्ते । समानं कर्मा दाक्षिणेभ्यो ।
 ५ दाक्षिणानि ऊत्वाष्टौ संवर्गाऽतृतीर्जुहोत्यर्वाङ् यज्ञः संक्रामत्वि-
 त्यर्वाग्निष्टं दक्षिणानां ददाति । वैश्वकर्मणानि ऊत्वा नव
 पर्याप्तीर्जुहोति भूतं भव्यं भविष्यदित्युत्सन्नो ऽग्न्यभिषेको ।
 नात्राहीनसंततिं करोत्यृजुधा माध्यंदिनं सवनं संतिष्ठते ।
 प्रसर्पन्ति तृतीयसवनाय । प्रसिद्धमादित्यग्रहेण चरित्वा-
 १० ग्रयणं गृह्णात्यथोक्थ्यं गृह्णाति । समानं कर्मा पवमाना-
 त्पवमानेन चरित्वा स्वे धामन्पशुभिश्चरति । तेषां समानी
 मनोता समानी देवता समानः प्रत्यभिमर्शनः समानो वसा-
 होमः समानो वनस्पतिः समानः स्विष्टकृत्प्रैषवान्समानीडा
 समान्यो दिशः । समानं कर्मा पत्नीसंयाजेभ्यः । पत्नीः संयाज्य
 १५ प्राडेत्य ध्रुवामाष्याय्याभूतीश्चानुभूतीश्च जुहोत्या मे गृहा भव-
 न्वग्निना तपो ऽन्वभवदित्येताभ्यामनुवाकाभ्यामथ भूताभव्यौ
 होमौ जुहोति भूताय स्वाहा भविष्यते स्वाहेत्यथाध्वरि-
 काणि समिष्टयजूंषि ऊत्वा दशाग्निकान्युपजुहोति । समानं
 कर्मावभृथादथैतस्मिन्नवभृथे द्वितीयामवभृथाऽऽतिः ऊत्वा
 २० दश वारुणान्युपजुहोति नमो राज्ञे नमो वरुणायेत्यथ
 मृत्यवे स्वाहा मृत्यवे स्वाहेति नवतिमाऽतृतीर्जुहोति
 प्रयासाय स्वाहायासाय स्वाहेत्यैकादश । शतायुर्वै पुरुषः

शतवीर्य आत्मैकशतो यावानेव पुरुषस्तस्मान्मृत्युमवयजत इति
ब्राह्मणम् ^१ ॥ ३६ ॥

अथैष आत्रेयो विद्वतः शुक्लो विक्लिधस्तिलकवान्पिङ्गाक्षः^१
खलतिर्विकटः कुनखी कुण्डः शिपिविष्टो नग्न उपमञ्जति^२ ^१
तस्य मूर्ध्नि जुहोति जुम्बकाय स्वाहेत्यवास्मा एतच्छतं विपथं ^५
ददात्यथैनमिषुजितात्प्रधमन्ति^३ मा मे राष्ट्रे वात्सीरिति^३ ^१
प्रसिद्धो ऽवभृथ ^१ उदयनीययेष्येष्टा मैत्रावरुणी वशामुपा-
करोति ^१ तस्यै सौरौर्नव श्वेता वशा इत्युपासम्भ्या भवन्ति ^१
तासां प्रसिद्धं वपाभिश्चरित्वायेण गार्हपत्यं पाद्वीवतमुच्छ्रित्य
तस्मिञ्छगलं कल्माषं किकिदीविं विदीगयमिति त्वाद्वाग्न्यशू- ^{१०}
नुपाकरोति ^१ तान्पर्यग्नितानुत्सृज्याज्येन स५स्थां करोत्यथ
पशुपुरोडाशान्निर्वपति पशुपुरोडाशौ वाथ पुरस्तात्पशुपुरो-
डाशस्त्रिष्टुततो दश यथान्युपजुहोति नमो राष्ट्रे नमो वरु-

^१ तिलकावान्पिङ्गाक्षः M.

^२ Thus M ; उपदिञ्जति the other MSS.

^३ Wholly uncertain. ददात्यथैनमिषुजितात्प्रधमन्ति मा मे राष्ट्रे वात्सीरिति M ; ददात्येनामिच्छु(षि) तात्प्रधमन्निमासे राष्ट्रेष्वेवाव्यत्सीरिति B Be (pr. m.) ; ददात्येनामिषुजितात्प्रधमन्निमासे राष्ट्रेष्वेवाव्यत्सीरिति Be (sec. m) ; ददात्येनामिच्छुषितात्प्र० etc. (as B) U ; this is certain, that प्रधमन्ति is a third person of a verb ; I have conjectured प्रधमन्ति (cp. Sāṅkh. śrs. xvi. 18, 20 : निःषेधन्ति) ; then the foregoing must be an ablative ; but whether इषुजितात् is the correct reading I do not see.

णायेत्यथ पुरस्तात्पशुस्विष्टकृतो दश^१ गव्यान्पशुजुहोति मयो-
 भूर्वातो अभिवात्स्वा इति^१ प्रसिद्धं पशवः संतिष्ठन्ते^१ ऽथोद-
 वसानीययेष्टेद्वाग्रेणाहवनीयं विशालयूपमुच्छ्रित्य तस्मिन्नेतान्प-
 शूनुपाकरोत्याग्नेयमैन्द्राग्नमाश्विनमिति^१ तेषां प्रसिद्धं वपाभि-
 ५ श्रित्वा पशुपुरोडाशान्निर्वपति^१ ताननुवर्तन्ते ऽष्टौ देवसुवा^५
 हवी^५ष्यग्नये ऽहोमुचे ऽष्टाकपाल इत्येषा च दशहविरिष्टि-
 स्तस्या एता याज्यापुरोनुवाक्या भवन्ति ॥ ३७ ॥

अग्नेर्मन्वे प्रथमस्य प्रचेतस इत्यथ पुरस्तात्पशुपुरोडाश-
 स्विष्टकृतो दश ब्रह्मवर्चसान्युपजुहोत्या ब्रह्मन्ब्राह्मणो ब्रह्मवर्चसी
 १० जायतामित्यथ पुरस्तात्पशुस्विष्टकृतो दश संनतिहोमानुप-
 जुहोत्यग्नये समनमत्पृथिव्यै समनमदिति^१ प्रसिद्धं पशवः
 संतिष्ठन्ते^१ ऽचैतैरन्वहं द्वादशभिर्ब्रह्मौदनैश्चरति^१ तेषामुक्तं
 चरणं यथामुत्रैकस्थान्यत्र^२ रश्नाभ्यामत्रैभ्य एतान्परःशतं शत-
 पलान्निष्कान्ददाति^१ सुवर्णरजते महिम्नोः पात्रे ददात्येक-
 १५ तयानि^२ सौवर्णानि पात्राणि ददाति हिरण्मयं कश्चिपु^४

१ om. M.

२ Thus M (for चमुत्र cp. supra xv. 4); यथामुत्रैकस्थान्यत्र the other MSS.; as all the MSS. contain a case form of एक, I did not venture to change यथामुत्रैवमन्यत्र, i.e., yathā amutra evam, a. r.

३ Thus M; •त्येनानि the other MSS.

४ •पुं or •पुं MU.

हिरण्यं^१ षड्वीशं^२ हिरण्यं^३ संदानमित्यथ^४ वीणा-
गायिभ्यां शतं विपथौ ददात्यथर्तुपशुभिर्यजत^५ चतुर्थार्थं
वा समानेषु वाम्यायतनेषु पिशङ्गास्त्रयो वासन्ताः सारङ्गा-
स्त्रयो ग्रेष्ठाः पृषन्तस्त्रयो वार्षिकाः पृश्नयस्त्रयः शारदाः पृश्नि-
सक्थास्त्रयो हैमन्तिका अवलिप्तास्त्रयः शैशिराः संवत्सराय
निवचस इत्यथ देविकाहविर्भिर्यजते^६ । ऽथ त्रैधातवीयया
यजते^७ । ऽथ सौत्रामण्या यजते^८ । संतिष्ठते ऽश्वमेधस्त्रिभिः
संवत्सरैः^९ । संतिष्ठते ऽश्वमेधः । संतिष्ठते ऽश्वमेधः^{१०} ॥ ३८ ॥
दशमः ॥

॥ इति पञ्चदशः प्रश्नः ॥

१ Left out in the MSS. exc. M.

२ संदानमि० MSS. exc. M.

३ यजत M, यजंत the other MSS.

द्वादशाहेन यज्यमाणो भवत्येको वा बहवो^१ वेतो^१ ह्येको^१
 दक्षिणावता यजते^१ स^२ यद्येको^२ यदि बहवो ऽमावास्याया
 एव षडहेनोपरिष्ठाद्दीचन्ते^३ ते^३ गृहपतेररण्योः संजानते
 पृथग्वा^४ ते यदि गृहपतेररण्योः संजानते मथित्वा गार्ह-
 ५ पत्यमाहवनीयमुद्धरन्ति^५ ग्रामाद्व्रतश्रपणमाहरन्ति^५ यद्यु वै
 पृथक् संजानते गृहपतिरेव प्रथमो मन्यते^६ तदेवेतरे^६
 पर्युपविश्य मथित्वामथित्वैव गार्हपत्यं संनिवपन्ति^७ तस्मा-
 देकवद्भूतादाहवनीयमुद्धरन्ति^८ ग्रामाद्व्रतश्रपणानाहृत्य संनि-
 वपन्त्यथ यदि पश्चादपर^९ आगच्छति मथित्वैव गार्हपत्ये ऽर्धं
 १० निवपत्याहवनीये ऽर्धं ग्रामाद्व्रतश्रपणमाहृत्याप्यर्जत्युपो^८ एनं^८
 पूर्वेषु कर्मसु कथन्ते^९ ऽथातः पवनस्यैव मीमांसा^९ गृहपति-
 मेवाध्वर्युः प्रथमं पवयत्यथ होतारमथ ब्रह्माणमथोद्गातारं
 प्रतिप्रस्थाताध्वर्युं पवयति प्रस्तोतारं प्रश्नास्तारं ब्राह्मणाच्छ-
 सिनमाग्नीध्रः प्रतिप्रस्थातारं पवयत्यच्छावाकं नेष्टारं पोतारं

१ Thus M only (regarding उत्तो हि cp. infra xvi. 13 : 260, 5) ;
 बहवो वा यद्येको all the other MSS.

२ Given only by M. .

३ Only in M.

४ Thus M only ; •द्धरन्ति all the other MSS.

५ मंथति M.

६ तदेवे• all the MSS. exc. M.

७ पश्चेवापर M.

८ Thus M ; •माहृत्यप्यर्जत्यु• T Be 11 D ; •माहृत्यनिवपंत्यप्युत्सृजत्यु• B
 Be ; •माहृत्यनिवपत्यथैमं U.

सदस्यमुन्नेताग्नीध्रं पवयति यावस्तुतः सुब्रह्मण्यं प्रतिहर्तार-
मात्मानमन्ततस्ते चेद्भूयुरध्वर्युर्वाव^१ सर्वस्य पवयिता स नः सर्वा-
न्पवयत्विति स एवैनाम्सर्वान्पवयत्यपि वान्योऽन्यं पवयन्ति^२
यद्यधीयन्तो भवन्ति^३ ॥ १ ॥

तेषां प्रसिद्धा दीक्षणीयेष्टिस्तायते^४ सहदाश्राविते स^५
यत्राह भरतवदिति तद्गृहपतेरेवार्षेयं प्रथमं दृणीते^६ ऽथ
होतुरथात्मनो ऽथ ब्रह्मणो ऽथोद्गातुरथ प्रतिप्रस्थातुरथ
प्रस्तोतुरथ प्रश्नास्तुरथ ब्राह्मणाच्छंसिनो ऽच्छावाकस्य सदस्य-
स्याग्नीधः पोतुर्नेष्टुर्यावस्तुत उन्नेतुः सुब्रह्मण्यस्य प्रतिहर्तु-
रन्ततो^७ ब्रह्मण्यदिति समानं^८ ते^९ सर्व^{१०} एव^{११} दीक्षाकृतिषु^{१२}
समन्वारभन्ते^{१३} गृहपतिमेवाध्वर्युरक्षैः कृष्णाजिने वाचयति^{१४}
तदेवेतरे^{१५} ऽनुनिक्रामन्त्यपि^{१६} वान्योऽन्यं वाचयन्ति यद्यधी-
यन्तो भवन्ति^{१७} ते यथोत्साहं व्रतदुघमुपयन्त्येकैकां^{१८} वा
बक्तीर्वा^{१९} तेषां यथैव प्रवरानुपूर्वमेवं^{२०} घर्मोष्धिष्टे^{२१} ऽति-

१ Thus MTD Be 11 U (pr. m.); वा (i. s. o. वाव) B Be U (sec. m).

२ Thus M; sing. the other MSS.

३ प्रदृणीते M.

४ Thus M; ते सर्वे (without एव) T Be 11 U D; समानमन्ततः सर्व एव B Be.

५ Thus MUD; तदेवेतरे the other MSS.

६ Thus M; अनुनिक्राम. all the other MSS.

७ Thus (व्रतदुघमु.) Be 11 DUT; •दुघमुप• B; •दुघ उप• M

८ एवं om. M.

९ Thus M B Be; •धिष्टे• T Be 11 DU.

याद्वभक्षे^१ षोडशिनि^१ षष्ठ्यामुपसद्युत्तरवेदिः संनिवपन्ति
यद्यनग्निचित्यो भवत्यथ यदि साग्निचित्यः प्रथमायामेवोप-
सद्युत्तरवेदिः संनिवपन्ति^१ ॥ २ ॥

तेषां द्वादश दौचा द्वादशोपसदो द्वादशाहं प्रसुता^२ न
द्वादशाहे ऽग्निं चिन्वीतेत्येक आहुश्चिन्वत उ हैके^३ प्रसिद्धेन
कर्मणोपवसथाद्यन्ति^४ तेषां ज्योतिष्टोमो वैश्वानरः प्रायणीयो
ऽतिरात्रस्तायते^५ स यत्र माध्यंदिने सवने तृतीयसवनाय
वसतीवरीभ्यो ऽवनयति तद्वसतीवरीकलशे यावन्मात्रीरति-
ग्निष्वाग्नीध्रं^६ द्रुत्वा द्वायायै चातपतश्च सन्धौ गृह्णाति हविष्-
१० तौरिमा आपो हविष्मान्देवो अध्वरो हविष्माः आविवासति
हविष्माः अस्तु सूर्य इत्येषाहीनसंततिरेतामेव पुनःपुनश्चोद-
यिष्याम^७ इति वदन्तः^८ सो ऽत्र वैव^९ यज्ञस्य पुनरालम्भं
अपति यज्ञायज्ञियस्य^{१०} वा स्तोत्रे शंयुवाके वा^१ तेषां ज्योति-
ष्टोमो वैश्वानरः प्रायणीयो ऽतिरात्रः संतिष्ठते^१ तस्मिन्सः-

१ Thus M T Be 11 DU ; •भक्षे B Be.

२ प्रसुतः all the MSS. exc. M, cp. infra xvi. 12 init.

३ Thus (यावन्मात्रीर•) MT Be 11 ; •मात्रीर• D ; •मात्रम• B Be U.—
All the MSS. exc. M : अवशिष्य ।

४ Thus M B Be ; •छामह T Be 11 DU.

५ Thus M in accordance with the Dvaidha ; सोत्रैव T Be 11 U ;
सोत्रवै B Be ; सोत्रैव D.

६ •यज्ञियस्य T Be 11 DU ; •यज्ञीयस्य MB Be.

स्थिते विवर्तयन्ति^१ परिधीननुप्रहरन्ति^२ प्रस्तरं^३ पत्नीसंथा-
जान्तो^४ ऽतिप्रैषेण ब्रह्मा वाचं यच्छति^५ परिहृतासु वसती-
वरौष्वाहतायाः सुब्रह्मण्यायां ब्रह्मा वाचं विसृजते^६ प्रति-
पद्यते^७ दिवा प्रातरनुवाकेनाक्ला संक्रामन्तोता कन्दाः स्यन्वाह
निमील्याध्वर्युरपाः शुं जुहोति रात्रौ रूपमिति वदन्तस्तायते^८
त्रिवृदग्निष्टोमो रथंतरसामा^९ माहेन्द्रस्य स्तोत्रे रथो युक्तो
ऽत्याधावति^{१०} रथशब्देन माहेन्द्रस्य स्तोत्रमुपाकरोत्येतावदेवै-
तदहः शिल्पं क्रियते^{११} ऽहीनसंततिं करोत्यथ श्वो भूते तायते
पञ्चदश उक्थ्यो बृहत्सामा^{१२} दुन्दुभिर्नैतदहरध्वर्युर्माहेन्द्रस्य^{१३}
स्तोत्रमुपाकरोत्येतावदेवैतदहः शिल्पं क्रियते^{१४} ऽहीनसंततिं^{१५}
करोत्यथ श्वो भूते तायते सप्तदश उक्थ्यो वैरूपसामाधावे-
नैतदहरध्वर्युर्माहेन्द्रस्य स्तोत्रमुपाकरोत्येतावदेवैतदहः शिल्पं
क्रियते^{१६} ऽहीनसंततिं करोत्यथ श्वो भूते तायत एकविंश
उक्थ्यो वैराजसामाग्नेयश्च^{१७} षोडशी^{१८} चातिग्राह्यावन्तिग्राह्याः^{१९}
षोडशीत्येक आऊरेकविंशमेतदहन्यूह्यं^{२०} भवति^{२१} विराजां वा^{२२}

१ Plural MT Be 11 DU and Dvaidha; singular B Be.

२ Plural M.

३ Thus M; धावति Keś.; यावति Be TD; भवति B Be.

४ Thus M; दुन्दुभिर्नैतद• the other MSS.

५ Thus M only; •ग्नेयश्च षोडशी च नातिग्राह्याः Be; •ग्नेयश्च षोडशिनाति-
ग्राह्याः B; •ग्नेयं च षोडशिनी चातिग्राह्याश्च नातिग्राह्याः Be 11 T (the latter
only षोडशीनि) UD.

६ Thus M; न्यूसयन्ति all the other MSS.

प्रतिपत्सु न्यूङ्खयन्ति शस्त्रे^१ वेत्येतदेकमथापरं^२ प्रातरनुवाके
 न्यूङ्खयन्ति हविष्कृत्युभयेषु प्रस्थितेषु माहेन्द्रस्याश्रावणे^३ न तत
 ऊर्ध्वं न्यूङ्खयन्तीत्यरणीहस्त^४ एतदहरध्वर्युर्माहेन्द्रस्य स्तोत्र-
 मुपाकरोति^५ तदुद्गातुर्दक्षिण^६ ऊरौ मन्यति^७ तं जातः
 ५ सर्व एवाभिहिङ्कुर्वन्ति^८ ॥ ३ ॥

तस्य मीमांसा^९ गार्हपत्ये ऽनुप्रहरेत्प्रतिष्ठाकामाना-
 माग्नीध्रे^{१०} प्रजाकामाना^{११} शामित्रे पशुकामानामाहवनीये
 स्वर्गकामानामित्यनादृत्य तदाहवनीय^{१२} एवानुप्रहरति भवतं नः
 समनसाविति^{१३} प्रहृत्याभिजुहोत्यग्नावग्निस्ररति प्रविष्ट इत्येता-
 १० वदेवैतदहः शिल्पं क्रियते^{१४} ऽहीनसंततिं करोत्यथ श्वो भूते
 तायते त्रिणव उक्थ्यः शाकरसामैन्द्रो ऽतिग्राह्यो^{१५} ऽद्भिरेत-
 दहरवकामिश्राभिरध्वर्युर्माहेन्द्रस्य^{१६} स्तोत्रमुपाकरोति^{१७} तासां

१ शस्त्रेशस्त्रे Be B.

२ न ins. TD Be 11 U.

३ Thus MT Be 11 UD ; •रणौभ्यामे• B Be.

४ तमुद्गा• M.

५ मंथंति M.

६ •ग्नीध्रीये B Be U.

७ प्रजननका• M.

८ Thus M only ; तंतमाह• T Be 11 DU (pr. m.) ; तमाह• U (seo. m.) ; एतमाह• B Be.

९ All MSS. ins. एव after ऽद्भिर्, exc. M.

मीमांसा^१ चालाले ऽनयेदास्तावे निनयेत्प्रोक्षणीः^२ कुर्वीत^३
 पुरोडागीयानि पिष्टानि संघौषादित्यनादृत्य^४ तदुद्गाह-
 ध्वधीना एवैनाः कुर्यादुद्गातारो^५ हैताभिररण्येगेयानां साम्नां
 शुचं श्रमयन्तो मन्यन्ते^६ ता उ चेदध्वर्यवे प्रब्रूयुरपो ऽभ्यव-
 हरतेत्येव ब्रूयादित्येतावदेवैतदहः शिल्पं क्रियते^७ ऽहीनसंततिं^८
 करोत्यथ श्वो भूते तायते चयस्त्रिंश उक्थ्यो रैवतसामा
 सौर्यो ऽतिग्राह्यो^९ ऽद्भिरेवैतदहर्दूर्वामिश्राभिरध्वर्युर्माहेन्द्रस्य
 स्तोत्रमुपाकरोति^{१०} ॥ ४ ॥

तासामुक्ता मीमांसा^१ स्वयमृतुयाजमेवैतदहर्भवति^२
 नैतदहरन्योऽन्यस्यर्तुयाजं यजन्ति^३ स यत्राहाध्वर्युं यजतमिति^४
 तदध्वर्युं जघनेन हविर्धाने उपविश्य स्वयमृतुयाजं यजतो
 ये^५ यजामहे ऽश्विनाध्वर्युं आध्वर्यवाद्दृतुना सोमं पिबता-
 मर्वाञ्चमद्य ययं नृवाहणं रथं युञ्जाथामिह वां विमोचनम् ।
 पृङ्गं हवींषि मधुना हि कं गतमथा सोमं पिबतं वाजिनी-
 वसू ऋतुना सोमं पिबतां वौषदिति^६ स यत्राह गृहपते^७
 यजेति तद्गृहपतिर्जघनेन गार्हपत्यमुपविश्य स्वयमृतुयाजं यजति

१ वनयेत्प्रो० M Be B.

२ Thus M ; कुर्वते the other MSS.

३ संघौषादि० MDU T Be 11 ; संघूषादि० B Be.

४ All MSS. exc. M ins. तद् after कुर्यात् ।

५ Plural only M.

६ Sign of pluti only in D Be B.

ये^१ यजामहे ऽग्निं गृहपतिं गार्हपत्यात्सुगृहपतयस्त्वयाग्न
 इमे सुचन्तो यजमानाः स्युः सुगृहपतिस्त्वमेभिः सुचद्भिर्यज-
 मानैः स्या^२ अग्निर्गृहपतिर्गार्हपत्यादृतुना सोमं पिबतु जोष्यग्ने
 समिधं जोष्याहुतिं जोषि ब्रह्म जन्यं जोषि सुष्टुतिम् । विश्वे-
 ५ भिर्विश्वाः चतुना वसो मह उग्रन्देवाः उग्रतः पायया
 हविर्चतुना सोमं पिबतु वौषदिति ^१ सांवाग्निनमेतदह-
 र्भवत्युत्तरतो वत्सान्धारयन्ति दक्षिणतो मातृर्माहेन्द्रस्य स्तोत्रे
 ऽन्तरेण^४ सदोहविधानि संवाग्^५ वत्सान्मातृभिः सः सृजन्ति^६ ।
 बध्नन्ति वत्सानुत्सृजन्ति मातृर्माहेन्द्रस्य^७ स्तोत्रमुपाकरोत्यथा-
 १० पराह^८ उक्थ्यपर्यायेषु शिल्पानि क्रियन्ते । पारुष्केपीर्हता
 श्रंसति^९ । वालखिल्या मैत्रावरुणो विहरति । वृषाकपिं
 ब्राह्मणाच्छसी श्रंसत्येवयामरुतमच्छावाकः^१ संतिष्ठते पृष्ठ्यः

१ Sign of pluti only in B Be UD.

२ स्याद् all.

३ The passage सांवाग्नि० up to उपाकरोति (line 9) is given here by MB Be (sec. m) only ; the other MSS. give it in kh. 6 after the words बृहत्सामानम् (252, 3). U agrees with M with this exception that only the first words सांवाग्निनमेतदहर्भवति are given after बृहत्सामानम् ।—सांवाग्निन० all.

४ Thus MB Be ; स्तोत्रे अन्तरेण the other MSS.

५ Thus M only ; संविशन् all the other MSS.

६ समवह० M.

७ माहेन्द्रस्यस्तो० उपाकरोति not found in M.

षडहो^१ ऽह्वीनसंततिं करोत्यथ वसतीवरीः परिहृत्य पयांसि
विशिष्योपवसन्ति^१ ॥ ५ ॥ प्रथमः ॥

अथ श्वो भूते चतुर्विंशं कन्दोममुपयन्ति बृहत्सामानमथ
श्वो भूते चतुश्चत्वारिंशं कन्दोममुपयन्ति रथंतरसामानमथ
श्वो भूते ऽष्टाचत्वारिंशं कन्दोममुपयन्ति बृहत्सामानमथ ५
श्वो भूते चतुर्विंशमग्निष्टोममुपयन्ति रथंतरसामानमवि-
वाक्यमेतदहर्भवति^१ नैतदहरन्योऽन्यस्मा उपहताय व्याङ्गर्गा-
यथा^२ वा नाराश्रप्सा वा विब्रूयादिति^३ तदु वा आङ्गर्न
वै यज्ञः संतिष्ठते यन्न विब्रूयादिति^३ विब्रूयादिति^२ वै^२ नो^२
ब्राह्मणं भवति^३ नैतदाद्रियेत^२ नाद्रियेतेति^२ स्थितिरननु- १०
ष्टुभमेतदहर्भवति^३ नानुष्टुभो ऽधीयते^४ ते चेदनुष्टुभ
उद्धरेरन्नध्वर्युरनुष्टुभ^५ उद्धरेदमूर्या उप सूर्ये याभिर्वा सूर्यः
सह । ता नो हिन्वन्वध्वरमित्येतया सौर्या^६ गायत्र्या वसती-

१ Thus T Be 11 DU; व्याङ्गर्गाया B Be; व्याङ्गरथवाया M, but above थ and व two akṣaras are written, which I am unable to decipher.

२ Thus M; the other MSS. विब्रूयादिति once only and चैवैनो ।

३ Thus M; most of the other MSS. om. here and at the collateral passages (xvi. 6 s. fin., xvi. 16 s. fin.) नाद्रियेत ।

४ अधीयते all the MSS. exc. M.

५ Thus Be, and M, which inserts only चेद् after अध्वर्युः ।—अनुष्टु-
भमु० both times B; the whole passage runs thus in T Be 11: तंचे-
अनुचनुभम उद्धरेद्वेनुष्टुभ उद्धरेदमूर्या; in U; ब्रचननुवननुष्टुभ उद्धरेद्वे अनुष्टुभ
उद्धरेदमूर्या; in D: तंचेननुचननुष्टुभमुद्धरेद्वेनुष्टुभ उद्धरेदमूर्या ।

६ Thus M only; सौर्यर्चा all the other MSS.

वरौर्गृहीयाद्भूदे^१ त्वा मनसे त्व्यपोद्धृत्यैतामन्यथा सौम्या^२
 गायत्र्या राजानमुपावहरेदिष्णो त्वं नो अन्तम इत्यपोद्धृत्यैता-
 मन्यथा वैष्णव्या गायत्र्या राजानमुपतिष्ठेत^३ । स उ चेद-
 विद्वाननुष्टुभमभिव्याहरत्यत्यक्रमिषमिति^४ होत्रे प्राह^५ होता-
 ५ नाप्तस्थापयिता^६ होतास्य तदक्षरैरपिवयति^७ । स उ चेन्नन्ये-
 तामितकामो^८ वा अहमस्मि यदृङ्मयं वेदे यजुर्मयमेव^९
 तद्यावेवाक्षयौ^{१०} वेदौ तौ^{११} संपादयेतामिति^{१२} नैतदाद्रियेत^{१३}
 नाद्रियेतेति स्थितिः^{१४} संतिष्ठत एष चतुर्विंशो ऽग्निष्टोमो
 रथंतरसामा^{१५} ॥ ६ ॥

१० तस्मिन्स्थिते समिद्धारा^{१६} यन्त्याहृत्य^{१७} समिध आग्नी-

१ Thus M only; सौर्या B Be; सौर्यथा Be 11 TUD.

२ The text is corrupt in all the MSS., and I am at a loss how to emend; अत्यक्रमिषम् is my conjecture; अक्षमिषमिति B; अमिषमिति Be; अक्षयामिषमिति TDU; अक्षयामिषति Be 11; ऋभुमन्या (or न्मा) सुजी-
 षमिति M. Probably we are to read an iṣ-aorist 1 ps. sing. act. Keś. has: सत्याग्निषमिति नौचैर्जेतास्मि नाशिता (sic).

३ Thus conjecturally. All the MSS. अपति exc. M, which has अपवयति ।

४ कामा MT Be 11 DU; कामः B Be, which om. वा; all the MSS. exc. M begin a new kh. with अहमस्मि ।

५ Thus M; यजुर्मयं वैतान्यावावेवाक्षराश्रयौ वेदौ ततौ संपा० T Be 11 D; यजुर्मयं वैतान्यक्षराश्रयौ वेदौ संपा० B Be; यजुर्मयं वैतान्यावेवाक्षराश्रयौ वेदौ संपा० U.

६ Thus corrected; समिद्धारयन्त्या० MSS.

धीये संन्यस्यन्ति^१ । तेषु समन्वारब्धेष्वहवनीये सुवाङ्मति^२
जुहोति प्रजापतये स्वाहेति मनसा^३य सदः प्रसर्पन्ति तूष्णीं-
स्तोमाय^४ । संप्रसृष्टान्विदित्वाध्वर्युर्मनसैव प्राङ् द्रुत्वा मनसेमां^५
पात्रं कृत्वा मनसान्यं^६ ग्रहं प्रजापतये गृह्णात्युपयामगृहीतो
ऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णामीति^७ । यदिदं किं च तदिति^८
मनसा परिमृज्य सादयत्येष ते योनिः प्रजापतये त्वेत्यथाप
उपसृश्य बर्हिषी आदाय वाचंयमः प्रत्यङ् द्रुत्वा मनसैव
स्तोत्रमुपाकरोति^९ । मनसा^{१०} प्रसौति^{११} । मनसा प्रस्तौति^{१२}
मनसोद्गायति^{१३} । मनसा प्रतिहरति^{१४} । मनसा होत्र एषोत्तमेति
प्राङ्मनसा होताकथ्यते^{१५} । मनसाध्वर्युः प्रत्याकथ्यते^{१६} । मनसा^{१७}
शस्त्रसति^{१८} । मनसा प्रतिगृणाति^{१९} । यदैतस्य^{२०} मानसस्य शस्त्रस्य
पारमेत्यथ होतोच्चैश्चतुर्होतृग्व्याचष्टे^{२१} । तस्मा^{२२} अध्वर्युः प्रति-
गृणाति ॥ ७ ॥

ओ^{२३} होतस्तथा होतः सत्य^{२४} होतररात्स होतरिति^{२५} ।

१ सं० found in M only.

२ सुवाङ्मतीर् T Be 11 UD.

३ Thus M ; मनसैव the other MSS.

४ All the MSS. exc. M. om. अन्यं ।

५ इति om. M.

६ om. B Be U.

७ यदैतस्य B Be.

८ तस्माद् T Be 11 UD.

९ Be 11 TD ins. च, not M Be BU, cp. xii. 16 (109, 14).

यद्यु वै होता नाध्येत्यन्य^१ उ^२ होत्राग्रसी श्रुति^३ ' तस्मा
 उ प्रतिप्रस्थाता प्रतिगृणाति^४ ' यदैतेषां पारं यन्त्यथाध्वर्यु-
 र्मनसैव प्राङ् द्रुत्वा मनसैव तं ग्रहमुपोद्यच्छते^५ ' मनसाश्राव-
 यति^६ ' मनसा प्रत्याश्रावयति^७ ' मनसा वषट्कृतानुवषट्कृते ऊत्वा
 ५ हरति भक्षं^८ ' मनसा समुपहृय भक्षयन्ति^९ ' मनसा निर्णिज्य
 पात्रं प्रयच्छति^{१०} ' संतिष्ठत एष तूष्णींस्तोमो^{११} ' ऽथत्विजो
 विष्टच्छत्यधिवृक्षसूर्ये^{१२} वाचं विसृज्यध्वा^{१३} नक्षत्रेषू^{१४} इत्यधि-
 वृक्षसूर्य^{१५} इति वै नो ब्राह्मणं भवति^{१६} ' ते ऽधिवृक्षसूर्य एव वाचं
 विसृजन्ते^{१७} ' तानत्रैवासीनान्परिश्रयन्ति^{१८} ' पत्नीशाले पत्नीः
 १० परिश्रयन्त्यथानतिसर्पन्तावध्वर्युं धिष्ण्यान्बर्हिभ्यामौदुम्बरीं
 समन्वारभेते इह धृतिरिह विधृतिरिह रन्तिरिह रमति-
 रिति^{१९} ' ते यथासमुदितं^{२०} वाचं विसृजन्ते^{२१} ॥ ८ ॥

अथातः सर्पणस्यैव मीमांसा^{२२} ' दक्षिणस्य हविर्धानस्याधो-

१ Thus MT B 11; अन्यत् D; अन्यो B Be.

२ Most of the MSS. have the plural.

३ विष्टच्छत्य. all exc. M.

४ Thus emended hesitatingly; विसृज्यध्वाग्रक्षत्रेषू—त्यधि० M; विसृज्य-
 ध्वासंनक्षत्रेषू इत्यधि० T Be 11 D; विसृज्यध्वासंनक्षत्रेष्वित्यधि० U; विसृज्यध्व-
 मिति वासंनक्षत्रेष्विति वा अधि० B Be; Keś.: समाप्ते तूष्णींस्तोमे ऽध्वर्युः
 ऋत्विजो विष्टच्छति अधिवृक्षसूर्ये वाचं विसृज्यध्वा (sic) नक्षत्रेष्विति । इतर
 ऋत्विजः प्रतिग्र्युः अधिवृक्षसूर्ये वाचं विसृज्यध्वा (sic) इति वा । उदितेषु
 नक्षत्रेषु विसृज्यध्वा (sic) इति वा ।

५ Thus M B Be and cp. Āp. XXI. 12. 7, रमतामिति T Be 11 DU.

६ उदितं M.

ऽधो ऽक्षः सर्पेयुरेतेन ह वै सर्पाः ससृपुस्ततो वै ते जीर्णा-
 स्तनूरपाप्नतेति ^१ तदु वा आङ्ग्यो वा अपथेन प्रतिपद्यते
 स्थाणुं वा हन्ति गर्तं ^२ वा पतति भेषः स न्येति ^३ वषट्कार-
 पथेनैव सर्पेयुरेष वाव ^४ स्वर्ग्यः ^५ पन्था यद्वषट्कारपथ इति ^६
 तदु वा आङ्गः पराङ्गिव वा एषो ऽग्रान्तः पन्था यद्वषट्कार- ^७
 पन्थो ^८ ऽध्वर्युपथेनैव सर्पेयुरेष वा ^९ अर्वाचः ^{१०} पराचः ^{११} स्वर्ग्यः
 पन्था यदध्वर्युपथ इति ^{१२} ते ऽध्वर्युपथेनैव सर्पन्ति ^{१३} तेषु
 समन्वारभेष्वाहवनीये सुवाङ्गतिं जुहोत्युपसृजन्मात्रे वत्सं
 धारयन्धरुणो धयन् । रायस्योषमिषमूर्जमस्मासु दीधर-
 त्वाहेति ^{१४} समुत्क्रम्य चात्वालदेशे जपन्ति वागैतु वागुपैतु ^{१५}
 वाङ्गोपैतु वाग्यदकर्म यन्नाकर्म यदत्यगाम यन्नात्यगाम
 यदत्यरीरिचाम ^{१६} यन्नात्यरीरिचाम प्रजापतौ ^{१७} प्रजापतिं ^{१८}
 तत्पितरमप्येत्विति ^{१९} तद्वाच्यन्ततः ^{२०} प्रतितिष्ठन्ति ^{२१} तेषां य
 एव प्रायणीयो ऽतिरात्रः स उदयनीयः ^{२२} सत्तादुदवसाय

^१ कर्तं B Be.

^२ Thus M; वाव पराचः स्वर्ग्यः B Be; वाचस्वर्ग्यः T; वाचस्वर्ग्यः Be 11 DU.

^३ Text not wholly certain: वा अर्वाच पराच M; वावपराचः all the other MSS.

^४ Thus U (sec. m.) B Be; प्रतिपत्तौ तत्प्रजापतौ तत्पितरः T Be 11 D; M reads as B, but with तत् also before प्रजापतिं ।

^५ Thus B Be; तद्वाच्यन्ततः Be 11 DU; तद्वाच्यन्ततः T; तावद्वाच्यन्ततः M.

व्योतिष्टोमेनाग्निष्टोमेन चतुष्टोमेन पृष्ठशमनीयेन सहस्र-
दक्षिणेनैकैको यजेत ^१ ॥ ६ ॥ द्वितीयः ॥

अथातो ग्रहकृतेरेव मीमांसैन्द्रवायवायं प्रथममहः ^१
शुक्रायं द्वितीयमाग्रयणाग्रं तृतीयं च चतुर्थं चैन्द्रवायवायं
५ पञ्चममहः ^१ शुक्रायं षष्ठं च सप्तमं चाग्रयणायमष्टममहैन्द्र-
वायवाये ^१ नवमदशमे ^१ इति ^१ न्वा ^१ अध्वर्युतो ^१ ^१ ॥ ७ ॥
कुन्दोगवकृचतो ^१ ^१ गायत्रीप्रातःसवनः ^१ प्रथमस्त्रिरात्रस्त्रिष्टु-
ब्बाध्यंदिनो ^१ जगत्तृतीयसवनो ^१ ^१ जगत्प्रातःसवनो द्वितीय-
स्त्रिरात्रो गायत्रीमाध्यंदिनस्त्रिष्टुप्तृतीयसवनस्त्रिष्टुप्प्रातःसवन-
१० स्तृतीयस्त्रिरात्रो जगन्माध्यंदिनो गायत्रीतृतीयसवन इति ^१ ^१
तस्मात्सच्छन्दसो ^१ उपयन्ति ^१ ॥ १० ॥

^१ Thus MT Be11 UD and Keś; चैन्द्रवायवायमष्टममहः शुक्रायं
नवममहैन्द्रवायवायं दशमम् B Be; on the whole passage cp. also Āp.
xxi. 14. 5.

^१ My correction; इतीन्वध्व० M; इतीन्वाध्व० T Be 11 DU; इतीमे
ध्व० B Be.

^१ Thus M only; गायत्रीप्रातःसवनं प्रथमं चिरात्रं the other MSS.

^१ Thus M only (on the form चिष्टुड्म० cp. TS. vii. 2. 8. 3);
चिष्टुप्मा० B Be11; चिष्टुभमा० Be TD; चिष्टुभोमा० U.

^५ All exc. M जगतीतृतीयो० ।

^{१०} T Be11 DU om. इति and read 'सवनस्तस्मा०'; on this whole
passage cp. Sāy. on Ait. Br. iv. 25. 10.

^१ Thus all exc. M, which has: तस्मात्समंभंद and Be 11 which
reads: तस्माच्छन्दसः । The reading of M might be correct.

अथातः पशुकृतेरेव मीमांसैन्द्राग्राः पशवः स्युरित्येक
 आऊरग्रेरयं लोको वायोरन्तरिक्षमसाविन्द्रस्य^१ यदैन्द्राग्रः
 पशुर्भवति वायव्यो वसाहोम इमानेव^२ तल्लोकान्प्रीणन्त^३ एषु
 लोकेषु प्रतितिष्ठन्तो यन्त्यथ^४ ये^५ ऽनैन्द्राग्रान्प्रतिपद्यन्ते^६ यथा
 श्रेयसे ऽनाहृत्य^७ पापीयस आहरन्ति^८ तादृक्कत्तस्मादैन्द्राग्राः^९ ५
 पशवः स्युरित्येतदेकमतिरात्रपशवो ऽभितो मध्य ऐन्द्राग्रा^{१०}
 एकादशिनो^{११} अभितो मध्य ऐन्द्राग्राः^{१२} सर्वाग्नेया^{१३} एव स्युरि-
 त्येतदेकः^{१४} सर्वैन्द्रा^{१५} एव स्युरित्येतदेकः^{१६} सर्वप्राजापत्या^{१७}
 एव स्युरित्येतदेकः^{१८} सर्वैकादशिनो^{१९} एव स्युरित्येतदपरं^{२०}
 तेषां^{२१} सर्वैकादशिनैर्यतां प्रसिद्धमेव प्रथमे ऽहनि प्रथमामेका- १०

१ Thus M; इमानेवैतेर्लो० B Be; इमानेवतैर्लो० T Be 11 D; इमानेव-
 तैर्लो० U. – प्रीणन्त M, प्रीणयन्त all the other MSS.

२ यात्यथ M.

३ Thus M (without, of course, avagraha); येन्येनैन्द्राग्राप्प्र० U;
 येन्येनैन्द्राग्राः प्र० B Be; येन्येनैन्द्राग्रांप्र० T Be 11 D.

४ नान्येनाहृत्य M.

५ आहरन्ति MU Be 11 D; आहरन्ति B Be.

६ तद् after तादृक् found in Be B only.

७ ऐका० M only, but cp. TS. vi. 6. 5. 1.

८ सर्व अग्ने० Be.

९ Thus MU; सर्व ऐन्द्रा B Be; सर्वैन्द्राग्रा T Be 11 D.

१० Thus M; सर्वे or सर्वाः प्रा० the other MSS.

११ सर्व ऐका० B Be.

दक्षिणीमालभन्त^१ आग्नेयस्य वारुणमुपालम्भं^२ कुर्वन्ति^३ तथा-
स्यैतानि दश मध्यमान्यहान्यनतिरिच्यमानाः पशवो ऽनुभवन्ति^४
प्रसिद्धमेवोत्तमे ऽहन्युत्तमामेकादक्षिणीमालभन्त^५ आग्नेयस्य
वा वारुणस्य वा वैश्वदेवमुपालम्भं कुर्वन्ति^६ ॥ ११ ॥

१ तदु वा आऊर्यद्वादश^७ दीक्षा द्वादशोपसदो द्वादशाहं
प्रसुताः कथमस्यैतान्यहानीष्टान्याप्रीतानि^८ पशुमन्ति भव-
न्तीति^९ तिस्र एकादशिन्यो ऽग्नीषोमीयो वैश्वदेवो ऽनूबन्ध्या^{१०}
षट्त्रिंशतमेते^{११} पशवः षट्त्रिंशतमेतान्यहान्येवमस्यैतान्यहा-
नीष्टान्याप्रीतानि पशुमन्ति भवन्तीति^{१२} तदु वा आऊर्य-

१० द्वादश दीक्षा द्वादशोपसदो द्वादशाहं प्रसुताः कथं द्वाद-
शाहेन संवत्सर आयत इति^{१३} द्वादश पौर्णमास्यो द्वादशाष्टका
द्वादशामावास्या^{१४} एतानि ह^{१५} वै^{१६} संवत्सरस्य वर्षिष्ठान्यहान्येता-

१ ०भन्त MB Be ; ०भन्त the other MSS. (cp. Āp. xxi. 14. 7); the last time DU also plural.

२ Thus M ; वारुणस्य वा वैश्वदेवमुपा० B Be ; वा वारुणस्य etc. (as B Be) T Be 11 UD.

३ यदु om. all the MSS. exc. M.

४ M only has preserved this correct reading, all the other MSS. are badly corrupt.

५ Thus all; are we to correct ०चिंशत एते ?

६ Thus all, exc. M, which reads : षट्त्रिंशमेतान्य० ; are we again to correct षट्त्रिंशत एतानि ?

७ Thus B Be ; ह om M ; नवे TBe 11 DU.

न्यनु संवत्सर आप्यते ^१ 'समाप्तो द्वादशाहः' ^२ समाप्तः संवत्सर-
काम ^३ 'एवं द्वादशाहेन संवत्सर आप्यते' ^४ ॥ १२ ॥ तृतीयः ॥

संवत्सराय दीक्षिष्यमाणाः समवस्यन्ति ^५ 'तद्ध स्मैतत्पूर्वे संव-
त्सरः समवसायासते ऽन्योऽन्यस्यानूक्तं' ^६ च मानुषं च विजिज्ञास-
माना ^७ 'उतो' ^८ ह्येकः शमरथस्य ^९ कर्ता भवति ^{१०} 'ते चतुरहे
पुरस्तान्मास्यै पौर्णमास्यै दीक्षन्ते' ^{११} 'तेषामेकाष्टकायां क्रयः संप-
द्यते' ^{१२} 'इति नु यदि समामविज्ञाय' ^{१३} दीक्षन्ते ^{१४} 'यद्यु वा एतस्या-
मेवैकाष्टकायाः समा' ^{१५} विजिज्ञासन्ते ^{१६} चतुरह एव पुरस्ता-
त्फास्यन्ते वा चैत्र्ये वा पौर्णमास्यै दीक्षन्ते ^{१७} 'तेषामपरपक्ष-
स्याष्टम्यां क्रयः संपद्यते' ^{१८} 'तेनैकाष्टकां न कम्बत्कुर्वन्ति' ^{१९} 'तेषां
पूर्वपक्षे सुत्या संपद्यते' ^{२०} 'पूर्वपक्षं मासा अभि संपद्यन्ते' ^{२१} 'पूर्व-
पक्षे प्रसवः पूर्वपक्षे वैषुवतं पूर्वपक्ष उत्थानः' ^{२२} 'समानं द्वादशा-
हिकं कर्म' ^{२३} 'तथैव षष्ठ्यामुपसद्युत्तरवेदिः' ^{२४} संनिवपन्ति यद्य-
नग्निचित्यं भवत्यथ यदि साग्निचित्यं प्रथमायामेवोपसद्युत्तर-
वेदिः संनिवपन्ति ^{२५} ॥ १३ ॥

१५

१...१ Thus M; i. s. o. संवत्सरकाम एवं T Be 11 DU : संवत्सरक्रामेक्रम
एवं; acc. to B Be the passage runs thus: एवं द्वादशाहेन संवत्सर
आप्यते समाप्तो द्वादशाहः समाप्तः संवत्सरक्रतुः ।

२ Thus M Be; 'स्यानुक्तं' Be 11; 'स्यायुक्तं' BUD.

३ Thus M Be (sec. m.), cp. supra xvi. 1 (p. 245, 1); उद्गाता
the other MSS.

४ The word occurs again xvii. 43 and Drāhy. v. 4. 11.

५ समाविज्ञाय M.

६ Thus M; समामविज्ञायासते Be; समामविज्ञासन्ते the other MSS.

तेषां द्वादश दीक्षा द्वादशोपसदः संवत्सरं प्रसुता ' न
 संवत्सरे ऽग्निं चिन्वीतेत्येक आहुश्चिन्वत उ हैके ' प्रसिद्धेन
 कर्मणोपवसथाद्यन्ति ' तेषां प्रसिद्धं ज्योतिष्टोमो वैश्वानरः
 प्रायणीयो ऽतिरात्रः संतिष्ठते ' तस्मिन्संस्थिते चतुर्विंश-
 ५ मुख्यमारम्भणीयमुभयसामानमुपयन्त्यथाभिप्लवः षडहमुप-
 यन्ति ' १ ज्योतिरग्निष्टोमो गौरुक्थ्य आयुरुक्थ्यो गौरुक्थ्य
 आयुरुक्थ्यो ज्योतिरग्निष्टोमस्तं चतुरूपयन्ति ' रथंतरंवृह-
 द्रथंतरंवृहदिति विपर्यासं पृष्ठे भवतः ' पृष्ठ्यः षडहः ' स
 मासस्तेनैवः संपन्नेन पञ्च मासान्यन्त्यथैतः षष्ठं मासः संभार्यः
 १० संभरन्ति ' त्रयो ऽभिप्लवाः षडहास्तान्यष्टादशाहानि ' प्राय-
 णीयारम्भणीयौ ' तानि विंशतिराहानि ' पृष्ठ्यः षडहो ऽभि-
 जिज्ञयः परःसामानः ' स मासो ' ऽथ वैषुवतमथैतं वैषुवते
 ऽहन्येकविंशमग्निष्टोममुपयन्ति वृहत्सामानं ' तस्य सौर्यो
 ऽतिग्राह्यः सौर्यः पशुरुपालम्भ्यस्तद्वैतदेके दिवैवैतेनाक्ला प्रति-
 १५ पद्यन्त उदित आदित्ये दिवाकीर्त्यमहरिति वदन्तो ' यथैवा-
 न्येषामक्लामेवमुपाकुर्यादिति मौद्गल्यस्तस्य महादिवाकीर्त्यः
 होतुः पृष्ठं विकर्णं ब्रह्मसामं भासो ऽग्निष्टोमो ' ऽथोर्ध्वं वैषु-
 वताक्षीनावृत्तान्स्वरानुपयन्त्यथ विश्वजितमुपयन्त्यथावृत्तं पृष्ठ्यः

¶ The following acc. to M ; the other MSS. are all more or less corrupt.

१ corrected hesitatingly ; तदोतैवदेक M ; तदोत्रैतदेके Be ; तदोतेतदेके Be 11 D ; तदोतत्तदेके B ; तदोततदेके U pr. m. ; तदोतुः तदेको U sec. m. ; cp. infra. xvi. 16 (p. 263. 1) and xvii. 11.

षडहमुपयन्ति^१ चयस्त्रिंशप्रभृत्याग्रयणाग्रमेतदहर्भवत्यथा-
वृत्तमेवाभिस्रवः षडहमुपयन्ति ॥ १४ ॥

ज्योतिरग्निष्टोम आयुरुक्थ्यो गौरुक्थ्य आयुरुक्थ्यो
गौरुक्थ्यो ज्योतिरेवाग्निष्टोमस्तं तथैव चतुरूपयन्ति^१ बृहद्रथंतरं-
बृहद्रथंतरमिति विपर्यासं^२ पृष्ठे^३ भवतः^४ पृष्ठ्यः षडहः पुरस्तात्^५
मासस्तेनैवः संपन्नेन पञ्च मासान्यन्त्यथैतः^६ षष्ठं मासः
संभार्यः संभरन्ति^१ द्वावभिस्रवौ षडहौ तानि द्वादशाहानि^१
गोआयुषी तानि चतुर्दश^१ चत्वार्यूर्ध्वं वैषुवतात्तान्यष्टादश^१
दशरात्रो महाव्रतं चातिरात्रश्च^१ स मासस्तदेतन्मासिपृष्ठं
गवामयनम्^१ ॥ १५ ॥ चतुर्थः ॥ १०

अनुत्सर्गं बृहद्रथंतराभ्यामित्वोत्तमे मासि सकृत्पृष्ठान्युपेयु-
स्तद्वितीयं गवामयनं^१ दशमास्यं^५ तृतीयमभिस्रवाश्चाचीयन्ति^५
च तदङ्गिरसामयनं^१ पृष्ठ्याश्चाचीयन्ति च तदादित्यानामयन-
मग्निष्टोमाश्चाचीयन्ति च तत्प्रजापतेरयनं^१ प्रायणीयोदय-
नौयावभितो मध्ये ऽग्निष्टोमास्तद्वितीयं प्रजापतेरयनः^१ १५
सर्वाग्निष्टोमा^६ एव स्युरिति तत्तृतीयं प्रजापतेरयनमथातो

१ चयस्त्रिंशप्र० M ; चयस्त्रिंशत्प्र० the other MSS.

२ All MSS. exc. M ins. इति ।

३ Thus M ; षष्ठौ Be UD ; षष्ठो B ; षष्ठौ Be 11.

४ Thus M ; मासान्यन्त्य० B Be 11 DU (pr. m.) ; मासानुपयन्त्य० Be

५ Thus M ; दशममास्यं तृतीयमभि० Be ; दशमासामभि० BU (pr. m.) ;
दशममासमभि० Be 11 U (sec. m.).

६ सर्वेग्नि० Be.

ग्रहकृतेरेव मीमांसा^१ तद्वैतदेके^१ सारस्वतवैष्णवौ ग्रहौ
 गृह्णन्ति प्रायणीयादेवाग्रे ऽतिरात्रादोदयनीयादाम्बै सरस्वती
 यज्ञो विष्णुस्ते वाचं चैव यज्ञं च मध्यतः परिगृह्णानार्ता
 उदुचं गमिष्याम^२ इति वदन्तस्तदु वा आर्ज्यदाचा^३ यज्ञ-
 ५ स्तायते तेन सरस्वत्याप्रा^४ यदु^५ यज्ञस्तेन^५ विष्णुर्न वै^६ नो
 ब्राह्मणं भवति^१ सारस्वतवैष्णवौ ग्रहौ गृह्णीयादिति नैतदा-
 द्रियेत^७ नाद्रियेतेति^७ स्थितिः^१ ॥ १६ ॥

अथातो ऽश्वदाभ्ययोरेव ग्रहणं^१ प्रायणीये ऽदाभ्यं
 गृह्णीयादः^२ वैषुवते ऽदाभ्यं महाव्रत उभौ प्रायणीय उभौ
 १० वैषुवत उभौ महाव्रते^१ यत्र क्व चैवैनौ^२ गृह्णीयादित्येतद-
 परमथातः परःसाम्नामेव ग्रहणं^१ ते वा एते परःसामानः
 पुरस्ताद्वैषुवतात्त्रहमन्वहमितः पराञ्चो गृह्णन्त उपयामगृहीतो
 ऽस्यद्भ्यस्त्वौषधीभ्यो जुष्टं गृह्णाम्युपयामगृहीतो ऽस्योषधीभ्यस्त्वा

१ Thus Be ; तद्वैतैतदेके MUD ; तद्वैतदेके Be 11 ; तद्वैतेनदेके B ; cp. supra p. 261, 14.

२ ०ष्यामह Be and M, but, if I see right, the ह has been struck out.

३ ०र्यावाचा M.

४ All MSS. exc. M ०प्रा इति ।

५ Thus M ; यद्यज्ञस्तेन Be ; यज्ञंयज्ञस्तेन the other MSS.

६ वै om. BUD Be (pr. m.).

७ Thus M (cp. supra p. 252, 10), नैतदाद्रियेत आद्रियेतेति the other MSS.

८ Thus M ; चैनौ the other MSS.

प्रजाभ्यो जुष्टं गृह्णाम्युपयामगृहीतो ऽसि प्रजाभ्यस्त्वा प्रजापतये
 जुष्टं गृह्णामीत्यथ वैषुवते ऽङ्गि शुक्राया ग्रहा गृह्यन्ते ।
 समानं कर्माग्रयणाद्ग्रहादाग्रयणं^१ गृहीत्वा त्रीन्परःसाम्नो गृह्णा-
 त्युपयामगृहीतो ऽस्यद्भ्यस्त्वौषधीभ्यो जुष्टं गृह्णाम्युपयामगृहीतो
 ऽस्योषधीभ्यस्त्वा प्रजाभ्यो जुष्टं गृह्णाम्युपयामगृहीतो ऽसि ५
 प्रजाभ्यस्त्वा प्रजापतये जुष्टं गृह्णामीत्यथ सौर्यर्चा^२ सौर्यमति-
 ग्राह्यं गृह्णाति ॥ १७ ॥

तरणिर्विश्वदर्शत इत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसि सूर्याय
 त्वा भ्राजस्वते जुष्टं गृह्णामीति । परिमृज्य सादयत्येष ते
 योनिः सूर्याय त्वा भ्राजस्वत इत्यथावृत्तान्गृह्णात्युपयाम- १०
 गृहीतो ऽसि प्रजाभ्यस्त्वा प्रजापतये जुष्टं गृह्णाम्युपयामगृहीतो
 ऽस्योषधीभ्यस्त्वा प्रजाभ्यो जुष्टं गृह्णाम्युपयामगृहीतो ऽस्यद्भ्य-
 स्त्वौषधीभ्यो जुष्टं गृह्णामीति । सप्तैतदहरतिग्राह्या गृह्यन्त
 इति ब्राह्मणमथोर्ध्वं वैषुवतात्तत्रहमन्वहमावृत्तानेव गृह्णाति
 वैश्वकर्मणादित्याभ्यां विपर्यासमुपयामगृहीतो ऽसि प्रजाभ्यस्त्वा १५
 प्रजापतये जुष्टं गृह्णामीत्यथ वैश्वकर्मणं । विश्वकर्मन्दविषा
 वावृधान इत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽस्योषधीभ्यस्त्वा प्रजाभ्यो
 जुष्टं गृह्णामीत्यथादित्यमदितिर्न उरुष्यत्वित्यनुद्रुत्योपयाम-
 गृहीतो ऽस्यद्भ्यस्त्वौषधीभ्यो जुष्टं गृह्णामीत्यथ वैश्वकर्मण-
 मथादित्यमथोर्ध्वं अहाद्वैश्वकर्मणादित्याभ्यामेव विपर्यासमेत्या २०

१ ग्रहं ins. M.

२ om. B Be 11 UD.

महाव्रतात्तावुभौ सह महाव्रते गृह्येते ' अथैतं महाव्रतीये
ऽङ्गि प्राजापत्यमतिग्राह्यं गृह्णाति ' त्वं क्रतुमपिवृञ्जन्ति विश्व
इत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसि प्राजापतये त्वा जुष्टं गृह्णामीति '
परिमृज्य सादयत्येष ते योनिः प्राजापतये त्वेति ' ॥ १८ ॥

- ५ अथातः पशुकृतेरेव मीमांसा^१कैन्द्राग्रानां^२ प्रशंसा^३ति-
रात्रपशवो ऽभितो मध्य ऐन्द्राग्रा^४ ' एकादशिना^५ अभितो
मध्य ऐन्द्राग्राः^६ ' सर्वाग्नेया^७ एव स्युरित्येतदेकं^८ ' सर्वैन्द्राग्रा^९
एव स्युरित्येतदेकं^{१०} ' सर्वप्राजापत्या^{११} एव स्युरित्येतदेकं^{१२}
सर्वैकादशिना^{१३} एव स्युरित्येतदपरं^{१४} ' तेषां^{१५} सर्वैकादशिनैर्यतां^{१६}
१० प्रसिद्धमेवोत्तमस्य दशरात्रस्य तृतीये ऽहन्सप्तदश उक्थ्य एका-
दशिन्याप्यते^{१७} ' तस्य नवाहान्यपशून्यतिरिच्यन्ते^{१८} ' तेष्वेताच्चव
ब्राह्मणवतः पशूनालभन्ते वैष्णवं वामनमित्येतां^{१९}स्तेषामेवं^{२०}
यतां बार्हस्पत्यो वैषुवते सवनीयः संपद्यते^{२१} ' तस्य सौर्यमुपा-
लभ्यं कुर्वन्ति^{२२} ' यद्यु वा एतान्नव^{२३} ब्राह्मणवतः पशून्
१५ विन्दन्ति नवैतानि मध्यमानि सांवत्सरिकाण्यहान्यैन्द्राग्रपशूनि

१ Thus M; मीमांसा उक्तैवेन्द्राग्रानां Be; मीमांसा ऐन्द्रा . B Be 11 UD.

२ Thus M; एका० the other MSS.

३ सर्व आग्ने० MSS. exc. M.

४ सर्व ऐ० MSS; this passage is missing in M.

५ सर्वैन्द्रा० MSS. exc. M.

६ Thus M; सर्व ऐका० Be; सर्व एका० the other MSS.

७ Thus M; युतां or यताः the other MSS.

८ •मेवं M Be; •मेव the other MSS.

९ M; एतन्नव Be 11 BUD; एतानेव Be.

कुर्वन्ति^१ तेषामेवं यतामैन्द्राग्नौ वैषुवते सवनीयः संपद्यते^२
 तस्य सौर्यमुपालम्भं कुर्वन्ति^३ सावित्रो महाव्रते^४ तस्य
 प्राजापत्यस्वरूपर ऐन्द्रश्चर्षभ उपालम्भ्यौ भवतः^५ ॥ १६ ॥
 पञ्चमः ॥

श्वो महाव्रतमित्युपकल्पयते^१ ऽपरिमितान्नथानपरिमिता- ५
 न्दुन्दुभीः^२ स्तावत^३ उ^४वेवाजिसृतश्चर्म^५ चेडसंवर्त^६ च भूमि-
 दुन्दुभिमार्षभं चर्म सलाङ्गूलं ब्राह्मणं च शूद्रं चार्द्र^७ च चर्म-
 कर्त^८ स्नेह^९ होता कूर्चावध्वर्युर्दृषीर्होत्रका^{१०} श्रौदुम्बरीमुद्राता-
 सन्दीमुपकल्पयते^१ वाणं च शततन्तुमाघाटीः पिञ्जोलाः^१
 कर्करीका इति तदु पत्नयः^१ कटपरिवारं च मिथुनौ चापरि- १०
 मिताश्च दास्यस्तावत उ^४वेवोदकुम्भानथैतं^{१०} महाव्रतीये ऽग्नि
 पञ्चविंशमग्निष्टोममुपयन्ति रथंतरसामान^{११} समानं कर्मा
 माहेन्द्राद्ब्रह्मन्माहेन्द्रं ग्रहं^{१२} गृहीत्वाथैतान्संभारानायातयति^१
 जघनेनाग्नीध्रं गते^{१३} खानयित्वा र्षभेण क्रूरचर्मणोत्तरलोम्बाभि-

१...१ This passage found in M and Be sec. m. only.

२ तावत एवा० Be.

३ Corrected (cp. infra p. 267. 5); चेडासंवर्त M; चेपुसं० Be.

४ om. Be.

५ ० ब्रसी० M Be.

६ पिञ्जोलाः M here and infra.

७ Thus M; एवोद० the other MSS.

८ om. all exc. M Be.

९ कर्त M Be 11 (pr. m.) D.

विघ्नन्ति^१ । तस्य लाङ्गूलमुखिद्य हन्तानूपतिष्ठते । ऽत्रैतान्दु-
न्दुभीननुदिशमासञ्जयति । तानाहननैरनाघ्नन्त^२ एते हन्तारो
ऽनूपतिष्ठन्ते । ऽथैते रथाः समन्तं देवयजनं परीत्योत्तरत-
स्तिष्ठन्ति^३ । तेषां तिसृधन्वी राजपुत्रो मुख्यो भवति ॥ २० ॥

- ५ तस्मा अयेणाग्नीध्रमिडसंवर्ते^४ चर्मकर्तं व्यवास्यति । तं काल
एव शस्त्याहणत्यथैतौ ब्राह्मणश्च शूद्रश्चान्तरेण सदोहविधाने
तिष्ठत आर्द्रं चर्मकर्तमादाय । लेङ्गः होतासजते । कूर्चाव-
ध्वर्युरपस्तृणीते वृसीर्होत्रका । औदुम्बरीमुद्गातासन्दीमारो-
हत्यादत्ते वाणः शततन्तुमाघाटीभिः पिच्छोलाभिः कर्क-
१० रीकाभिरित्युद्गातारं पत्नयः पर्युपविशन्त्यथ दक्षिणे वेद्यन्त
कटपरिवारे मिथुनौ संप्रवादयतो^५ । ऽथैता दास्य उदकुम्भा-
नधिनिधाय मार्जालीयं पर्युपविशन्त्यथाध्वर्युः कूर्चयोरासीनो
माहेन्द्रस्य स्तोत्रमुपाकरोति । सुवते माहेन्द्राय । प्रस्तुते साम्नि
संप्रैषमाहाजिसृत आजिं धावत दुन्दुभीन्समाघ्नताभिषोतारो
१५ ऽभिषुणुताग्नीदाशिरं विनयोलूखलमुदादय प्रतिप्रस्थातः

१ ० भिबिनिघ्नन्ति M ; cp. supra XI. 10 (p. 79. 4) and infra XVII. 39, XVIII. 18.

२ Corrected ; तानाहाहननैराहनत M ; तानाहननैरनाहनत B Be 11 UD ; तानाहननैरन्वाहनना Be.

३ Thus M ; परीत्यरटंतोत्तरतस्ति० all the other MSS.

४ Thus M ; ० मिषुसंवर्ते all the other MSS.

५ Thus M ; संप्रवादेतो BUD (pr. m.) Be 11 (pr. m.) ; संभवतो Be 11 (sec m.) D (sec. m.) ; संप्रवादेयतो Be.

सौम्यस्य विद्धीति^१ । यथासंप्रैषं ते कुर्वन्ति^२ । धावन्त्याजिसृत^३ ।
आग्नन्ति दुन्दुभीन्संप्रवदन्ति वाच^४ । आघाटीभिः पिच्छोलाभिः
कर्करीकाभिरित्युद्गातारं पत्रय उपगायन्ति^५ ॥ २१ ॥

भद्रमु नाम सामास्ति^६ । तदु वाचोपगीयते^७ । ऽयैष^८
तिसृधन्वी राजपुत्रश्चर्मावभिनत्ति^९ । तं ब्राह्मणो ऽनूपतिष्ठते^{१०} ५
मापरात्सीर्मातिव्यात्सीरिति^{११} । तत्तथैव त्रिभिरन्तर्हितमवभिन-
त्यथैतौ^{१२} ब्राह्मणश्च शूद्रश्चार्द्रं चर्मकर्तुं व्यायच्छेते इमे ऽरात्सु-
रिमे सुभूतमक्रन्निति ब्राह्मण^{१३} । इम उदासीकारिण इमे
दुर्भूतमक्रन्निति वृषलो^{१४} । ब्राह्मणः संजयति^{१५} । नश्यति वृषलः^{१६} ।
संवर्तेते मिथुनावथैता दास्य उदकुम्भानधिनिधाय मार्जालीयं^{१७} १०
परिनृत्यन्त्युपस्थानुपहत्य दक्षिणान्पदो निघ्नन्तीरिदंमधुं^{१८} गाय-
न्त्यस्तासां सक्त्यरीतानां प्रथमां वाचयति ॥ २२ ॥

गाव एव सुरभयो गावो गुग्गुलुगन्धयः । गावो वृतस्य
मातरस्ता इह सन्तु भूयसीर्हैमहाः^{१९} इदं मध्वित्युपस्थानुपहत्य
दक्षिणानेव पदो निघ्नन्ति^{२०} । द्वितीयं परीतानां प्रथमामेव^{२१} १५
वाचयति ननु गावो मङ्गीरस्य गङ्गाया उदकं पपुः । पपुः
सरस्वत्यै नद्यै ताः^{२२} प्राचीरुज्जगाधिरे^{२३} हैमहाः^{२४} इदं मध्वित्यु-

१ Thus M ; •पगायंतेयैष BUD Be 11 ; •पगायंत्ययैष Be.

२ I. s.o. अवभिनत्ति B Be 11 UD: भवति ।

३ Thus M and cp. Āp. XXI. 19. 18 ; निघ्नन्तीदं the other MSS.

४ Thus M ; ताः प्रातरप्राचीनं जगाभिरे (or जगाभिः) the other MSS. ;
Keś. : ताः प्राचीर्जगाधिरे ; cp. Āp. XXI. 20. 3.

- पस्थानुपहत्य दक्षिणानेव पदो निघ्नन्ति^१ । तृतीयं परीतानां
 प्रथमामेव वाचयति यदा राखन्द्यौ^२ वदतो^३ ग्राम्यं^४ मङ्गीरदा-
 शकौ^५ । चेमाध्यवस्यतो ग्रामे^६ नानद्वाः स्तप्यते वहन्मैमहाः
 इदं मध्वित्यथैना उत्तरेण मार्जालीयं तिष्ठन्त्यो वाचयतीद-
 ५ मेव मधु सारघमयः सोमः सुतो बृहत् । तमिन्द्र परिता-
 तपीर्हैमहाः इदं मध्विति^७ । ता अत ऊर्ध्वमिदं मध्विदं मध्विदं
 मध्वित्येव^८ परियन्ति^९ । तेषां य एव प्रायणीयो ऽतिरात्रः स
 उदयनीयः^{१०} । सत्तादुदवसाय ज्योतिष्टोमेनाग्निष्टोमेन^{११} चतुष्टोमेन
 पृष्ठशमनीयेन सहस्रदक्षिणेनैकैको यजेत^{१२} ॥ २३ ॥ षष्ठः ॥
- १० स्वर्गकामो द्विरात्राय दीक्षते^१ । तस्यापरिमिता दीक्षा
 दादशोपसदः^२ । स तथा राजानं क्रीणाति यथा मन्यते
 द्विरात्रस्य मे सतो ऽमावास्याया उपवसथीये ऽहन्पूर्वमहः
 संपत्स्यत उत्तरस्मिन् उत्तरमिति^३ । तस्य तथा संपद्यते^४ ऽभिस्त्रवः
 पूर्वमहर्भवति गतिरुत्तरं^५ । ज्योतिष्टोमो ऽग्निष्टोमः पूर्वमह-
 १५ र्भवति^६ । तेजस्तेनावरुद्धे^७ सर्वस्तोमो ऽतिरात्र उत्तरः^८ । सर्व-
 स्थाप्यै सर्वस्थावरुद्धौ^९ । गायत्रं पूर्वं हन्साम भवति^{१०} । वैष्टुभ-

१ Uncertain ; राखन्द्यौर्वदतो M ; राखन्द्यौर्वदतो Be 11 ; रात्रौखन्द्यौर्वदतो Be ; घाराद्यौर्वदतो U ; D indistinct.

२ Thus M ; ग्राम्यमङ्गीरदा Be Be 11.

३ ग्रामे M ; ग्रामो the other MSS.

४ •त्येवमेव M.

५ Thus M Be ; ज्योतिष्टोमेन चाग्निष्टोमेन the other MSS.

मुत्तरे ' रथंतरं पूर्वं ऽहन्साम भवति ' बृहदुत्तरे ' वैखानसं पूर्वं
 ऽहन्साम भवति ' षोडशुत्तरे ' हविष्मन्निधनं पूर्वमहर्भवति ' ५
 हविष्कृन्निधनमुत्तरं ' नानैवार्धमासयोर्भवतो नानावीर्यं भवत
 इति ब्राह्मणः ' संतिष्ठते द्विरात्रस्त्रिरात्रेण यज्यमाणो भवति ' ५
 स उपकल्पयते सहस्रं ' तस्मिन्नुन्नतो वेहदामन इति भवन्त्य-
 यास्यैषा सहस्रतम्यन्यतएनी कण्डूकृतोपकृप्ता^१ भवति ' दीचते ' ५
 रोहिण्या पिङ्गल्यैकहायन्या सोमं क्रीणाति ' द्वादशोप-
 सदः ' ॥ २४ ॥

तायते प्रथमे ऽहन्नग्निष्टोमस्तस्य त्रिवृत्प्रातःसवनं पञ्चदशं
 माध्यंदिनः सवनः सप्तदशं तृतीयसवनः ' स दक्षिणानि १०
 ऊत्वाग्नीध्रे सुवाङ्मतिं जुहोति त्वः सहस्रमानय । उन्नत उदल-
 स्थाभिनस्त्वचम् । सा मा सहस्र आभज प्रजया पशुभिः सह
 पुनर्माविशताद्रयिरित्युन्नत एतेषां त्रयाणां त्रिंशच्छतानां^२
 प्रथमो नीयते ' ऽहीनसंततिं करोति ' तायते द्वितीये ऽह-
 न्युक्थ्यस्तस्य पञ्चदशं प्रातःसवनः सप्तदशं माध्यंदिनः सवनः १५
 मेकविंशं तृतीयसवनः ' स दक्षिणानि ऊत्वाग्नीध्रे सुवाङ्मतिं
 जुहोत्यूर्गस्याङ्गिरस्यूर्णम्रदा ऊर्जं मे यच्छ पाहि मा मा मा
 द्विंसीः सा मा सहस्र आभज प्रजया पशुभिः सह पुन-
 र्माविशताद्रयिरिति ' वेहदेतेषां त्रयाणां त्रिंशच्छतानां^२
 प्रथमा^३ नीयते ' ऽहीनसंततिं करोति ' तायते तृतीये ऽह- २०

१ Thus M and Karmāntasūtra ; कण्डूकृतो० the other MSS.

२ Sic MSS. !

३ प्रथमो M Be.

नतिरात्रस्तस्य सप्तदशं प्रातःसवनमेकविंशं माध्यंदिनं सवनं
 त्रिणव आर्भवः पवमानस्त्रयस्त्रिंशमग्निष्टोमसामैकविंशान्यु-
 क्तानि सषोडशिकानि ^१ षोडशं प्रथमं रात्रिसाम पञ्चदशा-
 नीतराणि त्रिवृद्राथंतरः ^२ सन्धिः ^३ स दक्षिणानि ऊत्ताग्नीध्रे
 ५ सुवाङ्मतिं जुहोति त्वं सहस्रस्य प्रतिष्ठासि ^४ वैष्णवो वामन-
 स्त्वम् । सा ^५ मा सहस्र आभज प्रजया पशुभिः सह पुनर्मा-
 विंशताद्रयिरिति ^६ वामन एतेषां त्रयाणां चत्वारिंशच्छतानां ^७
 प्रथमो नीयते ^८ नात्राहीनसंततिं करोति ^९ ॥ २५ ॥

अथैतां सहस्रतमीमुत्तरेणाग्नीध्रं ^{१०} पर्याणीयाहवनीयस्यान्ते
 १० द्रोणकलशमवघ्रापयेदाजिघ्र कलशं मक्षुरुधारा पयस्वत्या त्वा
 विंशन्विन्दवः समुद्रमिव सिन्धवः । सा मा सहस्र आभज
 प्रजया पशुभिः सह पुनर्माविंशताद्रयिरिति ^{११} प्रजयैवैनं
 पशुभौ रय्या समर्धयति प्रजावान्पशुमान्वयिमान्भवति य एवं
 वेदेति ब्राह्मणमथ वै भवति तथा सहाग्नीध्रं परेत्य पुरस्ता-
 १५ त्प्रतीच्यां तिष्ठन्त्यां जुहुयादिति ^{१२} स तथा सहाग्नीध्रं परेत्य
 पुरस्तात्प्रतीच्यां तिष्ठन्त्यां जुहोत्युभा जिग्यथुर्न पराजयेथे न
 पराजिग्ये कतरश्चनैनोः । इन्द्रश्च विष्णो यदपस्पृधेथां त्रेधा

१ Thus M ; षुहद्राथंतरः Be ; बृहद्राथंतरः the other MSS.

२ प्रतिष्ठा असि all, also M.

३ स M.

४ Thus M only (sic !) ; चत्वारिंशत्तानि all the other MSS.

५ ०ग्नीध्रोयं MSS. ; U sec. m. ०ग्नीध्रो ।

सहस्रं वि तदैरयेथामिति । वेधाविभक्तं वै त्रिरात्रे सहस्रं ।
 साहस्रीमेवैनां करोति । सहस्रस्यैवैनां मात्रां करोतीति
 ब्राह्मणमथास्यै रूपाणि जुहोत्यञ्ज्येतायै स्वाहा कृष्णायै स्वाहा
 श्वेतायै स्वाहेत्यथास्या उपोत्थाय नामभिर्दक्षिणं कर्णमाजप-
 तीडे रन्ते ऽदिते सरस्वति प्रिये प्रेयसि महि विश्रुत्येतानि ५
 ते अग्निये नामानि सुकृतं मा देवेषु ब्रूतादिति । देवेभ्य
 एवैनमावेदयत्यन्वेनं देवा बुध्यन्त इति ब्राह्मणम् ॥ २६ ॥

अथैतां सहस्रतमीमन्तरेण चात्वालोत्कराबुदीचीं नीय-
 मानामनुमन्त्रयते सा मा सुवर्गं लोकं गमय सा मा ज्योति-
 श्मन्तं लोकं गमय सा मा सर्वान्पुण्यान्लोकान्गमय सा मा १०
 प्रतिष्ठां गमय प्रजया पशुभिः सह पुनर्माविशताद्रयिरिति ।
 प्रजयैवैनं पशुभी रय्यां प्रतिष्ठापयति । प्रजावान्पशुमा-
 ब्रयिमान्भवति य एवं वेदेति ब्राह्मणमथ वै भवति तामग्नीधे
 वा ब्रह्मणे वा होत्रे वोद्गात्रे वाध्वर्यवे वा दद्यात्सहस्रमस्य सा
 दत्ता भवति सहस्रमस्य प्रतिगृहीतं भवतीति ब्राह्मणमथ वै १५
 भवति यस्तामविद्वान्प्रतिगृह्णाति तां प्रतिगृह्णीयादेकासि न
 सहस्रमेकां त्वा भूतां प्रतिगृह्णामि न सहस्रमेका मा भूता-
 विश मा सहस्रमित्येकामेवैनां भूतां प्रतिगृह्णाति न सहस्रं य
 एवं वेदेति ब्राह्मणमथ वै भवति स्योनासि सुषदा सुशेवा
 स्योना माविश सुषदा माविश सुशेवा माविशेत्याह । स्योनै- २०
 वैनं सुषदा सुशेवा भूताविशति नैनं दिनस्तीति ब्राह्मण-
 मथ वै भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति सहस्रं सहस्रतम्यन्वेतीह

सहस्रतमीः सहस्रात्रमिति । यत्प्राचीमुत्सृजेत्सहस्रः सहस्र-
 तम्यन्वियात्तत्सहस्रमप्रज्ञात्रः । सुवर्गं लोकं न प्रजानीया-
 त्प्रतीचीमुत्सृजति । ताः सहस्रमनु पर्यावर्तते । सा प्रजानती
 सुवर्गं लोकमेति । यजमानमभ्युत्सृजतीति । तां पुरस्तात्प्रतीचीं
 ५ यजमानमभ्युत्सृजति । क्षिप्रे सहस्रं प्रजायत उत्तमा नीयते
 प्रथमा देवाग्गच्छतीति ब्राह्मणं । तेन हैतेन रौहिणेयः
 क्रोथुनिः^१ कौलाश्वो^२ यास्क ऋतुमुखेषु विहृतेनेजे^३ । ऽथो^४
 हाजमाम^५ मशको गार्ग्य आरुणेरन्तेवासी । स^६ ह^७ सःस्था-
 मदृद्धोवाच^८ ननु मत^९ एकाहात्र इति । नेति हैनं प्रत्यु-
 १० वाच । तः होपेयाय । तस्मा उ हैनः स उवाच । तेन
 ह स्म^{१०} समस्तेनैव^{११} यजते । तमेतं गर्गत्रिरात्र इत्या-
 चक्षते । ॥ २७ ॥ सप्तमः ॥

चतुरो वीरानवरुत्समानश्चतुरात्राय दीक्षते । तस्या-
 परिमिता दीक्षा द्वादशोपसदस्तस्याहान्यग्निष्टोमा एवैते चतु-

१ Thus M ; काथुनि B Be 11 D ; क्राथनिः Be.

२ लौकाश्वो B.

३ Thus M ; विहृतेनेजेताजमाम B Be 11 DU ; विहृतेनेयजेताथो हाज-
 माम Be.

४ Thus M ; सहस्रस्थो (स्था) इष्टोवाच B Be 11 UD ; सहस्रं इष्टोवाच Be.

५ Doubtless corrupt ; thus reads M ; तर Be 11 D ; तर BU ;
 तप Be.

६ Thus M ; स्म (स्म) शमस्ते (स्ते) नैव the other MSS.

७ From here unto दीक्षते, p. 274. 5, left out in M.

विष्णाः पवमाना^१ उद्यत्स्तोमाः^२ स्युरित्येतदेकमेको ऽग्निष्टोमो
 दाबुक्थ्यावथातिरात्रश्चन्दोगानु^३ सामविकल्पं^४ पृच्छेयुरित्येत-
 दपरमत्रिंश्र अद्वादेवं यजमानं चत्वारि वीर्याणि नोपानमन्तेज
 इन्द्रियं ब्रह्मवर्चसमन्नाद्यमित्येताङ्कामानवरुत्समानश्चतुरात्राय^५
 दीक्षते । तस्यापरिमिता दीक्षा द्वादशोपसदस्तुत्याहान्यग्नि- ५
 ष्टोमा एवैते चतुष्टोमाः स्युरित्येतदेकमेको ऽग्निष्टोमो दाबु-
 क्थ्यावथातिरात्रश्चन्दोगानु^३ सामविकल्पं पृच्छेयुरित्येतदपरं^६
 पुष्टिकामश्चतुरात्राय दीक्षते । तस्यापरिमिता दीक्षा द्वादशो-
 पसदो^७ । ऽथ वै भवति पुरोडाशिन्य उपसदो भवन्तीति ।
 प्रथमे चतुरात्र आग्नेय आज्य आग्नेयमष्टाकपालं सायंप्रात- १०
 रन्ववधाय जुहोति । द्वितीये चतुरात्रे सौम्य आज्ये सौम्यं
 चतुष्कपालं सायंप्रातरन्ववधाय जुहोति । तृतीये चतुरात्रे
 वैष्णव आज्ये वैष्णवं त्रिकपालं सायंप्रातरन्ववधाय जुहोति ।
 तस्य चिदृत्सप्तदशौ विपर्यासः स्तोमौ भवतः । प्राणो वै चिदृ-
 दन्नः^८ । सप्तदशः प्रजापतिः । प्राणाच्च खलु वा इदमन्नाद्याच्च १५

१ Thus (without visarga) Be ; पवमानस्तस्तोमा B Be 11 UD.

२ I am in doubt whether चन्दोगानु सा० ४० or चन्दोगाननु सा० ४० should be put into the text ; Be has each time the last mentioned reading, M presents once the first, once the last mentioned ; the other MSS. चन्दोगाननु or •तु or चन्दोगान् ।

३ स्तोमवि० B Be 11 DU ; सामवि० Be.

४ Thus Be ; •नवरुत्सु (त्सु) कामश्च० B Be 11 UD.

परिगृह्य प्रजापतिः प्राजायत ^१ प्राणाच्चैवैतदनाद्याच्च परिगृह्य
यजमानः प्रजायते ^२ तस्याहान्यग्निष्टोमा एवैते चतुस्त्रिंशपव-
मानाः स्युरित्येतदेकमेको ऽग्निष्टोमो द्वावुक्थ्यावथातिरात्र-
श्चन्द्रोगानु ^३ सामविकल्पं षष्ठ्युरित्येतदपरम् ^४ ॥ २८ ॥

प्रजातिकामो ^५ वा व्यावृत्कामो वा पशुकामो वा ^६ वाचो ^७
वान्तं ^८ परिजिगांसन्यञ्चरात्राय दीक्षते ^९ तस्यापरिमिता
दीक्षा द्वादशोपसदस्तस्याहानि त्रिवृदग्निष्टोमः पञ्चदश उक्थ्यः
सप्तदश उक्थ्यः पञ्चविंशो ऽग्निष्टोमो महाव्रतवान्विश्वजित्सर्व-
प्रष्टो ऽतिरात्रः ^{१०} सरस्वतेनायनेनैष्यन्तो ^{११} द्वयीर्गा उपकल्पयन्त
ऋषभैकादशा ^{१२} अन्या ^{१३} ऋषभैकशता ^{१४} अन्यास्तैषामाश्वत्थी
१० हविर्धानं चाग्नीध्रं च भवतस्तद्धि सुवर्ग्यं ^{१५} चक्रीवती भवत ^{१६}
उलूखलबुध्र एषां यूपो भवति ^{१७} ते सरस्वत्यै जघन्योदके ^{१८}
दीक्षन्ते ^{१९} तेषामयमेव त्रिवृदग्निष्टोमः संतिष्ठते ^{२०} तस्मि-
न्संस्थिते ऽभि यूपं वहन्त्यभि धिष्णिष्यान्हरन्त्यग्निष्टे ऽनसि

१ Cp. page 274, note 2.

२ प्रजापतिकामो all MSS. exc. M.

३ Thus M Be ; वावाचमंत Be 11 वावाचामंत BUD.

४ नैष्यतो (•ते) MSS. exc. M.

५ Thus M ; ऋषभैकादश Be ; ऋषभैका Be 11 BUD.

६ om. M.

७ Thus all, exc. M, which has ऋषभैकादशता ।

८ Thus B Be 11 UD ; जघनेनोदके Be M.

समवशमयन्ते^१ यदेषां समवशमयितव्यं^२ भवति^३ ते^४ ऽनेनैव^५
 पृष्ठेन^६ षडहेन प्रतिपद्यन्ते^७ ऽहरहः शम्यान्यासेशम्यान्यासे
 यजमाना आक्रोशन्तो ऽज्यानिमिच्छमाना यदा दश शतं
 कुर्वन्त्यथैकमुत्थानं^८ यदा शतं सहस्रं कुर्वन्त्यथैकमुत्थानं^९
 यदैषां प्रमीयेत यदा वा जीयेरन्त्यथैकमुत्थानं स्नाचे वा^{१०}
 प्रसवणे^{११} ॥ २६ ॥

अथातो मुन्ययनमित्याचक्षते^१ अमणः खारीविवधौ^२ सर-
 स्वत्यै जघन्योदके^३ ऽग्नये व्रतपतये पुरोडाशमष्टाकपालं निर्व-
 पति^४ सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते^५ ऽथैतां सवनेष्टिं निर्वप-
 त्याग्नेयमष्टाकपालमैन्द्रमेकादशकपालं वैश्वदेवं द्वादशकपाल- १०
 मिति^६ तथा समस्तया वा^७ विद्धतया वा प्रतिपद्यते^८ ऽह-
 रहः शम्यान्यासेशम्यान्यासे यजमान^९ आक्रोशन्ज्यानिमिच्छ-
 मानो^{१०} यदैर्न^{११} प्रतिराधुवन्ति यदा वास्येतं खारीविवधमा-
 च्छिन्दन्त्यथैकमुत्थानं^{१२} स्नाचे वा प्रसवणे^{१३} ॥ ३० ॥ अष्टमः ॥

१ Thus Be; समाशम० M; the other MSS. are wholly corrupt.

२ Thus M; तमेवपृष्ठेन B Be 11 UD; तेनैवषट्पृष्ठेन Be.

३ Thus M; •विवधः Be; शारीवधा the other MSS.

४ Corrected; जघनोदके M Be 11; जघनेनोदके the other MSS.

५ All exc. M om.

६ यजमाना M.

७ Corrected; •क्रोशमज्या० B Be 11 UD; •क्रोशंज्या० Be; •क्रोश-
 नोज्या० M.

८ Thus MU Be 11; यदैर्न BD; यदैर्न Be.

९ Thus M Be; शारीविवेधमा० Be 11; शारीविवेधमा BUD.

- पशुकामः सप्तरात्राय दीक्षते ^१ तस्यापरिमिता दीक्षा
 द्वादशोपसदस्तस्याहानि त्रिवृदग्निष्टोमः पञ्चदश उक्थ्यः सप्त-
 दश उक्थ्य एकविंश उक्थ्यस्त्रिणव उक्थ्यः पञ्चविंशो
 ऽग्निष्टोमो महाव्रतवान्विश्वजित्सर्वपृष्ठो ऽतिरात्रो ^१ बृहद्रथंतरे
 ५ पूर्वेष्वहःसूपेत्य प्रत्यक्षं विश्वजिति पृष्ठान्युपयन्ति ^१ ब्रह्मवर्च-
 सकामो ऽष्टरात्राय दीक्षते ^१ तस्यापरिमिता दीक्षा द्वादशोप-
 सदस्तस्याहानि त्रिवृदग्निष्टोमः पञ्चदश उक्थ्यः सप्तदश उक्थ्य
 एकविंश उक्थ्यस्त्रिणव उक्थ्यस्त्रयस्त्रिंश उक्थ्यः पञ्चविंशो
 ऽग्निष्टोमो महाव्रतवान्विश्वजित्सर्वपृष्ठो ऽतिरात्रः ^१ प्रजासु वा
 १० चुद्युक्तासु ज्योगामयावी वा नवरात्राय दीक्षते ^१ तस्यापरि-
 मिता दीक्षा द्वादशोपसदस्तस्याहानि ज्योतिर्गौरायुरित्येतमेव
 अहं त्रिरूपयन्ति ^१ तेषामायुरतिरात्र उत्तममहर्भवति ^१
 प्रजातिकामो वा व्यावृत्कामो वाभिचरन्वाभिचर्यमाणो ^१ वा
 दशरात्राय दीक्षिष्यमाणो दशहोतारं ऊत्वा दशरात्राय
 १५ दीक्षते ^१ तस्यापरिमिता दीक्षा द्वादशोपसदस्तस्याहानि त्रिवृ-
 दग्निष्टोमो ऽग्निष्टुदाग्नेयीषु भवति ^१ पञ्चदश उक्थ्य ऐन्द्रीषु ^१
 त्रिवृदग्निष्टोमो वैश्वदेवीषु ^१ सप्तदशो ऽग्निष्टोमः प्राजापत्यासु
 तीव्रसोम ^१ एकविंश उक्थ्यः सौरिषु ^१ सप्तदशो ऽग्निष्टोमः
 प्राजापत्यासूपहव्यस्त्रिणवावग्निष्टोमावभित ऐन्द्रीषु ^१ त्रयस्त्रिंश
 २० उक्थ्यो वैश्वदेवीषु ^१ विश्वजित्सर्वपृष्ठो ऽतिरात्रः ^१ ॥ ३१ ॥

प्रजाकामा एकादशरात्राय दीक्षन्ते । तस्यापरिमिता
 दीक्षा द्वादशोपसदस्तस्याहानि ज्योतिरतिरात्रः । पृष्ठ्यः षडह-
 स्त्रयश्चन्द्रोमा । अथातिरात्रो । ऽथाहीनविधिः पृष्ठ्यः षडह-
 स्त्रयश्चन्द्रोमा । दशममहरथातिरात्रो । ऽथायं पौण्डरीक
 एकादशरात्रो ऽयुतदक्षिणो ऽश्वसहस्रदक्षिणस्तस्यापरिमिता ५
 दीक्षा द्वादशोपसदस्तस्याहान्यभ्यासज्ज्ञः षडहस्त्रयश्चन्द्रोमा ।
 दशममहरथातिरात्रो । ऽन्वहः सहस्रः सहस्रं ददात्युत्तमे ऽह-
 न्यश्वसहस्रं ददात्यथातो ज्योतिरयनमित्याचक्षते । स भरत-
 द्वादशाह इत्येक आहुर्दीक्षते । तस्यापरिमिता दीक्षा द्वाद-
 शोपसदस्तस्याहानि ज्योतिरतिरात्रो^१ । ज्योतिरग्निष्टोमो^२ । ऽष्टौ १०
 ज्योतीः^३ ऋक्थ्या^४ । ज्योतिरेवाग्निष्टोमो । ज्योतिरेवातिरात्र ।
 उक्तो द्वादशाहो । दशमं चाहरतिरात्रं च महाव्रतं व्यव-
 दधाति । स उवेव^५ त्रयोदशरात्रः । ॥ ३२ ॥ नवमः ॥

अथ पूर्वश्चतुर्दशरात्रो । ऽतिरात्रः । पृष्ठ्यः षडहः । प्रत्यङ्
 षडहो । ऽथातिरात्रो । ऽथोत्तरश्चतुर्दशरात्रो । ऽतिरात्रो । १५
 ज्योतिर्गौरायुरिति अहः । पृष्ठ्यः षडहः । प्रत्यङ् अहो ।
 ऽथातिरात्रो । ऽथ पूर्वः पञ्चदशरात्रो । ऽतिरात्रो । ज्योतिर्गौरायु-
 रिति अहो । दशरात्रो । ऽथातिरात्रो । दशमं चाहरतिरात्रं च

१ ऋक्० M.

२ Thus MUD ; ज्योतिरात्रो B Be ; Be 11 def.

३ Thus M (sec. m.) BUD ; ऋक्थ्यानि M (pr. m.) Be ; Be 11 def.

४ Thus Be B 11 DU ; स चेव B ; स एव M.

महाव्रतं^१ व्यवदधाति^१ स^१ उवेवाब्राह्मणः^२ षोडशरात्रो^१ ऽथो-
 न्तरः पञ्चदशरात्रो^१ ऽतिरात्रस्त्रिंशदग्निष्टोमो^३ ज्योतिर्गौ-
 रायुरिति^३ अहः^३ पृष्ठ्यः षडहः^३ प्रत्यङ् अहो^३ ऽथाति-
 रात्रो^३ ऽथ सप्तदशरात्रो^३ ऽतिरात्र^३ एकः पञ्चाहो^३ दश-
 ५ रात्रो^३ ऽथातिरात्रो^३ दशमं चाहरतिरात्रं च महाव्रतं^१ व्यव-
 दधाति^१ स^१ उवेवाब्राह्मणो^२ ऽष्टादशरात्रो^३ ऽथ विंशतिरात्रो^३
 ऽतिरात्रो^३ ज्योतिर्गौरायुरिति त्रयस्त्यहाः^३ पृष्ठ्यः षडहः^३
 प्रत्यङ् अहो^३ ऽथातिरात्रो^३ ऽथैकविंशतिरात्रो^३ ऽतिरात्रः^३
 पृष्ठ्यः षडहः^३ सप्तैतानि मध्यमानि सांवत्सरिकाण्यहानि
 १० भवन्ति^३ प्रत्यङ् षडहो^३ ऽथातिरात्रः^३ ॥ ३३ ॥ दशमः ॥

अथ पूर्वश्चतुर्विंशतिरात्रो^३ ऽतिरात्रो ज्योतिर्गौरायुरिति
 चत्वारस्त्यहा दशरात्रो ऽथातिरात्रो^३ दशमं चाहरतिरात्रं च
 महाव्रतं^१ व्यवदधाति^१ स^१ उवेवाब्राह्मणः^२ पञ्चविंशतिरात्रो^४
 ऽथोत्तरश्चतुर्विंशतिरात्रो^३ ज्योतिरतिरात्रः^३ पृष्ठ्यः षडह-
 १५ स्त्रयस्त्रिंशात्त्रयस्त्रिंशमुपयन्त्यथानिरुक्तं पृष्ठ्यः षडहमुपयन्ति^५
 त्रिवृत आयतने त्रयस्त्रिंशमुक्थमुपयन्ति^५ रथंतरसामानं^५
 तस्य चतुर्विंशाः पवमाना भवन्ति^५ पञ्चदशस्यायतने त्रिणव-

१ All MSS. exc. M ins. च ।

२ Some of the MSS. उवेवब्राह्मणः ।

३ त्रिंशदग्निष्टोमो M.

४ Thus M Be; चतुर्विंशति B Be 11 DC.

५ अग्निष्टोमम् iso. उक्थम् M.

मुक्यमुपयन्ति वृहत्सामानं^१ तस्याष्टाविंशाः पवमाना भवन्ति^१
 सप्तदशस्यायतन एकविंशमुक्यमुपयन्ति वैरूपसामानं^१ तस्य
 द्वात्रिंशाः^१ पवमाना भवन्ति^१ स्व एवायतन^१ एकविंश-
 मुक्यमुपयन्ति वैराजसामानं^१ तस्य षट्त्रिंशाः पवमाना
 भवन्ति^१ स्व एवायतने^१ त्रिणवमुक्यमुपयन्ति शाक्करसामानं^५
 तस्य चत्वारिंशाः पवमाना भवन्ति^१ स्व एवायतने त्रय-
 स्त्रिंशमुक्यमुपयन्ति रैवतसामानं^१ तस्य चतुश्चत्वारिंशाः
 पवमाना भवन्ति^१ त्रयस्त्रिंशात्त्रयस्त्रिंशमुपयन्ति^१ तस्या-
 ष्टाचत्वारिंशाः पवमाना भवन्त्यथावृत्तं पृष्ठ्य^१ षडहमुप-
 यन्ति^१ ॥ ३४ ॥ १०

त्रिवृतो ऽधि त्रिवृतमुपयन्ति^१ स्तोमानां संपत्त्यै प्रभवाय^१
 ज्योतिरग्निष्टोममुपयन्त्यथातिरात्रो^१ ऽथ त्रिंशद्रात्रो^१ ज्योति-
 रतिरात्रः^१ पृष्ठ्यः षडहस्त्रयस्त्रिंशात्त्रयस्त्रिंशमुपयन्ति^१
 त्रिणवमुपयन्त्येकविंशमुपयन्ति^१ त्रिवृतमग्निष्टुतमुपयन्ति^१
 पञ्चदशमिन्द्रस्तोममुपयन्ति^१ सप्तदशमुपयन्त्येकविंशमुपयन्ति^{१५}
 चतुर्विंशमुपयन्ति^१ चतुर्विंशात्पृष्ठान्युपयन्ति^१ त्रयस्त्रिंशा-
 त्त्रयस्त्रिंशमुपयन्ति^१ त्रिणवमुपयन्ति^१ द्वावेकविंशमुपयन्ति^१
 चतुरश्वतुष्टोमान्स्तोमानुपयन्त्यथातिरात्रो^१ ऽथ द्वात्रिंश-
 द्रात्रो^१ ऽतिरात्रो^१ ज्योतिर्गौरायुरिति नव अहाः^१ प्रत्यङ्
 अहो^१ ऽथातिरात्रो^१ ऽथ त्रयस्त्रिंशद्रात्रो^१ ऽतिराचस्त्रयः^{१०}

१ Thus M Be 11 ; द्वाविंशाः the other MSS.

१ एव om. M.

पञ्चाहा ' विश्वजित्सर्वपृष्ठो ऽतिरात्र ' एकः पञ्चाहो ' दशरात्रो '
 ऽथातिरात्रो ' दशमं चाहरतिरात्रं च महाव्रतं^१ व्यवदधाति '
 स उवेवाब्राह्मणश्चतुस्त्रिंशद्रात्रः^२ ' ॥ ३५ ॥ एकादशः ॥

अथ षट्त्रिंशद्रात्रो ' ज्योतिरतिरात्रश्चत्वारो ऽभिप्लवाः
 ५ षडहा ' दशरात्रो ' ऽथातिरात्रो ' दशमं चाहरतिरात्रं च
 महाव्रतं व्यवदधाति ' स उवेवाब्राह्मणः^२ सप्तत्रिंशद्रात्रो '
 ऽथैकस्मान्नपञ्चाशद्रात्रो ' ऽतिरात्रस्त्वयस्त्रिवृतो ऽग्निष्टोमा '
 अथात्रिरात्रो ' दश पञ्चदशा उक्थ्या ' अथातिरात्रस्तेषां
 षोडशिमदशममहर्भवति ' द्वादश सप्तदशा उक्थ्या ' अथा-
 १० तिरात्रः ' पृष्ठ्यः षडहो ' ऽथातिरात्रो ' द्वादशैकविंशा
 उक्थ्या ' अथातिरात्रो ' ऽथ संवत्सरकुप्त एकस्मान्नपञ्चाश-
 द्रात्रो ' ऽतिरात्र ' आरम्भणीयमहस्त्वयो ऽभिप्लवाः षडहास्ता-
 न्यष्टादशाहानि ' प्रायणीयारम्भणीयौ ' तानि विंशतिर-
 भिजित्तयः परःसामानो ' ऽथ वैषुवतं ' त्रयो ऽर्वाक्षामानो '
 १५ ऽथ विश्वजिदावृत्तो ऽभिप्लवः षडहो ' गोआयुषी ' दशरात्रो '
 महाव्रतं चातिरात्रश्चाथैकषष्टिरात्र^३ ' एतस्यैव सतो ऽभितो
 नवरात्रं पृष्ठ्यौ षडहावुपोहति ' तयोरावृत्त उत्तरो ' ऽथ

१ All MSS. exc. M ins. च ।

२ उवेव्रा० Be.

३ The passage अथैकषष्टिरात्र up to चातिरात्रश्च (p. 282. 2) is left out in all the MSS. exc. M Be, and the tradition preserved by Be is rather corrupt, cp. Pañc. br. XXIV. 19. 1.

शतरात्रो^१ ऽतिरात्रो ज्योतिर्गौरायुरिति अहश्चतुर्दशा-
 भिक्षवाः षडङ्गा दशरात्रो महाशतं चातिरात्रश्चाथ सहस्र-
 रात्रो^१ ऽतिरात्रो नवनवतिस्त्रिवृतो ऽग्निष्टोमाः शतं पञ्च-
 दशा उक्थ्याः शतं सप्तदशा उक्थ्याः शतमेकविंश-
 उक्थ्याः शतं त्रिणवा उक्थ्याः शतं त्रयस्त्रिंश उक्थ्याः ५
 शतं चतुर्विंश उक्थ्याः शतं चतुश्चत्वारिंश उक्थ्याः
 शतमष्टाचत्वारिंश उक्थ्या नवनवतिरेव^१ त्रिवृतो ऽग्नि-
 ष्टोमा अथातिरात्रः^१ ॥ ३६ ॥ द्वादशः ॥

॥ इति षोडशः प्रश्नः ॥

१ Thus Be ; नवनवतिरेव the other MSS.

- अतिरात्रं करिष्यन्नपकल्पयते चतुरो ऽतिरात्रपशूनरुण-
 पिशङ्गमश्वमौदुम्बरं षोडश्रिपात्रं चतुस्त्रिंशति ज्यायसो ऽम्भृणा-
 ज्यायस एकधनानदीचते^१ ' रोहिण्या पिङ्गल्यैकहायन्या सोमं
 क्रीणाति^२ ' द्वादशोपसदः^३ ' प्रसिद्धेन कर्मणोपवसथादेत्यथ^४
 ५ वसतीवरीः परिहृत्य पयांसि विशिष्योपवसन्त्यथातो महा-
 रात्र एव बुध्यन्ते^५ ' प्रातराज्यानि गृहीत्वा राजानमुपावहृत्य
 प्रातरनुवाकमुपाकरोति^६ ' परिहिते प्रातरनुवाके ऽपो ऽच्छे-
 त्यद्विरुदैत्यतिरात्रं^७ क्रतुमुपैति^८ ' प्रसिद्धो ऽभिषवः^९ ' प्रसिद्धं
 ग्रहा गृह्यन्ते^{१०} ' समानं कर्माग्रयणाद्गृहादाग्रयणं^{११} गृहीत्वा
 १० षोडश्रिणं गृह्णात्यातिष्ठ वृत्रहन्त्रयमित्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो
 ऽसीन्द्राय त्वा षोडश्रिणे जुष्टं गृह्णामीति^{१२} ' परिमृज्य
 सादयत्येष ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडश्रिण इत्यथोकथं
 गृह्णाति^{१३} ' समानं कर्माश्विनाद्गृहादाश्विनं ग्रहं^{१४} गृहीत्वा
 चतस्रो रश्मना आदाय धूपमभ्यैति^{१५} ' स्वर्वन्तं धूपमुत्सृज्य
 १५ चतुरो ऽतिरात्रपशूनुपाकरोत्याग्नेयमैन्द्राग्नमैन्द्रं^{१६} सारस्वतीं

१ Thus U, cp. supra XVI. 3 (p. 247. 6) ; •नोपवसथादेत्याथ M ;
 •नोपवसथादेत्यथ D ; •नोपवसथादेत्याथ Tr ; •नोपवसथादेत्य Be ; •नोपवस-
 थादथ B Be 12 ; •नोपवसथादथ H.

२ उदैति M, उदैति the other MSS.

३ ग्रहं ins. B 12 D.

४ om. B Be.

५ दृष्टिं ins. M.

मेषीमिति^१ । तेषां प्रसिद्धं वपाभिश्चरित्वा प्रसर्पन्ति प्रातः-
 सवनाय^२ । तद्वजुधा संतिष्ठते^३ । प्रसर्पन्ति माध्यंदिनाय सव-
 नाय^४ । प्रसिद्धो ऽभिषवः^५ । प्रसिद्धं ग्रहा गृह्यन्ते^६ । समानं
 कर्माग्रयणाद्ग्रहादाग्रयणं^७ गृहीत्वा^८ षोडशिनमभिगृह्णातीन्द्र-
 मिद्धरी वहत इत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसीन्द्राय त्वा षोड- ५
 शिने जुष्टं गृह्णामीति^९ । परिमृज्य सादयत्येष ते योनिरिन्द्राय
 त्वा षोडशिन इत्यथोक्थ्यं गृह्णात्यजुधा माध्यंदिनं सवनं
 संतिष्ठते^{१०} । प्रसर्पन्ति तृतीयसवनाय^{११} । प्रसिद्धमादित्यग्रहेण
 चरित्वाग्रयणं गृह्णात्यथ षोडशिनमभिगृह्णात्यसावि सोम इन्द्र
 त इत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसीन्द्राय त्वा षोडशिने जुष्टं १०
 गृह्णामीति^{१२} । परिमृज्य सादयत्येष ते योनिरिन्द्राय त्वा
 षोडशिन इत्यथोक्थ्यं गृह्णाति^{१३} ॥ १ ॥

समानं कर्मा पवमानात्पवमानेन चरित्वा स्वे धाम-
 न्यशुभिश्चरति^{१४} । तेषां नाना मनोता नाना देवता
 नाना प्रत्यभिमर्शना नाना वसाहोमाः समानो वनस्पतिः १५
 समानः स्विष्टकृत्प्रैषवान्समानीडा समान्यो दिशो^{१६} । नाना
 दिश इत्येके^{१७} । समानं कर्मा ध्रुववज्ज्यश्मसेभ्यो^{१८} । ध्रुववज्जि-

१ Instead of इति B Be and U (sec. m.) have the clause: अपि वा सारस्वतीं मेषीमेवोपाकुर्यात् ; Tr. has the same words after इति ; they are clearly an interpolation, cp. the Dvaidha.

२ D ins. ग्रहं and reads गृहीत्वाय ।

३ Thus Tr Be 12 HD ; चरन्ति the other MSS.

श्वमसैश्वरित्वा त्रिभिरुक्थ्यपर्याधैश्वरतीन्द्रावरुणाभ्यामिन्द्रावृह-
 स्पतिभ्यामिन्द्राविष्णुभ्यामित्यथ षोडशिना चरिष्यन्प्राङायत्नाह
 होतुश्चमसमनून्नयध्वमुन्नेतः सोमं प्रभावयेति ^१ होदचमस-
 मेव प्रथममुन्नयन्ति ^१ यथोपपादमितरान्समुन्नीयोत्तरवेद्याः
 ५ सःसादयन्ति ^१ तदेतः षोडशिनः सह सःसादयन्त्यथैनमुप-
 तिष्ठते ॥ २ ॥

यस्मान्न जातः परो अन्यो अस्ति य आविवेश भुवनानि
 विश्वा । प्रजापतिः प्रजया संविदानस्त्रीणि ज्योतीःषि सचते
 स षोडशी ॥ एष ब्रह्मा य ऋत्विजः । इन्द्रो नाम श्रुतो गणे ॥
 १० प्र ते महे विदधे शःषिषः हरी । य ऋत्विजः प्र ते वन्वे ।
 वनुषो हर्यतं मदम् ॥ इन्द्रो नाम दृतं न यः । हरिभिश्चारु
 सेचते । श्रुतो गण आ ता विशन्तु । हरिर्वर्षसं गिर इत्यथाप
 उपसृश्य बर्हिषी आदाय वाचंयमः प्रत्यङ् द्रुत्वा समया-
 विषिते सूर्ये हिरण्येन षोडशिनं स्तोत्रमुपाकरोति ^१ पुरस्ता-
 १५ त्रत्यञ्चमरुणपिशङ्गमश्वं धारयन्ति श्यामं वा ^१ हिरण्यः संप्र-
 दाय सुवते ^१ ॥ ३ ॥

होत्र एषोत्तमेति प्राङ्गर्हीतुः कालात्पराङ्गवर्तते ऽध्वर्यु-
 रभ्येनमाकलयते होता ^१ प्रत्याकलयते ऽध्वर्युः ^१ शःसति ^१ प्रति-
 गृणात्यथ यत्र होतुरभिजानात्या ता वहन्तु हरय इति
 १० तदुभयतोमोदं^१ प्रतिगृणात्योथा मोद इव मदे मदा मोद

इवोमथेत्यथ^१ यत्र होतुरभिजानाति प्रप्र वस्त्रिष्टुभमिति
 तत्प्रसिद्धमुक्त्यं^२ प्रतिगीर्यं प्राडेत्योद्यच्छत एतः^३ षोडशिनं
 ग्रहमनूद्यच्छन्ते चमसानथाश्रावयत्यो आवयास्तु श्रौषडुक्त्यशा
 यज सोमानामिति^४ वषट्कृते^५ षोडशिनं जुहोतीन्द्राधिपते
 ऽधिपतिस्त्वं देवानामस्यधिपतिं मामायुष्मन्तं वर्चस्वन्तं मनुष्येषु^६
 कुर्विति^७ वषट्कृतानुवषट्कृते द्विर्जुहोति^८ तथैव द्विर्द्विः सर्वाः^९-
 श्वमसाञ्जुहोत्यथ भक्षैः प्रत्यश्च आद्रवन्त्यनुसवनभक्ष इन्द्रेण षोड-
 शिना पीतस्येति^{१०} तस्य^{११} व्युदितो^{१२} भक्षो^{१३} यजमानवशो हि^{१४}
 यजमानस्य होहवशो होतुस्तावु चेदध्वर्यवे प्रब्रूयातां वषट्कर्तुर्भक्ष
 इत्येव ब्रूयात्तथात्मानं भक्षान्नान्तरेति^{१५} तस्य भक्षः ॥ ४ ॥ १०

इन्द्रश्च सम्राड्वरुणश्च राजा तौ ते भक्षं चक्रतुरग्र एतम् ।
 तयोरनु भक्षं भक्षयामि वाग् जुषाणा सोमस्य त्वयतु तस्य त
 इन्द्रेण षोडशिना पीतस्य मधुमत उपहृतस्योपहृतो भक्षया-
 मौति^{१६} निर्णिज्य पात्रं प्रयच्छत्यत्रैतमरुणपिशङ्गमश्वं ददाति

१ The pratigara thus only in the Vivarāṇa; all the MSS. (exc. only M, which has the first time also मोद इव) and Keś. read मोदैव i.s.o. मोद इव ।

२ तत् only found in MDUBe 12.

३ Thus M Tr Be 12 Be UD Keś.; वषट्कृतानुवषट्कृते HB.

४ Thus MDH(= विविधमुक्तः); तस्याव्युदितो the other MSS.

५ Thus Be 12 HDU Keś.; व Be B; om. M Tr.

६ Thus M (writing: भक्षाना०); भक्षमन्तरेति Be 12; भक्षान्तरेति H Tr; भक्षान्तरेवोञ्जि U; भक्षान्तरे Be; भक्षान्तरे B; D om. this passage.

श्यामं वा ' होतृचमसमेवैते त्रयः समुपहृत्य भक्षयन्ति ' यथा-
चमसं चमसान्दिन्व म इत्यात्मानं प्रत्यभिमृशन्ते ' नायाय-
यन्ति चमसान्सर्वभक्षा^१ मार्जयन्ते ' ऽथ संप्रैषमाह प्रतिप्रस्थात-
राग्रयणतृतीयं गुदतृतीयानि जाघनीः पृषदाज्यं गोपायाग्नी-
५ दाश्विनं ते द्विकपास्तः शृतमभ्यपररात्रे^२ ऽस्त्विति ' यथासंप्रैषं
तौ कुरुतो ' ऽथ विनिःसृज्य रात्रये प्रसर्पन्ति ' संप्रसृप्तान्वि-
दित्वाध्वर्युः प्राङायन्नाह ॥ ५ ॥

होतृचमसमनूत्रयध्वमुन्नेतः सोमं प्रभावयेति ' होतृचमस-
मेव प्रथममुन्नेयन्ति यथोपपादमितरात्समुन्नीयोत्तरवेद्याः
१० सः सादयन्त्यथाप उपस्पृश्य बर्हिषी आदाय वाचंयमः प्रत्यङ्-
द्रुत्वा स्तोत्रमुपाकरोति ' सुवते ' होत्र एषोत्तमेति प्राङ्-
होतुः कालात्पराङ्गवर्तते ऽध्वर्युरभ्येनमाङ्गयते होता ' प्रत्या-
ङ्गयते ऽध्वर्युः ' शः सति ' प्रतिमृणाति ' प्रसिद्धमुक्थं प्रतिगीर्य
प्राङेत्योद्यच्छत एतः होतृचमसमनूद्यच्छन्ते चमसान्थाश्राव-
१५ यत्यो आवयास्तु औषडुक्थशा यज सोमानामिति ' वषट्कृता-
नुवषट्कृते दिर्जुहोति ' तथैव द्विर्दिः सर्वाः समसाञ्जुक्त्यथ भक्षैः
प्रत्यक्ष आद्रवन्त्यनुसवनमच इन्द्रेण पीतस्येति ' होतृचमस-
मेवैते त्रयः समुपहृत्य भक्षयन्ति ' यथाचमसं चमसान्दिन्व म

१ M here and infra •भक्ष्या ।

२ Thus HB Tr Be and cp. Karmānta ; शृतमभ्यपर० U ; शृतमभ्यपर०
M Be 12 D, Keś.

इत्यात्मानं प्रत्यभिमुशन्ते । नाप्याययन्ति चमसान्सर्वभक्षा
मार्जयन्ते । ऽथ प्राङायन्नाह ॥ ६ ॥

मैत्रावरुणस्य चमसमनून्नयध्वमुन्नेतः सोमं प्रभावयेति ।
मैत्रावरुणचमसमेव प्रथममुन्नयन्ति । यथोपपादमितरान्समुन्नी-
योत्तरवेद्याः सःसादयन्त्यथाप उपस्पृश्य बर्हिषी आदाय ५
वाचंयमः प्रत्यङ् द्रुत्वा स्तोत्रमुपाकरोति । सुवते । मैत्रावरुणा-
यैषोत्तमेति प्राङ्मैत्रावरुणस्य कालात्पराङ्गवर्तते ऽध्वर्युरभ्ये-
नमाकलयते मैत्रावरुणः । प्रत्याकलयते ऽध्वर्युः । शःसति । प्रति-
गृणाति । प्रसिद्धमुक्थं प्रतिगीर्य प्राङेत्योद्यच्छत एतं मैत्रा-
वरुणचमसमनूद्यच्छन्ते चमसानथाश्रावयत्यो आवयास्तु औष- १०
डुक्थशा यज सोमानामिति । वषट्कृतानुवषट्कृते द्विर्जुहोति ।
तथैव द्विर्द्विः सर्वाःश्चमसाञ्जुक्त्यथ भक्षैः प्रत्यञ्च आद्रवन्त्यनु-
सवनभक्ष इन्द्रेण पीतस्येति । मैत्रावरुणचमसमेवैते त्रयः समुप-
ह्वय भक्षयन्ति । यथाचमसं चमसान्हिन्य म इत्यात्मानं प्रत्य-
भिमुशन्ते । नाप्याययन्ति चमसान्सर्वभक्षा मार्जयन्ते । ऽथाह १५
प्रतिप्रस्थातश्चमसगणौ ते प्रचरेति । तच्छ्रुत्वा प्रतिप्रस्थाता
प्राङायन्नाह ॥ ७ ॥

ब्राह्मणाच्छःसिनश्चमसमनून्नयध्वमुन्नेतः सोमं प्रभावयेति ।
ब्राह्मणाच्छःसिचमसमेव प्रथममुन्नयन्ति । यथोपपादमितरा-
न्समुन्नीयोत्तरवेद्याः सःसादयन्त्यथाप उपस्पृश्य बर्हिषी १०
आदाय वाचंयमः प्रत्यङ् द्रुत्वा स्तोत्रमुपाकरोति । सुवते ।
ब्राह्मणाच्छःसिन एषोत्तमेति प्राङ्ब्राह्मणाच्छःसिनः काला-

- त्पराडावर्तते प्रतिप्रस्थाताभ्येनमाक्यते ब्राह्मणाच्छ्रुषी ।
 प्रत्याक्यते प्रतिप्रस्थाता । श्रुसति । प्रतिगृणाति । प्रसिद्ध-
 मुक्त्यं प्रतिगीर्य प्राडेत्योद्यच्छत एतं ब्राह्मणाच्छ्रुषिचमस-
 मनूद्यच्छन्ते चमसानथाश्रावयत्यो श्रावयास्तु श्रौषडुक्त्यशा यज
 ५ सोमानामिति । वषट्कृतानुवषट्कृते दिर्जुहोति । तथैव द्विर्दिः
 सर्वाश्चमसाञ्जुक्त्यथ भक्षैः प्रत्यञ्च आद्रवन्त्यनुसवनभक्ष इन्द्रेण
 पीतस्येति । ब्राह्मणाच्छ्रुषिचमसमेवैते त्रयः समुपह्वय भक्ष-
 यन्ति । यथाचमसं चमसान्द्विन्व म इत्यात्मानं प्रत्यभि-
 मृशन्ते । नाथाययन्ति चमसान्सर्वभक्षा मार्जयन्ते । इथ
 १० प्राडायन्नाह ॥ ८ ॥

- अच्छावाकस्य चमसमनूचयध्वमुन्नेतः सोमं प्रभावयेत्यच्छा-
 वाकचमसमेव प्रथममुचयन्ति । यथोपपादमितरात्समुन्नीयो-
 न्तरवेद्याः सःसादयन्त्यथाप उपसृश्य बर्हिषी आदाय वाचं-
 यमः प्रत्यङ् द्रुत्वा स्तोत्रमुपाकरोति । सुवते । ऽच्छावाकायै-
 १५ षोत्तमेति प्राडरच्छावाकस्य काष्ठात्पराडावर्तते प्रतिप्रस्था-
 ताभ्येनमाक्यते ऽच्छावाकः । प्रत्याक्यते प्रतिप्रस्थाता ।
 श्रुसति । प्रतिगृणाति । प्रसिद्धमुक्त्यं प्रतिगीर्य प्राडेत्यो-
 द्यच्छत एतमच्छावाकचमसमनूद्यच्छन्ते चमसानथाश्रावयत्यो
 श्रावयास्तु श्रौषडुक्त्यशा यज सोमानामिति । वषट्कृतानुवष-
 १० ट्कृते दिर्जुहोति । तथैव द्विर्दिः सर्वाश्चमसाञ्जुक्त्यथ भक्षैः
 प्रत्यञ्च आद्रवन्त्यनुसवनभक्ष इन्द्रेण पीतस्येत्यच्छावाकचमस-
 मेवैते त्रयः समुपह्वय भक्षयन्ति । यथाचमसं चमसान्द्विन्व म

इत्यात्मानं प्रत्यभिमुशन्ते^१ नाप्याययन्ति चमसान्सर्वभक्षा मार्ज-
यन्ते^१ होत्रे प्रथमः सुवते ऽथ मैत्रावरुणायाथ ब्राह्मणा-
च्छः^२ सिने ऽथाच्छावाकायाध्वर्युः पूर्वाभ्यां चमसगणाभ्यां प्रच-
रति प्रतिप्रस्थातोत्तराभ्यां^३ सर्व ऐन्द्रा^४ यद्वाश्चमसगणा^५ भव-
न्तीति^६ न्वा^७ अयं^८ प्रथमश्चतुःपर्यायः^९ संतिष्ठत^{१०} एवमेव
द्वितीयः संतिष्ठत^{११} एवं तृतीयो^{१२} मध्यमेन पर्यायेण शिष्यवन्त
इव चरन्त्यथ विनिःसृष्य राथंतराय संधये प्रसर्पन्ति^{१३} ॥ ६ ॥

संप्रसृपान्विदित्वाध्वर्युः प्राङायनाह होतुश्चमसमनूजयध्व-
मुन्नेतः सर्वश एव राजानमुन्नेय मातिरीरिच इति^{१४} होतृ-
चमसमेव प्रथममुन्नेयन्ति^{१५} यथोपपादमितरान्सर्वश एव^{१६}
राजानः^{१७} षडुन्नीयोत्तरवेद्याः सः^{१८} सादयन्ति^{१९} तदेतमाश्विन-
मुपस्तीर्णाभिघारितः^{२०} षड् सः^{२१} सादयन्त्यथाप^{२२} उपसृष्य बर्हिषी
आदाय वाचंयमः प्रत्यङ् द्रुत्वा स्तोत्रमुपाकरोति^{२३} सुवते^{२४}
होत्र एषोत्तमेति प्राङ्^{२५}र्होतुः कालात्पराडावर्तते ऽध्वर्युरभ्येन-
माकलयते होता^{२६} प्रत्याकलयते ऽध्वर्युः^{२७} शः^{२८} सति^{२९} प्रतिगृणात्या^{३०} १५

१ Thus Be 12, M (the last however अपचा०); HTr DU om. यद्वा; Be B चमसगणाभ्यां प्रचरति i. s. o. सर्व ... भवन्तीति न्वा ।

२ भवन्तीतीन्वा अयं M; भवन्तीतीन्वायं U; the other MSS. om. इति न्वा or न्वा alone.

३ चतुष्पर्यायः M.

४ Thus Tr; तदेतदाश्विन० all the other MSS.; after अश्विनम् some of the MSS. have पुरोडाशम् here and *infra* (p. 291, 4 and 6).

५ Thus MTr Be DHU; सः om. Be 12 B.

महाहनाच्छस्यते^१ । परःसहस्रमाश्विनं भवतीति ब्राह्मणं ।
 प्रसिद्धमुक्तं प्रतिगीर्य प्राङायन्नाहाश्विभ्यां तिरोअक्रियानां
 सोमानामनुब्रूहीति । प्राङेत्योद्यच्छत एतं होतृचमसमनूद्य-
 च्छन्त आश्विनमुपोद्यच्छन्ते चमसानथाश्रावयत्यो आवयास्तु
 ५ श्रौषडश्विभ्यां तिरोअक्रियान्सोमान्प्रस्थितान्प्रेष्येति । वषट्कृते
 जुहोति । ^२तदेतमाश्विनमुपस्तीर्णाभिघारितं सह जुहति ।
 वषट्कृतानुवषट्कृते द्विर्जुहोति । तथैव द्विर्द्विः सर्वांश्चमसाञ्जुह-
 त्यथ भक्षैः प्रत्यञ्च आद्रवन्त्यनुसवनभक्षो ऽश्विभ्यां पीतस्येति ।
 तस्य भक्षः सर्वगणस्य ते सर्वगणाश्विभ्यां पीतस्य तिरोअक्रि-
 १० यस्य सोमस्य सुषुतस्य मधुमत उपहृतस्योपहृतो भक्षयामीति ।
 होतृचमसमेवैते त्रयः समुपहृत्य भक्षयन्ति । यथाचमसं चम-
 सान्द्विन्व म इत्यात्मानं प्रत्यभिमृशन्ते । नाप्याययन्ति चमसा-
 न्सर्वभक्षा मार्जयन्ते । ऽथ संप्रैषमाहाग्नीदौपयजानङ्गारानाह-
 रोपयष्टरूपसीद ब्रह्मन्प्रस्थास्यामः समिधमाधायाग्नीदग्नी-
 १५ न्सकृत्सकृत्संमृड्वीत्याहरन्त्येतानाग्नीध्रादौपयजानङ्गारांस्तानयेण
 होतारं निवपत्युपसीदत्युपयष्टा गुदतृतीयैरत्रैतानि गुद-
 तृतीयान्येकादशधा कृत्वोपयष्टोपयजति । समानमत ऊर्ध्वं ।
 संतिष्ठते ऽतिरात्रः । ॥ १० ॥ प्रथमः ॥

१ Thus HD ; महाहना० Tr ; महानहा० M ; महानाया० Be 12 B ;
 महानाम्या० U ; महानायात् Be ; my copy of the vivarana (Burnell
 MSS.) reads: आस्यहाहनात्, the words are explained thus : यावद्वि-
 स्पष्ट आतपो भवति तावत् ।

२ तदेतदा० all the MSS. exc. Tr

एकादशिनीं करिष्यन्पूपाडतिः५ ऊत्वाथ तां दिशमेति
 यत्र त्रयोदश यूपान्नेत्यन्मन्यते१ तानुपशयद्वादशान्पात्रीवत-
 त्रयोदशाञ्छित्वावाहयत्या१ वा हारयत्योह्य निस्तिष्ठत्यवतच-
 णानामेव स्वरून्कुरुते२ । ऽथास्यैषा पूर्वद्युरेव रथाचेणैकादशधा
 वेदिर्विमिता भवति१ स यत्राग्निष्ठस्य यूपावटं परिलिखति ५
 तदेतः५ रथाच्चं याचति१ तेन दक्षिणतो३ मिमीत उपरसंमितं
 यूपावटं परिलिखत्यथोदङ् मिमीत उपरसंमितमेव यूपावटं
 परिलिखति१ स एवमेव दक्षिणमुत्तरमित्यष्टौ यूपावटान्परि-
 लिखति१ तद्वैतदेकः४ उपवसथीय एवाहन्येतान्यूपानुच्छ्रयन्ति५
 यजमानो वा अग्निष्ठो ऽङ्गानामितरे६ रूपमिति६ वदन्तः१ स १०

१ 'दशाऽऽग्निः' H only.— 'क्षित्वावाहयत्या HU; क्षित्वावाहयत्या MB Be Ms Msc (the latter : ताञ्छित्वा मनुष्यैश्च यम्य आवाहयति विहारसमीपे प्राप-
 यति । आ वा हारयति ... शकटादिना आहारयति वा). Probably this is
 the true reading and accordingly also IV. 1 (vol. I, p. 108, 12 ;
 in the note read Ekādaśinī-Sūtra i.s.o. Aptoryāma-Sūtra) should
 be corrected.

२ Thus MU Be; स्वरून्कु. the other MSS.

३ दक्षिणा MU.

४ Thus Be U Msc; तद्वैतदेक B; तदोतेतदेक M; तथोतेनदेक H;
 तथैतदेक Ms; cp. *supra* p. 261, 14; 263, 1.

५ 'येतान्' om. M.

६ Thus M Be Ms Msc; the other MSS. (U is def.) seem to
 point to another reading: ऽङ्गानीतरे यूपा इति ।

यदेनं तत्रानुच्छ्रयन्तं ब्रूयाद्वाङ्गो^१ न्वा^२ अयं यजमानो भविष्य-
तीति तथा हैव स्यात्तदु वा आङ्ग्यदिमे^३ यूपा अपशवः
शूलीभूतास्तिष्ठेयुर्यज्ञवास्तुरूपमिव स्याद्यज्ञवेशसमिव^४ श्वो भूत
एवाहन्येतानूपानुच्छ्रयेदिति^५ ताङ्करो भूत एवोच्छ्रयन्त्यग्निष्ठ
५ एकादशिनोरशनाः^६ परिवीय वासयन्ति^७ ॥ ११ ॥

समानं कर्माश्विनाद्ब्रह्मादाश्विनं ग्रहं गृहीत्वैकादश रशना
आदाय यूपमभ्यैति^८ तदेते यूपाः प्रक्षालिताः प्रपन्नाः
संपन्नचषालाः प्रागवटेभ्य उपशेरते^९ स्वर्वन्तमग्निष्ठमुत्सृज्य
तस्माद्दक्षिणमेव पूर्वमुपस्थावानमुच्छ्रयत्यथोत्तरं^{१०} स एवमेव
१० दक्षिणमुत्तरमित्यष्टौ यूपानुच्छ्रयत्यथ वै भवत्युपरसंमितां
मिनुयात्पितृलोककामस्येति समा उपरेषु भवन्ति^{११} रशन-
संमितां मनुष्यलोककामस्येति समा रशनासु भवन्ति^{१२} चषाल-
संमितामिन्द्रियकामस्येति समाश्चषालेषु भवन्ति^{१३} सर्वान्समा-
न्प्रतिष्ठाकामस्येति सर्वान्समान्प्रतिष्ठाकामस्य करोति^{१४} ये त्रयो
१५ मध्यमास्तान्समान्यशुकामस्येति तान्समान्यशुकामस्य करोति^{१५}

१ Thus M; 'द्वाङ्गो'गान्वा, द्वाङ्गान्वा, यथोङ्गान्वा the other MSS;
'द्वाङ्गो'वा Ms.

२ यदिमे M Bhav.; यदिमि Be; यदीमे the other MSS.

३ Thus conjecturally; ऐकादशिनो (or नौ ?) M; एकादशिनो the
other MSS.; एकादशो Ms and Msc. Cp. Ap. XIV. 5. 12.

४ यूपानो M Be; यूपमो the other MSS., also Ms and Msc.

व्यतिषजेदितरानिति व्यतिषजति ' स एवमेव^१ दक्षिणमुत्तर-
मित्यष्टौ यूपान्व्यतिषजति ' ॥ १२ ॥

अथ वै भवति यं कामयेत प्रमायुकः स्यादिति गर्तमितं
तस्य मिनुयादुत्तरार्धं वर्षिष्ठमथ ह्रसीयाऽसमित्युत्तरार्धमत्र
वर्षिष्ठं मिनोति दक्षिणार्धं ह्रसीयाऽसमेषा वै गर्तमिदस्यैवं ५
मिनोति ताजकप्रमीयत इति ब्राह्मणं ' दक्षिणार्धं वर्षिष्ठं
मिनुयात्सुवर्गकामस्याथ ह्रसीयाऽसमिति दक्षिणार्धमत्र वर्षिष्ठं
मिनोत्युत्तरार्धं ह्रसीयाऽसमाक्रमणमेव तत्सेतुं यजमानः
कुरुते सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्या इति ब्राह्मणमथ वै भवति
यदेकस्मिन्यूपे द्वे रश्मने परिव्ययति तस्मादेको द्वे जाये विन्दते ' १०
यन्नैकाऽरश्मनां द्वयोर्यूपयोः परिव्ययति तस्मान्नैका द्वौ पती
विन्दत इति ब्राह्मणमथ वै भवति यं कामयेत स्यस्य जायेते-
त्युपान्ते तस्य व्यतिषजेदित्युपान्ते तस्य व्यतिषजति ' स्येवास्य
जायत इति ब्राह्मणमथ वै भवति यं कामयेत पुमानस्य
जायेतेत्यान्तं तस्य प्रवेष्टयेदित्यान्तं तस्य प्रवेष्टयति ' पुमानेवास्य १५
जायत इति ब्राह्मणमत्रैतमुपश्रयं दक्षिणतो न्यस्यति तूष्णीं^१
स्वर्न्तान्यूपानुत्सृज्याग्नेयमेवाग्निष्ठ उपाकरोति ॥ १३ ॥

सारस्वतीमुत्तरे सौम्यं दक्षिणे पौष्णमुत्तरे बार्हस्पत्यं
दक्षिणे वैश्वदेवमुत्तर ऐन्द्रं दक्षिणे मारुतमुत्तर ऐन्द्राग्रं
दक्षिणे सावित्रमुत्तरे वारुणं दक्षिणे ' इथ वै भवति यदि २०

कामयेत यो ऽवगतः सो ऽपरुध्यतां यो ऽपरुद्धः सो ऽवगच्छ-
 त्वित्येन्द्रस्य लोके वारुणमालभेत वारुणस्य लोक ऐन्द्रं^१ य
 एवावगतः सो ऽपरुध्यते यो ऽपरुद्धः सो ऽवगच्छतीति ब्राह्मण-
 मथ^२ वै^३ भवति^४ यदि कामयेत प्रजा मुह्येयुरिति पशून्यति-
 ५ षजेदिति^५ पशूनेवात्र^६ व्यतिषजति^७ प्रजा एव मोहयतीति
 ब्राह्मणमथ वै भवति यदभिवाहतो ऽपां वारुणमालभेत
 प्रजा वरुणो गृह्णीयाद्दक्षिणत उदञ्चमालभते ऽपवाहतो ऽपां
 प्रजानामवरुणग्रहायेति ब्राह्मणमथैतस्मिन्नुपशये मनसैव यं देष्टि
 तमुपाकरोति^८ यद्यु वै न देष्ट्याखुस्ते पशुरित्यनुदिशति^९
 १० समानं कर्मा पर्यग्निकरणात्पर्यग्निकृतानामेतेषां पशूनां पञ्च
 दक्षिणार्थान्यशूनुपक्रम्यैव स्थापयित्वा द्वावुपातिनीयाथेतरे-
 र्व्यतिषजत्यथ पर्यग्निकृतैः पशुभिरुदञ्चः प्रतिपद्यन्ते^{१०} तेषां
 वारुण उत्तरार्था भवत्याग्नेय उपचारत^{११} आग्नेयमेवाध्वर्युर्वपा-
 अपणीभ्यामन्वारभते पृथगितरान्परिकर्मिण उदञ्चो नयन्त्यनु-
 १५ पूर्वमव्यतिषजन्तस्तेषां प्रसिद्धं वपाभिश्चरित्वा प्रसर्पन्ति प्रातः-
 सवनाय^{१२} तदृजुधा संतिष्ठते^{१३} ॥ १४ ॥ द्वितीयः ॥

अथ वै भवतीष्टं वपया भवत्यनिष्टं वशयाथ पान्नीवतेन
 प्रचरतीति^{१४} स यत्रैकादशिन्या अनुबन्ध्यसेष्टं^{१५} वपया भव-
 त्यनिष्टं वशया तज्जघनेन गार्हपत्यमौपसदायां वेद्याः

१ अथ वै भ० om. Be BU.

२ एव om MH Ms.

३ ० बंधस्ये० MH.

साम्यजुर्हरतीदमेव प्रसिद्धं पौरोडाशिकं । त्रिर्यजुषा तूष्णीं
चतुर्थं । पूर्वं परिग्राहं परिगृह्णाति । करणं जपत्युद्धृत्युद्धृता-
दाग्नीध्रस्त्रिहरति । यदाग्नीध्रस्त्रिहरत्यथाग्रेण^१ गार्हपत्यं पान्नी-
वतस्य यूपावटं परिलिखति । समानं कर्मा सुचाऽऽ सादना-
त्सादयित्वा सुचो ऽग्रेण गार्हपत्यं पान्नीवतमुच्छ्रित्य तस्मिन्-
स्वाङ्गः साण्डमजं पशुमुपाकरोति^२ । तं पर्यगृह्यतमुत्सृज्याज्येन
सऽस्यां करोत्यथ चतुर आज्यस्य गृह्णान आह तद् इत्युपाऽ-
श्वनुब्रूहीत्युच्चैरत्याक्रम्याश्राव्याह त्वष्टारमित्युपाऽशु यजेत्युच्चै-
र्विषद्वृते जुहोतीति नु वपायाः प्रतिचरति । चतुर एवाज्यस्य
गृह्णान आह तद् इत्युपाऽश्वनुब्रूहीत्युच्चैः । ॥ १५ ॥ १०

अत्याक्रम्याश्राव्याह त्वष्टारमित्युपाऽशु यजेत्युच्चैर्विषद्वृते
जुहोतीति नु पशुपुरोडाशस्य प्रतिचरति । चतुर एवाज्यस्य
गृह्णान आहाग्रय इत्युपाऽश्वनुब्रूहीत्युच्चैरत्याक्रम्याश्राव्याहाग्नि-
मित्युपाऽशु यजेत्युच्चैर्विषद्वृते उत्तरार्धपूर्वार्धं ऽतिहाय पूर्वा
आहुतीर्जुहोतीति नु पशुपुरोडाशस्य स्विष्टकृतः प्रतिचरति । १५
चतुर एवाज्यस्य गृह्णान आह तद् इत्युपाऽश्वनुब्रूहीत्युच्चै-
रत्याक्रम्याश्राव्याह त्वष्टारमित्युपाऽशु यजेत्युच्चैर्विषद्वृते जुहो-
तीति नु हविषः प्रतिचरत्याज्येन दिशो जुहोति । पृषदाज्येन
वनस्पतिमाज्यस्य स्विष्टकृतमाज्यस्येडामवद्यति । पृषदाज्येनानू-

१ यदाग्निध्रस्त्रिहरति found in MUH only.

२ पशुम् om. Ms.

याजान्यजति^१ सो ऽत्रैव पत्नीः संयाज्यात्रैव समिष्टयजूंषि^२
जुहोति^३ संतिष्ठते पत्नीवतः^४ ॥ १६ ॥ तृतीयः ॥

अथ वै भवति यो ऽग्न्याधेयेन नर्ध्नाति स पुनराधेयमा-
धत्ते यो ऽग्निं चित्वा नर्ध्नाति स पुनश्चितिं चिनुत इत्यग्निं
५ चित्वा ज्यानानो द्वादशेष्टका उपकल्पयते ऽष्टौ याजुषीश्वतसो
लोकंपृणाः^५ स यत्र^६ होत्तरवेदिर्व्याधारितोपन्युप्तसंभारा^७
भवति तद्वाभ्यामात्मन्यग्निं^८ गृहीते मयि गृह्णाम्यग्रे अग्निं यो
नो अग्निरिति^९ स्वयंचितिं जपति यास्ते अग्रे समिधो यानि
धामेति^{१०} श्वेतमश्वमभिमृश्याष्टौ याजुषीरुपदधाति येनर्षय-
स्तपसा सत्तमासतेति^{११} चतस्रो लोकंपृणा लोकं पृण छिद्रं
पृणेत्यथ चितिकृष्याभिमृशति चित्तिमचित्तिं चिनवद्वि विद्वा-
नित्याग्नेय्या गायत्रियैतां चितिमभिमृश्या द्वाभ्यामवद्रवति वाङ्म
आसन्प्राणदा इति^{१२} तायते पशुबन्धो वाग्निष्टोमो वा^{१३} स
प्रज्ञातः संतिष्ठते^{१४} ॥ १७ ॥ चतुर्थः ॥

१५ १जर्वरो गृहपतिर्धृतराष्ट्र ऐरावतो ब्रह्मा दत्तस्तापसो होता
पृथुश्रवा दूरेश्रवा^{१५} उद्गाता ग्नावश्चाजगावश्च^{१६} प्रस्तोदप्रति-

१ ०ष्टयजुर् MH.

२ Thus M; तचेहोत्त० D; यवाहोत्त० the other MSS.

३ Thus M Be B U; ०त्तंनग्निं or ०त्तंनग्निं Be 7 D.

४ On the following cp. Baudh. gr̥hs. III, adhy. 10 and Pañc
br. XXV, 15.

५ Found in M only.

६ Thus M; ग्राव० or गाव० the other MSS.

हर्तारौ श्रितिपृष्ठो मैत्रावरुणस्तचको वैशालेयो ब्राह्मणाच्छ्र-
 सुपरीतिस्तार्क्ष्यः^१ सदस्यः शिखातिशिखौ नेष्टापोतारावरुणो^२
 ऽह्यो^३ ऽष्वावाकश्चक्रपिशङ्गावाग्नीध्रावजिरो^४ माहेयः सुब्रह्मण्यो
 ऽर्बुदो यावस्तुत्साण्ड उन्नेता पशुक्रो^५ ध्रुवगोपः कौतुस्तावध्वर्यू^६
 अरिमेजयश्च जनमेजयश्चैते वै सर्पाणां राजानश्च राज- ५
 पुत्राश्च खाण्डवे प्रस्थे सत्तमासत पुरुषरूपेण विषकामास्तेषां
 दशस्तोमान्यन्यान्यहान्यासन्दादशस्तोमान्यन्यान्याचीयन्ति^७ च^८
 स यद्दशदशेति तस्मात्सर्पा दंशुका दंशुवीर्यास्तदेत-
 लौक्यं^९ पौचीयं पशव्यं सत्तं^१ य एतदुपयन्ति नैतान्सर्पा
 हिंशन्ति^१ ॥ १८ ॥ पञ्चमः ॥ १०

तपो ऋषिपतिरिरा पत्नी ब्रह्मैव ब्रह्मा सत्यं होतामृत-
 मुद्गाता भूतं भविष्यच्च प्रस्तोदप्रतिहर्तारावृतं मैत्रावरुणं चतवः
 सदस्या चार्तवा उपगातारस्तेजो ब्राह्मणाच्छ्रसी यशो ऽष्वा-

१ Thus (उपरीतिस्) M; अपरिमिस् Be; अपरिमीस् U; अपगरस् Be 7 D; अपरिमीर्यस् B.

२ Uncertain; •वरुणोह्या M; •वरुणाह्यो Be Be 7; वरुणाह्यो BUD; the Pañc. br. has अवरुण आटयः ।

३ Thus M; •चक्रपिशं Be 7 D; •चक्रपिशंग आग्नीध्रोऽजिरो B Be U.

४ Thus M; उन्नेतापशुक्रो Be (thus also the MSS. of the Grhya); •पशुक्रोपो Be 7 BUD.

५ Thus M; कौतुस्ताव BU; कौत्साव Be; कौचस्ताव Be 7 D.

६ •हान्यासन्दा ... न्यन्यान्य om. M.

७ Thus M; दंशवीया Be; दंशवीया U; रंशवीया B; in Be 7 the whole passage is left out.

वाकस्त्रिषिञ्चापचितिश्च नेष्टापोतारावग्निरेवाग्नीध्रो वाक्सु-
ब्रह्मण्यो भगो यावस्तुदूर्गन्नेता बलं^१ ध्रुवगोपो^१ मनो ऽध्वर्यु-
श्चक्षुः प्रतिप्रस्थाता सेदिश्चाश्वनया^२ चेधवाहौ दिष्टिर्विशास्ता^३
मृत्युः शमितै^४ते वै विश्वसृजः प्रथमाः सत्तमासां चक्रिरे ।

५ तेषां शतं समा दौचा आसञ्कृतमुपसदः सहस्रं प्रसुता-
स्तदेषाभिवदति विश्वसृजः प्रथमाः सत्तमासत सहस्रसमं
प्रसुतेन यन्तः । ततो मिषदमिषत्संबभूव ततो ह जज्ञे
भुवनस्य गोपा इत्यग्निष्टोमैर्वाव^५ ते^५ तदीयुस्तदेतदृद्धमयनं^५
प्रजननं^५ यदग्निष्टोमाः । ॥ १६ ॥ षष्ठः ॥

१० कुण्डपायिनामयनेनैव्यन्तो दौचन्ते^६ पञ्च सर्वतो धुरा-
स्तेषामियमेव प्रज्ञाता संवत्सरदौचा^६ समानं कर्मारम्भणीया-
द्वारम्भणीयेनेद्वैन्द्रं पयो दोहयति सांनाय्यस्य वावृता तूष्णीं
वाच वसतीवरीः परिहृत्याविशिष्य^७ पयांस्युपवसन्त्यथ^७ श्वो
भूत आमावास्येन हविषा यजन्ते^८ तेन यन्त्यष्टाविंशति-

१ Thus M; वनंभ्रु० U; वनभ्रु० Be B; चतद्भु० Be 7 D.

२ Thus MUDBe 7; सेदौश्चाश्वनया Be; सेदिश्चाश्वनयो B.

३ चितिर् i.s.o. दिष्टिर् M, but cp. Pañc. br. XXV. 18. 4.

४ Thus M (reading only तदिपु० i.s.o. तदीयु०); ०मैर्वावहेतविदिस्तदे० Be; ०मैर्वावहेतविदिस्तदे० BU. ०मैर्वावहेतेभिरियुस्तदे० D; ०मैर्वावहेतेभिरियुस्तदे० Be 7.

५ Uncertain; प्रजन M; प्रजनि all the other MSS.

७ Thus corrected with some hesitation; cp. Karmānta-Sūtra III. 25; पर्याहृत्य पयांसि विशिष्य M, but all the other MSS. पर्याहृत्य-विशिष्य पयांस्यु० ।

रहानि^१ प्रायणीयारम्भणीयौ^२ स मासः^३ पौर्णमासहवि-
 भिर्यन्ति मासं^४ वैश्वदेवहविभिर्यन्ति^५ मासं^६ वरुणप्रघास-
 हविभिर्यन्ति मासः^७ साकमेधहविभिर्यन्ति मासः^८
 शुनासीरीयहविभिर्यन्ति षड्विंशतिरहान्यभिजित्तयः^९ परः-
 सामानः^{१०} स मासो^{११} वैषुवतं^{१२} त्रयो ऽर्वाक्षामानो^{१३} ऽथ^{१४}
 विश्वजित्तयस्त्रिंशेन^{१५} यन्ति मासं^{१६} त्रिणवेन यन्ति मासमेक-
 विंशेन यन्ति मासः^{१७} सप्तदशेन यन्ति मासं^{१८} पञ्चदशेन
 यन्ति मासं^{१९} त्रिवृता यन्ति द्वादशाहानि^{२०} गोआयुषी^{२१}
 तानि चतुर्दश^{२२} चत्वार्युध्वं वैषुवतात्तान्यष्टादश^{२३} दशरात्रो
 महाव्रतं चातिरात्रश्च^{२४} स मासः^{२५} ॥ २० ॥ १०

अथैषां कुण्डानि^१ ते यत्सर्व एव त्रिवेदसो^२ भवन्ति
 तदेषां कुण्डमथ यदन्योऽन्यमनुपरिसर्पे^३ याजयन्ति तदेषां
 कुण्डमथ यदत्सरुकैश्चमसैर्भक्षयन्ति^४ तदेषां कुण्डं^५ तेषां य
 एव ब्रह्मा स एव^६ ब्राह्मणाच्छ्रुसी स पोताथ यो होता स
 एव मैत्रावरुणः सो ऽच्छावाको^७ ऽथ य उद्गाता स एव^८ १५

१ Thus MB Be ; Be 7 D present here a lacuna of two akṣaras.

२ UBD here and *infra* each time यजन्ति i.s.o. यन्ति ।

३ षट्त्रिंशति० i.s.o. षड्विंशति० M.

४ After विश्वजित् Be ins. मासं ।

५ Thus M ; वेदसो the other MSS.

६ Thus M ; परि om. all the other MSS.

७ यत्सरुकै० M.

८ एव om. all exc. M.

प्रस्तोता स प्रतिहर्ताथ यो ऽध्वर्युः स एव प्रतिप्रस्थाता स नेष्टाथ
 य आग्नीध्रः स एव यावस्तुत्सु^१ सुब्रह्मण्यः स उन्नेताथोपनिषदो^२ ।
 ऽग्निश्चतुर्हता^३ वायुः पञ्चहोता चन्द्रमाः षड्होता प्रजापतिः सप्त-
 होतासावादित्यो नवहोतै^४ता वै देवता एतेनायनेनायः^५स्ततो
 ५ वै ता आर्ध्ववन्सुवर्गं^६ लोकमायन्त्ये^७ एवं विद्वांस एतेनायनेन
 यन्त्यर्ध्ववन्त्येव सुवर्गं^८ लोकं यन्ति । ॥ २१ ॥ सप्तमः ॥

उत्सर्गिणामयनेनैथ्यन्तो दीक्षन्ते^९ तेषामियमेव प्रज्ञाता
 संवत्सरदीक्षा^{१०} समानं कर्मा पृष्ठ्यात्षडहात्पृष्ठ्येन षडहेनेद्वैन्द्रं
 पयो दोहयति सांनाय्यस्य वावृता त्वृष्णीं वाथ वसतीवरीः
 १० परिहृत्याविशिष्य^{११} पयांस्युपवसन्त्यथ प्रातरहरुत्सृज्य^{१२} ज्योतिष
 आयतने प्राजापत्यं पशुमालभन्ते^{१३} तस्य पशुपुरोडाशमनु-
 वर्तते ऽग्नये वसुमते पुरोडाशो ऽष्टाकपालो^{१४} माध्यंदिन
 इन्द्राय मरुत्वते पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपन्त्यैन्द्रः
 सांनाय्यः^{१५} सा द्विहविरिष्टिः संतिष्ठते^{१६} ऽत्रैतदैन्द्रः सांनाय्यः
 १५ समुपहृत्य भक्षयन्त्यथापराह्णे वैश्वदेवं द्वादशकपालं निर्वपन्ति
 वैश्वदेवं चरुं^{१७} ताभ्यां चरन्ति देवताप्रभृतीभ्यामिडान्ताभ्या-

१ All MSS. exc. M ins. एव ।

२ Thus M Be 7 ; •निषदग्नि० Be B U ; •निषदौग्नि० D.

३ स्वर्गं all.

४ सुवर्गं M ; स्वर्गं the other MSS.

५ परिहृत्यवि० MSS., cp. *supra* p. 299, n. 6.

६ अहर om. Be 7 D.

मथ^१ पशुना चरति मनोताप्रभृतिनेडान्तेनाथानूयाजैश्चरित्वा
 प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्मावृत्य पत्नीः संयाज्य प्राडेत्य ध्रुवा-
 माप्याय्य वसतीवरीः परिहृत्य पयांसि विशिष्योपवसन्त्यथ
 श्वो भूते गवा प्रतिपद्यन्ते^२ त एवमेवैतेन^३ यन्तो^४ मासिमास्यु-
 त्सृजन्तः पञ्च ज्योतींश्चुत्सृजन्यथामुत आवृत्तांश्चतुरश्व^५ त्रय-
 स्त्रिंशस्तोमानुत्सृजन्त्येकं^६ च ज्योतिरथ श्वो भूत आयुषैव
 प्रतिपद्यन्ते^७ ॥ २२ ॥ अष्टमः ॥

तपश्चितामयनेनैयन्तो^८ दीक्षन्ते^९ तेषामियमेव प्रज्ञाता-
 ग्निदीक्षा^{१०} समानं कर्मा संनिवापात्प्रसिद्धः संनिवापो^{११} ऽथ
 प्रायणीयेन चरति^{१२} प्रायणीयेन चरित्वा पदेन चरति^{१३} पदेन
 चरित्वा राजानं क्रीत्वोद्धातिथ्यं निर्वपत्यातिथ्येन प्रचर्यायेतां
 पञ्चहविषमिष्टिं निर्वपत्याग्नेयमष्टाकपालमैन्द्रमेकादशकपालं
 वैश्वदेवं द्वादशकपालं बार्हस्पत्यं चरुं वैष्णवं त्रिकपालमिति^{१४}
 तथा स्रुदेवेष्टा नाद्रियेरन्नित्येक आहुतेतयैवाहरहः संवत्सरं
 यजेरन्नित्येके^{१५} प्रथमे ऽहन्सर्वैरन्वहमेकैकया^{१६} षष्ठे ऽहन्सर्वैर-
 न्वहमेकैकया^{१७} प्रथमे द्वादशाहे ऽग्निं चिन्वीतेत्येक आहुस्तदु

१ ० प्रभृतीभ्यां MD Be 7; ० प्रभृतिभ्यां Be BU.

२ Thus M; एवनेवोद्यन्तो Be BU; एवतोत्यन्तो Be 7 D.

३ च om. M.

४ Thus M; त्रयस्त्रिंशो the other MSS.

५ ताप० all exc. M.

६ चन्वासर्वैः M.

वा आह^१ रुद्रो वा एष यदग्निः^१ स एतर्हि जातो यर्हि सर्व-
 स्थितः^१ स यथा वत्सो जात स्तनं प्रेक्षत्येवं वा एष एतर्हि
 भागधेयं प्रेक्षति^१ संवत्सर उवेवास्यातो भागधेयं^१ नैतस्याशां
 चनेयादित्युत्तमे^१ द्वादशाहे ऽग्निं चिन्वीतेत्येतदपरम्^१ ॥ २३ ॥

५ अथातो ऽहरहश्चयनस्यैव मीमांसा^१ सद्यश्चितिं निस्तिष्ठ-
 न्त्यथ लोकंपृणा दृष्टका उपदधन्मासमेति^१ मासि तयादेवतं
 कुरुते^१ द्वितीये मासे पुरीषचितिः^१ सद्यश्चितिं निस्तिष्ठन्त्यथ
 मुष्टिनो ऽनु प्रकारं^२ मासमेति^१ मासि तयादेवतं कुरुते^१ तृतीये
 मासे वण्डचितिश्चतुर्थे^३ मासे पुरीषचितिः^१ पञ्चमे मासे
 १० मध्यमा चितिः^१ षष्ठे मासे पुरीषचितिः^१ सप्तमे मासे वण्ड-
 चितिरष्टमे^४ मासे पुरीषचितिर्नवमे मासे सप्त स्कन्धा उप-
 दधात्या नचत्रेष्टकाभ्यो^१ दशमे मासे^५ पुरीषचितिरेकादशे
 मासे^६ संयच्च प्रचेताश्चेत्येता उपदधात्या विकर्णेद्वादशस्य^७

१ आह all exc. M.

२ My conjecture; between •शां and नेया• M has a blank of one akṣara; all the other MSS. •शांजनेया• ।

३ Thus Be BU ; मुष्टिनानुप्र० M Be 7 D.

४ Thus M ; (मासे) ऽन्यद्वद्वचितिः Be ; न्यद्वद्वचितिः the other MSS. I am not sure about the meaning of वण्ड ; it occurs repeatedly *infra* and once in the Karmānta. Perhaps वण्ड “without the tail (of the Agni).”

५ Thus M ; द्वद्व० the other MSS.

६ मासि all exc. M.

७ Thus M D U ; विकर्णेद्वा० B Be 7 . विकर्णेद्वा० Be.

मासस्याष्टाविंशतिरहानि पुरीषमेकान्नचिंशे शतरुद्रीयं^१
 श्वो भूते वसोर्धारा^१ ॥ २४ ॥

अथोपरिष्ठान्मासमित्याचक्षते^१ मासस्य प्रथमे ऽहन्सद्य-
 क्षितिं निस्तिष्ठन्ति सतयादेवतं^२ ससूददोहसं^३ मासं प्रव-
 र्ग्योपसङ्गां यन्ति^४ द्वितीयस्य मासस्य प्रथमे ऽहन्पुरीष-
 चितिः^५ सद्यक्षितिं निस्तिष्ठन्ति सतयादेवतं ससूददोहसं^६
 द्वितीयं^७ मासं प्रवर्ग्योपसङ्गां यन्ति^८ तृतीयस्य मासस्य प्रथमे
 ऽहन्वण्डचितिश्चतुर्थस्य मासस्य प्रथमे ऽहन्पुरीषचितिः^९ पञ्च-
 मस्य मासस्य प्रथमे ऽहन्मध्यमा चितिः^{१०} षष्ठस्य मासस्य
 प्रथमे ऽहन्पुरीषचितिः^{११} सप्तमस्य मासस्य प्रथमे ऽहन्वण्ड-
 चितिरष्टमस्य मासस्य प्रथमे ऽहन्पुरीषचितिर्नवमस्य मासस्य
 प्रथमे ऽहन्सप्त स्कन्ध्या उपदधात्या नक्षत्रेष्टकाभ्यो^{१२} दशमस्य
 मासस्य प्रथमे ऽहन्पुरीषचितिरेकादशस्य मासस्य प्रथमे
 ऽहन्संयच्च प्रचेताश्चेत्येता उपदधात्या विकर्णेर्द्वादशस्य मासस्य
 प्रथमे ऽहन्पुरीषचितिरेकान्नचिंशे शतरुद्रीयं^{१३} श्वो भूते^{१४}
 वसोर्धारा^{१५} ॥ २५ ॥

अथ पुरस्तान्मासमित्याचक्षते^१ मासं प्रवर्ग्योपसङ्गां यन्ति^२

१ Thus all, not °देवताः ; also *infra*.

२ Be 7 BU ins. द्वितीयं ।

३ om. B.

४ The whole passage from ऽहन्वण्ड° up to मासस्योत्तमे (p. 305, 4) left out by all exc. M.

मासस्योत्तमे ऽहन्सद्यश्चितिं निस्तिष्ठन्ति सतथादेवतः ससूद-
दोहसं^१ द्वितीयं मासं प्रवर्ग्यापसद्भ्यां यन्ति^२ द्वितीयस्य
मासस्योत्तमे ऽहन्पुरीषचितिः^३ सद्यश्चितिं निस्तिष्ठन्ति सतथा-
देवतः ससूददोहसं^४ तृतीयस्य मासस्योत्तमे ऽहन्वण्डचिति-
५ श्चतुर्थस्य^५ मासस्योत्तमे ऽहन्पुरीषचितिः^६ पञ्चमस्य मासस्यो-
त्तमे ऽहन्मध्यमा चितिः^७ षष्ठस्य मासस्योत्तमे ऽहन्पुरीष-
चितिः^८ सप्तमस्य मासस्योत्तमे ऽहन्वण्डचितिरष्टमस्य^९
मासस्योत्तमे ऽहन्पुरीषचितिर्नवमस्य मासस्योत्तमे ऽहन्सप्त
स्कन्धा उपदधात्या नचत्रेष्टकाभ्यो^{१०} दशमस्य मासस्योत्तमे
१० ऽहन्पुरीषचितिरेकादशस्य मासस्योत्तमे ऽहन्संयच्च प्रचेता-
श्चेत्येता उपदधात्या विकर्णेद्वादशस्य^{११} मासस्याष्टाविंशे^{१२}
ऽहन्पुरीषमेकात्रिंशे^{१३} शतरुद्रीयः^{१४} श्वो भूते वसोधारा^{१५} ॥
२६ ॥

अथात उत्थानानामेव मीमांसाभिजितेष्टोत्तिष्ठेयुरित्येत-
१५ द्वाह्वाणसंपन्नमपि वाभिजितेष्टायैताः^{१६} सवनेष्टिं^{१७} निर्वपन्त्या-
ग्रेयमष्टाकपालमैन्द्रमेकादशकपालं वैश्वदेवं द्वादशकपाल-

१ Thus M Be 7; हन्वंद० B; हन्वंद० Be.

२ Thus M Be 7; हन्वंदचि० B; हन्वंदचि० Be.

३ Thus M; the other MSS. as *supra* (p. 303, 13).

४ ०विंशे Be 7 D.

५ Thus MU; ०द्यायेताः B Be; ०द्यायेतां D; ०द्यायेतां Be 7.

६ Thus M Be BU; निर्बपत्या० Be 7, D

मिति^१ तथा समस्तया वा विद्वतया वा प्रतिपद्यन्ते^२ वसती-
 वरीषु मृत्पिण्डमन्ववधायाहरहर्वसतीवरीः^३ परिहरमाणा
 यन्त्यथ संवत्सरसंपन्नं ब्रह्मणो^४ऽयनमित्याचक्षते^५ चतुरो मासो
 दीक्षाभिर्यन्ति चतुर उपसद्भिश्चतुरो मासः प्रसुतास्तदाहुः क
 एतावत्तपस्तप्त्यान्यसाधारणं कुर्वीतान्तेवासिषु वोपहवमिच्छेत^६ ५
 दक्षिणावता वैनं याजयेयुरिति^७ सो ऽन्तेवासिषु^८ वैवोपहव-
 मिच्छते^९ दक्षिणावता वैनं याजयन्ति^{१०} ॥ २७ ॥ नवमः ॥

अथ वै भवति कन्दश्चितं चिन्वीत पशुकाम इति^१ स
 कन्दश्चितं क चाहुतिरागच्छति^२ जुहोत्येव तत्राथ^३ यदन्य-
 दाहुतिभ्यः शरीरवद्यजुरेव तत्र जपति यजुरेव रश्मनयोर्यजु- १०
 रश्मगर्दभयोर्यजुरुखायै प्रवृञ्जने^४ यजते^५ वायव्येन पशुना^६
 दीक्षते^७ विमाथाग्निं परिखायापस्यायतने यजुरेव^८ तत्र^९
 जपति यजुः सर्वासामिष्टकानामुपधाने^{१०} जुहोति शतरुद्रीयं^{११}
 कुरुते वसोर्धारा^{१२} श्येनचितं चिन्वीत सुवर्गकाम इत्ययमे-

१ ०मन्ववधाय० MB Be U; ०मन्वाधाय० Be 7 D.

२ Thus M; ब्राह्मणायन० the other MSS.

३ वा om. Be BU.— इच्छते i. s. o. इच्छेत Be 7 D.

४ Thus M Be; ०ष्वोपहव० Be 7 D; ०षूपहव० BU.— इच्छते i. s. o.
 इच्छते all exc. M.

५ चाहुतीरागच्छति M.

६ Thus M Be BU; तद् Be 7 D.

७ प्रवृञ्जनेयजते M; प्रवृञ्जनेवयजते B Be; प्रवृञ्जनेव DU.

८ ०रेवच B Be U.

वैष^१ श्येनचित्कङ्कचितं^१ चिन्वीत यः कामयेत शीर्षणानमुष्मि-
 न्लोके स्यामित्येतस्यैव सतो ऽरन्निमात्रेण प्राक् शिर इव
 निरूहति^१ स तथा विमितो भवति यथा न बहिर्वेदि यूपः
 स्यादलजचितं चिन्वीत चतुःसीतं प्रतिष्ठाकाम इत्येतस्यैव सतो
 ५ ऽरन्निमात्रेण पद्यायावणीयाऽसौ भवतस्तावन्मात्रेणापिपक्षौ
 वरीयाऽसौ^१ तौ मनागपनतौ परोऽणीयाऽसौ^२ भवत^१
 एकैकामृचा^३ सीतां कृषति^१ प्रउगचितं चिन्वीत भ्रातृव्यवा-
 नित्येतस्यैव सतः समुद्रुह्याऽसौ^४ प्रागायातयति^१ स तथा
 विमितो भवति यथा न बहिर्वेदि यूपः स्यादुभयतःप्रउगं
 १० चिन्वीत यः कामयेत प्रजातान्भ्रातृव्यानुदेय प्रतिजनिष्यमाणा-
 नित्येतस्यैव सतः समुद्रुह्यैव ओणी प्रत्यगायातयति^१ स तथा
 विमितो भवति यथा न बहिर्वेदि यूपः स्यात्^१ ॥ २८ ॥

रथचक्रचितं चिन्वीत भ्रातृव्यवानिति विज्ञायत^१
 आकृतिविकारः शब्दसंयोगाद्यावानग्निः^५ सारन्निप्रादेशस्तावती^१
 १५ भूमिं परिमण्डलां कृत्वानुशर्करमन्तःशर्करमिष्टकाः परिचिनो-
 त्यथान्ततो^६ ऽथान्तरत^१ एवमेवा^७ स्वयमादृष्टाया^१ अथा-

१ Thus M only ; इत्युपमावैष (or इत्यथायमेवैष) श्येनचित्तिः the other MSS.

२ परो om. all exc. M.

३ एकैकामच M ; ऋचा om. Be.

४ Thus M Be BU ; समुद्रुह्यैव ओणी Be 7 D.

५ Thus MBU ; शुभसंयो Be ; चाषाः संयो Be 7 D.

६ Thus MD Be 7 ; अथान्तरतो Be U ; B. om.

७ Thus M ; एवमेव the other MSS.

भितः स्वयमादृष्टां^१ मध्ये नाभिमिव करोति^२ तस्या^३ अमु-
दिशमवान्तरदिशमरानिव^४ नेमिमिवेष्टका^५ आयातयति^६ स
एष रथचक्रचिद्भादव्यवतः परिकृष्यो^७ द्रोणचितं चिन्वीताम-
काम इत्येतस्यैव सतो ऽरत्निमात्रेण प्रागोष्ठमिव निरुद्धत्यथ^८
मध्ये निम्नमिव^९ करोति^{१०} स एष द्रोणचिदन्नकामस्य परि-
कृष्यः^{११} समूहं चिन्वीत पशुकाम इति विज्ञायते^{१२} पुष्कर-
पर्णः^{१३} रुक्मः^{१४} हिरण्यं^{१५} पुरुषः^{१६} सुचावित्येतल्लक्ष्यमित्या-
चक्षते^{१७} कुरुत एव तदथो पुरौषस्यैवेष्टका^{१८} आयातयति^{१९}
स एष समूहः पशुकामस्य परिकृष्यः^{२०} परिचाय्यं चिन्वीत
ग्रामकाम इत्यनुशर्करमन्तःशर्करमिष्टकाः^{२१} परिचिनोत्यथा-
न्ततो^{२२} ऽथान्तरत^{२३} एवमेवा^{२४} स्वयमादृष्टाया^{२५} अथाभितः
स्वयमादृष्टामिष्टकाः^{२६} परिचिनोति^{२७} स एष परिचाय्यो ग्राम-
कामस्य परिकृष्यः^{२८} ॥ २६ ॥

१ °मवांतरदिश° M Be; °मवांतरदेश° B Be 7 UD.

२ °मरानिवनेमिमिति वेष्टका MSS. exc. M, which has °मरानिवनेमिवेष्टका ;
perhaps an allusion to R.V. I. 32. 15, TBr. II. 8. 4. 3.

३ चयं i. s. o. चय all exc. M.

४ Thus M Be; निमिव the other MSS.

५ °तल्लक्षण° M.

६ पुरुष° M.

७ Thus M; °थांततोथांतत B Be; °थोतथोत्थांतर Be 7 D; °थांततो-
थोतथांतत U.

८ Thus M; एवमेव the other MSS.

अशानचितं चिन्वीत यः कामयेत पितृलोकं बहुधा-
 मिति । षट् प्राञ्चः पुरुषास्त्रयः पुरस्तात्तिर्यञ्चौ^१ द्वौ पश्चा-
 त्तिर्यञ्चौ स आत्मा । तस्य मात्रा । यदि ग्रीवदघ्नं पुरस्ता-
 नाभिदघ्नं पश्चाद्यदि नाभिदघ्नं पुरस्ताज्जानुदघ्नं पश्चाद्यदि
 ५ जानुदघ्नं पुरस्ताहुल्फदघ्नं पश्चाद्यदि गुल्फदघ्नं पुरस्तात्समं भूमेः
 पश्चात्स एष अशानचित्पितृलोककामस्याथ हैष कूर्मचिद-
 ब्राह्मणो । मध्य उत्पृष्ठः^२ परिकृष्य । एतस्यैव सतो ऽरन्नि-
 मात्रेण प्राक् शिर इव निरूहति । तस्यावान्तरदिशं पादा-
 निवेष्टका आयातयति । स एष कूर्मचिदब्राह्मणो मध्य उत्पृष्ठः
 १० परिकृष्यः । ॥ ३० ॥ दशमः ॥

सौत्रामण्या यक्ष्यमाणो भवति । स उपकल्पयते रोहितं
 चर्मनडुहं^३ सौमं च क्लीबं च शष्पाणि च तोक्काणि^४ च
 व्रीहीन्मृगं^५ चूर्णकृतं^६ व्रीणि नानावृक्ष्याणि पात्राणि त्रया-
 न्सकू^७स्त्रयाणि लोमानि धूपं च श्येनपत्रं च गर्भिणीं वडवा-
 १५ मासन्दीमिण्डं कुम्भं कारोतरं विशाख्यौ दीर्घव^८श^९ शिख्य^{१०}
 शतादृशा^{११} शतमान^{१२} हिरण्य^{१३} सतं च वालं च ब्राह्मण-
 माहुत्या उच्छेषणस्य पातारं यदि ब्राह्मणं न विन्दति

१ °तिर्यचो all, but cp. J. As. Soc. of Bengal, 1875, p. 265.

२ Thus M Be BU ; उत्पृष्ठः Be 7 ; उत्तक्षणः D.

३ तोक्काणि M and thus also all the MSS. of the grhyasūtra I. 8 ; तोक्कानि the other MSS.

४ नग्रहसू० M.

५ °छतां all exc. MT.

वल्मीकवपामथामावास्येन वा हविषेष्टा नक्षत्रे वाग्रेण शालाः
 रोहिते चर्मणि सुरासोमः सः सन्नः^१ श्रुते^१ तं दक्षिणतः क्लीब
 उपास्ते^१ सीसेन क्लीबाच्छप्याणि क्लीणातीदं तवेदं ममेति^१
 क्रौतः सुरासोम इत्यथैनमादाय पूर्वया द्वारा शालां प्रपाद्य
 जघनेन गार्हपत्यमुपसादयत्यथैतेषां ब्रीहीणामर्धानवघ्नन्त्यथे- ५
 तरान्गार्हपत्य^२ एककपालमधिश्रित्य^२ भर्जन्ति^३ तेषां ये
 फलन्ति लाजास्ते^४ भवन्त्यथ य^५ उ^५ न फलन्ति तास्तर्था^५
 गार्हपत्ये नवां कुम्भीमधिश्रित्य प्रोदकमिवौदन^६ अपयन्त्य-
 थैनं विस्त्राव्य कठिने^७ वा पाजके वा विषजन्त्यथैनाम्भृगणान-
 वघ्नन्ति^८ तेषां यानि च चुद्राणि याश्च तर्हस्ता उत्सेके १०
 संप्रकिरन्ति^९ तं मासर इत्याचक्षते^९ इथ मानमादाय
 विमिमीत^९ एकः शप्याणां द्वे तोक्माणां^{१०} त्रीणि लाजानां

१ Thus (संसन्नः or संसंनः) MT Be U (pr. m.) ; संपन्नः Be Tr U (sec. m.) ; समन्नः H ; Bhav. periphr. सादितः ।

२ Thus Be Tr ; 'पत्येककपाल' U ; 'पत्य एकपाल' T ; MHB om. एक० ; but cp. *supra* XIII. 25 (p. 136. 2).

३ Thus M, as *supra* l. c. ; भर्जयन्ति the other MSS.

४ ते लाजा MT Tr.

५ Thus MT Tr ; ये (omitting उ) the other MSS.

६ 'मिवौदनं' MH Be ; 'मिवौदनं' Tr TBU.

७ Thus T Tr H ; कठिने MB Be ; U corrupt.

८ Thus M : सुग्णान Tr ; सुग्रान् or सुग्रान् the other MSS ; Bhav. once, सुग्णान्, once सुग्रान् ।

९ वि om. M Tr T.

१० Thus Be ; तोक्मानां the other MSS.

चत्वारि नग्नहोर^१थैतमोदनं चूर्णैरनुप्रकिरन्मासरेणावोक्षन्संपा-
दयति^१ ॥ ३१ ॥

खादौं त्वा खादुना तीव्रां तीव्रेणामृताममृतेन सृजामि
सः सोमेनेत्यथैतामासन्दौमग्रेणाहवनीयं पर्याहृत्य दक्षिणतो
निदधात्यासन्द्यामिण्डमिण्डे कुम्भं कुम्भे कारोतरमवदधात्यथै-
तमोदनमभितः कारोतरं परिचिनोत्यथैनमपिधायाभिमृशति
सोमो ऽस्यश्विभ्यां पचस्व मरस्वत्यै पचस्वेन्द्राय सुत्राम्णे
पचस्वेति^१ तिस्रः सःसृष्टा वसति^१ तिस्रो हि रात्रौः क्रौतः
सोमो वसतीति ब्राह्मणमथ तिसृषु व्युष्टासु तायते त्रिपशुर्वा
१० चतुष्पशुर्वा पशुवन्धो^१ ऽथास्यैषा पूर्वद्युरेव सौत्रामणिकी,
वेदिर्विमिता भवति^१ तां परिस्तीर्य स्तम्बयजुर्हरति
॥ ३२ ॥

इदमेव प्रसिद्धं पौरोडाशिकं^१ त्रिर्यजुषा तुष्णीं चतुर्थं^१
पूर्वं परिग्राहं परिगृह्णाति^१ करणं जपत्युद्धन्युद्धतादग्नीध्र-
१५ स्त्रिर्हरति^१ यदाग्नीध्रस्त्रिर्हरत्यथ चात्वालस्यावृता चात्वालं
परिलिखत्युत्तरवेदेरावृतोत्तरवेदिं निवपत्युत्तरनाभिमुत्साद्य
युपावटं^२ खात्वाग्नेरावृता^२ द्वावग्नी प्रणयत आहवनीयादेवा-
ध्वर्युरन्वाहार्यपचनात्प्रतिप्रस्थाताग्निवत्युत्तरं परिग्राहं परिगृह्ण
योयुपित्वा तिर्यञ्चः स्फ्यः स्तब्धा संप्रैषमाह प्रोक्षणीरासादये-

१ •नुप्रकारं i s.o. •नुप्रकिरन् M T ; संपादयति M (pr. m.), संपावयति
M (sec. m.).

२ यूपा० खात्वा om. M Tr.

आवर्हिषमादय सुवः स्रधितिः सुचश्च संमृद्धिं तृष्णीं
 पृषदाज्यग्रहणीं पत्नीः संनद्याज्येन च दध्ना चोदेहि प्रति-
 प्रस्थातः सुरासोमस्य विद्धीत्यध्वर्युरेव प्रसिद्धं पाशुवन्धिकं
 कर्म चेष्टत्यथ प्रतिप्रस्थाता सुराः^१ संपवय्य^२ सशस्त्रामादाय
 पूर्वया द्वारोपनिर्द्धत्यान्तर्वेद्यामादयति । ॥ ३३ ॥

यावदेवात्राध्वर्युश्चेष्टति तावदेष प्रतिप्रस्थाता सत उदी-
 चीनदग्नेन वालेन सुरां पुनाति पुनातु ते परिस्रुतः सोमः
 सूर्यस्य दुहिता । वारेण शश्वता तमेति । वायुः पूतः पवि-
 त्रेणेति यदि सोमातिपवितो भवत्यथादत्ते पर्णमयं पात्रं
 तेन गृह्णाति कुविदङ्ग यवमन्त इत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽस्य-
 श्विभ्यां त्वा जुष्टं गृह्णामीति । बर्हिषी अन्तर्धाय कलसक्रु-
 भिश्च^३ सिंहलोमभिश्च श्रीणात्यपोद्धृत्य बर्हिषी श्येनपत्नेण
 परिमृज्य सादयत्येष ते योनिरश्विभ्यां त्वेत्यथादत्ते नैयग्रोधं
 पात्रं । तेन गृह्णाति कुविदङ्ग यवमन्त इत्यनुद्रुत्योपयाम-
 गृहीतो ऽसि सरस्वत्यै त्वा जुष्टं गृह्णामीति । बर्हिषी अन्तर्धाय
 बदरसक्रुभिश्च व्याघ्रलोमभिश्च श्रीणात्यपोद्धृत्य बर्हिषी श्येन-
 पत्नेण परिमृज्य सादयत्येष ते योनिः सरस्वत्यै त्वेत्यथादत्त
 आश्वत्यं पात्रं । तेन गृह्णाति कुविदङ्ग यवमन्त इत्यनुद्रुत्यो-
 पयामगृहीतो ऽसीन्द्राय त्वा सुत्राग्ने जुष्टं गृह्णामीति ।

१ सुरासोमस्यपवय्य M.

२ च om. here and every time *infra* B Be H.

वर्हिषी अन्तर्धाय कर्कन्धुसक्तुभिश्च वृकलोमभिश्च श्रीणात्यपो-
द्धृत्य वर्हिषी श्येनपत्त्रेण परिमृज्य सादयत्येष ते योनिरि-
न्द्राय त्वा सुवाम्ण इति ^१ ॥ ३४ ॥

ताञ्जघनेन सुग्दण्डान्प्राचो वोदीचो वायातयत्यथैताः
५ सुराः सप्ररेकामादाय दक्षिणमग्निमुपसर्पति ^१ तमभितो ^२
गतौ ^३ खानयति ^४ तदुपसादयति विशाख्यौ ^५ दीर्घवः ^६
शिक्यः शतावृणाः शतमानः हिरण्यः सतं च वालं चाथ
दक्षिणमग्निमग्रेण पुराणभस्मनः ^७ खरं करोति ^८ तदुपसाद-
यति ब्राह्मणमाहुत्या उच्छेषणस्य पातारं ^९ यदि ब्राह्मणं
१० न विन्दति वल्मीकवपामथाप उपस्पृश्य यूपस्यावृता यूपमु-
च्छ्रयति ^{१०} स्वर्वन्तं यूपमुत्सृज्याथैतान्यशूनुपाकरोत्याश्विनं धूमः
सारस्वतं मेषमैन्द्रमृषभं ^{११} बार्हस्पत्यं पशुं चतुर्थं यदि सोमा-
तिपवितो भवति ^{१२} तेषां प्रसिद्धं वपाभिश्चरित्वाश्विनसारस्व-
तावध्वर्युरादत्त ^{१३} ऐन्द्रं प्रतिप्रस्थाता ^{१४} ग्रहावादायोपोत्तिष्ठन्ना-
१५ हाश्विभ्याः ^{१५} सरस्वत्या इन्द्राय सुवाम्णे सुराम्णा ^{१६} सोमा-
नामनुब्रूहीति ^{१७} युवः सुराममश्विनेत्येतामन्वाहात्याक्रम्याश्रा-

१ Thus M Tr TBH: सर्पति Be U.

२ Thus (with ग) B Be (pr. m.) H; °भितः क० MT Tr; °भितो
क० Be (sec. m.).

३ विशाख्यै M.

४ Thus MT Tr; भस्मना B Be UH.

५ Thus M Tr.; उपतिष्ठन् i.s.o. उपोत्तिष्ठन् the other MSS.

६ Thus (cp. Ap. XIX. 2. 18) M Tr: सुराम्ण BH Be U; T def.

व्याहाश्विभ्याः सरस्वत्या इन्द्राय सुत्राम्णे सुराम्णः सोमाम्ण-
स्थितान्प्रेष्येति^१ मैत्रावरुणो होता यच्चदश्विना सरस्वतीमिन्द्रः
सुत्रामाणमिति^१ पुत्रमिव पितरावश्विनोभेति यजत्यहाव्यग्ने
हविरास्ये त इति वषट्कृते जुहोति^१ ॥ ३५ ॥

यस्मिन्नश्वास ऋषभास उच्यते इत्यनुवषट्कृते ऊत्वाश्विनस्य^५
सःस्रावः सारस्वते ऽवनयति^१ सारस्वतस्य सःस्रावमैन्द्रे^१
तं ब्राह्मणो भक्षयति नाना हि वां देवहितं यदचेति द्वाभ्यां^१
^१यदि ब्राह्मणं न विन्दति वल्मीकवपायामवनयत्येतेनैव मन्त्रे-
णार्थैतानि पात्राणि बल्कशस्य^२ पूरयित्वा पर्णमये श्येनपक्ष-
मवगूहति^१ तदिशाख्यावुच्छ्रित्य दक्षिणागं वःशं प्रोहति^{१०}
वःशे शिक्यः सजति^३ शिक्ये शतादृष्टाः शतादृष्टायां वालं
वाले शतमानः हिरण्यमथैताः सुराः सप्ररेकामादाय
शतादृष्टायाः समवनयति सोमप्रतीकाः पितरस्तृणुतेति^१
चरति^४ शतादृष्टेत्युपतिष्ठन्ते^५ पवमानः सुवर्जन इत्येतेनाष्टर्च-
नाथ यदि सोमातिपवितो भवति पितॄणां याज्यानुवाक्या-^{१५}
भिरुपतिष्ठन्त उदौरतामवर उत्परास आहं पितॄन्सुविद-

१ अथ ins. MT Tr.

२ Thus H ; बल्कशस्य MTB Be U ; बिलशस्य Tr.

३ Thus M Tr ; सजयति T ; सचति B Be U ; सचयति H.

४ Thus Tr Be HU (sec. m.) ; क्षसि (sic) B ; चरन्ति U (pr. m.) ;
चरति MT.

५ Plural T Tr U (pr. m.) ; sing. the other MSS.

चा५ अविस्वीदं पितृभ्यो नमो अस्वद्येत्यध्वर्युर्होता ब्रह्मा त
उपतिष्ठन्ते^१ यत्रैव शतावृणां धारयति तस्मिदधाति प्रति-
ष्ठित्या इति ब्राह्मणं^२ तदेवैनां निधाय दक्षिणतो निद-
धात्यथैतानि पात्राणि पुराणभस्मनः खरे सादयति ॥ ३६ ॥

- ५ पितृभ्यः स्वधाविभ्यः स्वधा नमः पितामहेभ्यः स्वधा-
विभ्यः स्वधा नमः प्रपितामहेभ्यः स्वधाविभ्यः स्वधा नमः
इत्येव गर्भिणीं वडवां ददात्यथाप उपसृश्य बार्हस्पत्यस्य
पशुपुरोडाशं याचति^३ तेन प्रचरति^४ देवताप्रभृतिनेडान्ते-
नाथ पशुभिश्चरति मनोताप्रभृतिभिरिडान्तैरथैतान्पुरोडा-
१० शान्याचत्यैन्द्रमेकादशकपालं सावित्रं द्वादशकपालं वारुणं
दशकपालमिति^५ तैश्चरति देवताप्रभृतिभिरिडान्तैरनूयाजै-
श्चरित्वा प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्माद्रुत्य पत्नीः संयाज्य प्राडेत्य
ध्रुवामाष्याथ त्रीणि पाशुबन्धिकानि समिष्टयजूंषि जुहोति
यज्ञं यज्ञं गच्छैष ते यज्ञो यज्ञपते देवा गातुविद इत्यत्रैत-
१५ मवभृथ५ स५सादयन्ति^६ यत्किञ्चित्सुरालिप्तं भवति तत्सह
हृदयशूलानि भवन्त्येतत्समादायान्तरेण^७ चात्वालोत्करावुद-
ङ्गुपनिष्क्रामन्ति ॥ ३७ ॥

द्वे सुती अष्टण्वं पितृणामहं देवानामुत मर्त्यानाम् ।
ताभ्यामिदं विश्वं भुवनं समेत्यन्तरा पूर्वमपरं च केतुमिति^८

१ चरति M Tr.

२ Thus M Tr Be : सादयति HBU ; संप्रकिरन्ति T.

३ भवन्त्ये० HU : भवन्तीत्ये० M ; भवन्तीत्ये० T : भवत्ये० B Be.

प्रसिद्धः हृदयशूलैश्चरित्वाथैतानि पात्राण्युदकान्ते पराञ्चि
 सादयति यस्ते देव वरुण गायत्रच्छन्दाः पाशो ब्रह्मन्प्रतिष्ठितः ।
 तं त एतेनावयज इति पर्णमयं^१ यस्ते देव वरुण त्रिष्टुप्-
 कन्दाः पाशः चित्रे प्रतिष्ठितः । तं त एतेनावयज इति नैय-
 घोधं^१ यस्ते देव वरुण जगतीकन्दाः पाशो विक्षु प्रतिष्ठितः ।
 तं त एतेनावयज इत्याश्वत्थं^१ यस्ते देव वरुणानुष्टुप्कन्दाः
 पाशः पशुषु प्रतिष्ठितः । तं त एतेनावयज इति शतादृष्टां^१
 तृष्णीं सतं वालं च^१ प्रसिद्धो ऽवमृथः^१ साम चैव
 नाह देवीराप एष वो गर्भं इति चाथाप्रतीक्षमायन्ति वरुण-
 स्यान्तर्हित्यै^१ प्रपथे समिधः कुर्वत एधो ऽस्येधिषीमहीत्ये-^{१०}
 त्याहवनीये ऽभ्यादधाति समिदसि तेजो ऽसि तेजो मयि
 धेहीत्यथाहवनीयमुपतिष्ठन्ते ऽपो अन्वचारिषः रसेन सम-
 सृज्महि । पयस्वाः अग्न आगमं तं मा सः सृज वर्चसेत्यथ
 कुसीदेन सक्तुहोमेन चरत्यथ देवता उपस्थाय यूपमुपतिष्ठते ।
 संतिष्ठते सौत्रामणी^१ ॥ ३८ ॥ एकादशः ॥

^१वेदमधीत्य स्नात्यनुपकल्पयत एरकां चोपवर्हणं च

१ सौत्रामणिः all exc. M ; at the close of this adhyāya T adds इति चरकसूत्रम् ।

२ The text of adhyāya 12 is based on M(ackenzie), cp. Preface, p. II, and on the following MSS. of the Grhyasūtra : Ma(drās), on the whole a very good copy in grantha ; E(gmore), nāgarī copy of grantha original ; T(anjore), grantha, breaking of after the words अपाशो ऽसीत्युक्तादृष्ट in kh. 41 ; H(aug), B(enares), these two closely related and on the whole rather bad. I made

नापितं च चुरं च दाहूणि चोपस्तरणं च वृकलांश्च दन्तधाव-
 नमुष्णाश्चापः शीताश्च सर्वसुरभिपिष्टं^१ चाञ्जनं च स्रजं
 चादर्शं चाहतं च^२ वासः प्रावरणं^३ च वसनान्तरं बादरं मणिं
 सुवर्णोपधानं^४ सूत्रं च^५ प्रवर्तौ च दण्डं चोपानहौ च^६
 ५ कृत्तमानडुहं चर्म सर्वरोहितमित्येते ऽस्य संभारा उपकृप्ता
 भवन्ति । स्नानस्य मीमांसा^७ रोहिण्यां स्नायादित्येकं^८
 प्राजापत्यं वा एतन्नचत्रं^९ । तदस्य प्राजापत्य एव नचत्रे स्नातं
 भवत्यथो सर्वान्नोहान्नोहाणीति^{१०} । तिष्ठे स्नायादित्येकं^८
 बार्हस्पत्यं वा एतन्नचत्रं^९ । तदस्य बार्हस्पत्य एव नचत्रे
 १० स्नातं भवत्यथो बृहस्पतिप्रसूतो ऽसानीत्युत्तरयोः फल्गुन्योः
 स्नायादित्येकं^८ भाग्यं वा एतन्नचत्रं^९ । तदस्य भाग्यं^{११} एव

also use of G (gr̥hyaprayoga MS. Burnell cvii, which cites often literally passages of the Gr̥hya), Prm. (Prayogamālā printed at Bombay), Pś (Prayogaśikhāmaṇi, No. 3108 of the Leiden collection), Ks (Kanakasabhāpati's kārīkā, Burnell cix) and Pc (Prayogacūdāmaṇi, Telugu MS., collection Mackenzie No. 21). Adhyāya 13 is contained only in M and E. The two adhyāyas 12 and 13 are now also printed in the Grantha Edition of the Baudhāyana smāntasūtra, designed by me as "Ed."

१ सर्वं EG.

२ only in Ed. TE.

३ Thus EHG ; प्रावारं MT , प्रवारं Ma. प्रवारणं Ed.

४ om. HBM (sec. m.).

५ om. THB Ma.

६ Thus B ; रोहतीति i.s.o. रोहाणीति the other MSS. and Ed.

७ भाग्यं TM Ma.

नचत्रे स्नातं भवत्यथो भाग्यो ऽसानीति ^१ हस्ते स्नायादि-
 त्येकः ^२ सावित्रं वा एतन्नचत्रं ^३ तदस्य सावित्र एव नचत्रे
 स्नातं भवत्यथो सवितृप्रसूतो ऽसानीति ^४ चित्रायाः स्नाया-
 दित्येकमैन्द्रं वा एतन्नचत्रं ^५ तदस्यैन्द्र एव नचत्रे स्नातं
 भवत्यथो चित्रो ऽसानीति ^६ विशाखयोः स्नायादित्येकमै-
 न्द्राग्रं वा एतन्नचत्रं ^७ तदस्यैन्द्राग्र एव नचत्रे स्नातं भवत्यथो
 विशाखो ऽसानीति ^८ प्रजया पशुभिरित्येतेषामेकस्मिन्नापूर्यमाण-
 पक्षे ^९ पुरादित्यस्योदयाद्ब्रजमभि प्रपद्यते ^{१०} नैनमेतदहरादित्यो
 ऽभितपेत्तदहः स्नातानामु ^{११} ह ^{१२} वा ^{१३} एष एतत्तेजसा यज्ञसा
 तपत्यन्तर्लोम्ना चर्मणा ब्रजमभिविघ्नन्ति ^{१४} पूर्वार्धमध्ये ब्रजस्था-
 ग्निमुपसमाधाय संपरिस्तीर्याहरन्त्येतान्संभारान्सकृदेव सर्वा-
 न्यत्सह ^{१५} सर्वाणि मानुषाणीत्येतस्माद्ब्राह्मणादक्षिणतो ^{१६} ब्राह्मण-
 उपविशत्युत्तरतः ^{१७} उदपात्रं पालाशी च समिधं निदधात्य-

१ Thus HB; सानीति the other MSS. and Ed.

२ Thus MB; 'त्येषामेकस्मिन्न' H; 'त्येकेषामेकस्मिन्न' Ma TE. and Ed.

३ Thus all exc. Ma and Ed., which have तदहस्य i.s.o. तदह and E: 'तपेन्मध्यंदिनकदहस्य स्नाता'; Bhāradvāja also has the reading accepted by me on the authority of the best MSS. (= तदहः-स्नातानाम् as a compositum?).

४ 'मु ह वा only MT; 'मुखा वा Ma; 'मुखं the other MSS.; मुखं वा Ed.

५ 'भिनिघ्नन्ति MSS. (and Ed.) exc E, which om. the second prae-
 pos.; cp. *supra* XI. 10 (p. 79, 4), XVI. 20 (p. 267, 1), XVIII. 18.

६ Thus MT; सर्वाणि i.s.o. सर्वान HB; संभरन्ति i.s.o. सर्वान् E Ma., Ed.

७ Before दक्षिणतो Ma ET and Ed. ins. दर्भेषु ।

८ Thus M Ma HB; ब्राह्मणमुपवेशयत्यु E; ब्राह्मणमुपविशत्यु T.

परेणाग्निमुदीचीनप्रतिषेवणामेरकाः साधीवासामास्तीर्थं^१
 तस्यां प्राङ्मुख उपविशत्युत्तरतो नापित^२ उत्तरत उपवर्ह-
 णमामध्यंदिनं भिक्षां दद्यादपौह^३ गां पचेदग्ना चेदस्य^४ स्याद-
 चैतां^५ पालाशौः समिधमाज्येनाक्ता मध्यंदिने ऽभ्याद-
 ५ धाति ॥ ३६ ॥

इमः स्तोममर्हते जातवेदसे रथमिव संमहेमा मनी-
 षया । भद्रा हि नः प्रमतिरस्य सः सद्यग्ने सख्ये मा रिषामा
 वयं तव स्वाहेत्यैरकायामुदीचीनगिरा निपद्यते आयुषं^६
 जमदग्नेः कश्यपस्य आयुषमगस्त्यस्य^७ आयुषमृषीणां^८ आयुषं^९
 १० यद्देवानां आयुषं^{१०} तन्मे अस्तु आयुषमित्युद्यमानमनुमन्त्रयते^{११}
 शिवा मे भवथ सः स्पृश इति^{१२} क्षुरमभिमन्त्रयते क्षुरो
 नामासि स्वधितिस्ते पिता नमस्ते अस्तु मा मा हिः सौरि-
 त्युद्यमानमनुमन्त्रयते यत्क्षुरेण वर्चयसि^{१३} वप्रा वपसि केशश्मश्रु
 वर्चय मे मुखं मा म आयुः प्रमोषीरिति^{१४} श्मश्रूणां वागे
 १५ वपते ऽथोपपचावथ केशान्यथोपपादमितराण्यङ्गान्येतस्माद्धोषा^{१५}
 जरसा^{१६} पूर्वं आयुषि प्रयान्ति पूर्वं आयुष्यन्नादा भवन्ति

१ Thus Ma TE, Ed. ; °मुपसृणोते M ; HB om. this passage.

२ °दपि च Ed.

३ Thus E Ma ; चेतस्य स्याद° TH ; चेतस्य स्याद° B ; चेस्याद° M ;
 चेदभ्यस्याद° Ed.

४ Thus EM Ma G, Ed. ; त्रियायुष° THB Prm.

५ Thus all exc. E : वर्धयसि and T : वर्चसि ।

६ Or should we write °वाजरसा ? What may be the sense of these words ?

य एवं विद्वांसो लोमानि वापयन्ते ^१ स यदि लोमानि
वापयिष्यमाणः स्यात्केशश्मश्रु वापयित्वा लोमानि संहृत्य
नखानि निहन्तयीताथैतानि समुच्चित्य ब्रह्मचारिणे प्रयच्छन्ना-
हेमानि हत्वा दर्भस्तम्बे वोदुम्बरमूले वा निधत्तादिति ^२
तानि स तत्र निदधात्यपरेणग्निं प्राङ्मुख उपविश्य मेखलां ^३
विस्रंसयत इमां विध्यामि वरुणपाशमिति ^४ यो ऽस्य तत्र^५
रातेः^१ पुत्रो वान्तेवासी वा भवति तस्मै प्रयच्छन्नाहेमां
हत्वा न्यग्रोधे वोदुम्बरमूले वा निधत्तादिति ^२ तामु^३ स
तत्र निदधातीदमहममुष्यामुष्यायणस्य शुचा पाप्मानमवगूहा-
म्युत्तरस्य^४ द्विषद्वा इति ^५ वृकलैः प्रधाव्य दन्तान्विधावयते^६ १०
ऽन्नाद्याय व्यपोहध्वं भगो राजायमागमत् । स मे मुखं
प्रसर्पतु वर्चसे च भगाय चेत्युभयोरपः संनिषिञ्चत्युष्णासु शीता
आनयति दैवमानुषस्य^७ व्यावृत्त्या इति ^८ तामामञ्जलिनोपह-
त्याभिषिञ्चत्यापो हि ष्ठा मयोभुव इति तिसृभिर्हिरण्यवर्णाः
शुचयः पावका इति तिसृभिः ^९ षोढाविहितो वै पुरुष १५
इत्येतस्माद्वाह्मणादथैतस्य^{१०} सर्वसुरभिपिष्टं समुदायुत्य त्रिः
प्रसिञ्चति ॥ ४० ॥

१ तचारातेः T Ma.

२ Thus TM Ma ; ताम् EHB, Ed.

३ Thus (अवगूहामि) MHB Prm Psm ; अपमू. T Ma EG Pc. Ed.

४ Thus M Prm ; •धापयते all the other MSS. and G, Ed.

५ दैव° ET and Bhāradvāja ; देव° the other MSS., Ed. and the Prayogas.

६ •धैतस्य Ma E, Ed. ; •धैनस्य MHB ; T indistinct.

नमः शाकजञ्जभाभ्यां नमस्ताभ्यो देवताभ्यो या अभि-
 ग्राहिणीरित्यनुलिप्यते^१ ऽपरासु^२ च^३ यो गन्धो गन्धर्वेषु च
 यद्यशः । दिव्यो यो मानुषो गन्धः स मामाविशत्विहेत्यथा-
 हतं परिधत्ते स्वा मा तनूराविश शिवा मा तनूराविशेत्येव-
 ५ मेवोत्तरासञ्जमेवमेवात^४ ऊर्ध्वमथैतं बादरं मणिः सुवर्णोप-
 धानः सूत्रे प्रोत्य दर्व्यामाधाय दर्विदण्डे^५ सूत्रेण पर्यस्य
 जुहोतीयमोषधे त्रायमाणा सहमाना सहस्वती । सा मा
 करोतु सोमवर्चसः सूर्यवर्चसं ब्रह्मवर्चस्विनमन्नादं^६ करोतु
 स्वाहेत्यथैनमुदपात्रे^७ ऽनुपरिश्रावयति^८ विश्वा उत त्वया वयं
 १० धारा उदन्या इव । अतिगाहेमहि द्विष इत्यपाशो ऽसीत्यु-
 क्ताक्ष्णया परिहरति वध्यः हि प्रत्यञ्चं प्रतिमुञ्चन्ति व्यावृत्त्या
 इत्येतस्माद्वाह्मणादथैतौ प्रवर्तौ सूत्रे प्रोत्य दर्व्यामाधाय दर्वि-
 दण्डे^९ सूत्रेण पर्यस्य जुहोत्यायुष्यं वर्चस्यः सुवीर्यः राय-
 स्पोषमौद्भिद्यम्^{१०} । इदं हिरण्यं वर्चसे जैत्र्यायाविशतादिमः^{११}

१ Thus Ma, Ed.: •नल्लिपेत्यश्• E: •नल्लिपंतेश• T: •नल्लिपेदश्• M: •नल्लिपेत्यश्• HB.

२ MTE and Ed. om.

३ Thus (उत्तरासंयम्) ET. Ed.: •मेवासंयमे• M Ma; HB corr.

४ Thus M Ma: दर्वी• ET Prm., and Ed.: HB om.

५ •स्विनम• HM Ma B; •सिनम• T, Ed.; E indistinct.

६ Thus M; •पात्रेष परि• T Ma E Prm, Ed.: पात्रेषानुपरि• HB Ps.

७ Thus M Ma HB: दर्वी• EG and Ed.

८ •मौद्भिद्यम् M Ma G and Ed.; •मौद्भिदम् EHB Prm Ps.

९ Thus MG, Ed.: जैत्र्याया the other MSS. and Prm Ps.

१० इमः M Ma EG and Ed.: इमाः H: इमा B.

रयिः स्वाहेति^१ द्वितीयां जुहोति शुनिमिवाहः^२ हिरण्यस्य
 पितुरिव नामाग्रभैषम्^३ । तन्मा करोतु सोमवर्चसः सूर्यव-
 र्चसं ब्रह्मवर्चस्विनमन्नादं^४ करोतु स्वाहेति^५ तृतीयां जुहो-
 त्युच्चैर्वाजि^६ पृतनासहः^७ सभासाहं धनंजयम् । सर्वाः समृ-
 द्धौर्ध्वयो हिरण्ये याः समाहिताः स्वाहेति^८ चतुर्थीं^९
 जुहोति विराजं च खराजं चाभिष्टिर्या^{१०} च नो गृहे । लक्ष्मी
 राष्ट्रस्य या मुखे तया मा सः सृजामसि स्वाहेति^{११} पञ्चमीं
 जुहोति यशो मा कुरु ब्राह्मणेषु यशो राजसु मा कुरु ।
 यशो विश्वेषु शूद्रेष्वहमस्मि यशस्तव^{१२} स्वाहेत्यथैनावुदपात्रे^{१३}
 अनुपरिष्ठावयति^{१४} विश्वा उत त्वया वयमित्येतया^{१५} तयोरन्य-^{१६}
 तरमादाय दक्षिणे कर्णं आवध्नोत^{१७} आयुष्यं वर्चस्यमित्येताभिः

१ Thus (शुनिम्) M Ma Prm Ps and Ed. : शुनीम् EG : शुमिम् HB ; शुनम् only Ks.

२ Thus Ps ; नामाग्रभैषम् Prm ; नामाग्रहौक्षमग्राहं E ; नामग्रहं M Ma BHG ; नामाग्रहं, Ed.

३ •स्विनम• M Ma HB ; •सिनम• EG and Ed.

४ •र्वाजि all exc. G, which has rightly •र्वादि ।

५ Thus the MSS. ; पृतनाजि the Prayogas.

६ Thus Prm ; चाभिष्टीया G ; चाभिष्टीया Ps ; चाभिष्टीया Pc. चाभि-
 ष्टीया M Ma and Ed. ; चाभिष्टीया E ; चाभिष्टीया BH.

७ Thus M Prm Pc G ; यशस्तव Ma E, Ed. ; यशस्तव Ps ; यशस्त HB.

८ Thus M ; •पात्रेषुपरि• Ma E Prm, Ed. ; •पात्रेषुपरि• B ;
 •पात्रेषुपरि• H.

९ Thus HB ; आवध्नोति M Ma E Prayogas.

पञ्चभिर^१थैनमनुपरिवर्तयत^२ चतुभिस्त्वार्तवैः संवत्सरस्य धाय-
सा^३ तैस्त्वा सहानुकरोमीत्येवमेवोत्तरं प्रवर्तमाबध्नौते^४ । ऽथ
स्रजं प्रतिमुञ्चते^५ ॥ ४१ ॥

शुभिके शिर आरोह शोभयन्ती मुखं मम । मुखं
५ हि मम शोभय भूयांसं च भगं कुरु ॥ यां ता जहार
जमदग्निः श्रद्धायै कामाद्यान्यै^६ । तां लेमां प्रतिमुञ्चे^७ ऽहं^८
वर्चसे च भगाय चेति^९ । त्रैककुदेनाञ्जनेनाङ्गे यदाञ्जनं
त्रैककुदं जातं हिमवत उपरि । तेन वामाञ्जे मयि पर्वत-
वर्चसमस्त्वित्यादर्शे परिपश्यते यन्मे मनः परागतमादर्शे परि-
१० पश्यतः । इदं तन्मयि पश्याम्यायुष्यं वर्चस्यं मे अस्त्वित्यथोपा-
नहावुपमुञ्चते द्यौरसीति दक्षिणे पादे पृथिव्यसीत्युत्तरे^{१०}
ऽथ दण्डमादत्ते सखा मा गोपायेति^{११} । कृत्तमादत्ते दिव्यो
ऽसि सुपर्णो ऽन्तरिक्षान्मा पाहीति^{१२} । सो ऽत्रैवास्त आ नक्ष-
त्राणामुदयादथोदितेषु नक्षत्रेषूपनिष्क्रम्य दिश उपतिष्ठते
१५ देवीः षडुर्वीरुरु नः कृणोत विश्वे देवास इह वीरयध्व-
मिति^{१३} । मा हास्महि प्रजया मा तनूभिरिति नक्ष-
त्राणि^{१४} । मा राधाम दिषते सोम राजन्निति चन्द्रमसं^{१५}

१ Thus M ; •वर्तयति Ma, Ed. ; •वर्तनि H.

२ धायसा MBH, Ed. ; धायया Ma ; यायसा E (from grantha ori-
ginal!).

३ Thus M Ma E ; •मुचते B ; •मुचते H ; •मुचति Ed.

४ Thus M Prm Ks Ps ; कामाद्यान्ये Ma, Ed. ; राकाद्यान्ये HB

५ Thus Prm G ; •मुञ्चतु Ma E ; •मुञ्च M ; •मुञ्चामि Ed.

समुपस्थाय^१ यत्रयत्र^२ कामयते तदेतीत्येतत्समावर्तनम्^३ । ॥

४२ ॥ द्वादशः ॥

अथेतरत्तूष्णामेव^४ तीर्थं स्नातोदेत्यथ यदि रथं लभते
रथंतरमसीति दक्षिणं चक्रमभिमृशति बृहदसीत्युत्तरं वामदे-
व्यमसीति मध्यमं रथं प्रवर्तमानमनुमन्त्रयते ऽयं वामश्विना ५
रथो मा दुःखे मा सुखे रिषदित्यथ यदि शमरथं करि-
ष्यन्भवत्यप उपस्पृश्येमामभिमृशतीह धृतिरिह विधृतिरिह
रन्तिरिह रमतिरिह रमतामित्यथास्मा आचार्यः कूर्चमाहा-
रयति^५ तं प्रदक्षिणं पर्यस्योदगावृत्त उपविशति पुरस्तादैनं
प्रत्यक्षमुपोहते राङ्गभृदस्याचार्यासन्दौ मा त्वद्योषमित्यथास्मा १०
उदकमाहारयति^६ तेनास्य पादौ प्रक्षालयत्यवनेक्तुः^७ पाणी
ममृशति मयि महो मयि भगो मयि भर्गो मयि यश
इत्यप उपस्पृश्य मयीन्द्रियं वीर्यमित्युरः प्रत्यात्मानं प्रत्यभि-
मृशते^८ ऽथास्मा अन्यदाहारयति^९ तत्प्रतिगृह्णात्या^{१०} म^{११}
अगाद्वर्चसा^{१२} यशसा सःसृज पयसा तेजसा च तं मा प्रियं १५
प्रजानां कुर्वधिपतिं पशूनामिति ब्राह्मणः^{१३} प्रियं पशूनां कुर्व-
धिपतिं प्रजानामिति राजन्यस्तदुपस्पृश्य प्राक् सेक्तवा^{१४} इत्याह^{१५}

१ Thus E: स उपस्थाय M; Ma HB, Ed. om. the first prepos.

२ Thus Ma E, Ed.; •स्नायैव यत्र MBH.

३ अथेतरत्तूष्णौ• E; अथेतरत्तूष्णौ• M.

४ My conjecture; •त्यवनेक्तुः M; E omits this passage.

५ •त्या मा आमान्व• or आग्रन्व• MSS.

My conjecture; सक्तवा E Pś. सेक्तवा M.

मधुपर्कं प्रोक्तमभिमन्त्रयते स मावतु स मा पातु स मा
जुषतामित्युभाभ्यां हस्ताभ्यां प्रतिगृह्णाति ॥ ४३ ॥

- आ^१ म अगाद्वर्चसा यशसा सःसृज पयसा तेजसा च
तं मा प्रियं प्रजानां कुर्वधिपतिं पशूनामिति ब्राह्मणः^२ प्रियं
५ पशूनां कुर्वधिपतिं प्रजानामिति राजन्यस्तस्मिंश्चेत्किंचिदापति-
तः^३ स्यात्तदङ्गुष्ठेन च महानाम्न्या चोपसंगृह्येमां दिशं निरस्यति
नेष्टाविद्धं कृन्तामि या ते घोरा तनूस्तया तमाविश यो
ऽस्मान्देष्टि यं च वयं द्विज इत्यथाप उपसृश्य समुदायुत्य त्रिः
प्राप्नाति प्राण^४ इदं^५ ते बलिं हरामि श्रेष्ठं माधिपतिं
१० कुर्विति^६ सोमो ऽसि सोमपं मा कुर्विति द्वितीयमन्नमस्यन्नादं
मा कुर्विति तृतीयं^७ त्रिः पीत्वोच्छिष्टं ददाति^८ यमात्मनः
श्रेयांसमिच्छेत्तस्मै श्रेष्ठं दद्यादुपनीतां^९ गामनुमन्त्रयते^{१०} जहि
मे पाप्मानमुपनेतुश्चेति^{११} तां कुर्वन्ति वोत्सृजन्ति वा^{१२} स यदि
करिष्यन्भवति कुरुतेत्याहाय यद्युत्सृज्यन्भवति तामनुमन्त्रयते
१५ गौर्धनुभव्या माता रुद्राणां दहिता वसूनां स्वसादित्यानाम-
मृतस्य नाभिः । प्र णु वोचं चिकितुषे जनाय मा गामनागाम-

१ The mantras are abbreviated in the MSS.

२ •तस्मिंश्चेत्किं• MSS.

३ प्राणा MSS; probably read प्राणेदं ।

४ om. M.

५ Thus E; •दुपवीतांभीमाम• M.

६ •मुपवेतुश्चेति MSS.

दितिं वधिष्ट ॥ पिबत्तदकं दृणान्यत्तोमुत्सृजतेत्यथास्मा ओदन-
माहारयति ^१ तमश्नाति ब्रह्म त्वाश्नातु ब्रह्म त्वाश्नात्विति ^२
तच्चतुष्टयो ऽर्घ्यो दधि मधु दृतमाप इति ^३ पञ्चतय इत्येके
दधि पयो मधु दृतमाप इति ^४ ॥ ४४ ॥ त्रयोदशः ॥

ब्राह्मणो ह सोमार्थः शुक्लेन पिङ्गाक्षेण मूर्धभिन्नेन ^५
विस्रवता पथि समाजगाम ^६ तः होवाच कथा ^७ विद्यां
भगवन्तमिति ^८ सोमो राजास्मीति हैनं प्रत्युवाच ^९ तं
मा कदध्वर्युरनैक्षयनविदभ्यसौषीद्यत्रो ^{१०} मा कदध्वर्युरनैक्षयन-
विदभिषुणोतीत्यमहं ^{११} तत्र विस्रवाण्यसावसौ ब्राह्मणो नैक्षय-
नानि वेद ^{१२} तं गमिष्यामि ^{१३} स म ^{१४} इमान्वर्णान्सुरोपयि- ^{१५}
ष्यतीति ^{१६} ते यत्रावभृथमवयन्ति ^{१७} तदौदुम्बरा शाखया
पलाशशाखया वा सुवेण वानाज्यलिप्तेन दध्ना पयसा वा
मधुमिश्रेण नैक्षयनैर्ऋजौषमभिजुह्वति ^{१८} यत्ते ग्रावणा चिच्छिदुः
सोम राजन्नित्येतेनानुवाकेनाभिर्गोभिर्यदतो न ऊनमित्येतया

१ मूर्धभिन्नेन M Be ; मूर्धभिषिक्तेन the other MSS.

२ Thus M . कथं the other MSS.

३ The reading कदध्व is my conjecture. M reads : दृदध्व, but a horizontal stroke has been put above the दृ, cancelling this aksara दृदध्व Be 7 ; क्रुदध्व the other MSS.— अभ्यसौषीद्य my conjecture ; अभ्यसौषीद्य M, अभ्यासौषीद्य the other MSS.

४ दृदध्व M ; दृदध्व Be 7 ; क्रुदध्व or क्रुदध्व the other MSS.

५ om. M.

६ ब्राह्मणान् i. s. o. वर्णान् M ; ०रोपयिष्यामीति M.

७ यत्रावभृथ M.

च चतुर्दशभिर्हजौषमभिर्जुहति ^१ ते यत्रावमृथः सः सिध्येयु-
स्तान्ब्रूयाद्ये ^२ नु राजस्त्वचं भित्वा क्रूरं कृत्वेह ग्रावभिः । ॥ ४५ ॥

अशमयित्वा नैक्षयनैर्यन्त्येवैवं ^३ कृतागसः ॥ ये सोममस-
स्थाप्यः सः साद्य सोमिनः ^४ । सः स्थितो न इत्यायन्यमुचैना-
५ न्दिनस्ति सः ॥ असिशूलैरुत्तुदन्ति यमस्य प्रतिषादने । यो
ऽशमयित्वा नैक्षयनैरथ नाकमधिरोहति ॥ वायुर्भूत्वा पवते
त्रिदिवं नाकमुत्तमम् । यः शमयित्वा नैक्षयनैरथ नाकमधि-
रोहति ॥ अध्वर्योर्यजमानस्य प्रतिप्रस्थातुरग्रीधः ^५ । ब्रह्मणो
होतुरुद्गात्वा राजैषां लोकमादत्ते न चाहौषुश्चतुर्दश ॥ ये
१० चतुर्दश जुहति दध्नः ^६ एताः सुवाहुतः । नैषां राजा लोक-
मादत्ते न प्रजां नोत ^७ वाजिनम् ॥ आप्याययन्तो राजानं
ग्रावभिः क्रूरमृत्विजः । पयसा शमयन्तो ऽस्य जुहुतैव चतुर्द-
शेति ^८ ॥ ४६ ॥ चतुर्दशः ॥

अथ वै भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वै दर्शपूर्णमासौ
१५ यजेत य एनौ सेन्द्रौ यजेतेति ^९ वैमृधः पूर्णमासे ऽनुनिर्वाण्यो

१ यो i. s. o. ये M.

२ My conjecture : नैर्यन्त्येवैवं M : नैस्तान्वेवं, जान्वेवं, जःत्वेवं the other MSS.

३ सोमिनः M.

४ Thus Be 7 ; अस्थातुरग्रीधः D Be ; thus also but अग्रः Be ; अतोनेताग्रीधः M.

५ दध्नः Be 7, दध्ना the other MSS.

६ नोन M : नोह the other MSS.

दितिं वधिष्ट ॥ पिवत्तदकं तृणान्यत्तोमुत्सृजतेत्यथास्मा ओदन-
माहारयति ^१ तमश्नाति ब्रह्म त्वाश्नातु ब्रह्म त्वाश्नात्विति ^२
तच्चतुष्टयो ऽर्घ्यो दधि मधु घृतमाप इति ^३ पञ्चतय इत्येके
दधि पयो मधु घृतमाप इति ^४ ॥ ४४ ॥ त्रयोदशः ॥

ब्राह्मणो ह सोमार्थः शुक्लेन पिङ्गाक्षेण मूर्धभिन्नेन ^५
विस्रवता पथि समाजगाम ^६ तः होवाच कथा ^७ विद्यां
भगवन्तमिति ^८ सोमो राजास्मीति हैनं प्रत्युवाच ^९ तं
मा कदध्वर्युरनैक्ष्ययनविदभ्यसौषीद्यत्रो ^{१०} मा कदध्वर्युरनैक्ष्ययन-
विदभिषुणोतीत्यमहं ^{११} तत्र विस्रवाण्यसावसौ ब्राह्मणो नैक्ष्यय-
नानि वेद ^{१२} तं गमिष्यामि ^{१३} स म ^{१४} दमान्वर्णान्सुरोपयि- ^{१५}
ष्यतीति ^{१६} ते यत्रावभृथमवयन्ति ^{१७} तदौदुम्बरां शाखया
पलाशशाखया वा सुवेण वानाज्यलिप्तेन दध्ना पयसा वा
मधुमिश्रेण नैक्ष्ययनैर्ज्वीषमभिजुह्वति ^{१८} यत्ते ग्राणा चिच्छिदुः
सोम राजन्नित्येतेनानुवाकेनाभिर्गोभिर्यदतो न ऊनमित्येतथा

१ मूर्धभिन्नेन M Be : मूर्धाभिषिक्तेन the other MSS.

२ Thus M, कथं the other MSS.

३ The reading कदध्व is my conjecture. M reads : तदध्व, but a horizontal stroke has been put above the त, cancelling this aksara कदध्व Be 7 : क्रुदध्व the other MSS.—अभ्यसौषीदु my conjecture ; अभ्यसौषीदु M, अभ्यासौषीदु the other MSS.

४ तदध्व M : कदध्व Be 7 ; क्रुदध्व or क्रुदध्व the other MSS.

५ om. M

६ ब्राह्मणान् i. s. o. वर्णान् M ; ०रोपयिष्यामीति M.

७ यत्रावभृथ M.

च चतुर्दशभिर्ऋजौषमभिर्जुहति ^१ ते यत्रावमृथः सः सिध्येयु-
स्तान्ब्रूयाद्ये^२ नु राजस्त्वचं भित्वा क्रूरं कृत्वेह ग्रावभिः । ॥ ४५ ॥

अग्रमयित्वा नैक्ष्यनैर्यन्त्येवैवं^३ कृतागसः ॥ ये सोममस-
स्थाप्यः सः साद्य सोमिनः^४ । सः स्थितो न इत्यायन्त्यमुत्रैना-
५ ण्डिनस्ति सः ॥ असिशूलैरुत्तुदन्ति यमस्य प्रतिषादने । यो
ऽग्रमयित्वा नैक्ष्यनैरथ नाकमधिरोहति ॥ वायुर्भूत्वा पवते
त्रिदिवं नाकमुत्तमम् । यः श्रमयित्वा नैक्ष्यनैरथ नाकमधि-
रोहति ॥ अध्वर्योर्यजमानस्य प्रतिप्रस्थातुरग्नीधः^५ । ब्रह्मणो
होतुरुद्रात् राजैषां लोकमादत्ते न चाहौषुश्चतुर्दश ॥ ये
१० चतुर्दश जुहति दध्न^६ एताः स्वाहुतीः । नैषां राजा लोक-
मादत्ते न प्रजां नोत^७ वाजिनम् ॥ आप्याययन्तो राजानं
ग्रावभिः क्रूरमृत्विजः । पयसा श्रमयन्तो ऽस्य जुहूतैव चतुर्द-
शेति ^१ ॥ ४६ ॥ चतुर्दशः ॥

अथ वै भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वै दर्शपूर्णमासौ
१५ यजेत य एनौ सेन्द्रौ यजेतेति ^१ वैमृधः पूर्णमासे ऽनुनिर्वाण्यो

१ यो i. s. o. ये M.

२ My conjecture : नैर्यन्त्येवैवं M : नैस्तान्वेवं, जान्वेवं, जात्वेवं the other MSS.

३ सोमिनः M.

४ Thus Be 7 ; प्रस्थातुरग्नीधः D Be ; thus also but अध्वः Be ;
आवेनेताग्नीधः M.

५ दध्न Be 7, दध्ना the other MSS

६ नोन M : नोह the other MSS.

भवति । तेन पूर्णमासः सेन्द्र । ऐन्द्रं दध्यमावास्यायां । तेना-
 मावास्या सेन्द्रेति । केनो खिदनीजानस्य सेन्द्रौ भवत इत्यै-
 न्द्राग्नेन पुरोडाशेनेत्येव ब्रूयादित्यथ वै भवति देवा वै यद्यज्ञे
 ऽकुर्वत तदसुरा अकुर्वत । ते देवा एतामिष्टिमपश्यन्नाग्ना-
 वैष्णवमेकादशकपालं सरस्वत्यै चरुं सरस्वते चरुं । तां ५
 पौर्णमासं स्रष्ट्याप्यानुनिरवपन्ततो देवा अभवन्परासुरा । यो
 भ्रातृव्यवान्स्यात्स पौर्णमासं स्रष्ट्याप्यैतामिष्टिमनुनिर्वपेत्पौ-
 र्णमासेनैव वज्रं भ्रातृव्याय प्रहृत्याग्नावैष्णवेन देवताश्च यज्ञं च
 भ्रातृव्यस्य वृङ्क्त इति ब्राह्मणं । स एष भ्रातृव्यवतो यथाकाम-
 प्रयोगो^१ । मिथुनान्पशून्सारस्वताभ्यां । यावदेवास्यास्ति तत्सर्वं^२
 वृङ्क्त इति ब्राह्मणमथ वै भवति ॥ ४७ ॥

पौर्णमासीमेव यजेत भ्रातृव्यवान्नामावास्यामिति । स^३
 पौर्णमासौ पौर्णमासीमेव यजेत भ्रातृव्यवान्नामवास्यां ।
 हत्वा भ्रातृव्यं नाप्याययतीति ब्राह्मणं । तदेतत्स्तरणावगधं
 वापरोध्यावगधं^४ वेत्यथ वै भवति साकंप्रस्थायीयेन यजेत^५
 पशुकाम इत्येतयेष्ट्या यक्ष्यमाण उपकल्पयत औदुम्बरं
 महत्पात्रं प्रभूतमाज्यमित्यथ देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति^६
 प्रतिपदं हत्वाग्नेयमष्टाकपालं निर्वपत्यैन्द्रमेकादशकपालमैन्द्रं

१ यथाकामप्र० M.

२ om. M.

३ परोध्यावगधं M, omitting वा ; वापरोध्यावगधं all the other MSS.

४ इत्येवमेव M.

सांनाय्यं^१ प्रसिद्धमाग्नेयेन चरित्वाथेतरयोर्हविषोरौदुम्बरे
 महति पात्रे समवद्यन्नाहेन्द्रायानुब्रूहीति महेन्द्रायेति वा
 यदि महेन्द्रयाजी भवति^२ महता पूर्णं^३ होतव्यमित्यत्याक्र-
 म्याश्राव्याहेन्द्रं यजेति महेन्द्रमिति वा यदि महेन्द्रयाजी
 ५ भवति^४ वषट्कृते सहैव पात्रेण जुहोति^५ तप्त एवैनमिन्द्रः
 प्रजया पशुभिस्तर्पयतीति ब्राह्मणमथ वै भवति दारुपात्रेण
 जुहोति^६ न हि मृन्मयमाहुतिमानश^७ औदुम्बरं भवत्यूर्वा
 उदुम्बर ऊर्क् पशव ऊर्जैवास्मा ऊर्जं पशूनवरुद्ध इति
 ब्राह्मणं^८ तदेतल्लभ्यावगधं^९ वा निर्वेदावगधं^{१०} वेत्यथ वै
 १० भवति ॥ ४८ ॥

नागतश्रीर्महेन्द्रं यजेत^१ त्रयो वै गतश्रियः शुश्रुवान्ग्रामणी
 राजन्यस्तेषां महेन्द्रो देवतेति^२ स^३ यो^४ ऽन्य^५ एतेभ्यो
 महेन्द्रमियक्ष्येत^६ स संवत्सरमिन्द्रमिद्वाग्नये व्रतपतये पुरोडा-
 शमष्टाकपालं निर्वपति^७ सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते^८ ऽथ
 १५ यामावास्यागच्छति तस्यां महेन्द्रं यजते^९ सो ऽत ऊर्ध्वं
 महेन्द्रयाज्येव भवत्यथ वै भवति संवत्सरमिन्द्रं यजेत^{१०} संवत्सरं
 हि व्रतं नाति^{११} स्वैवेनं देवतेज्यमाना भूत्या इन्द्रे वसीया-
 न्भवतीति ब्राह्मणमथ वै भवति संवत्सरस्य परस्तादग्नये व्रतपतये

१ Thus M ; *लभ्यावगतो Be : *लक्षावगतो Be 7 U D : *लक्षौवगतो B.

२ Thus M Be U ; *गंधं B Be 7 D.

३ M समपान्य i. s. o. स यो ऽन्य

४ Thus, *क्ष्येत, all.

पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेत्संवत्सरमेवैनं वृत्रं जघ्निवाःसमग्नि-
व्रतपतिव्रतमालम्बयति ^१ ततो ऽधि कामं यजेतेति ब्राह्मणमथ
वै भवति ॥ ४६ ॥

नासोमयाजी संनयेदनागतं वा एतस्य पयो यो ऽसो-
मयाजी ^१ यदसोमयाजी संनयेत्परिमोष एव सो ऽनृतं करो- ५
त्यथो परैव सिच्यते ^१ सोमयाज्येव संनयेत्यथो वै सोमः पयः
सांनाय्यं ^१ पयसैव पय आत्मन्वत्त इति ब्राह्मणमथ वै भवति
वि वा एतं प्रजया पशुभिरर्धयति वर्धयत्यस्य भ्रातृव्यं यस्य
हविर्निरुप्तं पुरस्ताच्चन्द्रमा अभ्युदेति ^१ त्रेधा तण्डुलान्विभजेद्ये
मध्यमाः स्युस्तानग्नये दात्रे पुरोडाशमष्टाकपालं कुर्याद्ये १०
स्यविष्टास्तानिन्द्राय प्रदात्रे दधःश्वरुं ^१ ये ऽणिष्ठास्तान्विष्णवे
शिपिविष्टाय शृते चरुमिति ^१ तस्या एता भवन्त्यग्ने दा
दाशुषे रयिं दा नो अग्ने प्रदातारः हवामहे प्रदाता वज्री
प्र तत्ते अद्य किमिच्छे विष्णो परिचक्ष्यं ^१ भूदितीन्वीजान-
स्याथानीजानस्य ^१ व्यापन्नयैव ^२ पूर्वया यजते ^३ ऽव्यापन्नयोत्त- १५
रया ^३ ^१ न द्वे यजेत ^१ यत्पूर्वया संप्रति यजेतोत्तरया कम्बट्
कुर्याद्यदुत्तरया संप्रति यजेत पूर्वया कम्बट् कुर्यान्नेष्टिर्भवति
न यज्ञस्तदनु द्वीतमुख्यपगल्भो जायत ^१ एकामेव यजेत

१ भूदितीन्वीजान० all.

२ Thus MDU Be 7 : नस्याव्या० Be.

३ Thus M : यजेतव्यापन्नयैवोत्तरया BU : यजेताव्यापन्नयोत्तरया Be, thus
also but यजेते D. The avagraha added by me.

प्रगल्भो ऽस्य जायते ' ऽनादृत्य तद्वै एव यजेत ' यज्ञमुखमेव
 पूर्वयालभते ' यजत उत्तरया ' देवता एव पूर्वयावरुद्ध
 इन्द्रियमुत्तरया ' देवलोकमेव पूर्वयाभिजयति मनुष्यलोक-
 मुत्तरया ' भूयसो यज्ञक्रतुनुपैतीति ब्राह्मणमथ वै भवत्येषा
 ५ वै सुमना नामेष्टिर्यमद्येजानं पश्चाच्चन्द्रमा अभ्युदेत्यस्मिन्नेवास्मै
 लोके ऽर्धुक् भवतीति ब्राह्मणमथ वै भवति ॥ ५० ॥

दाचायणयज्ञेन सुवर्गकामो यजेत ' पूर्णमासे संनयेन्मैत्रा-
 वरुणामिच्छयामावास्यायां यजेतेत्येतयेष्ट्या यक्ष्यमाण उप-
 कल्पयते ऽहतं वासो ' ऽथ पौर्णमास्या उपवसथे ऽग्नये व्रतपतये
 १० पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपति ' सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते '
 ऽथास्यैतदहरिन्द्राय वत्सा अपाकृता भवन्त्यैन्द्रं पयो दोहयि-
 त्वोपवसति सांनाय्यस्य वावृता तूष्णीं वाथ प्रातराग्नेयमष्टा-
 कपालं निर्वपत्यैन्द्रः सांनाय्यः ' सा द्विहविरिष्टिः संतिष्ठते '
 ऽत्रैतदैन्द्रः सांनाय्यः समुपह्वय भक्षयन्त्यथाहतं वासः परि-
 १५ धायापरपक्षं व्रतं चरति ' तस्यैतद्व्रतं नानृतं वदति न मा-
 समश्नाति न स्त्रियमुपैति नास्य पल्पूलनेन वासः पल्पूलयन्त्यथ
 यामावास्यागच्छति^१ तस्या उपवसथे ऽग्नये व्रतपतये पुरोडा-
 शमष्टाकपालं निर्वपति ' सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते ' ऽथास्यै-
 तदहर्मित्रावरुणाभ्यां वत्सा अपाकृता भवन्ति ' मैत्रावरुणं पयो
 २० दोहयित्वोपवसति सांनाय्यस्य वावृता तूष्णीं वाथ प्रातराग्नेय-

मष्टाकपालं निर्वपति मैत्रावरुणीमामिचाः^१ सा द्विहविरिष्टिः
 संतिष्ठते^२ वाजिनस्य काले वाजिनेन चरति^३ निधत्ते वासो^४
 विसृजते व्रतं^५ विसृष्टव्रत एतं^६ पूर्वपक्षं भवत्यथ पौर्णमास्या-
 गच्छत्युत्सीदति व्रतपतिर्यदेवोर्ध्वं व्रतपतेस्तेन प्रतिपद्यते^७
 तदेतत्संवत्सरावगधः^८ सोमसः^९ स्थम्^{१०} ॥ ५१ ॥

अथेडादध दद्याच्चते^१ समानं वाससश्च व्रतपतेश्च^२
 तथैन्द्रं पयो दोहयित्वोपवसति सांनाय्यस्य वावृता तूष्णीं वाथ
 प्रातराग्नेयमष्टाकपालं निर्वपत्यग्रीषोमीयमेकादशकपालमैन्द्रः^३
 सांनाय्यः^४ सा त्रिहविरिष्टिः संतिष्ठते^५ ऽत्रैतदैन्द्रः^६ सांनाय्यः^७
 समुपह्वय भक्षयन्ति^८ तथाहतं वासः परिधायापरपक्षं व्रतं^९
 चरत्यागच्छत्यमावास्या^{१०} तस्या उपवसथे यजते^{११} तथा
 मैत्रावरुणं पयो दोहयित्वोपवसति सांनाय्यस्य वावृता तूष्णीं
 वाथ प्रातराग्नेयमष्टाकपालं निर्वपत्यैन्द्रमेकादशकपालं मैत्रा-
 वरुणीमामिचाः^{१२} सा त्रिहविरिष्टिः संतिष्ठते^{१३} वाजिनस्य
 काले वाजिनेन चरति^{१४} निधत्ते वासो^{१५} विसृजते व्रतं^{१६}
 विसृष्टव्रत एतं^{१७} पूर्वपक्षं भवत्यथ पौर्णमास्यागच्छत्युत्सीदति

१ एवं M.

२ Thus M ; ०रावगंधं Be ; ०राववाध्यं Be 7 BDI.

३ ०सः^{१०} M.

४...७ Thus M only : the other MSS. are partly defective, partly corrupt

५ एवं M.

व्रतपतिर्यदेवोर्ध्वं व्रतपतेस्तेन प्रतिपद्यते ^१ तदेतत्संवत्सरावगधः ^२
सोमसंस्थम् ^३ ॥ ५२ ॥

अथ चतुश्चक्रो भ्रातृव्यवतो यज्ञः ^४ समानं वाससश्चैव
व्रतपतेश्च ^५ तथैवैन्द्रं पयो दोहयित्वोपवसति सांनाय्यस्य
५ वावृता तूष्णीं वाथ प्रातराग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति सरस्वत
उपांशुयाजमग्नीषोमीयमेकादशकपालमैन्द्रं ^६ सांनाय्यं ^७ सा
चतुर्हविरिष्टिः संतिष्ठते ^८ त्रैतदैन्द्रं ^९ सांनाय्यं ^{१०} ममुपह्वय
भक्षयन्ति ^{११} तथैवाहतं वासः परिधायापरपक्षं व्रतं चरत्या-
गच्छत्यमावास्या ^{१२} नैवोपवसथे यजते ^{१३} तथैव मैत्रावरुणं पयो
१० दोहयित्वोपवसति सांनाय्यस्य वावृता तूष्णीं वाथ प्रातराग्नेय-
मष्टाकपालं निर्वपति सरस्वत्या उपांशुयाजमैन्द्रमेकादश-
कपालं मैत्रावरुणीमामिच्छां ^{१४} सा चतुर्हविरिष्टिः संतिष्ठते ^{१५}
वाजिनस्य काले वाजिनेन चरति ^{१६} निधत्ते वासो ^{१७} विसृजते
व्रतं ^{१८} विसृष्टव्रत एतं ^{१९} पूर्वपक्षं भवत्यथ पौर्णमास्यागच्छत्यु-
१५ त्सीदति व्रतपतिर्यदेवोर्ध्वं व्रतपतेस्तेन प्रतिपद्यते ^{२०} तदेतत्सं-
वत्सरावगधः ^{२१} सोमसंस्थम् ^{२२} ॥ ५३ ॥

स एष चतुश्चक्रो भ्रातृव्यवतो यज्ञः ^{२३} स यथा ह वा
इदमनश्चतुश्चक्रं व्यवघ्नानमेत्येव ^{२४} ह वा एष एतेन यज्ञक्रतु-

१ Thus M : •संवत्सरावगंधं Be : •संवत्सरावरार्थं the other MSS.

२ •संस्थं M.

३ एवं M.

४ Thus M : व्यवघ्नानं एत्ये Be BU : व्यवघ्नान एत्ये Be 7 D.

नेद्वा पाप्मानं भ्रातृव्यं व्यवमान एति । स एष वसिष्ठयज्ञः
 केशियज्ञः सार्वसेनियज्ञो । वसिष्ठो ह यत्र सौदासानभिच-
 चारैव५ हैनानभिचचार । केशी ह यत्र खाण्डिकमभिचचा-
 रैव५ हैनमभिचचार । सार्वसेनिर्ह यत्र भ्रातृव्यानभिचचारैव५
 हैनानभिचचार । ॥ ५४ ॥ पञ्चदशः ॥

चातुर्मास्यैः सोमैर्यज्यमाणो भवति । स द्वयान्संभारानुप-
 कल्पयत आग्निष्टोमिकांश्च वैश्वदेवसंभारांश्च१ । स२ पुरस्ता-
 त्फाल्गुन्यै३ वा चैत्र्यै वा पौर्णमास्या आमावास्येन हविषेद्वा
 दीक्षते । तस्यापरिमिता४ दीक्षास्ति स उपसदः । स तथा
 राजानं क्रीणाति यथा मन्यते पौर्णमास्यै मे यज्ञिये५ ऽहन्सुत्या १०
 संपत्स्यत इति । तस्य तथा संपद्यते । प्रसिद्धेन कर्मणोपवसथा-
 देत्यथास्यैतदहर्विश्वेभ्यो देवेभ्यो वत्सा अपाकृता भवन्ति ।
 वैश्वदेवं पयो दोहयति सांनाय्यस्य वावृता तूष्णीं वाथ
 वसतीवरीः परिहृत्य पयांसि विशिष्योपवसन्त्यथ प्रातस्त्रि-
 वृद्धर्हस्तदेकवदेव६ स्तृणात्यथाग्नेयं पशुमुपाकरोति । तस्य १५
 वैश्वदेव उपालम्भ्यो भवति । तस्य प्रातःसवनीयाननुवर्तन्ते
 वैश्वदेवहवींषि । प्रैषवन्तः सवनीया । अनुब्रूहि यजेतीतरे-

१ Thus MD Be 7 ; वैश्वदेविकसंभा० Be BU.

२ Thus M : स om. B Be ; पुरस्तात् om. B Be 7 DU.

३ Thus M Be 7 : तस्या अपरि० Be BUD.

४ Thus MDU : यज्ञीये the other MSS.

५ भवति Be BU ins. after वर्हिस् ।

षा॥ हविषामृजुधा त्रिवृदग्निष्टोमः संतिष्ठते । पुरस्ताद्धाना-
 सोमानां वाजिनेन चरति । समानं कर्मावभृथात्प्रसिद्धो
 ऽवभृथ । उदयनीययेष्टेष्टा मैत्रावरुणीं वशामुपाकरोति ।
 तस्यै द्यावापृथिव्योपालम्भ्या भवति । तयोः प्रसिद्धं वपाभ्यां
 ५ चरित्वा पशुपुरोडाशौ निर्वपति । संतिष्ठते यथा द्विपशुः
 पशुबन्धस्तथाथ पौर्णमासवैमृधाभ्यामिष्टेत्युक्तमेतदथातश्चतुर्षु
 मासेषु ॥ ५५ ॥

वरुणप्रघासाभ्या॥ सोमाभ्यां यज्यमाणो भवति । दीक्षते ।
 तस्यापरिमिता दीक्षा द्वादशोपसदः । स तथा राजान
 १० क्रौणाति यथा मन्यते पौर्णमास्यै मे यजिये^१ ऽहन्दितीयमहः
 संपत्स्यत इति । तस्य तथा संपद्यते । प्रसिद्धेन कर्मणोपवस-
 थादेत्यथाम्यैतदहर्मरुद्भ्यो वत्सा अपाकृता भवन्ति । मारुतं
 पयो दोहयति सांनाय्यस्य वावृता तूष्णीं वाथ वसतीवरौः
 परिहृत्य पया॥सि विशिष्योपवसन्त्यथ प्रातराग्नेयं पशुमुपा-
 १५ करोति । तस्य मारुत उपालम्भ्यो भवति । तस्य प्रातःसवनी-
 याननुवर्तन्ते सप्त वरुणप्रघासहवी॥षि । स यत्र प्रातःसवने
 धिष्ण्यान्विहरति तदजस्रं मार्जालीयं करोति । समासन्नेषु
 हविःषु गार्हपत्ये करम्भपात्राण्यभिपर्यग्निकृत्वा तैर्मार्जालीये
 प्रचरति । प्रैषवन्तः सवनीया । अनुब्रूहि यजेतौतरेषा॥
 २० हविषामृजुधा पञ्चदश उक्थ्यः संतिष्ठते । ऽहीनसंततिं करो-

त्यथास्यैतदहर्वरुणाय वत्सा अपाकृता भवन्ति^१ वारुणं पयो
 दोहयति सांनाय्यस्य वावृता तूष्णीं वाच वसतीवरौः परि-
 हृत्य पयांसि विशिष्योपवसन्त्यथ प्रातराग्नेयं पशुमुपा-
 करोति^२ तस्य वारुण उपालम्भो भवति^३ तस्य प्रातःसव-
 नीयाननुवर्तते वारुणौ च कायश्च^४ प्रैषवन्तः सवनीया^५
 अनुब्रूहि यजेतीतरयोर्हविषोऽजुधा सप्तदश उक्थ्यः संतिष्ठते^६
 पुरस्ताद्धानासोमानां वाजिनाभ्यां चरति^७ समानं कर्माव-
 मृथादथैतस्मिन्नवमृथ उपाददते वारुण्यै निष्कासं तुषानिति^८
 वारुणस्य वारुण्यामिचाध्यवदानीया भवत्यृजीषेण सह तुषान्सं-
 प्रकिरन्ति^९ प्रसिद्धो ऽवमृथ^{१०} उदयनीययेष्टेष्टा मैत्रावरुणौ^{११}
 वशामुपाकरोति^{१२} तस्यै कायोपालम्भो^{१३} भवति^{१४} तयोः
 प्रसिद्धं वपाभ्यां चरित्वा पशुपुरोडाशौ निर्वपति^{१५} संतिष्ठते
 यथा द्विपशुः पशुबन्धस्तथाथ पौर्णमासवैमृधाभ्यामिष्टेत्युक्तमे-
 तदथातश्चतुर्षु मासेषु ॥ ५६ ॥

साकर्मधैः सोमैर्यज्यमाणो भवति^{१६} दौचते^{१७} तस्यापरिमिता^{१८}
 दौचा द्वादशोपसदः^{१९} स तथा राजानं क्रीणाति यथा मन्यते
 पौर्णमास्यै मे यज्ञिये ऽहन्तृतीयमहः संपत्स्यत इति^{२०} तस्य तथा
 संपद्यते^{२१} प्रसिद्धेन कर्मणोपवसथादेत्यथ वसतीवरौः परिहृत्य
 पयांसि विशिष्योपवसन्त्यथ प्रातराग्नेयं पशुमुपाकरोति^{२२}

१ काया च M.

२ Thus M Be 7 : काय उपालम्भो or कायोपालम्भो the other MSS.

- तस्यानीकवत उपालम्भो भवति । तस्य प्रातःसवनीयाननु-
वर्तत आनीकवतः । प्रैषवन्तः सवनीया । अनुब्रूहि यजे-
त्यानीकवतस्य । माध्यन्दिनीयाननुवर्तते सांतपनः । प्रैषवन्तः
सवनीया । अनुब्रूहि यजेति सांतपनस्यर्जुधैकविंश उक्थ्यः
५ संतिष्ठते । ऽहीनसंसतिं करोत्यथ वसतीवरीः परिहृत्य
पयांसि विशिष्योपवसन्त्यथ सायं गृहमेधीयेन चरत्यथापर-
रात्रे पूर्णदर्वेण^१ चरत्यथ प्रातराग्नेयं पशुमुपाकरोति । तस्य
कैडिन उपालम्भो भवति । तस्य प्रातःसवनीयाननुवर्तते
कैडिनः । प्रैषवन्तः सवनीया । अनुब्रूहि यजेति कैडिनस्यर्जुधा
१० त्रिणव उक्थ्यः संतिष्ठते । ऽहीनसंसतिं करोत्यथ वसतीवरीः
परिहृत्य पयांसि विशिष्योपवसन्त्यथ प्रातराग्नेयं पशुमुपा-
करोति । तस्य प्राजापत्यस्वरूप उपालम्भो भवति । तस्य
प्रातःसवनीयाननुवर्तन्ते महाहवींषि । प्रैषवन्तः सवनीया ।
अनुब्रूहि यजेतीतरेषां हविषां । तृतीयसवनीयाननुवर्तन्ते
१५ महापितृयज्ञहवींषि । स यत्र तृतीयसवने धिष्णिष्यान्वि-
हरति तदजसं मार्जालीयं करोति । समासन्नेषु हविःषु
गार्हपत्ये महापितृयज्ञहवींषि अपयित्वा तैर्मार्जालीये प्रच-
रति । प्रैषवन्तः सवनीया । अनुब्रूहि यजेतीतरेषां हविषा-
मृजुधा त्रयस्त्रिंश उक्थ्यः संतिष्ठते । पुरस्ताद्भानासोमानां
२० त्रैयम्बकैश्चरति । समानं कर्मावभृथात्प्रसिद्धो ऽवभृथ । उदय-

नीययेद्येष्टा मैत्रावरुणौ वशामुपाकरोति । तस्यै वैश्वकर्मण्युपा-
 स्रम्भा^१ भवति । तयोः प्रसिद्धं वपाभ्यां चरित्वा पशुपुरो-
 डाग्नौ निर्वपति । तावनुवर्तत आदित्यः । प्रैषवन्तौ पशुपुरो-
 डाग्नानुब्रूहि यजेत्यादित्यस्य । संतिष्ठते यथा द्विपशुः
 पशुबन्धस्तथाथ पौर्णमासवैमृधाभ्यामिद्वेत्युक्तमेतदधातश्चतुर्षु ५
 मासेषु ॥ ५७ ॥

शुनासीरीयेण सोमेन यज्यमाणो भवति । दीक्षते ।
 तस्यापरिमिता दीक्षास्तिस्त्र उपसदः । स तथा राजानं
 क्रीणाति यथा मन्यते पौर्णमास्ये मे यज्ञिये ऽहन्सुत्या संप-
 त्यत इति । तस्य तथा संपद्यते । प्रसिद्धेन कर्मणोपवसथादे- १०
 त्यथ वसतीवरीः परिहृत्य पयाऽसि विशिष्योपवसन्त्यथास्यैताऽ
 रात्रिं वायवे वत्सा अपाकृता भवन्ति । प्रातर्वायव्यं पयो
 दोहयति सांनाय्यस्य वावृता तूष्णीं वाथाग्नेयं पशुमुपा-
 करोति । तस्यैन्द्र ऋषभ उपास्रम्भो भवति । तस्य प्रातः-
 सवनीयाननुवर्तन्ते शुनासीरीयहवीऽसि । प्रैषवन्तः सवनीया । १५
 अनुब्रूहि यजेतीतरेषाऽ हविषामृजुधा ज्योतिरग्निष्टोमः
 संतिष्ठते । समानं कर्माविभृथात्प्रसिद्धो ऽवमृथ । उदयनीय-
 येद्येष्टा मैत्रावरुणौ वशामुपाकरोति । तस्यै सौर्यपालम्भा^२
 भवति । तयोः प्रसिद्धं वपाभ्यां चरित्वा पशुपुरोडाग्नौ

१ Thus Be 7 ; •कर्मण्योपा• Be ; •कर्मण उपास्रम्भो M.

२ तस्यै MU Be ; तस्याः Be 7 D ; B om.

३ Thus Be 7 ; सौर्यपालम्भा M ; सौर्य उपास्रम्भो Be U.

निर्वपति ' संतिष्ठते यथा दिपशुः पशुबन्धस्तथाथ पौर्णमास-
वैमृधाभ्यामिद्वेत्युक्तमेतत् ' ॥ ५८ ॥ षोडशः ॥

- अथातो ज्योतिरयनमित्याचक्षते ' वैश्वदेवेन सोमेन
यक्ष्यमाणो भवतीति समानी प्रतिपदेतावदेव नाना ' चित्र-
५ दमुत्राग्निष्टोमो ' ज्योतिरिद्धायातश्चतुर्षु मासेषु वरुणप्रघासेन
सोमेन यक्ष्यमाणो भवति ' दीक्षते ' तस्यापरिमिता दीक्षाः
षडुपसदः ' स तथा राजानं क्रीणाति यथा मन्यते पौर्ण-
मास्यै मे यज्ञिये ऽहन्सुत्या संपत्यत इति ' तस्य तथा संप-
द्यते ' प्रसिद्धेन कर्मणोपवसथादेत्यथास्यैतदहर्दया वत्सा अपा-
१० कृता भवन्ति मरुद्भ्यो वरुणायेति ' दयं पयो दोहयति
सांनाय्यस्य वावृता तूष्णीं वाथ वसतीवरीः परिहृत्य
पयांश्चि विप्रिष्ठोपवसन्त्यथ प्रातराग्नेयं पशुमुपाकरोति '
तस्य मारुतो वारुण इत्युपास्यभ्यौ भवतस्तस्य प्रातःसवनीया-
ननुवर्तन्ते सप्त वरुणप्रघासहवींश्चि ' स यत्र प्रातःसवने
१५ धिष्णियान्विहरति तदजस्रं मार्जालीयं करोति ' समासकेषु
हविःषु गार्हपत्ये करम्भपात्राण्यभिपर्यग्निकृत्वा तैर्मार्जालीये
प्रचरति ' प्रैषवन्तः सवनीया ' अनुब्रूहि यजेतीतरेषां
हविषां ' माघंदिनीयाननुवर्तते^१ वारुणी च कायश्च ' प्रैषवन्तः
सवनीया ' अनुब्रूहि यजेतीतरयोर्हविषोर्हजुधा व्योतिरुक्थ्यः
२० संतिष्ठते ' समानमुत्तरं कर्म यथा द्विरात्रे तथाथातश्चतुर्षु
मासेषु ॥ ५९ ॥

साकमेधेन सोमेन यज्यमाणो भवति । दीचते । तस्या-
 परिमिता दीचाः षडुपसदः । स तथा राजानं क्रीणाति
 यथा मन्यते पौर्णमास्यै मे यज्ञिये ऽहन्सुत्या संपत्स्यत इति ।
 तस्य तथा संपद्यते । प्रसिद्धेन कर्मणोपवसथादेत्यथ वसती-
 वरीः परिहृत्य पयांसि विशिष्योपवसन्त्यथ प्रातराग्नेयं पशु- ५
 मुपाकरोति । तस्यानीकवतः क्रैडिनः प्राजापत्यस्त्रपर इत्युपा-
 लभ्या भवन्ति । तस्य प्रातःसवनीयाननुवर्तत आनीकवतः ।
 प्रैषवन्तः सवनीया । अनुब्रूहि यजेत्यानीकवतस्य । माध्यन्दि-
 नीयाननुवर्तते सांतपनः । प्रैषवन्तः सवनीया । अनुब्रूहि
 यजेति सांतपनस्य । तृतीयसवनीयाननुवर्तन्ते^१ गृहमेधीय- १०
 प्रमृतीनि महाहवींषि । स यत्र तृतीयसवने धिष्णिष्या-
 न्विहरति तदजस्रं मार्जालीयं करोति । महाहविर्भिश्चरित्वा
 गार्हपत्ये महापितृयज्ञहवींषि अपयित्वा तैर्मार्जालीये प्रच-
 रति^२ । प्रैषवन्तः सवनीया । अनुब्रूहि यजेतीतरेषां हवि-
 षामृजुधा ज्योतिरुक्थः संतिष्ठते । समानमुत्तरं कर्म यथा १५
 त्रिरात्रे तथा । स उवेव^३ शुनासीरीयः । ॥ ६० ॥ सप्तदशः ॥

अथातो महायज्ञ^४ इत्याचचते । ज्योतिरतिरात्र इत्येक
 आहुर्दीचते । तस्यापरिमिता दीचा द्वादशोपसदः । स तथा

१ Thus MD; •वर्तते the other MSS.

२ •रति Be Be 7 DU.

३ Thus M; उवेव Be 7; उक्थेन Be BDU.

४ Thus M Be BU Keś.; महापितृयज्ञ Be 7 D.

- राजानं क्रीणाति यथा मन्यते पौर्णयास्यै मे यज्ञिये ऽहन्सुत्या
 संपत्स्यत इति ^१ तस्य तथा संपद्यते ^१ प्रसिद्धेन कर्मणोपवसथा-
 देत्यथास्यैतदहस्तया वत्सा अपाकृता भवन्ति विश्वेभ्यो देवेभ्यो
 मरुद्भ्यो वरुणायेति ^१ त्रयं पथो दोहयति सांनाय्यस्य वावृता
 ५ तूष्णीं वाथ वसतीवरीः परिहृत्य पथाऽसि विश्विथोप-
 वसन्त्यथ ^१ प्रातस्त्रिवृद्धिर्हस्तैकवदेव ^१ स्तृणात्यथाग्नेयं पशुमुपा-
 करोति ^१ तस्य वैश्वदेवो मारुतो वारुण आनीकवतः क्रैडिनः
 प्राजापत्यसूपर ऐन्द्र ऋषभ इत्युपास्रग्भ्या भवन्ति ^१ तस्य
 प्रातःसवनीयाननुवर्तन्ते वैश्वदेवहवीऽषि ^१ प्रैषवन्तः सवनीया ^१
 १० अनुब्रूहि यजेतीतरेषाऽ हविषां ^१ माध्यन्दिनीयाननुवर्तन्ते
 सर्वाणि वरुणप्रघासहवीऽषि ^१ ॥ ६१ ॥

- स यत्र माध्यन्दिनीये सवने धिष्णियान्विहरति तदजस्रं
 मार्जालीयं करोति ^१ समासन्नेषु हविःषु गार्हपत्ये करम्भ-
 पात्राण्यभिपर्यग्निकृत्वा तैर्मार्जालीये प्रचरति ^१ प्रैषवन्तः सव-
 १५ नीया ^१ अनुब्रूहि यजेतीतरेषाऽ हविषां ^१ तृतीयसवनीया-
 ननुवर्तन्त आनीकवतप्रमृतीनि महाहवीऽषि ^१ स यत्र तृतीय-
 सवने धिष्णियान्विहरति तदजस्रं मार्जालीयं करोति ^१

१ Between प्रातस् and त्रिवृद् Be 7 has the following words : (प्रातः)-
 राग्नेयं पशुमुपाकरोति तस्यानीकवतः क्रैडिनः प्राजापत्यसूपर इत्युपास्रग्भ्या भवन्ति
 तस्य प्रातःसवनीयाननुवर्तन्त आनीकवतः प्रैषवन्तः सवनीया अनुब्रूहि यजेत्यानीकवत-
 (त्रिवृद्) ।

२ Thus (एकवदेव) M Be 7 ; एकधैव Be U : एकवैव B : D om.

महाहविर्भिश्चरित्वा गार्हपत्ये महापितृयज्ञहवौऽपि अपयित्वा
 तैर्माजालीये प्रचरति । प्रैषवन्तः सवनीया । अनुब्रूहि यजे-
 तीतरेषां हविषामृजुधा ज्योतिरतिरात्रः संतिष्ठते । पुरस्ता-
 द्दानासोमानां वाजिनैश्चरित्वा त्रैयम्बकैश्चरति^१ । समानं कर्मा-
 वमृथादथैतस्मिन्नवमृथ उपाददते वारुण्ये निष्कासं तुषा- ५
 निति । वारुणस्य वारुण्यामिच्छाध्यवदानीया भवत्यृजीषेण सह
 तुषान्संप्रकिरन्ति^२ । प्रसिद्धो ऽवमृथ । उदयनीययेष्टेष्टा मैत्रा-
 वरुणौ वशामुषाकरोति । तस्यै द्यावापृथिव्या काया वैश्वकर्मणी
 सौरीत्युपालम्भ्या भवन्ति । तासां प्रसिद्धं वपाभिश्चरित्वा
 पशुपुरोडाशान्निर्वपति । ताननुवर्तन्त आदित्यप्रभृतीनि १०
 शुनासौरीयहवौऽपि । प्रैषवन्तः पशुपुरोडाशा । अनुब्रूहि
 यजेतीतरेषां हविषां । संतिष्ठते यथा पञ्चपशुः पशुबन्धस्त-
 थाथ पौर्णमासवैमृधाभ्यामिष्ट्वा यजमानायतन उपविश्य त्रेष्ट्वा
 श्रलत्या लोहितायसस्य च चुरेण शीर्षन्नि च वर्तयते परि
 च वपते पुरस्तादेवाग्रे ऽथ दक्षिणतो ऽथ पश्चादथोत्तरतो १५
 ऽथोपरिष्ठात्संतिष्ठन्ते चातुर्मास्याः सोमाः संतिष्ठन्ते चातुर्मास्याः
 सोमाः । ॥ ६२ ॥ अष्टादशः ॥

॥ इति सप्तदशः प्रश्नः^३ ॥

१ त्रैयम्बकैः MSS.

२ •किरन्ति M.

३ अथ (r. इति) बौधायन उत्तरतत्तिस्तुत्ते प्रथमः प्रश्नः U.

- बृहस्पतिसवेन यक्ष्यमाणो भवति ^१ स उपकल्पयते ऽश्व-
 चतुस्त्रिंशा दक्षिणाः कृष्णाजिनः सुवर्णरजतौ च रुक्मौ
 पर्णमयं पात्रमाज्यमभिषेचनायाथ वै ब्राह्मणं भवति परिस्रजौ
 होता भवत्यरुणो मिर्मिरस्त्रिशुक इत्येष ह वै परिस्रजौ यः
 ४ खलतिः परिकेश्यो ^२ । ऽथ ^३ हैष मिर्मिरो यः शुक्लो विक्लिध-
 स्तिलकवान्पिङ्गाचो ^४ । ऽथ हैष त्रिशुको यस्त्रिवेदो ^५ दीचते
 तस्यैकरात्रीणस्य सोमं क्रीणन्ति । तिस्र उपसदस्तायते
 त्रिवृदग्निष्टोमो रथंतरसामा प्रवर्ग्यवाग्गायत्रीध्वेक स्तोमः
 प्रज्ञातं देवसुवाः हविषां करणं । तस्य बार्हस्पत्यो ^६ ऽतिग्राह्यो ^७
 १० बार्हस्पत्यः पशुरुपालम्भ्यः । समानमाभिषेकस्य कालादभिषेकस्य
 काले यजमानायतने कृष्णाजिनं प्राचीनयीवमुत्तरलोमोप-
 स्तृणाति । तद्यजमानं प्राञ्चमुपवेश्य सुवर्णरजताभ्याः रुक्माभ्यां
 पर्युपास्य पर्णमये पात्रे आज्यमानीयाभिषिञ्चति बृहस्पतिः
 प्रथमं जायमानो महो ज्योतिषः परमे व्योमन् । सप्तास्यस्तु-
 १५ विजातो रवेण वि सप्तरश्मिरधमत्तमाः सि ॥ देवस्य त्वा
 सवितुः प्रसवे ऽश्विनोर्वाङ्मभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याः सरस्वत्यै वाचो
 यन्तुर्यन्त्रेण बृहस्पतिसवेनाभिषिञ्चामीति । समुन्मृष्टे समुत्क्रो-
 शन्तीति ^८ समानमा मुखस्य विमार्जनात् ॥ १ ॥

१ Thus MB Be; परिकेश्य the other MSS.

२ Thus D; तिलकावा० M Be 7 U; तौलकावा० Be; तौलकावा० B.

३ Thus M; त्रिवेदो the other MSS.

४ Thus M Be 7 D; ०पत्यस्यतिपा० Be BU.

५ M reads: समुत्क्रोशन्त्यभ्यषेच्यतायमसौ + बृहस्पतिसवेनेति ।

तस्य प्रातःसवने सन्नेषु नाराश॑सेध्वेकादश दक्षिणा
 नीयन्त । एकादश माध्यंदिने सवने सन्नेषु नाराश॑सेध्वंश-
 द्वादशास्तृतीयसवने सन्नेषु नाराश॑सेषु । माध्यंदिन एव
 सवने ऽश्वं दद्यादिति ह स्माह मौद्गल्यः । स वा एष नैमार्जनो^१
 यज्ञः । स यथा ह वा दयं गैरेयी^२ नदी^३ निमृजत्येव^४ ह ५
 वा एष एतेन यज्ञक्रतुनेष्टा पाप्मानं भ्रातृव्यं निमृजन्नेति^५ । स
 एतस्मिन्नेव पूर्वपक्षे चतुष्टोमेनाग्निष्टोमेन यजेत पुरा भेषाच्छान्त्यै ।
 राजा राजसूयेनेजान इच्छति बृहस्पतिसवेनाभिषिच्येयेति^६ ।
 तदु वा आहुर्न वै राजसूयाभिषिक्तो ऽन्येन यज्ञक्रतुनाभिषि-
 च्येताप्रत्यवरोही ह^७ भवतीत्युभाभ्यां ब्रह्मचत्राभ्यामभिषिच्या^८ १०
 इत्यभिषिच्येतेवेति^९ । दीक्षते । तस्य तिस्रो दीक्षास्तिस्र
 उपसदः । समानमाभिषेकस्य कालादभिषेकस्य काले माध्यंदि-
 नीया एवैनं चमसा निमृजन्तो यन्ति । चतुर्विंश एष भवति ।

१ Thus M Be 7 D ; एषसवनैमार्जनो BU ; एष सवोषनिर्मार्जनो Be.

२ Thus M ; गैरेयी the other MSS. (U गैरेयीर्) ।

३ नदी निमृजत्येव^४ M ; नदीनिमृजत्येव^४ B ; नदीनिमृज्यनेत्येव^४ Be 7 D ;
 नदीनिमृज्यत्येवं U ; नदीं तीत्वा पांसुनिमृजत्येव^४ Be. Read perhaps :
 नदी निमृजन्त्येव^४ i.e. निमृजन्तो एति, cp. *infra* निमृजन्नेति ।

४ निमृज्यन्नेति Be 7.

५ Thus MD Be 7 ; °भिषिच्यन्नेति Be U ; °भिषिच्येतेति B.

६ om. M.

७ Thus M only ; °भिषिच्यात इत्यभिषिच्येतेवेति U Be 7 D ; °भिषिच्यात
 इत्यभिषिच्येतेति B ; °भिषिच्याभिषिच्येतेनैवेति Be.

राजा राजसूयेन यज्यमाण आधायति^१ त्रिषु वर्णेष्वभिषिक्ते-
 दध्यभिषिच्येय^२ पुरोहिते स्थपतौ सूत इति^३ पुरोहितो
 दीक्षते^४ तस्य तिस्रो दीक्षास्तिस्र उपसदः^५ समानमाभिषेकस्य
 कालादभिषेकस्य काले शुक्रामन्थिनोः स्रग्सावेणाभिषिञ्चति^६
 ॥ चतुष्टोम एष भवति^७ ॥ २ ॥

स्थपति^८ स्थपतिसवेन यज्यमाणो भवति स उपकल्पयत
 आर्षभं चर्म सुवर्णरजतौ च रुक्मावौदुम्बरं पात्रं दध्यभिषेच-
 नाय^९ दीक्षते^{१०} तस्य तिस्रो दीक्षास्तिस्र उपसदः^{११} आग्नेयस्य
 मारुतौ पृश्निः पष्ठौ ह्युपासम्भ्या भवति^{१२} सप्त हवींषि
 १० प्रातःसवनीयाननुवर्तन्ते यदाग्नेयो भवत्यग्निमुखाद्भृद्विरित्ये-
 तानि^{१३} समानमाभिषेकस्य कालादभिषेकस्य काले यजमाना-
 यतन आर्षभं चर्म प्राचीनग्रीवमुत्तरलोमोपस्तृणाति^{१४} तद्यज-
 मानं प्राञ्चमुपवेश्य सुवर्णरजताभ्यां रुक्माभ्यां पर्युपास्यौदुम्बरे
 पात्रे दधानीयाभिषिञ्चति देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे ऽश्विनो-
 १५ बाङ्गभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यां सरस्वत्यै वाचो यन्तुर्यन्त्रेण
 स्थपतिसवेनाभिषिञ्चामीति^{१६} समुन्मृष्टे समुत्क्रोशन्तीति समानमा
 मुखस्य विमार्जनात्^{१७} एष स्थपतिसवः सप्तदशो ऽग्निष्टोम^{१८} एष
 एव स्थपतिसव^{१९} एष वैश्यसव^{२०} एष माससवो^{२१} मासा
 हैनेनातः^{२२} पूर्वमीजिरे^{२३} ॥ ३ ॥

१ ० ध्यायतीति M.

२ Thus MD Be 7: ० पिच्ये Be BU.

३ om. Be BU.

४ वैश्यस्य सव Be 7.

५ i. s. o. अतः Be 7 अच, D अचं ।

सूतः^१ सूतसवेन यक्ष्यमाणो भवति स उपकल्पयते
 कृष्णाजिनः सुवर्णरजतौ च रुक्मौ पर्णमयं पात्रं हिरण्यं
 दृतमभिषेचनाय^२ ' दौचते ' तस्य तिस्रो दौचास्तिस्र उप-
 सदो^३ ' ऽष्टौ हवीः^४षि प्रातःसवनीयाननुवर्तन्ते यदाग्नेयो
 भवत्याग्नेयो वै ब्राह्मण इत्येतानि^५ ' समानमाभिषेकस्य
 काष्ठादभिषेकस्य काले यजमानायतने कृष्णाजिनं प्राचीन-
 ग्रीवमुत्तरलोमोपस्तृणाति^६ ' तद्यजमानं प्राञ्चमुपवेश्य सुवर्ण-
 रजताभ्यां रुक्माभ्यां पर्युपास्य पर्णमये पात्रे दृतमानीय
 हिरण्येनोत्पूयाभिषिञ्चति देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे ऽश्विनो-
 र्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यां सरस्वत्यै वाचो यन्तुर्यन्त्रेण सूतस-^{१०}
 वेनाभिषिञ्चामीति^७ ' समुन्मृष्टे समुत्क्रोशन्तीति समानमा
 मुखस्य विमार्जनात्^८ एष सूतसवः सप्तदशो ऽग्निष्टोम^९ ' एष
 एव सूतसव^{१०} ' एष ग्रामणीसव^{११} ' एष ऋतुसव^{१२} ' ऋतवो
 जैनेनातः पूर्वमीजिरे^{१३} ' ॥ ४ ॥ प्रथमः ॥

सोमसवेन यक्ष्यमाणो भवति स उपकल्पयते सौमीः^{१५}
 सूतवशां कृष्णाजिनः सुवर्णरजतौ च रुक्मौ पर्णमयं पात्रं
 पयो ऽभिषेचनायाथ वै ब्राह्मणं भवति यत्किंच राजसूयमृते
 सोमं तत्सर्वं भवतीति^{१६} ' स ग्रामावासेन हविषेद्वाष्टावहान्यानु-
 मतप्रभृतिभिरेति संवत्सरं चातुर्मास्यैः सप्तेन्द्रतुरीयप्रभृतिभिरथ
 रत्विनाः हविर्भिर्यजते^{१७} ' ऽथ देवसुवाः हविर्भिर्यजते^{१८} ' १०

- ऽथैताः सौमैः सूतवशामालभते^१ । तस्या असमुदिते
यजमानायतने कृष्णाजिनं प्राचीनग्रीवमुत्तरलोमोपसृणाति ।
तद्यजमानं प्राञ्चमुपवेश्य सुवर्णरजताभ्याः रुक्माभ्यां पर्युपास्य
पर्णमये पात्रे पथ आनीयाभिषिञ्चत्यषाढं^२ युत्सु पृतनासु
५ प्रप्रिः सुवर्षामृष्यां वृजनस्य गोपाम् । भरेषुजाः सुक्षितिः
सुश्रवसं जयन्तं त्वामनु मदेम सोम ॥ देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे
ऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याः सरस्वत्यै वाचो यन्तुर्यन्तेण
सोमसवेनाभिषिञ्चामीति । समुन्मृष्टे समुत्क्रोशन्तीति समा-
नमा मुखस्य विमार्जनादथ सः सृपाः हविर्भिर्यजते । इथ
१० पञ्चहविषा दिशामवेष्ट्या यजते । इथ द्विपशूना पशुबन्धेन
यजते । इथ सात्यदूतानाः हविर्भिर्यजते । इथ पूर्वैः प्रयुजाः
हविर्भिर्यजते । इथ पौर्णमासवैमृधाभ्यामिद्वोत्तरैः प्रयुजाः
हविर्भिर्यजते । इथ देविकाहविर्भिर्यजते । इथ त्रैधातवीयया
यजते । इथ सौत्रामण्या यजते । संतिष्ठते सोमसवो ऽर्ध-
१५ चतुर्दशैर्मासैः । ॥ ५ ॥

पृथिसवेन^३ यक्ष्यमाणो भवति स उपकल्पयते रोहितं
चर्मनिडुहः सुवर्णरजतौ च रुक्मावौदुम्बरं द्रोणं चतुःस्रक्ति
चतुष्टयीरपो दिग्भ्यः संभृता^४ । अथ वै ब्राह्मणं भवति

१ •भवे MD Be UB ; •भेत Be 7.

२ The mantra is abbreviated in all the MSS.

३ इचिवि० M, इचिवी Be every time in this kh.

४ Thus M Be ; समाहृता the other MSS.

यत्किंच राजसूयमनुत्तरवेदीकं तत्सर्वं भवतीति ^१ स आमा-
 वास्येन हविषेष्वाष्टावहान्यानुमतप्रभृतिभिरेति सप्तेन्द्रतुरीय-
 प्रभृतिभिरथ रत्निनाः हविर्भिर्यजते ^१ ऽथ देवसुवाः हवि-
 र्भिर्यजते ^१ ऽथैतां चतुर्हविषमिष्टिं निर्वपत्याग्नेयमष्टाकपाल-
 मैन्द्रमेकादशकपालं वैश्वदेवं द्वादशकपालं बार्हस्पत्यं चरु- ५
 मिति ^१ तस्या^२ असमुदिते^३ यजमानायतने रोहितं चर्मनिडुहं
 प्राचीनयीवमुत्तरलोमोपस्तृणाति ^१ तद्यजमानं प्राञ्चमुपवेश्य
 सुवर्णरजताभ्याः रुक्माभ्यां पर्युपास्यौदुम्बरे द्रोणे चतुष्टयीरपः
 समवनौयाभिषिञ्चति^२ ये मे पञ्चाशतं ददुरश्वानाः सध-
 स्तुतिः । द्युमदग्ने महि श्रवो बृहत्काधि मघोनां नृवदमृत १०
 नृणाम् ॥ देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे ऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो
 हस्ताभ्याः सरस्वत्यै वाचो यन्तुर्यन्त्रेण पृथिसवेनाभिषिञ्चा-
 मीति ^१ समुन्मृष्टे समुत्क्रोशन्तीति समानमा मुखस्य विमा-
 र्जनादथ सः सृपाः हविर्भिर्यजते ^१ ऽथ पञ्चहविषा दिशा-
 मवेष्ट्या यजते ^१ ऽथोपातीत्य द्विपशुं पशुबन्धः सात्यदूतानाः १५
 हविर्भिर्यजते ^१ ऽथ पूर्वैः प्रयुजाः हविर्भिर्यजते ^१ ऽथ
 पौर्णमासवैमृधाभ्यामिद्धोत्तरैः प्रयुजाः हविर्भिर्यजते ^१ ऽथ
 देविकाहविर्भिर्यजते ^१ ऽथ त्रैधातवीयया यजते ^१ ऽथ सौत्रा-
 मण्या यजते ^१ संतिष्ठते पृथिसवो ऽध्यर्धन^३ मासेन^३ ^१ ॥ ६ ॥

१ Thus M Be 7 DUB ; तस्यासमु० Be.

२ Thus Be 7 DU ; समानौय M Be B, but cp. XII. 8 (p. 98, 5).

३ Thus M : ध्यर्ध धे, मासेन the other MSS.

गोसवेन यक्ष्यमाणो भवति स उपकल्पयते ऽयुतं दक्षिणाः
 सुवर्णरजतौ च रुक्मौ पर्णमयं पात्रं प्रतिधुगभिषेचनाय^१ ।
 दीक्षते । तस्य षड् दीक्षाः षडुपसदः । समानमाभिषेकस्य
 कालादभिषेकस्य काले यजमानायतने कृष्णाजिनमात्रं वेदे-
 ५ रनुद्धृतं भवति । तद्यजमानं प्राञ्चमुपवेश्य सुवर्णरजताभ्यां
 रुक्माभ्यां पथ्यपास्य पर्णमये पात्रे प्रतिधुगानीय^२ बृहत स्तोत्रं
 प्रत्यभिषिञ्चति रेवञ्जातः सहसा वृद्धः चत्राणां चत्रभृत्तमो
 वयोधाः । महान्महिले तस्तभानः क्षत्रे राष्ट्रे च जागृहि ।
 प्रजापतेस्त्वा परमेष्ठिनः स्वाराज्येनाभिषिञ्चामि ॥ देवस्य त्वा
 १० सवितुः प्रसवे ऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यां सरस्वत्यै वाचो
 यन्तुर्यन्त्रेण गोसवेनाभिषिञ्चामीति । समुन्मृष्टे समुत्क्रोशन्तीति
 समानमा मुखस्य विमार्जनात् । एष गोसवः षट्त्रिंशः
 सर्व उक्थ्य उभयसामायुतदक्षिणः^३ । पवमाने कण्वरथंतरं
 कुर्वन्ति^४ । ॥ ७ ॥ द्वितीयः ॥

१५ ओदनसवेन यक्ष्यमाणो भवति स उपकल्पयते रोहितं
 चर्मानडुहं सुवर्णरजतौ च रुक्मौ शतमानं च प्रवर्तं चतुरो
 वर्णाग्राह्याणं राजन्यं वैश्यं शूद्रं चतुरो रसान्मधु सुरां

१ Thus M Be 7 D ; प्रतियुग्मं the other MSS.

२ Thus M ; प्रतिधुषमानीय all the other MSS., but cp. Maitr. S. II. 2. 7, where the word is also used as a neuter (sc. पथः).

३ Thus Be 7 D ; •सामायुतंदक्षिणाः M ; •सामाययुतदक्षिणः the other MSS.

४ Thus M ; भवन्ति the other MSS.

पथ अपश्चत्वारि^१ पात्राणि सौवर्णं राजतं कांस्यं मृन्मयं
 चतस्रो दक्षिणाः शतमानं^२ हिरण्यं तिसृधन्वमष्टां माषैः
 पूर्णं कमण्डलुं चतुष्टयैः शलाकाः पर्णमय्यौ नैयग्रोधावाश्वत्थौ
 फाल्गुनपाच्यौ^३ चत्वारि नानावृक्ष्याणि पात्राणि सक्तूस्त्रीणि
 दर्भपुञ्जीलान्यौदुम्बरं द्रोणं चतुःस्रक्ति चतुष्टयीरपो दिग्भ्यः^४
 संभृताः शतं^५ च^६ रथं चैतेनोपकृतेन रोहिणीमायतीमुपर-
 मत्यथ^७ रोहिणेति पूर्वान्निमन्ववस्यत्युत्तपनीयं^८ शालीनो
 ऽन्वाहार्यपचनमाहिताग्निरथाध्वर्युरपररात्र आद्रुत्य सःशास्ये-
 कौदनं^९ अपयतेति^१ तं तथा अपयन्ति यथा पुरादित्य-
 स्योदयाः^{१०} भवत्युद्यता सूर्येण कार्य इति ब्राह्मणमथैत-
 मोदनं^{११} अपयित्वाभिघार्योदञ्चमुदासयत्यथैतां पात्राणि निर्णि-
 ज्योपस्तीर्य तस्यामेनमसंप्रज्जिवोद्धरति^{१२} सर्पिरासेचनं कृत्वा
 प्रभूतमाज्यमानीयाथैतां^{१३} चतुरो वर्णान्दक्षिणत उदङ्मुखानु-
 पवेशयत्यथान्वारब्धे यजमाने जुहोति सिंहे व्याघ्र उत वा

१ चाप० all.

२ Thus M; फाल्गुनपाच्यौ Be B; फाल्गुनपाच्यौ DU; फाल्गुन्यौ पात्रौ Be.

३ Uncertain; शतं च M; सतं च Be 7 D; रथं च BU; सितं (omitting च) Be.

४ Read perhaps चय i.s.o. चय, cp. XIII. 36 (p. 145, 3), XV. 2 (p. 205, 10) and XVIII. 16.

५ 'वस्यत्य' M Be 7; 'वस्यत्यु' Be BUD.

६ Thus Be BU; एकौदनं M; ओदनं Be BU.

७ Thus M Be 7 D; पुरस्तादादित्य० Be BU.

पृदाकाविति चतस्रः सुवाङ्मती^१ङ्वाङ्मत्वैव स्रस्त्रावैः प्रवर्तम-
भिधारयति राडसि विराडसि सम्राडसि खराडसीत्यथैतं^२
प्रवर्तमग्रेणाहवनीयं^३ पर्याहृत्य दक्षिणतो निदधाति । ॥ ८ ॥

- अथैतत्सौवर्णं पात्रं याचति । तस्मिंस्त्रिरः पवित्रं
मध्वानीय सकूनोप्य पर्णमयीभ्यां शलाकाभ्यामुपमन्यतीन्द्राय
त्वा तेजस्वते तेजस्वन्तः श्रीणामीति । तेजो ऽसीति ब्राह्म-
णाय प्रयच्छति । तत्ते प्रयच्छामीति ब्राह्मणः प्रतिमृच्छात्यथ
यजमानो मुखं विमृष्टे तेजस्वदस्तु मे मुखं तेजस्वच्छिरो
अस्तु मे । तेजस्वान्विश्वतः प्रत्यङ् तेजसा संपिष्टग्धि मेति ।
१० त्रिराचम्य प्रशंसति । तस्मा एतच्चैव पात्रं ददाति शतमानं
च हिरण्यमथैतद्राजतं पात्रं याचति । तस्मिंस्त्रिरः पवित्रं
सुरामानीय सकूनोप्य नैयग्रोधीभ्यां शलाकाभ्यामुपमन्यती-
न्द्राय त्वोजस्वत ओजस्वन्तः श्रीणामीत्योजो ऽसीति राज-
न्याय प्रयच्छति । तत्ते प्रयच्छामीति राजन्यः प्रतिमृच्छात्यथ
१५ यजमानो मुखं विमृष्ट ओजस्वदस्तु मे मुखमोजस्वच्छिरो
अस्तु मे । ओजस्वान्विश्वतः प्रत्यङ् ओजसा संपिष्टग्धि मेति ।
त्रिराचम्य प्रशंसति । तस्मा एतच्चैव पात्रं ददाति तिसृधन्वं
चाथैतत्कांस्यं पात्रं याचति । तस्मिंस्त्रिरः पवित्रं पय
आनीय सकूनोप्याश्वत्थीभ्यां शलाकाभ्यामुपमन्यतीन्द्राय त्वा
२० पयस्वते पयस्वन्तः श्रीणामीति । पयो ऽसीति वैश्याय

१ • छैनं all exc. M.

२ • चेवाग्निं M.

प्रयच्छति । तत्ते प्रयच्छामीति वैश्वः प्रतिगृह्णात्यथ यजमानो
 मुखं विमृष्टे पयस्वदस्तु मे मुखं पयस्वच्छिरो अस्तु मे ।
 पयस्वान्विश्वतः प्रत्यङ् पयसा संपिष्टग्निं मेति । चिराचम्य
 प्रशंसति । तस्मा एतच्चैव पात्रं ददात्यङ्गं चाथैतन्मृन्मयं
 पात्रं याचति । तस्मिंस्तिरः पवित्रमप आनीय सक्तू- ५
 नोप फाल्गुनपाचीभ्याम्^१ शलाकाभ्यामुपमन्यतीन्द्राय त्वायुश्नत
 आयुश्नन्तः श्रीणामीत्यायुरसीति शूद्राय प्रयच्छति । तत्ते
 प्रयच्छामीति शूद्रः प्रतिगृह्णात्यथ यजमानो मुखं विमृष्ट
 आयुश्नदस्तु मे मुखमायुश्नच्छिरो अस्तु मे । आयुश्नान्विश्वतः
 प्रत्यङ्गायुषा संपिष्टग्निं मेति । चिराचम्य प्रशंसति । तस्मा १०
 एतच्चैव पात्रं ददाति माषैश्च पूर्णं कमण्डलुर्मथैतमोदनमभ्यु-
 त्सृष्य प्राश्नाति । तस्य यन्न सहते तदप्सु प्रवेशयत्यथ हिरण्या-
 द्रुतं निष्पिबति । निष्पिबन्तमनुमन्त्रयत इममग्न आयुषे
 वर्चसे कृधि प्रियः रेतो वरुण सोम राजन् । मातेवास्मा
 अदिते शर्म यच्छ विश्वे देवा जरदष्टिर्यथासदित्यथैतं प्रवर्त- १५
 मद्भिः प्रक्षाल्य दक्षिणे कर्णं आवध्नीत आयुष्टे विश्वतो
 दधदित्यथैनमनुपरिवर्तयत^२ आयुरसि विश्वायुरसि सर्वायु-
 रसि सर्वमायुरसीत्यथैनं त्रिभिर्दर्भपुञ्जीलैः पवयति यतो
 वातो मनोजवा यतः क्षरन्ति सिन्धवः । तासां त्वा सर्वासाः

१ फल्गुनपाचीभ्यां M; फाल्गुनपाचीभ्याम् Be 7 BUD; फल्गुनौभ्याम् Be.

२ Thus M; एतं i.s.o. एनं the other MSS.

रुचाभिषिञ्चामि वर्चसेत्यथास्य दक्षिणमक्षिकटं^१ न्यचति^१
समुद्र इवासि गङ्गाना सोम इवास्यदाभ्यः । अग्निरिव विश्वतः
प्रत्यङ् सूर्य इव ज्योतिषा विभूरिति^१ ॥ ६ ॥

यावदेवात्राध्वर्युश्चेष्टति तावदेष प्रतिप्रस्थातौदुम्बरे द्रोणे
५ चतुष्टयीरपः समवनीय चतुरो ग्रहान्गृह्णात्यपां यो द्रवणे
रसस्तमहमस्मा आमुष्यायणाय तेजसे ब्रह्मवर्चसाय गृह्णामीति
पर्णमयेनापां य ऊर्मौ रसस्तमहमस्मा आमुष्यायणायोजसे
वीर्याय गृह्णामीति नैयग्रोधेनापां यो मध्यतो रसस्तमहमस्मा
आमुष्यायणाय पुष्टौ प्रजननाय गृह्णामीत्याश्वत्येनापां यो
१० यज्ञियो रसस्तमहमस्मा आमुष्यायणाययुषे दीर्घायुत्वाय
गृह्णामीत्यौदुम्बरेणायैतद्रोहितं चर्मनिडुहं^२ प्राचीनग्रीवमु-
त्तरलोमोपस्तृणाति^३ तद्यजमानं प्राञ्चमुपवेश्य सुवर्णरज-
ताभ्यां रुक्माभ्यां पर्युपास्याभिषिञ्चत्यपां यो द्रवणे रसस्ते-
नाहमिममामुष्यायणं तेजसे^३ ब्रह्मवर्चसायाभिषिञ्चामीति
१५ पर्णमयेनापां य ऊर्मौ रसस्तेनाहमिममामुष्यायणमोजसे
वीर्यायाभिषिञ्चामीति नैयग्रोधेनापां यो मध्यतो रसस्तेनाह-
मिममामुष्यायणं पुष्टौ प्रजननायाभिषिञ्चामीत्याश्वत्येनापां यो

१ Thus Be; दक्षिणमक्षिकटन्याचति M: दक्षिणे अक्षिकटे न्यचति BL.
दक्षिणे अक्षिकटं न्यचति Be 7 D.

२ All MSS. exc. M ins. जघनेनाग्निं ।

३ In Be here and infra all the Datives (वर्चसाय, योजसे, वीर्याय
etc.) are changed into Instrumentals. M has everywhere Ins-
trum.

यज्ञियो रसस्तेनाहमिममामुष्यायणमायुषे दीर्घायुत्वायाभि-
 पिञ्चामीत्यौदुम्बरेण^१ समुन्मृष्टे समुत्क्रोशन्तीति समानमा
 मुखस्य विमार्जनादुत्तरत एतद्भूपायितः शतं^२ तिष्ठति रथस्य^३
 तदभिप्रैत्यभिप्रेहि वीरयस्त्रोग्रश्चेत्ता सपत्नहा । आतिष्ठ मित्र-
 वर्धनस्तुभ्यं देवा अधिब्रवन्नित्यथ रथस्य पक्ष्मी संमृशत्यङ्कौ^४
 न्यङ्कावभितो रथं याविति^५ रथमातिष्ठत्यातिष्ठ वृत्रहन्निति
 प्रतिपद्यायं पृणक्तु रजसी उपस्यमित्यातो^६ ऽथैतच्छतं^७ त्रिः
 प्रदक्षिणं परियाय^८ पुरस्कृत्यायाति^९ तदध्वर्यवे ददाति^{१०} स
 एष ओदनसवो राज्ञो वा ब्राह्मणस्य वा वैश्यस्य वा पुष्टि-
 कामस्य यज्ञः^{११} ॥ १० ॥ तृतीयः ॥

पञ्चशरदीयेन यज्यमाणो भवति^१ स उपकल्पयते सप्तदश
 निरष्टान्वत्सतरानेकहायनान्सं पुरस्तान्मार्गशीर्षे^२ पौर्णमास्या
 आमावास्याेन हविषेष्टा सप्तदश मारुतीः पृथ्वीर्वत्सतरौराल-
 भते^३ ऽभिप्रोचणतो वत्सतरान्स्थापयित्वात्सृजन्यथेतराभिः
 सःस्थां कुर्वन्ति^४ संवत्सरे पर्यवेते मरुद्भ्यः सांतपनेभ्यः सप्त-^५
 दश पृथ्वीर्वत्सतरौरालभते^६ ऽभिप्रोचणतो वत्सतरान्स्थाप-
 यित्वात्सृजन्यथेतराभिरेव सःस्थां कुर्वन्ति^७ द्वितीये संवत्सरे

१ Uncertain again, cp. p. 350, 6.; सतं ति० रथं च M; इतं ति० रथं
 च Be 7 D; इतं ति० रथस् (omitting च) UB; सितस्ति० रथस् Be.

२ Thus M sec. m., *तंक्षितं pr. m.; *तक्ष्वं Be 7 BDU; *तद्रथं Be.

३ पक्षांश M; परियाय B; परीयाय the other MSS.

४ Thus M Be; *शीर्षाः Be 7; *शीर्षः DU; *शीर्षः B.

- पर्यवेते मरुद्भ्यो गृहमेधिभ्यः सप्तदश कल्माषीर्वत्सतरीरा-
लभते^१ । ऽभिप्रोचणतो वत्सतरान्स्थापयित्वात्सृजन्त्यथेतराभिरेव
संस्थां कुर्वन्ति^२ । द्वितीये संवत्सरे पर्यवेते मरुद्भ्यः क्रीडिभ्यः
सप्तदशावलिप्ता वत्सतरीरालभते^३ । ऽभिप्रोचणतो वत्सतरा-
५ न्स्थापयित्वात्सृजन्त्यथेतराभिरेव संस्थां कुर्वन्ति^४ । चतुर्थे
संवत्सरे पर्यवेते मरुद्भ्यः स्वतवद्भ्यः सप्तदश राजीवा^५ वत्स-
तरीरालभते^६ । ऽभिप्रोचणतो वत्सतरान्स्थापयित्वात्सृजन्त्यथे-
तराभिरेव संस्थां कुर्वन्त्येतदेवाहर्दीक्षते^७ । संवत्सरमुख्यं^८
विभर्ति^९ । द्वादशोपसदस्तस्याहानि चिद्वदग्निष्टोमः पञ्चदश
१० उक्थ्यः सप्तदश उक्थ्यः पञ्चदश उक्थ्यः सप्तदशो ऽतिरात्र-
स्तस्य मारुत स्तोमो भवत्यथैतेषां पशूनां त्रयः प्रथमे ऽहचैन्द्रा-
मारुता उच्चाणः सवनीया ब्राह्मभ्यन्ते^{१०} । एवं द्वितीय एवं द्वितीय
एवं चतुर्थे^{११} । पञ्चोत्तमे ऽहब्राह्मभ्यन्ते^{१२} । वर्षिष्ठमिव ह्येतदह-
र्मन्यन्ते वर्षिष्ठः समानानां भवतीति ब्राह्मणमथैतेषां पशूनां
१५ यदि नश्यति म्रियते वा याश्वमेधे प्रायश्चित्तिस्तां कृत्वाथान्यं
तद्देवत्यं^{१३} तद्वर्णं तद्वयसं तद्रूपं^{१४} तज्जातीयं^{१५} पशुमालभन्ते^{१६} ।
स एष पञ्चशारदीयो राज्ञो वा ब्राह्मणस्य वा^{१७} । यः कामयेत

१ Thus Be 7 ; राजीवां D ; राजीवं U ; राजीर्वत्स० Be ; राजीवत्स० B ;
उक्थ्यो राजीर्वत्स० M.

२ ०मुखां M.

३ तद्देवत्यं MSS.

४ om. M

बहोर्भूयान्स्यामिति स एतेन यज्ञक्रतुना यजेत ' बहोरेव
भूयान्भवति ' ॥ ११ ॥

अग्निष्टुता यक्ष्यमाणो भवति ' तस्य सर्वमेव समानं '
पुरोरुच एवान्या ' अस्याजरासो ऽग्न आयूँषि पवस इत्यैन्द्र-
वायवस्य ' यजा नो मित्रावरुणेति मैत्रावरुणस्याश्विना पिवतः ५
सुतमित्याश्विनस्य ' द्वे विरूपे चरतः पूर्वापरं चरतो माय-
धैताविति शुक्रामन्थिनोस्त्रीणि शता त्री षहस्राण्यग्निमित्या-
ग्रयणस्य ' नियुनक्तुम्यस्य ' नित्या ध्रुवस्याग्निनाग्निः समिधत
इत्यैन्द्राग्नस्याग्निर्देवानां जठरमिति वैश्वदेवस्याग्निश्रियो यदु-
त्तम ईडे अग्निः स्ववसमिति तिस्रो मरुत्वतीयानाः ' श्रुधि १०
श्रुत्कर्णं वक्त्रिभिरिति माहेन्द्रस्य ' विश्वषामदितिर्यज्ञियानां
त्वे अग्ने त्वामग्न इति तिस्र आदित्यस्य^१ यहस्य^१ ' नि त्वा
यज्ञस्य साधनमिति सावित्रस्य ' नित्या पान्नीवतस्य ' नियु-
नक्ति हारियोजनस्य ' स एष चिदृदग्निष्टुत्यवित्रं ' यथा ह वा
इदं^२ दावादभिदूना^३ अभिवृष्टाः^३ पुनर्णवा^३ ओषधयो समु- १५
त्तिष्ठन्त्येवः ह वा एष एतेन यज्ञक्रतुनेष्टा शुचिः पूतो मेध्यो
भवति ' स यदि मुखेन पापकृन्मन्येत चिदृतं कुर्वीते^३ ष ह वै

१ आदित्ययहस्य M.

२ My conjecture ; इयं दवादभिदूनादभिवृष्टां M ; इदमभिदूनादभिवृष्टाः
B Be 7 (pr. m.) D (pr. m.) U Be (pr. m.) ; इयं दावादभिदुग्धीदं Be
7 D in margin ; इदं देवा अभिदूनादभिवृष्टाः Be (sec. m.).

३ Thus Be 7 BDU : पुनर्णवा Be M.

मुखेन पापं करोति यो ऽनूचानस्य वा मुनेर्वा दुरवगतमव-
गच्छति^१ । यदि बाहुभ्यां पञ्चदशं कुर्वीतैष ह वै बाहुभ्यां
पापं करोति यो ब्राह्मणायोद्यच्छते^२ । यद्युदरेण सप्तदशं कुर्वी-
तैष ह वा उदरेण पापं करोति यो ऽनास्थान्नस्थान्नमश्नाति^३ ।
५ यदि पद्भ्यामेकविंशं कुर्वीतैष ह वै पद्भ्यां पापं करोति ॥ १२ ॥

य^१ आरुहान्वा^२ गान्धारान्वा^३ सौवीरान्वा करस्करान्वा^४
कच्छिङ्गान्वा गच्छति^५ । स यदि सर्वश एव पापकृन्मन्येत चतु-
ष्टोमेनाग्निष्टोमेन यजेत^६ । तेन हैतेनर्तुपर्णा भाङ्गाश्विन^७ ईजे^८
शफालानां^९ राजा^{१०} । तेन हेष्ठा गृगयामभिप्रययौ^{११} । तं
१० हेन्द्रो ऽनुख्यायैवेचां^{१२} चक्रे ऽहमु त्वा तद्यातये^{१३} यन्मा^{१४} यज्ञ-
क्रतोरन्तराय^{१५} इति^{१६} । स ह स्विन्न उदकमभ्यवेयाय^{१७} । तं
ह तचैव स्त्रियं चकार^{१८} । सा सुदेवला नामास^{१९} । सा हैतदेव
राष्ट्रमभ्यारोह^{२०} । सा स्त्री सती पुत्रान्जनयां चकार^{२१} । तेभ्यो
हेन्द्रः समदं दधौ^{२२} । ते हता विदृढाः शिशिरे^{२३} । तानुभया-

१ Thus Be 7 D ; योराहान्वा M Be ; योराहान्वा B ; योरा-न्वा U.

२ गन्धा० M.

३ Thus M Be 7 D ; कार० Be BU.

४ •भाश्विनं रंजनीयानां M.

५ •चां M Be 7 U ; •शां Be B.

६ तद्यज्जातयेय M.

७ i.s.o. यन्मा यज्ञ० Be D : यः संश्रयात्मा यज्ञ० ।

८ Thus M Be 7 D ; •मभ्यवेयाय Be B.

९ Corrected : मि (or मि ?) शिरे M ; शिशिरे the other MSS

नन्तरेण रुदन्त्यासां चक्रे । ऽथो हेन्द्र आजगाम । तामु^१
 हाभ्युपेयाय^१ । तां होवाच सुदेवला^२ इति^३ । भगव इति^४
 प्रियं तवैतदिति^५ । किं मे भगवः प्रियं भविष्यतीत्येवं वै
 मम तदप्रियमासीद्यन्मा यज्ञक्रतोरन्तरायो वृणीष्व नु यतरे
 ते पुत्रा जीवेयुरिति । यानेव भगव स्त्री सत्यध्यगममिति^६
 होवाच । तस्मादाहुः स्त्रियाः पुत्राः प्रेयांसो भवन्तीति ।
 स एतस्मिन्नेव पूर्वपक्षे चतुष्टोमेनाग्निष्टोमेन यजेत पुरा
 भेषाच्छान्ते । ॥ १३ ॥

इन्द्रस्तुता यक्ष्यमाणो भवति । तस्य सर्वमेव समानं पुरो-
 रुच एवान्यास्तिष्ठा हरी कस्य वृषा सुते सचेत्यैन्द्रवायवस्येन्द्रं^{१०}
 वयं महाधन इति मैत्रावरुणस्य । दिता यो वृत्रहन्तम इत्या-
 श्विनस्य । स सूर आजनयज्ज्योतिरिन्द्रमुत त्यदाश्वश्वियमिति
 शुक्रामन्यिनोर्भरेष्विन्द्रमित्याययणस्य । नित्योक्त्यस्य । नियु-
 नक्ति^८ ध्रुवस्य । महि चेत्तं पुरु श्वन्द्रमित्यैन्द्राग्नस्योरुं नो लोक-
 मनुनेषि विद्वानिति वैश्वदेवस्य । नित्या मरुत्वतीयानां । नित्या^{१५}

१ My conjecture; तामथोभ्युपेयाय B Be; तानभ्युपेयाय M; ताभ्युपेयाय Be 7 D; तामभ्युपेयाय U.

२ सुदेवलाभ्य इति (this is the way in which Nandināgarī expresses the pluti) M; सुदेवला इति Be Be 7 D; सुदेवलाति BU. Properly speaking we expect सुदेवलाइ इति, pluti from सुदेवकी ।

३ तवैतादिति all the MSS. exc. M, which reads तवैतादन्यदिति; is pluti contained again in तवैतात् ?

४ नित्या M only.

माहेन्द्रस्या^१ नो विश्वाभिरुतिभिः कदाचन स्तरौरसौन्द्राय
गाव आशिरमिति तिस्र आदित्यस्य^२ ग्रहस्येमां^३ ते धिय-
मिति सावित्रस्य^४ नियुनक्ति पानीवतस्य^५ नित्या हारियो-
जनस्य^६ स एष पञ्चदश इन्द्रस्तुदिन्द्रियकामस्य^७ यो वा^८
५ ज्येष्ठबन्धुरपभूतः स्यात्स एतेन यज्ञक्रतुना यजेताश्रुते ह्येव
ज्येष्ठताम्^९ ॥ १४ ॥

अग्नोर्यामेण यज्यमाणो भवति^१ दीचते^२ तस्यापरिमिता
दीक्षा द्वादशोपसदस्त्रिवृद्धहिष्यवमानः पञ्चदश^३ होतुराज्य^४
सप्तदशं मैत्रावरुणस्यैकविंशं^५ ब्राह्मणाच्छ^६सिनस्त्रिणवमच्छा-
१० वाकस्य^७ त्रयस्त्रिंशो माध्यंदिनः पवमानश्चतुर्विंश^८ होतुः
पृष्ठ^९ रथंतरं च वैराजं च सामनी अन्यतरेणान्यतरत्परि-
ष्टुवन्ति^{१०} चतुश्चत्वारिंशं^{११} मैत्रावरुणस्य वामदेव्यं च शाक्वरं
च सामनी अन्यतरेणान्यतरत्परिष्टुवन्त्यष्टाचत्वारिंशं^{१२} ब्राह्मणा-
च्छ^{१३}सिनो नौधसं च वैरूपं^{१४} च सामनी अन्यतरेणान्यतर-
१५ त्परिष्टुवन्त्येकविंशमच्छावाकस्य कालेयं च रैवतं च सामनी
अन्यतरेणान्यतरत्परिष्टुवन्ति^{१६} तमेतमष्टापृष्ठ इति कन्दोगा
आचक्षते^{१७} त्रिणव आर्भवः पवमानस्त्रयस्त्रिंशमग्निष्टोम-
सामैकविंशान्युक्थानि^{१८} सषोडशिकानि पञ्चदशानीतराणि

१ आदित्यस्य. M Be.

२ om. Be 7 DU.

३ Thus (and cp. Sāṅkh. XV. 7. 4) M Tr U Be Kcs. : वैराजं
वैराज्यं or वैसत्यं the other MSS.

४ अन्युक्थानि M Tr. अन्युक्थानि all the other MSS.

त्रिवृद्राथंतरः सन्धिसुत्तुद्राः पशवो ऽतिसेदुः^१ सोमो वा
 एतदतिरिच्यमान इयाय^२ ते^३ देवा^३ अब्रुवन्नप्तोर्वा अयम-
 त्यरेचि तस्य को याम इति^४ तदप्तोर्यामस्याप्तोर्यामत्वं^५
 तस्मा एतान्यतिरिक्तस्त्रोत्राण्यवकल्पयां चक्रुस्त्रिवृद्धोतुर्जरावो-
 धीयं पञ्चदशं मैत्रावरुणस्य सौहविष^६ सप्तदशं^७ ब्राह्मणा-
 च्छंसिन उद^८श्रीयमेकविंशमच्छावाकस्य वारवन्तीयं^९ तदु
 वा आहुः सर्वान्छेवाश्विनानि सुतशस्त्राणि सूर्यद्व^{१०} किंच^{१०}
 रात्रिमुपातिरिच्यते सर्वं तदाश्विनमिति^८ न्वेकमथापरं त्रिवृ-

१ The MSS. of the text seem all to be corrupt: °तिसेदु Tr ;
 तिसेतुः M (if I see right!) ; तिसेतुः all the other MSS. ; अतिसेदुरति-
 क्रामन्तीत्यर्थः Bhav. (read °क्रामन्ती°).

२ Thus M ; इयायतेतंदेवा BUD ; इयायतंदेवा Be ; इयाचतेतंदेवा H ;
 इयावतेतं Tr.

३ सौहविषं सप्त° MH ; सौभरन्विहविषं सप्त° UD ; सौ (सो) भरन्विहविंश-
 सप्त° Be Be 7 ; सौभरन्विहविंशिसप्त° B ; सौषधं सप्त° Tr.

४ Thus M only ; कामुकः all the other MSS.

५ Thus MHTr Keś. ; समापयत the other MSS.

६ Thus all the MSS. : तस्य (i. s. o. यद्) Karmānta (one MS.
 यदि) Keś. and Rudr. on Āp. XIV. 4. 15.

७ किंचन M.

८ Some of the MSS. again इती ; read perhaps °मिती इवेक° ।

त्यञ्चदश^१ सप्तदशमेकविंशमथैतेषां देवता अग्निरिन्द्रो विश्वे
देवा विष्णुरिति ^१ ॥ १५ ॥ चतुर्थः ॥

मृत्युसवेन यज्यमाणो भवति ^१ स उपकल्पयते शार्दूलचर्म
सुवर्णरजतौ च रुक्मौ वैयाघ्रावुपानहौ^२ चर्मपट्यावुपानहौ
५ वृष्णिवाससं च क्षौमं च तिसृधन्वमासन्दी^३ साधीवासां
दुन्दुभिं विमितमौदुम्बरं द्रोणं चतुःसक्ति चतुष्टयीरपो
दिग्भ्यः संभृताः शतं^४ च^५ रथं^६ चैतेनोपकृतेन चित्रामायती-
मुपरमत्यथ^७ चित्रयेति पूर्वान्निमन्ववस्यत्युत्तपनीय^८ शालीनो
ऽन्वाहार्यपचनमाहिताग्निरथान्वारब्धे यजमाने जुहोति व्याघ्रो
१० ऽयमग्नौ चरति प्रविष्ट इति षट् सुवाङ्मतीरथ यजमानाय-
तने शार्दूलचर्म प्राचीनयीवमुत्तरलोमोपस्तृणाति यत्ते शिल्पं
कश्यप रोचनावदिन्द्रियावत्पुष्कलं चित्रभानु । यस्मिन्सूर्या
अर्पिताः सप्त साकं तस्मिन्वाजानमधिविश्रयेममित्यथ वैयाघ्रा-
वुपानहावुपमुञ्चते^९ द्यौरसीति दक्षिणे पादे पृथिव्यसीत्युत्तरे ^१

१ °दशं and the following, neutra HTr : पञ्चदशः सप्तदश एकविंशम०
M; nominatives masc. the other MSS.; cp. also Rudr. on
Āp. 1. c.

२ वैयाघ्रीयावु० M.

३ Uncertain again, cp supra p. 354. 3 : शतं च रथं चै० M, सतं
च रथं चै० Be 7 D : इत्तं च रथं चै० BU ; सितं च रथमेतेनो०) Be.

४ Probably M reads अथ, perhaps rightly, i.s.o. अथ, cp. supra
p. 350. 7.

५ वैयाघ्रावु० Be U, वैयाघ्रियावु M Be 7, वैयाघ्रियावु० D, वैयाघ्रावु B

ऽथ दक्षिणं जाम्बाच्याभिसर्पति व्याघ्रो वैधात्रे ऽधि विश्रयस्व
दिशो महीः । विश्रस्वा सर्वा वाञ्छन्तु मा तद्राद्रमधि
भ्रशदित्यथास्मै धनुः प्रयच्छति यथा राजसूये तथा^१ तद्यज-
मानं प्राञ्चमुपवेश्य सुवर्णरजताभ्यां रुक्माभ्यां पर्युपास्यौदुम्बरे
द्रोणे चतुष्टयीरपः समवनीयाभिषिञ्चति ॥ १६ ॥

या दिव्या आपः पयसा संवभृवुर्या अन्तरिक्ष उत पार्थि-
वीर्याः । तासां त्वा सर्वासां रुचाभिषिञ्चामि वर्चसा ॥ अभि
त्वा वर्चसासिचं दिव्येन पयसा सह । यथासा राष्ट्रवर्धनस्तथा
त्वा सविता करत् ॥ इन्द्रं विश्वा अवीदृधनसमुद्रव्यचसं गिरः ।
रथीतमं रथीनां वाजानां सत्यतिं पतिम् ॥ वसवस्त्वा पुर- १०
स्तादभिषिञ्चन्तु गायत्रेण कन्दसेति पुरस्तादेता एव तिस्रो
ऽनुद्रुत्य रुद्रास्त्वा दक्षिणतो ऽभिषिञ्चन्तु चैष्टुभेन कन्दसेति
दक्षिणत^१ एता एव तिस्रो ऽनुद्रुत्यादित्यास्त्वा पश्चादभि-
षिञ्चन्तु जागतेन कन्दसेति पश्चादेता एव तिस्रो ऽनुद्रुत्य
विश्वे त्वा देवा उत्तरतो ऽभिषिञ्चन्त्वानुष्टुभेन कन्दसेत्युत्तरत^१ १५
एता एव तिस्रो ऽनुद्रुत्य रुद्रस्यतिस्त्वोपरिष्ठादभिषिञ्चतु
पाङ्क्तेन कन्दसेत्युपरिष्ठादथास्योर ऊर्ध्वमुन्मृज्यते ऽरुणं त्वा
वृकमुषं खञ्जकरमित्यथास्य बाह्व अनुमार्ष्टि प्र बाह्वा
सिष्टतं जीवसे न इत्यथैनानुपावहरतीन्द्रस्य^१ ते वीर्यकृतो बाह्व
उपावहरामीत्यथास्मै धनुः प्रयच्छति यदि पुरस्तादग्रत्तं २०
भवति^१ समुन्मृष्टे समुत्क्रोशन्तीति समानमा मुखस्य विमा-

जनादुत्तरत एतद्रूपायितः५ शतं१ तिष्ठति रथश्च१ । तदभि-
 प्रैत्यभिप्रेहि वीरयस्त्रोयश्चेत्ता सपत्नहा । आतिष्ठ वृत्रहन्तम-
 स्तुभ्यं देवा अधिब्रवन्नित्यथ रथस्य पक्ष्मी संमृशत्यङ्गौ न्यङ्गा-
 वभितो रथं यौ ध्वान्तं वातायमनु संचरन्तौ । दूरेहेतिरि-
 ५ न्द्रियावान्यतची ते नो ऽग्रयः पप्रयः पारयन्वित्यथ रथमुप-
 तिष्ठते२ नमस्त ऋषे गदेत्यथ रश्मीनादत्त एवा ब्रह्मन्तवेदस्तु
 तिष्ठा रथे अधि यदङ्गहस्तः । आ रश्मीन्देव युवसे स्वश्च इति१
 रथमातिष्ठत्यातिष्ठ वृत्रहन्तयमातिष्ठन्तं पर्यनु लेङ्गो मदत्विन्द्रं
 विश्वा अवीवृधन्नित्यातो३ । ऽच४ धनुरधिज्यं५ कुरुते परि मा
 १० सेन्या घोषास्तन्मे ऽनुमतिरनुमन्यतामिति दाभ्यामथैतच्छतं६
 चिः प्रदक्षिणं परियाय७ पुरस्कृत्यायात्यचास्मै प्रत्यवरोक्षत८

१ Uncertain again ; शतं ति० रथश्च M ; अचं ति० रथश्च Be 7 BUD ;
 (०पायितः) सितस्त्रि० रथश्च (omitting च) Be.

२ Thus M Be BU ; रथमुचं i.s.o. रथं Be 7 D.

३ Thus Be U ; ०वृधन्नित्यानित्यातो B ; ०वृधन्नित्यस्य सतो Be 7 D ; M
 om. आतो ।

४ Thus M Be 7 D ; य Be UB.

५ अधिज्यं M, प्रज्य the other MSS.

६ ०तच्छतं M ; ०तच्छतं Be 7 BUD ; ०तद्रथं Be.

७ Thus D ; पर्याय M ; परीयाय Be 7 ; परीयाय Be ; परियायाय BU.

८ Although this reading is presented by M only, I did not
 hesitate to put it in the text as lectio difficilior ; the other MSS.
 all प्रत्यवरोक्षत ; it seems we have in प्रत्यवरोक्षतः an ablat. of the
 same signification as प्रोक्षतः X. 10. s. f. ; cp. also अभिप्रोक्षत
 XVIII. 11 and above all XI. 12 (p. 81. 2).

आसन्दौ निदधाति ^१ तां तथा प्रत्यवरोहति यथा राजसूये
तथा ^१ ॥ १७ ॥

यावदेवात्राध्वर्युश्चेष्टति तावदेष प्रतिप्रस्थाता वारुणेन
श्रुतेनोपरमति ^१ वारुणस्य ^२ वारुण्यौ भवतः स्विष्टकृतः स्विष्ट-
वत्यावत्रास्मा ^३ एतच्छतं ^३ ददात्यथैनं विमितेनाभिविघ्नन्ति ^४
तस्योत्तरार्धं दुन्दुभिमासञ्जयति ^५ तमस्तंयात्यादित्य आप्नन्त्यथैनं
संश्राप्तिं यजमान वाचं यच्छ राट्ने च ^६ जागृहीति ^६ सो ऽत
ऊर्ध्वं वाचंयमो भवति ^७ स यत्किंच ^८ व्याहरति ददामीत्येव
व्याहरत्युपसंगच्छन्त एनमेते राजगृहाः सूतग्रामण्यः ^९ चत्त-
१० संघहीतारः कारुविशा इति ^१ तेभ्यः पष्ठौही वेहतं ददाति ^१
तां ते पचमाना रमयन्तो जागरयन्त आसते ^१ ऽथाध्वर्युरपर-
रात्र आद्रुत्य चतुष्टयीनामपां प्ररेके मन्यमुपमथ्यावप्राय
वानवघ्राय वा प्रयच्छति ^१ तं ^८ स ^८ भचयति तूष्णीमथैनं
नवनीतेनाभ्यनक्त्येना व्याघ्रं परिषस्वजाना इत्यथादित्यमुद्यन्त-

१ वर० all MSS. exc M.

२ स्विष्टकृत्या० all exc. M.

३ Uncertain again ; एतच्छतं Be 7 BUD ; एतस्मिन् Be ; M has a blank of two akṣaras.

४ Thus M ; 'भिविघ्नन्ति' the other MSS.

५ Thus M ; चराजम् Be BU ; चर्माजम् Be 7 D.

६ 'किंचिद्' M.

७ 'ग्रामण्यः' M.

८ उपसंय i.s.o. उपमथ्य all MSS.

९ Thus M Be ; सव the other MSS.

सुपतिष्ठत उदसावेतु सूर्य उदिदं मामकं वचः । उदिहि
देव सूर्य सह वयुना मम । अहं वाचो विवाचनं मयि
वागस्तु धर्षसिरिति ^१ राजगृहान्विप्रव्रजतो ऽनुमन्त्रयते यन्तु
नद्यो वर्षन्तु पर्जन्याः सुपिप्पला ओषधयो भवन्तु । अन्नवता-
मोदनवतामामिचवतामेषां राजा भूयासमिति ^१ ॥ १८ ॥ ५

अत्रैतद्वादशाहं ^१ व्रतं चरति ^१ स यदि प्राङ् वोदङ् वोच्चरति
चार्मपचीभ्यां चौमं वसानो ^१ ऽथ यदि दक्षिणतः पश्चादा
वैयाचीभ्यां दृष्णिवाससं वसानो ^१ ऽथ द्वादशसु व्युष्टासु दे
सुवाङ्गती जुहोति ये केशिनो नर्त इति दाभ्यामथ प्रोष्ठमा-
रोहत्यारोह प्रोष्ठं विषहस्व शत्रूनित्यथास्य शिरः प्रमन्दयति ^२ १०
यत्सीमन्तं कङ्कतस्ते क्षिलेखेत्यथास्य केशान्वपति येनावपत्सविता
क्षुरेष्टेति ^१ प्रवपतो ऽनुमन्त्रयते मा ते केशाननुगादर्व
एतदित्यथैमान्समुच्चित्य दर्भक्षमे निदधाति तेभ्यो निधानं
बद्ध्वा व्यैच्छन्नित्यथैनमुष्णोदकेनाश्रावयति वसं ते वाङ्गवोः
सविता दधात्विति ^१ तेन हैतेन मृत्युरीजे प्रजानामैश्वर्य- १५
माधिपत्यं राज्यं परीयामिति ^१ ततो वै स प्रजानामैश्वर्य-
माधिपत्यं राज्यं पर्यैद्यः कामयेत समानानामैश्वर्यमाधिपत्यं
राज्यं परीयामिति स एतेन यज्ञक्रतुना यजेत ^१ समाना-
नामैश्वर्यमाधिपत्यं राज्यं पर्येत्यथ हैतेन सुरथः ग्रैव्य ^३ ईष

१ अत्रैतंदा० M.

२ प्रमदयति M

३ ग्रैव्य M.

आतिष्ठ्यं परमतामियामिति ^१ ततो वै स आतिष्ठ्यं परम-
तामैद्यः कामयेतातिष्ठ्यं परमतामियामिति स एतेन यज्ञक्रतुना
यजेतातिष्ठ्यं ^२ हैव ^३ परमतामेति ^४ ॥ १६ ॥ पञ्चमः ॥

सद्यस्क्रिया यज्यमाणो भवति ^५ स यूष्यं च वृचं वेदयति
५ लाङ्गल्यं चेषां यूषस्य कारयति लाङ्गलं लाङ्गल्यस्य ^६ तौ
सूच्य भुञ्जते वा नि ^७ वा ^८ दधत्यथास्यैतत्पुरस्तादेव जुष्टे
देवयजने वेदिसंमितं विमितं ^९ कारितं भवति ^{१०} तदेतेन
लाङ्गलेन ^{११} परिहार्यं ^{१२} कर्षयति ^{१३} तस्मिञ्जघन्यवाथान्यवान्वाप-
यित्वा ^{१४} परिघातयत्यथास्यैते रथा उपकुप्ता भवन्ति चतुर्युक्
१० प्रष्टिवाही द्वियोग ^{१५} सूरिरिति ^{१६} तेषु काल एव दधि-
विनालानासञ्चयन्ति ^{१७} स ग्रीवस्य जघन्याहःसु प्रजहितेषु
यवेष्मृत्विजः पदेनाक्वापयतीक्षा वा मा याजयिष्यथ भक्तं वा
वः कारयिष्यामीति ^{१८} तेषूपसमेतेषु काल एव प्रातरग्निहोत्रं
जुहोत्युपसंगच्छन्त एनमेत च्छत्विजो ^{१९} ऽथैनानाह सद्यस्क्रिया
१५ मा याजयतेति ^{२०} तं तथेतीतरे प्रत्याहस्तस्मै तदानीमेव

१ एव om. M.

२ Thus M only; न वा दधत्य० Be; न वा दधात्य० BU; निदधाति वा
Be 7 DU (bis).

३ om. M.

४ Thus MUDB Be 7; •लेनापरि० Be U (bis).

५ Thus M; तस्मिन्ग्रीहीन् यवान्वावापयित्वा Be 7 DU; तस्मिन् जघन्यवा-
पान्यवान्वापयित्वा Be; तस्मिन्ग्रीहीन्यवान्वापयित्वा B.

६ Thus M; द्वियुगस्यरि० the other MSS.

७ Thus M; करिष्यामीति the other MSS.

सद्यस्कार्याः^१ शालां कुर्वन्ति^२ तं^३ तदानीमेव तीर्थादानीय
 पवयित्वा दीक्षणीयामिष्टिं निर्वपति^४ तस्याः सःस्थितायां
 मुष्टी चैव न करोति वाचं च न यच्छति^५ निदधत्यस्मा^६
 एतद्विरुच्छिष्टं व्रतभाजनमथ^७ प्रायणीयामिष्टिं निर्वपति^८
 हविष्कृता वाचं विसृजते^९ ऽत्रास्मा एतद्विरुच्छिष्टं प्रयच्छन्ति^{१०}
 व्रतभाजनमेतत्प्रसूता एवैते रथा आजिं धावन्ति^{११} योजनं
 प्राक् चतुर्युक्तैः^{१२} पदं^{१३} दक्षिणा प्रष्टिवाही^{१४} गव्यूतिं पश्चाद्वियोगः^{१५}
 क्रोशमुदक् सूरिरिति^{१६} ते येनयेन संगच्छन्ते तस्मा आवेदयन्ते
 यजते ऽयमसावामुध्यायणो ऽमुष्य पुत्रो ऽमुष्य पौत्रो ऽमुष्य
 नप्ता सद्यस्क्रियेत्यायन्ति रथा^{१७} आगतेषु रथेषु यदिनालेषु १०
 नवनीतमुत्सीदति तद्विलाप्योत्पूयाज्यकुम्भे^{१८} प्रत्यस्यति सद्य-
 स्ताया^{१९} इति^{२०} ॥ २० ॥

१ Thus M Be U (bis); सद्यस्क्रियां BDU; सद्यस्क्रिया Be 7.

२ तं only given by M.

३ Thus M Be U (bis), निदधत्य° B Be 7 DU.

४ Thus M Be U (bis); °भोजन° B Be 7 DU.

५ °यच्छति M Be.

६ Corrected; चतुर्युक्त्वैतपदं Be U (bis); चतुर्युक्त्वैःपदं MBUD;
 चतुर्युक्त्वैचिक्रोशं पदं Be 7.

• पश्चाद्वियोगः MDUB; पश्चाद्विक्रोशः Be 7; पश्चाद्वियुक् Be.

• Thus MU (bis); °याज्यकुम्भे the other MSS.

• सद्यस्ताया Be U (bis), cp. Lātj. VIII. 4. 7, सद्यस्तायास्कार्या M;
 सद्यस्क्रिया Be 7 BDU

अथ प्रायणीयेन चरति^१ प्रायणीयेन चरित्वा पदेन
 चरति^१ पदेन चरित्वा त्रिवत्सेन साण्डेन वत्सतरेण राजानं
 क्रीत्वोह्यातिथ्यं निर्वपत्यातिथ्येन प्रचर्यैकगणा उपसदो भवन्ति^१
^१मध्यमयोपसदा प्रचर्योत्तरवेद्यै काले खलेवाली^२ मापयत्यथा-
^५ नडुहः संयुज्य यवान्प्रहृत्य^३ मृणन्ति^३ यवपुरीषैवोत्तरवेदि-
 भवत्यथ मध्ये ऽनडुहः संयुज्य प्राचो यवान्प्रगृह्णन्तो^४ यन्ति^१
 यवबर्हिरेवैषा महावेदिर्भवत्यथाहवनीयं प्रणयत्याहवनीयं
 प्रणीय सदोहविधाने संमिनोति^१ सदोहविधाने संमित्याग्नी-
 षोमौ प्रणयत्यग्नीषोमौ प्रणीय वसतीवरीर्गृह्णाति^१ तास्तदानी-
^{१०} मेव परिहृत्य प्रातरनुवाकमुपाकरोति^१ परिहिते प्रातरनुवाके
 ऽपो ऽच्छैत्यद्भिर्द्वैत्यग्निष्टोमं क्रतुमुपैति^१ प्रसिद्धो ऽभिषवः^१
 प्रसिद्धं ग्रहा गृह्यन्ते^१ समानं कर्माश्विनाद्ग्रहादाश्विनं ग्रहं
 गृहीत्वा तिस्रो रश्मना आदाय लाङ्गल्यामभ्येति^१ तस्यै कटे
 परमिव चषालभाजनं भवति^१ शकलान्तां^५ लाङ्गल्यामुत्सृज्याथै-

१ All the MSS. exc. M have तन् before मध्यमयो० ।

२ M reads कलां i.s.o. खलेवाली; are we to correct उत्तरवेद्यै काले
 कलां मापयति? But then somewhere the words खलेवाली यूपो भवति
 must have fallen out, cp. the Karmānta.

३ Thus M; प्रहृत्यमृणन्ति B; प्रमृत्यमृणन्ति Be; प्रमृत्यमृणन्ति U; प्रहृणन्ति
 U (bis); Be 7 D om. this passage.

४ प्रमृणन्तो M; प्रमृहन्तो all the other MSS; read perhaps
 प्रमृषन्तो?

५ Uncertain reading; शकलान्तां M Be U (bis), सचषालान्तां Be 7
 DU, सचरषालान्ता B

तान्यशूनुपाकरोत्यग्नीषोमीयमाग्नेयमनूबन्ध्यमिति^१ तेषामनू-
चीनं^२ वपाभिराद्रवन्ति^३ ॥ २१ ॥

अग्नीषोमीयस्याध्वर्युर्वपया प्रथमया प्रपद्यते^४ । नूची इतरे
आहरन्ति^५ परिहितासु स्तोकीयासु शृतासु वपास्वग्नीषोमी-
यस्य वपया प्रचरति^६ परीतरे शाययन्ति^७ प्रातःसवनीया-
नामग्नीषोमीयस्य पशुपुरोडाशो मुख्यो भवति^८ सुते माध्यंदिने
पवमाने ऽग्नीषोमीयेण चरत्यनन्तर्हितं^९ आग्नेयस्य^{१०} वपया
चरति^{११} स्वे धामन्नाग्नेयेन^{१२} चरत्यनन्तर्हितं^{१३} एवानूबन्ध्यस्य^{१४}
वपया चरति^{१५} द्वतीयसवनीयानामनूबन्ध्यस्य पशुपुरोडाशो
मुख्यो भवत्यसमुदिते ऽनूबन्ध्येन चरति^{१६} संतिष्ठते सद्यस्की^{१७} ।
तस्य यदसद्यस्क्रियते व्यृद्धमेवास्य तत्पुनर्यज्ञं^{१८} एवास्य^{१९} तदथा-
दित्यास्य^{२०} ह वा अङ्गिरसस्य सुवर्गे लोके पशूधिरे^{२१} ते

१ नूचीनां M.

२ प्रतिपद्यते M.

३ Thus M ; ०र्हितमाग्नेयस्य the other MSS.

४ Thus M Be B U U(bis) D (pr. m.) Be 7 (pr. m.) ; ०ग्नेयस्य
Be 7 (sec. m.) D (sec. m.).

५ चरत्य० M Be 7 BD ; चरन्त्य० Be U U(bis).

६ च ins. Be 7 BD.

७ Thus my conjecture ; तत्पुनर्यज्ञ एवास्य स तथादित्यास्य MI^१ (bis) ,
तद् भुवमेवास्य तत्पुनर्यज्ञ एवास्य स तथादित्यास्य Be . तत्समृद्धयज्ञस्य सद्यदित्यास्य
B ; तत्समृद्धयज्ञ एवास्य तदथादित्यास्य Be 7 DU.

ऽग्निरस आदित्यानभिप्रजगुरग्निना^१ दूतेन अःसुत्या न
इत्यथास्माकमधसुत्येति ॥ २२ ॥

- आदित्याः प्रोचुर्क्षेपां नस्त्वः^२ होतेति^३ ते ऽमुमादित्यमश्वः^४
श्वेतं भूतं दक्षिणां निन्यिरे^५ हिरण्याभिभूतरश्मनं^६ तस्मात्सद्य-
५ स्क्रियै श्वेताश्वो दक्षिणा हिरण्याभिभूतरश्मनो^७ यच्छेताश्व
आदित्यस्य तद्रूपमथ यद्विरण्याभिभूतरश्मनो रश्मीनां तत्तस्य
चिदृतः सतश्चतुर्विंशौ माध्यंदिनार्भवौ भवतश्चतुश्चत्वारिंशः^८
होतुः पृष्ठं^९ चतुर्विंशमग्निष्टोमसाम^{१०} चिदृत्यत्सर्वः^{११} श्वेतमश्वं
ददात्यनुक्रिया यज्यमाणो^{१२} ग्रीहिषु दीचते^{१३} स ब्रह्मेण
१० संतिष्ठत औपवसथादेकमहः^{१४} सुत्यमेकमहस्तस्य चिदृत एव
सतश्चत्वारिंशौ माध्यंदिनार्भवौ भवतश्चतुश्चत्वारिंशः^{१५} होतुः
पृष्ठं^{१६} चतुश्चत्वारिंशमग्निष्टोमसाम^{१७} चिदृदेवान्यत्सर्वः^{१८} श्वेतां
वसवां ददाति^{१९} परिक्रिया यज्यमाणो माषेषु दीचते^{२०} स
अह्नेण संतिष्ठत आ क्रयादेकमहरौपवसथादेकमहः^{२१}
१५ सुत्यमेकमहस्तस्य चिदृत एव सतो ऽष्टाचत्वारिंशौ माध्यं-
दिनार्भवौ भवतो^{२२} ऽष्टाचत्वारिंशः^{२३} होतुः पृष्ठमष्टाचत्वारिं-

१ • प्र० found in M only.

२ Thus M ; all the other MSS. more or less corrupt.

३ Thus here and infra all the MSS. ; are we to read अभिहितं
i.e.o. अभिहितं ?

४ All MSS. exc. M ins. भवति ।

५ औपवसथाद० or औपवसथाद० MSS.

६ Thus M ; औपवसथाद० the other MSS.

शमग्निष्टोमसाम' चिद्वदेवान्यत्सर्वं' यथाश्रद्धं ददात्यतिक्रिया
यक्ष्यमाणस्तिलेषु दीक्षते' स चतुरहेण संतिष्ठत आ क्रया-
देकमहरोत्तरवेदेरेकमहरौपवसथ्यादेकमहः^१ सुत्यमेकमहश्च-
तुष्टोम एष भवति' ॥ २३ ॥ षष्ठः ॥

प्रात्यस्तोमेन यक्ष्यमाणो भवति' ते राजनि वा ब्राह्मणे
वा प्रतिग्रहमिच्छन्ते मासाय वर्तवे वा' ते यमभिसंजानते
तः स्थपतिं कुर्वन्ति' स एषां व्रतानि चरति' सो ऽधः-
संवैश्यामाः साश्वस्त्युपायी भवति' तद्धि दीक्षितव्रतमथ यत्क्षणां
वासः कृष्णातूपं परिधत्ते दीक्षितवसनस्य^२ तद्रूपमथ यत्क्षणा-
वसत्यावजिने धारयति कृष्णाजिनयोस्तद्रूपमथ यत्सुवर्णरजतौ
रक्तौ विभर्ति परिधर्म्ययोस्तद्रूपमथ यत्क्षणाभुष्णीषं धारयति^३
दीक्षितोष्णीषस्य तद्रूपमथ यच्चर्ममयैर्बाणवह्निस्त्रिष्टधम् धार-
यति दीक्षितदण्डस्य तद्रूपमथ यद्वात्यवादं वदति दीक्षित-
वादस्य तद्रूपमथ यत्सुर्यावुपानहौ^४ धारयति नेदीक्षितः
सन्नमेधमधितिष्ठानीति^५ तत्तस्य इ वा एतद्रूपस्य यज्ञस्य
प्रतोददण्ड एव यूपः' प्रतोदपरिषेवणं^६ चषाक्षः^७ रथमुखमा- १५

१ Thus M ; 'रौपवसथाद' the other MSS.

२ Thus M ; 'वसनीयस्य' D ; 'सवनीयस्य' Be 7 ; the other MSS.
still more corrupt.

३ Thus M ; यत्सुर्यावुपानहौ Be 7 D ; यत्सुर्यावुपानहौ B Be U.

४ Thus Be 7 ; 'तिष्ठानीति' M.

५ 'परिषेवणं' M.

हवनीय^१ ईषे^२ वेदिर्युगमुत्तरवेदिरुत्तरयुगमुत्तरनाभिर्धनुर्धौ^३
हविर्धाने^४ पचसी आग्नीध्रीयमार्जालीयौ^५ कूवरः^६ सदः^७
किंकरावताना^८ धिष्णिता^९ बन्धुरं^{१०} पत्नीशालः^{११} रथोपस्थो
गार्हपत्यो^{१२} ऽधिष्ठानं पुराणगार्हपत्यस्ते यमजं प्रमाथं^{१३} पचन्ते
५ स एषां पशुर्यमपूपः^{१४} स्थालीपाकः^{१५} स चरुपशुपुरोडाशौ^{१६}
यां परिष्कन्दः^{१७} कथति सा पुरोनुवाक्या^{१८} यदाहरति सा
याज्या^{१९} यदश्रन्ति स वषट्कारो^{२०} यां कुम्भां^{२१} विमते सा
पुरोनुवाक्या^{२२} यामधीवाक्याः^{२३} सा याज्या^{२४} यां विगणः^{२५}
कथति स शस्त्रस्य^{२६} प्रतिगरो^{२७} यदभिक्रोशन्ति स उद्गीथस्ते
१० य एवमेतं यज्ञक्रतुं परोक्षमुपेत्य^{२८} प्रत्यक्षं नोपेत्युः ॥ २४ ॥

यथा दीक्षितावक्रीर्णा विच्छिन्नसोमपीथा अनाश्यान्ना
एवः सुस्तस्माद्वात्यावस्थितस्य^{२९} वात्यस्तोमेनानीजानस्य नाश्वं^{३०}

१ Thus corrected ; ईषो M ; ईषा the other MSS.

२ Thus M ; धनुषौ the other MSS.

३ Thus M ; किंक (or कुं) रायतना the other MSS.

४ बन्धुरं M ; बधुरं Be.

५ Thus M ; प्रमाथं Be ; प्रमाथ Be 7 BUD.

६ प्रस्कन्दं MSS. exc. M.

७ कुम्भां MSS. exc. M.

८ •सधिवाक्यां MSS. exc. M.

९ गणं MSS. exc. M.

१० शस्त्रप्रतिगरो MSS. exc. M.

११ परोक्षमुपेत्य Be BU ; परोक्षादुपेत्य Be 7 ; पुरोक्षादुपेत्य M.

१२ •वत्याव• i.s.o. •वात्याव• M.

विच्छिन्नसोमपीथ इव ह्येषो ऽनाश्वान्नस्तेषां ये ऽनाहिताग्रयस्ते
यथागृहं विपरेत्याग्नीनाधाय त्रयस्त्रिंशतात्रयस्त्रिंशता
दक्षिणाभि स्थपतिमुपसमायन्ति ^१ तेषां ब्रह्मबन्धुरमागधो
मागधवाक्यो ब्रह्मबन्धुरपुंश्चलू पुंश्चलूवाक्या जरत्कद्रथो
जरत्प्रयोग्याभ्यां^१ युक्तो ^१ व्यृद्धो वा एष यो ब्रह्मबन्धुरमागधो ^५
मागधवाक्यो ^१ व्यृद्धा ब्रह्मबन्धुरपुंश्चलू पुंश्चलूवाक्या ^१ व्यृद्धो
जरत्कद्रथो जरत्प्रयोग्याभ्यां^१ युक्तो ^१ व्यृद्धेनैव व्यृद्धं निरवदयते
तदेतद्वात्यधनं समवशान्तं दण्डोपानहं ग्रामूलाजिनं^२ ^१ रथे
तिष्ठन्सुब्रह्मण्यः सुब्रह्मण्यामाकलयति ^१ दक्षिणानां काल एतदेवास्य
भवत्यृत्विजो दक्षिणा विभजन्ते ^१ तस्य प्रातःसवनीयाननुवर्तन्ते ^{१०}
संज्ञान्यै हवींश्चसंज्ञातमिव वा एते चरन्ति ये व्रात्यं चरन्ति ^१
समेवैनान्ज्ञापयन्ति ^१ माध्यन्दिनीयाननुवर्तन्ते^३ ऐन्द्रामारुतं^४
एकादशकपालं^५ ^१ ऐन्द्रो वै व्रात्यो मारुतो ग्रामो ^१ ग्रामेणै-
वैनान्समीचो दधाति ^१ तृतीयसवनीयाननुवर्तन्त आदित्येभ्यो
भुवद्व्यश्चरभूता इव वा एते चरन्ति ये व्रात्यं चरन्ति ^{१५}
भूतिमेवैनान्गमयन्त्यनूबन्ध्यस्य पशुपुरोडाशमनुवर्तन्त आदित्य-

१ •प्रयोग्याभ्यां MSS. exc. M.

२ शालूकारितं M ; शालूलाजिनं the other MSS, but cp. Karmānta.

३ •वर्तन्ते all.

४ •मारुता all.

५ •कपाल M ; •कपाला the other MSS. ; this passage is missing in Be 7 D.

स्यहरप्रतिष्ठिता इव वा एते चरन्ति ये ब्राह्म्यं चरन्तीयं वा
अदितिरस्यामेव प्रतितिष्ठन्ति । ॥ २५ ॥

- स एष ज्येष्ठानामग्निष्टोमस्तस्य चत्वारि षोडशानि द्वौ
पवमानाबुभे एवाच्छावाकस्य स्तोत्रे । एष एव^१ सङ्कनीयसा-
५ मुक्थस्तस्य षट् षोडशानि सर्वे पवमानाः सर्वाश्छावाकस्य
स्तोत्राणि । तेन हैतेन मरुत ईजिरे । तेषां विष्णु स्यपति-
रासाथो^२ हैतेन दैव्या ब्राह्म्या ईजिरे । तेषां बुधः सौम्य
स्यपतिरासाथो हैतेन कुरुब्रह्मणां पुत्रा ईजिरे । तेषामौपो-
दितिर्गौपास्त्रायनो वैद्याघ्नपद्य स्यपतिरास^३ । तेन हेष्टा पञ्चा-
१० लान्ब्राह्म्या अभिप्रययुस्तान्द पितर ऊचुर्मा पुत्रकाः पञ्चालान्या-
सिष्टोपवादिनो वै पञ्चाला उप वो वदिष्यन्तीति । तान्हा-
नादृत्यैव प्रययुस्ते ह केशिनो दासभ्यस्योपवसथमाजग्मुस्तान्द शो
भूते बहिष्यवमानः^४ सर्पतो^५ ऽन्वालेभिरे पवित्रं वै बहिष्यव-
मान आत्मानं पवयिष्यामह इति वदन्तो । ऽथ ह पञ्चालेषु
१५ गन्धर्वायणो वालेय आग्निवेश्यो ऽनूचान आस^६ । तान्द^७ सह^८
सर्पतः पप्रच्छ के सर्पन्तीति^९ । वयं मरुत इति । तेषां वः क
स्यपतिरित्यहं विष्णुरित्यौपोदितिर्गौपास्त्रायनो वैद्याघ्नपद्यः
प्रत्युवाच । यत्किं चकथं कस्तच्चारेतीति ह परोचाव्रतमनु-

१ om. M.

२ स्यपतिरास तेनो Be.

३ संसर्पतो MSS. exc. M.

४ तान्दस्यह सह M ; तान्सह UB Be ; न्हसह Be 7 D.

५ Thus M ; प्रसर्पन्तीति the other MSS. Read perhaps सर्पयेति ?

निर्दिदेशेति^१ । तान्होवाचाविदुषो व उपावादिष्ठाप वो ऋमह
इति^२ । पिता वै^३ तत्पुत्रानुपावादीदिति हैनमूचुः पापीयसी ते
प्रजा भविष्यतीति^४ । तथा^५ हैवास^६ । ततो^७ ह वा एतत्पञ्चालेषु
गन्धर्वायणा वालेया आग्निवेश्याः पापायिता इव^८ । महाकुक्षं^९
ह^{१०} तत्पुत्रा^{११} बभूव^{१२} । स यो ब्राह्मणमुपवदेदेवमेवैनमुपवदेदथ यो^{१३}
ब्राह्मणो ऽलं प्रतिवचनाय स्यादेवमेवैनं प्रतिब्रूयात्^{१४} । ॥ २६ ॥

अथातो भास्त्रविस्तोमा इत्याचचते^१ । त्रिवृदभ्यावर्ति
पञ्चदशमग्निष्टोमसाम सर्वे षोडशाः पवमानाः^२ । पञ्चदशमभ्या-
वर्ति सप्तदशमग्निष्टोमसाम सर्वे षोडशाः पवमानाः^३ । सप्तदश-
मभ्यावर्त्यैकविंशमग्निष्टोमसाम सर्वे षोडशाः पवमाना^४ । एक- १०
विंशमभ्यावर्ति त्रिणवमग्निष्टोमसाम सर्वे षोडशाः पवमाना-
स्त्रिणवमभ्यावर्ति चयस्त्रिंशमग्निष्टोमसाम सर्वे षोडशाः
पवमानास्त्र्यस्त्रिंशमभ्यावर्ति त्रिणवमग्निष्टोमसाम सर्वे षोडशाः
पवमानास्त्रिणवमभ्यावर्त्यैकविंशमग्निष्टोमसाम सर्वे षोडशाः
पवमाना^५ । एकविंशमभ्यावर्ति सप्तदशमग्निष्टोमसाम सर्वे १५
षोडशाः पवमानाः^६ । सप्तदशमभ्यावर्ति पञ्चदशमग्निष्टोमसाम
सर्वे षोडशाः पवमानाः^७ । पञ्चदशमभ्यावर्ति त्रिवृदग्निष्टोमसाम
सर्वे षोडशाः पवमानाः^८ । ॥ २७ ॥ सप्तमः ॥

१ Conjecturally ; परोक्षाव्रतमनुदिदिशेति M ; परोक्षादव्रतमनुनिर्दिशेति
Be 7 DU ; परोक्षादव्रतमनुदिदिशेतिने B ; परोक्षाद् व्रतमनुदिदिशेति Be.

२ All MSS. exc. M ins. the akṣara स्या ।

३ तथा हैवस्यात्ततो MSS.

४ Thus M . चेतपुत्रा the other MSS.

अथ वै भवति देवा वै यद्यज्ञे ऽकुर्वन्त तदसुरा अकुर्वन्-
 तेति^१ स हेत्वां चक्रे प्रजापतिः कथं^२ न्वहमसुरैर्देवान्यावर्तये-
 यमिति^३ स एतं यज्ञक्रतुमनिरुक्तमुपह्वयमपश्यत्तस्मिन्नेनानुपा-
 ऋयतेति^४ स यत्राह प्रातर्यावभ्यो देवेभ्य इति मरुद्भ्यः
 प्रातर्यावभ्यो देवेभ्य इति तत्राहाथ यत्राह सोमः पवत
 इतीन्द्रः पवत इति तत्राहाथ यत्राहेन्द्राय पुरोडाशानामिति
 शक्राय^५ पुरोडाशानामिति तत्राहाथ यत्राह वायव इन्द्रा-
 वायुभ्यामिति नियुत्वते शक्रनियुज्यामिति तत्राहाथ यत्राह
 मित्रावरुणाभ्यामित्यूतायुभ्यामिति तत्राहाथ यत्राहाग्निभ्या-
 १० मिति नासत्याभ्यामिति तत्राहाथ यत्राहेन्द्राय सोमानिति
 शक्रायेन्दूनिति तत्राहाथ यत्राहेन्द्राग्निभ्यामिति शक्रजात-
 वेदोभ्यामिति तत्राहाथ यत्राह विश्वेभ्यो देवेभ्य इति मरुद्भ्यो
 विश्वेभ्यो देवेभ्य इति तत्राहाथ यत्राहेन्द्राय मरुत्वत इति
 शक्राय गणवत इति तत्राहाथ यत्राह महेन्द्रायेति महते
 १५ शक्रायेति तत्राहाथ यत्राहादित्येभ्य इति महद्भ्य आदित्येभ्य
 इति तत्राहाथ यत्राह वनस्पतय इति वनर्नृपायेति^६ तत्राहाथ
 यत्राह देवाय सवित्र इति महते^७ देवाय सवित्र इति
 तत्राहाथ यत्राह विश्वेभ्यो देवेभ्य इति महद्भ्यो विश्वेभ्यो देवेभ्य

१ कथम्वहमसु० M ; कथमम्वहमसु० Be 7 D ; कथयन्कथमसु० Be BU.

२ Conjecturally ; वनेर्पापायेति M ; वनेनयवयेति Be 7 D ; वनेनयवयेति
 B U ; वनेनर्पापायेति Be.

३ Thus M ; समहते Be 7 Be D , समहते BU.

इति तत्राहाय यत्राह देवानां पत्नीभ्य इति महतीभ्यो
देवानां पत्नीभ्य इति तत्राहाय यत्राहेन्द्राय हरिवत इति
शक्राय मधवत इति तत्राह^१ धाना इन्दुभ्य^२ इत्यु हैके
संप्रदिशन्ति^३ ॥ २८ ॥

तदेतद्वर्गिव यज्ञायज्ञियस्य^४ स्तोत्रायज्ञायज्ञियस्य वाव^५ ५
स्तोत्रे स तां निरुवाच^६ तः^७ हासुरा उपेक्षामेव चक्रिरे किं
वा वै करोति^८ किं वा नेति^९ स यदा विदां चकार न
वा इम एतर्हि पापभद्रयोयोरौशत इति तदेनां निरुवाच
देवो वो द्रविणोदा इति^{१०} प्रजापतिर्वै देवो द्रविणोदाः^{११}
पूर्णा विवश्वासिचमिति^{१२} पूर्णा व्युदचत्यासिचमिति^{१३} तदुदा^{१४} १०
षिञ्चध्वमुप वा पृणध्वमित्यास्य कामंकामं पूरयाध्वा इति
तदादिदो देव ओहत इति^{१५} साध्येभ्यो देवेभ्यः प्रजापतिः
कामंकाममूहते^{१६} सप्तदश स्तोमो^{१७} भवति^{१८} सप्तदशः
प्रजापतिः^{१९} प्रजापतेराष्ट्या^{२०} अश्वो ऽसितजुर्दक्षिणा^{२१} प्राजा-

१ Thus M Be ; दुन्दुभ्य the other MSS.

२ •यज्ञौयस्य M Be.

३ om. all exc. M.

४ करोतनी (sic!) M ; indication of pluti ?

५ व्युदचत्य० B Be U ; ह्युदचत्य० Be 7 ; व्युदचत्य० D ; व्युदचत्य० M.—
असिच० BUD ; आशिच० M ; आशिष० Be 7 (pr. m.) Be ; आसिचत्त०
Be 7 (sec. m.).

६ Uncertain reading. •मूहतं M. मूहतः the other MSS.

७ स्तोमा भवन्ति M ; स्तोमो भवति the other MSS.

८ ङिनायुर्दक्षि० is o. ङितजुर्दक्षि० all the MSS exc. M.

पत्यो वा^१ अश्वः^१ ' प्रजापतेरनुरूपत्याय ' यः पापना
 भ्रातृव्येण व्याविवृत्सेत^२ स एतेन यज्ञक्रतुना यजेत^३
 येव पापना भ्रातृव्येणावर्तत^४ इन्द्रो वृत्रं हत्वा परां
 परावतमगच्छदपाराधमिति मन्यमानस्तं देवा यज्ञेनान्वेषुस्ते^५
 ' शतमाशिरं^६ दुहं^६ चक्रिरे^७ भूयो भागधेयं भूयसीं प्रीति-
 मभ्युपावर्त्यतीति^८ वदन्तः^८ ' स ह प्रातःसवने नाजगाम^९ ते^९
 सर्व एव प्रातःसवनस्य भक्षयां^{१०} चक्रुः^{१०} ' को ह्यपेन्द्रस्य^८ सोमस्य
 भक्षयिष्यतीति^८ तं संतिष्ठमाने प्रातःसवने ऽच्छावाकस्य
 शस्त्रं प्रति^९ जघुस्ते^{१०} सर्व एव चमसाध्वर्यव आनन्दिनो

१ Thus M ; वाचः the other MSS.

२ Thus corrected (cp. Sat. Br. XII. 4. 4. 2) ; व्याविवृत्सेति all exc. M, which has व्याविवर्त्सेत् ।

३ अन्वेषुस्ते M ; अन्वेषुस्ते the other MSS.

४ आशिरं दुहं चक्रिरे Be 7 Be D ; आशिरं दुहरे चक्रिरे B ; आशीर्दुहं चक्रिरे M ; cp. on this passage Pañc. Br. XVIII. 5. 12.

५ •पावर्तिष्यतीति M.

६ I.s.o. वे (thus M Be B), ततः Be 7 D.

७ Thus M ; मानकयां चक्रुः or तानकयां चक्रुः the other MSS. (in Be 7 the passage is missing). Probably the negation has fallen out somewhere.

८ अपेन्द्रस्य M.

९ प्रतिप्रति M.

१० Thus my conjecture ; जघुस्ते M ; जघुस्ते or जघुस्ते the other MSS. ; cp. Āp. śra. XXII. 10. 13.

ऽच्छावाकस्य शस्त्रं प्रत्यागर्तुं^१ दध्निरे^२ । सेन्द्रा इव ह्यमन्यन्त^३
 तस्मात्तीव्रशोभे सर्व एव चमसाध्वर्यव आनन्दिनो ऽच्छावाकस्य
 शस्त्रं प्रत्यागृणन्ति^४ । सेन्द्रा इव हि मन्यन्ते^५ । तर्हि वाव
 तदासीत्तदु वा आहुः सर्व एवैतर्हि यज्ञः सेन्द्र इति^६ । तः
 हाभिषुषुवुः^७ ॥ २६ ॥

इहा इहा इहेतीहेहीहेहीहेहीति^८ । इ वा एनं तदूचुर्ह-
 दृहृहृदितीदं^९ ते बृहदन्नाद्यं तदभ्युपावर्तस्वेति । इ वा एनं
 तदूचुस्तदेतन्माध्यंदिनस्य सवनस्यान्यत्रापि निदानः^{१०} । स^{११}
 शृतकलशमेकधनानां^{१२} प्रातःसवने ऽवनयेद्दधि माध्यंदिने
 सवने^{१३} विमथितं तृतीयसवने^{१४} सास्य तीव्रता^{१५} सप्तदश स्तोमो
 भवति^{१६} । सप्तदशः प्रजापतिः^{१७} प्रजापतेराष्टौ^{१८} गर्भिणी वडवा
 ललामी दक्षिणेंद्रियं वै गर्भं^{१९} इन्द्रियं ललामः^{२०} सेन्द्रियत्वाय^{२१}
 यो व्यान्या वोपतपता वाणिमानं नीतः स्यात्स एतेन यज्ञक्रतुना
 यजेताश्रुते इव तीव्रतामिन्द्रो ऽकामयत वि पाप्मानः^{२२} हनीय

१ Thus M only ; प्रत्यागर्तुं or •गर्तुं the other MSS.

२ M ins. न before दध्निरे ।

३ प्रतिमृ० MSS. exc. M.

४ Thus M ; इ वा ह्यभि० U ; इवाभि० Be B ; सहाभि० Be 7 D.

५ Thus M Be B ; इहे तीहे इहे इहेहीति U ; Be 7 D (which write only once इहा) : इहेतिहेहिहेहिहेहीति ।

६ Before इदं M has once more बृहदु ।

७ Uncertain ; M reads as above given ; संश्रितकलशं Be 7 UDB ; संश्रितकलशं Be.

८ Thus M Be BU ; सेन्द्रत्वाय Be 7 ; सेन्द्रत्वाय D.

श्रैष्ठ्यं देवानां गच्छेयमिति^१ स एतं यज्ञक्रतुमपश्यत्तमाहरत्ते-
 नायजत^२ ततो वै स वि पाप्मानमहत श्रैष्ठ्यं देवानामगच्छद्यः
 कामयेत वि पाप्मानं हनीय श्रैष्ठ्यं समानानां गच्छेयमिति
 स एतेन यज्ञक्रतुना यजेत^३ येव पाप्मानं हते श्रैष्ठ्यं समा-
 ५ नानां गच्छति^४ तस्यातिग्राह्यो वि न इन्द्र मृधो जहि नीचा
 यच्छं पृतन्यतः । अधस्पदं तमौ कधि यो अस्मां अभिदास-
 त्युपयाममृहीतो ऽषीन्द्राय त्वा वैमृधाय जुष्टं गृह्णामीति^५
 परिमृज्य सादयत्येष ते योनिरिन्द्राय त्वा वैमृधायेति^६ तस्य
 त्रिवृत्पञ्चदशौ विपर्यासं स्तोमौ भवतस्ताः षड् गायत्र्यो^७
 १० गायत्री^८ वै^९ कन्दसां^{१०} वि पाप्मानमहत^{११} गायत्र्यैव तद्यजमानो
 वि पाप्मानं हते^{१२} ॥ ३० ॥

इन्द्रो ऽकामयतौद्भिद्यं^१ श्रैष्ठ्यं देवानां गच्छेयमिति^२
 स एतं यज्ञक्रतुमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत^३ ततो वै स औद्भिद्यं
 श्रैष्ठ्यं देवानामगच्छद्यः कामयेतौद्भिद्यं श्रैष्ठ्यं समानानां
 १५ गच्छेयमिति स एतेन यज्ञक्रतुना यजेतौद्भिद्यं^४ हैव^५ श्रैष्ठ्यं
 समानानां गच्छति^६ तस्यातिग्राह्यो ऽयं कृत्वरमृभीतो^७
 विश्वजिदुद्भिदित्सोमः । ऋषिर्विप्रः काव्येनोपयाममृहीतो
 ऽषीन्द्राय त्वोद्भिदे जुष्टं गृह्णामीति^८ परिमृज्य सादयत्येष

१ Thus M only ; गायत्र्या वै कदांसि all the other MSS.

२ All MSS. ins. ह वै exc. M.

३ ह वै MB.

४ M ins. (against Taitt Br.) बयोधाः ।

ते योनिरिन्द्राय त्वोद्भिद इति ।^१ तस्य पञ्चदशैकविंशौ
 विपर्यासः स्तोमौ भवतस्ताः षड् बृहत्यो^२ बृहती वै
 कृन्दसामुदभिनद्बृहत्यैव^३ तद्यजमान उद्भिन्तीन्द्रो ऽकामयत
 वलं^४ भित्त्वा पशून्सृजेयेति^५ ॥ एतं यज्ञक्रतुमपश्यत्तमाहर-
 त्तनायजत^५ ततो वै स वलं^४ भित्त्वा पशून्सृजत^५ यः कामयेत
 वलं^४ भित्त्वा पशून्सृजेयेति स ए^५ तेन यज्ञक्रतुना यजेत^५ वलमेव^४
 भित्त्वा पशून्सृजते^५ तस्यातिराज्ञ इन्द्र ओषधीरसनोदहानि
 वनस्पतीरसनोदन्तरिचम् । विभेद वलं नुनुदे विवाचो ऽथा-
 भवद्भिमिताभिक्रतूनामुपयामगृहीतो ऽसीन्द्राय त्वा वलभिदे
 जुष्टं गृह्णामीति^५ परिमृज्य सादयत्येष ते योनिरिन्द्राय त्वा १०
 वलभिद इति^५ तस्य सप्तद^५ शैकविंशौ विपर्यासः स्तोमौ भव-
 तस्ताः षड्गायत्र्यो^५ गायत्री^५ वै^३ कृन्दसां^५ वलमभिनद्गायत्र्यैव^३
 तद्यजमानो वलं भित्त्वा पशून्सृजते^५ ॥ ३१ ॥ अष्टमः ॥

अतपेयेन यक्ष्यमाणो भवति^५ स यदशनानां कामयते
 तस्याशितो भूत्वा दीचते यदा^५ लभते^५ तस्य^५ स एकाहं १५
 नाश्नात्यथाश्नाति^५ इह^५ नाश्नात्यथाश्नाति^५ अहं नाश्नात्यथा-
 श्नाति^५ सो ऽत्रैव विराजमाप्नोति^५ राजानं क्रीत्वोह्यातिथ्यं

१ बृहतीत्येव M.

२ वलं most of the MSS.

३ Thus M ; गायत्र्यो व कृन्दसां वलमभिनद्गायत्र्यैव the other MSS.

४ यद्वलंगते M.

५ Thus my conjecture ; विराडाप्नोति M ; विराजा यजतेति the other MSS.

निर्वपति^१ यद्यु वा एतदुपात्येति चतुरहं नाश्रात्यथाश्राति^१
 पञ्चाहं नाश्रात्यथाश्राति^१ षडहं नाश्रात्यथाश्राति^१ तिस्र
 उपसदस्त्रिंशत्संपद्यन्ते^१ त्रिंशदक्षरा विराड्भं विराद्धि-
 राजैवान्नाद्यमवरुद्धे^१ ऽथ य एकादश स्तन एवास्यै स^१ दुह
 ५ एवैनां तेनाथ य एकत्रिंश स्तन एवास्यै स^१ दुह एवैनां
 तेन^१ स उपसत्स्वाज्यव्रतो भवति^१ शीतस्य^२ सर्पिषस्त्रिभि-
 रङ्गुलीभिरुपहन्यथ द्वाभ्यामथैकया^३ शीतस्य^२ वैव^२ सर्पिष-
 स्त्रिभिः पर्वभिरुपहन्यथ द्वाभ्यामथैकेन^३ विलीने वा सर्पिषि
 चीणि परुष्यवदधात्यथ द्वे अथैकं त्रिस्तनद्विस्तनैकस्तनव्रतस्य
 १० रूपाणि कुर्वन्सं नादित्याद्दिवा पर्यावर्तते नाग्निरधि नक्तमै-
 दुम्बरः सोमचमसश्चतुःसक्तिर्ब्रह्मा^४ त्रिवेदाः^५ सगोत्रः^५ ॥ ३२ ॥

सप्तदश स्तोमो भवति^१ सप्तदशः प्रजापतिः^१ प्रजापति-
 मन्नाद्यं नोपानमन्तं देवा ऋतसत्याभ्यामन्वैषुः^६ स यदश्राति
 यदेवाग्नेनावरुद्धं तस्यावरुद्धा इति तदथ यन्नाश्राति
 १५ यदेवानग्नेनावरुद्धं तस्यावरुद्धा इति तदथ यदुपसत्स्वाज्यव्रतो
 भवत्येतद्वै देवानां प्रियं धाम यदाज्यं^१ देवानामेव प्रियं
 धामावरुद्ध इति तदथ यन्नादित्याद्दिवा पर्यावर्तते नाग्निरधि

१ •पश्यते Be 7 BD ; •पद्यते M Be U.

२ Thus M ; विलीनस्य the other MSS.

३ Thus M ; विलीनस्य वैव Be U ; विलीनस्यैव Be 7 D ; विलीनस्य वै B.

४ ब्रह्मा M.

५ Thus M B U ; त्रिवेदः Be Be 7 D.

६ •मन्वैषुः all the MSS. exc. Be which has •समैषुः ।

नक्तमेते वै देवानामृतसत्ये^१ ' नेद्देवानामृतसत्ये पृष्ठतः करवा-
णीति तदथ यदौदुम्बरो भवत्यूर्वा अन्नाद्यमुदुम्बर^१ ' ऊर्ज
एवान्नाद्यस्यावरुद्धा इति तदथ यत्सोमचमसो भवत्येतद्वै देवानां
परममन्नं यत्सोमः^१ ' परमेणैवास्मा अन्नाद्येनावरमन्नाद्यमवरुद्ध
इति तदथ यच्चतुःसक्तिर्भवति यदेव दिशो ऽन्नाद्यं प्राविश- ५
त्तस्यावरुद्धा इति तदथ यच्चिवेदा^१ भवति न ह्येतामेकवेदा
दक्षिणामुचन्तुमर्हतीति तदथ यत्सगोचो भवत्यात्मा वै सगोच
आत्मन्नेव यज्ञस्य यशो ऽन्नाद्यं प्रतिष्ठापयानीति तत्^१ ॥ ३३ ॥

तं माथ्यंदिनीयैश्चमसैः सहोक्षीय जुहति^१ ' तमृत्विजो ऊतं
दक्षिणानां काले ब्रह्मण उपातिदिशन्ति^१ ' तं ब्रह्मणः सन्तं^१ १०
पर्युपविश्य भक्षयन्ति यदृतं मन्यन्ते तेन^१ ' यदृतेन भक्षयन्ति
तदृतपेयस्यर्तपेयत्वं^१ " दिशो ऽकामयन्तान्नाद्यः स्थामान्नाद्यमव-
रुन्धीमह्मन्नाद्यमस्मासु प्रतितिष्ठेदिति^१ ' ता एतं यज्ञक्रतुमप-
श्यन्तमाहरन्तेनायजन्त^१ ' ततो वै ता अन्नाद्यो ऽभवन्नाद्यमवा-
रुन्धतान्नाद्यमासु प्रत्यतिष्ठद्यः कामयेतान्नादौ मे प्रजा स्याद्- १५
न्नाद्यमवरुन्धीतान्नाद्यमस्यां प्रतितिष्ठेदिति स एतेन यज्ञक्रतुना
यजेतान्नाद्येवास्य प्रजा भवत्यन्नाद्यमवरुद्धे ऽन्नाद्यमस्यां प्रति-
तिष्ठति^१ ' तस्य चतसृषु बहिष्यवमानो^१ ऽष्टास्वष्टास्वान्यानि^१

१ चिवेदो M.

१ Thus corrected according to the Karmānta; समन्तं all the MSS.

२ •मानोष्टाष्टान्याज्यानि M; •मानोष्टाष्टान्यानि Be, •मानमष्टास्वान्यानि B
Be 7 UD; cp. supra XV. 18 (p. 222. 12).

द्वादशो माध्यन्दिनः पवमानः षोडशानि पृष्ठानि सविंश^१
 आर्भवः पवमानश्चत्वारिंशमग्निष्टोमसाम^१ तं दिशां चतुष्टोम
 इत्याचक्षते^२ " कन्दास्यकामयन्त यशो ऽश्रुवीमहि यशो
 ऽवरुन्धीमहि यशो ऽस्मासु प्रतितिष्ठेदिति^३ तान्येतं यज्ञक्रतु-
 ५ मपश्यन्तमाहरन्तेनायजन्त^४ ततो वै तानि यशो ऽश्रुवत यशो
 ऽवरुन्धत यश एषु प्रत्यतिष्ठद्यः कामयेत यशो ऽश्रुवीय यशो
 ऽवरुन्धीय यशो मयि प्रतितिष्ठेदिति स एतेन यज्ञक्रतुना
 यजेत^५ यश एवाश्रुते यशो ऽवरुन्दे यशो ऽस्मिन्प्रतितिष्ठति^६
 तस्य स्तोमा अश्रुवतैकस्यामथ तिसृष्वेकस्यामथ तिसृषु^७ तमेतं
 १० कन्दसामेकचिक इत्याचक्षते^८ स्तोमा अकामयन्तेति समानः
 परिवादस्तस्य^९ स्तोमास्त्रिवृदथ त्रयः पञ्चदशास्त्रिवृदथ त्रयः
 सप्तदशास्त्रिवृदथ त्रय एकविंशास्तमेतः स्तोमानामेकचिक^{१०}
 इत्याचक्षते^{११} ॥ ३४ ॥

इन्द्राग्नी वा अकामयेताः समानलोकौ स्याव समानं
 १५ लोकमियावेति^१ तावेतं यज्ञक्रतुमपश्यतां^२ तमाहरतां^३ तेना-
 यजेतां^४ ततो वै तौ समानलोकावभवताः समानं लोकमैताः
 समानलोकावयथ^५ यौ कामयेताः राजा च पुरोहितश्च

१ Thus all the MSS (only संविंश D); in Be 7 स has been cancelled.

२ परीवाद० M.

३ Thus MD Be 7, एकचिक BU : एकचिंश Be

४ Thus M; °लोकावयथ Be 7 BUD; °लोकावयथ Be.

समानलोकौ स्याव समानं लोकमियावेति तावेतेन यज्ञक्रतुना
 यजेयाताः^१ समानलोकावेव भवतः समानं लोकमितो^१
 ऽश्वरथो यज्ञायुधः प्रासङ्ग्यश्चमसः सा ब्राह्मणस्य दक्षिणाश्व-
 तरोरथः सर्वायुधो ऽप्रासङ्ग्यः काऽस्यस्त्रणीबन्धः^२ सा राजन्यस्य
 * दक्षिणा^१ तस्य त्रिवृत्यश्चदशौ विपर्यासः^३ स्तोमौ भवतस्त्रिवृ-
 देव ब्राह्मणस्य पञ्चदशो राजन्यस्य^१ तमेतमिन्द्राग्नियोः कुलाय
 इत्याचक्षत^१ एष एव सन्वितापुत्रीय एष सख्योर्यज्ञ एष
 भ्रात्रोः^१ ॥ ३५ ॥ नवमः ॥

अभिचरणीयैः सोमैर्यक्ष्यमाणो भवति^१ स द्वयानि
 १० यज्ञायुधान्युपकल्पयते बाधकानि च तैज्वकानि च शवानसो^२
 ऽधिषवणे फलके पुरुषास्तस्य^३ वृषणौ^१ स यत्राध्वर्युरपाऽंशं
 ग्रहीष्यन्नाजानमभिषुणोति तस्य यो ऽऽंशुः परापतति तमे-
 तस्मिन्पात्र आधायोपसंगृह्णाथाहामुं जह्यथ त्वा होष्यामीत्या
 तमितोरास्ते^१ ऽथैतं भङ्गमाहवनीये ऽनुप्रहरतीदमहममुमा-
 १५ मुख्यायणं परिष्पुना^४ भङ्गेन^५ विध्यामीत्यत्र यं यजमानो देष्टि

१ यजेतां all exc. M.

२ °तूषीबन्धः Be; °तूषिबन्धः U; तूष्णीबन्धः M; °तूषिबन्धः B; त्रीषिबन्धः
 Be 7 D.

३ Thus M Be; श्वनभ्ये Be 7 D (cp. Āp. XXII. 4. 17, Sāṅkh. XIV. 22. 18, Śadv. br. III. 8); श्वाननभ्ये U; श्वाननभोग्यो B; cp. the Dvaidhasūtra.

४ Thus M; all the other MSS. corrupt.

५ Thus M; परिष्पुनासंग्येन Be U B; परिषामाभंग्येन Be 7 D

तं मनसा ध्यायत्यथैतत्पात्रं खरे यथायतनं सादयत्यमुष्य त्वा
 प्राणे सादयामीति । स यं कं च ग्रहं गृह्णात्येवमेवैनं गृह्णाति ।
 यदु^१ किं^२ च^३ पात्रं सादयत्येवमेवैनत्सादयति । स एष
 त्रिवृदग्निष्टोम एकस्तोम^४ एकहविर्धानस्तं श्येन इत्याचचते^५
 ऽथेषुः^६ समानमभिचरणीयं शिल्पं^७ तिसृषु तिसृषु^८ सुवते ।
 रथो हविर्धानमथ संदंशः^९ समानमभिचरणीयं शिल्पं^{१०}
 द्वौ चयस्त्रिंशौ मध्यत स्तोमौ भवतो^{११} द्वे हविर्धाने^{१२}
 अथेन्द्रवज्रः^{१३} समानमभिचरणीयं शिल्पं^{१४} पञ्चदश एष
 भवति^{१५} ॥ ३६ ॥

दुराग्नेन^१ यक्ष्यमाणो भवति । स उपकल्पयते षष्टिं^२
 शतमानानि हिरण्यानि त्रिंशत्^३ सुवर्णानि त्रिंशत्^४
 रजतानि^५ बह्वन्यद्विरण्यं^६ स आमावास्येन हविषेष्टा सौर्यं
 चरुं निर्वपति । तस्मिन्सुवर्णं^७ शतमानं ददात्यथ सायं^८ ऊते
 ऽग्निहोत्रे चान्द्रमसं चरुं निर्वपति । तस्मिन्वज्रतं^९ शतमानं
 ददाति । स एवमेवैताभ्यामिष्टिभ्यामहरहर्यजमानो मासमेत्यथ^{१०}
 दीचते^{११} दीचणीयायां द्वादशमानं^{१२} हिरण्यं ददाति ।

१ यत्किंच M.

२ This word twice in Be 7 B U D.

३ Thus M only ; वेष, all the other MSS.

४ तिसृषु, once in M, which adds also य after सुवते ।

५ द्वे M.

६ Thus M U B Be ; दुराग्नेन D, दुराग्नेन Be 7.

७ राजतं M.

प्रायणीयायां चतुर्विंशतिमानं ददात्यातिथ्यायां द्वे^१ चतु-
 विंशतिमाने^२ ददाति^३ प्रथमायामुपसदि चत्वारि ददाति^४
 द्वितीयस्यामुपसद्यष्टौ ददाति^५ तृतीयस्यामुपसदि षोडश
 ददाति^६ चतुर्थ्यामुपसदि द्वात्रिंशतं^७ ददाति^८ पञ्चम्यामुपसदि
 ५ चतुःषष्टिं ददाति^९ षष्ठ्यामुपसद्यष्टाविंशं^{१०} शतं चतुर्विंश-
 तिमानानां^{११} ददात्यथातः शतसंख्यैवाग्नीषोमीयस्य ऊतायां
 वपायां द्वे शते ददात्याग्नेयस्य ऊतायां वपायां चत्वारि
 ददाति^{१२} प्रातःसवनीयेष्वष्टौ^{१३} ददाति^{१४} माध्यन्दिनीयेषु षोडश
 ददाति^{१५} दक्षिणानां काले द्वात्रिंशतं ददाति^{१६} तृतीय-
 १० सवनीयेषु चतुःषष्टिं ददात्यनूबन्ध्यस्य ऊतायां वपायामष्टा-
 विंशं^{१७} शतानां^{१८} ददाति^{१९} स यदेताभ्यामिष्टिभ्यामहरहर्यजते
 सूर्याचन्द्रमसोरेव तत्सायुज्यं सलोकतामाप्नोति^{२०} ॥ ३७ ॥

१ अथ यद्विरण्यदक्षिणो^{२१} भवति हिरण्यमेव तद्यजमान

१ Thus M ; चिंशतिमानं ददात्यथ Be B ; in the other MSS. this passage is missing.

२ Thus M U ; त्रिंशतं Be ; in the other MSS. this passage is missing.

३ Thus M ; शतिमानं the other MSS.

४ सवनीयेष्टौ Be 7 D.

५ Thus M Be 7 ; शतमानानां Be B U.

६ During the printing I was so happy as to obtain, for the remaining part of this prāśna, from Mr. Muthu Dikshitar of Lalgudi (Manakkāl, Madras) a copy (designed by me as L) from a MS. in his possession. This MS. is in Grantha and independent from my MSS., but, on the whole, not much better.

७ Thus M ; यद्विरण्यदक्षिणा the other MSS.

आत्मानं स॒स्कुरुते^१ तस्य यदूर्ध्वं नाभेस्तत्सुवर्णमवाङ्^२
 रजतं^३ यदा ह वै हिरण्मयो भवत्यथामृतो भवति^४
 हिरण्मया ह वै देवास्तस्मात्ते ऽमृताः^५ सप्तदशस्तोमो भवति^६
 सप्तदशः प्रजापतिः^७ प्रजापतेराष्ट्या^८ उभे सामनी भवतश्चन्द्रो-
 मयावेतत्पक्षौ^९ यजमान आत्मानं स॒स्कुरुत^{१०} एतस्य लोकस्य
 जित्यै^{११} स यदेतेन^{१२} यज्ञक्रतुना यजते सूर्याचन्द्रमसोरेव
 तत्सायुज्यं सलोकतां जयति^{१३} तेन दुरशो^{१४} दुरश इव ह्येतयो-
 र्देवतयोर्लौको^{१५} ऽथ दुर्णाग्नेन^{१६} यज्यमाणो भवति^{१७} स उप-
 कल्पयते ऽनडुच्छतं च त्रयस्त्रिंशतं^{१८} च निष्कांस्तेन हैते-
 नानडुहो लोकं जयति^{१९} तेन हैतेन ज्योतिष्मन्तं लोकं जयति^{२०}
 तेन हैतेन ज्योतिषो ऽधि स्वर्गं लोकं जयति^{२१} सप्तदशस्तोमो
 भवति^{२२} सप्तदशः प्रजापतिः^{२३} प्रजापतेराष्ट्या^{२४} उभे सामनी
 भवतश्चन्द्रोमयावेतत्पक्षौ^{२५} यजमान आत्मानं स॒स्कुरुत^{२६}
 एतस्य लोकस्य जित्यै^{२७} स यदेतेन यज्ञक्रतुनेद्वा न नश्यति तेन

१ Instead of अवाङ् (thus M Be B U) Be 7 D : अधो; आवां L.

२ Thus Be B; ०मयावेतत्पक्षौ M; ०मयावेनतत्तृतीयेपक्षौ L; the other MSS. deficient.— Here and infra (l. 13) Be after ०पक्षौ ins. तृतीये पक्षे ।

३ यद् only given by M.

४ दुर्ल० or दुर्न० all MSS. exc. M L which have here and infra each time दुर्ल० ।

५ त्रयस्त्रिंशं M.

६ Thus Be; ०मयावेतत्पक्षौ M L; ०मयावेतत्पक्षौ the other MSS.

दुर्णाशस्तदुर्णाशस्य^१ दुर्णाशत्वं^२ " केशी ह दाल्भ्यो ऽपचिति-
कामो ऽपचितिनेजे न^३ नो^३ नामानि^३ परिहरन्ता^४ इति^५ ततो
ह वा एतत्पञ्चालराजानां^६ नामानि परिहरन्ते^६ ॥ ३८ ॥

श्रीर्षण्या इति केशानाचक्षते^७ कुशा इति दर्भान्नद्या-
५ विति^८ गैरेयकविमत्यौ^९ ततो वै सो ऽपचितिमानभवद्यः
कामयेतापचितिमानस्यामिति स एतेन यज्ञक्रतुना यजेताप-
चितिमानेव^{१०} भवति^१ तस्य चतुर्विंशो बहिष्पवमानस्त्रि-
वृत्पञ्चदशान्याज्यानि^१ तास्त्रिंशो गायत्र्यश्चतुर्विंशो माध्दिनः
पवमानः पञ्चदशसप्तदशानि^{१०} पृष्ठानि^१ ते द्वे चिष्टुभौ^१ त्रिणव
१० आर्भवः पवमान एकविंशमग्निष्टोमसाम^१ सैका जगत्येतानि
वै कृन्दसामपचिततमान्यपचितिमानेव भवति य एवं वेदासा-
वादित्यो ऽकामयत त्विषिमानस्यामिति^१ स एतं यज्ञक्रतु-

१ दुर्णश० Be, दूर्णाश० M L ; the other MSS. om.

२ Most of the MSS. दुर्णश० or दूर्णाश० (both times).

३ Thus M ; L om. नो ; तन्ननामानि Be ; तन्नोनामानो Be 7 U D ;
तन्नोनामनो B.

४ Thus M Be 7 D ; •हरंत Be B U L.

५ Thus M ; •पांचाल० the other MSS.

६ Thus M Be L ; •हरत्या Be 7 D U ; •हरत्या B.

७ Uncertain ; दर्भानद्याविति M ; दर्भान्नद्याविति L ; दर्भान्नविद्याविति
Be B.

८ Uncertain reading ; गैरेयकविमंषौ (or मेषौ ?) M ; गैरेयकविमत्यौ
Be 7 ; गैरेयकविमत्यौ Be B ; गैरेय० D ; गैरेयकचितिमत्यौ L.

९ Thus M L ; एषु instead of एव all the other MSS.

१० Thus M Be U ; पंचदशःसप्त० B L : Be 7 om. पंचदश ।

मपश्यत्तमाहरत्तेनायजत^१ । ततो वै स त्विषिमानभवद्यः^२
 कामयेत त्विषिमान्स्थामिति स एतेन यज्ञक्रतुना यजेत^३
 त्विषिमानेव भवति^४ । तस्य^५ सौर्यो ऽतिग्राह्यः^६ । सौर्यः^७ पशु-
 रूपास्तभ्य^८ । एकविंश एष भवति^९ ॥ ३६ ॥ दशमः ॥

इन्द्रो ऽकामयतर्षभ इव पशूनामैश्वर्यमाधिपत्यं^५ राज्यं
 देवानां परीयामिति^१ । स एतं यज्ञक्रतुमपश्यत्तमाहरत्तेना-
 यजत^२ । ततो वै स ऋषभ इव पशूनामैश्वर्यमाधिपत्यं^३ राज्यं
 देवानां पर्येद्यः^४ कामयेतर्षभ इव पशूनामैश्वर्यमाधिपत्यं^५ राज्यं
 समानानां परीयामिति स एतेन यज्ञक्रतुना यजेतर्षभ इव
 पशूनामैश्वर्यमाधिपत्यं^६ राज्यं समानानां पर्येति^७ । तस्याति- १०
 ग्राह्यो वृषा सो अंशुः पवते हविष्मान्सोम इन्द्रस्य भाग
 ऋतयुः शतायुः । स मा वृषाणं वृषभं कृणोतु प्रियं विशां
 सर्ववीरं^८ सुवीरमुपयामगृहीतो ऽसीन्द्राय त्वर्षभाय जुष्टं
 गृह्णामीति^९ । परिमृज्य सादयत्येष ते योनिरिन्द्राय त्वर्षभा-
 येति^{१०} । तस्य पञ्चदशस्य सत एकविंशं^{११} होतुः षष्ठं ककुदो^{१२} १५
 रूपमिन्द्रेण ह स्म वै पूर्वं समाजिगमिषन्तो वनिष्ठुसवेन
 यजन्ते^{१३} । तप्तो^{१४} न^{१५} इन्द्र^{१६} आविर्भविव्यति तस्मै^{१७} कामान्वक्ष्याम

१ तस्याः Be 7 D.

२ om. all MSS. exc. M L Be.— After the tenth adhyāya M breaks off.

३ ककुभो L.

४ Thus Be L ; यजन्तेमुपेतमिन्द्र Be 7 ; यजन्त उपेतानिद्र B ; यजन्त उपैता-
 निद्र U ; यजन्तेमुपैतान इन्द्र D.

५ तस्मात् MSS. exc. L which has तस्मिन् ।

इति^१ वदन्तो^१ वनिष्ठुसवेन यक्ष्यमाणो भवति^१ स उपकल्पयते
 शतमुच्चवेहतः^२ शतं दार्वार्चितानि शतः सर्पिष्यात्राञ्कृतं पयः-
 पात्राञ्कृतं दधिपात्राञ्कृतं वसापात्रानौदुम्बरौ नावमुभयतो-
 ऽभिपतनां^३ परिगृहीतामथ प्रणेतृर्नेतेनोपकृप्तेन चित्रामा-
 यतीमुपरमत्यद्य चित्रयेति पूर्वामिमन्ववस्यत्युत्तपनीयः
 शालीनो ऽन्वाहार्यपचनमाहिताग्निरथैतानि दार्वार्चितानि प्रदोष
 एवाग्नावादधाति^४ तेषु^५ प्रज्योतिषूच्चवेहतो^५ निघ्नन्त्यैषामभ्य-
 र्धान्वनिष्ठुन्मेदाः^६ सीति^६ अपयन्त्यथोदित आदित्य आयात-
 यत्यौदुम्बरौ^७ नावमुभयतोऽभिपतनां^८ परिगृहीतां प्रणेतृभि-
 १० स्तस्यामुपस्तृणीते पञ्चाशता सर्पिष्यात्रैः पञ्चाशता पयःपात्रैः
 पञ्चाशता दधिपात्रैः पञ्चाशता वसापात्रैस्तस्यां वनिष्ठुन्मेदाः-
 सीति संप्रकीर्याथाभिघारयति पञ्चाशता वसापात्रैः पञ्चाशता
 दधिपात्रैः पञ्चाशता पयःपात्रैः पञ्चाशता सर्पिष्यात्रैरथ
 पुरोऽनुवाक्यामन्वाह ॥ ४० ॥

१ Thus Be L ; वक्ष्यामीति Be 7 B U D.

२ Thus L ; ०मुच्चवेगतः Be 7 D ; ०मुच्चवेनिहतान् Be B U.

३ Uncertain reading ; उभयतोपतनां Be 7 B ; उभयतोभिपतनां Be U ;
 उभयतोवतानां (or ०वतारां) D ; उभयतोभिपवमानं L.

४ ०दधति L.

५ तेन प्रज्योतिषू एवहतोनिघ्नन्ति L ; तेषु प्रत्योनिष्ठं (or ४) चवेहतो घ्नन्त्य० Be 7
 D ; तेन प्रज्योतिषु चवेहतानिघ्नन्त्य Be B U. अभ्यर्धाद् i. s. o. अभ्यर्धान् L.

६ Uncertain r. ; अयातयत्य० U B ; अयापयत्य० D ; अधापयत्य० Be 7 ;
 अयाभीतयत्य० B ; आधातयति L.

७ ०पतानां B. ०वतानां Be 7 ; ०भिपतानां Be U. ०मुभयतस्त्वभिपतनां L.

इन्द्रो यातो ऽवसितस्य राजा शमस्य च शृङ्गिनो
 वज्रबाहुः । सेदु राजा चेति^१ चर्षणीनामरान्न नेमिः परि
 ता बभूवेति^१ यजतीन्द्रो राजा जगतश्चर्षणीनामधि चमि
 विषुरूपं यदस्ति । ततो ददातु दाशुषे वसूनि चोदद्राध
 उपसृतश्चिदवाक् स्वाहेति^१ तप्त एवास्मा इन्द्र आविर्भवति^५
 तस्मै^१ कामान्ब्रुवते^{११} कानान्ध^{१२} ह^{१३} वाध्यं बृहस्पतिराङ्गिरसो
 याजयां चकार^१ तस्य होपवसथीये ऽहञ्क्रद्धा^{१४} वीयाय^{१५} स
 होवाचाध्वर्यो^{१६} वि^{१७} वै^{१८} मे अद्वागात्सं मे यज्ञं^{१९} स्थापयेति^१
 तं^{१९} होवाचान्यद्वै तदुपवसथः^{१६} श्वस्ते यज्ञः स^{१९} स्थापयेति^{१०} स
 होवाच समेव मे स्थापयेति^१ तस्य^{१९} ह तावद्विदित्वायेण^{१९} इविधाने १०

१ चेति (as TBr. II. 8. 4. 3) Be B D U ; चयति (as RV. I. 32. 15) Be 7.

१ तस्मिन् Be L.

१ Corrected ; कामानाह B U Be (pr. m.) ; कामानार्द्ध Be 7 ; कामा-
 नादं D ; कानीयवांश्च Be (sec. m.) ; कनीयवान्ध्व L.

१ My conjecture ; इन्द्रदाविधाय B U L ; इन्द्रदाविधाय Be ; इन्-
 पंचादपिधाय Be 7 D.

५ Thus Be ; all the other MSS. corrupt.

१ Uncertain r. ; होवाचान्यद्वैतदु० Be 7 D ; होवाचाध्वर्यवेतदु० Be B U ;
 होवाच ऊर्ध्वसवेत उप० L.

१० स्थापयेति Be B U ; स्थापयेति Be 7 D ; स्थापयेति L.

१९ तस्या MSS. exc. L.

१९ तावद् only in Be (sec. m.) : भवद् L ; instead of विदित्वा (thus
 L Be) विदिता the other MSS.

चर्मण्यलूखलमुसले निधायाः शून्समवचुदां^१ चकार^१ यच्चिद्धि
 तं गृहेगृह उलूखलक युज्यसे । इह द्युमत्तमं वद जयतामिव
 दुन्दुभिरित्यथ होतृचमसे वसतीवरीभ्यो ऽध्यपो^२ निःषिच्य
 समुदायुत्य जुह्वां चकार यथा जना सःस्तथे व्रतानि^३ को-
 ५ व्रतिनां^४ व्रतमालोभयाति^५ । कानान्धस्य^६ प्रस्थितं^७ बाधश्चस्य^८
 तीव्रसुतः^९ अवदिन्द्र^९ जुषस्व स्वाहेति^१ स एष उन्मत्तस्य वा
 वीतश्रद्धस्य वा^{१०} नीतस्य^{१०} वा यज्ञः^१ सा^{११} यदागता^{१२} स्यादथ
 चतुष्टोमेनाग्निष्टोमेन यजेत पुरा भेषाच्छान्त्यै^{१३} ॥ ४१ ॥

मनुर्वैवस्वतो ऽकामयत प्रजाः सृजेथ प्रजामवरुन्धीय
 १० प्रजां विन्देया^{१२} मा^{१२} प्रजया चक्षीरन्निति^{१२} स एतं

१ ० समवभूषाचकार L.

२ ऋपो only in Be L.

३ व्रतानि MSS. exc. L : व्रतानि ।—अनासक्तये L.

४ व्रतिनां Be ; व्रतीन्पं L ; व्रतीनां the other MSS.

५ व्रतमालोभयाति Be, ०यति L ; व्रतमामालोपयति the other MSS.

६ Thus Be L ; the other MSS. corrupt.

७ प्रस्थितं all exc. Be which has प्रस्थितं ।

८ बाधश्चक्षीवसुतं Be B ; बाधश्चक्षीवसुतं U ; बाधश्चक्षीवसुत Be 7 ; बाध-
 चक्षीवसुत D, बाधश्चक्षीवसुतं L.

९ अवदिन्द्रां Be 7 D ; मिन्द्रवदिन्द्रा Be ; निवपतीन्द्रा B ; निवपतीन्द्रा U ;
 निवदिन्द्रो L.

१० Thus Be L ; वतितस्य BUD ; वक्तंतस्य Be 7.

११ स MSS.

१२ यदागत Be L ; यदामगता B Be 7 DU.

१३ Conjecturally ; विन्देय मा प्रजयाचक्षीरन्निति BU : विन्देय माप्रजमाच०
 Be ; विन्देय माप्रजयाचक्षरंतीति Be 7 D . विन्देयप्रजयाचक्षी० L.

यज्ञक्रतुमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत^१ ततो वै स प्रजामसृजत
 प्रजामवारुद्ध प्रजामविन्दतैनं प्रजयाचक्षत^२ यः कामयेत
 प्रजां सृजेय प्रजामवरुन्धीय प्रजां विन्देया^३ मा प्रजया
 चक्षीरन्निति^४ स एतेन यज्ञक्रतुना यजेत^५ प्रजामेव सृजते
 प्रजामवरुद्धे प्रजां विन्दत^६ ऐनं^७ प्रजया चक्षते^८ तस्य^९ प्राचीन- ५
 स्तोमास्त्वयस्त्रिवृतस्त्वयः पञ्चदशास्त्वयः सप्तदशास्त्वय एकविंशः^{१०}
 सो ऽकामयतान्नादौ मे प्रजा स्यादन्नाद्यमवरुन्धीतान्नाद्यमस्यां
 प्रतितिष्ठेदिति^{११} स एतं यज्ञक्रतुमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत^{१२} ततो
 वै तस्यान्नादौ प्रजाभवदन्नाद्यमवारुद्धान्नाद्यमस्यां प्रत्यतिष्ठयः
 कामयेतान्नादौ मे प्रजा स्यादन्नाद्यमवरुन्धीतान्नाद्यमस्यां १०
 प्रतितिष्ठेदिति स एतेन यज्ञक्रतुना यजेतान्नाद्येवास्य प्रजा
 भवत्यन्नाद्यमवरुद्धे ऽन्नाद्यमस्यां प्रतितिष्ठति^{१३} तस्य दश स्तोमा^{१४}
 दशसुदशसु सुवते विराजो रूपं^{१५} वागाम्भृण्यकामयतापरि-
 मितं यज्ञो ऽश्रुवीयेति^{१६} सैतं यज्ञक्रतुमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत^{१७}
 ततो वै सापरिमितं यज्ञ आश्रुत^{१८} यः कामयेतापरिमितं यज्ञो १५
 ऽश्रुवीयेति स एतेन यज्ञक्रतुना यजेतापरिमितमेव यज्ञो

१ •चक्षते all exc. Be L.

२ विन्देय मा प्रजामाचक्षरन्निति Be D ; विन्देय प्रजयाचक्षरन्तीति B Be 7 U
 विन्देय मा प्रजामाचक्षीरन्निति L.

३ Thus corrected ; विन्दत एवं Be L ; विन्देतैनं the other MSS.

४ Only in Be L.

ऽश्रुते^१ तस्य दशसु बहिष्पवमानः शते सहस्रे ऽयुते प्रयुते
ऽर्बुदे न्यर्बुदे समुद्रे मध्ये ऽन्ते परार्धे^२ ॥ ४२ ॥

यमो वैवस्वतो ऽकामयत पित्रणामैश्वर्यमाधिपत्यं^३ राज्यं
परीयामिति^४ स एतं यज्ञक्रतुमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत^५ ततो
५ वै स पित्रणामैश्वर्यमाधिपत्यं^६ राज्यं पर्येद्यः^७ कामयेत
समानानामैश्वर्यमाधिपत्यं^८ राज्यं परीयामिति स एतेन
यज्ञक्रतुना यजेत^९ समानानामैश्वर्यमाधिपत्यं^{१०} राज्यं पर्येति^{११}
तस्य शते बहिष्पवमानः सहस्रे ऽयुते नियुते प्रयुते ऽर्बुदे
न्यर्बुदे समुद्रे मध्ये ऽन्ते परार्धे पदे पत्ने^{१२} नित्यमुक्त्वा मनसैव
१० सुवानो मन्यत एतावति^{१३} मे^{१४} स्तुतमित्यथ^{१५} सकृत्प्रवर्ग्य^{१६}
आतिथ्येन प्रचर्य गार्हपत्ये प्रवर्ग्यं प्रवृणक्ति^{१७} तेनाहवनीये
प्रचरति^{१८} तं काल उदासयति^{१९} शिरो वा एतद्यज्ञस्य यदा-
तिथ्यं^{२०} यज्ञः प्रवर्ग्यः^{२१} शीर्षन्नेव यज्ञस्य यशो दधातीति नु
सकृत्प्रवर्ग्यो^{२२} ऽथ सुते प्रवर्ग्यः^{२३} पवमानेन चरित्वाग्नीध्रे^{२४} प्रवर्ग्यं
१५ प्रवृणक्ति^{२५} तेनाहवनीय एव प्रचरति^{२६} तं तदानीमेवोदासयति^{२७}
शिरो वा एतद्यज्ञस्य यत्पवमानो^{२८} यज्ञः प्रवर्ग्यः^{२९} शीर्षन्नेव
यज्ञस्य यशो दधातीति नु सुत्याप्रवर्ग्यो^{३०} ऽथ सकृत्प्रवर्ग्यो^{३१} ऽथ
सुते प्रवर्ग्यो^{३२} ऽथ सुत्याप्रवर्ग्यः^{३३} ॥ ४३ ॥ एकादशः ॥

१ Uncertain r. ; एतावतीमेस्तुतमित्यथ Be ; एतावन्ति मे स्तुत० L ;
एतावती (ति) मेत्यथ the other MSS.

२ MSS exc. L ins. वै ।

३ The close of this chapter must contain several corruptions.

‘पुरुषा ह पुरा ऐडो राजा कल्याण आस’ तः
 होर्वश्यपराभिदध्यौ’ तः संवत्सरं कामयमानानुचचारै’वः ह
 स वै१ पूर्वे ऽभिश्राम्यन्ति’ तद्वातिचिरं मेने’ तस्य ह धावतः
 पुरो रथं कर्तुं दर्शयामास’ तः ह दृष्ट्वा राजावतस्थौ’ तः
 हावस्थाय न ददर्शाथो ह पुनरावतस्थौ’ तः हास्थायैव ददर्श’ ५
 स ह सारथिं पप्रच्छ सारथे किं पश्यसीति’ त्वां भगव इति
 होवाच रथमश्वान्पन्थानमिति’ स हेत्वां चक्रे दृष्ट्वा मि वै
 किलेति’ तः ह वागभ्युवाच न वै दृष्टस्य ह वै त्वामेतं२
 कर्तुमदीदृशमित्यथ कस्त्वमित्यहमुर्वश्यपरेति होवाच’ सा त्वा
 संवत्सरं कामयमानानुचचारिषं’ तां मा जायां विन्दस्वेति३’
 दुष्टपचारा ह वै भवति४ देवा इति५ होवाच’ का त६ उप- १०
 चर्येति६’ शतं७ ममोपसदः८ स्युः९’ शतशतं मा सर्पिष्कुम्भा

१ This and the following adhyāyas are found also in a badly corrupted tradition. I did not note all the various readings nor all my emendations; the list of them would fill more space than the text itself.

२ Thus L only; चैव or द्वैव the other MSS.

३ त्वयितं or त्वयितम० MSS.

४ L Be sec. m. विस्सेति ।

५ Thus L U Be 7; भवन्ति देवा इति B Be (pr.m.); भवन्ती देवीति Be (sec. m.).

६ Thus L Be (sec. m.); तवाचार्येति the other MSS.

७ Instead of these three words given thus by Be and L (which only gives स instead of मम), the other MSS.: तं जानीम-सदस्य or तं जानीय इति सदस्य ।

अहरहरागच्छेयुस्तदाशना स्यां^१ न त्वा नम्रं पश्येयमिति^२
 सर्वमेवैतद्भगवति सुकरमिति होवाच^३ कथा त्वपि^४ जाया
 पतिं नम्रं न पश्यतीत्यन्तर्वासं वसीथा^५ इति होवाचानमो
 भवेति^६ तथा सहोवासान्तर्वासं वसानः^७ सा ह स्म जाता-
 ५ ज्ञातानेव पुत्रानपविध्यति^८ तां ह राजोवाच पुत्रकामा ह
 वै भगवति वयं मनुष्याः स्मो जाताज्ञातानु त्वमपविध्यसीति^९
 सा होवाच पर्यवेतराचयो भवन्ति क्षीणायुषो ऽन्ये^{१०} भूयः
 प्रियं करवावहा इति^{११} सायुं^{१२} दामावसुं च जनयां चकार^{१३}
 सा होवाचेमौ विभृतेमौ^{१४} सर्वमायुरेष्यत इति^{१५} प्राङायुः
 १० प्रवव्राज^{१६} तस्यैते कुरूपञ्चालाः^{१७} काशिविदेहा इत्येतदायवं
 प्रव्राजं^{१८} प्रत्यङ्मावसुस्तस्यैते गान्धारय^{१९} स्यर्गवो ऽराट्वा
 इत्येतदामावसवम्^{२०} ॥ ४४ ॥

अथो हास्या एषा पूर्वचित्तिरप्सरा स्वसा बभूव^१ सा
 हेत्वां चक्रे ज्योग् वै मे स्वसा मनुष्येष्ववात्सीद्वन्तैनामच्छाया-

१ त्वपि L, त्वपि the other MSS.

२ वसीथा L Be (sec. m.) वसीत्याभ्य the other MSS.

३ भवति MSS. exc. L, which has वेन ह वामनो भवतीति ।

४ प्रायुं Be (sec. m.).

५ निभृते० Be L ; the other MSS. om. these words.

६ पाञ्चालाः L B.

७ The proper names given acc. to Be (sec. m.) ; the other MSS.
 गान्धारा (or रौ) पयस्यर्गवोदारा (or त्य) डा (or चा) ।

८ इत्येतन्मावसुम् or इत्येतन्मामवसुम् or इत्येतन्मामावसम् MSS.

नीति^१ तथा सहागत्यैव संगमं न लेभे^२ ऽथो हास्या
 अवियूथमुपस्थापदासै^३व^४ ह सा वै पूर्वासां महिषीणां रूपं^५
 भवति^६ तद्वृकरूपं कृत्वा प्रमाथं^७ चिकायाथो^८ हास्या उरणः
 क्षीरप आसन्दोपादे बद्ध आस^९ तं सा प्रममाथ^{१०} तस्मिन्नि-
 यमाणे रुरुवे^{११} ऽयमवीरज^{१२} इति^{१३} तच्छ्रुत्वा राजोत्पपात^{१४} ५
 तामभ्यानश^{१५} तामभ्युपेयाय^{१६} तं^{१७} सा^{१८} नकुली^{१९} भूत्वा
 प्रत्युपेयाय^{२०} तस्य हान्तर्वासमवलुक्षोपाथ^{२१} ह सा विद्युतं
 जनयां चकार^{२२} १० तं सा विद्युति नग्नमनुचख्यावथो ह
 राजाजगामास्वारुहं वा अहमजीत उरणमत्यसारुहं हि
 नूनमिति^{२३} प्रत्यहं प्रजहिष्यामीति^{२४} किं व्यभूदिति^{२५} नग्नं १०
 त्वादर्शमिति^{२६} होवाच^{२७} तस्यां प्रव्रजितायामप्रियविद्धः

१ Thus (only अपि० or अवा०) MSS.

२ Only in Be (sec. m.).

३ Thus Be L (sec. m.); प्रथं the other MSS.

४ विष्वायाथो Be (sec. m.); धिक्वायाथो or चिक्वायाथो or विष्वायाथो the other MSS.

५ हवेमे Be (sec. m.); हवेमे L; हवे the other MSS.

६ Corrupt; यमवीरजा Be (sec. m.) L; यमविराजा the other MSS.

७ अभ्यानस MSS.

८ Conj.; तं कुली Be (sec. m.); तसंनेकुली the other MSS.

९ Thus L Be (sec. m.); जनयामास the other MSS.

१० Be 7 ins. साङ्गे चकार, B Be (orig.) ins. साङ्गेवकार।

११ These corrupted words without any var. r. in all MSS.

१२ चाददर्शमिति MSS.

शोच॑श्चचार॑^१ त॑ होवाच बृहस्पतिराङ्गिरसो हन्त ता
 शदेन॑ याजयिष्याम्यापयि ता पुनर्जिन्विष्यामीति॑^२ त॑
 शदेन॑ बृहस्पतिराङ्गिरसो याजयां चकार^३ ता॑ हावभृथा-
 देवोदेत्य प्रतिददर्श^४ ता॑ ह पुत्रौ प्रतीत्योचतुरिह नौ नय
 ५ यत्र ते गतिर्बलिनौ॑ वां॑ पितरमशूशुच॑ इति^५ सा॑ होवाच
 सं वां॑ पुत्रकौ जनेय साहमिह तिस्र एव रात्रीर्वत्स्यामि नो
 ब्राह्मणस्य वचो मोघमसदिति^६ तथा सह तिस्र॑ एव॑
 रात्रीरुवासान्तर्वासं वसानस्तस्या॑ रेतः सिषिचे^७ सा होवाच॑
 कथमिद॑ स्यादिति^८ कथ॑ हि नूना॑मिति॑^९ राजा प्रत्युवाच^{१०}
 १० सा होवाच नवां कुम्भीमाहरेति^{११} तस्यामेनन्निःषिषेचाथ॑^{१२} ह
 कुरुचेत्रे विसवत्यो॑^{१३} नाम पुष्करिण्यस्तासामुत्तरार्धां सुवर्ण-

१ Conj. ; शोभं चकार or चकार MSS.

२ दर्शने MSS.

३ •जिन्विष्या• MSS.

४ शदेन MSS.

५ Thus Be (sec. m., only •शूशुच) ; •बलिचैनामपितरं शूशुच or
 •बलिचैनामपित• the other MSS.

६ From सा unto होवाच (p. 399. 8) only in Be L.

७ वा Be.

८ om. Be.

९ cp. p. 399, n. 6.

१० नूनामिति L, नूनमिति the other MSS.

११ Thus L ; तस्यामेनं Be (sec. m.) ; तस्यामेच the other MSS.

१२ विसवत्यो Be (sec. m.) ; विसवत्येनाः the other MSS.

सवनी^१ तस्यामेनन्निचखान^१ तदश्वत्यो जज्ञे शम्या परिवृतो
 रेतसो ऽश्वत्य आशयाच्छर्म्यैव शमीगर्भस्य सृष्टिरेतन्निदान-
 मय^२ वै भवति सर्वण^२ वै देवाः सुवर्गं लोकमायन्निति^३
 स यत्र हैतद्यज्ञो देवेभ्यो ऽधि मनुष्यान्प्रत्यवरुरोहाश्वत्यः^४
 हैव तत्प्रत्यवरुरोह^५ तस्यारणी चक्रिरे^६ ऽयं वाव स यज्ञ^७
 इत्यथो खलु य एव कस्याश्वत्यः^८ स शमीगर्भः^९ स यदा-
 होर्वश्वस्यायुरसि पुरुरवा इत्येतेषामेवैतत्पितापुत्राणां नामानि
 गृह्णात्यथो सामान्यमेवैतदूहेत^{१०} तस्यां प्रव्रजितायां पुनरेवा-
 प्रियविद्वः^{११} शोच^{१२}श्चचार^{१३} त^{१४} होवाच बृहस्पतिराङ्गिरसो
 हन्त त्वौपशदेन^{१५} याजयिष्यामि वि वै ते ऽप्रियमेवैष्यतीति^{१६} १०
 तमौपशदेन बृहस्पतिराङ्गिरसो याजयां चकार^{१७} ततो वै
 तस्याप्रियं^{१८} विनिनाय^{१९} तौ ह वा एतौ पौरुरवसौ नाम
 शदौपशदौ^{२०} स यो वित्त^{२१} सिषाधयिषेत्त^{२२} शदेन याजयेत्तस्य

१ •निषानमय MSS exc. L.

२ cp. TS., I. 7. 1. 2.

३ •वरोहाश्वत्यं or •त्य MSS.

४ बक्षिरे L Be (sec. m.) ; चक्रिरे the other MSS.

५ Thus L ; खलु य एवाश्वत्यः Be (sec. m.) ; सखेवकस(स)ाश्वत्यः the other MSS.

६ Thus L ; सामान्यमेवैत्यूहेते Be (sec. m.) ; •मेवैभ्य ऊहेते the other MSS.

७-९ only in L Be (sec. m.) .

८ ता om. MSS.

दशसु बहिष्यवमान^१ एकैकोपशीयत^२ एकविंशत्यै^३ सुनोती-
 हैवाथ^४ यो ऽप्रियं विनिनीषेत्तमौपशदेन^५ याजयेत्तस्यैक-
 विंशत्यां बहिष्यवमान^१ एकैकावशीयत आ दशभ्यो[॥] ऽथ
 प्राजापत्यौ नाम शदौपशदौ^१ तस्य तिसृषु बहिष्यवमानस्तिस्र-
^५ स्तिस्र उपशीयन्त आ षट्त्रिंशतः^१ षट्त्रिंशत्सु बहिष्यव-
 मानस्तिस्रस्तिस्रो ऽवशीयन्त आ तिसृभ्यो[॥] ऽथ नैध्रुवस्य^५
 कश्यपस्य शदौपशदौ^१ तस्य चतसृषु बहिष्यवमानश्चतस्र-
 श्चतस्र उपशीयन्त आष्टाचत्वारिंशतो^१ ऽष्टाचत्वारिंशत्सु
 बहिष्यवमानश्चतस्रश्चतस्रो ऽवशीयन्त आ चतसृभ्यः[॥] ४५ ॥

१० द्वादशः ॥

देवासुरा ह यत्र महामंग्राम^६ संयेतिरे^७ तद्धेमानि^८
 भूतानि द्वेधैव^९ व्यपचक्रमुर्देवानेवान्वन्यान्यसुरानेवान्वन्यानि^{१०} ।

१ Thus L; एकैक उप० Be (sec. m.); एकेनोप० the other MSS.

२ Corrected; एकविंशत्यौ L; एकविंशत्यै Be (sec. m.); एकविंशते (or ने)त्य the other MSS.

३ सुनोति इहैवाथ L; सुनोतीहैवाथ Be (sec. m.); सुनोति एषाथ the other MSS.

४ Thus L; विनौर्निषे० Be (sec. m.); विनौनिषे० or वितिनिषे० the other MSS.

५ ०ध्रुव L Be.

६ महा० only in L and Be (sec. m.).

७ सं only in Be (sec. m.); श० L.

८ तथेमानि L and Be (sec. m.); तं धमानि the other MSS.

९ Thus L; द्वेधै Be; द्वेदेधै the other MSS.

१० व्यपच० L Be; व्यवच० the other MSS.

बृहस्पतिर्देवानां पुरोहित आसीदुग्रना^१ काव्यो ऽसुराणां^२
 ब्रह्मण्वन्तो देवा आसन्ब्रह्मण्वन्तो ऽसुरास्तं ब्रह्मसंग्रामान-
 विजयमाना आसां चक्रिरे^३ तेषां न कतरे चन भविष्यदा-
 जज्ञुर्गन्धर्वो^४ हैव सूर्यवर्चा भविष्यदाजज्ञे^५ तस्यो हेन्द्रो
 जायाया^६ उपहास्य^७ आस^८ तां होवाचामुदिताङ्गि^९ त्वमिदं
 गन्धर्वं पृच्छ किमर्थमिदं देवासुरा न विजयन्तीति^{१०} तं तथेति
 होवाच त्वमपि श्व आगच्छतादिति^{११} स हान्तः समुद्रे
 हिरण्यया^{१२} नावया सहजानि कुमारयां^{१३} चक्रे^{१४} ऽथो हेन्द्र
 आजगाम^{१५} स ह सौवर्णः पटरो भूत्वा नौमण्ड^{१६} उपशिञ्जेष^{१७}
 तं हागतमेव विदित्वा^{१८} पप्रच्छामुदिताङ्ग^{१९} त्वमिदं ब्रूहि^{२०}
 किमर्थमिदं देवासुरा न विजयन्तीति^{२१} मोक्षैरिति होवाच
 कर्णिनी वै नौराप^{२२} इति^{२३} ब्रह्मण्वन्तो देवा इति होवाच
 ब्रह्मण्वन्तो ऽसुरा इति^{२४} तच्छ्रुत्वेन्द्रो हरिशुकरूपं^{२५} कृत्वोत्पपात^{२६}

१ Thus MSS.

२ Thus L and Be (sec. m.), which has, however, 'हास्यमास ;
 याजयद्वाप उपहास्य आस the other MSS

३ 'मुदितांगि or 'तांङि MSS.

४ हिरण्यया MSS. exc. B.

५ Uncertain ; सहजानिकुमारयां L ; r. सहजानिः ? cp. TS. III. 2. 8. 5.

६ नौमण्ड L ; नौमण्डप Be (sec. m.) ; नैमण्ये the other MSS.

७ 'शिञ्जेष MSS. exc. Be which has : 'शिञ्जे ।

८ विना L.

९ 'मुदितांग L Be (rightly ?) ; 'मुदितांङि the other MSS.

१० Thus L ; नौरूप Be (sec. m.) ; नौराप the other MSS.

११ Emended ; हरिः शुक्ररूप L ; हरिः शुक्ररूपं the other MSS.

तꣳ ह दृष्टैवाह^१ मघवन्मो^२ इति यतरेषाꣳ^३ हरिस्ते जेय-
 नीति^४ ' स ह गत्वैवोशनसं^५ काव्यमुपमन्त्रयां चक्रे जयन्त्याश्च^६
 दुहित्रा चतसृभिश्च कामदुघाभिः^७ ' स हाज्ञप्तो ऽसुरेभ्यो
 ऽधि देवानुपसमियाय^८ ' ततो ह वा एतद्देवा असुरान्महा-
 ५ संग्रामं जिग्युः^९ ॥ ४६ ॥

स ह गुरुरिव मेने गरमिव गीर्त्वा बद्ध वित्तमसुराणां
 प्रतिगृह्य^१ ' स होवाच गुरुरिवास्मि गरमिव गीर्त्वा बद्ध
 वित्तमसुराणां प्रतिगृह्य हन्त मा याजयेति^२ ' तं द्वादश-
 स्तोमेनाग्निष्टोमेन बृहस्पतिराङ्गिरसो याजयां चकार^३ ' तेन
 १० हेष्टोर्ध्वꣳ हिरण्यमुज्जगार^४ ' तद्ध^५ दृष्टेक्षां^६ चक्रे हन्ताह-
 मिदमसुरेभ्यो निर्हराणीति^७ ' तद्धेन्द्र^८ आज्ञायैव शिलां^९
 चकार^{१०} ' ते ह वा एत^{११} औशनसा नाम कुरुक्षेत्रे पर्वतगाः^{१२} ॥

१ Uncertain ; दृष्टैवजहो L ; दृष्टैवाहो Be ; दृष्टैवयज्ञ the other MSS.

२ Thus Be ; मघवर्यन्मघवन्निति L ; मघवान्मघववा the other MSS.

३ Thus L ; यतर एषां Be ; यदतरेषां the other MSS.

४ Thus MSS. exc. Be which has स आग्र० and L : स आगत्यो० ।

५ My conjecture ; जयंतस्य Be ; जयन्त्रच L ; जायत्याच or यत्याच the other MSS.

६ Thus L ; ०समीयाच Be ; ०समीपय or ०समीयाप the other MSS.

७ तं दृष्टे० Be ; तदृष्टो० L ; तद्वतेदृष्टे० the other MSS.

८ Thus L ; तथेन्द्र Be ; तथेन्द्रे or तदर्थेन्द्रे the other MSS.

९ शिलीश L.

१० Only in L and Be.

११ पर्वतेन्द्राः L.

स ह लघुरिवाचरदप्रतिष्ठितः^१ । स होवाच लघुरिव वा
 अस्यप्रतिष्ठितो^२ । हन्त मा याजयेति^३ तमेकविंशतिस्तोमे-
 नाग्निष्टोमेन बृहस्पतिराङ्गिरसो याजयां चकार^४ । ततो वै
 स प्रतितस्थावथो^५ हेन्द्रः^६ कामदुघा अवरुद्धे^७ । तः ह
 सायमेतमुवाच प्रातरेतादिति^८ प्रातरेतमुवाच सायमेता-
 दिति^९ । स एवमेव संवत्सरं नेनीयामास^{१०} । स होवाच प्रात-
 रेतादिति^{११} मा सायमात्य सायमेतादिति^{१२} मा प्रातरात्य
 को ऽयमेतः कतमो ऽयमेतो^{१३} यमेनमेतं^{१४} मघवन् ब्रवीषीति^{१५}
 होक्त्वा प्रवव्राजाथो हेन्द्र उक्थानि कामदुघाश्चकार^{१६} । तः ह
 स वरुणाय प्रददाविदं तव^{१७} मम^{१८} चेदममुष्य^{१९} च नौ
 सहेति^{२०} । बृहस्पतय आङ्गिरसायेदं नावास्यास्ता विधारया-
 नावहस्येदमज्यसौति^{२१} विष्णवे शिपिविष्टाय चेत्येषैवोक्थानाः

१ '।चरद' only in L and Be.

२ 'वास्मिन्नप्रति' Be ; वा 'अस्मिन्नप्रति' L ; 'वत्वाप्रति' the other MSS.

३ Emended ; प्रत्यतस्थानथो L ; प्रत्यवस्थापयदथो the other MSS.

४ हेन्द्रं MSS.

५ अभिरुद्धे L ; अभिरुद्धे Be ; आवरुद्धे the other MSS.

६ यमेनमेतं (or 'तत्') L Be ; यमैवमेतरन् or यमेवमेतरन् the other MSS.

७ Thus L ; ब्रवीषि इति Be ; ब्रवीति the other MSS.

८ तवचमस इदममुष्य Be ; तवचमसेवेदममुष्य L ; तौव (तवि) मम चेदमुष्य the other MSS.

९ Thus (hopelessly corrupted as it seems) Be ; नावास्यास्तवि-
 धारयाग्नावदहस्येदमज्यसौति L ; नावास्याना (or आ) पिधारयाणा (or आ)
 पदस्येदमज्यसौति the other MSS.

सृष्टिरेतन्निदानमथो हास्यैव मनुर्वैवस्वतः शून्यमानः सन्स-
 खास^१ । तस्मै चतुर्थो^२ प्रददौ । ताः सो ऽस्यां न्यदधात्सेयं^३
 कृष्टिरेवैष^४ कृष्टेः^५ सृष्टिरेतन्निदानं । तौ ह वा एतावौशनसौ
 नाम पुनस्तोमौ भवतः । स यो गुरुरिव मन्येत गरमिव
 ५ गौर्वायाज्यं वा याजयित्वाप्रतियाह्वस्य वा प्रतिगृह्य तं द्वादश-
 स्तोमेनाग्निष्टोमेन याजयेदश्रुते हैव लघुतामथ यो लघुरिव
 चरेदप्रतिष्ठितस्तमेकविंशतिस्तोमेनाग्निष्टोमेन याजयेत्प्रत्येव
 तिष्ठति ॥ ४७ ॥ त्रयोदशः ॥

अथ प्रणोदः । समानमभिचरणीयं शिल्पं । प्रातःसव-
 १० नीयाननुवर्तते ऽग्नये प्रवते पुरोडाशो ऽष्टाकपालस्त्रिवृदेष
 भवत्यथ विवाधः । समानमभिचरणीयं शिल्पं । माध्यन्दि-
 नीयाननुवर्तते ऽग्नये विवाधवते पुरोडाशो ऽष्टाकपालस्त्रि-
 वृदेवैष भवत्यथ प्रतिनोदः^६ । समानमभिचरणीयं शिल्पं ।
 तृतीयसवनीयाननुवर्तते ऽग्नये प्रतीकवते पुरोडाशो ऽष्टा-
 १५ कपालस्त्रिवृदेवैष भवत्यथाग्नेरतिव्याधः । समानमभिचर-
 णीयं शिल्पमनूबन्ध्यस्य पशुपुरोडाशमनुवर्तते ऽग्नये वसुमते
 पुरोडाशो ऽष्टाकपालस्त्रिवृदेवैष भवत्यथेन्द्रवज्रः । समान-
 मभिचरणीयं शिल्पं । पञ्चदश एष भवति ॥ शुनस्कर्णा ह

१ Thus L Be ; सन्स (or ऋ) हास the other MSS.

२ सेयं कृष्टिरेवैषकृष्टे L ; सोयं कृष्टिरेवैष कृष्टेः Be : सेव्येकृष्टिरेवैवतुष्टेः the other MSS.

३ प्रतीनोदः L.

वै शैथ्यो राजा पुण्यकृद्दृष्ट्याज्यास^१ । स ह पापीयाञ्जनतां^१
 प्रतिहितां^१ प्रतिस्थायवर्त्विजः^१ पप्रच्छास्ति स्वित्स यज्ञक्रतुर्ये-
 नाहमिद्वैव प्रयायामित्यस्ति^१ हीति^१ हैनमृत्विजः प्रत्यूचुस्तस्मा
 अध्वर्युरयोनीनपुरोरुक्कान्^२ ग्रहान्जयाह^३ । स्वराण्युद्गाता
 सामान्यनैडान्यनिधनानि^४ । पराङ्गेवर्गिर्मय^५ होतानूवाच^५ ।
 स हावमृथादेवोदेत्य ममार^६ । यं दिव्यान्तस्यैवं यज्ञं^६ कुर्यादुप-
 सृतं^७ वा याजयेत्क्षिप्रं^८ हैवास्मात्सोकात्प्रैत्य^८ राशिमराया-
 वित्याचक्षते^९ । चतुष्टोमे राशिकृतं^८ धान्यं ददाति^९ । स राशि-
 चतुष्टोम एव मरायकृतं^८ । स मरायो^{१०} । ऽथाञ्जनाभ्यञ्जना-
 वित्याचक्षत^९ । आक्ताक्षा^८ अलंकृता^८ ऋत्विजः प्रचरन्ति^९ । स १० ।

१ पापी (पापा) जनतां etc. as above Be L ; पापीयाञ्जनता प्रतिहितां प्रतिवा (or वा) वर्त्विजः the other MSS.

२ प्रयायामौ(मि)त्यस्ति दार (दा) इति Be L ; प्रायवमित्यास्ति ही इति the other MSS.

३ Conjecture ; अधोनौनपुरोरुक्कान् Be ; अधेनान्पुरोरुक्कान् L ; अधोनपुरो-रुक्कान् the other MSS.

४ सामान्यनैवत्निनिध० Be ; मान्यनैनन्यनिध० L ; सामान्यनैलास्य० (लास्य०) the other MSS.

५ पराङ्गेवर्ग्यं Be ; पराङ्गवर्ग्यं L ; परां (or परा) इति (or द्रव) दु (or ऊ) षम्य the other MSS.

६ यज्ञे MSS.

७ दुपासृतं L.

८ राशौ० Be ; राशि० the other MSS.

९ आक्ताक्षासंक्षता Be ; आङ्क्ताकासंक्षता L ; आक्ताक्षासंक्षता the other MSS.

आञ्जनो " ऽभ्यक्ताः^१ ग्रामूलवाससः^२ ' सो ऽभ्यञ्जनो " ऽथ
विषूचीनशालो भ्रातृव्यवतो यज्ञः ' स तथा देवयजनं जोष-
यते यथा प्राचीनमाहवनीयात्प्रवणं स्यात्प्रतीचीनं गार्ह-
पत्यादिति ' तदेते विषूचीनशाले मापयन्ति^३ ' प्रचरन्ति
४ प्राञ्चः प्रत्यञ्चः प्रचरन्ति ' मध्ये गार्हपत्यो भवति ' मध्यत
आसीनाय भक्षानाहरन्त्यनुदिशं स्तोमौ स्यातामित्येत-
देकमेकविंशौ^५ स्यातामित्येतदेकमनादृत्य तच्चतुष्टोमावेव
कुर्वन्ति " ॥ ४८ ॥

४ देवासुरा ह यत्र महासंग्रामः^६ संयेतिरे तद्धु शिविरौ-
१० शीनरो देवानां वर्गादसुराग्निगाय^७ ' तस्यो हेन्द्रो जितवरं
ददौ ' स होवाच शिविनैष्ठ्यं^८ भयं न गच्छेदिति ' तं वर्षि-
ष्टीयप्रस्थे^९ सर्वतोमुखेन याजयां चकार ' ततो ह वा एत-
च्छिविं नैष्ठ्यं^{१०} भयं न गच्छति ' यं कामयेतानपजय्यं जये
दिति तं वर्षिष्टीयप्रस्थे^९ सर्वतोमुखेन याजयेदनपजय्यमेव

१ भ्यक्तोऽग्रामूलवासः L Be ; भ्यक्ताः ग्रामूलवासः the other MSS.

२ ०यन्ति Be ; ०यति the other MSS.

३ ०मेकविंशौ L Be ; विंशौ the other MSS.

४ For the following cp. also Eggeling, Catal. of the MSS. of the India Office vol. I, p. 87 (designed by me as E).

५ महा० om. all exc. E L.

६ Thus (०सुराग्नि०) Be L only ; ०सुराणाजिमाय० or ०सुराणांजि० the other MSS.

७ नैष्ठ्यं L Be ; ज्यैष्ठ्यं or ज्येष्ठ्यं the other MSS.

८ Thus L Be ; ०प्रस्थेन the other MSS.

जयति । तदेताश्चतस्रः शाला अनुदिशं मापयन्ति । प्रचरन्ति
 प्राञ्चः प्रचरन्ति दक्षिणा प्रचरन्ति प्रत्यञ्च उदञ्चः प्रचरन्ति ।
 मध्ये गार्हपत्यो भवति । मध्यत आसीनायाश्चतरीरथैर्भक्ष-
 न्संवहन्त्यनुदिशः स्तोमाः स्युरित्येतदेकमेकविंशः स्युरि-
 त्येतदेकमनादृत्य तच्चतुष्टोमानेव कुर्वन्ति ॥ पार्थः । पार्थी^१ह ५
 स्थपतिर्देवानैषत्स^२ ह^३ सुतसोमान्सहस्रदक्षिणान्सहस्रमसुनोत्स^४
 ह^३ देवानाप^३ । स^३ एतान्सोमानाहरिष्यन्नुपकल्पयते^३ शालाः^४
 सहस्रः सहस्राणि सहस्रमश्चतरीरथाः स्तदेताः शाला अनु-
 दिशं मापयन्ति द्वे च शते पञ्चाशतं च पुरस्तादेवं दक्षि-
 णत एवं पश्चादेवमुत्तरतः । प्रचरन्ति प्राञ्चः प्रचरन्ति दक्षिणा १०
 प्रचरन्ति प्रत्यञ्च उदञ्चः प्रचरन्ति । मध्ये गार्हपत्यो भवति ।
 मध्यत आसीनायाश्चतरीरथैर्भक्षान्संवहन्त्यनुदिशः स्तोमाः
 स्युरित्येतदेकमेकविंशः स्युरित्येतदेकमनादृत्य तच्चतुष्टोमा-
 नेव कुर्वन्ति ॥ ४६ ॥ चतुर्दशः ॥

यमाभ्याः स्तोमाभ्यां यज्यमाणो भवति । स तथा देवय- १५
 जनं जोषयते यथान्तरेण चालालोत्कराबुदक्संचारी स्यादिति ।
 तदेते प्रबाहुक् शाले मापयन्ति । स दक्षिणार्धाः^५ शालामध्यव-

१ Thus Be ; पार्थ and पार्थ्व the other MSS.

२ Instead of सह Be सन, L सन्न ; सवन the other MSS.

३ Thus my conjecture ; सहति एतान्सोमानाहरि० MSS. exc. Be which has only ससोमानाहरि० and L, which has सहेतिसञ्जातान्सोमा० ।

४ शाला Be ; शालाहं L ; शालापि the other MSS.

५ Thus L Be : दक्षिणार्धा the other MSS.

साय मथित्वाग्नीन्विहृत्य दीक्षणीयामिष्टिं निर्वपत्यथोत्तरार्धाः
 शालामध्यवसाय मथित्वाग्नीन्विहृत्य^१ दीक्षणीयामिष्टिं^१ निर्व-
 पति^१ । तयेह प्रचर्याथामुत्र प्रचरतीह दीक्षाज्जतीर्जुहोत्यथा-
 मुत्रेह प्रायणीयामिष्टिं निर्वपत्यथामुत्र^१ तयेह प्रचर्याथामुत्र
 ४ प्रचरतीह पदेन चरित्वा राजानं क्रीत्वोद्यातिथ्यं निर्वपत्यथा-
 मुत्र^१ तेनेह प्रचर्याथामुत्र प्रचरतीह प्रथमाभ्यां प्रवर्ग्यापसद्भ्यां
 प्रचरत्यथामुत्रेह मध्यमाभ्यां प्रवर्ग्यापसद्भ्यां प्रचरत्यथामुत्रेह
 महावेद्यै पूर्वं परिग्राहं परिगृह्णात्यथामुत्रेहोत्तमाभ्यां प्रवर्ग्याप-
 सद्भ्यां प्रचरत्यथामुत्रेहाहवनीयं प्रणयत्यथामुत्रेह सदोहविधानि
 १० संमिनोत्यथामुत्रेहाग्नीषोमी प्रणयत्यथामुत्रेह^२ यूपस्यावृता यूप-
 मुच्छ्रयति स्वर्वन्तं यूपमुत्सृज्याग्नीषोमीयं पशुमुपाकरोत्यथा-
 मुत्र^१ तस्येह प्रसिद्धं वपया चरित्वा वसतीवरौर्गृह्णात्यथामुत्रेह
 पशुपुरोडाशं निर्वपत्यथामुत्र^१ तेनेह प्रचर्याथामुत्र प्रचरतीहा-
 ग्नीषोमीयेण प्रचरत्यथामुत्रेह^३ वसतीवरौः परिहृत्य पयाः^४ सि
 १५ विशिष्योपवसन्त्यथामुत्रेह त्वेव संविशन्तौह राजानमुपावहृत्य
 प्रातरनुवाकमुपाकरोत्यथामुत्रेहानुपूर्वः^४ सवनानि^४ संतिष्ठन्त
 आ समुदितादेवमेवोत्तरस्याः शालायाः सवनानि^४ संतिष्ठन्त
 आ समुदितादिहावभृतेन प्रचरत्यथामुत्रेहोदयनीयामिष्टिं

१ These six words, indicated by ° in Be, are given only by L.

२ प्रणयत्य° L Be; प्रणयन्त्य° the other MSS.

३ चरत्य° MSS.

४ Thus L Be; सवननीयानि the other MSS.

निर्वपत्यथामुत्र^१ तयेह प्रचर्याथामुत्र प्रचरती^२हैव मैत्रावरुणीं
 वशामुपाकरोत्यथामुत्र^३ तयेह प्रचर्याथामुत्र प्रचरति^४ समा-
 न्युदवसनीयेष्टिरथ^५ यत्प्राक्^६ सवनेभ्यो^७ ऽधि व्यतिषक्तानि
 कर्माणि क्रियन्ते तस्माद्यमावन्तरुदरे व्यतिषक्तौ सह^८ श्रयाते^९
 अथ यदनुपूर्वः^{१०} सवनानि संतिष्ठन्ते तस्मादनुपूर्वो जायेते^{११}
 अथ यदूर्ध्वः^{१२} सवनेभ्यो ऽधि व्यतिषक्तानि कर्माणि क्रियन्ते
 तस्मात्सहाश्रयन्ति सह पाययन्ति सह चरतो^{१३} ऽथ यत्समा-
 न्यरणिस्तस्मात्समानो^{१४} योनिरग्निश्च ह वा आदित्यश्च
 समानलोकं^{१५} जिगीषमाणवेतं यज्ञक्रतुमपश्यतां तमाहरतां
 तेनायजेतां^{१६} ततो वै तौ समानलोकावभवतां^{१७} समानं^{१८}
 लोकमैतां^{१९} यः कामयेताग्नेश्वादित्यस्य च समानं लोक-
 मियामिति स एतेन यज्ञक्रतुना यजेताग्निश्चैवादित्यस्य च
 समानं लोकमेति^{२०} ॥ ५० ॥ पञ्चदशः ॥

वाजयाजी ह वा अन्यो भवत्यन्य उ वाजपेययाज्येष ह वै
 वाजयाजी यः पेयैरनिद्वाथ वाजेन यजत एष उ वाजपेय- १५
 याजी यः पेयैरिद्वाथ वाजेन यजते^१ तस्मादु पेयैरेवेद्वाथ

१ Thus L Be; सामान्योदव० the other MSS.

२ यत् only in L; प्रातः instead of प्राक् L; सवनौयेभ्यो L Be.

३ Only in L and Be.

४ यदनुपूर्वः MSS. exc. and Be.

५ यत् om. L Be; यत्समान्यरणी the other MSS.

६ समानं L Be; समानलोका the other MSS.

७ After येतां L Be have समानलोकावप्यत्; the other MSS. read
 समानलोकावप्यत् or ० कावप्यत् ।

- वाजेन यजेत ' पेयैर्यज्यमाणो भवति ' सो ऽनिद्वैव पौर्ण-
मासी दीक्षते ' तस्यापरिमिता दीक्षा द्वादशोपसदः ' स
तथा राजानं क्रीणाति यथा मन्यते ऽमावास्यायै^१ मे यज्ञिये
ऽहन्सुत्या संपत्स्यत इति ' तस्य तथा संपद्यते ' प्रसिद्धेन
५ कर्मणोपवसथादेत्यथ वसतीवरीः परिहृत्य पथाऽसि विश्वि-
ष्योपवसन्त्यथैताऽः सवनेष्टिं निर्वपत्याग्नेयमष्टाकपालमैन्द्रमेका-
दशकपालं वैश्वदेवं द्वादशकपालं ' तथा द्वादशाहानि यजते '
ऽथ त्रयोदशे ऽङ्गि पौर्णमासेन हविषा यजते येनास्यानिष्टं
भवत्यथ चतुर्दशे ऽहन्यामावास्येन हविषा यजते येनास्यानिष्टं
१० भवत्यथैतेषां यज्ञक्रतूनामेकेन यजते ' ऽथ पुनर्दीक्षते ' स
एवमेव संवत्सरं यजते ' तस्याहानि त्रिवृत्पञ्चदशो^२ ऽथ
त्रिवृत्सप्तदशो ऽथ त्रिवृदेकविंशो ऽथ त्रिवृत्त्रिणवो^३ ऽथ
त्रिवृत्तयस्त्रिंशो ऽथ त्रिवृच्चतुष्टोमो^४ ' मासानामेव रूपं
पेयाः^५ ' संवत्सरस्य रूपं वाज ' एवमस्यैष^६ संवत्सरः परीष्ट
१५ एवमाप्तो भवत्यथाहीनविधिस्तस्याहानि^७ त्रिवृत्पञ्चदशः^८ सप्त-
दशश्चतुष्टोमस्त्रिवृदेवाथैकविंशो^९ ऽथ त्रिणवो ऽथ चतुष्टोम-

१ ञामावास्यै Be, मावास्यै L (the other MSS. om. this passage).

२ Thus L Be ; 'पञ्चदशः सप्तदशः' the other MSS.

३-४ Thus L Be ; the other MSS. have only त्रिवृत्चतुष्टोमो ।

५ Thus L Be ; रूपमपेयान् or 'पेयात्' the other MSS.

६ Thus L Be ; स एष the other MSS.

७ 'विधिसंज्ञा' Be.

८ Thus L Be ; 'पञ्चदशःचतुष्टो' the other MSS.

स्त्रिवृदेवाथ चयस्त्रिंशो ऽथ चतुष्टोमस्त्रिवृदेवाथ^१ चतुश्च-
 त्वारिंशो ऽथ चतुष्टोमो ऽथातिरात्रो^१ द्वादश^२ मासाः सप्त-
 दश क्रतवो^३ नवसु मासेषु नव क्रतूनुपैत्यथातिशिष्यन्ते चयश्च
 मासा अष्टौ च क्रतवः^४ स द्वौ चिरात्रौ कुरुत एकं च
 द्विरात्रं^५ यद्यु वा एतदुपात्येति चतुष्टोमेनाग्निष्टोमेन यजेत^५
 मासानामेव रूपं सुतग्रस्ताणि संवत्सरस्य रूपमग्निष्टोमो^६
 वाज^७ एवमस्यैष^८ संवत्सरः परीष्ट एवमाप्तो भवत्यथातो
 ऽयुजस्यैव^९ युग्मास्यैकस्यां सुवते ऽथ तिसृष्विति न्वयुजो^१
 ऽथ युग्मास्यतसृषु सुवते ऽथाष्टास्रिति युग्मा^१ अयुजां चैव^५
 युग्मानां चैव सायुज्यं सलोकतामाप्नुवन्ति य एतेनायनेन १०
 यन्ति य उ चैनदेवं विदुः^{११} ॥ ५१ ॥

अथातो दिशामेव^१ त्रिवृत्प्राच्यै^१ पञ्चदशो दक्षिणायै^१
 सप्तदशः प्रतीच्या^१ एकविंश उदीच्यै^१ त्रिणव इत^१

१-२ Wholly uncertain; चतुष्टोमैर्विंशो च चतुष्टोमस्त्रिवृदेवाथ चतु-
 श्त्वारिंशोथाष्टाचत्वारिंशोथ चतुष्टोमोथातिरात्रोद्वादश L Be; चतुष्टोमस्त्रिवृदे-
 वाथ चतुश्त्वारिंशोथ चतुष्टोमोथातिरात्रोथ द्वादश the other MSS., partly
 incomplete.

३ Thus MSS. exc. Be, which reads 'ष्टोमस्यैष and L, which
 omits वाज ।

४-५ Thus, on the whole, L; यजस्यैकस्यां सुवते य तिसृष्विति न्वयुजो
 य युग्मास्यतसृषु सुवते थाष्टास्रिति युग्मा अयुजांस्यैव Be; यजस्यैव युग्मां (orथा-)
 स्यैवतस्यां सुवते (ति) य तिसृष्विति न्वयुजो य पुमांस्यतसृषु सुवते थाष्टास्रित्यथ
 युग्मा अयुजस्यैव the other MSS.

६ Only in Be.

- ऊर्ध्वायै ' त्रयस्त्रिंशो ऽमुतो ऽर्वायै ' सर्वासमेव चतुष्टोमो '
 दिशामेव सायुज्यं सलोकतामाप्नुवन्ति य एतेनायनेन यन्ति
 य उ चैनदेवं विदुर^१थात ऋतूनामेव ' त्रिवृदसन्तस्य ' पञ्च-
 दशो ग्रीष्मस्य ' सप्तदशो वर्षाणामेकविंशः शरदस्त्रिणवो
 ५ हेमन्तस्य ' त्रयस्त्रिंशः शिशिरस्य ' सर्वेषामेव चतुष्टोम '
 ऋतूनामेव सायुज्यं सलोकतामाप्नुवन्ति य एतेनायनेन
 यन्ति य उ चैनदेवं विदुर^१थात ऋषीणामेव ' त्रिवृदसिष्ठस्य '
 पञ्चदशो भरद्वाजस्य ' सप्तदशो विश्वामित्रस्यैकविंशो जमदग्ने-
 स्त्रिणवः कश्यपस्य^२ ' त्रयस्त्रिंशो गौतमस्यागस्त्यस्य^३ चतुष्टोम '
 १० सर्वेषामेव चतुष्टोम ' ऋषीणामेव सायुज्यं सलोकतामाप्नुवन्ति
 य एतेनायनेन यन्ति य उ चैनदेवं विदुर^१थातो देवताना-
 मेव ' त्रिवृदग्नेः ' पञ्चदश इन्द्रस्य ' सप्तदशः प्रजापतेरैकविंशो
 ऽमुष्य^४ तपतस्त्रिणवश्चन्द्रमसस्त्रयस्त्रिंशो विश्वेषां देवानां^५ '
 सर्वासामेव चतुष्टोमो ' देवतानामेव सायुज्यं सलोकतामाप्नु-
 १५ वन्ति य एतेनायनेन यन्ति य उ चैनदेवं विदुः " ॥ ५२ ॥

अथातो दर्शपूर्णमासयोरयनमित्याचक्षते ' सूर्याचन्द्रमसो-
 रयनमित्येक आहुः ' पौर्णमासेन^६ सोमेन यज्यमाणो भवति '
 दीक्षते ' तस्यापरिमिता दीक्षाः षडुपसदः ' स तथा राजानं

१ कश्च० Be, काश्च० the other MSS.

२ Thus L and Be ; all the other MSS. om. अग० ।

३ Instead of मुष्य Be : उप, L सु ।

४ Thus L Be ; the other MSS. have एवं after देवानां ।

५ पूर्ण० MSS. exc. L.

क्रीणाति यथा मन्यते पौर्णमास्यै मे यज्ञिये ऽहन्सुत्या संप-
 त्यत इति । तस्य तथा संपद्यते । प्रसिद्धेन कर्मणोपवसथा-
 देत्यथ वसतीवरीः परिहृत्य पयांसि विशिष्योपवसन्त्यथ
 प्रातराग्नेयं पशुमुपाकरोति । तस्याग्नीषोमीय उपालम्भो
 भवति । तस्य प्रातःसवनीयाननुवर्तन्ते पौर्णमासहवींषि ।
 प्रैषवन्तः सवनीया अनुब्रूहि यजेतीतरेषां हविषामृजुधा
 ज्योतिरुक्थः संतिष्ठत । आमावास्याेन सोमेन यक्ष्यमाणो
 भवति । दीक्षते । तस्यापरिमिता दीक्षा द्वादशोपसदः । स
 तथा राजानं क्रीणाति यथा मन्यते ऽमावास्यायै मे यज्ञिये
 ऽहन्सुत्या संपत्यत इति । तस्य तथा संपद्यते । प्रसिद्धेन कर्म- १०
 णोपवसथादेत्यथास्यैतदहरिन्द्राय वत्सा अपाकृता भवन्त्यैन्द्रं
 पयो दोहयति सांभाय्यस्य वावृता तूष्णीं वाथ वसतीवरीः
 परिहृत्य पयांसि विशिष्योपवसन्त्यथ प्रातराग्नेयं पशु-
 मुपाकरोति । तस्यैन्द्र ऋषभ उपालम्भो भवति । तस्य
 प्रातःसवनीयाननुवर्तन्त आमावास्यानि हवींषि । प्रैषवन्तः १५
 सवनीया अनुब्रूहि यजेतीतरेषां हविषामृजुधा ज्योति-
 रतिरात्रः संतिष्ठते । सूर्याचन्द्रमसयोरेव तस्मायुज्यं सलो-
 कतामाप्नुवन्ति य एतेनायनेन यन्ति य उ चैनदेवं विदुर्य
 उ चैनदेवं विदुः ॥ ५३ ॥ षोडशः ॥

॥ इत्यष्टादशः प्रश्नः ॥

सावित्रः स्वर्गकामश्चिन्वीत^१ पशुबन्धे चेच्चीयते षडुतारः
 ऊत्वा यूपान्कृतिः ऊत्वा यूपः सयजुषं कृत्वा वेदिं विमि-
 मीते^२ वेदिद्वतौये यजेतेति विज्ञायते^३ तस्याः सौमिकं
 मानमेतावदेव नाना^४ सौमिकात्प्रक्रमात्तृतीयो ऽः प्रक्रमः
 ५ स्यात्तेन वेदिं विमिम्यते^५ ऽपि वा पदाच्छ्रया^६ पार्श्वमानी
 पदं तिरः पशुमानेन तयोर्यः कर्णसंमितः प्रक्रमः स दृश्यते^७
 पदाद्वा नवमस्तदच्छ्रया^८ तयोस्तु यः कर्णसंमितः स प्रक्रमार्थ-
 स्तेन^९ मेया सौमिकी वेदिर्ग्रीनन्वादध्याद्वतमुपेयादिधा-
 बर्हिः संनह्य^{१०} स्तम्बयजुर्हरतीदमेव प्रसिद्धं पौरोडाशिकं
 १० त्रिर्यजुषा तूष्णीं चतुर्थं पूर्वं परिग्राहं परिगृह्णाति करणं
 जपत्युद्धन्युद्धतादाग्नीध्रस्तिर्हरति^{११} यदाग्नीध्रस्तिर्हरत्यथैतमग्निं
 प्रत्यञ्चं यूपवटीयाच्छ्रद्धोर्विमिम्यते^{१२} पक्षःसंमितश्चेतव्य इति
 रथचक्रमात्र एवैष उक्तो भवत्यथाप्युदाहरन्ति द्वारत्विः^{१३} प्रथमं
 चक्रं द्वौ सार्धौ मध्यमं त्रिभागोनास्त्रय उत्तममिति^{१४} तेषा-
 १५ मन्यतममात्रीः रज्जुमुभयतःपाशां कृत्वोत्तरवेदिदेशस्य मध्ये
 शङ्कुं निहत्य तस्मिन्पाशौ प्रतिमुच्य तस्मिन्नन्ते ऽन्यः शङ्कुं

१ Thus MHBU ; यद् Be Ben.

२ Thus M Ben. ; नवमात्तस्याच्छ्रया U ; नवमस्तस्याच्छ्रया H ; नवमस्तल-
 क्षणया Be ; B om. the whole phrase.

३ Thus MHU ; *सार्धस्तेन Be Ben.

४ Thus MHUB ; संनह्य Be Ben.

५ *रत्वि M.

प्रास्य तेनैनं प्रदक्षिणं परिमण्डलं^१ परिलिखत्युपोदृत्य सन्धां
 कर्षूः खानयन्त्युच्छ्रयन्त्यपस्या^२ । दक्षिणतश्च पश्चाच्च वर्षीयसीः
 कुर्वन्त्यथ याचत्याज्यस्थालौः सस्रुवाः स्फ्यं दर्भस्तम्बमुदपात्र-
 मौत्तरवेदिकाः^३ संभारान्दधि मधुमिश्रः हिरण्यं च
 शर्कराः^४ सिकताश्च^५ दर्भानित्येतत्समादायोत्तरार्धं सःसादय- ५
 न्त्यथ द्वाभ्यामात्मन्यग्निं^६ गृहीते मयि गृह्णाम्यग्रे अग्निं यो
 नो अग्निरिति^१ स्वयंचितिं जपति यास्ते अग्ने समिधो यानि
 धामेति^१ श्वेतमश्वमभिमृश्यान्तःशर्करमिमामुपदधाति प्रजा-
 पतिस्त्वा सादयतु तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सौदेत्यथ शङ्कु-
 मुहृह्योदपात्रमुपनिनीय दर्भस्तम्बमुपदधाति वाक्त्रा समुद्र १०
 उपदधात्विति वा तूष्णीं वार्येनः सुवाङ्मतिभिरभिजुहोति
 सजूरब्दो ऽयावभिरिति पञ्चभिस्तयादेवतं कृत्वा सूददोहसं
 करोति^१ ॥ १ ॥

अथ चात्वालस्यावृता चात्वालं परिलिखत्युत्तरवेदेरावृतो-
 त्तरवेदिं निवपत्युत्तरनाभिमुत्साद्य यूपावटं^६ खात्वा^६ प्रोक्ष्य १५
 व्याघार्यालङ्कृत्य सिकता निवपत्यग्रे तव अग्नो वय इति

१ परि० om. M. and some of the other MSS.

२ खानयत्य० M.

३ च om. M.

४ सिकताः शर्कराश्च M.

५ Thus MHUB; °त्तनग्निं Be Ben.

६ Om. M Be Ben.; M om. also प्रोक्ष्य ।

षड्विरनुच्छन्दसमर्थोर्ध्वचित उपदधाति चित स्त्र परिचित
 ऊर्ध्वचितः अथर्ध्वं तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवाः सीदतेत्यथानु-
 व्यूहत्याप्यायस्वेति गायत्र्या ब्राह्मणस्य सं ते पयाःसीति
 त्रिष्टुभा राजन्यस्य^१ यथासुष्ठु यथाशर्करामनुव्यूहति^२ तस्यां^३
 नव^४ परिमण्डला^५ लेखा लिखत्यथ^६ दध्ना मधुमिश्रेण
 शर्कराः समञ्च साधमग्निहोत्रं^७ ऊत्ताग्नीन्परिस्तीर्योपवसत्यथ
 प्रातर्जते ऽग्निहोत्रे याचत्युदपात्रं भस्म पुरीषमूषास्त्रिकता
 यावदुत्तममङ्गुलिकाण्डं यज्ञपरुषा संमितं तावन्मात्रीः^८ पञ्चा-
 ग्नीतिशतं^९ हिरण्येष्टकाः शर्करा वा घृताक्तास्तावत्यो^{१०} लोकं-
 १० पृष्ठा अपरिमिता वा चतस्रः स्वयमाह्वणाः सहस्रं^{११} हिरण्य-
 शक्कानूर्ध्वं त्रिभ्यो^{१२} ऽपरिमितानित्येक आहुते^{१३} यदि सहस्रं
 भवन्ति द्वे द्वे शते पञ्चमाह्वीष्यते^{१४} भवतो^{१५} ऽथोदित आदित्ये
 दाभ्यामात्मन्यग्निं^{१६} गृहीते मयि गृह्णाम्यग्रे अग्निं यो नो
 अग्निरिति^{१७} स्वयंचितिं जपति यास्ते अग्ने समिधो यानि
 १८ धामेति^{१८} श्वेतमश्वमभिमृश्याधिद्रवणं जपत्यपामिदं न्ययनं
 नमस्त इति दाभ्यामथापरार्धं उदपाचमुपदधाति वाक्त्रा

१ Thus Ben. UH (the last तस्या) ; तस्यां नव मण्डला Be ; तस्मिन्नेव परिम. MB.

२ लिखिमा MB.

३ •मात्रं M.

४ घृताक्ता. M.

५ Thus MHU ; •माह्वीष्यते B ; •माह्वीष्यते Be Ben.

६ Thus MBHU ; •तन्मग्नि Be Ben.

समुद्र उपदधे सुप्रजावनिं रायस्योषवनिं मह्यं यजमाना-
 येति^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं करोत्यथ संभारान्निवप-
 त्यग्नेर्भस्मासीति भस्माग्नेः पुरीषमसीति पुरीषं संज्ञानमभि-
 कामधरणमित्यूषान्मयि ते कामधरणं भूयादिति सिकता^१
 अथैनान्संप्रयौति सं या वः प्रियास्तनुवः सं प्रिया हृदयानि
 वः । आत्मा वो अस्तु संप्रियः संप्रियास्तनुवो ममेत्यथैनान्कल्प-
 यति कल्पेतां द्यावापृथिवी कल्पन्तामाप ओषधीः । कल्पन्ता-
 मग्नयः पृथग्मम ज्यैष्ठ्याय सव्रता इति^१ तांस्तथा कल्प-
 यति यथा न लेखाः संलोपयन्ते^१ सद्यो वा सर्वं क्रियते
 सद्यस्काले^१ ॥ २ ॥ प्रथमः ॥

अथान्तमायां लेखायां पूर्वपक्षस्य दिनेष्टका उपदधाति
 संज्ञानं तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा सीद विज्ञानं तथा देवत-
 याङ्गिरस्वहुवा सीदेति पञ्चदश^१ तासामन्तरालेष्वेतेषामेव
 दिनानां मुहूर्तेष्टका उपदधाति चित्रस्तया देवतयाङ्गिरस्व-
 हुवा सीद केतुस्तया देवतयाङ्गिरस्वहुवा सीदेति पञ्चदश^१
 सर्वासां पारे सूददोहसः करोत्यथाभ्यन्तरायां लेखायां पूर्व-
 पक्षस्य चपेष्टका उपदधाति दर्शा तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा
 सीद दृष्टा तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा सीदेति पञ्चदश^१
 तासामन्तरालेष्वेतासामेव^१ चपाणां मुहूर्तेष्टका उपदधाति
 दाता तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा सीद प्रदाता तथा देवतयाङ्गि-

१ संयोपयन्ते Be Ben.

१ Thus MU ; एतेषामेव the other MSS.

- रखद्भुवा सीदेति पञ्चदश^१ । सर्वासां पारे सूददोहसः करो-
 त्यथाभ्यन्तरायां लेखायामपरपचस्य दिनेष्टका उपदधाति
 प्रस्तुतं तथा देवतयाङ्गिरखद्भुवा सीद विष्टुतं तथा देवतया-
 ङ्गिरखद्भुवा सीदेति पञ्चदश^१ । तासामन्तरालेष्वेतेषामेव
 ५ दिनानां मुहूर्तेष्टका उपदधाति सविता तथा देवतयाङ्गिरख-
 द्भुवा सीद प्रसविता तथा देवतयाङ्गिरखद्भुवा सीदेति पञ्च-
 दश^१ । सर्वासां पारे सूददोहसः करोत्यथाभ्यन्तरायां लेखाया-
 मपरपचस्य चपेष्टका उपदधाति सुता तथा देवतयाङ्गिरख-
 द्भुवा सीद सुन्वती तथा देवतयाङ्गिरखद्भुवा सीदेति पञ्च-
 १० दश^१ । तासामन्तरालेष्वेतासामेव चपाणां मुहूर्तेष्टका उप-
 दधात्यभिशास्ता तथा देवतयाङ्गिरखद्भुवा सीदानुमन्ता तथा
 देवतयाङ्गिरखद्भुवा सीदेति पञ्चदश^१ । सर्वासां पारे सूददो-
 हसः करोत्यथाभ्यन्तरायां लेखायां पूर्वपचेष्टका उपदधाति
 पवित्रं तथा देवतयाङ्गिरखद्भुवा सीद पवयिष्यस्तथा देवत-
 १५ याङ्गिरखद्भुवा सीदेति द्वादश^१ । सर्वासां पारे सूददोहसः
 करोत्यथाभ्यन्तरायां लेखायामपरपचेष्टका उपदधाति सह-
 खास्तथा देवतयाङ्गिरखद्भुवा सीद सहीयास्तथा देवत-
 याङ्गिरखद्भुवा सीदेति द्वादश^१ । सर्वासां पारे सूददोहसः
 करोत्यथाभ्यन्तरायां लेखायां मासेष्टका उपदधात्यरुणस्तथा
 २० देवतयाङ्गिरखद्भुवा सीदारुणरजास्तथा देवतयाङ्गिरखद्भुवा
 सीदेति त्रयोदश^१ । सर्वासां पारे सूददोहसः करोत्यथात्रैके^१

लेखान्तरालेषु^१ शिकता निवपन्त्येजत्का ओवत्का इत्यथाभ्य-
 न्तरायां लेखायां मुहूर्तानां मुहूर्तेष्टका उपदधातीदानीं तथा
 देवतयाङ्गिरस्वहुवा सीद तदानीं तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा
 सीदेति पञ्चदश^१ सर्वासां पारे सूददोहसः करोत्यथाभ्यन्त-
 रायां लेखायां क्वलिष्टकाश्चत्विष्टकाश्चोपदधात्यग्निष्टोमस्तया
 देवतयाङ्गिरस्वहुवा सीदोक्थस्तया देवतयाङ्गिरस्वहुवा
 सीदेति षड्भिर्ऋतुस्तया देवतयाङ्गिरस्वहुवा सीद सूर्यं चतु-
 स्तया देवतयाङ्गिरस्वहुवा सीदेति तिस्रः^१ सर्वासां पारे
 सूददोहसः करोत्यथ मध्ये^२ नाभ्यां संवत्सरेष्टका उपदधाति
 प्रजापतिस्तया देवतयाङ्गिरस्वहुवा सीद संवत्सरस्तया देव- १०
 तयाङ्गिरस्वहुवा सीदेति चतस्रः^१ सर्वासां पारे सूददोहसः
 करोति^१ ॥ ३ ॥

तदेताश्चतस्रः स्वयमादृष्टा याचति^१ ता दिक्षूपदधाति
 भूरग्निं च पृथिवीं चेति पुरस्ताहुवो वायुं चान्तरिक्षं चेति
 दक्षिणतः स्वरादित्यं च दिवं चेति पश्चाद्भुवः स्वप्नद्रमसं च १५
 दिग्गसेत्युत्तरतः^१ सर्वासां पारे सूददोहसः करोत्यथ लोकं-
 पृष्ठा उपदधाति लोकं पृष्ठां विद्रं पृष्ठां सीद शिवा तम् ।
 इन्द्राग्नी त्वा इहस्पतिरस्मिन्व्योनावसीषदक्षिति^१ तथादेवतं
 करोति तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा सीदेत्यथ सूददोहसं करोति

१ Thus Be Ben. ; लेखाभ्यन्तरेषु M ; लेखांतरेषु HU ; लेखायां B.

२ मध्ये M.

- ता अस्य सूददोहसः सोमः श्रीणन्ति पृश्नयः । जन्मन्देवानां
विशस्त्रिष्वारोचने दिव इति ^१ प्राच्या च लोकं पृणया प्रसौ-
त्यग्निं प्राचीभिः संप्रच्छादयन्ति ^२ संप्रच्छन्नं पलाशशाखया
परिकर्षति लोकं पृण विद्रं पृणेत्यथानभिष्टुष्टं चितिकुप्या
॥ भवत्यथाग्निमभिष्टुति ^३ यत्ते ऽचितं यदु चित्तं ते अग्न इति
दाभ्यामत्र चितिकुप्याभिष्टुति चित्तिमचित्तिं चिनवदि
विद्वानित्यग्ने देवाः इहावहेत्याग्नेया गायत्र्यैतां चितिमभि-
मृश्य दे ^४ अवद्रवणे ^५ अपति ^६ वाक् आसन्प्राणदा इत्यथ ^७
कृष्णमश्वमभिष्टुत्य तनुपुरीषमुपदधाति पृष्टो दिवीति ^८
१० तयादेवतं कृत्वा सूददोहसं करोत्यथ पात्र्यामप आनीय
हिरण्यशल्कान्संप्रकीर्य दाभ्यांदाभ्याः ^९ शताभ्यां प्रोक्षति सह-
स्रस्य प्रमा असीति पुरस्तात्सहस्रस्य प्रतिमा असीति दक्षि-
णतः सहस्रस्य विमा असीति पश्चात्सहस्रस्योन्मा असीत्युत्त-
रतो ^{१०} ऽथ मध्यं ^{११} दाभ्याः शताभ्यां प्रोक्षति साहस्रो ऽधि
१५ सहस्राय त्वेत्यथोत्तरार्धे तिष्ठन्निष्टका धेनूः कुरुत इमा मे
अग्न इष्टका धेनवः सन्वित्यान्तादनुवाकस्याचैके ऽर्कपर्णेना-
जलीरेण ^{१२} चरमायामिष्टकायां जुहति ^{१३} ४० यद्यहैनं ^{१४}

१ परि instead of अभि M.

२ Thus HUB; दे अधिद्रवणे ज० Be Ben; दाभ्यामधिद्रवति M.

३ अत्र instead of अथ M Ben. U.

४ दाभ्यां twice in BU only.

५ om. M.

६ क० om. B Be H.—•नावाची० Be Ben.

७ Thus M; यद्यहैनं B; दुवेहैनं Ben; यदुहैनं Be; यद्यहैनं HU.

करिष्यन्मवत्यथैतस्यार्कपूर्णस्य^१ पुटमन्तरवस्त्राविणं कृत्वोदङ्
 तिष्ठन्मुखदग्ने धारयन्नाहाहरानयेति^२ स यत्र धारेष्टकां^३
 प्राप्नोति तत्प्रतिपद्यते त्वमग्ने रुद्र इत्यान्तादनुवाकस्याद्वैतदर्क-
 पूर्णं यं देष्टि तस्य संचरे पशूनां न्यस्यति^४ यद्यु वै न देष्ट्या-
 स्त्रवटे न्यस्यत्यथैनमुपतिष्ठते त्वमेव त्वां वेत्य यो ऽसि सो ५
 ऽसौत्येतेनानुवाकेनाथ सः हारविहाराभ्यामुपतिष्ठते संवत्सरो
 ऽसि परिवत्सरो ऽसौत्येतेनानुवाकेनाथाह होतरग्नेरुक्थेनाग्नि-
 मनुश्रूषेति^५ यदि होता न कामयते यजमान एव जघ-
 नेनाग्निं तृणानि सः स्तीर्य तेषूपविश्याग्नेरुक्थेनाग्निमनुश्रूषति^६
 भूर्भुवः स्वरित्येताभ्यामृग्भ्यां^७ त्रिस्त्रिरेकैकामन्वाह प्रणवे- १०
 नाभिसंधानमेवमन्यत्रापृगुपसंधाने प्रणवेनैवाभिसंधानमत्र^८ ये
 ब्राह्मणा बह्विदस्तेभ्यो यद्दक्षिणा न नयेदुरिष्टं स्यादग्निमस्य
 वृञ्जीरन्तेभ्यो यथाश्रद्धं दद्यात्स्विष्टमेवैतत्क्रियते^९ नास्याग्निं
 वृञ्जत इति ब्राह्मणम्^{१०} ॥ ४ ॥ द्वितीयः ॥

अथाभ्याधानप्रभृति पाशुवन्धिकं कर्म तायते^{११} सिद्ध- १५
 माग्निप्रणयनात्कृत्वाग्निं प्रणीयोपसमाधायाध्वराहुतिभिरभि-
 ह्वय^{१२} नानाचतुर्गृहीतैरेता^{१३} आहुतीर्जुहोति^{१४} त्वमग्ने रुद्र

१ ०त्यथैतदर्क० Be Ben.

२ ०रेष्टकाग्निं M.

३ Before यदि Be HU ins. स।

४ इत्यान्ता instead of ऋग्भ्यां M.

५ प्रणवेनैवचाभि० M.

६ Thus HU (only ०हुतीभिः); ०ध्वराहुतीभिरभिह्वयमानां चतु० M;
 ०ध्वराहुतीरभिह्वयमानानां चतु० Be Ben; ०ध्वराहुतिभिर्हुता नानाचतु० H.

इति शतरुद्रीयस्य रूपमग्नाविष्णु इति वसोधाराया^१ अन्नपत
 इत्यन्नहोमः^२ सप्त ते अग्ने समिधः सप्त जिह्वा इति विश्व-
 प्रीरित्यथ सुवेणोपघातमेकविंशतिमाहुतीर्जुहोत्यसवे स्वाहा
 वसवे स्वाहेति^३ ऊत्वाऊत्वैव सः स्वावान्यजमानस्याञ्जलावा-
 ५ वपति^४ तैर्यजमानो मुखं विमृष्टे राज्ञी विराज्ञीत्येतेनानु-
 वाकेनोत्तरपरिग्राहप्रभृति पाशुवन्धिकं कर्म तायते^५ सिद्धमा
 मनोतायाः कृत्वा मनोतामनुद्रुत्य पशोरवदानानि संमृ-
 श्यौदुम्बरे^६ पात्रे^७ यूष्णो मृत्युग्रहं गृह्णाति विपश्चिते पव-
 मानाय गायतेत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसि मृत्यवे ता जुष्टं
 १० गृह्णामीति^८ दर्भैः परिमृज्योत्तरवेद्यां सः सादयत्येष^९ ते
 योनिर्मृत्यवे त्वेत्यथ पशुना चरत्यथ वनस्पतिना चरत्यथ
 पुरस्तात्स्विष्टकृतो ऽथैतं ग्रहं होयन्नप उपसृशति^{१०} विद्यु-
 दसि विद्य मे पाप्मानमित्यथ जुहोत्यप मृत्युमप चुधमपेतः
 शपथं जहि । अधा नो अग्न आवह रायस्योषं सहस्रिणम् ॥
 १५ ये ते सहस्रमयुतं पाप्मा मृत्यो मर्त्याय हन्तवे । तान्यज्ञस्य
 मायया सर्वानवयजामहे स्वाहेत्यथ ऊत्वोपसृशेदृष्टिरसि वृश्च
 मे पाप्मानमित्यथ स्विष्टकृता चरत्युपह्वयमानायामिडायामुप-

१ Thus (आवपति) M Be Ben BU (sec. m.); आनयति HU (pr. m.).

२ Thus all exc. B, which has 'वरेण पात्रेण ।

३ सं om. HU.

४ Thus M Be Ben, 'सृष्टेदु BHU.

गृह्णन्ति^१ गृहमुपहृतं^२ गृहं यजमानो भक्षयति भक्षो ऽस्यमृत-
 भक्षस्तस्य ते मृत्युपीतस्यामृतवतः स्वगाहृतस्य मधुमत उप-
 हृतस्योपहृतो भक्षयामीति^३ । भक्षयित्वात्मानं प्रत्यभिमृशते
 मन्द्राभिभूतिः । केतुर्यज्ञानामित्यान्तादनुवाकस्यानूयाजप्रभृति
 पाशुबन्धिकं कर्म तायते । सिद्धुमा दक्षिणानां कालाद्दक्षि- ५
 णानां काले धेनुमृषभमनङ्गाहं दत्त्वैकविंशतिर्दक्षिणा^४
 ददाति । शतं ददाति । सहस्रं ददात्यन्विष्टकं दक्षिणा
 ददाति । यदि न विन्देत मन्यानेतावतो दद्यादोदनाम्बा ।
 पष्ठौहीं तन्तर्वतीं दद्याद्विरण्यं ददाति । वासो ददाति ।
 तेनायुः प्रतिरत इति ब्राह्मणं । तं चेत्सौम्ये ऽध्वरे चिन्वीत १०
 प्रथमायामुपसदि क्षेत्रकरणं । मध्यमोत्तमे उपसदावन्तरेणोप-
 धानं । काले ऽग्निप्रणयनं । दक्षिणानां काले दक्षिणाः । सव-
 नीयस्य यूष्णो मृत्युग्रहस्तं चेदहीने सत्त्वे वा चिन्वीत प्रथमे
 ऽहनि दक्षिणाः प्रथमे ऽहनि यूष्णो मृत्युग्रहो । न सत्त्वे
 दक्षिणा नीयन्ते । नाचिकेत एव मृत्युग्रहः स्यादित्येतदपर- १५
 मग्निं चित्वा सौत्रामण्या यजेत मैत्रावरुणामिचया वेति ।
 तस्यै सायमग्निहोत्रे जुते सायंदोहः प्रातरग्निहोत्रे जुते
 प्रातर्दोहः । पशुपुरोडाशेन सह अपणमसमुदिते चर्या ।
 संतिष्ठते सावित्रः । ॥ ५ ॥ तृतीयः ॥

१ उपप्रमृहन्ति M.

२ प्रक्षमिडोपहृतं M.

३ ददाति instead of दद्या M.

अथ नाचिकेतस्य^१ ' प्रसिद्धं चेचकरणं यथा सावित्रस्यैता-
 वदेव नाना ' नात्र लेखा भवन्त्यथ याजुषीरुपदधाति लोको
 ऽसि स्वर्गो ऽसीत्यञ्जलिनैकविंशतिं यथा निपतन्ति^२ तास्तत्र-
 तत्रोपदधाति ' तदेतदन्यत्रापि^३ प्रकीर्णानामुपधानस्य^४
 ५ निदानं ' यदि^५ पाङ्क्तः पञ्च पुरस्तात्पञ्च दक्षिणतः पञ्च
 पश्चात्पञ्चोत्तरत एकां मध्ये ' ऽथ यदि त्रिवृत्सप्त पुरस्ता-
 त्तिस्रो दक्षिणतः सप्त पश्चात्तिस्र उत्तरत एकां मध्ये ' ऽथ
 यदूर्ध्वाः^६ पश्चात्कोट्याः^७ प्रभृत्यूर्ध्वाः^८ स्वयमादृष्टावकाशादथ
 यदि प्राचीः स्वयमादृष्टावकाशात्प्रभृति^९ प्राचीः ' स्वयमादृ-
 १० षाभ्यः प्रभृति सिद्धमत ऊर्ध्वः^{१०} ' स यदीच्छेत्तेजस्वी यज्ञस्वी
 ब्रह्मवर्चसी स्यामिति प्राडा होतुर्धिष्ण्यादुत्सर्पेदित्याहवनीय-
 सकाशाद्येयं प्रागाद्यज्ञस्वती सा मा प्रोर्णातु तेजसा यज्ञसा
 ब्रह्मवर्चसेनेति ' तेजस्येव यज्ञस्वी ब्रह्मवर्चसी भवतीत्यप
 यदीच्छेद्भूयिष्ठं मे अद्धीरन्भूयिष्ठा दक्षिणा नयेयुरिति

१ नाचिकेतस्य Be Ben.

२ निपतन्ति HUB ; निपतति Be ; निवपन्ति M ; निवपति Ben.

३ तैरेतद् M.

४ Thus H Be ; प्रकीर्णानामुपदधा० U ; प्रकीर्णानुपधा० Ben ; प्रकीर्णा-
 मुपधा० B ; प्रकीर्णानामुपधा० M.

५ स यदि M.

६ Thus MB ; यदूर्ध्वं H ; या ऊर्ध्वाः Be Ben ; यदूर्ध्वं U.

७ Thus BH : कोट्याः U ; कोट्या H Ben ; कोटरा Ben ; कोट्यः M.

८ ०र्ध्वा वा ।

९ ०काशप्र० M.

दक्षिणासु नीयमानासु प्राचेहि प्राचेहीति प्राची जुषाणा
वेत्वाज्यस्य स्वाहेति सुवेणोपहत्याहवनौये जुहुयाद्भूयिष्ठ-
मेवास्मै अद्धते । भूयिष्ठा दक्षिणा नयन्तीति ब्राह्मणः ।
संतिष्ठते नाचिकेतः । ॥ ६ ॥ चतुर्थः ॥

अथ ब्रह्मचितः^१ । प्रसिद्धं चेन्नकरणं यथा सावित्रस्यैताव- ५
देव नाना । नात्र लेखा भवन्त्यथ पुरस्तादुदौचीर्दशहोत्रेष्टका
उपदधाति चित्तिः सुक्तया देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीद चित्त-
माज्यं तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीदेति दशाय हृदयेष्टका-
मुपदधाति सुवर्णं घर्मं परिवेद वेनमित्यनुद्रुत्य देवैः स
मानसीन आत्मा जनानामित्यातो । ॥ यथ यजुरिष्टके उपदधा- १०
त्यग्निर्यजुर्भिस्तया देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीद सविता स्तोमै-
स्तया देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीदेत्यथ पत्नीष्टके उपदधाति
सेनेन्द्रस्य तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीद धेना बृहस्पतेस्तया
देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीदेति । सर्वासां पारे सूददोहसः करो-
त्यथ दक्षिणतः प्राचीस्तुर्होत्रेष्टका उपदधाति पृथिवी होता १५
तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीद द्यौरध्वर्युस्तया देवतयाङ्गिर-
स्वद्भुवा सीदेति चतस्रो । ॥ यथ हृदयेष्टकामुपदधाति ब्रह्मेन्द्र-
मग्निमित्यनुद्रुत्य यज्ञमेतं चतुर्होतृणामात्मानं कवयो निषि-
क्युरित्यातो । ॥ यथ यजुरिष्टके उपदधातीन्द्र उक्थामदैस्तया
देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीद मित्रावरुणावाग्निषा तथा देवत- २०

- याङ्गिरस्वद्भुवा सौदेत्यथ पत्नीष्टके उपदधाति पथ्या पूष्णस्तया
 देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सौद वाग्वायोस्तया देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा
 सौदेति^१ सर्वासां पारे सूददोहसः करोत्यथ पश्चादुदीचीः
 पञ्चहोत्रेष्टका उपदधात्यग्निर्हता तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा
 ५ सौदाश्विनाध्वर्युं तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सौदेति चतस्रो^१
 ऽपि वाश्विनाध्वर्युं इत्येतेनैव मन्त्रेण द्वे इष्टके समानतया देवते
 उपदधाति^१ तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवे सौदतमिति^१ मन्त्रः^१
 संनमयत्यथ^१ हृदयेष्टकामुपदधाति शतं नियुतः परिवेदे-
 त्यनुद्रुत्य प्राणमुखं तेन कुक्षो ऽमृतेनाहमस्मीत्यातो^१ ऽथ
 १० यजुरिष्टके उपदधात्यङ्गिरसो धिष्णिषैरग्निभिस्तया देवतया-
 ङ्गिरस्वद्भुवा सौद मरुतः सदोहविधानाभ्यां तथा देवतया-
 ङ्गिरस्वद्भुवा सौदेत्यथ पत्नीष्टके उपदधाति दीक्षा सोमस्य
 तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सौद पृथिव्यग्नेस्तया देवतयाङ्गिर-
 स्वद्भुवा सौदेति^१ सर्वासां पारे सूददोहसः करोत्यथोत्तरतः
 १५ प्राचीः षड्वोत्रेष्टका उपदधाति वाग्घोता तथा देवतयाङ्गिर-
 स्वद्भुवा सौद दीक्षा पत्नी तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सौदेति
 षडथ हृदयेष्टकामुपदधाति सुवर्णं कोशः रजसा परौवृत-
 मित्यनुद्रुत्येन्द्रस्यात्मानः शतधा चरन्तमित्यातो^१ ऽथ यजु-
 रिष्टके उपदधात्यापः प्रोक्षणीभिस्तया देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा
 २० सौदौषधयो बर्हिषा तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सौदेत्यथ

१ इत्यत्र संनमयत्य० M ; इति मंत्रं संनमयत्य० H Be Ben. U (pr. m.) ;
 संनमत्य० BU (sec. m.).

पत्नीष्टके उपदधाति वसूनां गायत्री तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा
 सीद रुद्राणां त्रिष्टुक्कया^१ देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीदेति^१
 सर्वासां पारे सूददोहसः करोत्यथोपरिष्ठात्प्राचीः सप्तहोत्रे-
 ष्टका उपदधाति महाहविर्होता तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा
 सीद सत्यहविरध्वर्युस्तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीदेति षडपि ५
 वानाष्ट्यश्चाप्रतिष्ट्यश्च यज्ञस्याभिगरावित्येतेन मन्त्रेण द्वे षष्टके
 समानतयादेवते उपदधाति^१ तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवे सीद-
 तमिति मन्त्रः संनमयत्यथ^२ इदयेष्टकामुपदधातीन्द्रो राजा
 जगतो य ईश इत्यान्तादनुवाकस्याथ यजुरिष्टका उपदधा-
 त्यदितिर्वेद्या तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीद सोमो दीचया १०
 तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीदेति त्रयोदशाय पत्नीष्टका
 उपदधात्यादित्यानां जगती तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीद
 विष्णोरनुष्टुक्कया^१ देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीदेत्यष्टादश^१ सर्वासां
 पारे सूददोहसः करोत्यथ यथावकाशं ग्रहेष्टका उपदधाति
 वाचस्पते विधे नाममिति दशहोतुर्वाचस्पते वाचो वीर्य- १५
 णेति चतुर्होतुः सोमः सोमस्य पुरोगा इति पञ्चहोतुर्भू-
 भुवः सुवरिति षड्होतुर्वाचस्पते इदिधे नाममिति सप्तहोतुः^१
 सर्वासां पारे सूददोहसः करोत्यथ यथावकाशमेव प्रतिग्रहे-
 ष्टका उपदधाति^१ देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इत्यनुद्रुत्यैषा ते

१ त्रिष्टुक्कया M.

२ Thus MH; संनमत्य the other MSS.

३ अनुष्टुक्कया

काम दक्षिणोत्तानस्त्राङ्गिरसः प्रतिगृह्णात्वित्येकान्नविष्णमपि
 वा गन्धर्वाप्सराभ्यः सगलङ्करणे इत्येतेन मन्त्रेण द्वे दृष्टके
 समानतयादेवते उपदधाति^१ तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवे सौद-
 तमिति मन्त्रः संनमयति^२ स्वयमादृष्टाभ्यः प्रभृति सिद्ध-
 ५ मत ऊर्ध्वः^३ संतिष्ठते ब्रह्मचित्^४ ॥ ७ ॥ पञ्चमः ॥

अथ समस्तस्य^५ प्रसिद्धं चेन्नकरणं यथा सावित्रस्यैतावदेव
 नाना^६ सावित्रो ऽग्निः प्रथमा चित्^७लोकंपृणा^८ द्वितीया^९
 नाचिकेतस्तृतीया^{१०} लोकंपृणा^{११} चतुर्थी^{१२} ब्रह्मचित्पञ्चमी^{१३}
 सर्वासु चितिषु स्वयमादृष्टा^{१४} पुरीषान्ताश्चितयो^{१५} ऽग्ने देवाः
 १० इहावहेत्येताभिः पञ्च^{१६} चित्तैरभिष्टुति^{१७} तं चेत्सौम्ये ऽध्वर
 उत्तम^{१८} एव चक्रे चिन्वीत प्राग्दौर्घणीयायै दिवः श्येनौभि-
 ११ र्यजेतोदवसानौयाया^{१९} अपाघाभिः^{२०} सकृत्प्रयुज्य^{२१} समस्यति^{२२}
 संतिष्ठते समस्तः^{२३} ॥ ८ ॥ षष्ठः ॥

१ Thus U (pr. m.); संनमति the other MSS.; M om. this passage.

२ •ष्टाभिर् (•भिश्) M Be UH, but cp. Āp. xix. 15. 11.

३ •दृष्टाः M.

४ Thus H; पञ्चभिः पञ्च चित्तैर• U; पञ्च चित्तयो भिष्टुति Be Ben; पञ्च चित्तयोभिष्टुति M; पञ्चभिश्चित्तैरभिष्टुति B.

५ उत्तमे U; instead of उत्तम एव चक्रे M has उत्तरवेद्यां ।

६ Thus HU (sec. m.); •सानौयायापा• M Ben Be U (pr. m.); •सायायापा• B; cp. Sāyana on T Br., vol. iii, p. 815; अपाघाभिः MU Be; the other MSS. indistinctly (घ or द).

७ प्रयुज्यैः UH; प्रयुज्य M.

अथ वैश्वसृजस्य^१ प्रसिद्धं क्षेत्रकरणं यथा सावित्रस्यैताव-
 देव नाना^२ तिस्रो लेखा भवन्त्यथान्तमायां लेखायामुप-
 दधाति यच्चाष्टतं यच्च मर्त्यमित्यष्टादश^३ सर्वासां पारे सूद-
 दोहसः करोत्यथाभ्यन्तरायां^४ लेखायामुपदधाति सर्वा दिशो
 दिक्ष्विति पञ्चदश^५ सर्वासां पारे सूददोहसः करोत्यथाभ्य-
 न्तरायां लेखायामुपदधाति सर्वान्दिवः^६ सर्वान्देवान्दिवीति
 नव^७ सर्वासां पारे सूददोहसः करोति^८ स्वयमादृशाभ्यः
 प्रभृति सिद्धमत ऊर्ध्वं^९ तं चेद्यहीने^{१०} सत्ते^{११} वा चिन्वीत
 शतरात्रे^{१२} विश्वजिति सर्वपृष्ठे दक्षिणानां काले ब्रह्मा सद-
 स्यामीनो वैश्वसृजान्व्याचष्ट^{१३} ऋचां प्राची महती दिगुच्यत^{१४}
 इति^{१५} पच्छो ऽर्धर्चशो ब्राह्मणे^{१६} वाक्यशस्तस्मा अध्वर्युः
 प्रतिगृणात्यो बृहदृतं^{१७} बृहत्सत्यं बृहदरात्स बृहदिति^{१८}
 तस्योत्तमे पर्याये ऽरात्स^{१९} बृहत्संपद्यते^{२०} संतिष्ठते
 वैश्वसृजः^{२१} ॥ ६ ॥ सप्तमः ॥

१ •यांतमायां M.

२ चेदुदीचीसावित्रे Be Ben.

३ सहस्ररात्रे ins. M.

४ वैश्वसृजान् Be Ben ; विश्वसृजान् UHB ; वैश्वसृजं M.

५ इत्युक्तं M.

६ ब्रह्माणं B.

७ Thus BUH ; Be Ben have each time तद् after बृहत् and M reads everywhere ब्रह्मन् instead of बृहत् ।

८ पराब्रह्मसंप० M.

एतेनारुणकेतुको व्याख्यातो^१ यावन्मन्त्रमवीष्टका^२ लोकं-
 पृणाश्च स्वयमावृक्षाश्चाप एव^३ पुष्करपर्णः^४ रुक्मः^५ हिरण्यमयं^६
 पुरुषं कूर्ममित्यातिपति वर्था इति यथासमाम्नातं^७ पल्वल्या
 इत्यविशोष्या^८ इत्यर्थ^९ उत्तरवेद्यावपनकाले तां तूष्णीं जानु-
 ५ दघ्नीं^{१०} खात्वान्यत्र मृदं निवपति विदेरग्निरित्यादि लुप्यते
 ध्रुवासीति प्रतिपद्यते हस्तग्राहमवीष्टका उपदध्याद्भद्रं कर्णे-
 भिरिति द्वाभ्यां शान्तिं कृत्वा ताभ्यामुपदधात्यापमापा-
 मिति पञ्चभिर्महानाम्नीभिरुष्णोदकः^{११} शिवा न शन्तमेति
 सौषध्यो^{१२} ऽपो^{१३} ऽध्वर्यवे ददाति स ताः प्रतिगृह्य शिवा न
 १० इत्युपदधाति सुमृडौकेति भूमिवतीमुपदध्यादेताः पुरस्ता-
 त्सृतिः प्रत्यक्षमित्यष्टौ मध्ये शुक्रं ते अन्यदिति च साकं-
 ३ जानामित्येकादश पुरस्ताद्दक्षिणतो ऽचिदुःखोत्थितस्यैवेति
 षडिहेह वः स्वतपस इति चातिताम्राणीति चतस्रो मदन्ती-
 स्तप्ताः प्रवर्ग्यवदाद्यन्तयोः शान्तिं कृत्वात्यूर्ध्वाच इति त्रीण्यु-
 १५ मण्डलान्यव द्रष्टु इति चारोग इत्यष्टौ^{१४} सूर्यनामभिः^{१५} पदशो

१ यावन्मात्रम० MU.

२ om. MB Be Ben.

३ ०ज्जाता M.

४ इत्यशोष्या MU BH.

५ ०दघ्नं MU (sec. m.).

६ त्र्यौषध्योपो B; सौषध्या अपो UH; सौषध्य आपो M; त्र्यौषध्या आपो Be;
 सौषध्या आपो Ben.

७ Thus B Ben; इति सप्त सूर्य० Be; इत्यष्टौ सप्त सूर्य० HU; M om.
 सूर्यनामभिः ।

यत्ते शिल्पमिति च । व्याहृतीर्जपित्वापो व इति यजमान
उपतिष्ठत । एवमुत्तरैरुपस्थानं व्याहृतीर्जपित्वा । सप्त सूर्याः
सप्त दिशो नानासूर्या यद् द्यावश्चित्रं देवानामिति चतस्रः
सौरौः पुरस्तात्केदमभ्रमित्येकामर्धमासा इत्युपरिष्ठात्काशा
अप्सु निविशन्त इति^१ दक्षिणतः । किं^२ खिदचेति पञ्च^३
वैष्णवौः^४ । पृच्छामि त्वा परं मृत्युमिति चतस्रो मृत्युमतीः ।
पृच्छामि त्वा पापकृत इति चतस्रो निरयवतीरः^५ चस्मिन्नग्ने
नयेति द्वे । अग्निश्च जातवेदाश्चेत्यष्टौ दिश्या दिशो व इति
यजमानः । प्रभ्राजमाना इत्येकादश रुद्राः । प्रभ्राजमान्य
इत्येकादश रुद्राण्यः पदशो मध्ये । रूपाणि व इति यज- १०
मानः । खानभ्राडित्येकादश गन्धर्वगणाः पदशः पश्चाद्भौरौ
मिमायेत्येका^६ । वराहवः स्वतपस इति सप्त वाताः पदशः ।
समानमेतदिति वृष्टिमती^७ । यदचरमिति लोको । जम-
दग्निरित्याप्यायितस्तृच्योरिति शंयुः । सहस्रवृदित्यष्टौ
संयानीः । स संग्राम इति द्वे च^८ । पवित्रवन्तः पवित्रं ते^९
ब्रह्मा देवानामसतः सद्यः इति चतस्रः पवित्रवत्य उत्तरतो ।
ऽमी य च्छ्वा इति सप्त मध्ये । ऽन्धो मणिमिति पञ्च

१ इ ins. M.

२ Thus BHU ; वैष्णवः M Be Ben.

३ निरपवती. B ; पदमतीर. Ben ; यमवतीर. Be.

४ एकां H Be Ben U.

५ ०तीं HU ; इतिभिर् M ; Be Ben om. the word.

६ om. B.

वैश्वदेवीरुत्तरत ' आ तमग्ने रथमिति तिस्र ' आतनुष्वति
 चतस्र ' आ मन्द्रैरित्येकां यजमान उपदध्यादणुभिश्चेति द्वे '
 सुब्रह्मण्योमित्येकामरुणाश्वा इति चतस्रो रेवतीर्ब्रह्मण उद-
 रणमसीति चतस्रो ब्रह्मसदना ' अष्टयोनीमित्यष्टौ दिश्या '
 ५ मित्रश्च वरुणश्चेत्यष्टौ दिश्याः ' पुष्करपर्णः रुक्मः हिरण्यमयं
 पुरुषं कूर्ममिति महाग्निवदेव^१ ' तान्युपधाय ह॒मः शुचिष-
 दिति द्वे दूरोहणे पुरुषमभितस्तदित्यदमिति द्वे मध्ये '
 वसूनाः रुद्राणामित्यष्टावुत्तरतो ' रश्मयो व इति यजमान '
 आरोगस्येत्यष्टावुपरिष्ठादापो व इति यजमानः ' प्रभ्राज-
 १० मानानामित्येकादश प्रभ्राजमानौनामिति चैकादश मध्ये '
 रूपाणि व इति यजमानो ' अग्नेः पूर्वदिश्येत्यष्टौ दिश्या '
 दिशो व इति यजमानो ' दक्षिणपूर्वस्यामिति चतस्रो
 नरकवतीर्यथालिङ्गमा यस्मिन्निन्द्रियाणि शतक्रतविति द्वे
 दक्षिणत ' इन्द्रघोषा वः संज्ञानमिति षड् दिश्या ' आदित्य
 १५ सर्व इति पञ्च दिश्या ' एवा ह्येवेति षड् दिश्या ' आप-
 मापामिति नवोपरिष्ठादपाः रसमित्येकां ' कामस्तदग्न इति
 संकल्पवतौमापो हि यदित्योधवती ' विधाय लोकानिति
 स्तम्भनवती ' केतव इत्येकामिमा नु कमिति तिस्र ' आप्लव-
 स्वेति सप्तदश क्षपण्यो ' विशीर्णीमिति द्वे ' पर्जन्यायेति

^१ Thus H Be ; ०वदैव B ; M Ben U om. एव, but M has एतानि
 instead of the following तानि ।

तिस्रः^१ पुनर्माभैत्विति च तिस्रः^१ स्वयमादृष्टादि समान-
 मुत्तरः सावित्रेण^१ स्वयमादृष्टा लोकं पृणाश्चैता आपः पञ्च
 चितयो भवन्ति^१ प्रतिदिशं चित्तीः^१ पुष्करपर्णादिभिः
 प्रच्छादनं^१ लोकं पृणयैव द्वितीयामन्याः प्रथमचितिवन्न
 पुष्करपर्णादय^१ उत्तरतो^१ लोकंपृणयापवर्गो^१ दीर्घदारुभि-
 र्मञ्चं^१ कृत्वा पृष्टो दिवीति पुरीषव्यूहनमन्त्येष्टके^१ शतरुद्रीय-
 होमो^१ ऽनुशंसनान्ते ऽग्निप्रणयनः^१ ह्यमानायां^१ वैश्रवण-
 यज्ञो ब्राह्मणेन^१ व्याख्यातो ऽन्नकामस्य सर्वकामस्य^१ वा
 पर्वणिपर्वणि वैश्रवणयज्ञः^१ सोत्तरवेदिषु क्रतुषु चिन्वीतेति
 यथाब्राह्मणं^१ तस्यैतद्भूतमिति यथाब्राह्मणं संमिताश्च^{१०} व्रत-
 समुच्चया^{१०} आपो न बीभत्स्या यथाब्राह्मणमेककामः^{११}

१ चतस्रः M ; चतिस्रः the other MSS.

१ चितिं H चितिः U.

१ उत्तर Be Ben.

१ मञ्चं M.

१ मन्त्येष्टकोर्ध्वं MUH.

१ Uncertain reading ; ह्यमानायां U Be BU ; ह्यमानायां M ;
 ह्यमानायां Ben.

१ Thus Sāyana (comm. on Taitt. Ār.) ; ब्राह्मण MUH ; ब्राह्मणे
 Be Ben ; B om. the word.

१ स्वर्गं M.

१ चेतयस् ins. M.

१० Uncertain reading ; HU read as given in the text ; संमितं व्रत-
 समुच्चय B ; समभितश्च व्रतसमुच्चय Be Ben ; संमितव्रतसमुच्चय M.

११ यथाब्राह्मणमेककामः Be Ben ; यथाब्राह्मणकामः HBUM.

सर्वकामो वा ^१ आपो^२ वा इदं^३ सर्वमिति ब्राह्मणं^४ विज्ञा-
यते ब्रह्म वा आपो यदाप^५ उपधीयन्ते ब्रह्म^६ वै^७ तदात्म-
न्वत्ते ब्रह्मणः सायुज्यं सलोकतामाप्नोति य एतमग्निं^८
चितुत इति ^१ संतिष्ठत आरुणकेतुकः संतिष्ठत आरुण-
^३ केतुकः ^१ ॥ १० ॥ अष्टमः ॥^६

॥ इत्यत्येकोनविंशः प्रश्नः ॥

१ वापो UBH वा आपो Be.

२ om. M.

३ Thus MU (pr. m.); यदप all the other MSS.

४ ब्रह्मैव M.

५ Be Ben ins. चित्वा ।

६ Adhyāya numbers for this prāśna are found only in M.; the MSS. agree all in designing this prāśna as काठकसूत्रम् or काठकम् ।

CORRIGENDA.

Page	20.	l. 8,	<i>read</i>	तन्नः	<i>instead of</i>	तन्न
,,	70,	l. 12	,,	०धारयत्य०	,,	०धारयत्य०
,,	96,	l. 10	,,	षोडशतथ्य	,,	०तथ्य
,,	187,	l. 4	,,	अवी०	,,	अत्रो०
,,	200,	l. 1	,,	उवेवैष ^१	,,	उ ^१ वैवैष ^१
,,	226.	l. 5	,,	सुवर्णमथै०		
,,	336,	note ६	,,	०छरि०		

INDEX.

Agnicayanam	Praśna X.		
Vājapeyaḥ	XI.	
Rājasūyaḥ	XII.	
Iṣṭikalpaḥ	XIII.	
Aupānuvākyam	XIV.	
Aśvamedhaḥ	XV.	
Dvādaśāhaḥ	XVI.	1-12 (adhy. 1-3).
Gavām ayanam	13-23 (" 4-6).
Abhināḥ	24-fin.
dvirātraḥ, trirātraḥ	24-27 (" 7).
catūrātraḥ	28
pañcarātraḥ, sārasvatam aya-						
nam	29
munyayanam	30
saptarātraḥ-daśarātraḥ	31
ekādaśarātraḥ-trayodaśarā-						
traḥ	32
caturdaśarātraḥ-vimśatirātraḥ	33
caturvimśatirātraḥ-catustrim-						
śadrātraḥ	34-35 (" 11).
ṣaṭtrimśadrātraḥ-sahasrarā-						
traḥ	36 (" 12).
Uttarā tatih	Praśnas XVII and XVIII.	
atirātraḥ	Praśna XVII.	1-10 (adhy. 1).
ekādaśinī	11-16 (" 2-3).
punaścitiḥ	17 (" 4).
sarpasattram	18 (" 5).
viśvasṛjām sattram	19 (" 6).
kuṇḍapāyinām ayanam	20, 21 (" 7).
utsargiṇām ayanam	22 (" 8).
tapāścītām ayanam	23
aharahaścayanam	24
upariṣṭānmāsam	25
purastānmāsam	26
brahmaṇo 'yanam	27
kāmyāś citayaḥ	28-30 (" 10).
sautrāmaṇī	31-38 (" 11).
samāvartanam	39-44 (" 12, 13).
naistvayanāni	45-46 (" 14).
kāmyā darsapūrṇamāsāḥ	47-54 (" 15).
cāturmāsyāḥ somāḥ	55-58 (" 16).
jyotirayanam	59-60 (" 17).
mahāyajñāḥ	61-62 (" 18).
Ekāhāḥ	XVIII.	
brhaspatisavaḥ	1-2
sthapatisavaḥ	3
sūtasavaḥ	4

somasavaḥ	Praśna XVII,	5	}	(adhy. 2).	
pr̥thisavaḥ	"	6			
gosavaḥ	"	7			
odanasavaḥ	"	8-10	(" 3).	
pañcaśāradyaḥ	"	11	}	(" 4).
agniṣṭut	"	12-13			
indrastut	"	14			
aptoryāmaḥ	"	15	}	(" 5).
mṛtyusavaḥ	"	16-19			
sadyaskrī, anukrī, parikrī,							
atikrī	"	20-23	(" 6).	
vrātyastomāḥ	"	24-26	}	(" 7).
bhāllavistomāḥ	"	27			
upahavyaḥ	"	28	}	(" 8).
tivrasomaḥ	}	...	"	29-30			
vighanaḥ							
udbhīd, valabhīd	"	31	}	(" 9).
rtapeyaḥ, diśāṃ catuṣṭomaḥ,							
chandasāṃ ekatrikaḥ, sto-							
mānām ekatrikaḥ, indrā-							
guyo stomāḥ	"	32-35	(" 10).	
śyenaḥ, iṣuḥ, indravajraḥ	"	36	}	(" 11).
duraśaḥ, durnāśaḥ, apacitiḥ,							
tyiṣiḥ	"	37-39			
ṛṣabhaḥ, vaniṣṭhusavaḥ, kā-					}	(" 12).
nāndhayajñāḥ	"	40-41			
manuṣyajñāḥ, vāca stomāḥ	"	42			
yamastomaḥ	"	43	}	(" 13).
śadopaśadau							
paurūravasan, prājāpatyan,							
naidhruvasya kaśyapasya	"	44	(" 14).	
punastoman	"	45-47	(" 15).	
pranodaḥ, vibādhah, pratino-					}	(" 16).
dah, agner ativyādhah, in-							
dravajraḥ, śunaskarṇayaj-							
ñāḥ, rāśimarāyan, āñjanā-					}	(" 17).
bhyañjanau, viṣūcīnaśālāḥ,							
sarvatomukhaḥ, sahasraśālāḥ	"	48-49			
yaman stomāḥ, agnyādityayo					}	(" 18).
stomāḥ (?)	"	50			
peyāni, diśāṃ stomāḥ, rtūṇāṃ							
st., ṛṣiṇāṃ st., devatānāṃ					}	(" 19).
st., darsapūruṇamāsayor ap-							
nam	"	51-53			
Kāṭhakam			}	(adhy. 1-3).	
sāvitrah		1-5			
nāciketah		6			
brahmacit		7	(" 4).	
samastah		8	(" 5).	
vaiśvasṛjah		9	(" 6).	
āruṇaketukah		10	(" 7).	

